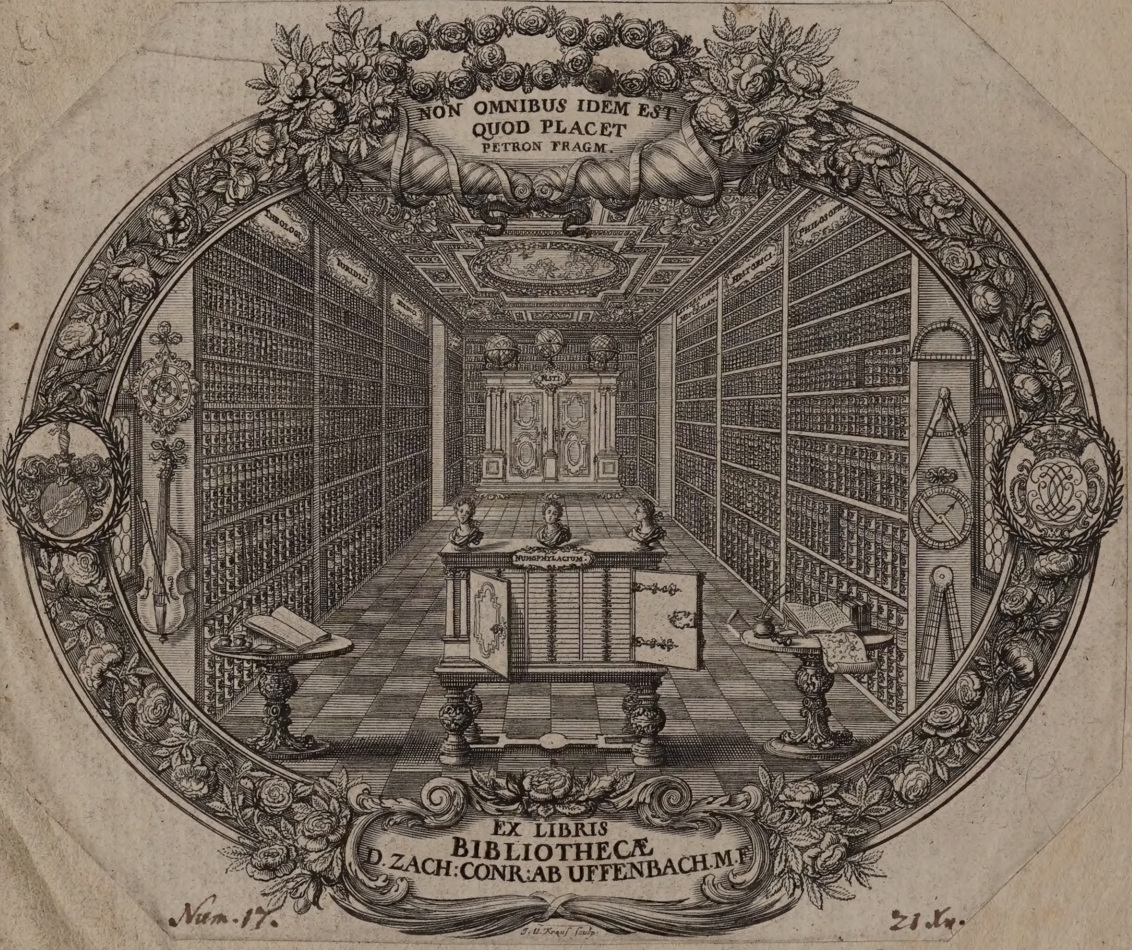

nter natos mulie

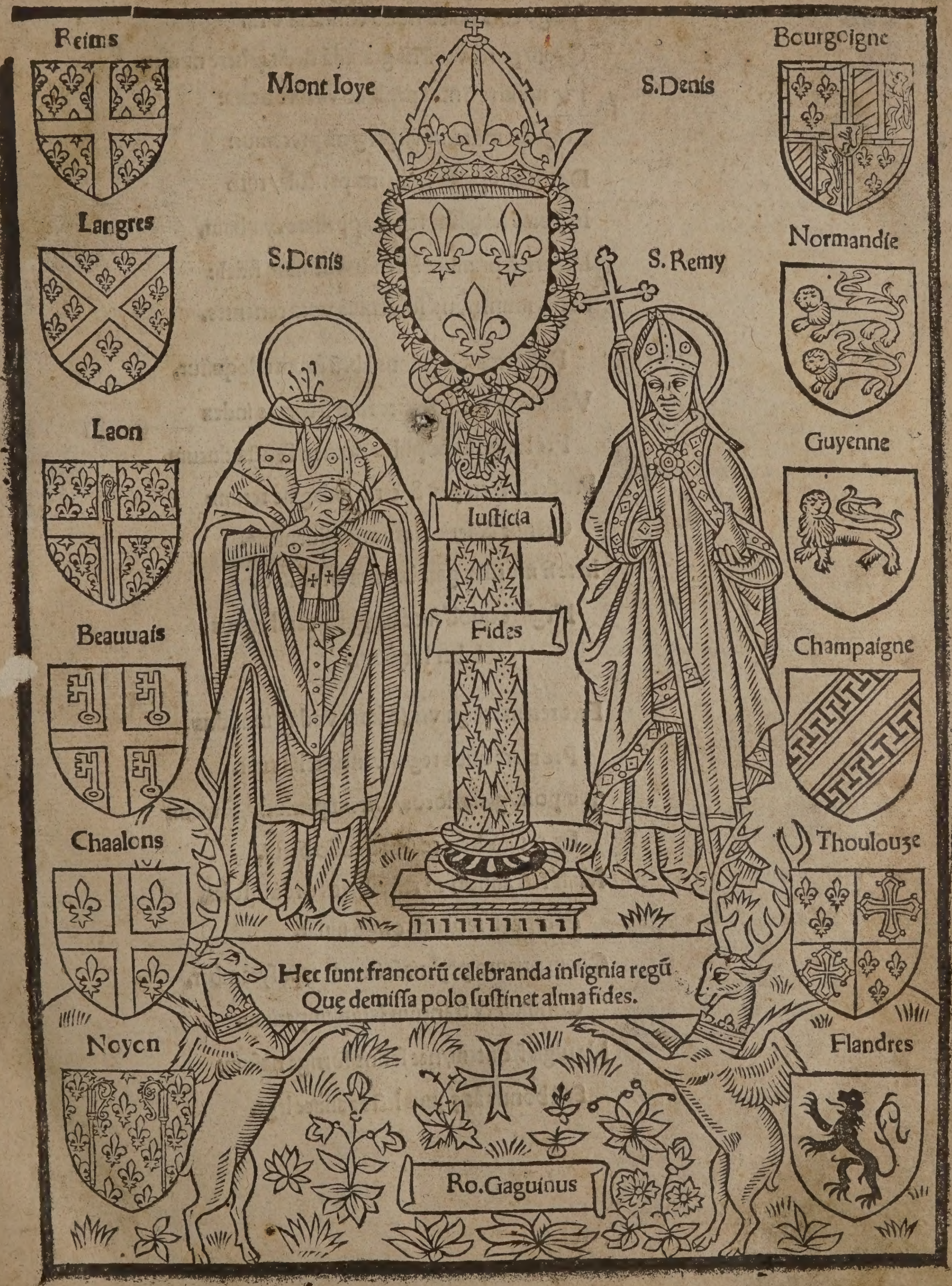
Charles Spence

Georgius Kloß, M.D.
Francofurti ad Moenum.

Robertus Gaguinus Compendiu suu usq ad Caroli 8 expeditionem in Italiam, anno Christi 1493 susceptam, deducit. Chytraeus

Compendium Roberti Gaguini super Francorum gestis: ab ipso recognitum & auctum.

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidã dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Pergnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens passis humana pericula/ tuto
In portu fragilem remis appellare cymbam.
Littore q̃ primum sistemus membra fideli:
Sacris muneribus soluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librũ suum alloquitur.

Vade liber verus francorum stẽmatis index
Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
Gratior & serie temporis aduenięns.
In te si mordax garribit murmura liuor
Neglige quod futit blattero vaniloquus.

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mundus
Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora/gesta/locos/fortem præludia/famam:
Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum reserabo ex ordine soles.
Et supra si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe sycamber.
Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec sanna surrige nasum:
Sed bonus ac ęquus lector amice lege.

In ordine litterario gestorum in hoc compendio memoratu dignissimorum.

ABidyramus rex goth⁹ hispanus in franciam venit. folio.xxiiii.pagi.i.
Abdoriti qui sint.fo.xxvii.pag.i.
Abrince capiuntur.fo.cxxxiii.
Acies igneæ & cruētę in aere visę fo.xxvi.pag.ii.Concurrētes folio xxxi.pagi.i.
Acon ciuitas palestine fo.liii.pa.i.
Adulterii vindicta fo.ci.pag.ii.
Ager mendaciorū fo.xxxi.pag.ii.
Agnetis belle fit mētio fo.cxxxiii
Aymarus anglus fo.lxxii.pag.ii.
Alani ab romanis desciscūt frācis adiuti fo.i.pagi.ii.
Alarici gothi dol⁹ & mors f.vi.p.i.
Albigesiorū meminit.fo.lvi.pa.i.
Alcuinus doctor fo.xxviii.pag.ii
Aldenardū illicit grex porcorū cū astu magno fo.xcvii.pag.i.
Alea ludens brachiū statuæ diuæ virginis abrupit vnde cruor profluxit.fo.lii.
Almaric⁹ heretic⁹ notat.f.lv.p.ii.
Alenconii ducis sententia fol.cli
Alēconii dux liberat fo. cxvi.pa.i
Allobroges fol.iii. pagina.i.
Alpes fol.iii. pag.i.
Amādi sancti fit mētio fo.iiii.pa. ii.cui infans respondet amen fol. xxi.pagina prima
Amorre⁹ mōtforteñ f. xlvii.pa.ii.
Ampulla sacra apportatur.f.v.p.i
Anastasius imperator fo. vi.pa.ii.
Ancilla prodit dñm f.cxiii.
Andegaui ducis ignauia fo.ci
Andegauia capitur fo.lv.pa.i. instauratur ab anglis fo.lvi.pag.ii
Angli fidem christianam a frācis primū susceperunt fol.ix.pag.ii.
Angli ludouicum grossum debellant fo.xlv & xlvi
Anglorum ad rupellam classis fo. lv.pagina prima
Anglorum regina cū filio in franciam profugit. fol.lxxiii.pagi.i.
Angli iterū bellū inferūt.fo.lxxv.
Anglorū excursiões f.xci. & xciii & iterū de bello cōsultāt.fo.xcix.
Angli dissentiunt & regem suū ꝓdunt.folio.cvii.
Angli sub hērico dominant francis.fo.cxv.obsident aurelianū fo. cxvii. Cædūtur.fo.cxviii.&.cxx. &.cxxi.Sunt perfidi. fo.eodem.
Angolisma ad philippū pulchrū peruenit.fo.lxix.pagina.i.
Annone caritas.fo.xxii.&.lxix.
Antonius meldunen̄.fo.cxlvii.
Aquitanie & eius fluminū meminit.fol.iii.pag.i.vrbium eius. fo. iii.pagina secunda
Aquitanie meminit. folio.cxxxv
Atelatēsis ara.folio.xc.pagina.i.
Aribert⁹.vii.rex.fo.x. vsq; ad.xvi.
Aribertus morit cū filio.fo.xxi.
Armenie regis fit mētio.folio.ci.
Armygniacoꝝ ab italia redit⁹ f.cvi
Arriana pfidia notatur. f.vi. pa.i.
Arturus richemōtus. f.cxvi.pa.i.
Arnulph⁹ flādrie comes f.xl.& xli
Aruernie bellū infertur fo.l.pa.ii.
Astulphus a Pepino vincitur.fo. xxv.pagina.i.
Attila qdā fidelis seru⁹ fo.xx. p.i
Atrebatiū seditio fo.lxxx.pag.ii.
Atrebatum obsidetur fo.cxi.
Atrebati agitur pax cū burgūdo folio.cxxiii.
Atrebates vicunt fo.clii.Sūt obstinati fo.clvi.dāt pœnas.f.clvii.
Aue instituitur dici.folio. cxlix.
Augustin⁹ in angliā mittit. f.xvii
Auinionis descriptio f.xxiiii.p. i
Auinio circūsidetur.fo.lviii. p.ii.
Auit⁹ nouiomēsis ꝑsul f.vii. pa.i
Auraicensis princeps fol. cxiii.
Aurelianum.fol.iii. pag.i.
Aurelianus dux parr occiditur folio. cviii
Aurelianū ab anglis obsessum fo. cxvi & cxvii.
Aurelianeñ dux ab āglorū captiuitate redit fo.cxxvii
Auriflāme meminit f.v.pa.ii.Sumitur a ludouico grosso in prælium folio xlvii.
Austrasie regni limites f.xlii. p.i.
Austrigildis maligna regina folio xii.pagina secunda.
BAlduinus prim⁹ comes flādriæ. folio.xxxvi. pagi.ii. vulnere perit. folio. xlvii pa.prima. Anglo confœderatur folio.liiii.pag.i.
Balduinus pseudo comes flādrie folio.lviii.
Ballue cardinalis iīqtas.f.cxlviii
Baiocensiū meminit.fo.cxxxiii.
Barrensis ducis aduersitas.f.cxx
Basina thuringa ad childericū venit & ab eo ducit.fo.iiii.pagi.ii.
Bastilda cōstruit parr.fo.lxxxix.
Bauarorū meminit.f.xxvii.pa.i.
Belgicæ ciuitates. fol.ii. pagi.ii.
Belgici fluuii.fo.iii.pagina.i.
Bellouacoꝝ seditio. f. lxix. Iacq folio.lxxxiiii.pagina prima.
Benedict⁹ sanctus apparēs contra normannos bella gerenda monuit.folio.xxxix.
Bernard⁹ dauus.fo.xli.pagina.i.
Bethfort⁹ latiniacū obsidet f.cxxi
Blāche regine egregiū facin⁹.f.lix
Blaye meminit fo.cxxxv.pag.ii.
Blangiana clades & pugna f.cxi.
Biturigeſ ad frācoſ accedūt f.xliiii
Bochard⁹ & betrop⁹ comitis flādrie iterfectores puniūtur. f.xlvii
Bōbarda multos sternit. f.clviii.
Bonifaci⁹ ad philip.pulc.fo.lxvii
Bonauallis dirut fo.xlviii.pag.i.
Borbonii ducatus initiū fo.lxxiiii
Bosaprestus meticulosus fo.cxxi
Britonib⁹ infert bellū.f.xi.& xii.
Britonū rex fidē ꝑstat dagoberto.fo.xxi.origo.fo.xxviii. pag i.
Britānie ducatus initiū f.lxxviii.
Britonis ducis fallacia f.ci.Rebellio.ciii.Quō ꝑstet fidē.fo.cxxxv
Ordinē frācorū refugit f.cxlviii.
Brissonetum castellū diruitur fo. xlviii.pagina prima
Brunechildis crudelitas & perfidia f.xviii.Suppliciū & laus f.xix
Brunulphus occiditur f.xxi.pa.i.
Bruge in flandria folio.ii. pag.ii.
Brugēses occidūtur f.xciiii.pa.ii
Burgūdoꝝ rex gōdebald⁹ fol.v. pagina.i Regina clotildis seu crotildis ibidem
Burgūdorū origo & nomē fo.v. pagina secunda
Burgūdie bellū.fo.vii.pa.i.& fo. xxiiii.pa.i.& fo.lii.pagina.i.
Burgūdie ducatus ad regē venit fo.xiiii.Iterū ad Ioannē regē venit.folio.lxxxvi.
Burgundorum classis.fo.cxlviii.

Burgũd⁹ flãdriã obtinet.f.lxxxvii
Burgũdoꝝ duoꝝ cõtẽtio.fo.xxii.
Burgi & Burdegaleñ.fo.cxxxvi.
Burdegaloꝝ defectio. fo.cxxxvii.
CAbillon incenditur a lotha
rio.folio.xxxiiii.
Cadomensiũ meminit. fo=
lio.cxx xiii.
Calisiũ ab edouardo capit.f.lxxix
A burgundo Philippo obsidetur.
folio.cxxiiii
Cameracẽses oppugnant.fo.clvii
Cameraci meminit.fo.iii.pagi.i.
Caroli martelli meminit. fo.xxiiii
&.xxv.
Carolus magnus imperator & rex
fo.xxvi.& multis sequẽtibus. Cur
iperio donat⁹ sit habet. fo.xxviii.
pagina i. Ei⁹ epitaphium habetur
fo.xxix. & sanctitas ibidem.
Carolus caluus.fo.xxxiiii.& duo=
bus sequẽtibus:qui regnum austra
siæ vsurpat.fo.xxxvi. in italiã per
git & imperator fit.fol.xxxvi. Ex
humatur.folio.xxxvi. vbi eius vi=
sum habetur.pagina.ii.
Carolus Ludouici balbi noth⁹ rex
xxvii.describitur. fo.xxxvii.
Carol⁹ simplex.xxix.rex.f.xxxviii
&.xxxix. incarceratur ab heberto
ibidem.
Carolus pulcher.fo.lxxii.&.lxxiii
Carolus.v.fol.lxxxiii.& deinceps
precipuę tñ.fo.lxxxviii. vsq3.xcii.
Caroli sexti gesta a fol.xci.vsq3 ad
xcv. de quo cõsecrãdo cõsultatur.
fo.xcii.Eius cũ fratre dissensio.fo
lio eodem. Eiusdẽ insania.fo.ciii.
Mors folio.cxiiii.
Carolus.vii.nascitur fo.cviii.Eius
gesta scribũt a f.cxv. vsq3.cxxxix.
Consecratur. fo.cxviii. fidẽ seruat
ibidẽ.pa.ii.languet. fo.cxxxviii.
Carolus.viii. margaretam austriæ
despõsat fo.clx.Ei⁹ victoria mors
sepultura. fol clxiiii. Gesta omnia
a folio clxi.vsq3.clxv.
Caroli octaui fit mẽtio.f.xxix.p.i.
Carolus iperator i frãciã venit.f.xc
Caroli andegauẽsis & siciliæ regis
fit mentio.fo.lxiiii.pagina prima.
Carol⁹ flãdrus brugis necat f.xlvii
Carolus besenses sanct⁹. f.lxxxvii
Carolus sauosus a scholasticis per=
secutus.folio.cviii.
Caroli burgũdi crudelitas. f.cxlix
in normanniã expeditio.fo.cl.Bel
louacorum obsidio:ibidem
Carolus burgundus funditur. fol.
cliii.&.cliiii.
Carlota a marito necatur.fo.cliii.
Carlo diacon⁹ fit apostata.f.xxxv
Carnotũ obsidet.fo.xxxix.Carnu
tensiũ comes vincit.xli.pagina.ii.
Carthusieñ ordo icipit.f.xliiii.p.ii
Carloman⁹ fit mõach⁹ f.xxiiii.p.ii
Cardinalib⁹ isigne dat. fo.lx.pa.ii
Cardinaliũ ãbitio notatur.f.xciii.
Carmelite in frãciã veniũt. fo.lxii
Capucia gandensiũ.fo.xcv.pagi.i
Capucia parrhisiorum. fo.lxxxiii.
Caritas annonæ. folio.xxii. lxix.
& folio.lxxviii.
Castelle regni cõtẽtio.fo.lxv.pa.i.
Castillionis meminit.fol.cxxxvii.
Cathedra pestilẽtie honoris sedes
folio.xxxi.
Cęsaraugusta obsidet.fo.viii.pa.ii
Cæsarea philippi.folio.l.
Celticæ ciuitates & fluuii.f.iii.p.i.
Ceruus clodoueo idex itineris. fo
lio.lii.pa.i.profugit ad sepulcrum
sancti dionysii.folio.xix.
Ceru⁹ cũ torq̃ iuuẽt⁹. f.xciii.pa.ii.
Cherilphus gontrani iussu occidi
tur.folio.xv.
Childebert⁹ vna cũ vxore interiit
folio.xvii.
Childeric⁹ merouei fili⁹.f.iiii.pa.i.
eius visum cum basina vxore. fol.
eodem.pagina.ii.
Childericus.xiiii.rex.fol.xxiii.
Childebertus.v.rex.fo.vii. &.viii.
Childeberti & theodeberti copiæ
tẽpestatib⁹ atterũtur.fol.viii. pa.i.
Chilpericus prim⁹ suessionũ rex &
fratres eius describũtur.fo.ix.vsq3
xiiii.eius crudelitas & infortuniũ.
folio.xii.
Christianissimi cur sint frãcorũ re
ges merito cẽsendi. fol.xxix.pa.ii.
Ciuitates insubriũ a frãcis olim cõ
ditæ.folio.clxvii. pagina.ii.
Classis frãcoꝝ apud sclusã.f.lxxvi
Clemens.v.ad philip.pul. fo.lxix.
Cleri fast⁹ reprimit.fol.xxx.pag.i.
Cleri reformatio.fo.lxxiiii.pag.ii.
Clodio capillatus.fo.ii.pag.ii.qui
secundus fuit francorum regum.
Clotildis seu crotildis regina bur
gũdie.fo.v. pa.i.eius ad filios orõ
fo.vii.pa.i. Ei⁹ obit⁹.fo.viii.pa.ii.
Clodomyrus burgundus baptiza
tur.folio.v.pagi.i.
Clodoue⁹ prim⁹ frãcoꝝ rex q̃rtus
fo.iiii.pa.ii.& fol.v.pa.i.baptizat.
fo.iiii.pa.i.Ei⁹ dol⁹ i pfidos fo.vi.
pa.ii.Eius epitaphiũ.fo.vi.pag.ii.
Clodoue⁹ ifans occidit.f.xiii.p.ii.
Clodoue⁹.ii.regũ.xi.quẽ nonnulli
ludouicum vocant a folio.xxi.vs=
q3 ad.xxii.
Clotari⁹ patrueles occidit.f.vii.p.i
Clotari⁹ prim⁹ regũ francoꝝ sext⁹
fo.viii. &.ix. cuius immane facin⁹
habetur fol.ix. pagina.ii.
Clotarius secũdus nascit.fol.xiiii.
pagi.i.Eius gesta habentur fo.xvi
vsq3 ad.xx
Comes quid sit.fol.xiii.pag.i.
Comitat⁹ flãdrie initiũ.fol.xxxvi.
Comitis flandrie rebellio.fol.lxxi.
Comites flãdriæ vsq3 ad philippũ
austriæ a p̃mo deducti. fol.cliiii.
Comitat⁹ flãdrie cõtentionẽ parit
cui cedat. fo.lxxii.pagina.ii.
Comes flãdrie a suis vicit.f.xciiii.
fugit.folio.xcvi. pagi.ii.
Comitatus haricuriæ initium.fol.
lxxv.pagina.ii.
Comes blesensis capitur. fol.lxxx
Cometa atq3 alia ꝓdigia.f.xiiii.p.i
Cometa visus est.fol.lxxv.& cviii.
Cõpendii capit ioanna:qua capta
mox recuperatur.fo.cxx.pag.i.
Cõplex cõsocios necat in perniciẽ
suã q̲a & ipse necat.fo.c. pag.ii
Conceptio marie a predicatorib⁹
impugnatur. fo.cii.pagina.i.
Cõciliũ aq̲sgrani fit. fol.xxx.pa.i.
Conestabilis frãcie q̲s sit fo.xxxiii
pa.ii. ducit q̲dã in ãgliã.fo.lxxix.
Conestabilis istituẽdi cõtẽtio f.xci
Conestabilis.temeritas.dol⁹.neq=
tia & mors.fo.cli.&. clii.
Cõiurati in ludouicũ.xi. fol.cxlii.
Conobaldi exustio.fo.ix.pag.i
Cõrardi imperatoris meminit. fo
lio.xlix.&.l.
Cõsecrãdi regis locus.fol.xlv.p.i.
Cõstãtinopolis capit. fo.cxxxviii
Cõuersi vallis sarnarii visũ. f.lxix.

Corona christi a diuo ludouico re dimit cũ spõgia & crucis pte.f.lx.
Coruorũ grex visus. f.lxxviii.p.ii.
Crãni rebellio.f.viii.suppliciũ.f.ix
Creciaci pugna.fo.lxxix.pagina.i
Cruce signant in turcũ.fo.lii.p.ii.
Crucis christi pars ad frãciam per diuum ludouicũ peruenit.fo.lx
Crux cãdida in celo visa. f.cxxxvi
Curtraci cedunt frãci.f.lxvii.pa.ii.
Curtraci victoria frãcoꝝ.f.xcviii.
DAgobert⁹ nascitur & prece ptorẽ virgis cedit.fol.xix. regnat.fol.xxi. & xxii. vbi & testamentum & visum eius
Dalphinat⁹ad frãcos puenit f.78
Damascus obsidetur fo. xlix.pa.i.
Dãmus port⁹ in flãdria.f.lvi.pa.i.
Damyata que & heliopolis.fo.lxi
Daniel sacerdos rex efficit f.xxiii.
Danorum rex ludouicũ capit.fol. xli.pagina prima
Decima salhardini. fol.lii.pagi.ii.
Decima & semis vnius ãni exigit. fo.lxxxi.pag.ii.Pro neapoli recu= peranda decima. fol.cv.pagina.i.
Dieppa a frãcis capit fo. cxxi.p.i.
Iterum obsidetur.fo.cxxvii.
Dionysianũ tẽplũ a dagoberto ex truitur & argento tegitur fo.xxi
Dionysianũ edictũ istituit. fol.xxi
Dionysianũ tẽplũ a christo dedica tur.fo.eodẽ.pa.ii.& ad ipsum con fugiũt legati vasconum.fo.xxii
Dionysii & sociorum relatio dago berto facta.fol.xx.pag.i. Eius bra chium temere auferre volentis ca= sus.fo.xxii. Eius libri trãslati sunt folio xxix.pagina.ii.
Dionysiani cœnobite in obsessos benefeci ostendunt. fo.cxxxiii.p.i
Diuerium ad francos peruenit.fo. xlvii.pagina prima.
Dolus dolo superat.fo.ciii.pag.ii.
Dominicus ꝑdicator. fo.liiii.pa.ii
Dotuallus comes fo.cxxxv.pag.i.
Dunẽsis lacus ebullit atq; feruet vt pisces in eo coquantur. fo.xvii.
Ducat⁹burgũdie fit regi.f.xliii.p.i
Ducatus borbonii initiũ. f.lxxiiii.
Dux nemorsus capitur.f.cliii.pa.i.
EBroini gesta.folio.xxiii.pa= gina prima
Ebritus anglus, fol.xxviii.
Ebroica capit a lothario. f.xlii.p.i
Ecclesiastica officia. fo.xxviii.p.ii
Edictũ seu lenditũ instituit.fo.xxi
Edouardi angli pfidia. f.lxvi. pa. ii.fidem philippo valesio prestat f. lxxiiii
Edouardi de regno franciæ disce ptãdi causa.f.lxxvii.pag.i. Eiusdẽ in remos mot⁹.fo.lxxxvii.
Edouardus apud calisiũ.fo.clii.p. ii.in fratrẽ crudelis est. fol.clviii.
Egidius de raya.fol.cxxvii
Enguerrannus.fol.lxi.& lxxi.
Epitaphiũ caroli magni.fol.xxix.
Eques qs sit apud frãcos.f.cxxxv.
Essarus necatur.fo.cxi.pagina.i.
Eudo caroli nothi tutor. f.xxxviii
Eudo carnuteñ meldunum capit, folio.xliii.
Eudo corberi comes necatur fol. xlv.pagina secunda
Excõicatio quid sit.fo.xxxv.p.ii.
Exercit⁹ quinq; vno tẽpore in frã cia fuisse narrant. fol.lxxxix.pa.ii.
Expeditio in syriam. fo.liii.&.lxii
Expeditio in hõgariã. fo.cvi.p.ii.
Exuperii sancti fit mẽtio.f.iiii.p.ii
FAmes dira.clix.pagi.ii.
Fastus cleri reprimitur. fol. xxx. pagina prima
Ferrandus flãdrus capt⁹.f.lvi.p.i. ꝑ diademate icarcerat.fo.lvii.p.ii
Fœlix papa sabaudus. f.cxxix.p.i.
Fœmine isignes punite.fo.lxx.p.i
Fiacrius in franciã venit. fol.xix
Filiorũ in regnũ successio a carolo quinto instituta.fol.lxxxix.pag.ii.
Flãdrie comitat⁹ iitiũ f.xxxvi.pa. ii.Omnes comites fol.cliiii
Flãdrorũ in comitẽ motus. f.xlvii vbi de eius interfectoribus habet.
Flãdrie comes cũ filia capit.f.lxvi
Flãdria a phhilip. pulc.oppugnat fol.lxvii.pa.i. Flãdri cedũt frãcos fol.lxvii.cedunt ab eis f.lxviii.p.i. & iterũ pa.ii. & iterum bellum mo uent ac superant.foliis.lxix.& lxx
Flãdrie cõmunis rebellio. fo.lxxi. & contra Philippũ vallesiũ pugna folio.lxxiii.
Flãdri cõiurãt in comitẽ.fol.lxxv.
Edouardũ regem francorum nun cupant.folio.lxxvi
Flãdroꝝ a comite defectio.fo.xci pa.i.eorũdẽ seditio.fo.xciiii. pa.i. & ii.Flandrus comes fugit. f.xcvi pagina secunda
Flãdria frãcis debellãt f.xcvii.p.i vicũt apd rosebequã.f.xcviii.pa.i.
Flandrie comites fo. cliiii
Flãdroꝝ apd tornacũ cedes f.clviii
Flãma parrisii visa.fol.cxliii.pa ii.
Florẽtinis fuit Carolus magn⁹ be neficus/vt ostẽditur. fol.xxix.pa.i
Florẽtini auxiliũ petũt.fo.ciii.p.i.
Frãcorũ origo & appellatio vñ de ducta sit.fo.i.pa.ii.Eorũ duces ha bent ibidẽ. Eoꝝ i galliã aduẽt⁹.f. ii.p.i.Industria & laudes.fo.iii.p.ii
Frãcoꝝ i belgas irruptio.f.iiii.pa.i
Frãcoꝝ seditio f.xxiii. dissipatio. f.xxxviii.a normãnis occisio.f.39
Francorũ reges cur christianissimi appellẽtur.fo.xxix.pag.ii.
Frãci apd curtracũ cedunt. f.lxvii p.ii.& eorũ temeritas.f. lxviii. p.i.
Frãcus insolẽs & fidefragus. f.cvi pag.ii.a turcis cedit fo.cvii.pag.i.
Frãcoꝝ pricipũ simultas f.cviii.p.i
Frãcoꝝ militũ ihũanitas.f.cxxiiii.
Francorũ sagittariorum institutio fo.cxxx.pa.ii.Vide gallos
Fredegonde pfidia fraus.scelera.a f.x.vsq; ad.xvi. mors aũt fo.xvii
Fredericus imperator.fol.lv pa ii.
Frisones debellãtur fo.xxiiii.Qui sint ostenditur fol.eodem
Formigniana pugna.f.xxxiiii.p.ii
GAlliarũ diuisiones.regiones & oppida.fol.ii. vsq; ad fol. iiii. tam belgiceq̃ aquitanie celtice & lugduneñ. Ostenditurq; gallia triplex:comata/togata/brac chata.fol.iii. pagina.ii.Galliarum xviii.prouincie & earum archiẽpsu les habentur. fol.iiii.pagina.i.
Gallorũ idustria & laudes f.iii.p.ii ab imperio defectio.fo.iiii.pa.i.
Gallorũ indumẽta fo.lxxix.pag.ii
Gaudeñ capucia alba fo.xcv.pa.i
Gayfir⁹ a suis necat fo.xxv.pag.ii
Ganelon proditor fol.xxvii.pag.i
Gauuirus proditor.fol.lxxix.pa.ii
Gaufridus de billone in hierusalẽ expeditionẽ parat.fo.xlv.pagi.i.
Gaufrid⁹ ãdegauie comes.f.l.p.ii.
Genouefe templũ a clodoueo pat rhisiis extruitur.fol.v.pagina.i.

Genuenses.fol.xxix.&.ciii.&.cvi.
Gerōna dedit philip. fo.lxvi.pa.ii
Gertrudis virgo claruit. fo.xxii
Gheldrēsis dux capit. fo.clviii.p.i
Gillo romanus pro childerico regnat ad tempus.fol.iiii. pagi.i.
Gillonis ad gōtranū legatio.f.xv.
Gilbertꝰ phūs magnꝰ. fo.xlii.p.ii.
Gladius ioāne puelle.cxvii.pag.i.
Gratie expectatiue.fol.cvii. pag.i.
Grauelige stat classis regia f.lvi.p.i
Grauelinga in flādria.fo.xcix.p.i.
Gregorius turonen̄ accusat.f.xiii.
Gregorius papa ad Ludouicū piū in franciā venit. fo.xxxi.pagi.ii.
Giraudus seuus. fol.lvi.pagina.ii.
Griffo pfidus necat.fo.xxiiii.p.ii.
Godinꝰ ab vxore criminat. f.xix.
Godefridus dalmata.fo.xxix.p.ii
Gōdobaldꝰ burgūdie rex.fo.v.p.i capitur & liberatur. fo.eodē.pa.ii.
Gōdoaldus se filiū regis appellat. folio.xv.& xvi.
Gōtranꝰ aurelianoꝝ rex multa gerit a fol.ix.vsqꝫ ad.xvi.fit Clotarii secūdi tutor.fo.xiiii. Oppugnatur ibidem deseritur a suis fo.xv. eius mortis signum fo. xvi
Gothoꝝ in frāciā irruptio.f.vi.p.i
Gothi fusi.fo.xxiiii. pagina.i.
Gorneiū i materna flumie. f.xliiii.
Guesclūinꝰ āglus capit.fo.lxxxvii
Guesclūini mors.fo.xci.pagi.i.
Guido flādrus cū filia capit.f.lxvi
Guido thouardꝰ capit. fo.liiii.p.i.
Guillermꝰ normānꝰ occidit.fo.xl.
Guillermꝰ nothus caroli flādri necis auctor.fo.xlvii. Aqtanꝰ ibidem
Guillermꝰ edellinus idolatra.137
Haymarus occiditur.fo.xix.
Haymo borbonius.fo.xlvi pagina secunda.
Halle parrhisien̄ cōstruūtur. fol.li.
Harfleum angli obsidēt & capiūt. folio.xxvii.pagina prima
Haricurie comitatꝰ iitiū f.lxxv.p. ii.comitis pœnitētia. fo.lxix.pa.ii
Haricurtꝰ āglos vincit.f.cxv.pa.i.
Hebertus viromādus regem capit fo.xxxix. Suspenditur folio.xl
Heluetiiq & suitēses.fo.ii.pag.ii.
Heluetii oppugnāt f. cxxviii.pa.ii
Hēricus rex & eiꝰ gesta.f.xliii.pa.i
Henricus anglus fol.xlvi. & xlvii. alterius mors. fo.liii.pagina.i.
Henricus quartꝰ imperator. f.xlvi
Henricus anglus victus castellā petit. folio.lxxxviii. pagina.i.
Henricus anglus catharinā caroli vi.filiā ducit.fol.cxiiii.pa.i.Morit autē fo.eodem pagina prima.
Hēricus āglus pseudo rex.fo.cxv.
Hēricus hērici filius ex anglia parrhisium venit.fol cxx.pag.ii.
Heryo normānꝰ baptisat.fol.xxx.
Hermofredus fratrum interfector folio.vii.&.viii.
Heretici varii notant. fo.lv.pag.ii
Hyems horrida. fol.cix.pagi.i.
Hierosolymitana expeditio. folio xlv. & xlix.
Hyrus vir strēnuus.fol.cxiii.pag.ii capitur.fol.cxxi.pagina.i.
Hispaniense bellum fo.vii.& xii.
Hominis inuisa proceritas.f.xvi
Honoris sedes cathedra pestilētiæ folio. xxxi
Horologiū carolo magno missum folio.xxix. pagina secunda.
Hospitalariorū ordo. fo.xlvii.pa.i
Hugo abbas.fo.xxxviii.pag.i.
Hugo capetꝰ regnū iuadit.xlii.p.i
Hugo de sancto victore. fo.l.pa.ii
Hugoni burgūdo infert bellū. f lii
Hugo cressiacꝰ punit. fo.lxxv.p.i.
Hugo ambriotus bastildā cōstruit fo.cxxxix.Eiusdē heresis.fo.xciiii
Hungarica expeditio cū frācis cōtra turcos.fol.cvi. pag.ii
Huni seu auares franciā deserūt.f. xvii.atteruntur. fol.xxvii.
Iacobus arteuella flandrꝰ folio.lxxv.
Iacobus cuerꝰ f.cxxxvi.p.ii.
Iaque beluacēses.fol.lxxxiiii.pa.i.
Ignis pepcit christicolis.f.lvi.p.ii.
Imperio desciuerūt galli.f.iiii.pa.i
Impatorii legati ad pepinū.f.xxv.
Impatoris in frāciā aduētus.fo.xc
Impiū caroli magni & qd fit.fo.28
Innocētis sancti cimiteriū.f.lii.p.i
Innocentius tertius. fo.liiii.pag.i.
Innocentius secundus fol.xlviii
Indiciū magni animi in carolo.vi folio.xcii.pagina prima.
Ingeberga philip.aug.vxor.fo.liii
Interdictū in francia fol.liiii. pa.ii
Inuestiture priuilegiū fo. xxvi
Ioānes.viii.ad caluū venit f.xxxvi & ad ludouicū balbum. fo.xxxvii
Ioānes scotꝰ grece peritꝰ.f.xxxvi.
Ioannes maresius fol.xcii.pag.i.
Ioānes de mōte forti priuatur ducatu britannie.fo.xc.pag.ii.
Ioānes brito a carolo deficit.f.89.
Ioānes anglus excōicat.f.lv.pa.ii.
Andegauiā instaurat. fol.lvi.pa.ii.
Ioannes de temporibus. fol.xlviii
Ioānes.xxii.nō recte sentit. f.lxxx
Ioānes rex a fo.lxxx.vsqꝫ.lxxxviii ab āglis liberatꝰ burgūdiā obtinuit
Ioānes de tācaruilla.fo.lxxix.pa.i
Ioānes de pollyaco hereticꝰ f.lxxii
Ioannes burgundie dux: ducis aurelianen̄ mortem ꝓcurasse dicitur fo.cviii.pa.ii.Cuius malicia notatur fo.cx.pa.ii.mors.fol.cxiii
Ioānes paruꝰ doctor theologꝰ sup interfectione aurelianen̄ fo.cix.p.i
Ioānis villerii crudelitas f.cxiii.p.i
Ioāna nauarre regina casta phibet de q̄ multi male sentiūt f.lxx.p.ii
Ioanna puella ad carolū. vii.venit fol.cxvii.pa.i. Cuius egregia virtꝰ ostēditur ibidē cōtinue Infortuniū autē apud cōpēdium vbi capta ac anglis vēdita rothomagi comburitur fo. cxx.pagina prima
Iordani suspēdium fo.lxxii.pag.ii
Isabella hānonien̄ dña arthesii f.li
Isabella septēnis puella despōsatur anglorum regi fo.cvi.pagina.i.
Isabella caroli mater moritur & misere sepelitur f. cxxiii.pagina.ii
Italoꝝ in frācos animꝰ f.29 &.cix
Iudith regina prudēs fol. 34.pa.i
Iudei in franciā reducūtur fo. lxxi Et pertinaces inueniūtur fo. lxxii
Iudeoꝝ execrabile facinꝰ f.liii.p.ii in frāciā reditus f.liiii. p.i.& fo.lv
Iudei puniūtur & expellūtur fol. li
Iulliaci ducis aduētus & eius causa folio vltimo.
Iuuenellus falso accusatꝰ liberatur folio.cv.pagina prima
Lambertus a leodiis occiditur folio.xxii
Landascus fit comes & occiditur folio.xiii
Laodislaus morit f. cxxxviii.pa.ii
Leges a diuo ludouico late fol.lxi
Lemouices q̄store interimūt f.xii.

Lenditũ instituitur.fo.xxi.pa.ii.
Leodieñ strages.fo.Cix.pagi.ii.
Leodii bellũ mouẽt.fol.cxliiii.p.i. &.fo.cxlv.pag.ii. Eorundem calamitas. fo.cxlvii.pagina.ii.
Leprosorũ perfidia.fo.lxxii.pag.i.
Letanie instituũtur. fo.v.pagi.ii.
Lilia cœlitus demittũtur. f.v.pa.ii
Lõgobardorũ pfidia.fo.cix. pa.ii.
Longobardi in italiã veniũt.f.xii. Eorũ origo ponitur. fo.xxvi.pa.i.
Lothari⁹ augusť⁹ dicit.f.xxx.pa.ii.
Lothari⁹ monach⁹ fit postq̃ simul duas duxerat vxores. fo.xxxv.p.i.
Lothari⁹ ali⁹ itẽ rex.fo.xli.othonẽ inuadit. folio.xlii.pa.i. Ebroicam capit. Ibidem.
Ludouic⁹seu clodoue⁹ secũs nascit dagoberto.fo.xxi.qui qa duodeci alii sunt nõ videt ludouic⁹ cẽsend⁹.
Ludouic⁹ pi⁹.f.xxix.& vi.seqntib⁹ in quẽ fit cõiuratio. f.xxxi. Capit &capti deploratio f.xxxii & xxxiii Eius in ecclesiã pietas. fol.xxxiiii.
Ludouic⁹balb⁹ĩpator.f.xxxvii.p.i
Ludouic⁹ & Carol⁹ ludouici balbi ex scorto filii.fo.xxxvii.pag.ii.
Ludouic⁹nihil faciẽs.f.xxxviii.p.i
Ludouic⁹ Caroli simplicis fili⁹ cũ matre in ãgliã fugit: vñ reuocatus guilhelmũ normannũ adit & hebertũ punit.f.xxxix. Ei⁹ ingratitudo.fo.xl.pa.i. Captiuitas.fol.xli.
Ludouic⁹ grossus cũ frẽ regnat.f. xliii.qui dimissa vxore pellice abutitur. Ibidem.
Ludouicus iunior viuo patre coronatur.folio.xlviii.pagi.i.
Ludouicus Philippi augusti filius eiusq̃ gesta sub pre.fo.lvi.&.lvii & cetera eius gesta vsq̃ ad fo. lix.
Ludouici sancti gesta fo. lix.vsq̃ ad fo.lxiiii.In qbus ei⁹ vite austeritas expeditio in hirlm: & documẽta q̃ filio dereliqt ãnotata suis locis sũt
Ludouicus hutinus.fo.lxx.& lxxi.
Ludouicus.xi.in patrẽ cõiurat.fo. cxxvi.p.ii. A pre rursum deficit. f. cxxxviii.p.i. Cui⁹ gesta cũ rex eẽt habẽt.f.cxxxix.vsq̃ ad.cxli. Eius vero mors.f.cxli.p.i. & ĩ parhisios bñuolẽtia.f.cxliiii.p.i. Ei⁹ apud leodiũ gesta.f.cxlvi.p.i. Ei⁹ met⁹.f. eodẽ.p.ii. & leuitas.fol.cxlvii.p.ii.
In agnetẽ bellã pietas. f.cxlix.p.i.
Ad filiũ orõ. fol.clx.pagi.i. vbi & mors eius atq̃ vite auiditas.
Ludouici.xii.q̃dã gesta a fo.clxv.i finẽ vsq̃ operis.quõ mores reformauit fol.eodẽ.pag.i. Mediolanũ assecutus sit ibidem consequenter
Ludouicus biturix.fo.xciii.pag.ii.
Ludouicus flãdrie comes moritur folio.xcix. pagina ii.
Ludouic⁹ niuerneñ de ducatu burgundie cõtendit.fo.xliii.pag.i.
Lugdunũ a burgũdis subiugat.fo. ii.pagina.ii.
Lugduneñ ãtistitis temeritas f.lxx
Lutecia parrhisiorũ ãnotat.fo.ii.& iii.p.i. sternit.pauimẽto.fol.lii.p.i
Machina cõstruitur folio.lxv pagina.ii.
Mahumetus. fol.xx.pa.i.
Mamert⁹ viẽnẽsis post terremotũ letanias instituit.fol.vi.pa.ii.
Manta capitur.fo.lxxxvii. pag.i.
Marcomyrus/Symon/&Genebaudus francorũ duces .fo.i.pa.ii. Idẽ marcomyrus primus frãcorũ princeps.folio.ii.pagina.ii.
Margareta austrie despõsat carolo viii.fo.clx.p.i. dimittit.f.clxii.p.i.
Maria bohema regis vxor fuit f.liiii
Martini de cãpis priorat⁹f.xliii p.ii
Martini sacellũ incẽditur cũ conobaldo.fo.ix.pagina.ix
Marcellarii parrhisieñ. fo.cx.pa.i.
Marchie comes ad ãglos.f.lix.p.ii
Matheus de roya.fo.lxvi. pagi.i.
Mauricii ĩpatoris meminit.fol xii
Maximilianus austrius mariã burgũdã despõsat.fol.clvii.pa.i. Eius astus habet fo.cxlviii.pa.i.qui morinos petit ibidem pagi.ii.
Mediolanũ quõ ad ludouicũ. xii. ptineat / & quõ ab eo disponit ad finem operis
Medici perfidi hoc est pseudo medici notãtur.fo.Cvii.pag.ii.
Meldunũ & meldis capiuntur.fo. cxiiii. pagina.ii.
Meroueus tertius rex.f.iiii.pagi.i.
Meroueus paterni mãdati spretor a seruo occidit.fol.xi.pa.i.
Mettensiũ libertas vñ sit.fo.xlv
Mettẽses a carolo.vii.oppugnant folio.cxxviii.pagina.ii.
Milites sine stipendiis oĩa populabũdi discurrũt. fo.xcii.p.i.Eis assignatur stipẽdiũ. fol.cxxxvii.pa.ii.
Miles meticulosus risum excitat f. cxxi. pa.ii. qui in dumis latitabat.
Miles frãc⁹ insolẽs.fo.cxiii.pag.i.
Militũ discessio.fol.lxxxvi.pag.ii.
Mõmoli in dñm suũ pfidia. f.xvi.
Mõmole⁹magnã stragẽ cõficit f.ii
Monete reformatio. fol.lxix.pa.i.
Monete valor auget. f.lxxviii.p.ii
Moneta parit discordiã fo. lxxxii. p.i.Iterũ mutatur. f.lxxxiii. &.clii.
Monstrũ visu mirabile annotatum est.fo.xcvi.pagina.ii.
Montlerici pugna.fol. cxl.pag.ii
Moncotorũ castellũ.fol.lvi.pag.ii
Mõtispessulaneñ cedes. f.xci.pa.i.
Morborũ miserãda illuuies. f.xii
Mulieres venefice occidunt.f.xiiii
Mulieris ĩ sigilli acqsitione callidatas & astuta solertia. f.lxxiiiii. p.i.
Namurci comes capitur.folio.liiii.pagina.ii.
Nantii pugna fol.cliiii.
Nanthildis morit.fol.xxii.pagi.ii.
Narbonensiũ in regẽ captũ pietas folio.lxxxii. pagina.i.
Nauarr⁹rex ĩpi⁹f.lxxx.lxxxii & 85 Cuius nequicia habet. fo.C.mors crudelissima.folio.ci.
Nauarre regina casta vide Ioannã
Nicolaus lotharing⁹ ad burgũdũ deficit.folio.cxlix.pagi.i.
Nidichail brito fidẽ prestat dagoberto.fo.xxi.pag.ii.
Neapolis meminit.fo.C.pag.i.
Neapolitana decima.fo.cv.pag.i.
Nemorsum fit ducat⁹.fol.cvii.p.i.
Nemorsus dãnat.fol.clvii.pagi.ii.
Neapolitana expeditio per carolum.viii.folio. Clxii.pagi.i.
Normannia vnde dicta: & qui sint normanni. fo.xxxix.pagi.i.
Normãni pirate sunt.f.xxx.Rebelles.f.xxxiiii.Obsessi.f.xxxv.perfidi.f.xxxviii.Vincũt.f.xxxvii. Vincũt.f.xxxix.Normãnie & normãnorũ descriptio.f.cxxxv.p.i.Sũt ĩsolẽtes.fo.cxliii.p.i.Recupat normãnia a ludouico. xi. Recipiẽdi a normãnis ducis mos.folio.cxliiii.
Omen ex psalterio sumit. folio.vi. pagina.i.

Ordo sancte trinitatis & p̄dicato-rū instituitur.folio.liiii.pagina.ii
Ordo sedēdi inter principes litem mouet.fol.xcii.pag.ii
Oratores hierosolymitani.f.li.p.ii
Origo normānorū & ceterorū videnda est in ipsorum vocabulis.
Organa missa ludouico pio. f.xxx
Otho īpator cū Ludouico rege rothomagū ingreditur.fo.xli.pag.i.
Alealogus.fol.lxiiii.pag.ii.
P Pape auaricia notatur folio xciiii. pagina.ii.
Parlamēti īstitutio. fo.xxv.pagi.i.
Pares frācie & eoꝝ origo fo.xxvi
Parrhisieñ schole īstitutio. f.xxviii
Parrisii oppugnatio a puella f.cxix
Parrhisii noui muri fo.lv.pagi.ii.
Parrhisieñ scholasticorū cū ciuib⁹ dissensio.f.lix.capuciola.f.lxxxiii. & seditiones ibidē cū sequentibus
Parrhisiorū seditio.fo.lxix.& lxx.
Parrhisieñ scholasticorum tumultus folio.xci.
Parrhisiorū seditio ꝓpter vectigal fol.xcvi. eorū ꝓpositura supprimitur folio. xcviii.
Parisii frācos recipiūt.f.cxxiiii.p.i
Parrhisiorū mulcta.fo.xcix.pag.i. eorū p̄ture meminit.fo.cii.pa.ii.
Parrhisieñ vniuersitas.f.cviii.pa.i
Parhisiorū misera cōditō.f.cxxiiii
Parrhisieñ scholā aut scholasticos vide in ipsis vocabulis.
Paschalis pape purgatō.f.xxx.p.ii
Pascatis diuersa celebratio. fo.ix
Pastorelli.folio lxi.pagina.i.
Pastores in syriā ꝓfecturi.fol.lxxii
Pegasini sancti meminit f.iiii. p.ii
Pepinus pusill⁹ & ei⁹ gesta. f.xxiii
Pepin⁹ zachariā cōsulit & ab eo regno preficit̃.fol.xxiiii.pa.ii. Cui a stephano papa benedicit̃.fol.xxv. pagi.i. Clerū ꝓtegit fol.xxv. Alia eius gesta habentur fo.sequenti
Petrarche īiqua de gallis & galliis existimatio.fo.iii. pagi.ii
Petrus brochius veneficus fo.lxv
Petrus arago fo.lxv
Pharamūdus primus frācorū rex. folio ii.pagina.ii
Phara virgo.fol.xx.pag.i.
Philippus grossus q dimissa vxore pellicem duxit. folio.xliiii.pagi.i.
Eius religiositas.fo.xliiii.pag.i
Philippus spuri⁹.fo.xlvi.pagina.i.
Philippus grossi filius equo deturbatus moritur. fol.xlviii.pa.i.
Philippi augusti gesta a fol li.vsq; lviii.Cui⁹ egregiū facin⁹ hēt fo.liii
Philippo diui ludouici filio nubit arragonū filia.fol.lxii.Cuius gesta ponūtur vsq; fol.lxvi.q cōsecratur
Philippus lōgus.fo.lxxi.& lxxii
Philippus pulcher.folio.lxxii.
Philipp⁹ valesi⁹.f.lxxiii.vsq; lxxx.
Philippus burgūd⁹ margaretā flādreñ.vxorē ducit.fol.lxxxviii.mouet cōtra ducē clocestrie ibidē. Dicit̃ audax.fo.xcii. cū carolo.vii.paciscitur.fo.cxxiii.pag.i.
Philipp⁹ austrie fidē ꝓstat ludouico.xii.ob comitatum flandrie. fo. clxv. pagina.ii.
Picus mirādula morit̃ fo.clx.pa.i.
Pictauorū rebellio.fo.lviii. pagi.i.
Piramydes i via dionysiana.f.lxiii
Pipinus vide paulo ante pepinus.
Pōpa funebris calori.viii.f.clxiiii
Pōs maior prhisieñ dissoluit̃.f.lxv
Pōtis magni prisieñ ruina f.clxviii
Pons audomarus capitur.f.cxxx.
Pōtisara ab anglis capit̃.fo.cxxiiii Obsidetur rursus.cxxvii
Porci aldenardū illecti.f.xcvii.p.i
Portus sancti symeonis. fo.xlix
Pragmatice sāctiōis capita.f.cxxv Ei⁹ tollēde cōsiliū. f.cxlvi.pagi.i.
Precepta diui ludouici.fo.lxiii.
Premōstrateñ ordo.fol.xlviii.pa.i
Prepositura parrhisieñ.fo.xcviii.
Pretextat⁹ circūuenit̃.fo.xi.Necat̃ fo.xix.vbi de brunechildis morte
Pricipū auaricia notat̃.fol.xcvi.p.ii.Et iniquitas.fo.C.pa.i.
Prodigia.fo.xxvi.&.xxix.&.cvi.
Prothadius italus cū brunechilde cōsuetudinē habēs.fo.xvii. pa.ii
Prouocatio armigniaci ad regem folio.lxxxvii.
Puella francie liberatrix ad carolū regē venit Ioāna noīe. f.cxvii.p.i.
Puyssiaceñ pugna.fol.xlvi.pagi.i.
Pugna ꝑtinax cū āglis. f.xciii.p.i.
R Adegundis religiosa regina folio. ix.
Radulphus eligitur rex. folio.xxxix. pagina.ii.
Raymūdus occiditur.fol.l.pag.ii.
Reformatio cleri.fol.lxxiiii.pag ii
Reges frācoꝝ cur sint christianissimi primū dicti.fo.xxix. pag.i.
Regis īstituēdi dissensio fo.xxxvii consilium fo.xxxix.pag.ii
Regalie meminit.fo.lxvii.pagi.i.
Regalis montis mentio fit.fol.lix pagina secunda
Reginaldus bolonieñ.fo.liiii.pa.i.
Regnacarus cameraceñ.fo.vi.p.ii
Remorum ciuitatis meminit fo.ii pagina secunda
Remigii meminit.fol.v.pag.i.
Renatus lotharingus Carolū burgundum superat apud Nantiū.fo. cliiii.pagi.i.
Rhamburus ad cōiuratos legatur folio.cxlii
Richardus normāniæ dux captus opera p̄ceptoris liberatur.folio.xl pa.ii. Amicā ducit.fo.xliii.pag.i.
Richardus anglus fo.liii & lxii
Riona obsidetur fo.cxl.pagina.ii
Robertus diabolus fol.xxv.pa.ii
Roberti arthesii mors fo.lxi.pa.i
Roberti arthesii mētio fit.lxxxiiii. pagina.i. cuius bona publicantur. folio eodem.pagina.ii. & mors folio.lxxviii.pagina.i.
Robertus rex litteratus & eius scripta & mors.fol.xliii.pagi.i.
Rochelle meminit fo.lviii.pag.i.
Rollo normān⁹ baptisat̃ fo. xxxix
Romilda.fo.xxvi. pagi.ii.
Roritus normān⁹.fo.xxxv.pag.ii.
Rosebekensis pugna. folio.xcviii. pagina prima.
Rothomageñ tumultus. folio. xl. pagina.i.
Rothomageñ stultitia.folio.xcvi. pagina secunda.
Rothomageñ ad ludouicū.xi.folio.cxlv.
Rothomagū obsidet Carolus. vii. folio cxxxi.pagina.ii. Ingreditur. folio.cxxxiii. pagina. i.
Rupes guidonis vbi crudelissimū facinus ꝑpetrat̃.fol.xlv.pagi.ii.
Rustici sancti meminit. folio. iiii. pagina secunda.
S Acerdos efficitur rex.folio xxiii.
Sacerdos sacrileg⁹.fo.cxix

Sacrilegii penā dāt milites f. 7p.ii
Salhardini decima.fol.lii.pagi.ii.
Salasardi facinus.fo.cl.pag.i.
Salberiēsis apd īsulā fūdit.f.lxxvi.
Salis vectigal oritur.f.lxxviii.pa.i
Saliqua lex.fo.ii.Terra.fol.lxxvii.
Salicū eiectio.fo.cxli.pagina.ii
Sāct⁹ audomar⁹ fit flādri.f.liiii.p.i
Sanctus machatus.fo.lviii.pag ii.
Sctūs qntin⁹ recipit.f.cxlviii.p.ii.
Sācti selerini obsessio.f.cxx.pa.ii.
Sāguis riu⁹ tholose visus.f.iiii.p.ii
Sarracenoꝝ i cāpaniā irruptō f.36
Satilia vrbs folio. xlix.pag.ii.
Sauaricus.fo.lviii.pa.i.
Saxones a clotario vincunt.f.xix
Eis remittit tributū.fo.xxi.pag.ii
Sedana ab āglis capitur.f.cxv.p.i
Seditiones parrhisiorum fol.lxix.
& lxx
Seditio in francia fol.xxiii.pagi.i
Sequane exundatio fo.lxv.pag.ii
Scacarii i parlamētū mutatio apd rothomageñ fol.clxviii.pagina.i
Scisma in ecclesia fo.cv.pag.ii
Scluse sternūt frāci fo.lxxvi.pa.ii.
Sclusa olim frācorū fuit.fo.c.pa.ii
Scholasticorū parrhisieñ tumult⁹. folio.xci.pagina.ii.
Scholasticoꝝ parrhisieñ meminit folio.ciiii.Duorum suspensorū meminit fo. cix.pagina.ii.
Scholæ parrhisieñ reformatio.folio.cxxxvi
Schole parrhisieñ istitutio. f.xxvii
Vide vocabulum parrhisieñ.
Sforcie fuga & metus fol.clxvii
Sicambria ꝓxime alanos extructa folio.i.pagina.ii.Sicābri ibidem
Sicilie regni mētio fit.fo.lxv.pa.ii
Sigiberti gesta.fol.ix.vsqꝫ xv.tumultus in castris eius fol.x. Item fol.xix.vincitur
Sigibert⁹ nascit q dū baptisaret ab amando respondet Amen.fol.xxi
Sidonii scti meminit fo.iiii.pag.ii
Simon de mōte forti fol.lvi. pa.ii
Simplicii scti meminit fo. iiii.p.ii.
Syrie expeditio.fo.liii.pa.ii.Syrorū perfidia in francos.Ibidem.
Soracte mons in tuscia. fo.xxiiii
Sortes ex litteris sacris. folio.xi
Spongia christi.folio.lx.
Stephan⁹ papa pepino & ei⁹ posteritati benedixit.fol.xxv.pagi.i.
Stephan⁹ boyleus prepositus parrhisiorum.fo.lxi.
Stephanus barbetus.fol.lxix.
Strategema bellicū. fol.cxxi.p.ii.
Suitēses q & heluetii.f.ii.pa.ii.Eorū bellū.fo.clxv. pagina.i.
Suessio diripitur.folio.cxi.pag.i.
Tabulæ Caroli magni.folio xxix. pagina prima.
Talebotus anglus capitur. folio.cxvii.pagina.i.Eius facinus fo.cxxxii.Mors.fol.cxxxvii.
Tartas oppidū.fo.cxxvii.pag.i.
Thassilo bauarus. fo.xxv.pa.i.
Telū funi alligatū & i scutū militis ꝓiectū detraxit eū in foueā. fo.lvi
Tempestas seua.folio.viii.&.xii.& cvi.&.cviii.
Templariorū error.fol.lxx.pagi.i.
Terremotus apud viēnā.f.vi.p.ii.
Terra saliqua.fo.lxxvii. pagina.ii.
Terraconēse bellū.fol.viii.pagi.ii.
Theobald⁹ cāpan⁹.fo.lix.&.lx.
Theobald⁹ cāpan⁹ vicit.f.xlvi.p.ii
Theodebertus normāniā incursat fo.x.Fit eius dñs.fol.xvii.pa.ii.
Theodeberto mettensi indicit bellum.folio.xviii.
Theodebertus fugit: cuius caput amputatum ad theodericum fratrem defertur. fo.xviii.
Theodericus mettensibus ifert bellum. fo.xviii.
Theoderici iudiciū.fo.vi.pag.i.
Theoderici regis dol⁹.fol.vii.p.ii.
Theodericus ignauus rex monachus efficitur.folio.xxiii.pagina.i
Fugatur & moritur ibidem.
Theodotus massilieñ.antistes exulat.fo.xiii.pagina.ii.
Theodosii meminit. fol.ii.pagi.i
Thesaurum regiū andegauus sumpsit.folio.xcii.
Tolletū a frācis capit.fo.vii.pa.ii.
Thomas virac⁹ āglus.fol.lxxxviii.
Thome de marla sacrilegia.f.xlvi
Thorgorus.fo.ii.pagina.i.
Tornaci meminit.fo.iiii.pa.i. Recipitur ab hoste.fo.lvii.pag.i.
Touqua arx ab āglis capit.fo.cxii
Treuerorū meminit.fo.ii.pag.i.
Tribulatio resipiscere monet.f.xii.
Tributū remissum saxonib⁹.f.xxi.
Trimolus capitur.fol.cxxi.pagi.i.
Tunichii diuus Ludouicus morit. folio.lxiii.
Turci debellantur.fo.cv.pagina.ii
Turci vincūtur.fo.xlix.pagina.i.
Turci debellātur.fol.lii.pagina.ii.
Turlupinorū supstitio.f.lxxxix.p.i
Thuringos sibi clodio adiecit folio.ii.pagina secunda.
Vallis samarii conuerso facta terribilis apparitio.fol. lxix. pagina.i.
Vallis ruelli castrū diruit.f.liii.p.ii.
Valdo & valdēsiū heresis.fo.li.p.i
Vastiniū frācie addit.fo.xliiii.p.i.
Vantadorū capitur. fol.ciii.pag.ii
Vbii q & colonieñses.fo.i.pag.ii.
Vectigaliū exactio.fol.xciii.pag.i.
Eorū tollēdorū per heremitā admonitio.folio. cii.
Vedastus.fo.v.pa.i. & fol.vii.pa.i.
Venetorū fit mētio fo.xxix.pa.i.
Venerādi sancti meminit f.iiii.p.ii
Veneficii procuratio a burgundo folio.cli.pagina prima
Vernoliū frācis aduenit f.xlvii.p.ii
Vernolieñ pugna fol.cxv.pag.ii
Vernolium captum per mulierem folio.cxxix.pagina.ii
Vicēnatū saltus fol.li.pagi.ii
Victoria egregia fo.lvi. pag.ii
Victorie monasteriū fo.lvii.pa.ii
Viēna obsidetur fol.xxxvii.pa.ii
Vino iponit vectigal f.lxxxix.pa.i
Vincētii scti reliqe recipiūt & monasteriū extruitur i sctō germano de prato extra parrhisiū f.viii.p.ii
Viromādia philippo restituitur folio.li. pagina.i
Vitus capitur fo.cxxxiiii.pagina.i
Visū in morte dagoberti f.xxi.p.ii
Visum caroli calui.fo.xxxvi.pa.ii
Visum de philippo augusto nascituro fo.li.pagina.i.
Vvandali & eorum origo fo.xxiiii
Vincuntur fo. xxxv.pag.ii.
Vvarmacia ad rhenū fo.xxxi.pa.i
yuetoti regni initium. folio. ix.
zacharias pōtifex Pepinū preficit regno francorū. fol.xxiii.pagi.ii.
zeelandię meminit.folio.c.pag.ii.

Finis repertorii alphabetici.

Tabula regum francorũ quorũ gesta in hoc cōpēdio deſcribũtur.

¶ In primo libro contenta.

Francorũ origo: & quare franci di cti ſunt: & qui eorum fuerũt duces priuſq̃ galliam appeterēt. Folio.i.

Primus francorũ rex.

Pharamondus: q autor fertur exti tiſſe eius legis quã frãci ſaliquã ap pellãt: vt narrať folio.ii.pagina.ii.

Secundus rex.

Clodio capillatus.fo.ii. & pagina ii. Vbi habētur galliarũ diuiſiones regiones & oppida vſq; ad fol.iiii.

Tertius rex.

Meroueus: & childericus cuiꝰ tpe gillo romanus frãcorum rex loco eius cõſtituitur.folio.iiii.pagina.i.

Quartus rex.

Clodoueus primꝰ rex chriſtianus vbi de gondobaldo burgundie re ge/& de crotilde ſeu clotilde men tio fit. deq; ſanctis vedaſto & remi gio: de ãpulla ſacra: de liliis cœlo delatis: & de auriflãma: de viennæ obſidiõe: de ceruo iter idicãte: de qbuſdã oſtentis: de alarico gotho: de anaſtaſio imperatore: de regna caro cameraci dño & de eiꝰ ꝓfidis ſubiectis dolo a Clodoueo illuſis: de ꝓdigiis tpe mamerti viennēſis epi viſis. Deq; aliis multis cõpen dioſe narratur. foliis.iiii.v.&.vi.

Quintus rex.

Childebertus cuiꝰ tpe frãci tolletũ in hyſpania gothos ꝑſequētes ce perũt: vt habetur fo.vii.pagina.ii. Et de reliquiis.S.Vincētii.fo.viii.

¶ In ſecũdo libro cõtenta.

Sextus rex.

Clotarius primꝰ: vbi de paſchatis controuerſia: de tēpli diui martini cũ conobaldo exuſtione: de cran ni rebelliõe & ſupplicio: & de prin cipio regni yuetoti mentio fit fo liis.viii.&.ix.

Septimus rex.

Aribertus qui & Therebertus. fol. x.vſq; ad.xvi.

Octauus rex.

Chilpericus primus ſueſſionũ rex vbi de gontrano aurelianorũ rege & de fredegonda multa dicũtur a fol.ix.ad.xiiii. Folio autē.xiiii. qd comes ſit oſtenditur.

Nonus rex.

Clotariꝰ ſcďs: vbi iterũ de gõtrano & fredegonda.fol.xvi.vſq;.xvii.

¶ In tertio libro contenta.

Clotarii ſecũdi reliqua geſta. foliis xviii.xix.&.xx.

Et ibi de brunechilde multa Et de dagoberti regis filii natiuitate De q; ſcti dionyſii ſociorũq; eius reue latiõe. De attile ſerui fidelitate. Et de ſancti Fiacrii ſcoti in franciam aduentu vſq; in finem folii.xx.

Decimus rex.

Dagobertꝰ vbi de fundatõe ſancti dionyſii: & reſpõſo infantis dũ ab amãdo baptiſať. Et de lēdito ſeu edicto: hoc eſt de nũdinis ſcti dio nyſii quõ inſtitute ſunt. Et quõ tē plũ ſancti dionyſii a xpo dedicatũ ſit. Et quale viſum in morte dago berti anſoaldo pictauēſi epo reue latum. foliis.xxi.& xxii.

Vndecimus rex.

Clodoueꝰ ſecũdus quē nõnulli lu douicũ vocãt naſcitur fol.xxi.te gnat fo.xxii.pa.ii. vbi de caritate ãnonæ in frãcia: de regis caſu dũ brachiũ ſcti dionyſii auferre conať

Duodecimus rex.

Clotariꝰ cuiꝰ meminit in prĩcipio folio.xvii.& de ebroyno.fol.xv.

Decimuſtertius rex.

Theodericꝰ rex ignauꝰ: & reliqua de ebroyno.folio.xxiii. pagi.i.

Decimuſquartus rex.

Childericꝰ & eiꝰ mors.fo.xxiii.pa.i

Decimuſquintus rex.

Theodericus q decimuſtertius rex poſitus eſt: iterũ ex monacho rex factus.folio eodem.pag.ii

Decimuſſextus rex.

Clodoueus tertius folio.xxii.

Decimuſſeptimus rex.

Childebertus.folio eodē.&.xxiii.

Decimuſoctauus rex.

Dagobertus ſecundus.ibidem.

Decimuſnonus rex.

Chilpericꝰ ex ſacerdote rex factꝰ q daniel añ dicebať.fo.eodē.pag.ii.

Vigeſimus rex.

Theodericus.folio.xxiii.

Et de carolo martello. de vvãdalis & eorũ origine. Et de carlomano q religionē ꝓfiteť. Et de mõte ſo racte in tuſcia. folio.xxiii

Vigeſimuſprimus rex.

Pipinus ex maiore domꝰ rex factꝰ fo.xxiiii.pagina.ii. Vbi paulo poſt id eſt folio.xxv. de iſtitutõe parla mēti: & de bello aquitanico habeť.

¶ In quarto libro cõtenta.

De filiis pipini & de priuilegio in ueſtitute eccleſiarũ & inſtituēdi ro manũ pontificē francorũ regi cõ ceſſo.fol.xxvi. pagi.i.

Vigeſimuſſecundus rex.

Carolus magnꝰ imperator & rex. folio.xxvi. Vbi etiã de pariũ fran corũ origine: & ganelonis ꝓditõe mētio fit. Folio autē ſequēti de iſti tutione ſchole Pariſiēſis. Et de ec cleſiaſticis officiis q̃dã notatu di gna. De ꝓdigiis exceſſum Caroli magni p̄cedētibꝰ. de theſauro. de epytaphio: & de dignitate eiꝰ: vñ q; meruerit frãcorũ reges chriſtia niſſimi vocari mētio fit vſq; ad fo lium.xxx.

Vigeſimuſtertius rex.

Ludouicus pius impator & rex.fo lio.xxix. ſed fo.xxx. cõtra faſtũ p̄ latorũ nõnulla dicũť. Deq; normã nis & eorũ prĩcipe. Folio aũt.xxxi & pagina ſecũda oſtēdiť vt hono ris ſedes peſtilētiæ cathedra recte dicatur. Et de agro mēdaciorũ: & aliis plĩmis vſq; ad foliũ.xxxiiii.

¶ In quinto libro cõtenta.

Vigeſimuſquartus rex.

Carolus caluus imperator & rex. fol.xxxv. Et ibi mirabile bellũ iter fratres. Folio aũt.xxxvi. pa ii. nar ratur viſum Caroli calui. & comi tatus flandrenſis initium.

Vigeſimuſquintus rex.

Ludouicus balbus iperator & rex. folio.xxxvii.pag.i. Vbi de aduētu Iohãnis pape in frãciã mentio fit.

Vigeſimuſſextus.&.xxvii.

Ludouicꝰ & Carolꝰ reges ludouici balbi ex ſcorto filii.f.xxxvii &.38.

Vigeſimuſoctauus rex.

Ludouicꝰ nihil faciēs. fol.38.p.ii.

Vigeſimuſnonus rex.

Carolus ſimplex. fol.xxxviii. vbi de eudone andegauēſi caroli ſim plicis tutore: folio antē ſequēti de

normãnorũ appellatõe: & origine.
Trigesimus rex.
Radulphus: quẽ Carolus in regẽ as sumi pmisit. folio. xxxix. pagina. ii.
Trigesimusprimus rex.
Ludouic⁹ Caroli simplicis fili⁹. folio. xxxix. pag. ii. Vbi mirabile prodigiũ narratur: & heberti viromandorũ comitis suspẽdiũ fo. xl. pa. i.
Trigesimussecundus rex
Lotharius ludouici filius. fo. xli
Trigesimustertius rex
Ludouic⁹ q nulla re clarus cõpẽdii sepult⁹ est: vt habetur fo. xlii. pag. ii
Trigesimusquartus rex.
Carolus: quẽ hugo capetus regno expulit: quo circa in regũ cathalogo a qbusdã nõ ponitur. fo. eodẽ
Trigesimusquintus rex
Hugo capetus qui regnũ vsurpauit fol. eodẽ. Et ibi de gelberto philosopho: quẽ magiæ sciẽtẽ dicebant
Trigesimussextus rex
Robertus vir litteratus & apprime religiosus. folio eodem
Trigesimusseptimus rex.
Henricus hui⁹ nois prim⁹ q & burgundiæ ducatum tenuit: vt recitatur fol. xliii. pag. i.

In sexto libro contenta.

Trigesimusoctauus rex
Philippus eius nominis primus. folio. xliiii Vbi biturigès & vastinii ad regnũ francie accedunt
Trigesimusnonus rex
Ludouicus grossus: de cuius coronatione quo loco debeat fieri contendit. fo. xlv. pagina. i. sed pag. ii Bellũ ab anglia mouet/ Et crudele facinus i rupe guidonis narrat. Sequenti folio Balduin⁹ flãdrus male curato vulnere diem obit. & auriflamma panditur. Motus fit cõtra comitem in flandria. Quorũdam quoq; ordinũ origines & incremẽta recitantur. fol. xlviii. pagina. i.
Quadragesimus rex.
Ludouicus iunior. fo. xlviii. pag. i. Vbi de iohãne de tpibus mẽtio fit pagina. ii. Itẽ de expeditõe in hierusalẽ: sequenti folio & egregiũ imperatoris cõrardi factũ memorat. fol. l. vbi etiã docet quare henricus anglus normanniã/ andegauiã/ ce nomãniã/ & turoniã obtinuerit
Quadragesimusprimus rex
Philippus augustus: & de ostẽto añ eius natalẽ viso. Deq; iudeorũ pfidia & expulsione. Et hallarũ parisiensiũ cõstructiõe. fol. li. Sequenti aũt lutecia parisiorũ lapidib⁹ sternitur. fol. vero. liiii. Sanctus audomarus comiti flandrẽsi aduenit Et ordo sanctæ trinitatis p reuelationẽ instituit. Heretici vincũtur: iter quos almaricus/ vt habetur fol. lv.

In septimo libro cõtenta.

Quadragesimussecũdus rex
Ludouic⁹ sc̃ti ludouici pr̃. fol. lviii.
Quadragesimustertius rex.
Diu⁹ Ludouicus q Tunicii mortu⁹ est/ de quo foliis. lix. lx. lxi. lxii. & lxiii. vbi de pastorellis/ de legibus bonis a ludouico latis/ de carmelitis eius præceptis & aliis multis.
Quadragesimusquartus rex
Philippus diui ludouici fili⁹ q parpigniaci mortuus est. fol. lxiiii.
Quadragesimusquint⁹ rex.
Philippus pulcher. fol. lxiiii. & fol. lxvi. pag. ii. de flãdriæ comite a rege cũ filia capto. fo. sequẽti: de frãcorũ apud curtracũ interitu. folio aũt. lxviii. de flãmingorũ clade/ & folio. lxx. de templariorũ errore & de lugdunẽsis archipresulis pena.
Quadragesimussextus rex.
Ludouicus hutinus. folio. lxx.
Quadragesimusseptim⁹ rex
Iohannes octo dierum rex: cuius parua mentio fit. folio eodem
Quadragesimusoctauus rex
Philippus longus. fo. lxxi. & lxxii. vbi de flãdrẽsiũ rebellione/ de pastorũ latrociniis/ deq; leprosorum & iudeorum maleficiis & pertinacia multa differuntur.

In octauo libro cõtenta.

Quadragesimusnonus rex.
Carolus pulcher folio. lxxii
Quinquagesimus rex.
Philippus valesius. fol. lxxiii. vsq; lxxx. q bellũ in flamingos mouit. Vbi etiã de Edouardo ãglorũ rege qui regnũ petebat/ & de calesio ab eo capto mentio fit. folio autẽ lxxiiii. pa. ii. de comite arthesio sed fo. lxxv. de arteuilla: de haricuriæ comitatus origine meminit/ & sequenti de frãcorum apud sclusam interitu. fol. lxxvii. de causa regni ab edouardo vendicandi.

In nono libro contenta.

Quinquagesimusprim⁹ rex.
Iohãnes quẽ richard⁹ in pictauia superatum cepit. fol. lxxx. vsq; ad lxxxviii. vbi cõtinue habet de parisiorũ seditione/ malleis/ capuciolis/ & nauarri regis factionibus
Quinquagesimussecũdus rex
Carolus quintus a folio. lxxxviii. vsq; xci. Cui⁹ cõstitutões de filiorũ in regnũ successione habentur. folio. lxxxix. pagina. ii.
Quinquagesimustertius rex
Carolus sextus. fol. xci. vsq;. Cxv. vbi de ceruo cũ torque aureo iuẽto. folio. xciii. pagi. ii. de flamingorũ aũt cede apud rosebequã/ & de mercatorũ parisiensium ppositure suppressione/ & nauarri regis terribili sed digna morte suis locis notatum est. deq; regis furia.

In decimo libro cõtenta.

Quinquagesimusquart⁹ rex
Carolus septim⁹ q ãglos frãcia exturbauit. folio. cxv. vsq; ad folium cxxxix. Vbi de Iohannæ puellæ egregiis facinorib⁹/ de normãniæ subactione/ deq; aliis multis i marginibus notatum est
Quinquagesimusquint⁹ rex.
Ludouic⁹ vndecimus. fol. cxxxix. & xxii. sequẽtibus. vbi de Carolo Burgundo apud nantiũ occiso/ & de oib⁹ comitib⁹ flãdriæ mẽtio fit

In vndecimo libro cõtẽta

Quinquagesimussextus rex.
Carol⁹ octau⁹/ Qui remissa ad maximilianũ patrem Margareta austriæ. Annã frãcisci britonũ ducis filiã vxorẽ cũ britonũ ducatu accepit. Et expeditionẽ Neapolitanam pegit/ eius mors & põpa funebris/ a fo. clxi. vsq; clxv.
Quinquagesimusseptim⁹ rex
Ludouicus duodecimus q demissa Iohanna Ludouici. xi. filia annam Caroli derelictã duxit/ cuius gesta & Mediolaneñ expeditio habentur a fo. clxv. vsq; in finẽ cõpẽdii.

Finis tabulæ. Deo grãs.

¶ In gallorum annales a reuerendo patre Roberto Gaguino ſtatim edendos bene dicti montenati prędudium.

NOn potuiſſe quęq̃ ſuperioribus ſæculis gallorum inclytæ gentis fortia facta
digne ſatis recenſere ſemper ipſe putaui: quandoquidem res quædam ſacra
religioſæ nationis geſta retexere: & quæ virũ ſingulari arte virtute & religione præ
ſtantiſſimũ deſideraret. Verum de induſtria ad hoc vſqꝫ æuum ipſa hæc noſtra gal
lia difficilem hanc prouinciam ſuperis volentibus in Roberti humeros reiiciẽdam
ſapienter curauit: quem ingenti ſpiritu/tuba vehementer inſonãtem. populum ſę=
pe victorem (francum dico) pręſtanti corpore & armis militem cantatum ire expe=
ctamus. Decuit enim Roberto facundiſſimo viro rerum franciæ archanarum con=
ſcio ordinis quoqꝫ ſacratiſſimi maximo antiſtiti: hoc ingens opus: & quod ſacrum
dixerim reſeruatum iri. Profecto ſacrati francorum reges cęleſti oleo delibuti: hunc
multis ſęculis poſtulabant: quem deorum dono noſtra hac tempeſtate tandem na
cti ſunt. Ergo auſpiciis tuis vir omnium præſtãtiſſime gallia ſuo marte ferox orna=
taqꝫ torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animoſum quoqꝫ eius pe
ctus & vox terribilis vbiqꝫ audietur: nec ſinet longius clariſſima ſua geſta in nubis
obſcuro latere. ipſum martialis populi pręclarum facinus: iamiam indignabũdum
nube diſcuſſa erumpet: & quo diutius deorum iuſſu in obſcuro delituerit tãto ve=
hementiore ſono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumqꝫ
adacto fulgore perſtringet oculos. Fabulatur præclarus romanæ hiſtoriæ ſcriptor
martem cum rhea virgine veſtali conueniſſe. Hoc quoqꝫ adiiciendum foret roma=
nę gẽti propter mulierem libidinoſam & turpia obſtinata mente rogantem numæ
affuiſſe. Verũ ſecus hic martialis fauor francis ſemper affuiſſe creditur. Quippe qui
animoſo pectore menteqꝫ generoſa deus delectatus: totum ferocis audaciſqꝫ franci
animum inhabitat: pectus quoqꝫ generoſum ad bella edocet. Familiaritatem idcir=
co romanam quam ſtupro inceſtu & muliere contaminata effecerat ipſe mars iam=
pridem damnauit. Quo factum eſt vt nullus olim exercitus cuiuſuis imperator cũ
alieno rege confligtare ſine gallica ſtrẽnuitate auderet. Sed iam virum eximio quo=
dam genere & ſingula dignitate pręſtantẽ video. Qui (vt cũ marone loquar) Aere
ciere viros martemqꝫ accedere cantu: pręſto eſt. Hic eſt ęneator ille tubicen cuius
deſiderio tãtopere gallia flagrabat: quęqꝫ fortiſſimus quiſqꝫ miles gallus obteſtan=
do imprecatur: non ſinat longius ſuam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gal
lici fragorem: frãcorum fulmen & ignes quiſquis es audito: pari quoqꝫ ſpiritu a vi=
ro antiſtite pręclara gallorum facinora te auditurum ſperes quantus animus gallis
ſemper ineſt. Expectate diu tãdem veniſti roberte qui virorum pugnas e ſuggeſto
altiſſimo & quod neminem antea aſcendere licuit nobis in pulpito ſedentibus pro
nunciaturus es. Ipſe ſane fœlix qui nec vocis ſono neqꝫ materię fœlicitate liuio infe=
rior in populo effereris. Sed iam operepretium eſſe exiſtimo: ſonoram Roberti tu=
bam & qui acies ſplendentes ad pugnam inſtructurus eſt: audite

Roberti Guaguini ordinis ſancte tri nitatis generalis Miniſtri in nouã cõpendii de francorũ geſtis editionẽ præfatio.

Quanquã minimũ eſt quod
vel agẽdo/vel ſcribẽdo/mea hũilitas põt: iuenit nihilomi-
nꝰi me liuor qđ mordere tẽtauerit: dũ iter frãcorũ res multi
pharie preclareq̃ geſtas ip̃e verſatꝰ ſũpſi cõpẽdio cõprẽhẽ-
dere qđcũq̃ de his eximiũ lectitaſſem. atq̃ ſic egit emulator:
quaſi tã late patẽtia regũ & gẽtis facinora(q̃ ꝑpetua oratio
ne illuſtrãda erãt) breui curriculo/ & per anguſtiſſimũ tramitem/ pertranſiſſe me
arbitrarer/ eo præſertim ſtilo & dicẽdi genere cui & elegãtia & latina deeſſet ve-
nuſtas: quas i ſcribẽdis hiſtoriis virtutes gallꝰ ſcilicet auctor vix vllo tp̃e cõprehen
dat. Sed his maleloquẽtiũ ſuſurris & ſi ipetitum me itelligerẽ: laboris tamen neq̃
operis pœnituit. Quin illud nõ temere me ſperem aſſecutum: vt francorum hiſto
riam in apertum prodiderim. quæ ſub vno aſpectu tota a nemine ſcriptorũ hacte
nus fuiſſet oculis exhibita legentium. Quo fit: vt ſi iis qui quorũdam acta vel prin-
cipantium vitas vno vel altero tempore ſinguli ſingulas tradiderũt laus tribuitur
non inferiorem demeruiſſe me gratiam/ſine arrogantia contendero: qui ab initio
franſci principatus ad hanc vſq̃ ætatem diſſipatarum rerum annales in vnũ pro-
pe manipulum cohibui. Qui nec preſſus(vt ſuſurro ait) nec ãguſtus eſt ita: vt in
troſpicientibus/quibus mediocris eſt notitia litterarum/lumen deſit. Sed ignaris
& ingenio lippientibus ſua ignorantia non ſuccĩcta narratio ſcriptoris officit. Eſt
enim his idem quod ſtomacho defectis: quos ſolidus & virilis cibus torquet & te
nui iure vix alũtur. Illi vero q̃bus mens torpet & ignoratione caligat/ad quodq̃
minꝰ vſitatũ vocabulũ cõmẽtariorũ faces deſiderãt. Cæterũ latine locutiõis ſplen
dorẽ(q̃tũ italis auctoribus verboſus aliq̃s dat)tametſi mihi non arrogo: ſinat vel
gallus habere ſe cõterraneũ & ciuẽ q̃ abſterſa paululũ barbarie res ſuæ gẽtis nul-
la pricipis munificẽtia ꝓuocatꝰ/tolerabili ꝋrone ꝑſcripſit. Ab hac eni nr̃a (qualiſ
cũq̃ eſt)lucubratiõe: audaculus quipiã exurget laxare quæ anguſtia ſunt/& q̃ ru
diora cenſebit abſtergere. q̃q̃(ab eũte e terris carolo octauo)ad priorẽ nr̃i cõpẽdii
editionẽ ꝑ multa adieci. quorũ cognitio ſicut rerũ narrationẽ ſuiſ locis ãpliauit: ita
benignũ poterit oblectare lectorẽ. porro illud facile dilueri: quod exterꝰ calũniator
falſo affert: me i frãcorũ/q̃ in hoſtiũ aut alienigenarũ p̃tẽ ꝓpẽſiorẽ eſſe. Quo er
rore me protenꝰ abſoluet/ qui ſincera frõte hec luſtrabit. Sic eni ſecũdum hiſtoriæ
leges veritati ſtudui/vt auctoribꝰ: quorũ traditiões ſum ſecutꝰ/fides magis q̃ no-
bis haberet. Et mẽdatio dari ipiũ eſt: ꝙ(paucis ad noſtrũ iſtitutũ nõ cõducẽtibꝰ
de iduſtria præteritis(capita rerũ fideli tranſcurſu atq̃ ordine excerpta i vnuʒ cor
pus ſicut cõpẽdii natura fert cõtraxi. Qui eni coronas floribꝰ cõtexit nõ oĩs gene
ris floſculos cogit: ſed eos tãtũ q̃ colorũ varietate ſpeciẽ & decorẽ oſtẽtãt. Aequꝰ
ergo lector nõ vniuerſam hiſtorie francorũ magnitudinẽ conſcripſiſſe me exiſti-
met: ſed per immenſa rerũ geſtarũ ſpacia conducibiliora ſelegiſſe: quę compẽdio
& veritati quadrent.

Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptiõe captiuorũ generalis Ministri de ordine & gestis francorũ Compendium ab eo nouissime ampliatũ & diligenter emendatum.

Francorum origo

Sycambria

FRanci(vt pleræq; aliæ nationes) a troianis ꝑdiisse gloriãtur Quib⁹ ob raptã a paride helenã in exiliũ actis/ pars ad meotydẽ lacum quẽ tanais ĩfluit proxime alanos/ frãciõe duce cõsedit. vbi ex nomine ducis appellatiõe suscepta: sycãbriã sibi nõ mediocrẽ vrbẽ pãnonis finitimã extruxerũt Quã lõgo post tẽpore cũ euersam gothi reliquissent: alterã in proximo colle a se cõditã vsq; ad valẽtiniani iunioris q cũ gratiano fratre in occidẽte ĩperauit ætatẽ ĩcoluerũt. vnde & ipsi quoq; a valẽtiniano ob hãc quã subiicim⁹ rationẽ exacti fũt Descidẽtibus ab ĩperio Alanis/ cum

Alani

propter paludis altitudinem aduersus inuadentem romanum facile se tuerentur alani: accitis ad auxiliũ francis/ valentinianus annui quem romanis pendebant cẽsus in decem annos remissionẽ proponit: si rebellantes alanos in eius dictionẽ adegissent. Qua spe erecti franci(cum paludis essent frequẽti traiectu assueti) negociũ receperũt: ductisq; in alanos copiis lacum superãt: & feroci strage alanos reddũt imperatori audientes. Qua victoria francos/ id est feroces/ a valentiniano appellatos nonnulli tradunt: aliis contendentibus remissione tributi/ & libertate accepta francos hoc est liberatos dictos esse. Ipse magis his accedo qui a francione nomen sortitos autumãt. Nã posterior hæc appellatio gẽtis antiquitati nõ cõuenit quã ante constantini primi imperiũ bellacissimã fuisse non dubium est. Et Aurelianũ imperatorem qui constantinum præcessit/ francos in triumpho duxisse flaui⁹ vopiscus memoriæ reliquit. Quin valentinianus superior saxones in frãcorũ finib⁹ auctore paulo dyacono debellauit. Que omnia antiquioris sunt originis argumẽta q̃ vt a iuniore valẽtiniano frãcos primũ dictos esse putemus. Nemo tamen mihi certus auctor lectus est qui tempus eius nominis constanter tradat Nec ipe gregorius turonẽ gentis initiũ satis nouit: cum sulpitiũ alexandrum testem citet/ a quo francorum regum vera origo ignorata videatur. Et ciceronis ad atticum extat epistola vbi franconũ nomen inducitur. Quod ad francos pertinere nõ pauci contendunt. Quãobrẽ nõ temere credi potest/ gentis appellationem longo ante valentinianum tempore extitisse. Leuati tributo franci cum vrbem suam: tum vires animũq; firmauerunt. ita vt exacto decennio/ dũ ab illis sensum repetit imperator/ exactori pensionem detractarent. Hic bello exorto/ quum pauci plurimis ægre resistunt/ valida valentinianus manu francos expugnat Neq; hoc dispendio libertatem gens animosa neglexit. Sed coacta raptim ciuium multitudine: traiecto hystro/ ducibus marcomiro/ Simone/ atq; genebaudo/ multis per germaniã habitis victoriis/ ad rhenũ fluuium se cõtulerũt. vbi etiãnũ francfordia nõ cõtemnẽdum oppidum visitur: francorũ opus atq; ad tempus sedes: Verum cum hæc de sycãbris & francorũ exortu constanter narrantur: suboritur mihi/ ex cæsaris sententia non sine ratione dubitatio. qui gesta in galliis a se bella litteris mãdans/ sycãbros ait ad vlteriorẽ rheni orã/ proxime vbios/ id est coloniẽses/ ea tẽpestate ĩcolere: eosq; aliqñ ausos gallias enauigato rheno ĩcurrisse: suppedasq; aduersus cesarẽ

Francorũ appellatio.

Marcomirus Symõ & Genebaudus.
Francfordia.

Sycambri.
Vbii.

gallis misisse. In illos propterea nouisse: vt terrore nominis romani quietos germanos redderet. sed mox ad primũ nunciũ sycãbros in siluas penitus abiisse. Atq ita incensis eorũ agris ad vbios se iterũ retulisse Deinde cũ aniouistum fugientẽ queri diligenter iubet/atq eburonũ res depopulari cuiuis liberũ esse preconis voce permittit: præue occasione suscepta: sycambros flumine transmissio incredibili celeritate duobus equitum millib⁹ coactis ingẽtem ex eburonib⁹ prædẽ sustulisse. Tradit item strabo sycãbros rheni accolas fuisse. eosq initia belli factitasse quod a plærisq germaniæ populis aduersus drusum/ duce molone sycãbro gestũ est/ de quib⁹ triũphum duxisse drusum/& inde germanici cognomẽ accepisse i romanis hystoriis lectũ est. Igitur cõstat sycambros iãpridẽ ante valentiniani tẽpora in germania proxime rhenũ cõsedisse. & nõ ab eo primũ sedib⁹ esse eiectos. nisi forte quis putat: hos ab illis diuersos esse quos sycambriã vrbẽ ad meotidẽ struxisse supra memoraui. Quod & annonius tradit i ea hystoria/quã suo abbati dicauit scribens torgorũ vna cum francione troia abeũtem thraciã petiisse. & ab eo thorgorũ gẽtem nomẽ esse sortitã. subq philippo atq alexãdro posteros illorum militasse. Vt cũq res se habet: neminẽ tamẽ nostratiũ scriptorum hæc animaduertisse miror. Sed propositã nobis breuitatẽ persequamur de rerũ serie vtilissima queq excerpẽtes. Grassantibus in germania francis & castellis aliquot in suam potestatẽ receptis: theodosius qui imperio præerat eius rei certior factus nãmæ & quintino militũ prefectis mandat francos adoriantur/data illis forti militum manu. Qui cõmisso acerrime prelio fusi eracliũ & iouinianũ ex theodosii ducibus sibi accersunt Quorũ aduentu redigrantes pugnã cũ ad frãcos victoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga salutẽ quesiuerũt. Tantã in eo prelio stragẽ romanos accepisse traditur vt post ea franci formidini finitimis esse cœperint: omis tributi exactione liberati. q̃q̃ bocatius quidã locorũ vbi sycambri consederãt administrator ad romanos se recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cũ reliquis pacem firmans. Est treueris cisrhenana potens ciuitas: cui præerat. Lucius patricius roman⁹ cuius vxorem quia lucius galliæ bellicæ præses prostituerat: consiliũ capit transferende ad francos ciuitatis: remq felici euentu exequitur. Potiti vrbe franci: cum angustati sedibus proferre terminos percuperent: pars se alio conferre statuit triũq & viginti milium manum ybro duce educentes relicta germania in penitiorem galliam irruperunt ad sequanã vsq fluuium omnia percurrentes. vbi agrorum & fluenti amœnitate oblectati stationem habuere. Pudet me hoc loco ignorãtiæ hystorici (vt ita dicam) chronicari/ qui impressam iamdudum hystoriam carolo octauo dicauit. Scribit enim ille rerũ & temporũ nõ satis gnarus. Francos cum ad sequanæ ripã constitissent luteciã parisiorũ exedificasse ante christi natalem tercẽtũ nonaginta quinq annos: eamq habitasse anno a derelicta sycambria ducentesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratum esse perspicuum est temporũ supputationem non ignorãti. Itaq si pulsi a valentiniano sycambria franci luteciam condiderunt: qui fieri potuit: vt rebellantem luteciam cesar in deditionem acceperit? quem minime dubiũ est quadingentos & decem fere annos. Valentinia precessisse? Aut quomodo verum est ante christi aduentum tercentum nonaginta quinq annos luteciam condi a francis potuisse: qui nondum sycambria exclusi galliam nondum somniauerant quinq post amissas sedes diu per germaniã vagi post multa tandẽ sæcula ad rheni ripas se cõtulere? Sed viderit Chronicari⁹ q̃

Sycambri.

Thorgorus

Theodosius

Treueris

Franci in galliã irrũpentes

Sequana.

Error cuiusdam

Lutecia parisiorum

aveto distantia turpiter ediderit. Mihi quidē vera frācorũ origo noīe cōperta est

Marcomirus

Sessionis ad sequanā tēpore nemo in francis regiũ nomē assumpserat Prim⁹ omnium marcomirus dominationē in francos accepit.quē a priamo troiano rege lōga generis serie prognatũ summa veneratiōe franci obseruabant. Hic preterquā

pharamũdus primus francorum rex

Clodio capillatus.

muro valloq᷑ munire vrbes nihil illustre gessit.Sed erat illi filius pharamundus corpis & animi ꝑstantia insignis.Hunc ex patris cōsilio primũ sibi regē ꝯstituunt regēdi permissa sibi potestate anno salutis.ccccxx.Qua modestissime administrata vndecimo post acceptũ regnũ anno morte absumpt⁹ est:relicto clodione filio regni herede.Hic pharamũd⁹ auctor fertur extitisse legis q̄ saliqua a frācis appellaꝛ.

Lex saliqua

Nā cũ ad rhenũ vsq᷑ peruenissent:ferisq᷑ morib⁹ viuerēt:q̄tuor ex sycambris spectatos ꝓceres se legit q populo legē ferrēt:vsugastũ:losogastũ:sologastũ:& visogastũ q cōmuni gētis & ꝓcerũ auctoritate freti legē ꝯscripsere/quā pharamũd⁹ promulgauit ad nostrā vsq᷑ etatē nominatissimā a loco vbi cōdita est dictā quidā asseuerant.Nec desunt qui a sale deriuatā esse tradunt Nā sicut sibi condimētum custosq᷑ sal est: ita saliqua lex francorum morib⁹ condimētum extitit vite melioris. cum ante editā legē incōposite viuerēt nihil satis tēperanter operātes.Hic clodo

Thuryngi. Dishargum.

dio a promisso capillo capillatus dictus:augendi regni desiderio cum adhuc i germania augustis finibus arctaretur:thuryncos sibi finitimos suæ ditioni adiecit occupato dishargo oppido vbi regni sede constituta cum iam per gallias romana vis laberetur: soliq᷑ belge imperium seq̄rētur: in galliā bellicā exploratores mittit

Lugdunum Aquitania

Galliæ diuisio

Nam illa tempestate lugdunum burgundi aquitaniam gothi subiugarant. Est enim gallia triplex Bellica Celtica Aquitanica. que omnis rheno amne : alpibus: pirene oceanoq᷑ britannico septa est Prima a fluminibus sequana atq᷑ matrona

Belgicæ ciuitates

incipiens ad rhenum septētrionē versus & partim orientē terminatur. Ab occidēte clauditur occeano. In qua hæ sunt primarie ciuitatis Agrippina collonia. Traiectum maguntia.Treueris Cōfluentia.Argentina que & straburgus Basilea.Cō

Heluetii. Suitenses

stantia.quæ vitudura quondam nuncupata:a constantio constantini patre constantie nomē habet Heluetiorũ pagi quos hec etas suitenses vocat:non procul a monte iura vbi diui claudii monasteriũ apprime venerabile est quorũ opa franci reges in bello etiānũ vtuntur Iuliaci ducatus & comitatus Cliuēsis.In quo isignia oppida sunt Embrica. Rees. Vuesalia.Calcar. Et ducatus gheldrie cuius primarium oppidum est Nouimagiũ cætera sunt.Armem & Vualaꝛ.Diuiditurq᷑ ab hollandia estuario maris Leodouiũ Hastalũ.Hoyũ Dinantũ.Bouina Bruxellæ.Niuella anturpia.vbi emporiũ est belgis nō ignobile Berga Machlinia.Louaniũ.literarum gymnasiũ.Boscusducis. Mons in hanonia. Valēcine.Auenna a ludoui

Brugæ

co vndecimo desolata.Quēnenyum comitis Gandauũ.Aldenardũ.Bruge : quas gesoriacũ nauale ptolomeus appellat.Sclusa.Curtracum.Tenereomonda. ypre. Tornacum.Insula.Orchie Duacum Sanctus audomarus. Grauelingua. Ostenda Nouus portus.Morinũ quæ & terrauana Aeria.Perna.Hysdinũ.Bethunia.Sanctus paulus.Dorlenũ.Calisia. Icius.portus/nunc dirutus.Bolonia: Monsteriolũ Atrebatum.Bapalme.Cameracum.Sanctus quintinus.Perona.Corbia·Ambianis.Abbauilla.Angus . Sanctus Ricardus.Crotheyum.Clarusmons.Crelium. Bellouacum. Siluanectum. Compendium . Mondiderium. Roya . Pontisara. Rothomagus. Sanctus dionysius francorum regum sepulchrum . Nouiomus.

Remi

Suessio.Meldis.Castrum thericum.Remorum ciuitas: vbi initiantur frāci reges.

Aspnaycū.Cathalaunū.Sandigeriū.Lingo.Barrū.Ligniacū.MarchiaCaluusmōs
Mettis.Namurcū.Luxēburgus.Nancū: Caroli burgūdionis morte isigne Mōs
rolādus Samiellū.Nouus mercatus. Virdunū. Tullū.Mōberiardus nō tā sui cla
ritate q̄ speculorū que illic fiūt diffamatiōe nobilitat⁹ bisūptiū.Dola scholastico-
rū cōuentus saline vbi fons emicat.vnde cādidissim⁹ sal cōficitur/grādi prouen-
tu si ad vnū tantū principē emolumentum pertineret.Lozana.Gebēna.Chambe
riacū preter validissimas arces & castella aliaq̄ minutiora oppida.Celebres fluuii Belgici fluuii.
& ipsi nauigationib⁹ accōmodati:sunt.Sequana Somma.ysara.Lisa.ScaldisEnna
Mosa.Mosella.Dubis.Arar q & sogona:quē germāie bocati⁹ falso attribuit Rhe
nus aūt belgis germanisq̄ cōis est a quo cū plures insule,hollādia atq̄ zelādia dū
occeano appropiquat circū ferme alluūtur.In eo tractu insignes vici & sacre ædes
maris stagnatiōe ruptis litoribus perisse narrātur.Et qui periti sunt ei⁹ regionis
dicunt adhuc extare in pelagi fundo vestigia sacrarū ediū & quorūdā locorum
insigniū Non eni illic equor altū est:nec turbidū. In reliqua cōtinēte sunt vici fre-
quētes & mercatorib⁹ affati habitati qui terra mariq̄ mercaturā late exercēt.Insi-
gnia autē oppida in hollandia sunt Leidis.Harlē.Austerdāmus Dordracū. In ze
landia vero Middelburgus & Sierczee & Briellis peninsula Vtriusq̄ & preci-
pue hollandie incolæ picæ plurimo abūdant & telas ordiunt̄ tenues & cādidissi
mas que ad exteros exportatæ magni estimant̄. Est item regio anserū & marina
rum volucrū frequentissima.Quarū maximā copiā ad finitimos:& procul habitā
tes populos pecunie gratia incole transmittūt.Celtica a sequana oritur ad ligerim Celticæ ciuitates.
vsq̄ protensa.a materna vero amne ad rhodanū excurrit cōprehēditq̄ narbonē
sis ꝓuincie partē terminat̄ partim mari ligustico/& alpib⁹ que sabaudie montes
vulgo appellant̄.Illustrat̄ vrbibus infra designatis.Lutecia pariseorū.que christi Alpes.
ani orbis celeberrima academia est:& francorū regū primaria sedes.Senone Ne Lutecia parisiorum
moraco.Moreto.Trecis.Altissiodoro.Meduo:q̄ & augustudunū Diuione.Bel-
na Germola.Argili Matiscone.Cabilone.Ansa Lugduno.Ebreduno.Sancto sym
phoriano viēna allobrogū id est delphinatiū metropoli. Grassa . Grationopoli Allobroges
Valētia.Montelimarto.Diena viuario.Aurasio.Sctōspū.Auinione.Villanoua
Carpētraco.Tarascone ArelateMassilia Aqs sextiis Aptea Regena.Vapincea seu
vapino.Sistarica. Foroiullio.Tollona.Nicea quā ad italiā ptinere qdā asseuerāt.
Est enim gallie q̄ genuā spectat: limes.Caualico.Vasione Tricastino.Biterris. Lu-
nello. Montepessulano & aliis que ad narbonē spectāt exceptis castellis qb⁹ hec
pars maxime frequēs ē.Pesigniano.Ad ligeri vero Niuerno.Molino. Clugnia-
co.Sancto gēdulpho.Mōte agri.Castillione.Aureliano q̄ & genabū olim dicta Aurelianū.
est.Iēuilla vel Iereuilla.Stāpis.Carnuto.Bonaualle.Ebroica.Sagio.Lexouio.Ar-
gētono.Falesia.Arefloro seq̄ne ostio.Cadomo.Baica.PōtorsoneAbrica Cōstā
tia & britonū vrbib⁹ que infra ligerim ad occeanū vergūt & veteri noīe armori
ce nūcupant̄.Cenomānia.Alēconio Mauritania Medōta quā mātam appellam⁹
Vernone Melāno. Alluit̄ his fluminib⁹.Sequana quo a belgis celte separant̄.Ly Fluuii celticæ
geri.Viēna.yona.Oba.Rhodano.Sorda.Durātia absq̄ minorib⁹ fluētis q̄ vel ex
alpib⁹ in rhodanū excurrunt vel ex aruernorū montib⁹ in mare ad narbonē defe
rūtur. Aquitanie tractus principiū est lygeris & ad pyrenem ꝓtendit̄ quo discer- Aquitania
nitur ab hyspanis.Irrigat̄ nomiatissimis fluminib⁹.Lygeri.Lalerio.Caro Chalēto Flumina aquitaniæ
Dordano.Garūna. quib⁹ admiscent̄ cōplures fluuioli lembis & scaphis nauiga-

Aquitaniæ vrbes.

biles.Celebriũ locorũ hec noia ſũt.Biturix.Magdunũ.Dunũ regis.Clarus mons
Vſon natura & arte munitiſſima arx Noneta in edito iugo caſtellũ.Beyõda. Po
dium quod & aniciũ vbi tẽplũ eſt diue marie gallis religioſiſſimũ.Sanctus florus
Lemouica Tutela.Caturcũ.Rocamadorꝰ.Ruthenũ.Vabra albia.Mymatũ.Mon
talbanũ.Caſtrũ/Cordue/Carcaſſona/Galliacũ/Tholoſa:nobile pontificii Ciuiliſ
ꝙ iuris gymnaſiũ/Appamara/Riuena/Sãctꝰ paulꝰ/Lõbaria/Monlionꝰ/Mirapi
ſce/Fuxus/Vaurena/Cõuenæ/Mirãda/Leſtoriũ/Cõdonũ/Auſcꝰ/Bagnera Co
ſerana/Tarba/Olera/Vaſata/Laſcurra/Mõmarſanꝰ/Morlanũ/Horteſiũ/Baio
na/Lepretũ/ Rigena/Adura/Agata/Vtica/Flecta/Limoſũ/Sanctꝰ põtiꝰ/ Caſtel
lũ darri/Elna/Lodeua/Turonꝰ Chyno/Vidoſinũ.Bleſa/Caſtrũ lerũLomela/ Pi
ctauis/parrenayũ/ Maleaca/Ruppella/Ludũ Tuarſus/Luxiona/Xãtona Engo-
liſma/Conacũ/Petragoricũ Petrabuſiera/Bergeratũ Sarlata/Agena/Cõdona Le
ſigniacũ/Burgꝰ Bloya Villa regalis.Liburna Burdegala/Sctũs iohãnes ãgeliacus
Taliburgꝰ.Laguirſa.Nanetũ.Redona.& q̃ vltra ligeri britones attigũt.Fõgera.
Sctũs paulꝰ Lãbala/Sctũs maclouiꝰ.Dola dignãtũ Sctũs briocꝰ p̃tereo caſtella q̃
tam ad tutamẽ q̃ ad ornamẽtũ regio affati habet & hec ꝑfecto galie loca oia fru
mento vite cõſitis arboribus fontibus fluminibus pratis paſcuis lacubus ſaltibꝰ
ſiluis pecore feris: pro cuiuſꝙ loci cõdictiõe culta ſunt.Nã ex paludibus & fere
aridis viburnis atꝙ fructicibꝰ nonnichil incolis commodi ꝑuenit.Adeo iduſtria

Gallorũ induſtria & ceteræ laudes.

atꝙ laboris patiẽs gens eſt.ſuis principibꝰ ad ſeruitutẽ vſꝙ fere obediens conui-
ctu facilis amicitie cuſtos.Alioquin ſuarũ iniuriarũ preſens vltrix & ad arma pro
penſior.Sacrorũ reuerẽs & xp̃iane fidei preter alias nationes deuotiſſima cuiꝰ tu
tãde ſollicitudinẽ quaſi ex ꝑfeſſo franci principes nullo tẽpore ſuſceperũt.Extãt
eius rei in omni quẽ adierũt loco nõ vana trophea:ſed extructe ab illis ſacre edes
& illic ad rẽ diuinã inſtituti ſacerdotes lõge ꝑfecto glorioſius rei bene geſte mo
numẽtũ q̃ erecte ſyderũ tenus piramides & obeliſci q̃q̃ a petrarcha i epiſtolis ſcri

petrarchæ iniqua eſtimatio

ptũ ſit cũ belgas pagraſſet & arduennã tãte magnitudinis ſiluã lugdunũ petens
pertranſiſſet nihil toto illo tractu ſe vidiſſe:preter ſupſticioſa quedã agrippinẽ ſi-
um fœminarũ:& turpẽ de carolo magno fabellã accepiſſe quã p̃termiſiſſe dignũ
erat ne tanti imꝑatoris claritati fuligineinduceret.Sed nec apud pariſeos q̃c̃ eſſe
quod laudaret niſi ꝙ ipſius auctorẽ fuiſſe Iuliũ ceſarẽ accepiſſet.quod plane falſũ
eſt.Erat eni ante ceſaris i galliã aduẽtũ ſupra q̃ngẽtos ãnos lutecia extructa Quã
obrẽ pichee ſimilẽ petrarchã recte dixerim.qui (vt polibiꝰ auctore ſtrabone ait)
cũ a ſcipione rogaret q̃d celebre & memoria dignũ inter aquitanos cõſpexiſſet:
nihil referre potuit q̃q̃ narbonẽ illuſtrẽ olim vrbẽ corbilonẽꝙ nobiliſſimũ illo tẽ
pore aquitaniæ emporiũ nõ ignoraret. Tam placet quibuſdã de rebꝰ exteris ſine
rubore mẽtiri ne ſue gẽtis aut natalis terre titulis derogaſſe videant Et hec ẽ qui
dẽ gallie a priſcis auctoribꝰ tradita partitio.Quã octauꝰ auguſtus quaternã fecit

Lugdunũ Gallia comata. Togata Braccata

lugdunẽſem ꝓuinciã ab aliis diſpartitus.Iuniores vero lugdunũ a ꝓmiſſis comis
appellauerũt. Narbonẽſem aũt (ſicut & illã tranſalpinã togatã q̃a togis romano
more)cuius erat ꝓuincia prouinciales eius regiõis vtebãtur Braccatã tamẽ eandẽ
ſicut ceterã galliam dictã fuiſſe nõ ignoro.abraccis quod veſtimẽti genus eſt gal-
lis.Ceterũ nos geographiã/id eſt terre deſcriptionẽ nõ ſequimur: ſed tẽpori ob-
ſequimur:locos vſitato & trito nomine appellantes Nã ſi quis priſcã illorũ inſti
tutionem/iis quibꝰ etas noſtra vtitur conferet nihil relinquet nõ cõfuſum. Itaꝙ

post romani imperii inclinationē singulæ prope gētes imperii nomen exosæ: nouis aduenientibus principatib⁹ alia atq̧ alia locis noīa posuerūt. Porro vt oīs gallia distinctior haberi possit: sciat lector: galliā oēm octodecim ꝓuinciis contineri. quib⁹ totidē pręsunt archipręsules:sedibus & terminis discreti. Treuerēsis/Remēsis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Bisuntin⁹. Viēnēsis. Tarātasian⁹. Ebreduneñ. Aquensis. Arelatensis. Narboneñ. Bituricensis. Turoneñ. Burdegaleñ. Auxitanus. Maguntinū autē & coloniēsem ideo postremos facio ꝙ subiectæ illis ciuitates vltra rhenū sunt. præter cōstantiā & argētinā quæ maguntino parent. Coloniensi traiectū inferius tantū atq̧ leodiū. Tholosanus eni post hos longo tēpore supra nostrā memoriā: Auinioneñ. dudū nostra ætate archipręsulatus eminētiā p sixtū quartū pōtificē romanū accepit. Ille narbonę: hic arelati subdebat. Per oēm eni galliā hi archiflamines secundū hodiernā supputationē cētum & sex ciuitatibus principantur. In hac tam populosa feraciq̧ regione suas sedes & regnū fœlici pedetētim successu frāci dilatauere. ita vt nūc in maiore galliarū parte seruēt eorū reges principatū. Igit in belgas prima fit a francis irruptio. Clodionis nūcii (regionis statu pspecto) renūciant terrā modicis præsidiis teneri. Vnde nihil morat⁹ rex/in belgas traiicit. atq̧ agris latæ excursis: cameracum vrbē a se obsessam capit. Inde p siluā cui carbonaria nomen erat/tornacū petit. quæ romano præsidio tenebatur. Sed egressos vrbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē post diebus/nullis relictis liberis vigesimo post susceptū anno Clodio vita excessit. Qui autē illi sanguine ꝓpior erat meroueus regno præfectus est. a quo vsq̧ ad pipinū Caroli magni patrē series generis regnū sine discidio perseuerat. Fuit meroueus regno cōmodissimus. q̄q̄ ab hunis/tūgros/mettēsesq̧ & reliquā galliā incursantib⁹ multa ꝑpessus sit. Nam in campis cathalaunicis cum Ecio patricio romano aduersus attilā hunorū regē egregie depugnauit/ vbi centum & octoginta milia occubuisse tradūtur. in quib⁹ theodoricus visigothorū rex eciū secutus atq̧ merouenū interiit. Huius merouei fili⁹ childericus cum regnū accepisset: libidine & adulteriis apud suos viluit. Nā stupratis multorū vxoribus: proceres cōmunicato cōsilio destituere eū regno statuūt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex regni primoribus amicū orat: præsenti fortunę opituletur. Guynomaldus abire regē monet. Abeunti spem proponit reconciliationis. Cuius vt certior in tempore foret: aureum nummū partitur. datq̧ childerico partem: sibi alteram seruat. admonens si conciliare illum proceribus possit: id signū illi fore recipiendi regni: dū nūmi partē reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad bissinum thuringiæ regē sibi amicum concessit. Eo exacto: primores regni gillonem romanum qui suessionibus præerat accersunt: ducēq̧ sibi pręficiunt. Cui guynomaldus childerici non immemor/se q̄ maximo astu potest beniuolum exhibet: ita vt suo auspicatu gillo gereret omnia. Firmata beniuolētia: cōscius animi guynomaldus quam aduersus gallos propter ereptā romanis ditionē gillo gerebat: suadet benignitatē simulet. amicitias comparet. quo petiti in annos tributi mitior exactio esset. Docet francos contumaces esse/& superiorem difficile ferre. propterea bene consulturum/si francorum potentiores tollat/quorum supplicio cęteri terrerentur. Credit gillo consultori eiq̧ in primis hoc negociū mandat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui Childerici eiectionem procurassent/ primarium quendā læsæ maiestatis insimulat quē Gillo ad se missum necat/& cōplures pręterea alios persequit. Qua crudelita-

Ab imperio defectiones xviii. galliarū prouincie.

Archipræsules galliæ.

Francorū in belgas irruptio.

Cameracum. Tornacum.

Meroueus

Childericus

Gillo romanus.

te excitati proceres/guynomadū cōueniūt/gillonis imanitatē accusantes. Quibus guynomadus: miror (inqt) vestrā o pceres incōstātiā/qui electū a vobis regē ptenus execramini. An Childericū desideratis: qui a vobis ob voluptariā vitā destitutus apud thuryngos exulat: Tolerabili⁹ mulierosum q̄ sanguinariū regē tulissetis. Ille p adolescētiam illecebris illectus paulopost resipuisset: hic roman⁹ vobis natura infestus eatenus cruore vestro lętabitur: donec recuperatā armis libertatē amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela nō succurrit. Benignus est quē abiecistis/reuocatus facile iniuriarū nō recordabit. His verbis psuasi franci auctore guynomado Childericū clā reuocāt. Qui pte nūmi cuius supra fecimus mētionē accepta: ad francos securus reuertit. Cui occurrēs guynomadus eum hortatur ab barrū castellū quod cāpanię iminet demoret. Vbi auctis copiis aduersus gillonē bellum parat. Verū admonitus cōspirationis gillo/adueniētē Childericum prę lio adorit. Quo superat⁹ postq̄ ānos octo regnasset suessionē se recipiēs: quod superat vitę mœstus illic absumpsit. Cuius fili⁹ Siagrius successor habitus est.

Gillo fugatur

Odoager saxo. *Andegaui.* *Basina thuryngiæ ducis vxor ad childericū venit.*

Recepto regno/Childericus magno animo iuuenis: odoagrū saxonē sibi aduersantē aureliā vsq̄ infestat. Vrbēq̄ obsidione cinctā superat: capto qui in ea erat paulo pręfecto romano. Deinde lygerim flumen trāsgressus: Andegauos in fidē recepit. Huius Childerici prosperitate cognita: basina turyngię regis vxor ad regē frācū: oblita viri: se cōfert illecta pfecto iuuenis cōsuetudine. Quę a Childerico rogata q̄obrē deserto viro aliū sequeret: qa iquit cōmunione tua vsa sum: modestiāq̄ & virtutē tuā sum experta. Quod si meliorē te quēpiā vsq̄ terrarū esse mihi psuasum haberē: illum terra mariq̄ indefessa psequerer. Hac libertate sermonis delectatus Childeric⁹ basinā vxorē nondū christo initiatus accepit: bissini hospitalitatis beneficētiā minime recordatus. Primo itaq̄ nuptiarū cōcubitu basina Childericū admonet: noctē sine re voluptaria ptereat: foresq̄ palatii obseruet: & quæ viderit ad se perferat. Credulus mulieri vir tertio fores ędiū asseruās/ad basinā quę visa viderit defert/visos a se in atrio palatii primū qdē rhynocerōtas quæ vnicornes appellant. leones itē & leopardos. Secūdo vrsos luposq̄ furētes nō secus acsi in semet sæuire festinarēt. Postremo exiguos canes alternis se morsib⁹ impetētes. Quæ omnia veluti futuri præscia vates referēti marito explanat: pditurā scilicet ex eorū cōcubitu variis morib⁹ sobolē. primā quæ generosa natura foret: rhynocerontas imitaturā/vrsis lupisq̄ haud dissimilē. alterā/q̄ rapinis animū intēdat. tertiā: quæ infesto se dente cōmordēs: canū rabiē assumat. His basinę pręsagiis gauisus rex/ in maximā spē rapitur vēturę ex præsentibus nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot prælis victos alemānos in potestatē accepit. multis tandē gestis p ānos quattuor & viginti clarus: moriens filio Clodoueo regnū reliqt. Per eos dies sanguinis riuus tholosę quā gothi occuparāt die toto fluxisse visus ē. In signe fuit hoc sęculū optimis sacerdotib⁹. Nā apud tholosates Exuperius: apud viennā Simplicius sāctitate enituit. Amādus burdegallā illustrauit. Albigesios docuit Damian⁹. Venerādū arueni. Rusticū cadurci: Pegasinū petragorii coluerūt. Nec silētio ptereūdus est sydoni⁹. Qui sacerdos auernorū ex senatore fact⁹ cū graui fame burgundi laborarent quattuor egenorū milia suis opibus pauit.

Visum quod Childericus vidit.

prodigium. *Sacerdotes optimi*

Clodoueus ipse vt erat egregia forma/ ita magnanimitate præclarisq̄ moribus gratiam sibi facile comparabat. Siagrium in primis quem Suessionis principē pater Gillo reliquerat: loco exturbat/ciuitate recepta. Inde icursionibus

ad remos vsq; predas ex templis cristianis faciens vas aquariũ cui vrceolo nomẽ
franci dicũt ad remigii remorũ antistitis ius pertinés exportat. Quem vrceolũ vt
recuperet pontifex oratũ regem mittit. Suessioné regressus Clodoueus iubet pre-
dũ omnẽ eius ĩ milites partiẽde causa: ĩ vnũ locũ cóferri. Que postq̃ cógesta sunt
petiit a proceribus preter eá que sibi iure belli pertinebat portionem vrceolũ di-
mitti. Quod cũ primores nó abnuerét/ quidá ex iis qui aderát indignatꝰ ꝙ plus
reliq̃s ex preda rex desumpturus videretur: in vrceolũ ensem adigés neq; tu inq̃t
rex supra ceteros nisi quod tuũ est ex hac oĩ preda recipies. At nihilominꝰ rex iiu
riá ad tépus ferens vrceolũ remigii legato restituit. Nec multo post Clodoueꝰ cũ
exercitũ recẽseret/ viso eo qui vrceoli temerator fuerat: occasione sumpta (ꝙ ille
videlicet nó satis cómode armatꝰ esset) aprehẽsum militẽ & solo ꝓstratũ gladio
cófodiens: adhũc inq̃t modũ vrceolũ percusseras. Erat per id tépus Gódobaldo Gõdobaldus
burgũdorũ regi: neptis ex fratre crotildis. Cuius speciẽ prudẽtiáq; cũ p legatos oc burgũdiæ rex
culte explorasset Clodoueꝰ ad Gondobaldũ ex suis aureliũ mittit qui sibi vxoré Crotildis
cóciliet ratus vna cũ puella burgũdia quoq; potiori posse Gondobaldo q̃q̃ hæ
nuptiæ nó satis ad stomachũ essent: ꝙ illas in suá perniciẽ fore intelligeret (Nam
interceptis dolo Crotildis parẽtibꝰ regnũ vsurpauerat) ex cósilio suorũ aulicorũ
matrimoniũ nó detractat. Sũt qui Crotildé raptá a Clodoueo fuisse dicũt dũ gon
dobaldꝰ supatis alpibꝰ in nouarienses & vicinas illis gẽtes copias duxisset multis
cladibus eos afficiẽs. In qua sententia est iacobus bergomẽsis. Conuẽtu apud su
essionẽ habito: rex Crotildé regio apparatu suscepit. Amauitq; tametsi xp̄i docu-
mẽta mulier seq̃retur. Quáobrẽ illa seducio admonebat virũ deos nó colere sed
eũ cui se ipa addixisset dominũ xp̄m. Sed ille veteris obseruátia insuetus se maiorũ Clodomirus.
traditiones relicturũ negat. Interim Crotildis filiũ enixa est/ cui vocabulũ Clodo
miro fuit. Qui christiano more baptismo ablutus/ intra paucos dies moritur Hu
ius iterũ rex in religioné vxoris trásfert: ĩfanté ab iratis diis absumptũ/ ꝙ illũ xp̄o
suo regina dedicasset. Grauida iterũ Crotilde effecta/ editũ ité ĩfanté sacris xp̄ianis
initiat. Moxq; vt eũ morbo laborátẽ rex accepit vxori religioné ĩproperat: deo
rũ suorũ maiestati scilicet inimicá. Regina aduersus regis querelas patientiá spẽq;
adhibés egrotáti filio saluté dei benignitate ĩpetrauit. Pertinaci auté ĩ errore clo-
doueo bellũ in alemános instauratur Cóstitutis ĩ ꝯspectu vtrinq; exercitibꝰ/ ma
nus cóserunt. Pugnatũ cũ diu esset: frácis sedẽtibꝰ timet sibi. Clodoueꝰ: celumq;
suspectás Deus inq̃t qué Crotildis religiose veneratur/ audi. Si vide te perpetua Victor Clo-
colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres frácos prelium redintegrare conspica- doueus chri-
tur Quibus animũ ipe quoq; adiiciẽs rege alemáno perẽpto victoria potitus est/ sto credit.
& alemánis lex posita. Victoré etiá credulũ xp̄o regẽ vedastꝰ qui tulli aderat & Vedastus
qui post ea atrebati pótificatũ administrauit secutus est. cui rex crudelitatis & fi-
dei sue rationé enarrauit Crotildis credẽti clodoueo gratulata remigiũ pótificem Remigius.
nihil morata cóuenit: atq; ad clodoueũ introduxit. qué ad se admissum rex diligẽ
ter audit de fide & xp̄i religióe differẽtẽ. Dies abluẽdo regi indicitur: parato ingen
ti ornatu lauacro/ cũ sacro sanctũ oleũ quo liniri ritu xp̄iano q abluũtur solẽt siue
ministrorũ in curia siue hoc agẽte deo allatũ nó esset: ecce de superis delapsa co-
lũba phialá quá ampullá vocát adoratissimi liquoris oppletá ad manꝰ Remigii Ampulla sa-
detulit. creditũ est spiritꝰ dei ministerio id perpetratũ esse Eo liquore hic clodoue cra.
us primũ posteri deinceps francorũ reges hactenꝰ regnũ administraturi sacrátur.

Miniſterio ablutionis expleto:clodoueus ad circũſtãtẽ nobilitatẽ populũq; bre
ui oratione habita ſuadet aſpernari falſam deorũ religionẽ & eius fidẽ ꝓfiteri q̃
chriſtus appellabaꝛ:& dei filiꝰ eſſet/quo auctore hoſtẽ alemãnũ inq̃t ſuperauimꝰ
Regis oratione ꝑculſis frãcorũ animis/xp̃m ꝓfeſſi abluti ſunt. Clodoueus vt ꝓ
feſſam fidẽ inſigni aliquo ope illuſtraret: tẽplũ in colle lecuticio q̃ nũc genouefæ
Templum a Clodoueo pariſii factũ. appellaꝛ Pariſii a fundamẽtis extructũ diuis apoſtolis Petro & Paulo dicat. Nõ
præteribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore ſed ꝑſeuerãte ad hãc meã
ætatẽ fama vulgatũ accepi. Fuiſſe regibꝰ francis buffones tris nobilitatis q̃dẽ inſi
gne: ſed Clodoueo chriſtianis ſacris initiato demiſſũ cœlo eſſe id quod nũc reges
Lilia cælo demiſſa geſtãt/lilia aurea q̃bus ſubeſt cœli ſereni color/quẽ aſurũ franci dicũt. Ad hanc rẽ
mihi aſtipulatur diui Bartholomei monaſteriũ quod gaudiũballis appellaꝛ. vbi
Auriflamma fons huius miraculi teſtis ab incolis oſtẽdiꝛ. Traditũ quoq; eſt pannũ ſericeũ ru-
brũ inſtar ſigni militaris quadratũ miro fulgore ſplẽdentẽ diuinitus eſſe exceptũ.
quo in expeditionibus cõtra fidei chriſtianæ hoſtes ꝓ ſigno franci reges vtereñ
huicq; vexillo nomen auriflãmã hactenus ꝑmãſiſſe. diuq; a dionyſianis cœnobi-
tis aſſeruatã eſſe. Sed abutẽtibꝰ ſigno aduerſus chriſticolas regibꝰ illud euanuiſſe.
Alterũ tamen nõ diſſimili forma inſtauratũ eſſe quod ab epiſcopis & loci abbate
cõſecratũ inter ſacra aſſeruaꝛ. Sunt qui hoc cæleſte beneficiũ Carolo magno col-
latũ fuiſſe cõtẽdũt. Sed ad Clodoueũ reuertamur. Geſtũ eſſe inuenio a Clodoueo
bellũ aduerſus ſigebertũ quẽpiã. quã rẽ ab hiſtoricis nõ explanatã prætermitto.
Occiſum tamẽ eũ a francis & fortunis oĩbus ſpoliatũ cõſtat. Paternã deinde ne
cem animo frequẽter voluẽs Crotildis/vltionis ꝑcupida mulier Clodoueũ adit.
queriturq; paternũ ſibi regnũ fraude Gondobaldi burgundionis ereptũ:necato
eius patre/matre vero in ꝓfluẽtũ abiecta. Id inhumanũ facinus cauſam maximã
regi eſſe debere:belli aduerſus Gondobaldũ gerẽdi/quo & indignã parẽtũ eiꝰ ne
Burgũdorũ origo. cẽ vlciſcereꝛ. & burgundorũ regnũ reciperet. Iam q̃a in burgundorũ nomen de-
uenimus originẽ eorũ breuiter aperiemꝰ. Auguſto imperãte cũ vandalorũ gens
in extremis germaniæ locis vbi cõſederãt tumultuareñ tyberius & druſus octa-
uii iuſſu in eos expeditionẽ duxerũt. quos victos ꝑti vltra rheni rippas in galliis
pervicos quos galli burgos vocãt diſtributos habitare fecerũt. Inde a burgis bur
gũdiones primo appellatos fuiſſe cõperio. Qui ſequẽti tẽpore ſequanos allobro
ges prouinciãq; ꝑtim narbonẽſem/& lugdunũ occupauere. Arelate ſiq̃dem atq;
aureliæ regni ſui ſedẽ aliq̃n poſuerũt. Nã otho quartꝰ germanꝰ impator ſe arela-
tẽſem regẽ appellauit & poſſedit. Adductus rex cõiugis querimoniis in burgũ
Gondobaldꝰ capitur dos mouet. agros incẽdit. & fugatũ gondobaldũ obſidet: obſeſſum capit. Sed di-
ues auro gondobaldus/opa aredis arelatæ vrbis præpotẽtis municipis/ magnis
muneribus Clodoueo oblatis/ſe liberat:ãnuũ tributũ regi pollicitus. Relicto q̃n-
q; miliũ armatorũ in burgũdia præſidio: cui gondeſillũ gondobaldi fratrẽ præfe
cerat:Clodoueus in franciã reuertiꝛ. Egreſſo burgũdia rege/Gondobaldus gon-
Vienna deſillũ viennę obſidet:fratrẽ ĩ ea depræhẽſum nõ ſine multorũ ſtrage trucidauit.
prodidit vrbẽ gõdobaldo plebeius quidã qui aquæ ductibꝰ præfuerat/ indigna
tus ſcilicet ꝙ iminẽte cõmeatus pœnuria fuiſſet cũ multis egenis ciuitate dimiſſus
Eã ob rem gondobaldũ docet/per eũ ductum viennã capi poſſe. Reſerato igitur
meatu immiſſo milite vrbs capiꝛ: franci vero milites quos gondeſillo clodoueus
tradiderat/ad alaricũ tholoſam relegati ſunt. Per idẽ tẽpus irrũpẽtibus in galliã

gothis: bona franciæ pte occupata: arriana impietate plurima tenebant. Assūpta in eos expeditione/Clodoueus priusq̄ moueret: Paternū virū ex suis prudētē ad alaricū gothorū principē in aquitaniā oratorē de rebus quæ ex vsu vtriusq̧ regū essent mittit. Conuenit diē locūq̧ regū colloquio dicere. Cōstituto tempore quo inermis quisq̧ accederet/Clodoueus iter ī aquitaniā parat. Interim Paterno negociū dat/exploret quibus gothi indumētis vtātur. Qui ad alaricū reuersus offendit hominē & suorū quēq̧ ferreā virgā nō minime crassitudinis manu gestare: quæ vel ad pcutiēdū vel iaculādū idonea videret. Quē dolū prudēter animaduertens paternus: appræhēsa regis manu promissi eū admonuit. Ille dolū quaten⁹ potuit dissimulās/perfidiā abscōdit. Tandem paterno in suspitione persistente/placere sibi alaricus ait cōtrouersiā q̄ inter reges agitabat ad Theodoricū Italie regē referri/ab eo definiri. Cum ad Theodoricū ventū est/ille causa cognita litigatores in aquitaniā remittens/iubet paterno vt in summā turrē quā ipse designabat ascēderet/hastāq̧ erectā teneret: gothi vero tādiu nūmos ad hastā cōiicerent: donec ad eius mucronē coaceruatis nūmis hasta tota tegeretur. Quod iudiciū nō acceptauere gothi. Sed indignabūdi: paternū ludibrio habuerunt. Nā cubiculi eius effractis quibusdā tignis/& desuper cōiectis tapetib⁹ cū periculū occultassent: patern⁹ dū noctu curādi corpis gratia exurgit: per effractū tabulatū deorsum pceps delapsus brachiū effregit: reliquo corpore grauiter cōcusso. Hac iniuria affectus paternus gothorū perfidos mores Clodoueo renūciat. Quāobrē irritatus rex/oratione ad suos de violato oratore habita: exercitū ingredi ad hostes imperat: prius tamē q̄ in aciē pdiret ad diui Martini sepulchrum donaria mittit: tāq̄ de futura victoria oraculū expectaret. veniētes q missi erāt dū ad fores tēpli accedūt audiūt psallentes sacerdotes dauidis hymnū. Protexisti me dn̄e virtute ad bellū. Quod ominis loco suscipiētes/oblatis muneribus: ad regē pniciter se cōferūt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostē festinat. Dū pcedit agmē Viēna amnis obstitit/q crebris imbribus intumuerat: ita vt vado trāsiri non posset. Impeditum dolens exercitū Clodoueus/deus inqt optime in tribulationibus adiutor: attēde q̄ in hostes tuos pficiscor. Faue religioni tuæ quā tueor: & ne differ de heretico gotho sumere vltionē: & q nos ppedit da fluuiū vadabilē. Hoc precantē Clodoueū non est aspernatus deus. Ad primā eni insequētis diei lucē ceruus e silua (nemine inclamāte) in conspectū se prupit/q magnis inde militū vocibus excitus: fluuiū enatans: quasi itineris explorator vadū monstrauit. Hūc secuti milites in vlteriorē fluenti ripā qua ceruus traiecerat euadūt. Vltra pgressus exercitus/ad diui Hylarii pictaueū. ędē cōsistit. Vbi intēpesta nocte quiescente Clodoueo ignis in tentoriū decidere visus est. qd̄ pdigiū plerīq̧ bonā in partē interptabātur. Cū nō pcul abesset hostis milites in aciē rex educit moxq̧ atrox vtrinq̧ prēliū cōmittitur iuxta fluuiū clanū. in cāpo voglodinēsi q ab vrbe pictauorū decimo miliario abest. Rex inter prælīātes alaricū cōspicatus eū inuadit: & solus soli cōgrediēs solo deiectū gothū necat. Hæc finis alarico fuit/cū ānos duodecim tyrannidē assumpsisset. Hanc victoriā Clodoueus mox insigniorē reddit. Theodoro filio cū exercitu in narbonēsem puinciā misso. quo duce ea pars quā nūc occitanā linguā vocant: ipsos præterea aruernos patri audiētes fecit. Burdegalæ tūc Clodoueus hyemabat vnde in eūte pximo vere tholosates petit: vbi alarici thesauri asseruabātur. Quib⁹ expilatis: reliquas vrbes quas gothi p̄sidio tenebāt adoritur. Hisq̧ (hoste vndiq̧ detur

Gothorū irruptio
Arriana perfidia
Alarici
Dolus
Theodorici Iudicium
Omen
Ceruus index itineris.
Ostentum
Alaricus gothus a Clodoueo occiditur

bato)francorũ præsidiũ ponit. Rebus ad hũc modũ quietis: turonũ se cõtulit. vbi anastasii bizãtini iperatoris legatos audiuit/iperatorio nõie amicitiã ei offerẽtes romanũq; cõsulatũ. Quo honore affect⁹ rex incenso equo in patentẽ cãpũ qui inter diui Martini ædẽ turonũq; per id tẽpus erat ꝓficiscitur: vbi populo varia munera ꝓfudit: cũctis acclamãtibus. Bene sit regi cõsuliq; romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter vtebatur: quẽq; diuo martino voti reus dicauerat equũ ingẽti pecunia redimi cũ frustra iussisset: nec moueri loco equus scopuli istar potuisset: aureos centũ quos illa ætas solidos appellabat priori precio adiici iubet. atq; ita equo recepto: bonus inquit in negociis adiutor Martinus est: sed mercede carus. Pacatis paululũ rebus: regnacarus cameracus princeps insequẽtis causa belli fuit. Erat enĩ petulãs & multa libidine famosus. Quib⁹ viciis (vt principib⁹ fere cõtingit) pharo quidã assentator morẽ blãdissime gerebat/ita vt nihil nõ illi crederet regnacarus. Hanc rẽ ꝓceribus ægre ferẽtibus ad Clodoueũ mittunt/ suam pollicentes operã si effœminatũ homine pricipatu amoueret. Addũtq; cũ pugna iniretur se simulata fuga dñm pugne tempore deserturos. Clodoueus vt ꝓceres cõuẽta seruarẽt: erea fabricat⁹ arma eaq; inaurata ita vt credi aurea possent proditorib⁹ dono dat. Adulterina munera mox cũ exercitu sequitur Clodoue⁹: istructa vtrinq; acie cõcertaq; fortiter manu: ꝓditores simulãt fugã duce deserto: quẽ captũ occidi rex mãdat vna cũ eius fratre qui duci auxiliũ notuisset. Necauit itẽ & ꝓpinquos oẽs: ne successiõis iure adducti pricipatũ regnacari vẽdicarẽt. Proditoribus autẽ (cũ se falsis donis a rege circũuentos querẽtur) respõdit. Quibus premi is esse dignos eos putarent qui suũ ducẽ prodidissent? Satis illis superq; esse ꝙ vita donati essent. atq; ita illos domũ dimisit Clodoueus rebus gestis plurimis clar⁹ post acceptã xp̄i fidẽ cũ annos. xxx. regnũ administrasset: quattuor superstitib⁹ liberis vita decessit. Regis mortẽ præcesserat ingẽs apud viennã vrbem terræ mot⁹ quo cõcusse palatine ædes vna cũ priuatorũ domiciliis/tẽplisq; corruerũt. Hæc Mamerto qui pontifex vrbis erat causa fuit instituẽde supplicationis que ante dominice assensionis diẽ festũ quotannis p quasq; ecclesias letaniæ nõie celebratur.

Anastasi⁹ imperator

Regnacarus ca maracid omi nus

Clodouei dolus

prodigia

Mamertus viennẽsis eps Letaniæ

Conditus est sepulchro Clodoueus quod etiã nunc Parisii visitur in ęde Petri a se ædificata. Additumq; tumulo isequens carmẽ autore remigio. anno christiano quingentesimo decimoquarto

Diues opum: virtute potens: clarusq; triumpho
Condidit hanc sedem rex clodoueus. & idem
Patricius magno sublimia fulsit honore.
Plenus amore dei contempsit credere nullo
Lumina qui variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & christi fonte renatus
Fragrantem gessit infuso chrismate crinem.
Exemplumq; dedit sequitur quod plurima turba
Gentilis populi: spretoq; errore suorũ
Doctorem cultura deum verũq; parẽtem
His fœlix meritis superauit gesta priorum
Semper consilio castris bellisq; tremendus
Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis
Constructas acies firmauit in agmine primus

Eo regnante precibus beati Remigii frater suessionũ pontifex: vedastus atrebatum & Auitus nouiomẽsiũ ecclesiis preerant arrianis magnopere cõtrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde susceperat: regnum quadrifariam cõcordib⁹ animis (quod de imperio agitãtibus raro euenit) partiti sunt: Theodoricus mediomatricos q & mettẽses: Clodomirus genabum que aurelianus. Clotarius suessionem: Childebertus parisios obtinuit. Hi omẽs cum sese mutua amicitia colerent: regio noĩe seorsum assumpto: dani mettensem agrũ inuadũt predas facientes: in quos theobertũ filiũ cũ iustis copiis. Theodoricus mittit Eusis danis ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphãs Theodobertus se recepit. Interea clotildis filios ad se parisiũ cõuenire mãdat Atq (vt erat appetens vindicte foemina) iniuriã illis aperit paterne necis. Ad se quidẽ burgũdi regni portionẽ pertinere sed gõdobaldi potẽtiã atq crudelitate vtroq parente orbatã se & hereditate priuatã esse. Quãobrẽ precari: vltionẽ parricide Gõdobaldi pariter assumãt. Moti maternis ꝑcib⁹ filiis cõtractis copiis burgũdis bellũ indicũt. Quos p idẽ tẽp⁹ Gondebaldo patre vita functo sigismũd⁹ moderabatur qui delectu militũ habito: aduersus frãcos se obiicit: dimicatũ ẽ acerrimis virib⁹ Sed inclinãte ad clodom irũ fortuna sigismũdus in sua capitur victusq aureliã missus est. quẽ nõ multo post clodomir⁹ pariter cũ liberis interemptũ i altissimũ puteũ deiici iubet. Sed inde tandẽ exemptos ad diui mauricii monasteriũ quod nõ lõge ab octodoro sabaudie vico simon sigismundi frater extruxerat efferri vbiq sepeliri ꝑmisit. Huic clodomiri fortune aduersa successit. Nãq cognito q gondeuallus burgundionũ impiuw vẽdicaret. bellũ redintegrat. Sed dũ lõge a suis clodomir⁹ hostẽ ꝑsequit a multis circũuẽt⁹ (q̃q̃ furẽtibus oculis & minaci vultu terrori esset) inimicis cõiectis vndiq telis appetit⁹: pugnacissim⁹ rex temeritatis suæ pœnas luit. Amisso rege frãci nihil pauẽtes dñi sui mortẽ vlcisci ꝑseuerãt Verso i fungam burgũdiõe multis iterẽptis: vicos agrosq depopulãtur atq icendũt Erãt clodomiro liberi mares tres. Theodoald⁹/Gõther⁹/& Clodoald⁹. Quos a patris morte educandos apud se clotildis recepit. Clodomiri morte nunciata Clotari⁹ atq childebertus fraterne necis vltores coacto exercitu in burgundiam pergunt. Eugato gondomaro eiusq vxore in captiuitatẽ abducta vniuersa burgũdia potiuntur. Hoc bellũ mox hyspaniense secutũ est. Cui amalricus causam dedit Hic in extrema gallia quæ ad pyreneũ spectat incolis: hyspaniã cum gothis tenebat Mortuo vero clodoueo intactam antea regionis partẽ amalric⁹ ocupauit. Vnde animos tollens: ad reges francos de ea re nũciũ mittit. petitq eorũ amicitia frui liceat: atq ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus visa ẽ. Sororẽ virginẽ illi dant. Quam regio fastu susceptã amalricus liberaliter primũ mox cõtẽtissime habuit. Quippe q arriano veneno imbut⁹ recte fidei mulierem despuebat. adeuntẽq ex more christiano ecclesias cõtumeliis persequebat Lutoq per viam a pueris mandabat cõtaminari. Hoc diu passa mulier regibus per litteras significat quæ a viro infideli toleraret: laturaq esset nisi amalrici petulãtiã temeritatẽq cõpescerẽt: Crebro mulieris questu parciti reges cogũt exercitũ Ad childebertus sublimi vir animo: nõ expectato clotario militẽ in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabatur: magnam quoad potest manũ amalric⁹ terra mariq cogit: tueri se festinãs. Aduenientib⁹ francis hostiliter occurrit & q̃q̃ militũ nũero inferior esset: in fortitudie tamẽ spẽ omnẽ firmauerat q̃ prima eximiaq

Clotildis ad filios suos

Bellum in burgundos

Amalricus

virtute victoria sepenūero visa est cōparari. Pugnatū est ęqs virib⁹ diu acriterq̧ Sed gothis cedētib⁹ victoria penes childebertū fuit. Fugiētē amalricū dū aīaduertit miles qdā frāc⁹: excitato calcarib⁹ equo: tyrānū lācea pfodit Qua re cognita rex frāc⁹ mediā petēs hyspaniā gothos icredibili diligētia psequit: donec tolletū ad amnis tagi ripas munitissimā vrbē accessisset: quā obsessam: & a ciuib⁹ nō segniter defēsā capit: captā oib⁹ exactissime coaceruatis bonis spoliat Atq̧ ita sorore recepta & mox morbo dū reuertit absūpta ad pris sepulcrū parisii collocat defūctā quos vero calices & vasa sacra tolleto exportauerat religiosis regni sui locis distribuit.

Tolletū capitur.

Tagus

His vt memorauim⁹ a childeberto gestis nūciat theodoricū frēm mōtē clarū aruernie pmariā ciuitatē: quā ab eo childebert⁹ abstulisset recepisse psidio interfecto. dū ciuitas a theodorico obsidet miles q in obsidione erat accepto q̄ i diui iuliani tēplo plærīq̧ ciues fortunas suas cōtulissent: in tēplū refractis forib⁹ irrūpit: & cūcta diripiēs exportat. Sed ꝓten⁹ videx sacrilegii de⁹ pdatores corripit insania: horrēda voce clamātes Cur o beate martyr tā dire nos crucias hoc exēplo doct⁹ q militiā sequitur tēperet a rapinis ne sacris locis iiuri⁹ sit. Apphēdit iterdū pœna sacrilegos & suas de⁹ iiurias grauiter vlciscit Qd siginald⁹ aruernorū pfect⁹ nō ignorauit. Itaq̧ potētia dominādi elat⁹ postq̄ multa ab icolis surripuit villā bulgratēsē quā tetradi⁹ eccl'e diui iuliani donauerat occupauit moxq̧ mēte capt⁹ nō pri⁹ sui ꝓpos fact⁹ ē q̄ villā reliqsset: cōpēsatiōe exhibita rerū q̄s temere abstulerat Sed re itra paucos dies ꝓposita cōcordib⁹ aīs reges i hermofredū thorigie pncipē bellū mouēt ꝑpterea q̄ suasu amalberge vxoris duos quos habebat frēs bercariū & baldricū necauerat delatos q̄ regnū affectasset. Thorigius recognita: collecta magno nūero manu: dolo itercipere frācos istituit Fossā altā qua frāc⁹ iter factur⁹ erat lōgitudie magna pduxit cespitib⁹ desup cōiectis vt specie virētis herbe miles illusus fraudē nō pcipet Detecto p exploratores dolo reges irritatiores facti hostē feroci⁹ psequūt donec effusa fuga thorigi ad flumē qd eorū ligua onestrut vocāt se recipiūt. vbi ad fluminis ripā reuocato ex fuga milite bellū istaurāt. Sed cedere coacti i ꝓfluētū se ꝓmiscue cōmittūt. Factaq̧ est eorū tāta strages: vt occisorū cadauerib⁹ pōtis loco frāc⁹ vteret. Hermofred⁹ tñ cū paucis i vrbē quādā q̄ regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quē dimisso nūcio theodoric⁹ salutem pollicet / si ad castellū tulbiacū qd nō ꝓcul erat se cōferre nō pigritaret Nūciāti fidē adhibēs hermofredus ad theodoricū se cōfert. Dū vna ad pinas castelli inambulant & fabulant theodoric⁹ hermofredū cubito impellēs eū e muro pcipitat quo lapsu iteriit. Deide liberis ei⁹ necatis: omnē regionē i potestatē rex accepit: ibiq̧ ad tps morat⁹ lothariū fratrē licet auxiliaris illi i hoc bello fuisset: clā suspect⁹ habuit siue q̄ bñ gesti belli ptē ad se verteret: siue quia (vt ē human⁹ animis) causas q̄reret vsurpādi fraterni regni q̄ finitim⁹ esset: & ideo iuidiæ theodorico esset Dissimulato odio theodoric⁹ pcat p nūcios fratrē ad se i thorigiā veniat: habere qd ex vtriusq̧ cōmodo sit Ad quē nihil a fratre doli metuēs Clotari⁹ accedit. Occultos post taperā i cenaculo milites theodoric⁹ i armis locauerat Qd cū paulo alti⁹ pēderet velū Clotari⁹ cenaculū igressus: armatorū pedes ꝓspicat⁹: fraude dephensa restitit. admonitisq̧ quos secū habebat clietib⁹ clā armari eos iubet Theodoric⁹ animaduersum a fratre dolū intelligens: ioco suspitionē purgauit: habito deinde cū fratre colloquio argēteo vase quod peluim vocant lothariū donat. atq̧ ita discessum est. Verum sollicitatus ira theodoricus peluim a fratre per filium repetit

Sacrilegii pena.

Bellū aduersus Hermofredum qui suos fratres necauerat.

Dolus regis theodorici

belli occasioné meditans si vas nó redderet. Impetrat a patrueli theodebert⁹ adolescens. & vas ad patré refert. Sed tádé in apertú se theodorici ira ꝑdidit Crebris incursionib⁹ in alterutrú factis pax iter eos paucis post dieb⁹ ꝯuenit q̄ tñ susurronú delatióib⁹ violata é. obsidib⁹ q apud theodoricú erát iterfectis Nihil eni apud domínádi cubidos ꝓbitatis aut fidei é. libidine eni habédi reges ferunt nec amicis nec generi idulgét suo. Interi dú se fratres odiis agitát Clotildis mater ex clodomiro nepotes diligéter nó sec⁹ ac ex se natos apud parisios ꝓcurabat. Hac suspitio ne duct⁹ childebert⁹ q̄si illos regia ad regnádú educaret accersito fr̄e clotario qd de matre nepotibusq; pésitet aperit Placuit visédi eos causa: atq; cognoscédi si illorú etas diuisa iter illos hereditate ad ꝑncipádú idonea eét ad se p archadiú qué dá mitti. Leta núcio clotildis dimissos nepotes patruelib⁹ ꝯmédat. Quib⁹ i cóspectú aductis maioré natu clotari⁹ mox terre allidit: ense p ilia adolescétis ꝓstrati traiecto Hic pterrit⁹ alter a childebertú se ꝓripuit: orás vt se ꝓtegeret. q siue misericordiá simulás: siue reuera pueri misereref: clotariú placare pgit In qué idignabúd⁹ rex: tu inqt hui⁹ auctor facinoris es: & núc penitet ꝯsilii aut ergo illú ꝓiice abs te aut morté meis manib⁹ obito. Ad hec verba dimissú puerú clotari⁹ obtrúcat. Interi dú i nepotú nece itétos reges clodoald⁹ videt auxilio ꝓcerú dilapsus clericatú ꝓfess⁹ é & sacerdos effect⁹ vitá religiosissimá vixit Scribút qdá vna cú pueris nutrices quoq; esse necatas. Hui⁹ sceleris imanitaté aliud nó min⁹ ihumanú ꝓcessisse tradút ad prioré núcíú archadiú de pueris ad reges deducédis vridanú quédá aulicú ꝑtin⁹ clotildá regio iussu adiuisse: eiq; gladiú & forpicé obtulisse: ad áceps ob latú clotildé musitasse mox ex vridano q̄siuisse qd hoc oblatú ꝓtéderet illúq; respódisse gladiú necé: forpicé sacerdotiú i nepotib⁹ ominari expectare seutrú regia eligeret Demú hesitaté reginá negasse nepotes sacerdotes fore: scilicet de filiis regib⁹ securá ꝙ inocétib⁹ nullá vi iferédá formídaret Sed regnú ambiétib⁹ obiosa miseratio é. Tá crudelé nepotú necé & si modestissime ferret clotildis: eá quoq; insequens belli mot⁹ misera sollicitudie cófecit. Theodorico qué mettésib⁹ imperasse scripsi vita sublato: theodebert⁹ paternú regnú suscepit Qui aduersus clotariú in societaté belli qd iá diu childebert⁹ parisiorú rex aío agitabat accit⁹ vocáti childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitib⁹ in clotariú ꝓficisci cóstituút Eare clotildis cognita: relictis parisiis turonú abiit: diui martini ædé lachrimás igreditur. Orat religiosa mulier beatissimú ꝯfessoré ꝑces ei⁹ exaudiat neq; sinat fr̄es reges filios suos iter se ꝯflictari: q tametsi cú plurib⁹ essent ingnati flagitiis occurrat tñ furátib⁹ ne insania efferati fraternitatis quoq; obliuiscátur. Clotildis orone & bñ deo meriti pótificis iteruétu credi potest i beniuolétia frés rediisse Ná cú acies nó ꝓcul ꝯstitissent: ortis ibrib⁹: tonáte supra modú cœlo: atq; validissimo insufláte véto táta tépestate childeberti theodebertiq; copie atrite sút: vt nihil illis sibi armorú ꝑter clipeú reliquú habuerit Procúbétes humi milites laceris vestib⁹ & sagis dié illú vltimú sibi certo esse credebár: equis insup per multa miliaria diffugientib⁹ rari recepti sút: qui ipsis regib⁹ celestis ignis q crebro fulgure ꝑtinéter micabat timoré incussit: ne cum tétoris incédio vna flagrarent cú hui⁹ tépestatis nulla ꝓcella neq; vlli⁹ pluuiæ gutta clotarii milité attigit Hoc terribili admodú ꝓdigio haud dubie intellexerút reges recte in illos de irá exerceri ꝙ inocétem fratré bello pdere cogitassét Missis ergo ad clotariú legatis pacé vltro pollicéť q̄ vtriq; data discessú é. Nec i agro aurelianési apd cóbrúvicú gesta fuisse ꝯperio Post hec childebert⁹ velut ad bellú nat⁹ eét: breui rege militib⁹ ꝯcessa comitáte fr̄e clotario.

A patruelib⁹ nepotes occiduntur.

Mirum.

Bellum in terracones a childeberto gestũ Cesaraugusta obsessa est

Reliquiæ diui vincentii

Mõasteriũ beati vincentii: extructum.

Clotildis moritur.

Crannie rebellio.

i terracones mouet Cui⁹ belli causã ab auctorib⁹ tradita nõ ĩuenio Credo cũ ꝑde & regnãdi solũ cupiditate affectũ huic bello ĩcubuisse. Prima hui⁹ expeditiõis castra ad cęsaraugustã vrbẽ childebert⁹ sistit. Quã circũuallatã oppugnare iubet. ciuib⁹ fortissĩe sese primũ tuẽtib⁹ cũ altera ĩsup oppugnatiõe ꝑmi expectarẽt ad dei opẽ puerti supplicationẽ decernũt. circũeũt ꝑ pomeriũ ciuitatẽ resonãte diuinis hymnis clero. Quẽ pcẽtũ vbi aĩaduertit childebert⁹ cognoscit ꝑ turicolã quẽdam supplicationẽ ritu xpiano a pplo fieri vt miserto ciuitatis deo ĩ hostiũ ptãtẽ nõ veniãt. Ea re cognita & ꝙ xpiani essẽt childebert⁹ rustico ĩpat loci põtificẽ adeat moneatq; ad se ĩ castra vẽire. Edoct⁹ a rustico põtifex ad regẽ nihil verit⁹ accedit. Quẽ affatus childebertus quia inquit: o ꝑsul ꝑptum nobis est. vos xpi sacris intiatos esse eiq; religiose famulari decretũ nobis est pcere ciuitati: obsidionẽq; soluere si modo de diui martyris vicẽtii supstitib⁹ apd vos monumẽtis aliqd nobis ĩptiemini. regis volũtate ad clerũ relata: sepl̃chrũ martyris põtifex adit: ideq; susceptã stolã & tunicã regi dono ptulit. q̃ religiosissĩe suscepta rex ꝑsãcte asseruauit. Obsidiõe igit̃ liberata ciuitate cũ de ꝑuicia cũ põtifice nihil iteruenisset digrediẽs exercit⁹ agrũ cesaraugustanũ vastauit: atq; ita. Parisiũ adueniẽs ædẽ diuo Vincentio dicat monachis ibidẽ institutis qb⁹ eas quas de martyre iduuias habebat attribuit. Huic monasterio diui Germani de pratis appellatio ĩ hodiernũ diem manet.

Rebus ĩ hyspania vt ꝑmissũ ẽ gestis theodorici mors regi nũciata est: Huic filius theodebert⁹ quia regno successisset: iniquo aĩo childebert⁹ tulit Cõicato igit̃ cũ fratre Clotario cõsilio a theodeberto regnũ surripere meditãtur. Quorũ cœptis rex prudẽs occurrẽs priusq̃ ĩ aptũ ꝑdiret dol⁹ ĩsurgẽtẽ ĩ eũ debita erga auũculos reges obseruantia retardauit. Eã ob rẽ alios sibi vultus effingẽs childebert⁹ satius esse censet beniuolẽtia vti q̃ nepotẽ regẽ eũdẽq; potẽtẽ lacessere quẽ facile supare nõ posset. vocatũ igitur ad se theodebertũ blãde excepit preciosisq; munerib⁹ donatũ ad se dimittit adeo rara ẽ iter ꝑncipes amicitia. aut eñ liuore pculsi aut ĩperii maiestate feroces: aut (qd̃ plerũq; accidit) aliorũ potẽtiã suspectã habẽtes occultis iter se dolis agere solẽt. Interea senio morboq; cõfecta clotildis mater morit̃ Quã turono vrbe regia põpa elatã filii reges ad clodouei tumulũ apponũt Eodẽ ferme tpe theodebertũ vltia facta assũpserũt relicto filio theodebaldo regni paterni herede. Clotario aũt iniq̃ iterũ fortuna aduersata ẽ. Nã marib⁹ liberis sepẽ & fœminis duab⁹ cũ btũs hoim opiniõe haberet crãn⁹ patri ptumax extitit A quo in aqtaniã missus ꝑmere populũ vestigalib⁹ cepit. Ea re cognita clotari⁹ crãnũ domũ reuocat Qui ptẽpto patris iperio ad childebertũ quẽ nõ bono satis ĩ ꝑrem aĩo eẽ arbitrabat̃ se ptulit Addit ad exulceratũ childeberti aĩm nouas ĩdignatiões iureq; iurãde se ꝑsãcte astrigit oppugnaturũ ꝑpetuo patrẽ Secur⁹ igit̃ accepte fidei a crãno childebert⁹ bello ꝑleq clotariũ cõstituit. Eo qdẽ tpe dũ clotari⁹ expeditionẽ ĩ saxones haberet quos cũ semel ꝑspere supasset/ scdo ĩ eos mouẽs ꝙ ꝑmissũ tributũ nõ soluissẽt/ q̃uis pliũ depcarent̃/ & ĩpata se facturos pollicerent̃: pugna nõ abstinuit ĩ q̃ multis frãcis occubẽtib⁹ clotari⁹ cũ paucis ad suessiões regress⁹ est aduersus crãnũ gõtrano atq; ariberto ĩ aqtaniã clotarii iussu mouẽtib⁹ Childebertus cãpaniã ĩ festo exercitu ĩcurrit. Inde vastatis agris cũ preda multa reuertentem post nonũ & quadragesimũ regnãdi ãnũ mors occupat. ãno salutis qngẽtesimo qnquagesimo nono. Mortuo apd̃ ędẽ vicẽtii martyris ꝑxime parisios sepulchrũ fuit Childeberti morte qa liberis careret oĩa ad clotariũ puenerũt Quo accessu frãtrũ regnũ magnũ incrementũ accepit. Sed aucto regno: auaricia clotarium inua

sit. Excogitauit eni tertiã ecclesiasti corũ prouẽtuũ partẽ accipere. Cui⁹ ꝯcupiscentie assentientib⁹ ipsis vnus tãtũ turonorũ antistes iiuriosus resistit dicẽs Si quæ deo dicata sunt auferes: & de pauperũ horreis tua perges explere: regnũ ad te auferet de⁹ Qua increpatiõe territus Clotari⁹ incæpto abstinuit. Eadẽ tempestatẽ inter frãcos erat atq͡ʒ hispanos de celebrãdo paschate cõtẽtio. Illi eni .xviii. Cal. Maii. hi .xii. Cal. aprilis festũ diẽ obseruabãt. Sed hec ꝑtinax varietas finẽ diuinit⁹ accepit. Nã sabbato sancto dũ cathecumini ad regeneratiõis lauacrũ accedũt salutaris apud hyspanos aqua peraruit. cum eadẽ apud francos redũdaret. Gregori⁹ turoñ. chilperici ætate hoc euenisse tradit.

Controuersia de paschate.

Eiusdẽ cõpendii liber secundus.

CLotarius regno assumpto crãni alias cramiris (vtrũq͡ʒ enim scriptũ iuenio) temeritatẽ vlcisci ꝑseuerat: rat⁹ plus audere i eũ ceteros si repugnãtẽ filiũ nõ flecteret. habito igit delectu militũ: i rebellẽ ꝓgredit. Quẽ veniẽtẽ audiẽs crãn⁹ ad conobaldũ sibi finitimũ aqtaniæ regẽ ꝑgit quo adiutore p̄rem ꝑlio exhiberet. Sed conobald⁹ cũ i sacellũ diui Martini clotariũ fugiẽs se recepisset neq͡ʒ ide vllis pollicitatiõib⁹ educi posset imisso igni pariter cũ sacello cremat. qđ nõ m̃lto post tpe rex iussit istaurari. Mox crãn⁹ nihil morat⁹ ad britonũ comitẽ senabutũ se cõtulit vbi receptis ex fuga militib⁹ quũ terra mariq͡ʒ iustũ exercitũ coegisset pio patri fili⁹ nocẽs & armat⁹ occurrit. Ordinatis ad ꝑliũ alterutris copiis de pace ꝑ legatos tẽtatũ est Negãte cõditione pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pater q̃ dubi⁹ sit belli exitus: dei ante oĩa opem iplorãs. Iuste de⁹ inqt aspice & quod dauidi regi de filio absalone iudiciũ fecisti mihi ipartito. Atq͡ʒ ita i ꝑliũ vtraq͡ʒ acies cõcurrit. Diu stetit dubia victorie spes demũ ad clotariũ inclinauit. Fugati ꝓfligatiq͡ʒ sunt hostes. Inter quos bona britonũ ꝑs cesa ẽ: crãno cũ vxore & liberis itercepto. Quã in scãno ꝑ lictorẽ aligatũ cremari cũ vxore & liberis duob⁹ rex iubet: huiuscemodi supplicio crãn⁹ pœnas soluit ꝑcepte aduersus patrẽ rebellionis. Cranno merita pœna affecto pater accepti a deo bñficii memor in frãciã reuertẽs ad diui martini sepulchrũ se cõtulit vbi de bñficiis deo grãs exhibẽs largissimisq͡ʒ mũeribus tẽplo ditato petit ꝑterite ætatis sibi offẽsas remitti. Nec mora suessionẽ repetit Moxq͡ʒ (vt est gallice nobilitatis vana cõsuetudo) ad feras venatu dep̄hendendas se cõuertit vbi dũ cursu clamoreq͡ʒ supra q̃ rege dignũ est curiosus oblectat morbũ cõtrahit: quo lãguore cũ annos vnũ & quinquaginta imperasset assumpt⁹ est: assistẽtibus quattuor sup̄stitib⁹ sibi liberis ariberto: gõtrano childerico atq͡ʒ sigiberto. Fuit eni clotari⁹ libidini obnoxius. & ex tribus vxorib⁹ iugõde a regõde atq͡ʒ cõsona mares septẽ & fœminas duas suscepit. Aregõdẽ q̃ prime vxoris soror erat ex hac causa sibi assũpsit. Rogat⁹ ab vxore vt aregõdẽ viro illustri collocaret ad eã ꝓfect⁹ est: sibiq͡ʒ copulauit. Atq͡ʒ paulopost ad iugõdẽ reuertẽs: feci iqt mea ꝯiunx de sorore tua qđ me hortabaris Illã eni mihi accepi q̃ ꝑter ceteros regni mei ꝓceres sũ illustrior. Qđ factũ modesta mulier æquo animo ferre simulauit. Patris funus filii suessionẽ vsq͡ʒ ornatisimo comitatu ꝑsecuti digno patre tumulo regem sepelierunt Sed priusq̃ a clotario discedo: illud nõ ꝑtermittẽdũ reor qđ cum maxime cognitu dignũ est mirari licet a nullo frãco scriptore litteris fuisse cõmẽdatũ Fuit inter familiarissimos clotarii aulicos halterus yuetot⁹ calet⁹ agri rothomagẽsis apprime nobilis & que regii cubiculi ꝑmarius cultor esset Huic pro sua integritate de clotario cũ meli⁹ meliusq͡ʒ i dies ꝓmereret reliq aulici iuidẽt deprauãtes qđlibet ab eo gestũ

Sacelli diui martini exustio.

Cranni supplicium.

Clotarii obitus.

Regni yuetoti pricipium

nec deſiſtunt donec irritatũ illi clotariũ peſſimis ſuſurris efficiũt. Quãobrẽ iurat rex
ſe hominẽ necaturũ: pcepta clotarii indignatiõe: galterus pugnator illuſtris cedere
regi irato cõſtituit. Igitur derelicta frãcia: in militiã aduerſus religiõis catholicę ini-
micos pergit. vbi decem annos multis proſpere geſtis rebus: ratus clotariũ ſimul
cum tpe mitiorẽ effectũ romã in primis ad agapitum põtificẽ ſe contulit A quo ad
clotariũ litteris impetratis ad eũ ſueſſione agentẽ ſe protenus cõfert veneris die q̃
paraſceue dicit: cogitãs religioſam chriſtianis diẽ ad pietatẽ ſibi ꝓfuturã. Verum lit
teris pontificis exceptis: cum galterũ clotarius agnouit vetere ira tanq̃ recẽti liuore

Clotarii imãe facinus

percitus rapto a ꝓximo ſibi equite gladio hominẽ ſtatim iterimit Tam indignam
inſignis atq̧ innocentis hominis necem religioſo loco & die ad chriſti paſſionẽ re-
colendam celebri pontifex inequanimiter ferens: cõfeſtim clotarium reprehẽdit: mo
netq̧ iniquiſſimi facinoris rationem habere: ſe alioquin excõicatiõis ſentẽtiã ſubitu
rum. Agapiti monita reuerit⁹ rex capto cũ prudẽtibus conſilio galteri edes & qui
yuetotũ deinceps poſſiderent ab omni francorũ regũ ditione atq̧ fide liberauit li

Rex yuoteti

beroſq̧ prorſus fore ſuo ſyngrapho & regis ſcriptis cõfirmat Ex quo factum eſt: vt
eius pagi & terre poſſeſſor regẽ ſe yuetoti hacten⁹ ſine cõtrouerſia nominauerit Id
autẽ anno chriſtiane gratie quingẽteſimo trigeſimo ſexto geſtum eſſe idubia fide i
ſenſo. Nam dominãtibus longo poſt tẽpore in normãnia anglis: ortaq̧ inter io
hannẽ hollãdum anglũ & yuetoti dominum q̃ſtione q̃ſi ꝓuẽtuũ eius terræ pars
fiſco regis anglorum quotãnis obnoxia eſſet qualeti ꝓpretor ãno ſalutis. M. cccc.
xxviii. de ratiõe litis iudiciario ordine ſe inſtruẽs: id ſicut annotatũ a me eſt compe

Radegundis.

riſſe indicauit huius clotarii vxor fuit radegũdis quæ p viri aſſenſum religionẽ ꝓ
feſſa celitibus meruit aſcribi. Patre eñi berẽgario rege nata cũ a francis capta eſſet i
clotarii ſorte veniẽs ab eo in vxorẽ ducta eſt. Sed caſta mulier deo magis q̃ viro cõ
placuit. Eius regis decreto diui medardi monaſteriũ ſueſſiõe ichoatũ eſt: ſed a ſigi-
berto filio tãdẽ abſolutũ. Eſt i ãglorũ geſtis egilbertũ regẽ cũ ab inimicis ꝓpter ei⁹
deſidiã riſui haberet/ filiã regis frãcorũ cuius nomẽ ſilentio preteritur vxorem aſ-
ſumpſiſſe & cum ea letardũ virũ admodũ ſanctũ in angliã nauigaſſe Quo cõnubio

Leardus

egilbert⁹ genſq̧ anglorũ didicit modeſtiã: & cognitionẽ quãdã accepit vnius dei
& fidei xpiane. Ita vt anglos ꝓficiſcente auguſtino gens tota facilius xpm confeſſa
ſit: pelagii reiectis errorib⁹. Porro quia nec filie nec regis nomẽ ab autorib⁹ tradit
ergo temporũ annotationẽ ſecutus hũc fuiſſe chilpericũ cõiicio aut primũ clotari
um. Nã per clotarii ſecũdi tpa diuus. Gregori⁹ pontifex romanus auguſtinum ex
monaſterio qđ rome iſtituerat in angliã predicatiõis cauſa miſit Id aũt ſcriptũ a me
ideo eſt vt itelligãt angli exordiũ recte crudelitatis in xpm a frãca muliere accepiſſe

Anglorum fides.

Chilpericus.

Clotario ſepulto. fratrib⁹ de partiendo inter ſe regno cõſulentibus cũ quiſq̧
ſibi partẽ accipere merito ſperaret: chilpericus cui plus ingenii atq̧ aſtutiæ i
erat preter ætatis legẽ pariſium occupare ptẽdit. Paterniſq̧ theſauris potitus mox
frãcorum nobilitatẽ q̃ velociſſime poteſt ad ſe vocat. Quos parti in ſe procliues be
niuolẽtia amitiores reddit. Alios quibus aduerſam in partem pendere animum cõ
modi expectatione cognouit magis admodũ donis muneribuſq̧ conciliat. Sed vt
eſt in gallico prouerbio: ſollicitus ſui eſt: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici
perfidia amicorũ opera quos pariſii habebant fratres: inſcio chilperico in vrbẽ clã
admittuntur. Inde fratre deturbato ne bello res ageret chilperico renunciãt ſi pro
lege patria diuidi inter ſe regnũ volet liberũ ſibi ad eos patere regreſſum Hac cõdi

tione ꝑposita chilpericus parisiū reuertit. Ariberto ꝗ prior natu esset parisiorū re-gnū.gontrāno aureliorū.mettēsiū sigiberto obuenit.Chilpericus suessionē adeptꝰ est.Suscepto secundū seriem cognationis parisiorū gubernaculo Therebertus qui aribertus dictus est nulla re insignior fuit ꝗ̄ marcanose & merofidis stupro:quas ni gebrida eius vxor seruitio habebat.Quarum consuetudine rex ita deperiit:vt nige-brida dimissa eas invxorū loco habuerit.Nec deseruit.licet a pontifice germano ad monitus esset. verū paucis interiectis diebus vtraqꝫ vna cū filio quē altera ediderat repētino obitu perierunt.Sed nec diu superstes aribertus fuit. Gontrānus ꝗ̄ꝗ̄ beni-gnior natura fuerit.petulātia tamen atqꝫ libidine nō dissimilis erat.Nam præter ꝓ-stitutas a se virgines.alienas quoqꝫ nupcias spretis legitimis vxoribus inquinauit. Ab huiusmodi fœdis amoribꝰ ab horrēs sigibertus mettēsiū rex ad athanahildū hispa-nū regē misso legato gogone: brunechildē regis filiā vxorē accepit.Chilpericus ue-ro fratris exemplo adductus alterā athanahildi.filiā galsondā coniugē expetit.Cui cū fredegōdisq̄dā forma insigni puella inseruiret insolēs tñ mulier in chilperici se in sinuauit amorē regēqꝫ ita blāditiis deprauauit.vt odio habitā galsondā nō vxoriē dignitatis:non fœderis nuptiarū memor laqueo p noctis silentiū strangularet.Sup inducta andouera nichilomagis cōtinens fuit.quippe qui fredegonde voluptatis il licebrarū amator cōsuetudine illectus tenebatur. Nō possum ꝗ̄uis breuitatē initio sim ꝓfessus huiꝰ pellicis maliciā tacitus præterire.In suessionibꝰ loco & plebe humi li nata est in vico balēcurto specie quidē egregia atqꝫ ingenio supra fœminę modū excellenti.Igiť cū sueuorū infesta sigiberto gens bellū aduersus eum suscepisset: chil pericus fratri auxiliū tulit.Egredienti domo cura fuit andouerā coniugē grauidam fideli sibi cuipiā cōmendare.Huic negocio idonea visa est fredegōda: atqꝫ ita ꝓfe ctus est pariendi cū tēpus aduenisset fœminā regina parit:quę priusꝗ̄ baptismo ab lueret:consilio ex fredegonda capto: quænā idonea satis mulier ad hoc sacramen-tū testis(hoc est cōmater)adhiberet.Nulla inquit fredegōda nobilior te est quā hu ic misterio anteponas vt quā carne puellā extulisti eam præterea ad spiritalem vi-tam regeneres.Sciebat eni ex christiano instituto nephas esse virū mulieris cōcubi-tu potiri quæ baptizādo filio cōmater extitisset eo pacto chilpericum a reginę cō tubernio disclusum iri callidissima pellex sperabat Abluitur ex sentētia fredegōdæ filia atqꝫ ei cui mater andouera erat : commater spiritali regeneratiōe efficitur chil-dehidā ei nomē īponēs Regi domū bello exacto reuertēdi gratulabūda pellex oc-currit.Narrat quæ de nata sibi filia cōtigerāt.Sed nolere se ait:ꝗ regina testis & cō mater ablutiōis filie esse voluerit.Hęc loquenti fredegondæ rex sancte iurat si ita cōpertum haberet se eam vxoris dignitate donaturū.Ingrediēti palatiū chilperico andouera filiā cōplexa salutē impartiri deqꝫ nata sibi filia gratificari festinat. At rex exulceratus aio:abi inqť in malā partē imprudēsmulier quæ tua mc insipientia a tuis nuptiis inclusisti.Nec multo post tēpore rex pontificem qui sacrum peregisset ire in exilium iubet.Andouerā vero vna cū filia intra ecclesię septa vitā apud cenoma-nos agere cōpellit:designatꝰ ꝗ̄tum ad annuū alimētum satis esset ꝓuētibus Pellicem mox fredegondā in suis ābitiosus malis chilpericꝰ vxorem accepit. A deo nichil vi-dentem hominē reddit ceca libido: & petulāsviuēdi licentia. Nec vno crimine ir-retit eum quē deprauauit.Eniuero chilpericus legitimi contēptor thori alieni quoqꝫ appetētissimus fuit. Sigibertū fratrē suum persecutus est(& vt perfidiorem dicas) grassante in eum fortuna.Nā irruentibꝰ i regnum eius in festis signis Cacano duce

Gōtrānꝰ rex aurelianorū

Chilpericus suession ū rex

Fredegonde fraus.

Chilpericꝰ sigibertū fratrē bellū mouet.

hunis:occupatiſſimoq₃ in eo bello ſigiberto chilpericus fraternę charitatis deſertor
in remos ad ſigebertũ ptinẽtes incurrit quos præſidio per fratris abſentiam deſtitu
tos in poteſtatẽ recepit. Verum fugatis hunis ſigebertus victor reuertens copias in
ſueſſionenſiũ agrũ dimittit:quẽ dedente ſe pupulo facile cepit. Theodebertũ chilpe
rici filiũ in vrbe depræhẽſum abducit. Sed nõ multis poſt dieb⁹ interceſſione patris
liberat⁹ eſt:chilperici fide interpoſita: ꝙ in ſigebertũ nullo vnq̃ tẽpore bellum mo-

Bellum i ſigibertum. Superatur clodoueus.

ueret. Sed fidifragus rex nihil moratus bellũ redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nã
inferior factus cõpulſus eſt cõditiones pacis quas ſigebertus voluiſſet accipere. Sed
nec ſic quies facta. Clodoueus ex chilperici liberis burdegalã ſigiberti ditiõis vrbem
capit. Sed a ſingulfo quẽ ꝓuinciæ ſigibertus p̃fecerat mox exturbat⁹ Clodoueus in
ſequẽte profecto pariſiũ ex fuga ſe recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theo-

Neuſtriã theodebertus incurſat

deberto (quẽ diximus a ſigiberto liberatũ) mandat: neuſtriã (quæ poſtea norman-
nia appellata eſt) adoriatur. Eam quia ſigiberto pãrebat (receptis in ea plæriſq₃ inſi-
gnibus locis) incurſionibus vaſtant. Eodẽ quoq₃ furore turonos pictauos lemoui-

Theodebert⁹ occiditur chilperic⁹ cãpaniam vaſtat.

cas:& cadurcos:nõ clero:nõ monachis: nõ ſacris virginibus parcẽs perdit. Eius pe
tulentiã cum gondoaldus pictauus qui ſigiberti partium erat nõ paruã iactura affe
ciſſet:& demũ mouẽte in eum ſigiberto fugatus intereptuſq₃ fuiſſet:chilpericus ini-
quo animo filii mortẽ ferẽs:campaniã furibundo exercitu excurrit:remoſq₃ iter um
ſpoliat. in quẽ reductis copiis ſigibertus hominis temeritatẽ corripere cõſtituit. Ve
rũ intercedẽtibus vltro citroq₃ legatis pax icta eſt. Rebus inter chilpericũ ſigiber-
tũq₃ mature cõpoſitis in gontranni fratris burgũdionibus imperãtis exitiũ: coniu-
rant. Belli cauſa a ſcriptoribus nõ traditur. Inuidiſſe illi fratres crediderim: ꝙ ad au-
relianũ gontranni regnũ: burgundionũ quoq₃ principatus acceſſiſſet. Vtcumq₃ res
ſe habet: leuis exiſtimari poteſt quæ facilẽ habuit exitũ. Cõſtitutis itaq₃ ad pugnam
apud viriacũ:archiacũq₃ copiis:breui momẽto p legatos conuentũ eſt:trecas cãpa-

Tumultus i caſtris ſigiberti Bellũ in chilpericum Chilpericus tornacũ petit

niæ ciuitatẽ proficiſci reges:atq₃ illic pacis cõditiones dicturos. Quã in diui lupi tẽ-
plo reges interpoſito iureiurando poſtea firmauerũt. Abeũtibus inde regibus mi
lites auſtraſii qui ſigiberto parebãt querũtur ꝙ nihil ad ſe neq₃ gratię neq₃ honoris
ſed neq₃ prædarũ deferretur. eos omnibus prælíis primos adeſſe: vltimos eſſe qbus
aliquid mercedis a rege cõtingeret. Placere quidẽ cũ gontranno pacẽ: ſed chilpericũ
exoſum habere ꝙ p̃ter regiã dignitatẽ ſpurce viueret: hac militũ tumultuatione tra
dunt ſigibertũ copias in fratrẽ nihil belli ab eo timẽtẽ imo etiã exercitu nudatũ cõ-
uertiſſe. Hac re p nunciũ accepta chilpericus ſuis rebus deſperãs q̃ feſtinãtiſſimis iti-
neribus poteſt: tornacũ vna cũ fredegonda & liberis ſe recepit. Huic repẽtino chil
perici malo incõmodũ aliud fortuna inuexit. Procedẽti cũ copiis ſigiberto magnus
procerum atq₃ eqtum numer⁹ q a chilperico defecerãt: ad vitoriacũ occurrit quos
iuramẽto obſtrictos in exercitum admittit: præter anſelmum q integra in ſuum re-

Anſelm⁹ i dominũ fidelis. Fredegõda ſigiberti necẽ procurat

gẽ fide negat ſe ſigiberto auditurum: atq₃ ita dimiſſus anſelmus ad chilpericum mi-
grat. Cognita fratris fuga ſigibertus fugientẽ inſequi pergit. Ciuitatẽ milite circũ
dat. Eo metu fractũ animo regẽ quũ intellexit fredegõda audax facin⁹ cogitat. Vo-
catos ad ſe clam duos quos ad negocium prõptiſſimos iudicabat: magnis pollicita
tionibus allicit in caſtra ſigiberti ſe conferãt: regẽq₃ interimant. Si ſalui ſe receperint
fore vt preclaris fortunis abundent. Sin illuſtri facto oppetãt mortẽ: collaturã ſe tẽ
plis atq₃ ſacerdotibus donaria quibus ſaluti animarũ ſuarũ bene conſulat deus. Re
cepto a fredegonda negocio ſecuri ſui ſatellites in familiã regis ſigiberti ſe inſinuant

Sigibertũ mox(cõuenientí eorũ ceptis tpe) cõfodiũt. Ad reges necẽ tumultu p castra exorto: siccarii interficiũtur. Cũ clamor & strepit⁹ in vrbem delat⁹ eẽt nec causam sciret chilpericus: fredegõda festinans regẽ securo animo esse orat dicens tumultuari & lamentari i castris milites ꝑpterea ꝙ sigibert⁹ morte esset assumptus Vix hec nũcianti vxori chilperic⁹ credit. Sed multorũ nũcio firmat⁹ in castra cõtẽdit. Cui obuii primores exercitu regẽ cõsalutant iurantꝙ in verba chilperici. Quos liberaliter regieꝙ primo habitos exortatur beniuolẽtiã in se fidemꝙ seruent. Nõnullos tamen de se bene meritos minore q̃ sperauerãt estimatione & gratia tractauit Fraternum deinde fun⁹ more regio curauit. Extructo suessione in diui medardi æde sepulchro vbi iuxta clotarii tumulũ apposit⁹ est post q̃ ãnos tredecim regnasset. Fratris exequiis debita religione absolutis chilpericus brunechildẽ sigiberti vxorem q̃ filiũ childebertũ parisii habebat rothomagum exulare cogit recepta ingẽti pecunia que penes eã erat. Causa exilii fuit: ꝙ childebertũ filiũ ne i chilperici potestatẽ veniret gondebaldi ducis ministerio fune per fenestrã dimissũ ad metenses deferri mandauerat. Mox ad bituriges: & eas vrbes quæ ad ligeri fluuium sitę sunt nequit turbe molirẽtur merouẽũ filiũ mittit qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio meroue⁹ cenomanũ vbi dolo fredegonde mr̃ eius andouera exulabat diuertit. Deinde brunechildis vidue recordat⁹ rothomagum ꝯtendit. ibi ꝙ mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorẽ. Qua re indignatus chilperic⁹: veritus ne astu brunechildis i patrẽ filius amaret: rothomagũ citus ꝓficiscit. Cognito eius aduẽtu noui cõiuges in tẽplum diui martini quod pone vrbis muros ligneis tabulis construct ũ erat se comitũt. Ex quo cũ illos educi inuitos p legẽ non liceret solita perfidia rex vsus sancte illis iurat si ad se veniant nũq̃ illos a thoro separare. Egressi tẽplo postq̃ vno alteroꝙ die apparatissimis cõuiuiis accepti a rege fuissẽt filiũ renitẽtẽ a brunechilde parisiũ abducit. Quem paulopost ecclie sacris addixit. Sed suasu gõrrãdi reiecto clericatu ad secularẽ vitã reuersus est. Latuit inde metu patris in beati martini turonẽsis tẽplo. Inde cũ eruere eũ chilpericus quęreret: sortib⁹ meroueus egit quibus illa ætas ad insequentẽ modũ impune vtebat. dies tris apertis corã se sacris codicibus: pernoctãs meroueus diuinũ oraculũ expectat: reuoluto codice: in librũ regum oculos intẽdẽs. ita legit. Quia reliquistis dñm deũ vestrũ tradidit vos in manus inimicorũ vestrorũ. Secũdo dauid psalmos scrutãti mox illud occurrit. Deiecisti eos dũ alleuarẽtur. Tertio ex christi euãgelio offẽdit. Scitis quia post biduũ pascha fiet. His tãq̃ ad se diuinitus pertinẽtib⁹ oraculis: cõfirmatus meroueus: tẽplo egreditur comite gontrãdo. Inde sex ex omni numero seruis (gregorius scribit quigẽtis) secum desumptis: per altisiodorum atꝙ diuionem in cãpaniã migrat: vbi ab incolis depræhẽsus in desperationẽ venit: patrẽ maxime formidãs. In eo mentis agone constitut⁹ seruũ orat gayldũ: vt eũ perimat. a quo mox percussus interiit. Interim dum hæc aguntur: nũciatur chilperico campanos suessionẽ occupasse: quã mox paruo negocio recepit: iteꝝ fectis ciuitatis primorib⁹ qui cũ cãpanis senserãt. Eodẽ fere tẽpore ad turonos petragoriosꝙ atꝙ aginẽses clodouẽũ filiũ cum exercitu legat: cui Desideriũ nobili ortu loco cõsiliarium attribuit. Per id tempus mommoleus a gontrando regioni prepositus accepto francorũ aduentu cõtractis copiis in eos mouet. Cõmisso prelio mõmole⁹ nõ sine suorũ cęde victoria potitus est. Nam ex suis quos in aciẽ mommole⁹ eduxerat milia quinꝙ desiderata sunt: cum ex clodouei exercitu vigiti quattuor milia

Chilpericus a militibus sigiberti rex salutatur.

Meroueus paterni mandati spretor.

Sortes.

Meroue⁹ a seruo occiditur.

Mõmoleus. Magnastrages.

cecidissent. Tā graui chilpericus incōmodo affectus bello tamen nō abstinuit. nūc hinc nūc illinc arma circūferēs. Abstulerat Chilpericus Varroco britonū regi vrbes quasdā. Quas ne repeteret veritus aduersus eū (si forte incautum intercipere posset) pictauis atq3 andegauensib⁹ mādat copias cogāt & varrocū insidiis fallere tētent. Cui⁹ rei gnarus factus Varrocus exercitū parat. intempesta nocte hostem inuadit. funditq3 multis occisis. Sed tertio post die Chilpericus cū britone paciscit misso ad eū obside filio restitutisq3 quos occupauerat locis. quibus etiā addidit & vānas maritimā vrbē cōditione annuę pēsionis apposita. Tot bellorū turbinib⁹ impeditū regē fredegonda nihilominus sollicitat: mulier ad discordiā nata. Erat prætexatus rothomagorum archiflamē: hunc detulit regina cōsiliatorē nuptiarū brunechildis cū meroueo extitisse. eiq3 aduersus chilpericū consensisse. Brunechildis quoq3 cum pciosiora bona apud se habuit. ea mulieri (nesciēte rege) restituisse. Muneribus prĕterea apud populū egisse vt chilpericum occiderēt. qbus irritatus iam in ptexatū regius anim⁹: odio indies magis torquebat. At qa psuli manus inferre nō temere audebat: cōtrahit in Petri apostoli tēplū episcoporum consilium in eo præsentē prĕtexatum insimulat eorum quę supra a fredegōda suggesta fuisse rettulimus. Quæ nullo teste cum a rege tantū dicerētur: sanctior pōtificū sententia (quā sequebat gregorius turonēsis) propitiari ptexrto videbat. Plęriq3 in diuersam ptem adducti chilperico scilicet assentabant. Inter repugnātes igitur sentētias quādoquidē chilperico non pateret via prĕtexatum dānādi: pauci qui partes ei⁹ tuebātur episcopis negocium chilpericus dat: ptexatum cōueniāt. regis benignitatem patefaciant. qui in humiles etiā crimine cōuictos indulgētissimus sit. Si culpā cōfessus ad misericordiā cōfugerit: afferant se ptexato liberalissime omnia remissurum. Suasus ab episcopis ptexatus in consilium venit. aduolutusq3 ad pedes chilperici: maiestatē se regis quidē offendisse cōfitetur: sed pientissimū regem esse q lapsis misereri nō neget. Ad hæc prætexati verba sella regia exurgens rex: mox in genua demissus: quasi humilitate simul & regia māsuetudine cōtionē flexurus esse Vos inquit reuerēdissimi præsules cōfitētē reum audiuistis. Rubore moti pontifices ꝙ regem vbi dimissum intuerent: eum erigunt. Quo vno tm̄ rex assentiri sibi patres interpretatus: ad palatiū redit. inde missis ad consilium quibusdā pontificii iuris canonibus qbus iudicatos maioribus criminib⁹ sacerdotes dignitate exui mādabatur: Bertrandus in primis burdegalēsium antistes ad prætexatum conuersus: dudum inqt episcope frater cōmerciū tuū nō erubuimus. Nūc absq3 regis beniuolentia cōmunionē tuā admittere nō possumus: atq3 ita prĕtexatus consilio extrusus est. Quē appræhēsum rex ergastulo seruari mādat. Inde cum liberat⁹ ferme noctu euaderet: cōtumelia vulneribusq3 affectus tādē in insulam cōstātiane diocesis relegat. Ad hunc modū chilperico sęuiēte: cū nec suis parceret nec alieno abstineret. Gontranus aurelię rex childebertū nepotē qui mettensiū regno præerat accersit. Eo apud pontē petreū corā posito: orbus inqt amantissime nepos sum liberis nec sobolis mihi spes p hanc ætatē vlla relicta est. Te liberorū loco habere pstitui: ita vt filius adoptione meus sis. Regni bonorūq3 hæres esto: nec me secus ac patrē colito. Gontrano hæc dicēti quia puer erat childebertus cū ample satis respōdere non posset vnus ex proceribus aulicis gratias copiosissime egit. Deinde munerib⁹ vltro citroq3 datis atq3 acceptis de chilperico habita sunt verba. q ambitione & armis terras ad gontranū ptinētes occuparet. Eam ob rem ad chilpericū mittūt qui

Bellū aduers⁹ britones.

Fredegonda prætexatū accusat.

Prætexat⁹ pōtifex in exiliū

ablata recuperent:alioquin bellũ denũciẽt.Quo nũcio idignat⁹ rex supra q̃ soli=tus erat ira incãduit.Ad hanc quoq; regis perturbationẽ alia a britonib⁹ orta nũ ciant.Hi in festo agmine i agros redonicorũ ingressi ad cornutũ vsq; vicũ omia populabant.Quos vt ad incursionib⁹ reuocaret domũ bibolenũ bello assuetũ hominẽ chilperic⁹ cũ multis copiis i britones mittit Quorũ terre duce regio naue tũ vsq; vastate sũt atq; ita repetẽtes domũ britones q i redones grassabant: non multo post frãcis britãnia exeũtibus:hostis brito iterũ cõuertit. Interea inqui es chilpericus pictauos qui theodeberto parebãt in potestatẽ accepit fugato the odeberti pfecto.Et quo magis regis huius efferatissimos mores stupeas Cũ dac⁹ quidã falso ne an vero crimine delat⁹a soustrio duce i carcere chilperici iussu tene retur quia scilicet admisso ad se in carcerẽ sacerdote:pctõrum pœnitẽtiã(icõsulto rege) fecisset necari ptẽn⁹iubet Nec finis erat malorũ chilperici.Legẽ fert: singu=los q vineas vel possiderẽt vel colerẽt pẽdere quotãnis in vsum regis vini vrceo lum.i.amphorã.Cui tributo legẽdo marcus quidã apud aquitãnos q̃stor posit⁹ dum pensionẽ superbe cõtumelioseq; exigit a lemouicib⁹ occiditur.Inter hæc cõ tinuis imbribus aruernia mense septẽbri inundauit ita vt melior eius pars quam alemaniã vocant stagnaret:& lacus eẽ putaretur.Quãobrẽ sementẽ facere agrico la nõ potuit Amnes quoq; liger & melacris superatis ripis cõfusi i agros se diffu derunt pecora cũ segetib⁹ rapiẽtes Rhodanus pterea præter morẽ excrescẽs: se a=rari permiscuit Quo diluuio plurimę ædes & muri burdegale vrbis parti corru ere defluentib⁹ tandẽ aquis cũ solũ apparuit gratissimus florũ decor arbores ve stiuit nullo inde fructu suscepto Visum item est per turoniã frequẽs & stupẽdũ fulgur cũ fragore arborũ.Apud burdegalẽ terræ motu perterriti ciues in alias ci=uitates se receperũt.Nec phirenus mõs hũc tremorẽ ignorauit:ruẽtib⁹ide grãdi=bus saxis ad hominũ pecorũq; perniciẽ.Ignis etiã cæleitis i burdegalẽ demiss⁹ cõ plures vrbis domos vna cũ areis cõsumpsit.Simile icediũ aurelia perpessa est. In agro carnutiũ ex effecto pane sanguis pfluxit.Et desissima grãdo graue biturigi bus calamitatẽ importauit.Quę mala secutũ est alui pfluuiũ & estuãs febris qui bus morbis comes erat vomit⁹ & renũ dolor/cũ capitis & ceruicis grauedine.In terim chilperic⁹ feruenti febre macerat⁹ est.Cõualuit tamẽ mox sanato patre vnũ ex liberis recẽtius natũ morbus occupat:qui lauacro sacro postq̃ ablutus est:do=lore leuatur.Sed nec infanti salus fredegũde diu iucũda extitit·Maior natu q erat ei fili⁹ ea pfluuii pestilẽtia intabuit qua omis ferme chilperici cognatio velut ali quo desuper immisso cõtagio consumpta est.Tot igitur malis crebrisq; dolorib⁹ admonita sui fredegõda regẽ adiit.Memorat dei beneficia quib⁹ cũ amplissime donati essent:ingratissimi tamen plurimi scelerib⁹ se cõmaculauerunt. Nũc eorũ quæ flagitiose perpetrassent vindicẽ adesse deũ: qui liberis inquit nostris vno tẽ=pore egrotãtib⁹cognatiõis quoq; nostræ bona patefacto vltimo sublata:nos vl ciscit.Dum pspera nobis fortuna blandiretur:ferebamur elati ad oẽm iiuriã ra=puim⁹ aliena. subditis legũ iniqtate grauatis nihil pepcimus nec a genere nostro tẽperãtes: alios opprobriis: alios carcere atq; alios exilio:nõnullos parte bono=rũ mulctauim⁹plurimos vidice ira morte sustulim⁹.iã igitur sua nos deus iracũdia vt resipiscamus pulsat: cuius patiẽtiã longitudine peccandi habuimus irritã.Ex=ecremur oro chilperice piorẽ illã vitæ cõsuetudinẽ:& tẽtemus vera pœnitudine placare/ quẽ tam multis flagitiis offendim⁹ Chilpericus ac fredegõdæ complora

Bellũ in britones.

crudelis chilpericus.

Chilperici q̃stor a lemouicib⁹ necatur.

Inũdatiões et sæuitie celi.

Morborũ illuuies.

Chilperici domus infortunium

Vexatio. dat intellectum

tione permotus.simul q̄ tris sibi filios breui tēporis interuallo mors eripuisset be-
nignior deinceps fuit. atq̄ quā de vineaꝝ cultorib⁹ legē tulerat abrogauit. dei tē-
pla magnis donariis cumulauit.inopes frequēti liberalitate cōsolat⁹. Filiū Clodo-
ueū altera vxore susceptū quē impellente fredegonda vinctū in castello brēnę ha-
bebat cum occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potēs est reuocare ad
bonā mentē insanientiū animos virtutū stimulus aduersitas. Erat gontrano regi
vxor austrigildis maligna mulier & sęua. Quæ eadē peste laborās:cū sentiret nul-
la sibi medicorū ope posse subueniri: ad virū cōuersa:ecce inqt mi vir in mortē eri
pior propter potiones quas medici cōfecerunt. Te p cōiugii fidē obtestor:cū e vi-
ta excessero:cura ne pereā multa. Iube medicos duos quorā dolo morior capite dā
nari:vt par dolor sit eorū beneuolis:qualē meis coniector amicis affuturum. Hac
vxoris querela mot⁹ rex:funere statim expleto innocētes medicos necat. Per id tē
pus lōgobardi partē italiæ occupātes mauricio imperatori nō parebāt. Eos quia
id nec modeste fere nec exturbare hostē cōmode mauricius posset. tētat Chilperi-
cū pecunia. si forte aduersus illos cōparato exercitu italia expellat. Chilperic⁹ mil
le auri pōdo ab imperatore missa accepit:statimq̄ in lōgobardos mouet At illi cū
in aciē prodire munitis locis defensi nō auderent:chilpericus grandi pecunia ab il-
lis donatus:pace data in franciā reuertit. Ea re cognita mauricius p legatos chilpe
ricum monet aut pecuniā restituat: aut veluti cōuenerat hostē longobardū italia
deturbet. Chilpericus qui parui (vt fere oēs) iperatorē haberet: nullo illū respōso
dignat⁹ est. Quē nihilominus res quā mox narrabimus:mitiorē fecit. Nigegonda
chilperici soror hemegildo gotho nupta (q hyspaniæ cū patre hengildo impera-
bat) virū arriana īpietate deceptū tum sua tum leardi sanctissimi viri opera ad re-
ctā fidei regulā reuocauit. Qua re per gonsaldā ad regē hengildū delata virū suū
hermegildū pater dn̄icę resurrectionis festo die in ergastulo securi trucidauit. Pro
gressusq̄ ad maliciā multis psecutionib⁹ affecit christianos. Cuius vt sæuitiā fuge
ret Nigegōda:hyspania excedere & ad francos ꝓficisci tētauit. In itinere a militib⁹
bisantinis quos aduersus gothos Mauricius iperator in armis habebat cum filio
depræhēdit. Illa dū ad mauricium ducit:merore cōfecta mulier interiit:filius cōstā
tinopolim ad mauriciū ductus est. Chilperic⁹ & filii & sororis acceptis iniuriis:grā
di exercitu coacto in hengildū psecutionis autorē mouet. Fiunt vtrinq̄ & pręlia
& cædes. Sed gothorū lōge plures. Quibus abunde satiatus & ingēti præda onu-
stus chilperic⁹ domū se cōtulit. Reuersū maurici⁹ p legatos hortat lōgobardos si-
cuti data fide ꝑuenerat italia expellat. Negociū chilperic⁹ eo libētius suscepit: quo
sororē filiūq̄ facilius ad se remitti sperabat. Nā de sororis morte nondū cognoue
rat Ea expeditio irrita fuit. Orta enī ab alemanis q chilperico auxiliares venerāt in
francos seditione regē arma ꝓmouere nō pmisit. Nec multo post chilpericus cu-
ius militia in homines multis fraudib⁹ perspicua esset: in deū quoq̄ impietatē me-
ditatus est. de diuina siquidē trinitate ita credi voluit:vt non tres in illa discretas p
sonas:sed vnā cōfiteref quā patris interdū noīe:interdū filii: nōnunq̄ spirit⁹ sancti
sacræ litteræ designarēt. De qua etiā pniciosissima heresi ad pōtificē atq̄ in primis
gregorium turonēsem litteras dedit. Vtq̄ idoneos suo errori testes adhiberet:hy
larium augustinūq̄ primę inter xp̄ianos auctoritatis doctores in hac pte esse ꝓfir-
mat At gregori⁹ homo in primis sc̄titate spectat⁹: regē admonet: caueat dei indi-
gnationē tanta impietate ꝓuocare:impiū maxime esse quod diceret:nec religioni

Austrigildis

Mauricius imperator Longobardi in italia

Chilperici auaricia

Nigegonda gothorū contumeliis afficitur

Bellū i hyspania.

Chilperici impietas in deū,

catholicæ cōuenire.quinentiā eos quos ī teſtimoniū citabar tam religioſo dogma
ti repugnare.eoſqꝫ lōge ſecus ſcripſiſſe & docuiſſe.Aegerrime tulit chilperic⁹ gre-
gori reſponſum atqꝫ ira ferues. a pōtifice igit̄ inqt cōſiliū de hac re capiem⁹.Mox
ad regē veniēti ſaluio albigeñ.quodā ex aulicis ep̄o hereſim patefacit ꝓducta etiam
charta impietatē cōtinēte:eāqꝫ ad aures pōtificis ſecreto recitauit ſed rametſi ſalui-
us animum in re preſenti cōtinuit:vultus tamen indicio intellexit rex ſacerdotem ei
nō aſtipulari.Et cū reliquos omnes idem facturos:repugnaturos quoqꝫ ſibi dubita
ret:in ſentētia nō perſtitit. Tradūt auctores chilpericū:cū grece latineqꝫ eruditus me
diocriter eſſet ad litteras noſtras tres inſuper grecas α θ ω intuliſſe que & in diplo-
matibus atqꝫ chirographis eius de donatis eccleſię prouentibus exſcriptis plurimo
poſt tēpore permāſerūt.Interea lendaſcus turonis a rege prępoſitus comes: ꝙ po
pulū durius infeſtaret gregorioqꝫ antiſtiti ciuitatis irreuerēs atqꝫ īfeſtus eſſet magi Lendaſcus comes.
ſtratu remouetur.Nā per id tēpus regēdis ꝓuinciis comites ꝑficiebant non ſecus Quid comes
ac magiſtratus quos balliuos ſeneſcalloſqꝫ nunc rex inſtituit.Hiqꝫ pro regis libidi- Accuſatur gre
ne dimouebāt . Qua inſignis ignominia lendaſcus gregoriū proditionis inſimu- go.turonē.
lat:ꝙ ſcilicet turonū vrbem gontrāno prodere cogitaret: auſuſqꝫ eſſet reginā ſtu-
pricū bertrādo burdegale pōtifice cōſuetudine cōtaminare.Cuius laſciuiæ aſſerto
rem lendaſcus effecerat quēdam riculphū gregorio aliquādo familiarē qui ſacerdo
ti obtrectans eū quatenus poterat maledictis perſequebatur:Ea re grauiter ꝑmot⁹
rex conciliū epiſcoporū ad brēnacū oppidū cōtrahit.In eo gregori⁹ cum nullius ī
regem offenſę cōſciū ſe diceret: ſimul pſante more maiorū tertio iuraſſet: nichil eo-
rum que ad regem de eo delata eſſent cōmiſiſſe.Ea aſſertione purgatū eſſe grego-
riū cōciliū iudicat.Tunc corā introduci lendaſcū rex mādat.Sed cognito patrū iu-
dicio ſibi timens lendaſcus perfugerat.Incōtumaſcē lata excōmunicatiōis ſentētia
eſt Qui diu profugus amicorū ope chilperico recōciliat⁹:cū reginam pacare ſpera-
ret ad eam in ſacello orantē acceſſit:petitqꝫ humi pronus remitti ſibi quæ peccaſſet
proſtratū ſacello excedens regina deſpexit.Sed nec ſic deſperans lendaſcus auariciæ
recordatus muliebris:muneribus reginā manſueſcere poſſe ſibi perſuadet . Ipſe ad
nūmularios veniēs dū precioſiora queqꝫ venalia perquirit : a regine ſatellitibus cū
depræhenſus eſſet. vno illorū grauiter vulnerato elapſus: dum ad ſublitiū pōtem
qui ſequanā iūgit:altero pede iter duo male cōmiſſa tigna ꝓlapſo crus fregit . quē
vrbe exportatū q̄q̄ rex curari mandaret:reginæ tamē iuſſu gulam eius ſatellites in- Lendaſcus ne
fregerūt.Riculpho vita interceſſore gregorio donat̄.Sed tormēta nō euaſit donec catus.
dolos oēs detexit. Nō facile obliuiſcit̄ ſui ſcelerū inſueta malicia.Fredegonda quæ Fredegōde ꝑ
filiis omnibus orbata pœnitētiam profiteri videbat̄.Clodouiū quē diximus cuſto tinax in mali-
dia a patre emiſſum perſequi rurſus perſeuerat: ea maxime cauſa ꝙ illum chilperi- cia animus.
co ſucceſſurū hæredē formidabat Et ne hoc ſibi dolore mōſtraret:fingit cauſas quā
obrem patri merito foret odioſus.Erat clodouio cū ſcorto quodā voluptatis con
tuberniū.Eiqꝫ ſcorto mater erat vetus.Vtraqꝫ ad reginā delata eſt : illa ꝙ multorū
cauſa malorū eſſet.Hec quod maga:& per maleficia demoniace artis fredegondæ
liberos ſuſtuliſſet.Deꝑhēſam igit̄ pellicē fredegōda palo tranſfigi ante clodouei æ-
des mandat.Matrē longo cruciatu per tormēta examinatā crimē confiteri coegit
& cōfeſſam cremari. Nec ceſſat cædis appetēs mulier. donec clodoueū exterminet.
Orat igitur regē pœnam de filio ſumere:cuius aſſenſu tris filios amiſiſſet. quiqꝫ re-
gnum patre ſuperſtite affectaret.Chilpericus nihil mulieri negare aſſuetus: venatū

proficiscēs clodoueū vna venire iubet. Dum ad siluā vētum est ligatū filiū ad fredegondā mittit pater. Illa corā positum rogat qui sint pceres qui partes ei⁹ aduersus chilpericū tueant. Clodoue⁹ vt fœminæ timorē suspitionēq; incuteret plærosq; ex fredegonde seruitio noīat. Mox custodiēdū militib⁹ clodoueū tradit. imperās vt in costas eius traiecto gladio necē: relicto in vulnere mucrone quasi mortē sibi ipe psciuisset. Eius necē perfacile chilperic⁹ tulit. Sepulchri tamen honore dignatus est: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetustissimo romanorū more ludos se cōuertit. instituto suessione circo intra quē equites in girū cursitarēt

Clodoue⁹ fredegōde iussu occiditur

Causa belli in chilpericum.

Causa interea belli chilperico incidit. theodoro massiliensi ātistite de sede eiecto fortunisq; eius oībus autore dynāno direptis qui terræ puincię sub rege gōtrano impitabat. Hunc theodorū ad childebertū fugientē gōtranus deprehēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis massilie attinebat. gontranū legatis missis petit debitā sibi partē restituat. Negat se gontranus regis iussa factu rū. Quinimo oīb⁹ aditis psidiū iponi iubet. ne aduenieti childeberto pateant vię. Erat regi gondesillus summo genere nat⁹ pfamiliaris. Hūc ducē copiis prefectum massiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat restituto theodoro. Accedēti gōdesillo massiliā ingredi dynānus phibuit. Qui nō multo post verbis suasus gōdesilli ad beati stephani tēplū qd extra vrbē nō procul a muro est venit. quē vnicū ad se admissū gōdesillus de theodoro expulso. deq; rebus male ab eo pactis arguit. Et nichilomin⁹ mādat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territ⁹ supplex orat id ne faciat. pararū se esse patefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; paritur ū. Dimissus dynān⁹ pmissa implet. Massilia igit recepta & theodoro restituto ad childebertū reductis copiis gōdesillus reuertit. At dynānus abeūte gondesillo ad gontranū mittit q massiliā recuperet. Cui tn̄ cœpto theodor⁹ obstitit. Ex hac causa quæcūq; supiorib⁹ annis iter childebertū gōtrannūq; pacta cōuentaq; erāt irrita habita Erat childebertus chilperici ex fratre nepos: q gōtrāno cū infessus esset gillonē remorum antistitē quibusdā sibi procerib⁹ attributis ad chilpericū mittit occasione hinc sumpta vt superioris anni fœd⁹ iter reges pstitutū fide scriptisq; firmaret. sed primaria legatiōis mittēde causa fuit vt de gōtrano quereret/cū quo nec fidem nec amicitiā cōseruare potuisset. quā obrē ingt gillo childebert⁹ tu⁹ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis vestris in gontrannū arma sumere vt quę tibi atq; illi p fidus princeps abstulit recipiamus. Letus autē oratione chilpericus cōuenta omnia grata habuit. Bellū insup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere respōdit. Nec mora exercit⁹ parant. qui partitis agminib⁹ incedentes bituriges inuadunt partē copiarū desiderius vir strēnuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomen nūc est magdunū bituriges cū qndecim milib⁹ armatorū occurrūt Pugnatum est ęquo marte & extraq; acie septē hominū milia cecidisse referūtur. Dum vtrinq; pugnat reliqui duces berulfus andegauorū prefect⁹: & bladascus obsidione vrbē cingūt. Gōtrāno subsidiū suis ferre festināti nūciatū est partē hostiū e castris prędatum abiisse eosq; nō pcul abesse. Quo cognito gontrannus militē in armis paratū esse iubet. Inuētos mox prædones nō magno labore fudit. Postq̄ oēs regum copie quasi ad pugnā instructe mutuo se cōspectu intueri possent spectatissimi hoīes vt quisq; suo rege assistebat: metiētes animo quid incōmodi si prelio decertaret cōtingeret: vltro citroq; pmigrāt; si forte irritatos regū aīos deducere ad beniuolentiam

Bellū i biturigib⁹ aduersus gontrannum.

possent Nec inanis fuit labor. Ita constituta est res vt ablata restituerent. Discedēti bus copiis chilpericus suis imperat cōtinere a preda & rapinis man⁹. Cuius rei pre uaricatorem q rothomagorū comes erat in candescens chilpericus gladio trāsfixit Hoc exēplo reliq absterriti cōtinētiores ibāt. Per hos dies cometa visus est fusca nube circūdatus radio vno fulgēs. Suessione celū ardere ɔspectū ē. Parisii sanguis a nube in multorū vestimēta stillauit. Siluanecti interior cuiusdā agricole dom⁹ san guinolēta iuēta est. Post huiusmodi prodigia inguinaria pestis multos absumpsit Dū hec geruntur theodorū quē fredegōda pepererat infantē mors rapuit. Eius in teritū mater quorūdā suasu in momoleū cuius supra feci mētionē atqȝ in quasdam mulieres magas tranfert. Mulierib⁹ deprehēsis cognoscit eas quidē complures in teremisse. quorū cruor ad momolei salutē ꝓfuisset. Deinde theodorū quoqȝ in simi lem vsum fuisse necatū ɔfitētur. Sumptū est de illis suppliciū. Alie viuæ cremate aliç circūacte. Momoleū cū chilperic⁹ morte affectur⁹ esset a fredegonda rogatus dimi sit. Sed cum esset variis tormētis toto corpore maceratus paulo post interiit. Hūc fredegonde maternū dolorē Clotarius qui ex ea non multo post natus est infans oblitterauit. Cuius exortū tanta letitia chilperic⁹ excepit: vt recludi ergastula & cu stodias laxari emissis inde vinctis mādauerit. Sed (vt sunt res humane) lętitiā mœ ror intercepit formidāte chilperico gōtrani aduersum se atqȝ childeberti ɔfœdera tionem. Eā ob rem thesaurū suum omnē & preciosissima quæqȝ exportari camera cum iubet. Quā orbē scilicet munitissimā incolere & in ea se tueri statuerat. Tant⁹ illi metus a fratre nepoteqȝ fuit: vt in agris tētoria nō sec⁹ ac in bello haberet i eisqȝ pernoctaret militib⁹ ad excubias vigilātibus. A deo meticulosa est malorum testis cōscientia. Ad oīa pauet dū nemini cōfidit. Interea tamē ad vicū callaȝ qui a mater na flumine non procul abest positus venationibus se oblectabat. Ad quas cū die quodā se parasset: in cubiculum fredegonde ingressus cū eam quietis causa decubā tem vidit: tenui admodū quem gerebat baculo fredegondā a tergo ludēs percus sit. Quo ictu in partē alterā vt ludētē cognosceret se regina nō cōuertit: sed suspica ta landericū esse qui palatio præerat. landerice inqt vt quid me ferire audes. Huius landerici vxorē chilpericus stuprabat: qre fredegōdę responso ꝑculsus suspectam de adulterio fredegondā habuit atqȝ ita leuandi mœroris causa venatū pergit Fre degonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse chilpericū quare verita id qđ vero simile erat ne regis aīo suspitio stupri altius icideret: mulier multis homicidiis insignis ausa est memorabile facin⁹ tentare. Landericū clam ad se vocat q̄ sibi conti gerant meminit. Monet nō cubiculū sed sepulchrum cogitet Haud dubiū sibi esse regē pro confesso habere: landericū cum ea consuetudinē fecisse illiciti amoris. Tur batus aīo landeric⁹ præsentē adesse sibi mortē arbitrat̄. seqȝ veluti iam captū rapi ad supplicium putat. Quem supra q̄ virilē animū decet cū videret fredegonda itabe scere vna iquit landerice res est quę nos a periculo eximat. Solet a venationib⁹ chil peric⁹ nocte plurima domū reuerti. Age igit̄ impigre & facinorosos quosuis hoīes & sanguinarios pecunia muneribusqȝ sollicita q per noctis calliginē chilpericū ex equo descendētem citis vulneribus necent. Hoc pacto & mortē superauimus & re gno potiemur. Regine ɔsiliū secutus landeric⁹ sicarios in incidiis locat. Hi vt conue nerant regē inter tenebras adoriuntur atqȝ interimūt: atqȝ noctis beneficio defensi perpetrato homicidio exclamāt chilpericū interfectū esse: & quasi homicidii exper tes ipsi eēnt childebertū auctorē paricidii vociferant̄. Aulici ascensis equis huc atqȝ

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

Clotarius fecūd⁹ nascitur

Fredegōde in regē scelus

illuc depræhensuri fugientes homicidas frustra discurrũt. Madulphus siluanectensis presul eo tempore aliquid negocii i curia habebat. Is rege ceso sepeliendi officiũ exhibuit. atq3 naui impositũ secũdo flumine ad diui germani de pratis quam rex extruxerat ędẽ extulit. vbi etiã nunc eius sepulchrũ visitur. Tam misero vite exitu chilpericus regnũ reliquit homo ĩpudẽs arrogãsq3 qui cum amicũ neminem obseruaret: nemo illi amicus fuit. Exscripserat nescio quot libros incõdito versu. aliosq3 nõ paucos quos impiã scilicet rem continentes viri sapientia probati deletos prorsus exterminauerũt. Sed iuuat me chilpericũ a tergo relinquere pauperum quidem abiectorẽ. sacrarũq3 ędium osorẽ irrisorẽ insuper ecclesiastici ordinis qui pluris semp existimauerit recenter ad fidem cõuersos: q̃ eos quos diuturna religio commendabat illis ecclesias attribuens: his praro ministrans: vni tãtũ germano parisiorũ antistiti obseruantissim⁹ fuit. Cuius sepulchrũ hoc a se edito epigrãmate dignatus est.

Ecclesię speculum: patrie vigor: ara reorum.
Et pater & medicus pastor amorq3 gregis.
Germanus virtute/ fide/ corde/ ore beatus
Carne tenet tumulum: mentis honore polum.
Vir cui dura nichil nocuerunt fata sepulchri:
Viuit enim. nam mors quam tulit ipsa timet.
Creuit adhuc potius iustus post funera. Nam qui.
Fictile vas fuerat gemma superba micat
Huius opem ac meritũ mutis data verba loquuntur
Redditus & cęcis prędicat ore dies.
Hunc vir apostolicus rapiens de carne tropheum
Iure triumphali considet arce throni.

Chilperici igitur ingenium & mores execrari debebit quisquis ad gerendam rempublicam optimus accedet.

NVnc fredegonde reliquias persequamur. Interempto chilperico fredegõda suis fortunis timẽs: se cum omnibus opibus ad beatę marię parisiensis ędem tanq̃ ad asyllum transfert. Quam liberaliter accepit loci antistes. Thesaurum qui penes chilpericũ erat dum apud gallam ageret quidam aulici auferẽtes ad childebertũ pertulerunt. At fredegonda rebus suis filioq3 tutius ꝓsultũ iri cupiẽs: gõtranũ aurelię regem per nũcios orat: sibi clotarioq3 tutor assit. Nec tardat gontranus: veniẽti vrbe egressa fredegõda obuia ꝓgreditur. Suscepta nepotis tutella per regni insigniores vrbes circũferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circunferebant

Gontranus. Clotarii tutor

ꝓceres vrbes gontrani nomine in fidẽ recipiunt. At gontranus popularis incõstãtie non ignarus cum in ęde diue marię esset: ingensq3 populi turba astaret: facto silentio. Viri inqt parisiẽsis qui huc conuenistis vos oro: seruate stabili⁹ in me fidem q̃ in fratrẽ habuistis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iusticia moderari possim ne (qđ nolit de⁹) aut ille sine tutore: aut uos sine administratore periclitemini. Gõtrãni oratione letus populus principis humanitatem fidemq3 collaudat deum precatus: vt illum saluũ faustumq3 seruet. Fuere per id tempus motus quidã belli repetente gontrano loca quę childebertus occupabat. Sed ganescus pictauorum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicẽses ipsosq3 pictauos in fide cõtinuit turonos præterea tentauit. sed repugnante vrbis antistite ciuitas in fide gontrani perstitit. At non multo post childebertus quẽ post chilperici necẽ parisium

aduenientem ciues nõ admiserant:gillonem remensem quibusdã adiũctis ei illustri bus viris: ad gõtranum ire iubet. Admissis legatis/gillo assentatiõe vsus principio gratias deo egit: qui gõtrano tam clemẽti & potentissimo regi pacẽ sincerã tribuisset. Nec vltra tulit gontranus verba pontificis:sed dicere volentẽ intercipiẽs:nõ in quid pessime presul blanditiis istis libẽs(te maxime orãte)auditũ exhibeo Omniũ enim q sunt cũ sis perfidissimus:tu pretextu linee huius vestis religionẽ pre te ferẽs fraude ꝑditioneq̃ oẽs fallis. Te enĩ cõsultore vrbes q̃ ad me pertinẽt complures in cendio absumpte sunt. Sic loquẽti regi gillo nihil respõdit Sed alter legatorũ quæ a childeberto mandata erãt paucis ad insequẽtẽ modũ elocutus. Gloriosus inquit rex noster childebertus nobis precepit repetere abs te paterni regni partẽ:quã tu illi gontrane ademisti. Respõdit gõtranus.iãpridem ad hec respõdisse.se nihil a childeberto preter conuentorũ formã vsurpasse. Eapropter q̃ legitime possideret se re tenturũ. Nisi tñ ea quæ vel gratia forte vel liberalitate donare decreuisset. Ergo cũ intelligeret legatus frustra aduersus regẽ cõtendere quandoquidẽ iquid legatio nostra non procedit. Reliquũ est quod ad extremũ pro tua iusticia impetremus. Est apud te fredegõda chilperici relicta quæ sigibertum principis nostri parentẽ & supra paucos dies chilpericum iteremit:mulier digna affici multis suppliciis. Propter ea petit childebertus hanc ad se dimitti. Cui ob scelerũ immanitatẽ pœnas vt par ẽ irroget. Legato gõtranus respõdit:iniquũ sibi videri ad pœnas rapi mulierẽ regio nuptu insignẽ:& quã nõ putaret culpã cõtraxisse eorũ q̃ illi obiicerent. Atq̃ ita irrita legatiõe abeuntibus legatis/primarius ille locutor : gõtrane inquit magne rex postq̃ pacẽ abnuis: scito iam securim qua tuus frater iterempt⁹ est capiti quoq̃ tuo imminere. Ad hec verba cõmot⁹ rex extrudi palatio legatos iubet. eosq̃ luto cœnoq̃ ꝑ viam eũtes ꝓminari. Hic graues inter reges inimicitie ꝯflate sunt. Gontranus post hec fredegondã in neustriam emittit:vbi nõ ꝓcul rothomago incoleret. Ad quã ex francorũ nobilitate nõnulli profecti tanq̃ fortune eius miserent operã illi suã pollicitent. At cognito ꝙ pretextat⁹ quẽ in custodia Chilpericus habuerat a Gontrano liber factus esset: indoluit vehementer fredegõda: ꝙ ex fastigio regie dignitatis delapsa/ tã parui haberet: Accedebat ad dolorẽ brunechildis presens fœlicitas. quã se potentiorẽ & magis honoratã iri ꝯspiceret. Quo liuore cruciata mulier audacẽ quẽdã & celibus assuetũ hominẽ holdericũ seorsum vocat:magnis pollicitationib⁹ satellitẽ onerat: si brunechildẽ reginã necet Cõuẽtione cedis facta holdericus cũ multis iam diebus ꝯsuetudinẽ familiaritatis apud reginam brunechildeʒ assentatiunculis blanditiisq̃ cõparasset blandior tñ in dies visus in suspitionẽ venit. Deprehensusq̃ & tormẽtis affectus:crimẽ cõfitet. Fustigat⁹ deĩde & ludibrio habit⁹ ad fredegõdã dimissus est. Quẽ paulo post sanguinaria mulier pedib⁹ manibusq̃ truncatũ dimisit:vel ꝙ desidie eũ argueret:quia videlicet necãde brunechildis occasionẽ vecors ꝓterisset vel ꝙ significare volebat se nihil de homicidio satelliti mãdasse. Cura de hinc gõtrano fuit chilperici necis autores persequi. inter quos delatus est cherulphus:q primarius chilperico cubicularius fuerat ad martini sepulchrum effugit:vbi tandẽ Gõtrani iussu a quodã claudio multis vulneribus interfectus est publicatis eius bonis quorũ ditissimus erat. Eadẽ tempestate gondoaldus q se Clotarii filiũ diu ꝑdicauerat:quãobrẽ cõciliato sibi ꝓcerũ fauore cũ bonam in aquitania populi atq̃ vrbiũ partẽ in ditionem suã recepisset:petragorios:tholasates:brudegallosq̃ non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoal-

Gillo remẽsis ad Gontrãnũ legatus.

Fredegonda iterũ necem cogitat.

Cherulphus occiditur.

Gondoaldus filium regis se appellat.

dus:litteras ad francos proceres dat:quas ligneę tabellæ mandatas & cęra desuper oblitas:duob⁹ cadurcis sacerdotibus proferēdas cōmittit.Quibus in itinere a gontrani aulicis depręhensis ex litteris & sacerdotū confessione cognitū est quid gondoaldus animo concepisset. Nec moram interponit gondoaldus ad gontranū legatos mittere:quibus oliuę ramos in manu gestare iubet:quo signo quasi pacis nūcii tuti ad regem peruenirent.Cum ad regem ventum esset:rogari nomen & gentē. A gondoaldo inquiūt venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius sit debitam sibi paternę possessionis portionē petit.Quod si neges/armis hęreditatem repetere decertabit. ex aquitania numerosum exercitum iam habere. accessurū insup suis viribus a childeberto magnum delectum militum.Gontranus legatos opprobrio habitos: in equorum dorsa distendi atq; fustigari:præter ius legationis imperat Legati etenim nomen violare apud etiam barbaros nephas.

Per superiores dies cōstitutū inter Gontranum atq; childebertu₃ erat de conuentu habēdo. ad quem Gontrani edictoChildebertus magno suorum procerum comitatu venit:Ibi ante omnia gōdoaldi nunciis introductis Gontranus dicere imperat quæ superioribus paucis diebus apud eum habuissent. Posq̄ cuncta ordine enarrassent:addunt gondoaldum rebus omnibus spoliasse rigondam chilperici filiam dum eam ad hispaniam nuptiarum causa pater destinaret. Ei⁹ rei gnaros esse Childeberti proceres. Dum hęc nuncii perorassent:suspicio mox incidit regibus: eam causam esse quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abessent. Nec propterea destitit gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lancea extremum eius ad Childebertum intendens: hoc inquit indicium tibi esto chare nepos: regni te mei heredem fore. Et nunc quidem totius gentis atq; vrbium tibi potestatem imperiumq; committo. Tu enim & alter meus nepos clotarius tātū superestis quibus hęc optimo iure conueniant. Hæc cū in conspectu multitudinis dixisset:appręhensum dextera childebertum seorsum non longe a contione deduxit.Primo illū monet:tacitus quę dicturus sit seruet. deinde docet quos ad gerenda regni negocia admittat: quibusue consultoribus vtatur: quos item reiiciat: quibus etiam sui custodiam atq; salutem credat.Caueat a brunechilde matre: a gillone præterea remensi:qui esset perfidus maxime.His ita inter se ꝓlocutis:ad rem cōmunem tractandā considunt.Quibus omnibus quę ad reipublicę commodū attinere videbantur & quorum gratia contio habebatur absolutis:consiliū dimittunt. Ad conuiuiū deinde itur. Inter comessandum gontranus circūstantes ita proceres affatur. Viri franci & apprime nobiles quos mihi semper & primores & caros habui. Hic est meus ille nepos quem hęredem institui.Colite illū oro:& fide integra parete vestro regi.De magnitudine etenim eius futura spem capio maximam: cum iam imperio auctus sit & virtute commendatus.Hęc dicens simul restituit Childeberto ciuitates quas chilpericus abstulisset.

Rebus ex regum vsu constitutis: Childebertus ad suos profectus est. Dum hæc agerentur principum vnanimitate cognita: hi qui Gondoaldo fauebāt desiderius mommolus landascus atq; sagittarius ab eo defecerunt. Est trans dordoniam flumen loco edito vrbs quæ conuenæ appellatur: ad quam Gondoaldus se recepit. primo quidem ciuibus beniuolus: mox simulato hostium aduentu bonum fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant.Deinde cum prope adesse hostem diceret: omnes in armis esse mandat: & in hostē portis patefactis

Defectio a gō trano Conuenæ ciuitas.

erumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem venissent exturbato vrbe antistite portas obstruit. Ipse cū presidio suorum ciuitate potitus fortunā quæcunque futura esset illic expectare constituit. Hic gondoaldus clotarii filium & gōtrani fratrem se esse iactabat Militaueratque in italia apud nasertem contra gothos. Post cuius interitum constantinopolim se cōferens/cum per gontranū bosonē accepisset chilpericum esse necatum gallias repetans a massiliēsi presule primo recept⁹ est inde auinionē/mox aruernos atque burdegalā & tandē cōuenas se recepit/comitantibus illū sagittario epo mōmolo landasco & valdone quorū cōsiliis maxime agebatur At gontranus loci munitione cognita cum inde gōdoald⁹ erui facile nō posset: litteras brunechildis nomine ad eū perferri iubet. quib⁹ hortabatur eum opes omnes suas burdegalam conferat. ibique hiberna habeat. Paruit fraudulentis monitis gondoaldus/resque omnes & ingentem auri summā burdegalam pmittit. Cognito gondoaldi discessu milites gontrani qui inter eius explorabant: gerondam flumen enatant: deprehendūtque iumēta quę sarcinas gondoaldi veherēt Quib⁹ spoliatis ad locum vbi gondoaldus se receperat contendūt. Lendegesillus copiis præfectus carros ad vrbis absidionem ad hunc modum excogitauerat. Intecti enin vndique cratibus atque tabulatis carri munimento erant his qui intra carros delitescebant quorū negocium erat cuniculis patefacere viam in vrbem. Cōparata inde frequēti ex vicinis siluis materia: fascium ingentem numerū i vallē cōiiciūt. Oppidani contra non vecordes pręacutis subdibus & lapidū molibus igni quoque ac pice desup iactis cū materiam tum milites incendebant Hac oppugnatione incassum suscepta lendegesillus alia via obsessos incercipere statuit. Mommolum igitur ad colloquium clam vocat. quē primo increpitū quod a gontrano defecisset secutusque esset gōdoaldum si operam nauet: vt suo aliquo facto ciuitas dedatur: se sperare Gontranum qui benignissim⁹ esset facile illi dimissurū quicquid in eū cōmisisset. Mōmol⁹ de eare se consideraturū respōdit. Igit mōmolus sagittariū landascūque & valdonē sibi arcta amicitia deuictos cōuenit. docet quid illis periculi si ciuitas expugnet impendeat. Vtile fore illi saluti sue consulant. Mōmolo cum omnes acquieuissēt cōuenit in aliquot insigne ciuitatis templū ignē summittere: ad quod incendiū restringuendū omnibus concurrentibus facile factu lendegesillū in vrbem admittere Ad hoc negocium accersito carulfo ditissimo hoie apud quē & ipsi diuersabantur: consilii cōpotem facit. Postquam de incendendo templo tradendaque hosti ciuitate cōpositū inter eos est. Ad Lendegesillū mommolus occultissime venit: monstrat qua via ciuitas i potestatem gontrani dedi possit: si modo id quod de reconciliando sibi rege lendegesillus pollicebatur re ipsa efficeret. Lendegesillus spe recuperande vrbis letus: iusiurandū mōmolo dat nihil de cōuentis detractaturum. Quod si animū regis se ad id deducturū nō posse intelligeret: daturū illis tamē firmū aliquod templū in quo tuto dū rex placari posset psisterēt. Re ita pdita Mōmol⁹ psilio incēdēdi tēpli omisso gondoaldum adit: memorāt quod integra in eū fide semp visus sit quodque itē deinceps esse velit. Verū eā esse rerū pditionē vt multū pfidere nō debeat. Propterea tētasse se lēdegesilli animū quē in se & ad pcordiā pcliuē inueniat: lendegisillū hoc vnum nō probare quod tu de gontrano male existimās consp ectum eius aufugis: nec dc cognationis attinentia (cuius forte dubi⁹ est) vllā rationē cum fratre ponis Hoc tātū si facias regēque cōuenias oia lendegesillus ait exvsu tuo fauste pcessura. Sentio igit his tot curis atque perturbatioib⁹ te explices & nos vna tecū ad gōtranū proficiscamur

Gondoaldus

Perfidia mommoli in dominum suum.

Ad hunc modum ſuadẽte mõmolo : ſenſit dolum gondoaldus/nec tamen cauit.
Nõ eñi facile eſſe videbat eorũ maliciȩ occurrere quorũ & fidei & tutelȩ ſe tãto tẽ
pore crediſſet. Hortat̃ tñ:ſe nõ derelinquãt eũtẽ quo eũ duceret. Dũ hȩc tractan
tur landaſcus igne in ꝓximã eccleſiã iniecto cũ multi ad reſtringuẽdũ incendiũ cõ
currũt ſenſim ex turba lapſus aufugit. Stabãt pro portis hoſtes bolo & boſo bitu-
rigũ comites q gondoaldũ a mõmolo exciperẽt. Foribus patefactis gondoaldũ in
lendegeſilli poteſtatẽ mõmolus tradit:regreſſuſq; inde in vrbẽ mommolus portas
claudit. Erat iter ciuitatẽ & hoſtiũ caſtra tumulꝰ terrenus mediocriter editꝰ. Ad hu
ius ſummũ cũ gondoaldus ſucceſſiſſet:bolo eũ prȩcipitẽ deiecit. q in caput pedeſq;
rotȩ inſtar circũactus illiſo in caput eius a boſone ſaxo trucidatꝰ eſt. Mõmolꝰ autẽ
quẽ in vrbẽ reuertiſſe diximus gondoaldi opibus direptis : in reliquã multitudinẽ
graſſatꝰ eſt. Miles vero vrbẽ igreſſus nemini hominũ pepercit mœnibꝰ ſolo ȩqua
tis. Igit̃ mõmolus incẽſa reliqua vrbe in lendegeſilli caſtra ſe cõtulit. Lendegeſillꝰ iã
de regis in ꝓditores ſẽtẽtia certior factꝰ: mõmolum ad ſe veniẽtẽ excedere tento-
rio tantiſper iubet:donec tumultuãtes in eũ milites ſedet. Egredienti prȩſens mors
licet ante oculos(irruẽtibus in ſe militibus)verſaret̃ fortiter quidẽ reſtitit: nõnullis
ex hoſtibus vulneratis. ſed ſigno a lendegeſillo clã ſuis dato:circũuentꝰ vndiq; mõ
molꝰ:ꝓditionis pœnas pẽdit. Sagittario epiſcopo fuga ſalutẽ quȩrẽti caput vnico
gladii ictu a milite quodã amputat̃. His rebus cognitis gontranus mommoli opes
ad ſe deferri iperat. Erãt nũmi aurei mille pondo (beſantiũ franci vocãt)argẽti du-
centa quinquaginta . id omne ȩquabiliter gontranus childebertuſq; ſibi diſpartiti
ſunt. Acceptã inde partem gõtranus rex in pauperes diſtribui mandat. Inter mom
Inſueta homi nis ꝓceritas. moli ſpolia ad gontranum deductus homo eſt terno pede cȩteris hominibus ma-
ior . Inciderunt per id tempus nunc in italia inde in hyſpania occaſiones nonnullȩ
belli: quod quia parum momenti vel propter nimios imbres: vel ꝙ rebus mox cõ
poſitis reditum eſt domũ volens prȩtereo : vnum fuit aduerſus gothos duce boſ-
ſo: cui attributis a gontrano magnis copiis: ducis incuria male pugnatum eſt:fuſis
cȩſiſq; ad magnum numerum francis. Commiſſum prȩterea aduerſus britones nõ
Signum ante Gontrani re- gis mortem incruentum prælium. vbi pepolinus dux catharri dolo occiſus . Inter hȩc gontra
no cȩlum aduerſitatis nonnichil comminaretur : anno priore mortis eius luna ſu-
pra q̃ in eclipſi ſolet obſcurior viſa. Ipſe vero poſt annum trigeſimum adepti regni
moritur. & cabilonem burgundiȩ ciuitatem elatus in monaſterio diui marci quod
extructum magnis prouentibus cumulauerat ſepultus eſt. Cuius ſi ſpectentur mo-
res: dignus profecto qui principãtibus ãnumeretur bonis. In pauperes benigniſſi-
mus: erga ſacerdotes & dei miniſtros obſeruantiſſimus.

ADepto gontrani regno childebertꝰ animo reputãs fredegõdȩ in patrẽ & pa
trulẽ crudelitatẽ pœna afficere mulierẽ meditat̃. Quãobrẽ Godoaldũ ad ſe
vocat huicq; exercitꝰ curã iponit: mãdãs incurſionibꝰ ꝑdere ſueſſionenſiũ regnum
quod fredegõda tãq̃ ad filiũ Clotariũ ꝑtinẽs moderabat̃ . Cognito hoſtiũ aduẽtu
Bellum aduer ſus fredegon dam. fredegonda regni proceres in armis ad ſe proficiſci q̃ velociſſime iubet . Quibus in
cõſiliũ admiſſis fredegonda filiũ adhuc lactẽtẽ amplexa:viri inquit regni huius fran
ciȩ primores non parui vobis ȩſtimari debet rex & dominus veſter q̃q̃ ȩtate par-
uulus eſt:vt in cõſpectu pene veſtro regnũ vaſtari perdiq; patiamini . Et reminiſci
quidem vos decet fidei veſtrȩ quam Rothomagi cum eſſem prȩſtitiſtis: non deſer-
turos vllo tempore filium hunc meum regem veſtrum: ſed eũ obſeruaturos vt pa

terni regni heredẽ. Per eã ipsam fidem vos oro ꝓceres tuemini possessiões vr̃ as: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile eteni factũ est: q̃q̃ pauciores sumus aduersarios vincere. Neq; aio fracta neq; cõsilii iops rebus deero: si modo adiutores fueritis neq; bene rem gerentibus laus & premiũ negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt eterna. Assentientibus q aderant. landericũ fredegonda preficit. Cui & belli gerendi omnẽ potestatem permittit: iubetq; id faciat qd a lãderico fuerit eis imperatũ. Ipsa vero animo erecta mulier: ab vberib⁹ pendentẽ clotarium gestãs agmen anteibat. Ad siluã quæ haud ꝓcul a via erat (Cũ iã sol occidisset) landericus exercitum secedere iubet: ipse cæsum ex arbore frondosum ramum: in eosq; suspensam nolam (vt fieri animãtib⁹ que nemora pascunt solet) equi iubẽ alligat. Ceteris vt idẽ faciãt iussis. His ita ad lãderici votũ cõpositis noctu e silua moues ad castra hostium sub lucem peruenit. Quos ex hesterno labore dormitãtes adorit: atq; cõpluribus interfectis ceteri in fugam cõuertunt. Direptis mox hostiũ castris in cãpaniam quæ Remis adiacet ingressi: vicos incolasq; igni ꝑdunt. Hanc insignẽ victoriam suo astu fredegonda apud truecũ adepta est. Successit alia in britones ducẽdi causa q̃ a prioribus nõ tradita scriptoribus neq; a me scribi potest. In eo prelio grãdem stragẽ factũ esse traditũ est. Mox insurgenti belli gerendi occasione childebertus in longobardos expeditionem parat: qui insubres mediolanumq; vexabant. Deliguntur ad id bellum duo & vigiti ductores qui negociũ gerãt. Quorũ omniũ principes constituunt andoaldus oloq; & codiueus. Superatis alpib⁹ cũ in agrum hostiũ ventum est: olo ad castellũ ꝓximũ accedẽs sagitta traiectus interiit. Mediolanum inde ꝓgressi vrbem obsident. Ad quos mauritius bisãtinus impator missis legatis pollicetur suppecias francis ante septimum diẽ se destinaturum eius aduẽt⁹ signũ fore si oppidũ in colle positũ ardere intuerent: in irritũ cecidit impatoris ꝓmissio q̃obrẽ soluta obsidiõe frãci castellis quibusdã in potestatem receptis ꝑditisq; actis: cũ estiuo estu & alui ꝓfluuio toto exercitu laboraretur ad suos reuerterunt.

Fredegonde astu victoria frãci potiti sũt

Childebert⁹ i lõgobardos.

His paucis post assecutũ burgundionum regnum gestis: childebertus qui iunior appellatus est: vna cum vxore non sine veneni suspitione morit. Fuere childeberto iuniori liberi due. Theodebertus maior natu mettense imperium cui anstrasie appellatio fuit adeptus est. Quod campanie superioris partem continens ad alemanos vsq; ꝓtendebat: sic quidẽ vocitata ꝙ austracus rex: vel vt aliis placet auster eam icoluisset. Theoderico burgõdia obuenit. hi sũt reges duo ad quos & ad brunechildẽ eorũ auiam gregoriũ romanũ põtificẽ dũ augustinũ ad ãglos fidei christiane doctrina imbuẽdos mittit scripsisse legim⁹ legatũ apostolicũ cõmendantem. Eodẽ tpe auares id est huni sedibus suis egressi: editis aduersus francos aliquot preliis ingentibus tandẽ munerib⁹ donati quietam franciam reliq̃runt. At fredegonda regũ hostis collecto grandi exercitu: clotarium filiũ i bellũ ꝯtra illos excitat. Qua re cognita nõ seniores facti theodebertus & theodericus q̃q̃ tutela brunechildis agerent: magnis copiis occurrunt. pugna atrox lõgaq; comittit. Fusis deniq; fugatisq; hostib⁹: clotari⁹ victor a matre magnis plausib⁹ except⁹ est. Que tñ nõ multo post cũ iã cõsenuisset: obiit mortẽ & chilperici regis viri sui sepulchro illata ẽ: femina nescis multorũ autor & cui nemo sine sui ꝑnicie hostis fuit. Nã ire ita ꝑtinax fuit vt supplicio satiari nõ potuerit eorũ quos odio ꝑseq̃ret. pretextatum q̃ uis carcere atq; verberib⁹ moxq; relegatiõe violasset: reuocatũ tamen a gontrano & suo pontificatui restitutũ apud rothomagũ dũ rẽm diuinã facit ꝑcuti iubet. quo

Childebertus vna cũ vxore interiit.

Gregori⁹ roman⁹ põtifex Huni.

Fredegonda moritur.

vulnere paulo post interiit. Fuit & aliorũ innocentum seua percutrix. Nam cum timeret filiũ clotarium credi non ex chilperico sed ex landerico adulterino concubitu esse conceptũ: metui studuit. quod tyrannis propriũ est. Per id tempus lacus dunensis tanto feruore ebulliuit: vt cocti in eo pisces ad ripas in esum venirẽt accolarum. At vero reges iniuriarũ quas a clotario acceperãt non obliti: & arma brunechildis hortatu cõsurgunt: in quos clotarius mouẽs: positis apud fluuiũ aruennã castris infoelici prelio dimicauit. Nam ꝓfligato exercitu: tanta occumbẽtiũ strage fluentum oppletũ est: vt fluere velut obiecta mole desierit. Est enim in annalibꝰ frãcis tria in eo conflictu millia hominum occubuisse. Clotarius autem citus per melodunũ ad parisios se recepit. Quẽ insecuti reges paucis cõditiones quas ipi voluissẽt clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: vt quę inter sequanã ligerim ꝙ atq̧ ysaram loca ad occeanũ vsq̧ continentur ea theodebertus possideret. Duodecim vero regiones quę sequane ysarę q̧ fluentis alluuntur clotarius haberet.

Lacꝰ dunẽsis

Rebus ad hanc formulam cõfectis: cũ Theodeberti iussu bertoaldꝰ magnę apd̄ regẽ autoritatis bonã militũ manũ tuẽde neustrię causa accepisset (Parebat enim his diebus theodeberto neustria) Clotarius meroueum filiũ lãdericũq̧ palatio præfectum in bertoaldũ cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nũciata cum imparam se militum numero intelligeret aurelianũ se cõtulit. Quẽ landericus insecutus: hominis fugam cum hostiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit lãderice quia militũ multitudine me superas virtute quoq̧ superiorem te eẽ putes Sed si compertum habere vis quæ vtriq̧ nostrũ animi fortitudo sit: ad singulare certamẽ te ꝓuoco. Quod cũ nõ admitteret landericus: si ergo (inquit bertoaldus) tuus forte clotariꝰ manꝰ cũ theodeberto conseret: vis ne in ipo conflictu quid vter vtri prestet experiamur? Excepta est a landerico cõdito. Nec multo post duo reges ad iunã amnẽ q stampas alluit castra ponũt. At dũ clotharianus miles ãnem traiicit theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare posset: signo dato prælium init: in quo multis vtrinq̧ ceciderũt. sed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter preliãdũ bertoaldus qui landericum ad singulare certamen prouocauerat cum landericum sepius frustra inclamasset non ignarus quid in eum doli machinaret̃ brunechildis in confertissimos hostes irrũpens vitam maluit fortiter pugnando amittere q̃ magistratu (id id quod brunechildis maxime petebat: vt eiꝰ loco prothadiũ quedã ꝓmoueret) turpiter dimoueri. In eo prelio meroueꝰ in hostiũ potestatẽ venit. Idẽ clotarius cũ landerico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebertus persequi hostes donec parisium vsq̧ in festo agmine ęstu & cede madens peruenisset. Nulla tamen alia re egregie gesta: domũ reuersus ẽ. Erat inter aulicos theoderici prothadius quidam italus qui cum brunechilde stupri ꝯsuetudinem (vt credebatur) habebat Quã ob causam brunechildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate plurimum posse omni studio adnitebatur. Et poterat quidẽ. Nam italus cum esset ingenio astuq̧ præditus: regi gratus habebatur: sed ꝓceribus omnibꝰ propter singularem pecunie auariciam exosus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & q̃ nõdum bono aio in theodebertũ mettẽsium regẽ: q eam ab se relegauerat esset theoderico suadet illũ thesauros patris ad se sustulisse: quorũ partim heres ipe esse debeat simĩ ꝙ theodebertũ ait ex aliẽo ꝯcubitu fuisse susceptũ atq̧ ex hortolano ꝓgnatũ Quã obrẽ mitteret ad theodebertũ legatos q suã & patris pecuniã supellectilẽq̧ repetãt Talibꝰ frequẽter aiatus ꝯsiliis theodericus: cũ frustra theodebertum admonuisset

Iuna fluuiꝰ ꝓ pestampas.

Meroueꝰ capitur.

Prothadiꝰ italus brunechildis familiaris

cõtracto plurimo exercitu:aduersus theodebertũ ꝓfectus ad carisiũ castrametatus est. A quo quia nõ ꝓcul abesset:theobertus aciẽ istruit: postera die dimicatur⁹ At primores exercitus aĩo vlutantes q̃ turpe erat fratres inter se digladiari: nec minus ignari rerũ bellicarũ q̃bus & imperia atteri & nõnunq̃ pessundari solẽt:regẽ adeũt orãt ne fraternã pietatẽ temere violet ne ve ꝑmittat quo sua dignitas fortuneq̧ suæ deteriores sint. At protadi⁹ in cõtrariam sententiã regẽ inclinaturus. Minime inq̃t decet ex leui causa de pace repente agere. Sed tentare oportere hostis animũ si forte petitis aquiescat. Quo verbo irritati ꝓceres: in cædẽ ꝓthadii cõspirãt ꝓten⁹ tumultus exorit. Quẽ adhuc nõ in apertũ ꝓdeuntẽ cũ theodoricus ad tẽtoriũ vestibulum stans cõiectura aliqua percepisset:regẽ a ꝓtadio omnẽ iniuriã ꝓhibẽtẽ q̃dã ex cõspiratorib⁹(ne vltra progrederet)distinuerũt. Qui i sentẽtiã nihilomin⁹ perseuerans:vocato ad se vselino imperat indicere militibus ne ꝓtadio noceant. Vselin⁹ vero cõscius q̃to cunctis esset odio ꝓtadius:vbi ad cõiuratos venit rex inq̃t mandat ꝓtadiũ occidi. Concurrũt igit alacres milites:& hominẽ alea cũ petro quodã medico ludentẽ interimũt. Qua re perpetrata:oẽs ad regis tentoriũ cõuolant. orãt ne iniquo animo ferat pessimi hoĩs necẽ:quẽ scirent omẽs amicitie & pacis inimicũ Ad hec theodoric⁹ recenti homicidio turbat⁹ cũ aduersus q̃plurimos furẽti via nõ esset:animos ponit:& paci se accõmodat. Qua priusq̃ armis decertaret ex ꝓcerũ cõcilio cõcessa:discessum est. Inde theodericus qui nullis ad id tẽpus legitimis nuptiis vsus esse: sed duos ex cõcubina filios excepisset animũ ad matrimonii fœdus conuertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hanc sibi a patre coniugẽ dari ꝑ legatos postulat: fide prestita illã perpetuo & vxorẽ & reginã fore. Deteric⁹ mẽberge pater(id eni erat filie nomẽ)genero letus:filiã theoderico despõsat. Acceptam theodoricus vnice diligit. Sed huius tam arcte charitatis inuidia brunechildis:ita regis peruertit animũ: vt despreto vxoris thoro: eam cum iis quæ paterno dono exportauerat munerib⁹ ad patrem remiserit. Qua a theoderico ignominia affect⁹ detericus. Clotarius per nũcios sollicitat recordari quid in eum priore bello theodericus cõmiserit: si ad vltionẽ exurgat:se qui insignẽ a theoderico iiuriã accepisset illi auxilio fore. Excepit periocũde legatos clotari⁹ eosq̧ ad theodebertum mittit tẽtaturos si forte ad belli societatẽ iungeret sese. Qui idẽ quoq̧ se facturũ legatis responditi. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agonẽ regẽ adeũt Memorãt reges tris in theodericũ cõiurasse:si ad eos quart⁹ accedere velit ad esse tẽpus:cũ ipsi omnes ob superiores eis illatas molestias theodericũ vlcisci facile possint. Agon sese regibus cõiũcturum spondet. His respõsis exhylarati legati ad detericũ reuertunt. Cõiuratione regum ad theodericum perlata rem grauissime tulit. At theodebertus sperans ad bellum cõuenturos coniuratos reges primus copia eduxit Venientibus in mutuũ conspectũ regib⁹:nichil armis tentatum est. Sed vltro citroq̧ euntibus legatis: dies apud salesiam castellũ de cõcordia cõponenda dictus est. Quo theodericus cũ decẽ hominũ milibus se cõtulit. Theodebertus longe maiore procerũ numero profectus est:animo omnia disperdendi si frater a cõuentis resiliret. Territus numero fraterne gẽtis thodericus:nihil repugnat pacem recipere quãcunq̧ theodebertus voluisset. Conuentũ inter reges extitit: vt comitatus duos turonie atq̧ cãpanie quasi ad se hereditario iure pertinentes ꝑpetuo theodebert⁹ reciperet. Rebus ad huiusmodi formã confirmatis: vale sibi dixerunt reges. Verum non ita pacato animo theodericus mussitabundus sæpe cogitabat qua ratione fratrẽ bello vexaret:a quo

Bellũ a theodorico i theodebertũ metẽsium regem

Prothadi⁹ ꝓhibẽte theodeberto a militibus occiditur

Nubit theoderico filia regis hyspanie quã postea dimisit

Bellũ iter fratres.

Pax cõponitur.

& bello fuisset impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōsilio cū prudētioribus aulicis accepto: sibi cōducere ratus si Clotariū amicū faceret ne theodeberto iunge retur: ad eū legatos ire iubet: quib⁹ mandat regi dicere quib⁹ se calamitatibus theodebertus pressisset: adempta sibi grandi terræ possessione. Ideo cōstituisse repetere ab eo quæ iniquissime rapuisset. se clotarius fidē det se nō suppeciaturū fratri Audiuit per summā beniuolētiā legatos clotari⁹ Et quæ regis sui nomine petebāt ɔcessit Erat enī colūban⁹ eo tēpore sanctitatis noīe pclarus. hic clotarium admonuerat: ne fratrum bello se insereret: fere post aliquot dies: vt illorū heres esset. Cognito clotarii respōso theodericus ad lingonas copias cogit. inde verdunū q̄ ciuitas per id tēpus primū edificabatur preteriēs tulū petit: quo & ipe theodebert⁹ ex austrasia educto milite castra posuerat in eo loco acerrime pugnatū est: cadētibus ex vtroq; exercitu p multis. Sed īclināte in theodoricū fortuna theodebertus per mettēses fugiens tandē colloniā se recepit. Ibiq; reparatis viribus nō multo post theodericum ī festo agmine nō tamē meliore fortuna aggredit. Nā tametsi nō ignauiter pugnaret: tamen postq̄ videt suos superari: deserto prælio: fuge se mādat: insequētib⁹ cū austrasiis: quorū magna pars fugiēs occiditur. Traditum est tam cōfertos milites ī sese eo prelio cōcurrisse: vt qui in equis sedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō possent. Theoderic⁹ cognita fratris fuga: cū illū hostiliter insequeret oīa qua iter agebat pdens: regionis icolle illū conueniētes orāt ne ob vnius hoīs culpā innocētē populū exterminet: eos quidē cū omni ꝓuīcia quā armis cōparasset suos esse: nec iperata vnq̄ negaturos Quib⁹ rex respōdit se quidē illis veniā daturū si fratris caput ad illum perferant. Igit qui venerāt respōso accepto colloniā sine mora ꝓficiscunt: theodebertū his verbis alloquūt. Frater tuus theodericus bello abstinebit si partē thesaurorū quos ex patris successione possides illi distributā esse voles. propterea tibi nobiscq; cōsule: & tuū fratrē patere ɔsortem esse paterne supellectis. Credidit loquētib⁹ theodebetus statimq; in recondito rium vbi thesaurus asseruabat vna secum turbā admittit. Interim vero dum secum reputat quid fratri ipartiat: vn⁹ ex populo districto in theodebertū gladio caput illius āputauit: nec cūctant per ciuitatis muros ad theodericū caput ꝓiicere Morte fratris cognita: theodericus coloniā ingredit. Regnūq; austrasię quod theodeberti fuerat suscepit Mox reb⁹ ex sua sentētia cōpositis: duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella mettim repetens duxit. Cui occurrēs brunechildis cōspectis nepotibus furens mulier innocētes ꝓtenus interemit. Theodoricus autem parta victoria ducatū sicuti conuenerat clotario restituit. deinde cum specie illectus neptis quā colonia abduxerat eam sibi desponsare & vxorē accipere oīno cōtēderet brunechildis impediuit: dicēs nefariū esse ducere vxorē que ꝓximo sibi generis gradu attineret. Cui theodoricus respōdēs. O inqt pfida & odiosa multis fœmina nū quid mihi psuaseras: theodebertū adulterino ɔcubitu pugnatū meū frēm non esse quare me & fratrē & ꝓximū meū psequi atq; perimere cōpulisti? Hec loquēs theodoricus brunechildem occidere tētauit. sed ope aulicorū ꝓtecta cænaculo se proripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā cōficit: quē theodorico per ministros quos ad id idoneos instructosq; reddiderat bibendam dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æstuans: repente interiit. Sūt tamen qui scribāt profluuio alui interiisse postq̄ annos decem & octo regnauerat: anno dominicæ salutis sexcentesimo decimo octauo.

Theodebert⁹ fugit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput a theodericū fratrē defertur.

Brunechildis crudelitas

Aliud brunechildis parricidium

Eiusdem compendii liber tertius.

REgibus vt p̃missum est interemptis vnus ex clodouei cogna
tione tãtũ clotarius superat ad quem regnum pertineret se
ptimo & quinquagesimo anno postq̃ clodoueus esset vita
defunctus. Sed brunechildis plurimorum cede audax. sigi-
bertum theoderici nothũ austrasię reg no preficere ꝯtende-
bat. Cuius cœptis repugnant austrasii ꝓceres q̃a crudelis fe-
mine mores execrarent̃. Igitur ad clotarium duos ex nume-
ro eorum longe nobilissimos arnoldum pipinumq; mittũt
oratum venire ad eos festinet ad castellum cui cathomarum nomẽ erat. Audita le-
gatione clotarius ea que ꝓceres velle intelligit ĩpigre cõplet. Castello qđ ꝓxime di-
ximus agẽti clotario: brunechildis cũ nõ lõge abesset (nã vuarmacie q̃ vãgionũ ca
put est ad vlteriorẽ rheni ripã agebat) mãdat finibus regni austrasię abeat qđ sigi-
berto filio theodebertus pater reliquisset. Ad hec clotarius brunechildi nũciare iu-
bet. Moris esse fœminã leges viris nõ ponere: neq; de distribuẽdis regnis inuitis ꝓ
cerib9 agere. Quos si cõtionẽ vocatos velit: nõ repugnare se: q̃n ipsis diffiniẽtibus
vel sigiberto vel sibi austrasia cedat Accepto clotarii r̃nso: brunechildi germanos ad
belli societate accersit. Nec segnius ex omi austrasia q̃ maximas copias potest cogit
Erat inter legatos a brunechilde in germaniã missos garneriꝰ quẽ secus ac iussus es
set rem gesturũ suspicata ad albonẽ garnerii in legatione collegã litteras de occidẽ-
do garnerio dat litteras cũ legisset albõ laceras a se abiicit. Quarũ fragmenta vnꝰ ex
garnerii amicis cogẽs excerptã inde diligẽter sentẽtiã garnerio patefecit. Re dissimu
lata garneriꝰ clã suadet germanis: brunechildis partes ne sequant̃ deinde ad brune-
childẽ reuersus in burgõdiã vna cũ brunechilde iter facit V bi seorsum quosq; ꝓce
res cõueniẽs: eos in sentẽtiam suã eo faciliꝰ vertit ꝙ brunechildis tyrãnidẽ horrori
haberent. His igit̃ sic se habẽtibus garnerius clotario nũciat si se ad eũ tuto ꝯferre
possit: velle ad ipm ꝓficisci Nõ difficile fore vt mettẽsiũ burgondionũq; regno ad
iutore sese potiat̃. Garnerii cognita volũtate clotariꝰ cũ certior factus esset q̃s ad rẽ
cõficiẽdã modꝰ garnerio satis ꝑspectꝰ haberet̃: ꝯtracto rapti exercitu: ĩ cãpaniã ca-
thalaunẽsem mouet quo sigibertũ iã castra posuisse cõstat Defecerãt ꝑ id tps a sigi
berto ad clotariũ nõnulli ex austrasia apprime nobiles. Artutꝰ. Rucco. Sigoldꝰ &
Euulanus. Instructis ad pugnã copiis priusq̃ manꝰ cõserãt: cõmilitonibꝰ signũ dat
garneriꝰ de quo inter illos cõuenerat: Ipse sensim acie excedẽs ceteros sui cõsilii con
scios comites eduxit Quos lẽto agmĩe ad flumẽ usq; sagonẽ (quẽ veteres ararim no
minabãt) ꝑsequẽtẽ clotario: cũ sigibertus infestis copiis ad eũ locũ venisset ipse cũ
duobus fratribus corbo & merioueo in potestatẽ clotarii venit. Sigibertꝰ aũt equi — *Sigibertus vi citur.*
ꝑnicitate saluꝰ nullo postea tpe cõparuit Victori mox clotario brunechildis capti
ua offert̃ vna cũ eudelina theodorici sorore quas in castris hostiũ garneriꝰ dep̃hẽ
derat Nec tardat rex corbũ necare seruato mer oueo quẽ ex lauachro christiani ba
ptismatis filiolũ habebat cuius & ip̃e diligẽtẽ curam deinceps habuit. Exultans tã — *Brunechildis vltimũ suppli cium.*
ta rerũ fœlicitate clotarius accitis ad contionẽ diuerse gẽtis qui cũ eo militauerãt
ꝓceribus de brunechilde castigãda cõsiliũ capit. Recẽsitisq; mulieris flagitiis: & ꝙ
esset decẽ regũ: aliorumq; multorum cędibus rea: rogat quo supplicio digne ple-
cti posset. Acclamantibus cunctis crudelem fœminã vilissima aliqua morte affici de
bere priusq̃ in conspectu contionis rex eam introducere mandaret quarto fustiga
tam: tãdem deduci ad se iubet. in quã postq̃ diu asperecq; inuectus esse incidentem

equo mulierē p totū exercitū circūferri imperat. Inde a capillis & lacertis: fero ciētis eq caudę alligatā. reliquo corpore humi pstrato lictor distrahit De cuius nece vati ciniū sibyllinu esse nōnulli asseuerāt. id qa minime cōpertū habeo asseuerare non ausim. vatum siquidē enigmatibus atq obscuritatibus interpretationē abhibere diuinantiū est. Ne tn̄ sua laude brunechildē fraudem⁹. cōplura sacerdotum collegia & monachorū apud burgūdos austrasiosq extruxit inter q apud lugdunū p muris adhuc visitur diui vincētii cœnobiū. Apud heduos quoq alterū. vbi assentiēte clotario sepulta est. & alia diuersis locis tēpla diuo martino cui deuotissima erat dicauit. Ita vt si impēsam cū brunechildis fortunis cōferas: mireris sane tot vno sęculo tēpla assignatis cuiq puentibus: mulierē exedificasse potuisse. Eius ętate Etherius lugduni apud heduos siagrius: vienne desideri⁹: antisiodori annarius: austeri⁹: aurelię: lupus & colūbanus apud senonas mira sanctitate claruerunt.

Brunechildis laus.

Redactis ad vnius regis imperiū quattuor regnis: clotarius palatio pręfectum garnerium (cuius opera vsus maxime fuisset) constituit. burgundiam harponi commendat. Austrasiis rado prępositus est. Et ne liberalitatis quicq clotari⁹ praetermitteret: garnerium imprimis sui palatii pręfectum: complurimos deinde burgundię ditionis pceres: antistitesq: & q aliquid pēsi haberēt cıues ad se vocat. Vocatos amplissimis quęq muneribus ad cōciliandū eorum sibi beniuolentiā impartit. Nā pręter summā humanitatē atq modestiā quibus illum natura instituerat: religionē quoq venerabat & qđ rarū est pietatē colēti: bello optimus atq strennuus erat. Longobardis q annuū francis a gontranno ad ipsum vsq clotariū pēsum duodecim auri pōdo quotānis soluebāt tributū abrogauit. acceptisq prius sex & xxx. milibus nūmū augustā suzamq in alpibus ciuitates liberas illis dimisit. Dum hec agerent natus est clotario ex bergedruda vxore dagobertus: quem litteris erudiendum arnulpho mettensiū pṡuli comisit. Bergedruda vero nō multis post ānis moritur in cuius loco sichildē clotari⁹ accepit q haibertum enixa est. Dagobertus aūt postq sibi p etatē licuit. feras indagare & venari vt gallis mox est pgit. Excitato ceruo cū longo iam cursu lassus quietis locū qrit: vicū quē catulianū vocant profugit. In eo vico sacellū erat vbi cōdita humo & lapide istrata corpora beatorū dyonisii rustici & eleutherii a suscepto pro fide xp̄i martyrio p annos triginta supra qngētos religiose colebant. Eo (cum patens sacellū esset) se ceruus pripit. soloq decūbens qeti se mādat: insequentibus crebris latratibus ceruū canib⁹ cū ad sacellū venissent: ceruo cōspecto frequētiore latratu perstrepātes: nulla eis sed nec ipis venatoribus in sacellū irrūpēdi facultas fuit: suam ędē tuentibus viris sanctitate spectatissimis. Ea re per vicina loca perlata locum veneratiorē fecit & dagoberto admirationē simul & pietatē cumulauit. Mortua p id tēpus bergedruda clotarius sichildez accepit vnde pcessit vt proxime scripsi haibertus. At dagobertus cum praeceptorem qui eum secularibus ornatum redderet institutis a patre accepisset quem aquitanię ducatu pater donauerat intellexit nō rudis adolescēs quantum sadragesillus (id enim nomen erat pedagogo) ppter acceptam a patre dignitatem superbiret: ita vt eum neq satis reuereretur neq obseruaret: vocatum ad conuiuium sadragesillū: cū e regione dagoberti velut par illi assedisset: poculūq tanq ex ęqlis manu desumpsisset: iubet eum virgis cedi & barbam quā pmissam habebat amputari. Qua accepta iniuria: ad clotarium sadragesillus fere lachrimans pcurrit. Eam rem pater furente animo excepit: Dagobertūq protinus ad se venire iubet. Exasperatum pa

Clotarius prouincias distribuit.

Longobardi tributo liberati.

Dagobertus nascitur & haibertus. Miraculū de ceruo.

Dagobert⁹ pedagogū suū virgis cœdere iubet.

trem quia adolescens ptimesceret nō aliū fuge locū q̄ sacellū quo a carnibus tutus fuerat ceruus secū reputās eo se cōfert: nō minus p̄sidii sibi a sanctis cōferri arbitratus q̄ beluę cōtulissēt Cognito filii pfugio: clotari⁹ dagobertū inde extrudi & ad se deduci ferociter iperat. Id vt facerēt ab eūtib⁹ seruis: cū ppe ad sacellū minus miliari cōstitissent: tā fixi stupētesq̄ heserūt vt vltra pcedere minime possent q̄q̄ pgredi maxime cognarent. Igitur reuersi qd illis obtigisset patri renūciāt. Credidit clotari⁹ fabulamētū esse qd̄ narrarēt serui: veriti ne dagobertū offenderēt. Secūdis qui p̄ ceptū exequerent missis par accidit. Nec sic ab ira tēpari potuit ferox pr̄: nisi & ipse miraculū experiret. in sacello dū sopori se mādasset dagobert⁹: vidit p quietem tris reuerēdissimos viros sese affari. Adolescēs inquiūt hi martyres sum⁹ quos multo supra tp̄e p fidei veritate mactatos hoc loco catula sepeliuit. Qui loc⁹ q̄nquidē nō satis cultus decoratusq̄ est: minore nos dedignatiōe populus colit Quare si ad te recepis digniore apparatu tumulos nobis extruere: cū tibi securitatē tū placatū p̄rēȝ restituem⁹ & ne sōnio te illusum existimes: si terrā vbi delitescim⁹ effodies obtimis caracteribus suo quēq̄ noīe pperies esse signatum. Huiusmodi visione cōfidētior fact⁹ adolescēs: se q̄ diui martyres petiissent implecturū religiose pmittit. Ad filium pr̄ cū indignabūd⁹ cōtenderet eodē quo serui stupore & miraculo pculsus: filio parcit. Eūq̄ nō multo post regni cōsortio donatū austrasię pfecit pręter ea q̄ citra arduennā siluā ad remos spectāt. Surrexit p eosdē annos ex mœca arabię loco xp̄iane puritatis spurcus hostis mahumetus heraclio impante anno xp̄iane pietatis sexcentesimo.xx. A quo tempore ad hunc vsq̄ diē xp̄i religio turbata plurimum est. atq̄ labefacta. Eadē tempestate phara virgo agarici meldēsiū comitis filia ecclesiam q̄ pharonis monasteriū appellatur extruxit quā multis puentib⁹ auxit. Hui⁹ virginis frater pharo cū meldēsem comitatū patre defuncto possedisset/ex comite clericus factus pontifex tandē ciuitatis effectus est. Austrasiorū suscepto gubernaculo dagobertus consobrine chicildis apud cāppiacum parisiorū vicum nubit vixq̄ a nuptiis dies tertius agebat cū patrē cōueniēs dagobertus petit ea sibi oīa dimitti q̄ austrasiorū regni essent: nec inde sibi pater quicq̄ vsurparet De qua re vbi inter patrem filiūq̄ diu disceptatur placuit tandē ad arbitros de cōtrouersia referre. Hi fuere celesti prudētes duodecim in quibus fuit arnulphus mettēsiū pręsul magna vir sanctitatis opinione clarus. Ex eorum sentētia clotarius filio dat quęcunq̄ ad austrasię potentatum veteri iure pertinebāt: hoc adiecto ne arduēnā ptergrederet: vbi limitem dagoberto dudū posuisset. Repetēti austrasiā dagoberto saxones q vltra rhenum incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellum duce berthauldo inferunt. In quos & ipse dagobertus traiecto rheno nō ipigre copias ducit. Dum vtraq̄ acies magnis animis atq̄ viribus pugnat: dagobertus casside ictu gladii diuulsa graue vulnus capite excepit: ita vt a vertice pars ossis vna cum multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus in hostium potestatem facile venisset: nisi mox opem tulisset ex regis seruis vnus attila. Quem protinus ad patrem clotariuȝ mittit. Is tū non procul arduenna agebat. Cognito filii periculo festinat pater magnis itineribus suppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuisera nomē est conuenerunt: reciproca militum salutatione clamor sublatus ad hostium castra defertur. Quod mirat⁹ berthauldus rogat quid id leticię qd̄ in castris francorum audiret. Respōdenti cuidā clotarium cū ingenti exercitu aduenisse: mentiris inquit. Naȝ & clotarium iāpridem mortem obiisse accepisti. Cum non procul a se castra dista-

Reuelatio sanctorū dyonisii sociorūq̄ eius dagoberto facta.

Arduēna silua

Mahumetus.

phara.

Cōtentio de regno iter patrē & filium.

Attila fidelis seruus.

rent loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit: q & sui aduentus fidē hosti faceret galea nudauit caput canicie iā cādidū. Quo signo agnitū regē berthauldus barbara voce iclamans. O peruetus inquit & canū iumētū huc ne ades: Eo verbo indignat⁹ rex nō expectato exercitu flumē tranat: nec berthauldū mox fugientem psequi destitit: donec obtrūcatū hosti caput ad suos ipse defert. Nec finē belli gerē di facit. In saxones vsq penetrat. Vbi memorabilē edidit stragē: nemini masculini generis parcēs q gladii sui longitudinē excederet: inde vastatis agris & vicis icēsis: victor clotarius in franciā demigrauit. Reuerso cura fuit godini nobilis burgun di temeritatē vlcisci: q despretis maiorū institutis: patris relictā vxorē cōiugem sibi desumpsisset. Sed interueniēte dagoberto dimissa nouerca godin⁹ clotario cōcilia tus est. Sed ptempta a godino mulier: regē adit. & concepte in regē necis hoīes insi mulat. Ille iussu regis apud sanctū medardū: deinde apud sanctū vincētiū de pratis tactis sacrosanctis altarib⁹ accusationē iureiurando cū diluisset: deniq vt idē apud diuū martinū turonēses faceret: dū carnuti diuersatus cœnat: missis satellitib⁹ ipso clotarii (vt pleriq putāt) necat. Regib⁹ eni qnquides licētia vt volūt viuēdi pmissa est: vite quoq & necis potestate ad se traducta: nūc hos nec illos p suo arbitrio oc cidere: fas esse videtur. Bellis iā plurimis fœliciter gestis: clotari⁹ posteritati suæ consulēs cōsiliū procerū ex burgūdia trecas cōtrahit. Rogat eos quē sibi maxīe pri cipem post se optēt. Respondent aliū pter se neminē cupere eū esse q & pace foue re: & bello eos tueri possit. Procerū respōso letus rex eos monet fidē i eū seruent: seq & regni iura tueant atq eos ita domū dimittit. Mox prelatorū quoq conuen tum apud cypiacū habuit. Vbi dū de his q ad regni cōmoditates essent. psulit: hay marus inter nobiles primarius q ariberto datus fuerat a rege institutor: iussu agnia ni saxonis occisus nūciatur. Quāobrē seditio fere iter aulicos studio diuersarū par tium orta est. Sed regis modestia ab armis tēpetatū. Atq interea clotarius anno re gni sui. xliiii. salutis vero xpiane sexcētesimo. xxxi. morit: rex nō mediocriter littera tus patiēs admodū: erga deū timoratus: ad iopes liberalis clero populoq accept⁹. Cui apud sanctū germanū de pratis sepulto: quia alter clotari⁹ precesserat secundi appellatio fuit. Huius clotarii etate fiacrius venit scot⁹ in briā: q dū solitariū sibi lo cū qrit: a sctō pharone meldēsiū pōtifice susceptus: & loco vbi nunc ob sanctitatis merita religiose colitur donatus est. In cuius sacellū fœmina nō ingreditur: q enim aliqn ingredi temere tentauit in rabies versa est. De hoc sancto heremita quidā hoc disticon composuit. Fœmina quæ lesit blasphemo murmure sanctum. Fecit q sā cti non intrat fœmina templum.

Victoria de saxonibus. — *Accusatur godinus a relicta vxore.* — *Haimar⁹ occiditur.* — *Sanct⁹ fiacri⁹ scotus.*

D Agobertus in austrasia agēs: de morte patris nūcio accepto: ne qs a nouarū rerum studiosis tumult⁹ orie: & in burgundiā & i frāciā exercitū dispertitur mox in franciam pfecturus. Sed cū apud remos agit: veniunt ad eū ex francia atq burgundia legati: qui nouo regi debitum honorē fidēq prestarēt. Erat dagoberto ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberet auūculi sui brunul phi studio nixuq patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres vt in aquitania tholosam & alias vrbes q infra pyreneos mōtes & ligerim continentur aribertus reciperet: neq post hac in reliquis regnis quicq vēdicaret aut ad ius suū spectare vllo pacto arbitraretur. Aribertus parte hereditatis sibi attributa regni sui primariā sedē tholose instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata: vasco nes in deditionem accepit. Pacatis vndiq rebus dagobertus voti non imemor

Dagobertus portionem regni ariberto fratri distribuit.

quo diuis martyribus dyoniſio eiuſq; collegis obnoxiũ ſe fecerat catulicũ vicũ petit & ſacroſancta corpora inde exhumari iubet. Inſcripti erãt tituli cuiq; mauſoleo q̄bus alter ab altero ſine ꝯtrouerſia erat deſignatꝰ. Ea ĩ ꝯditorio qđ fabrefieri rex mãdauerat reponi ad tp̄s ĩpat. Tãdẽ magno ſũptu cũ tẽplũ exędificaſſet (qđ & ſolido argẽto tectũ erat) eo trãſferri corp̄a inſtituit: cõdito ad eũ vſum aureo feretro additiſq; ad decorẽ multis variiſq; gẽmis. Annuis inſup ꝓuentibꝰ ad ſacerdotũ & miniſtrorũ tẽpli alimoniã deſignatis. Et ne minꝰ ornamẽti interiꝰ locus haberet tapetes quoq; vnionibꝰ & gẽmis variis intextos: qbꝰ ĩterior paries tegeret̃ attribuit. Adeo gratiſſimꝰ diuis martyribꝰ patronis ſuis dagobertꝰ fuit. Inopũ preterea curã nõ obmittẽs reconditoriũ ꝓxime arã maiorẽ tẽpli argẽteũ apponit vbiq; diuis donaria martyribꝰ offerent̃ repoſita ſacerdotes egenis ĩpartirẽt. Nec dum religioſꝰ princeps diligenter curat: nõ minus ĩpigre cetera q̄ regie ſollicitudini impendebãt exequebat̃. Nã & auſtraſiã atq; burgundiã vbi gertrudis regina agebat reuiſit ius cuiq; poſtulanti dicẽs: ita vt cibo interdũ parceret ne qd a ſe ꝑtermiſſum eſſe videretur. Pergẽti ex lingonibꝰ cabilonẽ: apud daterram cum balneas peteret brunulphi memoria illi incidit quẽ ſupradiximꝰ ariberto dũ regni partẽ peteret fauiſſe. Quã obrẽ accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarũ arnobertũq; & vuillebaldum his ĩperat brunulphũ tollãt necẽtq;. Qui mox ĩperata ꝑficiũt. Cum heduos antiſſiodoroſq; inuiſiſſet ꝑ ſenonũ vrbẽ pariſiũ ſe cõtulit. Iã eni dagobertꝰ gertrudem ꝗ ſterilis eſſet reliq̄rat Altera ſupinducta virgine cui nãthildi nomẽ fuit: vſus eſt potiſſimũ arnulphi metteſis atq; pipini ꝯſilio. Arnulpho fato abſumpto cõbertũ coloniẽſem põtificẽ in demortui locũ ſuffecit his ꝯſultoribꝰ ad ꝑſentes regis mores ꝯgruentibꝰ iuſticie illiꝰ atq; eq̄tatis tãta fama etiã apud exteros perſcribuit vt ex ea gẽtẽ q̄ thurſis ſclauonibuſq; finitima eſt nõnulli dagoberti examẽ ad ſuas ꝯtrouerſias depoſcerẽt. Aſſeuerãtibꝰ ĩſup ſclauonibꝰ ſi ad eos aliq̄ñ ꝯmearet ſe illi vt ſuo regi parituros. Regi cum deeſſent ꝓpter vxorũ ſterilitatẽ liberi cõcubitu virginis raguetrũde filio marẽ ſuſcepit. Cui aribertꝰ dagoberti frater q ꝑ id tp̄s aurelie erat nomẽ dedit appellatuſq; ad ſigibertꝰ. Hic inter ſacroſc̃ti lauacri quas ſacerdotes amãdus enũciat oratiões dũ nemo de more xp̄iano amen reſpõderet: infãs ip̄m q tm̃ dies quadraginta natus eſſet: cũctis tacẽtibus amen expedito ſermone ꝑſonuit. Qđ diuinitus factũ eſſe qs nõ credat. Iã de hominũ inſtabili conditione queri poſſemus ſi lex hyſtorie permitteret Dagobertꝰ quẽ ĩitio principatꝰ ꝓclariſſime virtutes cõmendabãt trãſuerſo animo eẽ cœpit Quippe q miſtrãdi iuris ſp̄e frãcię regni vrbes ꝓuinciaſq; cũ viſitaret: quoſq; vi adhibita ſpoliabat & tanq̄ diui dyoniſii obſequiis oĩa deberent̃ ęneas ingenti põdere valuas. Lauachrũ ĩſuper vbi baptiſmatis myſteriũ ſacerdotes explebãt vna cũ diui hylarii corpore nulla cõpẽſatione ſacrilegii facta a diuũ dyoniſiũ mari ex pictauis trãſtulit. Nec tñ tota preda potitꝰ eſt Altera eni portaturũ dũ naui ꝑ oceanũ exportãda cõmittitur in fluctus delapſa ꝑpetuo latuit. Verũ quia male agẽtibus occaſio aliqua peccãdi ĩ prõptu ſuffragat̃ cauſã ſacrilegii eſſe dicũt pictauorũ rebellionẽ: quos vt ꝯpeſceret dagobertꝰ oĩa ad ſe belli iure ꝑtinere ratus: poſtq̄ agros ꝑuaſiſſet vrbẽ quoq; depopulatꝰ eſſet menibꝰ oĩbus dirutis ſolum arare & in eo ſalẽ diſſeminare ad ĩducẽdã ſterilitatẽ iubet. Sacrilegio comes libido nõ defuit. Amandus aũt per id tempus vita vir ſpectatiſſimꝰ & doctrina cũ peccanti dagoberto verbũ ſalutis predicat regno extruditur. Sed tãdem reſipiſcente dagoberto: amandus gratus regi factus eſt. Comitabantur dago-

Ecclesia ſãcti dyoniſii edificatur & argẽto tegitur.

Brunulphꝰ iuſſu dagoberti occiditur.

Dagoberti fama.

Sigibertꝰ naſcitur

Miraculum.

Dagobertꝰ pictauos ſpoliat

Libidinoſus dagobertus

bertum quocunqꝫ pergeret pellicū caterue ꝑter eas quas cōplurībꝰ locis cōptas &
Aribertꝰ tholose rex moritur & eiꝰ filiꝰ chilpericus. Tributū saxonibꝰ remittitur.
reginarū istar ornatas alebat. Obnitebat̄ tñ regis turpibus factis pipinus de laudis
q̄ palatio pręerat. fueratqꝫ a clotario brabātino ducatu donatus. Nec vsqꝫquaqꝫ
sinebat regē ꝑ tot vicia libere defluere Cuius etiā optimis cōsiliis adiutor accede-
bat egnauus hō nobilis & nō mediocriter prudens. Quorū perseuerāti cohortati-
one tandē dagobertus sanior effectus est. Interea aribertꝰ tholozates dagoberti fra
ter relicto filio chilperico vita defungitur Quē filius nō multo post secutꝰ ē. Quam
obrē tholozatiū regnū dagobertus recepit. Sed omni fere humane fœlicitati pe-
dissequa est aduersitas. Sclauones in thoringiā irrūpere nunciant̄. Selectis copiis
cū ad rhenū dagobertus venit saxones ad eū mittūt oratū vt tributo qđ patri filio
qꝫ hactenus pepēdissent leuarent̄ (id eni tātū q̄ngentorū boū erat) Si id ad rege ipe
trarent suis se impēsis atqꝫ armis sclauones debellaturos spondēt. Conditione ad-
missa pēsum saxonībꝰ remissum est. Sed alio vsus aio Dagobertus sadragesillo q̄
pedagogꝰ eius fuerat mortē procurauit. Quā cū vlcisci liberi eius minarent̄ ex pro
cerū sentētia paterna possessione ꝑuant̄ rebus oibus ad fiscū traductis. Interim dū
Ludouicꝰ seu clodoueꝰ nascitur dagoberto.
hec gerūtur dagobertus sigiberto filio austrasiā dimittit dyademate illi iposito at-
tributoqꝫ ꝯberto colonie pōtifice & comite palatino adalgiso quorū moderatiōe
regnū administraretur Eodē tp̄e natꝰ est dagoberto clodoueꝰ quē pleriqꝫ ludoui-
cum appellāt ex nathilde vxore. Quo adulto dissidii causam fratribꝰ auferre dago-
bertus studuit distributa cuiqꝫ portione hereditatis. Sigiberto eni oīs austrasia lu-
douico burgūdia neustriaqꝫ cessit. Dehic ad diuos martyres cōuersus inter multas
Nūdine sc̄ti dyonisii q̄s lēditū vocant.
quas illis donatiōes largitiōesqꝫ attribuit emporium annuū mense iunio in campo
non procul ad basilica sanctorū instituit. translata ad ministros ecclesie oī ditiōe id
lenditū vulgus appellat corrupto vt ipse iudico vocabulo. Nā edictū dici credide-
rim. Propterea ꝙ ad eas nūdinas mercatores suas vndiqꝫ merces edicto regio tanq̄
ad cōez regni mercatū ꝓferre deberēt. Vascones ariberto mortuo a dagoberto
deficiunt. Qui primū francorū cōgressū egre ferētes multis cesis: fugatisqꝫ alii in mō
Vascones rebellant
tes alii in siluas sese abdiderūt. Sed cū ex fuga se recepissent: missis ad domū nunciis
quo duce bellū gerebat̄: imperata facturo se esse pollicent̄. Ita saluus exercitus i frā
ciā reuertit: ꝑter auribertū & paucos quos negligēter agētes iter āgustias rōcheual
lis vascones interemerūt Vasconibus i potestatē redacti dagobertus iniuriarum nō
Nidicahil britonū rex fidē ꝑstat dagoberto.
oblitus quas in francos superiore anno britones cōmisissent. Legatis apđ nidica-
hilem britonū principē agēs bellū (nisi offensaz purget) cōminat̄. Quo metu ꝑcul-
sus nidicahil ad dagobertū venit. Quē cypiaci agētē magnis muneribus placauit se
cū oī gente sua & regno dagoberto dedēs nō alio aio q̄ illa omia sub dagoberti
francorūqꝫ perpetua ditiōe tenere cōfessus. Cū in verba regis iurasset nidicahil a re
ge dimissus ē. Per id tp̄s ep̄is apud diuū dyonisiū dedicāde ecclesie gr̄a a dagoberto
Ecclesia sāncti dionisii a xp̄o dedicatur.
conuocatis dum vi. Calen. martii mysterium absoluere statuissent: pridie ipsarum
Calēdarū hō lepra admodū deformis ab edituis ipetrat in ęde pnoctare. Vbi dū vi
gil in oratiōe pseuerat: videt pspicue xp̄m comitātibus eū petro pauloqꝫ vna cum
diuis martyribus dyonisio rustico & eleutherio ꝑ fenestrā in basilicā aduētare Quī
candida veste amictꝰ dedicationis sacrum munus absoluit. Indeqꝫ ad lepra contami
natum ꝓgressus xp̄s. Tu inquit hō: dicito pōtificibꝰ cū crastina luce ad hanc ędem
se cōferēt: eam a me ꝯsecratā esse. Cuius rei fidem fecit ifirmi hois cura Nam cōtacta
hōis facit lepram oēm xp̄s auferēs eā ꝓximo lapidi glutinauit. q̄ ad hunc vsqꝫ diē

per summã admiratione visitur. Quo miraculo attoniti presules dedicatione absti nuerũt. hec causa e quãobrẽ frequẽs admodũ populus ad ecclesiaʒ ipam vi. Calen. martii cõueniat: firmissime credẽs id a xpo deo fuisse perpetratũ. Tã multis rebus a dagoberto preclare gestis: rerũ p̄sentiũ sollicitus nec minus ꝓuidus futurarũ ex re gno francorũ põtifices proceresꝙ bigargiũ ad cõsiliũ vocat. Vbi throno insidens aureo duob⁹ sibi assidentibus regibus filiis. inter multa q̃ de breui & misera hoĩm vita locutus est filios ad mutuã charitatẽ cohortatus: testamẽtum cõdidit Quo in p̄mis q̃ xp̄i sacerdotibus donasset rata esse mãdat ꝑfectis inde quattuor vno teno- re syngraphis vnũ lugduni: alterũ mettis: tertiũ parisiis: quartũ apud se i archiuis ꝑ- petuo reponi ĩpat. Sacerdotes vero id est põtifices q regis bñficiis donati essent as- trictos facit dũ de ipius morte nunciũ acceperit: trib⁹ ꝯtinuis a morte annis rem di uinã quisꝙ i suis locis ter ꝑ singulas ebdomadas faciant Ei⁹ testamẽti curatores si- gibertũ ludouicũꝙ filios instituit. Hec rex cũ dixisset oẽs q aderãt testamẽtum sub scriptione & sigilis firmãt. Tũ dimissa cõtione: domũ quisꝙ discesserũt. Eodẽ fer- me tp̄e vascones duce hermãno ipleturi q̃ a doino cõuenta erãt cũ ꝓxie cypiacũ aduẽtassẽt: ꝓmisse i regẽ rebellionis ꝯsciẽtia admoniti ad diui dyonisii cenobiũ velut ad asillũ salutis ꝯfugerũt. Que illis cã fuit a dagoberto mĩam ꝯsequẽdi. Itaꝙ i fidem recepti abierũt. Paucis deinde exactis diebus rex alui ꝓ fluuio afflictus: apud spino gillum in agro parisiensi cũ decubuisset: ad diui dyonisii ędem se trãsferri iubet. Illic q̃a morbo nõ leuaret spe salutis destitutus againũ cuius fides ꝓbitasꝙ spectata sibi esset accersit Vxorẽ nãthildẽ illi filiũꝙ clodoueũ cõmendat vt ei⁹ ꝓuidẽtia regnũ admĩstraret. Proceres quoꝙ palatinos q aderãt adiurat. regine filioꝙ obsecundẽt Morbo tãdẽ extenuat⁹ rex ãno regni sui. xiiii. dñi aũt xp̄i dc.xlv. Calẽ. fe. vitaʒ mor te cõmurauit. Elatũꝙ cadauer eius est vniuersis ꝯlachrimãtib⁹: & in tẽplo martyrũ regio apparatu sepultũ. De cuius vltimo exitu ansoaldũ pictauensiũ antistitẽ (qui paulo añ dagoberti mortẽ ad siciliã legatus fuerat) hec retulisse litteris tradit Iohan nes erat insulanus anachorita vite scitate famatissimus. Ad hũc ex itinere diuertens ansoaldus: salutaribus vite sp̄ualis cõfabulationib⁹ vltro citroꝙ habitis: cognito ꝙ francus esset: iohãnes hoieʒ rogat q̃lnã esset dagobert⁹ rex: & quibus aliquando morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vita regis ꝑ ordinẽ enarrante: referã inquit anachori ta sanctitati tuę quenã mihi ꝑ quietẽ de ipso dagoberto visa accepi: ꝓcumbẽti mihi quietis causa qdã multa canicie reuerẽdus me excitauit atꝙ admonuit orare ꝓ ani mę dagoberti salute q eadẽ ferme hora vita erat defũctus. dũ expergiscor iussa senis ipleturus: ecce in medio mari turbã demonũ cõspicio: q animã regis cymba deuehẽ tes ad pœnas rapiebãt. Sed dagobertus aduers⁹ sęuiẽtes in se demones frequẽter tri um beatorũ hominũ opem inclamabat: martini dico mauricii & dyonisii martyris Ad cuius preces mox procella cum fulgure atꝙ crebris imbribus exorta viri quos a dagoberto imploratos dixi candidis ornati vestimẽtis ad me se cõferẽtes: se eos eẽ ꝯfitentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora supplicis animã regis tormentis eximentes secuʒ in cœlũ rettulerunt: sine intermissione hoc dauidicuʒ re petẽtes. Beatus quem elegisti & assumpsisti in atriis tuis. Replebimur in bonis do- mus tuę. sanctũ est templũ tuũ mirabile in ęquitate. Hęc diligenter ex iohanne co- gnita ansoaldus in franciã reuersus multis cũ fideliter enarrasset audoenus rotho- magensis antistes & dagoberti cancellarius q propter sanctitatem & vitę merita in numerũ sanctorum postea relatus est: litteris ascripsit.

Dagoberti te stamentũ

Legati vasco nũ metu regis ad ecclesiã sã cti dionisii cõ fugiunt.

Visum i mor te dagoberti.

CLodoueus a gaino tutore francorum atq̧ burgũdionũ regna suscipiens ter
tia paterne supellectilis parte nãthildi matri attributa reliqua cum fratre sigi=
bertó ex ęquo diuidit. Inde duce matre aureliã ꝓfectus est. Vbi ad se ex burgundia
uenientes proceres in sua verba iurare fecit constituto illis principe palatino flau=
cato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei despõsat ranobertam nanthildis nep=
tem que scilicet virum in officio & fide erga regem contineret. Sed inuidens flauca
to vuilebaldus magne apud burgundos ptãtis:hois despiciebat iperiũ Qđ postq̃
regi innotuit vuidebaldum ad se augustudunũ vocat. Quo cũ aduenire collecta iu
uenum manu nõ detractaret: premittit ageluulfum valentinũ pontificẽ & vuisco
nem comitẽ explorare quę esset de illo apud aulicos sentẽtia. At ingressis heduum
nunciis flaucatꝰ portas claudit:& copias in vuilebaldum ocissime mouet Inito ꝑ
lio vuilebaldus occidit: & flaucatus graui vulnere sauciatus est. Cuius filius aube=
do patris periculo excitus multam hostium cedem fecit. Nãthilde nõ multo post
mortem obeunte (que eodem quo dagobertus sepulchro condita est) Clodoueꝰ
moderari rempublicam solus cepit. Cuius quarto regni anno tãta annone caritas
fuit vt fame atq̧ inedia populus absq̧ modo deperiret. Cui malo rex occurrẽs: te
ctum quod argenteum erat a templo martyrũ auferri & per loci abbatem agulphũ
indigentibus & peregrinis sine vlla precii diminutiõe distribuere iubet Mox a lã=
derico parisiorum ãtistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui
monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo inseruirent.
Huiusmodi religiosis operibus cum maxime operã daret clodoueꝰ: neq̧ vllis agi
taretur bellis: aperto diui dyonisii feretro brachii partẽ inde abstulit. Quod tamet
si reuerẽter haberet ꝑtenꝰ tñ mente cõsternatꝰ humi concidit. secuteq̧ sũt p dyoni
sianũ templũ tenebre. & rerũ oium obscuritas vt qui illic aderãt pauitantes citissi=
me inde aufugerẽt. Rex & si insano nõ dissimilis esset: brachii partẽ ablatã auro cir=
cũdatam & gẽmis multis decoratã beato corpori restituit. simulq̧ donaria mona=
sterio attribuit: quibus meliorẽ sibi mentẽ recipere posset. Qui & si paulo meliuscu=
lus extiterit: prę se tñ tulit insanię vestigiũ. Quo annos duos afflictus tãdeꝫ interiit
expleto regni sui anno decimosexto: xp̄i sexcẽtesimo sexagesimo secũdo. Appositus
q̧ est ad patris monumẽtũ. Cui nulla sane virtus assignari potest. Nã inter gulam li
bidinesq̧ & summã auariciã (q̄bus clodoueꝰ culpabat) nemo recte ęstimauerit vir=
tutem diuersari. Reliquit ex batilde saxonũ genere illustri liberos tres: clotariũ: chil=
dericũ: atq̧ theodericũ Hęc est batildis q̃ calense monasteriũ a clotilde regina diuo
georgio dicatũ: quia augustũ erat dirutũ ampliauit. vbi cũ virginibus sacris monia=
lis facta religiose cõuersata est. Cuius itẽ opus est corbiẽse cœnobiũ. Per hęc tp̄a leo
nardus eremita cęnomãnus enituit. Passus multa vt dissidentes francos in pace cõ
tineret. Clotario paterna possessio obtigit: q̃ autore matre duꝫ adolesceret regno
prefuit: constituto primario palatii ebroyno. Hic ille est ebroynus qui diuo leode
gario sancto heduorũ antistiti oculos euulsit. Et lambertũ leodiorum p̄sulem sua
ecclesia extrusit. His temporibꝰ traditur extitisse virgo illustris gertrudis. Et apud
latiniacum a fortino monasterium institutum. & a felone viro sancto cœnobium
sancti mauri quod de fossis nomen habet. Diuus quoq̧ eligius nouiomi. Audoe=
nus rotomagi/Richarius in pontiuiaco/Germerus apud flayum in agro beluacen
si clari virtute habiti sunt. Clotario post quartum imperii annum defuncto: fran=
ci Theodericum minorem natu in regem assumpserunt: misso in austrasiam ad

Nota cõtentionẽ iter duos burgundos.

Regia nãthildis moritur.

Caritas annone per frãciã.

Nota regis casum.

Leonardus.

Gertrudis

vulphanum childerico qui eũ animo leuem instituteret. Per theoderici incuriã atq̧ secordiã res francorũ deterior facta est. quippe cũ respublica cubiculariis regiis & p̄fecto palatii libere crederetur: regi vero per inertiã mos inoleuit: palatio nisi ad Calendas maii nõ ingredi moderationẽ omnẽ aliis p̄mittere. ostẽdere se populo vno dũtaxat die. A quo salutatus & muneribꝰ donatꝰ: cũ & ipse reciproca populo dona exhibuisset domũ abire: ibiq̧ toto anno incolere. In hoc tã inerti ocio ebroynus occasionẽ nactus: opprimere & vexare cõplures cœpit: rem omnẽ in theodericum transferens. Vnde indignati p̄ceres theodericũ monasterio includũt: & ebroynum malorũ omniũ principẽ cõprehensum ad luxouiũ cœnobiũ mittũt. Inde childericũ ex austrasia cum vulphano reuocatum regem appellant. Cuius facti statim eos pœnituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cũ plurimos pessundaret: quẽdam bolidũ supremę nobilitatis hoĩem innocentẽ deligatum palo crudelissime verberibus affici iubet. Quo dimisso: reliqui proceres cũ eo cõiurãt. Cuius cõiurationis primarii fuerũt nigebertus & amãbertus. Hi igitur childericũ in silua venantẽ circunsistũt atq̧ occidũt. vna cũ vlcide regina pręgnante. Vuphano autẽ (rege interfecto) cura fuit austrasiã repetẽdi. At franci autore leodegario heduo lendesillũ palatio p̄ficientes: theodericũ accisciũt. In quem ebroynus p̄tempto cœnobio egressus: collecta p̄ditorũ hoĩm manu bellũ mouet. Fugatq̧ baccauillam vsq̧. vbi direptis theoderici thesauris: cũ creciacũ rex se recepisset: rebꝰ p̄positis: ebroyno palatii magistratum restituit. Qui ebroynus venientẽ ad se post fidẽ interpositam lendesillũ occidit Complures prætereа p̄sules relegauit: theodorico illic oĩa p̄mittente. Cognito quid apud frãcos p ebroynũ p̄mitteret: martinꝰ & pepinꝰ exercitũ cogũt. Apud bicophalum pręliũ atrox cõmissum est: ita vt multis vtrinq̧ cadentibus. Theoderico tandẽ hostis cessit: pepino in austrasiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad se per inducias secũdo accersitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroynꝰ p̄sequẽdi q̃plurimos non faceret: insidiis hermefredi tandem imperfectus est. Mortuo ebroyno franci garaconem palatio pręfecerunt quem non multo post gillemarus eius filius a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinũ gesta cum repentina morte interiisset: garacon pater dignitatẽ pręfecturę recepit. Sed eo nõ multo post defuncto anceps inter francos q̃stio fuit quẽ in demortui locũ ordinarẽt: in bechariũ tandem conuenerunt parui pensi hominẽ nec tanto magistratu dignũ. Francorũ dissidio cognito pepinus arma capere instituit: castraq̧ apud textricium locat. Ibi theodericus fuso exercitu fuga salutem petit: bercharíꝰ aũt insidiis suorũ occisus est. Pace tãdẽ cũ theoderico cõposita pepinus magistratũ palatii suscepit. Qui p̄pterea q̄ in austrasiam p̄fecturus erat nordobertũ in magistratu sibi substituit. Per id ferme tp̄s theodericus cũ annos decem & nouem regnasset morte interceptus periit. relictis ex clotilde vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoueus ãno regni sui tertio mortuus est: childeberto ei succedente. De cuius rebus gestis nõ secꝰ acsi nihil pręclarum edidisset quicq̃ scriptũ non extat. Sepultus est apud diuum stephanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui secundus appellatus est regni gubernaculum permissum est sub tutela plentrudę pepini vxoris & theudoaldi pręfecti palatii. Erat pepino carolus martellus filius quẽ grossum appellatũ accepi: & cui hastrallu3 non longe a leodiis cum agro adiacenti p̄tinebat quem plentruda nouerca persecuta cõprehensu3 in custodia colonię habuit. Orta deinde inter proceres p̄pter theudoaldi violentiam seditione: cu3 diu digladiatum

Theodericus ignauus rex.

Ebroynus

Thcodericꝰ rex torpens monachꝰ efficitur

Bolidꝰ a childerico iiuriis afficitur

Childericus a coniuratis dũ venatur occiditur cum vlcide vxorę

Ebroynꝰ bellum mouet.

Pepinus pupillus

A filio pater magistratu deiicitur

Theodericus fugatur

pepinus palacio prefectus.

Mors theoderici regis.

Seditio in frãcis

esset:dagoberti fortuna deterior facta est. Vnde pulso magistratu theudoaldo fra⸗ci rangafredū principē palatii noiauerūt. Qui mox excitato ad rē fortiter gerēdam Dagoberto per carbonariā siluā ad mosam flumē vsq; copias ꝓmouit vastatis vn diq; atq; incensis agris. Quo tpe martellus custodia elapsus est: & dagobertū mors occupauit. Eodē ꝓpe tpe Ambertus abricēsis pōtifex in colle altissimo sancti Mi chaelis cœnobiū exędificauit cū ageret annus salutis septingentesimus nonus. Erat sacerdos qui daniel appellabatur q cū bonę ęstimationis esset hūc assumptū pala⸗tio ꝑponunt: pmisso imprimis vt cęsaries illi barbaq; adolesceret quā per sacerdotii legem tondere sępius oportebat. Capillo adulto regē proceres consalutant: appel⸗lantq; pro daniele chilpericum. Martellus libertate adepta: pipini patris magistra⸗tum hoc est palatii pręfecturam recuperare omni studio cōtendit: clotariūq; in da⸗goberti locū constituit. Qui cū militū delectum iā haberet: chilpericus accito ranga fredo & frisonū duce qui amicitiā cum chilperico inierat ad mosam fluētum castra promouit. Post atrocissimū conflictū martellus in fugā se vertit. Sed receptis ex fu⸗ga copiis pręliū cū sæpe redintegrasset pugnatūq; varia vtrinq; fortuna diu fuisset tandem apud ablauū chilpericus superatur. Verum cum ex fuga se recepisset: bellū iterū mouet. Cui auxilio fuit vasconū princeps eudo. Sed benigniore fortuna vsus martellus: hostē fudit in agro cameracensi in loco qui vinosus appellatur. At eudo assumpto fugę comite chilperico: sublatisq; regis thesauris aureliā inde in vasconiā profectus est. Fugientē vero martellus assequi non potuit. Sed rangafredum ande⸗gauiā petentē vna cum ciuitate in potestatem recepit. Clementia tn̄ vsus martellus hostē libertate & ciuitate donauit. Anno mox insequenti missis ad eudonem lega⸗tis: receptoq; chilperico: vasconi pepcit. Interea clotarius obiit mortē. Restitutusq; in regnū chilpericus nō diu supuixit. Cui successorē fecere franci ex martelli consilio theodoricū dagoberti filiū: quē calle apud moniales virgines educatū autores tra⸗dunt. Ad hūc modū martellus recepta palatii ꝑfectura: grandē exercitum contrahit Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad baugarenses vsq; qui vltra danubiū i⸗colunt ducit. quibus fusis superatisq; p̄ostq̄ maximā germanię partem in ditionem recepit: præda spoliisq; impeditus in franciā victor regredit. Vbi cū de eudonis va⸗sconis defectione nunciū accepisset: ꝓtinus in eū expeditionē parat. Sed martelli ad uentū eudo nō sustinēs in penitiores regionis locos se abdidit: quē anxie quęsitū neq; inuentū martellus reducto in franciā exercitu dimisit. Eodē tempore deficiēti⸗b⁹ a fide sueuis: martellus leufredū alemānię ducem fudit: eāq; regionem cum ipsis sueuis subiugauit. His tot victoriis clar⁹ domū se recepit. Tali ꝓfecto principe op⁹ eo tpe erat: cū insurgentibus vndiq; bellis francia quateret. Edulo nāq; perfidus vasco vindictę appetēs ad hyspanos ꝓfectus: abidiramū regē religioni xp̄ianę in festissimū hostem magna victorię spe allicit: francos petat. Ille non magno labore ꝑ suasus adeo grandē exercitum cogit: vt nō vincere modo galliā: sed in ea perpetu⸗as sedes habere statuisset. Nā cum innumerabili militū manu vxores vna & cū vni⸗uersis fortunis liberos eduxit. Positis apud burdegalā castris ciuitatē expugnat: tē⸗plis direptis incēsisq;. Parib⁹ deinde calamitatibus pictauos ꝑsecutus: cōcremata di ui hylarii ęde: turonū adorit. Sed hosti occurrens martellus magnam stragem edi⸗dit: ferūt eīn in eo pręlio trecenta octogintaquinq; milia hostium occubuisse/ cū ta men ex martelli exercitu ille tantū quingēti cecidissent. Eius victorię causa cogno mentum martello fuisse quidā autores tradūt. Nam carolo nomē illi erat ex pellice

Daniel sacer⸗dos rex effici tur & chilpe⸗ricus appella⸗tur.

Abidiramus rex gothus hyspanus in galliā venit.

nato quẽ pipinus in deliciis habuerat. Quẽadmodũ enim ferrum martello obtũditur ita hostiũ ferocia martelli egregia virtute contrita est. Re bene gesta: cõiectis in vnũ locum spoliis martell⁹ militi prędam distribuit. Ipse vero per tot bella cẽsu pecuniaq̃ extenuatus: cũ cõpertũ haberet ꝓceres egregiã operam reipublice nauauisse: fortunisq̃ suis destitutos esse: decimas quæ cleri erãt nõ dissentientibus epis: ꝓceribus dũ bellum aduersus xp̃iane religionis hostes gererẽt percipiendas attribuit ꝑ sancte iurans si vitam diu viueret se oia & multo maiora sacerdotibus repensurum Eius sacrilegii pœnas luere apud inferos martellũ eutherius arelateñ. pontifex se ꝑ quietẽ vidisse diuulgauit. Post hec eudo: quo auctore abidiram⁹ in franciam demigrasset: in gratiã martelli restitutus magnã cladẽ ex his q̃ supererant hostib⁹ fecit Ego illud seculũ fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentũ frãco militi cõcessum est. Deinceps abidiramo superato noui a burgũdia mot⁹ nunciãtur. Quo se cõferẽs martell⁹ burgũdiones nõ difficillime cõpescuit pręsidiis omib⁹ locis impositis. Mox autẽ eudonis morte cognita in vasconiã magnis itinerib⁹ ꝓficiscit. Quẽ oẽm ꝓuinciã cũ recepisset: in franciã cõuersus est. A vasconibus aduersus frisones dimicandũ fuit. Id bellũ classe ꝑparata cõfectũ ẽ. Sũt eni frisones ad septẽtrionẽ maritimi rhenũ qua parte oceanũ ifluit attigẽtes. Cũ radbodo gentis eius duce ad flumẽ burdonã pugna ꝯgressus martell⁹ hostẽ falsa deorũ religione deceptũ fudit: & occidit anno salutis septigẽtesimo trigesimo quinto. Per id tẽpus Vuandali sedibus suis relictis cũ finitimos sibi populos vexassent: in franciaz crudeli agmine ad senones vsq̃ irruperũt. Sed ipetu i eos facto vrbis ãtistes obbo obsidione liberata ciuitate hostẽ in fugã vertit. Huius gẽtis Vuandalorum origo sicut & gothorũ atq̃ humorũ a scithis esse tradit. Qui patria a gothis pulsi: ideq̃ ad danubiũ fugientes cũ illic sedes lõgo satis tp̃e habuissent: gimerith gothorũ rex eos a danubio exturbat. Coacti igit romanorũ legib⁹ audire: a cõstãtino ipetrãt locũ ad incolendũ sibi dari. Pãnoniãq̃ annos sexaginta obtinuerunt. Donec stilico aduersus archadiũ honoriũq̃ imperiũ affectantes: Vuandalos ad belli societatez acciuit. Qua occasione excitati barbari: ꝑ gallias primũ diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniã trãsgressi yspalim ciuitatẽ obtinuere. Cuius oẽm late regionẽ vuãdalusiã a noie gẽtis appellauerũt. sed cũ honorio doleret gothos italiã vastare: hyspaniam illis ꝑmittit. Vnde nõ multo post Vuandalos deiectos affricã petere cõpulerunt. Vbi ad belisarii tp̃a incolẽtes iustiniani edicto ꝑ belisariũ: regnũ & gẽtẽ amiserũt. Sed rẽ cœptã repetam⁹. Orta deinde in burgũdia seditione lugdunum ire martell⁹ festinat: cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde ꝑtergressus: arelatẽ aliisq̃ munitiorib⁹ locis ipositis p̃sidiis: domũ rediit. Nec q̃es feiso pricipi. Rheni accolas frãcorũ ꝯtinuos hostes armis iterũ ꝑdomuit. Nec defuit tot incõmodis auinio: ꝓuincię munitissima ad rhodanũ ciuitas. Eã gothi ex hyspania/duce maranco irruẽtes occupauerãt. Quã mox martell⁹ obsidione cinctã ꝑ childebertũ fratrẽ oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi suppetias maranco ferũt: opẽ preterea ꝓferẽte amero rege: nõ ignobili gotho. Aduersuz quos mari delatos martell⁹ cũ exercitũ duxisset: regios fudit: reliq̃s fugã capiẽtib⁹. Rurs⁹ repetẽtib⁹ bellũ gothis cũ narbonẽsez agrũ icursionib⁹ arelatẽseq̃ vastarẽ accito luprãdo lõgobardorũ rege grassãtẽ hostẽ martell⁹ exturbauit. Redeũtẽ ide martellũ morb⁹ iuasit. Quare ad monit⁹ filiis hęreditatẽ distribuit. Carlomano austrasiã: sueuiã alemãniãq̃ & thorigiã: pipino frãciã reliquẽs: griffone derelicto: q oiz ifim⁹ natu erat Quę cã fuit isurgẽ

Decias martell⁹ ꝓceribus frãcis assignat

Mot⁹ belli in burgundia.

Bellũ in frisones.

Frisones.

Vuandali i senones.

Vuandalorũ origo.

Auinio ciuitas

Fusi gothi.

tis postea belli. Inter hec childericus velut belua nihil cogitás: tps ocio & volupta tibus exigebat. At pipin⁹ brabancie princeps futuris ꝓuidens in burgódiam quæ sibi a martello relicta esset irrumpés: eá cū festinatóe occupat. Interim ingrauescente morbo martellus morte extigit ānis admistratióis ei⁹. xxv. exactis. Cui⁹ sepulchrum ex alabastro apud diuū dyonisium ꝓxime maioré templi ará ad hoc vsq͂ tps vi situr. Griffoni qué minimū natu dixim⁹ erat mater sunahildis odenis baioarię ducis neptis mulier cordata. Que iniquo aío ferés griffoné a patre testaméto ꝑteritum: filium excitat hereditatis portioné ex fratrib⁹ repetere. Nec mora laudunū plenus spei iuuenis occupat: bellūq͂ fratrib⁹ seorsum indicit Qué lauduni obsessum fr̄es vl tro ad se veniété capiūt. Carloman⁹ ne interim dū meliorib⁹ regni reb⁹ aím itédit reb⁹ noui griffo studeret: í nouo castello qd̄ non ꝓcul ab arduéna silua erat in cu stodia asseruari iubet. Inde aduersus aqtanos expeditioné carloman⁹ pipinusq͂ ꝓmouétes (duce hunauldo superato) ꝓuinciá subiugarūt. Cū aūt pictauie castra ha berét regnū qd̄ antea cói ꝯsortio possederát inter se partiti sunt. Sed redeūti carlo mano cognita alemánorū defectóe ducto í eos exercitu: agros icédit atq͂ ita dirutis ad solū ꝑlurib⁹ locis: cū frácos repeteret: odiloné boiarię ducé arma agitare & bel lum aduersus reges parare nūciaf: Cui⁹ temeritaté facile reges ꝯpsserunt. Nec mo ra í saxones bellū insurgit Quos carloman⁹ se solo (ductis aduersus rebellé copiis) p tdomuit. Hic carloman⁹ cui secūdorū negociorū turba odiosa maxime esset pipi no regni administratióe attributa romá ꝓficiscit Atq͂ a zacharie tūc romano póti fice religionis habitū ꝓfessionéq͂ recipiés: deo militauit í cenobio qd̄ suis impésis í móte soracte extruxerat. Eo cū se cóplures ex nobilitate francorū eius visitádi gra tia crebo cóuenirét: ad monté cassinū demigrauit. At lóge alio aío griffo permo leste ferebat pipino subiici. Libertaté igit nact⁹ ad saxones se recipit. ibi collecto (vt ipse arbitrabat) iusto exercitu: aduenienti pipino occurere ad onacrá amnem: loco qué orhemū incolę vocant nó formidat. Pipin⁹ aūt ad fluuiū mussahá in vico stra hūgo castra fecit. Nullo tñ ꝓlio cómisso: in colloquiū ventū est: atq͂ ita re infecta dis cessum. Griffo qdé cognitá saxonū ꝑfidiá hn̄s in baioariá cótedit. Vbi allectis í suá beniuolétiá p multis ꝓcerib⁹ frácis: ducé tassilloné hospitem ducatu exturbat Ea re cognita pipin⁹ cū magnis copiis in griffoné ꝓgressus: dephenso griffone tassilloné restituit. Griffoné aūt sex vel vt a nónullis scribit duodecim comitatib⁹ apud frácos donauit. Quib⁹ nó cótétus eo ipso áno quo hęc gesta sūt ad gayfirū aqtanię ducé defecit. Pipin⁹ regū frácie inercia ꝑspecta: cū domi delitescerét nec reipublice ꝓcura tionem vllá susciperét zachariá romanū antistité p archiepm bituriceñ. rurchardū & furadū ipsius pipini domesticū sacerdoté ꝯsulit: vter ad républicá gerédá potissi mū idone⁹ ex regib⁹ cétis ne q ocio domi tps cótereret nihil agés: nihilq͂ oino cu rans: an q idustria virtuteq͂ publica negocia moderaret intétus atq͂ sollicitus. Ad pipini ꝯsulta respódit zacharias: cū regni gubernaculo dignū eé q prudétia specta tus républicá diligéter curioseq͂ cóponeret. Quo rn̄so adducti ꝓceres. pipinū sibi deligūt regé & ex zacharie senténtia atq͂ auctoritate illū cófirmát: qué bonifacius (q cathalogo sanctorū ascribit) suessione more regio vnxit. At childericus hó vecors de tonso capillo monasterio deputatur. anno dñi septingétesimo quinquagesimo Eodez anno quo regni diadema pipinus suscepit. saxones bellū mouent. Quos ad vuisuram flumen prelio iterū victos rex in suá potestatem accepit. Franciam inde repetenti griffonem qué ad gayfirum aquitanię ducem defecisse cómemorauimus

Carloman⁹ re ligioné profitetur.

Mons soracte in tuscia.

Griffo hospité suū tassilloné possessióe exturbat.

Pipin⁹ zachariá pótificé romanū cósulit.

Griffo necatur.

interemptũ fuisse nunciat̃.Curauit preterea religiosus princeps auctore remigio ro thomagorũ antistite: emẽdatiora facere q̃ antea rudia & inculta ĩ ecclesiasticis offi ciis cantabant̃.Per id tẽpus stephanꝰ secũdus põtifex romanꝰ vrbe egressus carissi acum ad pipinũ se cõtulit.Pipinũq; in regẽ francorũ sacrauit.Cã ꝓfectionis fuit. Alstulphus lõgobardorũ rex grauiore tributo romanos ꝑmebat: indicto cuiq; ro mano capitali censu atq; annuo.Pontifici ꝓpterea suppetias fere pipinꝰ pollicetur Interim dũ ad expeditionẽ se pipinus parat põtifex apud sanctũ dyonisiũ diuersatꝰ est.Stephanus aũt vt regi gratificaret̃ pipino bñdixit:& posteritati eiꝰ atq; qui te meritate aliqua aduersus francos bella mouerent cõione xp̃iana interdixit. Alstul phus aũt spem capiẽs pipinũ frãcia retinẽdi.Carlomanũ quẽ in cassinẽsi cœnobio monachũ factũ esse scripsimꝰ ad pipinũ ire iubet Cuius aduẽtu pipinꝰ nihil a sen tẽtia motꝰ carlomanũ in viẽnensi monasterii ꝯtinuit vbi egritudĩe ꝯtracta defũctꝰ est.Primo ĩsequẽti vere pipinꝰ in lõgobardos exercitũ ducit. Cui ad alpiũ angusti as occurrẽs alstulphus trãsitu francos ꝓhibere ꝯtendit.Sed irruẽtium in se franco rum impetũ nõ sustinẽs papiã se recepit.Ibi milite franco circũuallatꝰ obsides qua draginta pipino dat.Iuratq; romano põtifici q̃cunq; abstulisset restituere Atq; ita attributis stephano militũ firmissimis copiis põtificẽ in sedẽ pipinus restituit. Co gnito pipini in frãciã abscessu:Alstulphus neq; obsidiũ neq; iusiurãdi curã habens nullis se ꝓmissis absoluit:Eã ob rẽ pipinꝰ superatis iterũ alpibꝰ alstulphũ papię ob sidet obsidione ꝑssus alstulphus rauẽnã pipino cũ aliis quas põtifici abstulerat ali quot vrbibꝰ q̃ in exarcatu erãt restituit.Receptas pipinꝰ stephano assignat. Ipse ve ro alstulphus nõ multo post ęquo forte delapsus ceruicẽ fregit. Eodem tempo re pipino apud cõpẽdiũ agẽte venere ad eũ ex cõstãtinopoli legati ꝯstãtini ĩpato ris leonis filii q sacras ad sanctorũ reuerẽtiã imagines fieri ꝓhibebat Eiq; impatorio noĩe miri operis organa dono dedere Eius legatiõis nulla cã l̃ris mãdata ẽ.Credo pipini fama impatorẽ adductũ fuisse.Ideoq; nouo pricipi gratulari voluisse amici tiamq; eius expetiuisse. Venit preterea magna ꝓcerũ suorũ nobilitate comitatꝰ dux baioarię tacillo q ĩ verba regis iurãs illi se & gẽtẽ fortunasq; oẽs suas ꝑpetuo sum misit.Saxones vero quibꝰ odio semp fuerat francorũ nomẽ ꝓficiscẽtez in saxoniã Pipinũ aditu intercludere conati sunt.Sed irruptiõe facta pipinus hostẽ retro abi re cõpellit.Victos deniq; annua trecẽtorũ validissimorũ equorũ pẽsione pipinus mulctauit.quos ad se quotãnis in frãciã parlamẽti tpe deducerẽt Sic eni publicũ ad iusticiã ministrãdã cõuẽtũ frãci vocant Cuiꝰ instituẽdi autor ab hystoricis nõ tra ditur:Id eni cuiusq; ãni definito tpe loco quẽ rex designasset habebat̃ Verũ quãdo qdẽ hec gñalis ex toto regno coitio ĩpẽsis & laboribꝰ ꝯueniẽtes afficiebat obserua tũ postea ẽ vt ex maioribꝰ ciuitatibꝰ & ꝓuīciis periti iudiciorũ & ꝯsuetudĩs hoĩes ad id munꝰ delecti ius cuiq; p ꝓuocationẽ litigãti dicerẽt. Que institutio cũ vaga ĩ terdũ incertaq; ꝯmutatis sedibꝰ eẽt decreta ẽ. parlamẽto apud parisios curia & se des in qua iudices designati se iugiter sisterẽt perpetui ꝓuocationũ definitores qui octoginta sunt ãnua ex regis fisco stipẽdia capiẽtes Et hi qdẽ p quattuor curias dis tributi seorsum cõsidũt suosq; ꝑsidentes habẽt.In ꝑma quã frãci camerã vocãt ꝑsi dentes quattuor:& ꝯsiliarii trigita causas & lites audiũt.dilatiões & q̃ ad iuris co gnitionẽ attinẽt cõstituũt.Leuiora quedã & tẽporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decẽ & octo inqsitiõibus presunt:q enquęstarũ.i. ĩquisitionũ ꝯsili arii dicunt̃ qbus presidẽtes quattuor ꝑficiunt̃. Horũ oĩm pars ex clero parsq; ex

Stephanus se cundus papa Pipino & eius posteritati be nedixit.

Alstulphꝰ a pi pino vicitur

Legati ĩpera toris ad pipi num.

Tassillo baua rie dux.

Saxonibꝰ tri butũ ĩponitur

Institutio par lamenti.

laycis ꝯstituit. Sententias dictāt. Quā statutis diebus alter p̄sidētiū in p̄ma curia pa-lā enūciat. Idq̄ʒ arrestū. i. fixū & firmatū vocāt: a quo videlicet nemo ꝓuocare pos-sit. Qui vero re⁹ sentētiā in se excipit sexagita librarū turoñ. mulcta afficit. Si qs tñ i iudicio error admiss⁹ reo eē videbit: errorē ꝓponēdi & i iudiciū eiusdē curię dedu cendi ptātē habʒ: nec pri⁹ audit: q̄ duplicatā mulctā deposuerit. Quarta curia ē eo rū quos req̄starū. i. supplicationū palatii magistros vocāt. Apud quos cā eorū tm̄ agit q regis obsequiis deputati: vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidē iudicib⁹ q sex sūt ꝓuocare ad parlamētū licet. At cū i decidēdis iudiciis nod⁹ aliqs & āceps in cā difficultas surgit: oīm curiarū & camerarū ꝯsiliariis ꝯuenietib⁹ sentētia fert. Ei⁹ parlamēti tāta fuit semp apud frācos autoritas: vt q̄ rex ipe de re publica deq̄ʒ iure & ꝓcetib⁹ regni statuerit ea sine hui⁹ senat⁹ decreto nō ꝓcedāt. Sūt p̄terea ipsius parlamēti cōiudices dū adesse volūt franci pares: de qbus postea scribendū nobis est. Atq̄ʒ vt huius sacrosanctę cōtionis regē autorē esse certū sit: regia singulis qbus-q̄ʒ annis rescripta edunt: qbus ad diui martini diē festū. i. secūdo idus nouēbris par lamētū incoādi iudicibus a rege autoritas dat. Ad hoc p̄terea parlamētū spectant octo alii supplicationū magistri: q regii hospitii peculiari noīe appellant q regi fre-quētius assistūt cancellariā sectātes. Et hi post primę curię p̄sidētes oīʒ primi sedēs His ergo cū frācie parib⁹ cōprehēsis: cētū oīno sunt: qbus appellationū cognitio regaliarū quoq̄ʒ & pariū causę cōmittunt icōmutabili sentētia terminādę. Iā ad pi-pinū redeamus. Vix hac in saxones expeditione liberato pipino: gayfirus aquita nus defert: sacerdotū ꝓuētus sibi vsurpare. Quāobrē missis ad eū legatis: rex iubet ab hac temeritate tēperet. ablataq̄ʒ sacerdotib⁹ restituat. Sʒ cū imꝑata facere negaret pipin⁹ apud childoacū castra habuit. Cognito regis aduētu gayfir⁹ beniuolētiā si mulās missis ad pipinū algario atq̄ʒ ytaro obsidib⁹ resarciturū se oīa ꝓmittit Exce ptis obsidibus rex in frāciā reuertit. At gayfir⁹ icōmodorū q̄ a pipino ptulisset me mor cabillonē burgūdię vrbē copias mittit: q̄ & vrbē & late circūpositum agrum populent Agebat tū in publico cōuētu apud duriā pipin⁹. Perfidia gayfiri cogni ta: vlasci iurisiurādi cōtēptorē pergit. Castellis cōplurib⁹ solo ten⁹ dirutis borbo-nium chantellā atq̄ʒ claromōtē recepit. Inde cū lemouicas ꝑuenisset oīb⁹ igne fer-roq̄ʒ cōsumptis exercitū i frānciā hybernatū mittit. Ei⁹ belli aduersus gayfirū fineʒ cū pipinus maxime optaret: crebras expeditiões in aquitaniā duxit: quā infestissi-mis incursionib⁹ vexat. Et q̄uis hostiliter p oēm regionē frequenter miles francus grassaret gayfirus tñ nec in aciē ꝓdire nec apto ꝑlio decertare ausus est Excursa aq tania deficientibusq̄ʒ ad pipinū plurimis vrbibus gayfirus a suis necat. Erāt in su-pellectili gayfiri manuū integumēta q̄ nūc chirothecę appellant: q̄ ꝙ vnionibus aliisq̄ʒ p̄ciosioribus gēmis intexta erāt ad ornamētū festis diebus gayfiro erāt. Hec recepta pipinus i templo diui dyonisii appēdi iubet Quę cruci aureę q̄ supra araʒ maiorē extat appēsa diu visa sūt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud pe-tragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi ꝯtracta infirmitate cui intercus no-men est mox turonū. deinde parisiū se cōtulit: vbi paucos post dies vita decessit elatusq̄ʒ est funebri pompa: & cōi oīm luctu in monumētū qd̄ i diui dyonisii edę illi extructū erat sepultus Anno xp̄iane gratie septigentesimo sexagesimo octauo. Duʒ hic pipinus regno francorū p̄ęest dux aubertus ex Ida burgundorū ducis sorore robertū filiū excepit qui ob vite turpitudinē & flagitia dyabolus cognomi natus est. sed tandē respiciēs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit sanctitatis.

Pipin⁹ ꝓ cleri libertate gay-firo aqtanorū duci bellum i dicit.

Gaifir⁹ a suis necatur.

Robertus diabolus.

Eiusdē compēdii Liber quartus.

Pipino pusillo duo fuere ex Bertha liberi supstites carol⁹ & carloman⁹. Qui ābo ex sentētia ꝓcerū reges appellati: ptito inter se equabili portiōe paterno regno Carloman⁹ suessio ne: Vuarmāciȩ carol⁹ dyadema suscepit. Sȝ carlomano bre uior vita fuit. Hic auctior fact⁹ carol⁹ toti sine intercisiōe re gno dn̄ari cepit Moxq̄ȝ hermenaldo sibi familiari ātissiodo rū dono dedit: eūq̄ȝ comitē appellauit. Nec mora īterposi ta: cū accepisset hunuldū aqtanie vrbes q̄s pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare cōparato exercitu aduersus rebellē ꝓgredit. Quē ī fugā versuȝ & ad lupū vasconū ducē se recipiētē mira celeritate carol⁹ ꝑsequit. Sed priusq̄ in lupū moueret: ad euȝ legatos mittit: q dedi sibi hostē petāt alioqn belli oēȝ molē ī sese excepturū. Lupo cōsiliū fuit nō hunuldū modo sed se quoq̄ȝ cū oī vasconia caroli ꝑtāti committēdi Recepta vtraq̄ȝ ꝓuincia carolus cum in frāciā venisset adriani primi romani pōtifi cis legatos audiuit. His mādatū erat petere a carolo auxiliū aduersus desideriū lō bardiȩ regē quo oppressore multa oppida vi: multa spōtanea deditiōe a romana ecclesia defecerāt. Legatis carolus respondet se id curaturū: subuēturūq̄ȝ beato pō tifici. Igitur missis ad desideriū nūciis petit ab iniuriis desistat. Restituatq̄ȝ summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq̄ȝ vt impata recusanti desiderio carol⁹ paratissim⁹ occur reret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oīa q̄ ad bellū cō ueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoscit carolus desideriū oīa hostiliter agere: paratū esse discrimē experiri. Nō cunctatus igitur copias alpes ꝓgredi iubet Occupauerat desiderius angustias montium fortissimis ꝑsidiis. Sed cognito regis aduentu in plana mox hostis se recepit. Superatis iugis postq̄ thaurinū carolus ꝑ uenit: certior factus desideriū versellas cū grandi exercitu ꝓfectū esse conuerso ī il lum agmine carolus vercellas petit. Vbi dimicādi potestate facta: fusos suos cū vi deret desiderius papiā fuga se ꝓripuit. Locum vbi pugnatum est ꝓpter interfecto rum stragem mortariā īcole appellauerūt: vbi sacella duo vnū beato petro: alterū diuo eusebio dicata sunt: in illo amili⁹: in hoc amicus sepultus est. Qui tanta forme similitudīe equales fuisse tradunt: vt alter ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidē in caroli exercitu militātes apud mortariā occubuerūt. Fugienteȝ desi derium celeriter ꝑsecut⁹ carol⁹: cū vrbē prima oppugnatione capere nō potuisset eā circunsistit: ne qua pateret desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit desideriuȝ plurima tentaturū priusq̄ se dederet. carolus relictis quibusdam ad continuandum obsidionē fortissimis & belli nō ignaris ꝓceribus romā visandi adriani causa ꝓfe ctus est. Inde papiam conuersus ciuitatem desideriūq̄ȝ vna cū vxore & liberis ī po testatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor est relegauit. Hic est desideri⁹ regum lōgobardorū vltimus Quorū longobardorū in italiam irruptionis hec cau sa fuit: Cum enim ex scandinania insula q̄ in occeano germanico est nouas sedes q̄ rētes duob⁹ & quadragita annis in pānonia se collocassent: narces eunuchus quē iustinus biȝantinus imperator aduersus gothos italiȩ prefecerat offēsus sophie iu stini vxoris verbo longobardos in italiā accersiuit. Sophia eni credula mulier dum narsetis emulos criminatoresq̄ȝ auscultat: illum ad se vocare cōtēdit scribēs ei ad ꝑla nam & pēsa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narses. At ego ingt telā ordiar nō facile emulis extricabilē. Itaq̄ȝ legatos ad alboinum q vndecimus lō

Carol⁹ ī desi deriū mouet.

Mortaria in lombardia. Amilius & Amicus.

Rex desideri⁹ papie obsess⁹

Lōgobardo rū origo.

gobardorum rex eodẽ tempore erat mittit.Legati quo facilius hoiem narseti ꝓllia rent suauissimos terre italię fructus deferentes:narses inqunt ad societatẽ belli italici te vocat/vbi nõ rapis pãnonicis sed huiusmodi fructibus abunde fruaris. Auditis oratoribus nõ pigritat rex vocanti se parere.Sed cõtracta longobardorum potẽti manu in italiã ad narsetẽ p sinũ adriaticũ ire festinat spe future societatis allectus

Prodigia. Pręcessere alboini aduẽtũ ꝓdigia. Pestis totã italiã occupauit. Igneę & cruente acies p cœlũ apparuerũt.Et nix frequẽs ꝑter solitũ terrã operuit.Ingressus italiã alboinus gisulphũ quẽ nepotẽ habebat foro iulianis ꝑfecit. Hoc initiũ fuit lõgobardis italiã iuadendi vbi plus ducentis annis ad hũc quẽ carol⁹ supauit desideriũ grassati sunt.Ceterũ gisulpho male accidit. Cacan⁹ eni ex norica q̃ terra a venetiis finitima ẽ i italiã irrũpẽs/gisulphũ cũ copiis sibi occurrẽtẽ occidit.Quã rẽ gestã huic cõpẽdio ideo insertã eẽ volui ꝓpter detestabile facinus qd̃ inde secutũ est. Gisulpho

Romilda. ꝓstrato romilda ei⁹ vxor foroiuliũ diligẽter a se cõmunitũ defensare ꝓponit Sʒ incõstãs & libidinosa mulier dũ muris obeqtãtẽ hoiem specie & virib⁹ validũ ꝓspicit colloquiũ eius postulat.Igitur ex muro cacanũ vocãs oppidũ dedere offert si se ducat vxorẽQua oblatiõe let⁹ hostis per nũciũ iurat se fœmine paritur ũ hac tm̃ fide cacan⁹ oppidũ recipit.Sed perfidus barbar⁹ cõtinuo emissa ex foroiulio turba oppidũ cremat fœminas infra pubertatẽ in campũ ad hoc ꝓstitutũ abductas trucidare iubet Moxq₃ iusiurãdi quod romilde ꝑstiterat memor eã vna nocte tm̃ in coniugẽ accepit.Quã postridie validissimis duodecim militibus ꝓstituendã vsq₃ ad lassitudinẽ exhibet.deinde palo eam affigi mandat/tali dignã dicens ignominia fœminam quę ob libidinẽ patriã hosti ꝓdidisset. Fuit ergo desiderio quẽ dixim⁹ finis A quo recuperatas quas romano ꝑsuli abstulerat vrbes ecclesie carolus restituit.Addidit his spoletũ atq₃ beneuentũ.Quib⁹ beneficiis ut põtifex gratie aliqd repẽderet carolum multis ornauit priuilegiis Quorũ illud maximũ fuit donare ecclesias ydoneis sacerdotibus posse:id a sacerdotibus inuestitura vulgo appellaᷓ qua sine ecclesiã vel vt nũc loqmur bñficiũ nemo possidebat.Recipiebat eni a rege q bñficiũ adeꝑturus esset annulũ vel simile quippiã argumẽtũ scilicʒ regie in eũ gratitudinis. In

Priuilegiũ iuestiture ecclesiarũ & istituendi romanũ põtificem terest eni regũ nosse qui maiores maxime ecclesias admiñstrent quarũ ipi tutores sũt Adiectũ priuilegio est.Romanũ quoq₃ põtificem sine caroli iussu elegi nõ debere: idq₃ in sinodo assidentib⁹ rome centũ quinquagintatrib⁹ ep̃is atq₃ abbatib⁹ firmatum est.Rebus in italia ex caroli sentẽtia preclare confectis i frãciã reuerti rex maturat.Nam rebellãtib⁹ iterũ saxonib⁹ bellum indicere iãdiu aĩo conceperat ꝓpterea ꝙ sepenumero victi nec acceptas leges nec cõuenta seruarẽt.Sed cũ falsis deorũ religionibus inseruirẽt:frãcos xp̃i cultores maxime oderãt qbus erãt finitimi. Aduersus illos ducto exercitu variis ꝑliis vt oportune carolus poterat certatũ est.Duob⁹ tm̃ locis apud onacrũ semel iterũ apud hesaʒ fluuiũ totis copiis pugna fuit.Posteriore attriti saxones in deditionẽ venere.His mãdatũ est xp̃i religionem istitutaq₃ ꝓfiteri.Ex omni saxonũ turba multis obsidibus acceptis milia decẽ carolus in franciam translata variis assignari locis iubet.Ex his ꝓgnatos brabantinos flamingos

Bellũ i hyspania. ꝙ satis cõstat:quorũ etiam nũc ferociam & seditiosos mores prę se ferũt.Saxonib⁹ tandẽ post eius belli initiũ trigesimo anno superatis:cũ ex hypania belli motus fieri nunciarentur ad iis q aduersę religionis erant:Carolus fidei xp̃iane caritate addu

Pariũ francie origo. ctus exercitũ in hyspaniã ducit.Prius tñ q̃ expeditionẽ ꝓduceret rẽ tanto principe dignam ordinat.Ex omni ꝑcipua francorum nobilitate duodecĩ selegit quos secũ

in militia ꝑduceret eos pares appellãs: qa scilicet equali inter se dignitate regi ꝯstã tes ꝑpetuo essent: neq̧ cuiusq̃ nisi parlaměti tm̃ senatus iudicio obnoxii tenerenť q ꝯseruãdis item coronãdisq̧ francorũ regib⁹ adessẽt. Hi etiã nũc ĩsequẽtib⁹ nomi nibus designanť. Remensis archieps Laudunẽsis atq̧ lingonẽsis pontifices duces. Bellouacus: Nouionẽsis: atq̧ Cathalaunẽsis epi comites sũt appellati. Ex seculi ꝑn cipibus: Burgundus: Normãnus & Aquitanus ducatus dignitatẽ. Flandrẽsis autẽ Tholosanus: & Cãpanus comitatus ꝑrogatiuam obtinuere. Geruasius tilesberius qui ad othonẽ quartũ ĩpatorem germanũ de ociis ĩpialibus scripsit autorẽ hãc pariũ institutionẽ ab arturo rege anglo ꝓcessisse. A quo franciã subactam fuisse di cit circiter annos dñice gratię quĩgẽtos quadraginta. Quod & ipi angli tradunt ni chil tamẽ in francorum hystoriis inuenio qđ huic rei cõcordet. quare illud fabule ascripserim. Carolus aũt inde ꝓfectus pampilonã in saltu pyreneo vrbem: deinde ibnalarchi opera qui eo loci imperitabat cęsaraugustam carolus capit. Inde postq̃ magnã agri hyspaniẽsis partẽ ferro igneq̧ vastasset ĩ franciã maturãs pãpilone mu ros solo ęquauit. At cũ ad ãgustias pyrenei iugi q̃ ad vasconiã spectãt peruentum est: vascones ex incidiis in postremã francorũ aciem tela coiiciũt Atq̧ ita arctissimis faucibus inclusus miles cũ nec retrocedere nec in iugũ euadere posset magna clade affectus est. Interemptis anselino atq̧ egesibardo egregiis belli ducibus. Rolanduʒ quoq̧ caroli ex sorore nepotẽ fortissimũ virum illic periisse autores tradũt. Cui⁹ il lustria plurima gesta posteritas celebrauit. Occubuit quoq̧ oliueri⁹ paris nobilita tis strenuus comes. Sed huius ꝑfidię pœnas interfectis paulopost eorũ regulis incẽ sisq̧ late agris vascones exsoluerũt. Hęc a ganelone qui marsillo infideli regi extre mam francorũ aciẽ pecunia corrupt⁹ ꝓdidit: clades illata est. Sed ꝓditorem pœna non deseruit. Carolus enim ganelonem apprehensum aquisgranũ duci ibiq̧ equis ferocissimuis quattuor: pedibus manibusq̧ distractũ mambratim dissipari iubet A saxonibus in britones caroli arma conuersa sunt qui a francis defecerãt Venere tã dem in caroli potestatẽ. Per idẽ temp⁹ bñuentum duce araiso Caroli imperata ab iurant atq̧ grauissimos motus belli excitassẽt nisi caroli diligẽtia ꝑuenisset. Admo to enim ad capuam incredibili celeritate exercitu: vix castris locatis de pace conue nit: perterrito hoste q tantã in rege celeritatẽ admirareť. Re confecta frãciã carolus repetit. Ibi nũciũ accepit Tassilonẽ baioarię ducem quẽ ad pipinum venisse supra memorauimus vxoriis q̃relis agitatũ arma parare finitimosq̧ populos sibi ad soci etateʒ belli accisc ere: vt frãcis incõmodaret. Erat a tassiloni vxor desiderii filia: cui do lebat maxime patris fortu na quẽ frãci & regno & vita priuauerant: vxore liberis q̧ abductis. Ea re cognita: carolus nulla mora interposita: in tassillonẽ ꝓgreditur Cũ nõ ꝓcul baioaria ꝑuenisset legatis mãdat tassillonẽ adeãt: atq̧ admoneãt: plu ris habeat frãcorũ mansuetudinẽ q̃ arma experiri. Quibus mãdatis perterritus tas sillo nihil cunctatus carolo se dedit. Datq̧ theonẽ filiũ cũ aliis cõplurib⁹ summa ei⁹ gentis nobilitate obsidem. Interea cũ hęc agerenť: Abdoriti vetustissima amicitia francis iuncti: qa a finitimis populis bello ĩpeterenť auxiliũ petitũ ad carolũ mittũt Ab oceano sinus est q oriẽtẽ versus centũ (vt fama est) milib⁹ passuũ excurrit Hũc ad vtrãq̧ ripam abdoriti velatabi atq̧ normãni incolebãt Abdoritorũ legatis caro lus opẽ polliceť. Nec cunctať copias illo ꝓmouere hostẽ ex sociorũ finibus pellere pulsos adigere iuramẽto: ne vltra abdoriti. sed nec aliis populis bellũ se inconsulto inferant. Supererant huni: q a scithis atq̧ inde a meotide palude olim mouentes in

Geruasius.

Proditio ĩ castris frãcorũ a ganelone.

Britones.

Bauari.

Abdoriti

Huni victi & mirũ ĩ modũ attenuati suis fortunis.

pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine sociisq; potẽtes: atq; aduersus saxones de regionum limitibus contẽdentes: francos parui habere cœperunt. Igitur aduersus validissimam gentem delectissimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandẽ anno multis variisq; p̃liis bellũ confectum est. Victoria de hunis habita: franci quicquid apud hostẽ diuitiarum inuentum fuit in franciã exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorũ est vt de summis opibus & beata quadã fœlicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splẽdorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderit Adelgisum desiderii regis filium qui bisantium ad ĩperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu ĩ italiam venisse recuperandi paterni regni causa Cuius inanes conatus missis prefectis carol⁹ facile fregit adelgiso supplicio affecto. Bohemicũ deinde atq; lemouicũ bellum p carolum filium iuniorem confectum esse: quo egregio facto fili⁹ indiciũ paterne virtutis a qua non denegaret dedit. Neq; diu post de normãnis abdoriti questiones carolo afferunt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido essent. Indignatus igitur carolus q; victi semel normanni bellum redintegrassent: classe instructa illo militem mittit: ipse terrestri itinere proficiscitur. Iam enim tam elato animo gothofridus superbiebat vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurum iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a suo quodam satellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos se esse promittunt. Ad hec tam crebro ingruentia carolo bella addere quosdã autores nõ ignoro expeditõẽs quam religionis causa: atq; bisantini impatoris suasu hierosolimam carol⁹ duxerit Cuius rei fidẽ non facile admiserim. ob id maxime q; hic constantinus graui leprã eo tempore laborabat. Illa vero que de hyspania ferũtur dissimilia vero sunt. Nam cum vel in italia vel in hyspania: in germania item aduersus saxones plurimis locis in vasconia rursus atq; aquitania continenter bella nulla quiete data gesta sint nullum fuisse tp̃s videtur quo tam longiquum assumere bellum potuit. Nec illud afferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hierosolimam mouisse: tum propter constãtinopolitanũ imperatorem qui emulum imperii suspectum haberet. Nec constat carolum italie aut germanię fines a suscepto imperio preteriisse. Is quoq; qui vitam & gesta diui seruatii memorie prodidit: negat carolum vllam in sarraxenos expeditionẽ duxisse Itaq; qui de hierosolimitana expeditione scribunt: Nullum tempus ad locum tam longi itineris signant. nisi quãdam sine nomine & regionis appellatione siluam feris tantum cognitam qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quasi voce humana admonitus: in viã militarẽ reuersus est. Sed quis putet tãtum imperatorem absq; viarũ consciis ductoribus se atq; copias oẽs noctu/siluarũ opacitati per dumos & vepres credidisse. Hec delyramẽta sunt magis vetularum: q̃ hoim scite & diligẽter rerũ narrationẽ texentium. Et q ita memorant. tacent cõstãtini qui tunc bizantinus impator erat elephantię morbum quo grauissime laborabat cũ quo cõuersatũ fuisse carolum (quẽadmodũ nonnulli tradunt) haud vero simile ẽ. Ego vero cũ tolleti essem: carolũq; magnũ magnis laudibus efferã: q; hyspanie bonã partem ad ip̃m vsq; tolletum subiugasset: platus est ad me liber qui p̃conia hyspanię inscribit: vbi hec q̃ de carolo memorabam ei⁹ libri autoris maximo studio & nixu refelluntur. Quãobrẽ inter tot repugnãtes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est carolum ad granatam vsq; pene

Abdoriti contra normãnos

trasse. Et adelphonsi gabitię regis ope vlyxbonam recepisse. Tantum illis assentior qui hierosolymitanã expeditionem non admittunt. Quibus aũt causis ad imperium carolus sit prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos seditione qdã magna auctoritate proceres ĩ leonẽ pontificem coniuratione facta: vrbe eum expellũt Qua iniuria p legatos ad carolum relata. vltũ se ire pontificis iniuriam rex respõdit ratus ad dignitatẽ suam ptinere romanã sedem tueri. Leonem aũt magno honore apud parbrunẽ saxonię oppidũ carolus excepit. Datoq; illi plurimo insignium virorum comitatu romã remisit. Igitur breui dum saxonie res componit mora interiecta in italiã ptẽdit. Eius aduẽtu ppposita res est: cõiuratis supplicio affectis atq; ita carol⁹ põtificẽ restituit. Restitutori gratificaturus leo terti⁹ sacerdotũ habito ꝯsilio carolũ. viii. Calẽ. ianuarias cũ frãcorũ regnũ tris &. xxx. ãnos admistrasset: augustũ appellat/gratũ nomẽ romanis: nec minus italis oĩbus acceptũ. Supra ei trecẽtos & xxx. annos cũ iperii nomẽ (gothis oĩa fere occupantib⁹) insuetũ pene esset: ad Carolũ delatũ esse nemo nõ letabaẽ q & virtute & rebus gestis ipio ydone⁹ oĩũ iudicio erat. Imperii aũt appellatio tametsi diu militare officiũ in bello fuisset: cõsuetu dine tñ inductũ est vt in iis q̃ reipublice gubernacula soli inibãt: imperatoriũ nomẽ ad dignitatẽ transtulerit. regio noĩe reiecto. qđ post exactos reges odio romanis hẽbaẽ Preterea ꝯstãtinopolitanorũ ĩpatorũ socordia effecerat vt illis nõ ferentib⁹ ꝯtra tyrãnos opẽ romanis põtifex leonem ĩpio priuarit. Impatoria dignitate decoratus carolus in franciã reuertẽs oĩbus qua iter habebat locis magna oĩm letitia excipitur. Gesta sunt a carolo pleraq; alia bella q̃ p ꝑfectos vel filios ꝓspere administrauit. Sicut illud qđ aduersus britones p andulfum gessit dũ vuarmacie cõtra saxones ageret. Hi eni britones a britãnis orti cũ aliq̃n a saxonibus britãnia occuparetur in venetorũ atq; corosolitorũ terras vbi nunc incolunt cõmigrauerant francis exinde tributũ quotannis exoluẽtes. Qđ cũ per id tẽpus detractarent: andulph⁹ caroli iussu subiugauit acceptis obsidibus quos vuarmaciam ad regem adduxit. Quęvero a turpino remensi plurima ꝓdũt: ea permultũ audacię grecanicę habere mihi videtur. Figmẽtis eni similia p poesim excogitata esse crediderim. Cuiusmodi illud est pãpilone muros turbarum concentu corruisse. hastas militum iam diu aridas terre noctu affixas nõ longe a tolleto altera die viruisse. Carolum tam valido lacerto esse. vt equi cõplures soleas ferreas simul soluere posset. Incidentem ęquo armatum militem vno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergum equi adacto. Nec illud facile receperim qđ de fernago gygante dyonisian⁹ chronographus ꝓter hystorice fidei reuerẽtiã ꝓdit. Ait eni robore tãto fuisse q̃tũ quadragita electissimi homines vnq̃ habuerũt. Eiusq; brachiũ cubitis q̃ttuor: crura totidẽ extare facie cubitali naso dimidio min⁹ totius corporis statura cubitis duodecim idq; hoĩs mõstrũ agolia quẽ fũde iactu dauid ꝓstrauit gen⁹ duxisse & a babilonio amirante auxiliarẽ hyspanis cũ duob⁹ &. xx. pugnatorũ millib⁹ eẽ missuз. Aduersuз queз cũ oger⁹ egregi⁹ miles carolo iubẽte ꝓcessisset illũ a fernago dextra apphẽsũ tã raptiз ĩ castra deportatũ: q̃ ouiculã sustulisset. Alterũ deinde succedentẽ brachio sublatũ rapuisse. Post hec fortitudinis exẽpla vigiti in gigãtẽ emissos binos vicissim raptos eẽ hęc ĩdigna creditu cũ (sint) similia gygantum fabulis nõ temere videtur quos mõtem monti aduersus iouem superposuisse poete finxerunt. Qui hoc admiserit eũ quoq; credere non impedio antei cuiusdam cadauer apud tingenam a sertorio effossum septuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani scriptores ferunt.

Quare imperii dignitate. Carol⁹ donatus est

Imperium.

Britones.

fuisse repertum. Fuit nihilominꝰ carolo cum specie corporis valitudo & robur ingenium insuper excellens: grauitas atq; incessus dignitati regię non discors. Liberalibus disciplinis animũ excoluit pceptore primũ Petro pisano: deinde Alcuino anglo viro apprime diuinis humanisq; artibus erudito quem glosę in bibliã quã ordinariam vocãt autorẽ antonius florentinus pdit. Qui quis enim alcuinus a regibus anglis ad carolum missus esset orator: soli tamẽ gallici benignitate delectatus apud carolum mansit. Quo autore parisiensis schola (quã vniuersitatem vocant) hac occasione cœpit. Delati naue ex scotia claudius & iohãnes: rabanus quoq; & alcuinꝰ ex venerabilis bedę discipulis. In galliã cũ venissent: nec quicq̃ pter bonas disciplinas patria exportassent: se sapientiã profiteri: eamq; venalem habere conclamant: qua re ad carolũ perlata illos ad se vocat: vocati libere profitent sapientiam illis esse quam adipisci cupientes gratis edocerent si vita locusq; tantũ eis prębéretur. Intellexit imperator ingenuam hominũ mẽtem eosq; cum aliquot dies apud se tenuisset. Claudium cui nomen erat demens parisii conuersari: & generosos adolescentes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannem vero papiam misit. Hoc initium habuit parisiensis schola celebre mox philosophis atq; theologis gymnasiuz. vnde prodiere insigni doctrina & eruditione viri: qui non secus atq; illuminatissimę faces mirũ christianę religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorũ parens (non quidẽ annis: sed liberalibus religiosisq; disciplinis) antiqua a plerisq; nominetur. Bononiensis etenim schola quę theodosio imperante initiũ cepit: est ętate superior: collegiorum vero & doctorum hominũ numero longe inferior. Eloquentię pręterea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum gręcarum non paruã cognitionem. Neq; vernacula modo lingua: sed peregrinis insuper eloqui studuit. Tabellis cęratis carolus vtebat vt quę vel excogitaret per se agẽs: aut inter occurrentes curas se agenda pręsentarent ea scriptis mandaret. Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam / bristico anglorũ regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timens ad francos se contulit. vbi liberaliter per tempus acceptus: Cum bristicum mortẽ obiisse accepit in angliã reuersus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factũ scriptor quidam anglus malmesberię monachus asseuerat his verbis. Qđ dei consilio factum inquit intelligo: vt vir ille ad tãtũ regnum electus regnandi disciplinã a francis acciperet. Est enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorũ occidentalium facile princeps. Hec ille.

Venientes ad se legatos veste: aurea indutus & gladio preciosis gemmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequentissimis venationibus gallorum more delectabatur: exercebaturq;. Balneas crebro petebat admissis dicacissimis quibusq; quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizãtini imperatoris filia natus est. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiã incredibili charitate diligebat. Mansuetussimus ad omnia in iure dicendo ęquitatem: in gerẽda republica moderantiam obseruauit. Religionis in primis reuerentissimus cultor sacerdotes & clerum omnẽ venerabatur. Quod in primis testantur synodi quinq; per galliam eius pręcepto habitę: maguntię vna. Remis altera / tertia turonis. Cabilone q̃rta. Quita arelate. In q̃bus clero leges: & debiti ritꝰ ordinati fuere. Cũ vero de rebus diuinis & vario canẽdi genere sacerdotes disceptare audiret: propterea ꝙ ambrosianum illo tẽpore atq; gregorianũ morẽ promiscue clerꝰ obseruabat: obtinuit vt gregoriano reliquus orbis: ambrosiano mediolanensis ecclesia vteretur. Plurima tẽpla extruxit

Marginal notes: Alcuinus — Institutio scholæ parisiensis. — Ebritus — Nota de officiis ecclesiasticis.

et ditauit & quę diruta cognouisset ea mādauit per locorū sacerdotes restitui atq͂ instaurari. Aedes & palatia cōplura magno sumptu iactis fundamētis cōdidit: quę testimonio sunt regiis quibus ornatus erat virtutibus. Et cū in oēs tū in pauperes liberalissimus habebatur. fuitq͂ in florentinos piissimus. Itaq͂ eorū vrbē diu desertam instaurauit reductis in eam ciuibus. Genuā preterea a longobardis pressam in suam ꝓtectionem accepit duce imposito qui eā multa humanitate moderatus est. Venetos quoq͂ propriis legib⁹ viuere pmisit nec minus fuit in alias italię ciuitates beneficus. Fuerūt carolo multę vxores quę illū prole fœlicē reddiderūt. Prima quę desiderii filia erat dimissa. Hildegardam nobilissimā ex sueuorum gente virginem accepit. Ex ea nati sunt Carolus/pipinus/ludouicus/& totidem filię. Pipino italiā: carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetias inuasit partemq͂ insularū quibus venetiarū ciuitas constat vsq͂ ad riuū altum occupauit quē cū ex coniunctis doliis ponte facto oppugnare cœpisset: aduersa tempestate & venetorū eruptione pons dissipatus est. Causa in venetos belli fuit: qa ꝯtra cōcordię prius cū nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita eni fere semper cōpertuȝ est: vt nulla italię pars fidē gallico nomini constāter seruet: quod cū sępe tū hac ętate maxime expertum est: Cum carolus octauus francorū rex neapolitanum regnū recuperasset veneti & ludouicus mediolaneñ. magis ad hoc copiis instructis Carolū franciā repetentē intercipere conati sunt. Quod nō sine suorū strage tētauerunt. Pipino autē caroloq͂ prius patre mortem obeuntibus ludouicū quem vnicū habebat augustum coadiutorem assumpsit. Circa liberos educandos eam curam adhibuit vt mares bonis disciplinis: fœminas lanificio erudiendas summopere studuerit. Cum autem quies illi a bellis concessa est: triēnio priusq͂ moreretur. testamētum condidit duabus partibus totius preciosę suę supellectilis ciuitatum maiorum pręsulibus relictis ad resarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibusq͂ & familię pro vniuscuiusq͂ ratione attribuit. Ipse deinde cum laxādi animi causa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiq͂ publicę sollicitudines prospera semper valitudine vsus esset: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias absumptus est: anno christianę salutis octingentesimo quintodecimo. vixit annos septuagintaduos. regnauit quadragintaseptem & quattuordecim imperauit. Eius excessum præcessere quædam prodigia. Pila quę in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons item quem apud maguntiam supra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquisgrani porticus qua ab ędibus palatinis ad templum via erat corruit. Erant in thesauris preciosioribus regis mensę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnam quę simulachrum vrbis constantinopoleos continebat templo diui apostoli petri romę. Alterā in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauennati ecclesię dicauit. Tertia quę totius orbis imaginem pręferebat cum aurea ad filios peruenit. Sepultus est magnifico monumento aquisgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiusmodi inscriptione. Caroli magni christianissimi imperatoris romanorū corpus sub hoc sepulchro conditum est. Hunc excessum habuit carolus qui ob gestorum magnitudinem magnus appellatus est. Ipse nāq͂ tametsi a patre pipino regnum grande accepisset multis tamen per italiā atq͂ germaniam galliam preterea angliam atq͂ hyspaniam prouinciis ampliatum reliquit. Caroli magnitudini astipulatur maxime legatio ad eum a persarū rege missa. Cuius opes in oriente per id tp̄s florentissimę erāt qui

Florentini
Genuenses.
Veneti.
Caroli vxores & filiæ.
Itali in frācos
Caroli octaui mentio
Prodigia.
Quattuor tabulæ ꝓciosæ.
Epitaphium Caroli magni

Horologium Carolo missũ ingentibus donis caroli amicitiã petiit. In donis fuit horologiũ ex auricalco miro artificio fabricatũ. Vnde excidentibus horatim in subiectã cãpanulã duodecies singulis globulis ęreis temp⁹ signabatur. Erant quoqꝫ pari numero equites qui ad quãqꝫ horã singuli ex fenestra ꝓdibãt: quã in horologiũ regressi ipsi claudebant. Fuit preterea ample ad modũ magnitudinis tentoriũ bissinũ cum aromatib⁹ & balsamo atqꝫ elephanto. Idẽ fecere cõstãtinopolitani ĩperatores: quos in amicitia cõiunctissimos carolus excepit: q̄q̄ nõ satis ęquo animo ferrent imperatoria illum dignitate fuisse a leone donatum. Sed illud oĩm maximũ est: ꝙ nihil antiqui⁹ duxit q̄ xp̄i fidem dilatare: & terminos ꝓferre xp̄ianorũ Cuius exemplũ imitati oẽs fere *Mõ mirandũ ꝙ francorum reges appellãtur xp̄ianissimi.* q secuti sũt francorũ reges magnis atqꝫ excellentibus factis cũ religioni & fidei xp̄iane dignitatẽ cõseruarẽt atqꝫ ampliarẽt: nihil mirũ inuidis atqꝫ detractoribus videri debet: si xp̄ianissimi appellati sunt. Itaqꝫ cõstat nullius gẽtis tanto labore romanis põtificibus & aliis p̄terea per orbem dei ministris passim fuisse subuentum.

GLoriosissimo imperatori successor ludouicus extitit: qui pii cognomẽ ob morum mansuetudinẽ est cõsecutus. Hic puer adhuc aqtanie principatum quia ibi natus esset iussu patris obtinuit: preclaros labores aduersus hyspanię tyrãnos excepit ciuitatibus multis in aragonia maxime viuente patre in suam potestatem receptis in quibus barchiona fuit diues plurimum. quam continuis septem hebdomadis obsessam expugnauit. Nuncio de patris excessu accepto: ipse post trigesimũ diem quo aquitania digressus est aquisgranum venit. Vbi a ꝓceribus francis qui *Carol⁹ sanct⁹ habetur.* illo visendi noui regis atqꝫ imperatoris gratia conuenerant consalutatus imperator: ad patris monumentum deo preces ritu xp̄iano supplex habuit Carolus eniꝫ ob vite merita in numerũ sanctorũ relatus esse a plerisqꝫ creditur. Cui etiã loci incole diẽ festũ agunt. Idqꝫ ab ecclesia romana permitti hostiensis iuriscõsultus tradit. Quo exemplo ludouicus vndecimus carolum a parisiensibus coli nostra ętate imperauit missis vicatim nuntiis qui diem festum celebrari populo indicerent pœna capitis repugnantibus indicta. Aquisgrani agens ludouicus recensito patris testamento: legata quęqꝫ distribuit: qn si quos ex familia minoris a patre habitos vel p̄teritos animaduertit eos aucto legato compensat. Eodem loco legatos ad patrẽ missos audiuit & ante omnes michaelis cõstantinopolitani imperatoris oratores *Libri dyonisij* amicitiam eius petentes delatosqꝫ a se diui dyonisii libros qui de celesti hierarchia ĩscribuntur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo. xxiii. Venere quoqꝫ a grymoaldo principe beneuentano nuntii, qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt. Indicta est grimoaldo annua pensio sex milium aureorum. *Godefridus dalmacie rex* Eodem tẽpore dalmacię rex qui godefridii filium regno spoliauerat ad imperatorem se contulit seqꝫ & dalmaciam omnẽ ludouici potestati permisit. Quem nõ multopost in saxoniam legat. Nam & saxonibus & frisiis terras a patre ablatas ludouicus restituit ratus illos ad parendũ clementia & libertate q̄ armorum & belli seueritate propensiores fore. Sed hanc regis facilitatem pleriqꝫ reprehẽderunt: cum huiusmodi gens pugnax atqꝫ inhumana duris semp legibus contineri debuisset. *Pascalis papa icõsulto ludouico eligitur.* Deficientibus per id tempus ab imperio sclauonibus & mox item vasconibus: motus omnis facile cõpressus est. Nõ tulit quoqꝫ satis ęquo animo ludouic⁹ ꝙ paschalis prim⁹ se (leone mortuo) electũ sine suo assensu põtificẽ appellauit Missis tamẽ a paschale ad eũ nunciis primuꝫ deinde ipso paschale ad imperatorẽ veniente: Ludouicus per bernardum lombardię regẽ & preterea p arelatensem ãti

stitem:mox per semet obuiã pontifici factus:prodeuntẽ reuerẽter excepit. Exceptũ donis honorauit:romãq3 dimisit.Breui post mora interiecta ludouicus aquisgrani conuentũ habuit sacerdotũ atq3 ꝓcerũ. In eo codicẽ de ordine & ritu ecclesiastico cõdi iubet quẽ p ciuitates & suę ditionis loca insigniora circũlatũ ab vniuerso clero exscribi & seruari mãdauit.Eius codicis autor fuit amalarius dyacon⁹ florẽs illa ęta te sacris institutis & studio litterarũ. Pontifices vero atq3 inferioris dignitatis sacerdotes quos p̄claris vestibus per fastũ vti & gemmis cõpluribus digitos ornare cognouit: eam pompã deponere humilibusq3 indumẽtis vestiri: & gẽma vna tñ ad dignitatis indiciũ contentos esse imperat. De liberis autẽ quos tres habebat hęc fuit ludouici institutio:lotharium imperii consortiũ secum habere voluit.Pipinum aquitanię prefecit.Ludouicum in baioaria3 legat. Ipse militũ pręfectis negociũ dat abdoritas petere quos ab eo defecisse acceperat.Qui primo fere aduẽtu se pręfectis summisere.Interea dũ venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię regẽ qui mediolani sepultus fuerat nepotẽ lombardię regem:consilio egedonis(quo amico carolus aliqñ vsus fuerat & regneri qui palatii pręfecturã sub carolo magno gesserat(bello se parare & ad apertam defectionem copias cogere.Iam quoq3 angustias alpium occupasse & firmo tenere pręsidio.Eam ob rẽ ludouicus celerrime exercitum ex francis alemãnisq3 confectum educit.Cum aũt cabillonem castra admouisset:bernardus de imperatoris expeditione certior factus: cum eos quorũ auxiliis nitebatur perterritos videt: ipse ad Carolum quem benignum atq3 sibi indulgentẽ fore sperabat venit:atq3 ad pedes imperatoris procumbens culpamq3 confessus:auctores quosq3 nomine designat.Bernardi exemplo reliqui cõsultores idem faciunt. Inter quos erant episcopi tres. Asselinus mediolanensis:vuolphonsus cremonẽsis: & theodulphus aurelianensis. Hos oẽs in custodia vinctos aq̃sgrani haberi ludouicus iubet.Quo & ipse hybernatur⁹ erat.Primo vere dñicę resurrectionis die exacto: bernardũ cũ suis participibus sibi pręsentari iussit. Qui tametsi romanis legib⁹ capite dãnari debebant:pius tamẽ rex satis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris poenę tanq̃ scelere careret ipatiẽs bernardus: capite cęsus est. ginalũ itẽ q regi⁹ cubiculari⁹ extitisset par poena secuta est. Antistites aũt dignitate amotos monasterio addixit: reliquos relegauit. Dũ hęc aguntur britones duce normanno a frãcorũ fide deciscũt.Ea re cognita ꝓgressus aduersus illos venetis.i.vannę ꝯciliũ indixit . Inde in britones mouet:nec destitit donec normãn⁹ a carolo quodam suo aulico interfect⁹ nũciat̃.Rege amisso britones i potestatẽ ludouici deuenere.Vascones inde rebellarũt.S3 pipin⁹ ludouici fili⁹ instabilis populi ferociam ita cõpescuit: vt nõ temere q̃spiam postea aduersus ĩpatorẽ arma sumpserit.Lindeuintũ p̄terea pannoniorũ tyrannũ q aquilegiã bello p̄mebat copiis ad bornã pręfectũ equitum missis fugat.Per id ferme tp̄s piratę ex dacia occeano delati cũ neq3 in flandriã neq3 in neustriã (portub⁹ firmo p̄sidio occupatis) appellare possent:in aq̃taniã exercitu vacuã irrumpunt:quã repẽtinis incursionibus vastatã relinquẽtes ad suos se rettulerunt diruto sancti philiberti coenobio qđ ludouicus in herio insula agri pictauẽñ construxerat.Mox vero abeuntibus danis beati philiberti corp⁹ exhumatũ in burgundiã transfertur. Lindeuintũ varia diu fortuna seruauit. Nã ꝓcedẽtib⁹ aduersus eum francis munitissimo atq3 edito castello se continebat.Interdũ ab aquilegiẽsi comite vandra fugat⁹ ad dalmatas se recipiẽs occasionẽ in pannoniã remeandi explorabat.Sed versipellis hõ tandem clã interceptus occiditur. Inter hęc ludouic⁹ cum

Concilium aquisgrani.

Amalarius

Contra fastũ cleri.

Bellum a bernardo lũbardo in carolũ

Poena reorũ

Lindeuintus.

Normanni piratæ

lotharium in lombardiam dimisisset: lotharius rebus inter longobardos compositis a paschale pontifice romano accersitur. Quem dominicę resurrectionis festo in vrbe excepto paschalis insignibus imperii donat augustūq appellat. Inde vero papiam adueniens aliquot illic dies propter impedētia negocia moratus est. Quibus partim non absolutis ad patrem ea quę gessisset rettulit. Qui lombardię rebus bene consultum esse volens: moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent. Dum hęc in francia gerūt romę tumultus exoritur: interfectis in ędibus pōtificis theodorico ecclesię romanę scriba & leone donario: quibus priusq̄ morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id maxime q̄ lothario fidi haberentur: cuius immanitatis culpam in paschalem pleriq transferebant. Ea re ad ludouicum per nuncios delata: delugo diui vedasti atrebatis abbati: & huffrido comiti negociun dat criminis autores inquirendi. Sed nō dum curia abierant: ecce pontificis paschalis oratores ludouicum conueniunt qui paschalem omni suspitione liberent. Verum hac purgatione non contentus imperator: nuntios quos paulo supra nominauimus mandata absoluere pcipit. Illi romam profecti perquisita diligenter veritate pontificis iureiurando comperiūt nullam huius mortis labem ad paschalem pertinere. Interea ludouicus regni curā non omittens: vrbes & populum visere: & quid passim gereretur cognoscere pergit: vt oppressis leuamen: iniquis pœnam inferret. Quibus pro tempore quātū ad se pertinere arbitrabatur peractis: compendium quo procerum conuentum indixerat reuertitur. Ibi redeuntibus roma legatis accepit paschalem innocentem esse. Eam ob rem pontificis oratoribus liberum discessum permittit. Inde aquisgranum progressus imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit. Britonum pręterea legatos in quibus yuo vinemadius erat homo inter suos apprime nobilis & potens liberaliter habuit. Hi se regionēq cum vxoribus & liberis ludouico pmisere. Donati magnis muneribus britones abscesserunt. Mox autem yuone duce finitimos bello impetunt & eos potissimum qui imperatori erant audientes. Sed paucis interiectis diebus domi a suis interfectus perfidię suę pœnam yuo luit. Per idē tempus pax quam petebant normānis concessa est. Cum bulgaris item res composita. Agenti post hęc in germania ludouico: heryo princeps normannus cum vxore & multitudine bona suę gentis ad ludouicum religionis plenus accessit & sacrosancto christianę fidei lauacro ablutus est. Cui formidanti ne a suis q̄ christian9 esset patria pelleretur Ludouicus locū illi apud frisones munitum attribuit in quem periculo imminente se tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium sacerdotem græcum eodem tempore a bauduyno pannonię pręfecto deductum fuisse ad ludouicum: qui concinādorum organorum cum admirandus opifex esset: gratissim9 ideo imperatori fuit. Nam quia id musici genus instrumenti franci nondū cognouerant georgium adulpho quęstori palatino ludouicus assignat qui & stipendio & iis q̄ ad artem conuenirent sacerdotem iuuet. Hinc organorum vsus in franciam primitus emanauit. Inuenio pręterea multa de afonte quodam saraceno scripta esse q̄ ex affrica in hyspaniam traiiciens brachinonam vsq: atq cęsaraugustam copias admouit imperatorem quoq per pfectos primo aduersus illū bellum gessisse. Sed ducum incuria atq inertia rem infœliciter successisse. Quibus officiis amotis pipinum aquitanię regem & hugonem principem palatinū: maufredum pręterea in hostem misisse. Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priusq̄ pyreneum su-

Lotharius august9 a paschale appellatur.

Romani tumultuantur.

Paschalis pape apud ludouicū purgatio

Bulgari.
Britones perfidi.

Heryo princeps norman9 baptisatur

Organa missa ludouico.

ꝑaſſent oīa perdēdi ſpacium hoſti reliquiſſe ita vt ad hanc calamitatem ꝑtinuiſ
ſe pleriq; dicerent ꝓdigiū qđ paruo ſupra tp̄e viſū eēt. Acies enim cōcurrentiū in ſe Prodigium.
militū cruore madētes in celo apparuiſſe nunciabať. Nec mora interpoſita p nūci-
os ludouicus cognoſcit nouas copias azonti aduenifſeQuare lothario cōmittit ex
auſtraſia militē deligere:& in feſto exercitu petere hoſtē. Mouit igitur lotharius &
dū lugduni cōſtitiſſet:pipinus eius frater magnis itineribus ad eū venit. Fratrib⁹
vero de rōe iſtātis belli ꝯſiliū capiētib⁹ nūti⁹ quē exploratū qđ apđ hoſtē ageretur
lothari⁹ miſerat:ab hyſpania reuertiť. Refert mauros qdē in hiſpaniā penetraſſe:ſʒ
tandem inde ſe recepiſſe:nec bellū vltra moturos eſſe. Ea re cognita pipin⁹ aquita-
niā frāciā repetit lothari⁹. per hos dies cū āglis mos eē reges ſuos necādi ipſiq; edel
rodū trucidaſſent:angliā regibus deſtitutā dan occupauerunt anno xp̄iane gratie
octingenteſimo.xxvii. Dū hec aguntˀ cauſa incidit ludouico vuarmanciā hafbur-
gūq; ꝓficiſcēdi. Nuntiabať enī normānos baioarioſq; cōparatis armis in germa-
niā ꝑuenturos. Ea res & ſi caruit fide:maius tñ crimē ab iis quos officio admotos Vuarmacia
memorauimus in ſe moliri cōperit. Quāobrē berardū ad ſe ex hiſpania accerſitū cu vāgionū non
biculari honore & palatii ꝑfectura donat credita illi ſui corporis cuſtodia Sʒ ea res ꝓcul a rheno
q̄q̄ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululū more obiecerit clam tamē quoq; poſ in germania
ſunt ſollicitāt & blāditiis demerenť Neq; verenť pipinū in patrē animare mēorātes ciuitas
berardū aulicis oībus dñari eos ſupbie euaſiſſevt aſpnareť vniuerſos Sed nec ludo
uicū hoīs magnitudini etiā ſi cupiat obſiſtere poſſe ꝙ potionib⁹ atq; magicis ſorti
bus regis mētē ob regine iudith ꝯcubitū ſibi berardus deuinxiſſet Niſi tanto dede
cori prudēs filius occurrat cōtaminationē in dies ſordidiorē fore & vires demū in
ꝑniciē īpatorie celſitudinis adeptur ā Hec ita obloquētibus ꝯiuratis pipin⁹ fidē ad Coniuratio i
hibet& armatorū nō parua multitudine collecta aureliā petit Odonē vrbi a patre egem.
ꝑfectū officio exturbat ſubſtituto in ei⁹ locū manfredo Ab aurelia verberiā ad ri- Verberia.
pā iſare vicū cōtēdit. Eorū aduentu citiſſime(quia cōpendii agebat)cognito ludo-
uic⁹ iudith reginā laudunū ꝓficiſci & in templo virginis marie morari iubet Berar
dū itē abire a ſe & ſalutē procurare admonet Petērē laudunū reginā cōiurati perſe
quunť miſſis ad eā reuocādā garino lābertoq; cōiuratiōis ſocii cū impio reginam
aduerſus eos quicq̄ molientē a tēplo depellēdi dephēſaʒ ad ſe ꝑducēdi Miſſi impe
rata exequunť reginā ad ſe ꝑductā cōiurati religionē ꝓfiteri cōpellunt;. Et ꝑterea
iureiurādo aſtringūt imperatori ſuadere vt ſe īpatoria dignitate abdicet & in mo-
naſterii ſolitudine cōuerſetur Atq; ita ad regē ſub ꝯiuratorū cuſtodia regia accedēs
poſtq̄ loquēdi copia fctā ē virū orat vt per ei⁹ aſſenſum ſibi liceat velū moniale re
cipere. Ipm vero ludouicū nō pudeat tranſeuntis ſeculi momētaneā dignitateʒ de
ſcrere & eccleſiaſtici reb⁹ obſeq qua vna rōne īpendētē ſibi mortē euadat. Vxori
vir reſpōdet de re quā ꝑcareť ſe ꝯſiliū capturū. Nec pluribus verbis vſus rex reginā
a ſe dimittit. Quam reſpōſo imꝑatoris cognito cōiurati in diue radegōde cœnobi
um quod pi ctatie eſt relegant. Per id tp̄s ex lōgobardia lotharius ad patrem reuer
titur. Cui tametſi q̄ a ꝓditorib⁹ geſta erāt nō ingrata eſſent patri tñ nec quicq̄ aduer
ſatus e ſt. At cōiurati cū intelligerēt abſq; ꝓcerū ꝯuētu regē deiicere nō poſſe ma-
gnis viribus enituntˀ cōſiliū in francia haberi Repugnabat tñ ludoui c⁹ ꝙ ſciret frā
cos ab inimicis aduerſum ſe pſuaſos eſſe Magūtie ꝓpterea conuētū indixit mādat Cōuēt⁹ apud
ſq; neminē in cōſilium cū armis admitti. Cōuenere ex alemānia q̄ plurimi ludouico magontiam.
fauentes. Hildonem vero abbatē q eo cū armatis acceſſerat conclaui egredi iubet.

valaſco quoqꝫ corbienſi abbati armis inſtructo mandat cœnobium repetere atqꝫ i
eo ꝑ legibus monachatus conuerſari.Quo cōſternati facto cōiurati lothariuз ade
unt & multis precibus orant ne bene rei gerende occaſionē omittat.Opus eſſe acie
pugnare aut cōſilio rege inuito abire.Sed cognito qd ab iimicis agerek ludouicꝰad
ſe venire lothariū iubet.Modeſte admonet filiū pater caueat credere cōiuratorum
mēdaciis decere filiū patri obſequi.Cōuenerat ingēs populi turba in atrio palatii q̄
filiis cū patre ꝓgreſſū iiquo aīo ferēs tumultuabaк ita vt iam ad pugnā furens ꝓce
deret niſi e feneſtris palatii ludouicus vna cū lothario ſeſe cōmōſtrātes populi ſe-
ditionē ſedaſſent.Quiete a tumultuantibus data:cōiurati oēs ergaſtulis deduntur
Quibus tñ pius impator nihil irrogari vltra paſſus eſt q̄ laicos locis ſpūalibus cleri
cos vero monaſteriis perpetuo adigi imperauit Theodulphū aūt qui diui benedi-
cti ſigerienſis abbas primū deinde aurelianēſis epūs fuit inter coniuratos delatum
andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die ſupplicationis q̄ dominica pal-

Honoris ſedes peſtilētie cathedra eſt

marū ſolēnitate habeк eſſet:audiſſetqꝫ theodulphuз carmina recitantē quę ob fe-
ſtuз diem ipſe ediderat viri religione motus epiſcopum liberauit.Hec paulo latiꝰa
me narrata ſunt.vt facile intelligat lector:honoris ſedes peſtilentie cathedras a da-
uide rege pulchre appellari:quas nemo fere ꝯſcendit cui a laboribus quies a ꝑiculis
ſecuritas cōcedatur.Illis maxime quibus inuiſa eſt.alterius poteſtas: quoniam plus
dignitatis atqꝫ diuitiarū accipiūt putantes alieno fulgore ſuam obſcurari.Patris ei
longior vite filio ſeruitus videtur:odit patris cōpoſitos mores:quaſi illi obſtēt qui
ꝑ omnē licētiam laſciuire & bacchari cōſtituit. Rebus ita vt dictū eſt conſtitutis
ludouicus aquiſgranū regreſſus vxorē ex monaſterio vbi in aquitania exulabat re
uocari iubet quam nullo honore habuit donec ab ſtupri ignominia ſe purgaſſet
purgatā cōiugali thoro dignatus eſt.Dimiſſis a ſe poſtea filiis lotharius in italiam
ꝓficiſciк:pipinꝰ aquitaniā ludouicus baioariā petit. Interea miſſis ad ludouicum
theodorici in germania agentem nuntiis mauri pacē impetrant.Pipinus vero non
multo poſt in ſuſpitionē rebellionis venit ꝙ ad patrē vocatus nō veniſſet.Cōp
hēſus preterea treueri in cuſtodia miſſus eſt. Sed ſiue iniquitate ſiue negligentia cu
ſtodum noctu aufugit.Nec quieſcere delatores & oſores pacis potuerunt Fratribꝰ
ſuadēt vnū in locū cōuenire:vbi de regni ſtatu & cōditiōe ſimul agant.In ſuſurrāt
patrem in filios malo animo eſſe Opus illis eſſe tutela aduerſus malignantium in-
ſidias nec tardant creduli fratres copias cōpellere Et vt cœptis patronuз adhiberēt
gregorium quartū pontificem romanum in franciam aſciſcūt quo mediatore per ſi
mulatā pietatē apud patrem (ſi neceſſe eſſet) vterentur.Cōſilio filiorū perfecto lu-
doucꝰ cuз expeditiſſimo exercitu paratus adeſt prius tñ q̄ prelio quicq̄ tētaret ber
nardū epiſcopum ad filios mittit Per eum diſſidentes filios hortatur ad ſe piū pa-

Gregoriꝰ quartus papa ad ludouicū venit.

trē cōuertanк eū eē qui paterno illos affectu diligat cupiatqꝫ ſecū vna viuere atqꝫ i-
perio potiri.Cum his mandatis ꝓfectus bernardus irritā habuit legationem obſti-
natis aduerſus patrē filiis.Affirmātibꝰ etiā pleriſqꝫ romanū pōtificem ideo aduenīſ

Ager mēdaciorum.

ſe vt filiorū ꝯſilio ſi non cōgrueret pater ludouicū ex cōmunicatione feriret Idqꝫ ve
ro eſſe ſimile videbatur. Sed obſtitere pontifici franci antiſtites. Igitur cum de con-
cordia nō cōueniret:vterqꝫ exercitus in campo cui poſtea mendaciorum agro ap-
pellatio fuit diſpoſitas acies inſtruxit:ita vt nihil ꝑter ſignū cōgrediendi pugne de-
eſſet cū ad imperatorē venire romanū pontificē nuntiatur.Quē non admodū be-
niuolo & reuerenti animo ludouicus admiſit.In regiū tñ tabernaculū ꝑductus pō-

tifex iureiurando firmat se ea tantũ ratione venisse:vt ꝯciliatiõis auctor sit:q̃nqui-dem intelligeret patrẽ filiorũ causaꝫ audire nõ velle suę dignitatis atq; officii eẽ bel li causas quo ad p se fieri posset tollere:& nõ sinere armis digladiari quos tã arcto generatiõis vinculo natura cõiunxisset Ad hec pontificis verba ludouicus respon dit. Nulla se re filios exasperasse: neq; in eos tulisse arma Adductos illos eẽ ꝑdito rum quorundã hominũ mendaciis vt in se patrẽ cõcurrerent Qđ cũ ita sit non tñ ita se ira aut odio teneri:quin penitentes filios paterna pietate recipiat. Placere qdẽ sibi si discordãtes ad charitatẽ reducere pontifex elaboret. His inter pontificẽ ludo uicũq; cõdictis:gregorius ad filiorũ castra reuertit Vbi multa imutata cõperit. Naꝫ dum põtifex apud ludouicum agit magna plebiorũ militũ q cũ ludouico militaue rant ad filios deficiunt. Et põtifex ad imꝑatorem vt cõuenerat nõ rediit filiis eius regressum impediẽtibꝰ Ludouicꝰ bona parte suorũ destitutꝰ metuens quoq; in fu-rentis multitudis potestatẽ tradi ad filios mittit. Orat ne patrẽ in perditorũ manꝰ venire sinant. Illi renunciare patri iubẽt. si castris egrediatur se illi obuiã profecturos Progreditur igitur pater cui filio occurrẽtes ex equis desiliũt. excipiũtq; digna reue rentia parẽtẽ. ille cõtra obsculo filios dignatꝰ:in castra filiorũ venit Mox ablatã illi iudith vxorẽ tortonẽ relegãt imperiũ inter se patiunt. Que dũ fieri gregorius videt illachrymatꝰ romã se recepit. Hoc gregorio autore pars illa q̃ est a mole adriani ad vaticanũ vsq; muro claudi atq; muniri cœpit. Ludouici huiꝰ ĩpẽsa At leo quartꝰ q gregorio post sergiũ.ii. suffectus ẽ ope absoluto eã a suo nõie leoninam appellauit Ludouicꝰ in baioariã abiit in aquitaniã pipinꝰ reuertitur lothariꝰ patrẽ ĩ monaste rio diui medardi arctissima custodia & carolũ iuniorẽ filiũ asseruari mandat. Hu ius rei indignitatẽ si quis diligẽter putet:malit mea sentẽtia cęlebs ꝓuatusq; viuere q̃ filiorũ fecũdissima sobole eẽ parentẽ a quibus per summã ingratitudinẽ e supremo honoris culmine se deiectũ aliq̃n queratur. Ludouicus tanta calamitate accepta de sua flebili cõditiõe epistolã edidit:qua posteros admoneret etiam summis q̃busq; principibus a domesticis atq; ab ipis liberis impẽdere pericula Quod eni conseruã dis regibus firmius pręsidium q̃ pietas q̃ mansuetudo q̃ clementia & liberalitas eẽ potest. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduersus pi um & beneficium patrem iniquitas & seua ambitio dominandi.

¶ Ludouici pii de acceptis a liberis suis iniuriis dũ suessione apđ scm̃ me-dardum in custodia esset querela & comploratio.

ERactus robusti olim brachii viribus:ego ludouicus cesar imperator augustꝰ dei dispansante gratia orbi romano imperans cum late in populo iuris habe nas immoderatius relaxauissem indulgentia nostra quidam dissoluti impugnãdo pietatẽ in infideliũ ꝓrupere crudelitatẽ. Qđ malũ eo vsq; incanduit. vt ipos quoq; ꝑdulces natos meos in me seuire cõpulerit Ad locũ sic forte venit qui ex euẽtu ru ptę fidei paucis & sacramentorũ mẽtitus cãpus extũc appellat Hic me omĩs pœne meorũ militũ mauꝰ deserẽs eo vt rettuli ꝑduellio filios meos (horrẽdũ facinꝰ) inuol uit & ꝑfices sceleris esse delegit:insonti mihi multa morti obnoxia ĩputãtes A nun q̃ lesis multipliciter lesus & delesus:nefandorũ actuũ meorũ nõ ĩmemor ęquissimo dei iudicio hec me digne perpeti cõminiscẽs casus equanimiter ferebã Suessionis ci uitate deinde inimica cohorte vallatus ad sanctorũ dominorũ meorũ medardi & sebastiani cœnobiũ ꝑductus sum Et quia sciebant me illũ locũ diligere plurimũ cõ ciliabantur inibi me fortuitu post desperationẽ spõte arma positurũ Quo cum me

publica custodia arctauissent: quatenus qd callide tractauerat ope psummaret quosdã submisere: q vxorẽ meã i monasterium virginũ sanctimonialẽ factã: vel qd verius audissent mortuã mihi nũciarent. filiũ quoq meũ paruulũ & innocẽtẽ carolum bonę indolis puerũ: quẽ nouerãt prę oibus mihi amatissimum attõsum & monachorũ affirmarẽt cœtui adnixũ. Qd ego audiens & me cõtinere nõ valẽs: quippe q regni decore spoliatus: cõiuge priuatus: filiisq essem orbatus dieb9 nõ paucis eiulãs nullo psolatore fruitus: languoris violẽtissimi paulatim me psentiebã ex tristitię magnitudine ęstibus aduri. Et qa pter deũ psolatorẽ neminẽ habere poterã (qm quidez aditus & colloquiũ negabat oibus) ad ecclesiã tantũ & ad fratres rara via & ipsa cũ summa pspectione custodũ patebat insedit aio illuc ire. Quo cũ ire deuenissẽ oim vestigiis puolutus morbi quo afficiebar plagã medici sapientibus retuli. Quibus vt aliquanti leuaminis apud propitios dños obtinerẽt supplicaui vt & p rege cõiugis quã exemptã vita arbitrabar missas celebrarent & attentius orarẽt venerabilem religiositatẽ eorũ obnixe efflagitaui. Qui afflictionib9 & miseriis meis prudenter cõpassi: p merita & interuentũ sanctorũ quibus deseruiebant: veluti futuroruz precii pximã pollicitati sunt ab oipotente mihi affuturã medelã si tñ fidei sacramẽtis animũ accõmodarẽ. Sic ab eis bene cõfortatus post orõnẽ ab illis deductus nocti s ergastuli antris ita demũ sum restitutus. Sequente noctis vmbra cogitatu sedulo lucicomũ desiderabã cernere sydus ingressusq sanctę trinitatis vicinũ carceris oratoriũ post matutinalem expeditionẽ solus inibi pernoctatus cũ per fenestrã ituitũ extra dirigerẽ quẽdam custodũ vltra vires imerito tñ mihi infensuz sub imbrice cominus video iacentẽ &, ne vel p modico maceriei foramine elaberer ipo statu seruare cupientẽ. Quẽ summo & mero sopitũ deprehẽdens iter alta cordis suspiria ridiculum mihi omen melius aspectãs oboritur. Enimuero cum ita diffusum soloten9 & eius essez frequẽti ceruicalis quo superfuerat expositus repulsus viderẽtq cũ penes fundamina basilice impexũ scalaz concite q ad accedendos faros angulo fuerat reposita subiens funiculũ ocio torpẽtẽ super a laquearibus solui Cominusq hastas quibus vexilla tẽpore letaniarũ aptant cõspiciens vni earũ funiculum cum laqueo subnexui pq eandẽ fenestrã ieci. Hac cõprehẽsum arte mucronẽ sustuli inq altas & squalentes feci iactare latrinas vocatoq eius noie aio ad eũ O custos puigil tuorũ spes fidissima vigilas ne? At hec ille. Vigilo & bene vigilo. Cui iterum ego: & quid struis? & ille. Quid de his iquit tibi? Rursus ego. Si forte repẽtina necessitas cogeret forsitã gladius manu abesset. Illo ad caput brachia cõuertẽte & cũ huc illucq quęritanti: si me dixi si custodisses: hodie me nequaq hic habuisses. Quicquid inqt illud est qd de mucrone actũ ẽ: satis supq te vt iussus sum seruari & seruare curabo. Et ego Vade ergo & i munere fidelitatis huius & vigiliarũ tuarũ illo i loco cõpetẽti armamẽtario quẽ turpiter amisisti recollige mucronẽ. Eadẽ ipa die: qdã fratrũ exploratẽs totius cause mee veritatis tenorẽ p harduinũ q quotidiano misterio añ me missas salere psuerat scripto misere. Cũq de more ei oblationes deo mactãdas maxie p piugis meę absolutiõe quã humanis exẽptã rebus credebã offerrẽ ille meã cauti9 strigẽs manũ secus altare esto dixit. Post psũmatã hostiã oẽs cũ foras egressi fuissent substiti solus & sacello piectã colligẽs rotulam viuere vxorẽ & nil in filiũ meum sinistri operatũ cognoui & cõplures iã pœnitere q taliter fidẽ ruperit & a me discesserint ferocibusq animis certatim restitutionẽ regni moliri Qd deo fauente resq i melius p obtentum sanctorũ suorũ transfundente ad perfectum deducere.

Alia eiusdē Ludouici cōpl oratio.

VErū qq̄ augustius regni recuperato fastigio pristine dignitatis perfruerer; gloria meorū attamen nō imemor votorū ac precationū qu bus excellētiss mum martyrem sebastianum rogauer ā:& m e icūctanter accepturū credebam isur gente rursus perduellione cum passim regni qetudo ꝓpugnaret & paucis trāquil litas ꝯfunderet.ꝑ his sanctū supplicatur⁹ ad ꝑdictū accessi locū.Et qa sepenumero in huiusmodi priuatis seu publicis ei⁹ ꝑpotēs auxiliū fuerā exptus:sup his quoq; so litū quo ipartiri dignaret ꝑcabar enixius. Proxima ruēte nocte illud qd' añ dies rogauerā nocturno visu accipio euidentissimis indiciis:ab eo celitus vt reor michi ꝯdonatis.Sed vt ingruētiū cladiū ruina nulla pateret ratiōe oblatas mihi duplicare moras. Hinc digressus discrimini me ꝑ cōmissis a deo ꝑplis tētabam impendere & certamini se res exegisset:viriliter exhibere.Hinc me ꝓficiscētē ꝑposit⁹ hui⁹ almi collegii thenterus noie ꝓsecut⁹ nostri comes efficiebat itineris.Cūq; penes me eq tarret & ꝓcul a sancto loco diuelleremur caput retorquēs:& in eūdē ꝓdolor vlti mū aspectū ꝯuertēs:itimi cordis mœrore turbat⁹:supexcrescētes ꝓfunde mœsticię fluctus:inhibere vltra nō valui.Tristis & mœrens: amaras fundere lachrymas leta liter ꝯclusus cœpi.quid agendū mihi potit⁹ foret valde suspensus.Votū sctō deuo uerā:cui⁹ operādi diē ꝑfixū videbā.Vite ab eo finē ꝑcepe:ā:cui⁹ me trāsgredi me tas nō licere sciebā.Deniq; ꝯmissū michi ad regēdū xp̄ianū a deo imperium haud ignorabā.Cuius vsq; a deo cū oēs labefactari orbē ꝯsiderarē & vicinā desolatiōe quā ꝑscierā formidarē:reum me sup hoc iueniri procq; hoc ęternis suppliciis dānari ab illo metuebā:qui vniuersorū auctor extaret & dn̄s:iudexq; vēturus vnicuiq; se cundū opera esset redditur⁹.Ille taliter me tristari ꝯspiciēs:diutius qdem cōsultū te nuit.Erat em̄ vir in oibus fidelissimus.Et cū iam vberrimū meorū fletuū imbrē fer re nequiret.Ipe quoq; ex hoc ꝓmot⁹ in lachrymas ruit.Quid inqt optime cęsar tibi & tuis grauiter destitutis hęc ꝓdesse poterit.Per te ꝯsolabant vniuersi:hilaritas tua si mœstis patebat dolorē oēm euacuabat.Noli dn̄e & gloriosissime impator noli hoc seruis tuis letalis tristicię vulnus:in re cui sūma semp iocūditas vultus serenissi mi obnubilationē talē ostētare Hoc tuorū militū corda brachiaq; dissoluent ho stiū vires robora cōcipietSingulare id dūtaxat tuis eē debet secretū qd' ita tui pecto ris turbare potuit letissimū semp quietissimū statū.His fortasse si fideliter tibi con passi:fuerit dabitur vt cōsolatiōis remedia valeāt reperire. Et si secus fieri nequi bit:leuius deinceps cū hui⁹ rei plures ceperint effici participes feresTū ego quę fide li nouerā persuasiōe edita: ꝯsolatoris mei verba suscipiēs ei causā reddidi:ci qd late ret corde detexi ꝓtin⁹ ore.Sanctū illū locū me amauisse plurimū dixi: quem vltra me nō videre:sancti martyris agnouerā releuatiōe.Votū isuper vouisse cui⁹effectū ꝓhibuisset fluctuatio collati iperii. Et nisi formidine ab hostibus iputaret aut eius qd'supra modū ꝑtimescendū erat: ab oipotēte ruina exigeret : arma purpuram & stemmata q̄l bentissime ibidē deponere voluisse.Inde ab eo cū salubri⁹ ꝯsiliū expe to dari tale ꝑcepi.Bonū inquit votū tuū gloriosissime cesar sed sicut docet beatus gregorius:deo nihil bona voluntate dilectius.Magnū qdē est qd' optas renūciari seculo & oibus q̄ possides:siquidem per hoc christi imitator eē potest.Verū mul torum salus a quibus perficit multiplicia in singulis pręmia pollicet.Illud tibi:istud omnibus consulit.Magnū illud:sed maximū est istud.Hoc si nō potest operari vo lūtas in isto poterit remunerari.Deniq; in deo fuit id magis mirabile:q̄ dignat⁹ est

morí pro seruis. Caritatis augmentū maius idemipse cōmendauit esse si quis ꝓ fratre non dubitasset aíam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aíam posuit. Pertulit dominus mortē vt seruus reciperet dignitatem: nō necessitati succumbēs sȝ plasmati suo ineffabiliter subueniens. Qd sequamur exemplū in sese ostendit: & danti operam: palmam victorie ꝓmisit: & permanēs premiū reposuit. Quia ergo gregē suum regimini vestro cōmisit ꝓ eo si necesse sit: vsqȝ ad mortem decertādū ē vobis & hoc erit insigne atqȝ laudabile. His luculenter a predicto viro istructus & fortiter in agendum animatus me iterū iterumqȝ sanctitati illius & fratrū attētius cōmēdās tametsi non vt ante tristis nō tñ a deo discedere hinc preualui letus quippe q̄ quos dilexeram vnice: supremum me sciebam trāsmittere vale.

Hec quidem descripsit ludouicus pius.

Cōuētio apd cōpendium

AT ne publico autoramento coniurati aduersus patrē filii destituerentur coacto apud compendium ex toto regno episcoporū ꝓcerūqȝ concilio: lotharius eductum de custodia patrem cōpēdiū perduxit: vbi cū pleriqȝ Ludouici aduersitati condolerent coniurati formidantes ne tanta miseratio in eorum perniciē verteretur: decere dicunt vt quemadmodū apud populū se Ludouic⁹ purgauerat ita ipse satis ecclesię faceret quā leserat. Ipsi aūt hec dicentes plane mentiebanť. Sed ex pōtificiis legibus testimoniū sumentes asserebant satisfactionē digne fieri non posse nisi balteum militare atqȝ arma a se sine vlla spe repetende dignitatis reiiceret. In cōiuratorū sentēriā p multi venere inter quos sibi timētes pontifices q̄ cōiurationis conscii erāt pleriqȝ fuerūt. Itaqȝ in Ludouicū sententia fertur. Ille imperatoria dignitate se abdicat & cucullā monachalē sibi sumit. Nec nihilo secius custodiendus in monasterio remittitur. His ita vt ꝑmissum est in cōuentu cōpēdiensi confectis lotharius aquisgranū cōtendit. Sed cure deo est hominū virtus Ludouico ex frācia abducto fiunt p totius regni ꝓuincias hominū cōuentus & plurimo passim murmure filiis detrahitur cunctis miserabilē regis fortunā complorantibus. Erat eo tēpore Guilhelmus francie connestabilis q̄ magistratus ad res bellicas secundus post regem est & eggardus comes genere clarus Hi summo studio imperatorē restituere adnitebanť: quibus frequētes ex germana atqȝ burgundia nobilitate viri quorū pars animus erat adiungebanť. Bernardus preterea & guerin⁹ exveteri ludouici familia potētes cōtiones i burgūdia habebāt & quosdam ꝑmissis: alios equis rationibus sibi demerebantur Etiam vulgabatur ludouicum imperatoris filiū ad patrē in alemāniā cōcessisse. Quibus rebus ab aduersariis cognitis ad pipinū in aquitania agētē q̄ celerrime brionē ex suis mittūt qui de his que de restituendo ludouico agerētur pipinū certum reddat Cū aquisgrani hybernasset lotharius. Parisium ire constituit Cui per albarnensem vicū iter agēti occurrunt nō contemnēda manu terre illius primores Petūt dñm sibi imꝑatorē liberū reddi Alioquin se vi facturos Sȝ per ludouici beniuolos re cognita imperator q̄ occultissime potest ꝓcerib⁹ mandat id ne conenť Nam si septa nō procedant in suam perniciem omnia reditura. Desistunt ergo proceres Lotharius vero iam ad sancti dyonisii monasterium peruenerat cum ex burgundia aubericus comes & berardus magnis ꝯtractis copiis ꝓperātes rembaldū & gautelinū ad lothariū legāt. quibus mandatum est imperatorē ex seruitute repetere. Si id faciat nihil sibi de fortunis neqȝ de dignitate detractuȝ iri Sin min⁹ cōstituisse se vi atqȝ armis innocētem ludouicum educere. Legatis Lotharius respondit: nō sua culpa sed pontificū & seniorū iuditio ludouicū cōdēna

Cōnestabilis.

tum esse. Neminem esse qui de patris ignominia plus se succenseat. vel de eius hono re ꝓgaudeat. Quę postq̃ locutus fuisset discedentibus legatis iubet ad se paulopost reuertanť. scrutaturus qua ratione id quod petebãt absolui posset. Hec q̃uis ita di ceret: protenus tñ abeuntibus legatis patrẽ in dyonisiano cœnobio liberũ dimittit. Quo salutandi regis gratia cõplures epĩ proceresq̃ se cõtulere: cohortatiq̃ sunt vt balteo militari resumpto in pristinã se dignitatẽ restituat. Qđ facere distulit donec episcoporũ consilio atq̃ auctoritate purgareť: veluti fuerat quorũdam sentẽtia cõ dẽnatus. Recõciliatione ꝑcepta: accingiť balteo & imperiali dyademate coronatur. Nec multo post carsiacũ petit. Illuc venere pipin⁹ & ludouicus cũ multo amicorũ numero: quibuscum familiariter confabulatus: rex tandẽ eos dimisit: atq̃ aquisgra nũ profectus est. Vbi iudith vxorẽ ab exilio ex italia redeũtẽ excepit. Patrẽ interim aspernatus lotharius in burgũdiã abierat: cabilonẽq̃ vrbẽ diripuerat tẽplis oibus spoliatis atq̃ exustis occasione a guarino comite sumpta: q locũ muniuerat. Nec cũ ctatus ad cœnomãnos vbi lambertũ & maufredũ belli duces ex neustria recipe spe rabat: cõtendit. Quẽ vna cũ ludouico filio insecut⁹ impator: positis vtrisq̃ ad tizuz fluuiũ castris cũ pipinũ insup cum copiis ad patrẽ venisse lotharius cognouisset: vi ctoriã desperãs supplex ad imperatorẽ venit. Quẽ cũ oi sua nobilitate in verba im peratoris iuratũ pater in italiã dimittit: alpiũ claustris pręsidio occupatis. Ne qs ex italia inuito milite in franciã demigraret. Curauit deinde summope impator op pressas p supiores cõtentiones ecclesias instaurare: debitoq̃ ritu atq̃ cerimoniis ve nerari. Neq̃ omittit grassatores & viarũ obsessores pœna afficere. Inter cõdemna tos fuere ebo cõiuratorũ cõscius: & agobertus lugdunẽsis primas q tertio ab impa tore vocatus imperata non fecerat. Dũ hęc geruntur iudith ꝓuida mulier ex regis ętate admonita primores aulicos adit: cõsulit de caroli filii futura cõditione si vita forte defungereť impator. Tris filios regi supesse grãdeuos memorat: hunc vnũ ca rolũ adolescentẽ esse cui nihil terrę pater hactenus cõtulisset. Nisi supstite impatore alter ex filiis caroli eius curã receperit se vna cũ filio pessum iri. Orare igiť illos: ma tri filioq̃ boni cõsulant. Proceres iustis reginę p̃cibus adducti respõdent: vnum ex regiis liberis lothariũ qui ad hanc tutelã idoneus esse videatur. Ludouic⁹ de hac re a regina ꝓceribusq̃ admonitus cũ interim a lothario: nũcii ad eũ venissent: re quã petebãt ꝓfecta: impator nunciis imperat: lothariũ hortenť ad eũ venire sui commo di causa. Sed patri parere morbo occupat⁹ lothari⁹ nõ potuit. Recepta sanitate cũ venire differret: nunciať imperatori lothariũ ecclesię libertates & ꝓuentuũ iura vio lare: sibiq̃ rapere q̃ ad romanã sedem pertinerent. Eã ob rẽ supra q̃ credi potest idi gnatus imperator ad lotharium pergere nũcios nulla mora interposita compellit. Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo se (cum regnũ italię adipisceret) ob strinxit. tueri scilicet atq̃ conseruare ecclesię romanę ditionẽ. Idcirco dedecere illum oppressorẽ eius esse cuius tutelam in se recepisset. Restituat igiť q̃ vel ipe vel sui ab stulerint. Patris mandata quę de restituendis ecclesiis erant se impleturum lothari⁹ promittit. Interim rebellantes normãnos id est danos imperator bello domuerat: q̃ causa fuit q̃obrẽ italiã atq̃ vrbẽ vt constituerat adire non potuit. Per id tp̃s cũ aquisgrani ageret: vocatis ad se aulicorũ primorib⁹ carolo iuniori filio portionem imperii dat. moxq̃ in cõcilio apud carisiũ agens presente filio ludouico: carolũ mi litari singulo & regiis vestibus ornat: data illi neustria. Quibus insignib⁹ donis tam etsi Iudith regina exultaret: nihil tamen firmũ rata nisi filii cura lothario commissa

Lothari⁹ cabi lonẽ incendit

Iudith regina prudens.

Sollicitus lu douicus de re bus ecclesie.

Normanni re belles

Carolus q po stea caluus

a patre esset:ipa cũ aulicis regem orat:id vnũ potissimum curet. Nec multis se orare passus impator:lothario mādat. Si caroli fratris sui ꝓcuratiōnē tutelamq̧ nō recusset:ad se ꝓpere veniat. Neq̧ formidet ꝓpter ea q̄ ipe male cōmisisset:pacato se aīo in eũ esse ita vt dimidiatũ illi iperiũ dare statuerit: baioaria tm̄ excepta. Hoc nũcio letus lotharius ad patrē vuarmaciā q̄ vangionũ ciuitas ē ꝓficiscit. Cōstitutis in cōspectu patris fratribus lothario dico & carolo adolescēte(iā em̄ pipin⁹ mortē obierat:& ludouicus baioariā possidebat)iperiũ ad hũc modũ dispartit. Totum austrasię regnũ a mosa flumine ad hungaros vsq̧ ptingens lothario attribuit. Reliquum qđ ad occidentē spectat carolo assignat. Hęc partitio assensu ꝓcerũ & populi multi assistētis facta & cōprobata est. Deinde lothariũ monet iperator: caroli curā recipiat:adolescentiq̧ assit vt pater:& ad carolũ cōuersus:tu inqt carole lothariũ vt patrē colito & diligito vt fratrē. Re ꝯfecta liberũ lothario in italiā reditũ pmittit. At ludouicus baioarorũ rex imperii distributionē molesto aīo ferens icursare cœpit finitimas sibi germanię regiones. Sed in eũ mouere vbi patrē intellexit:pron⁹ ad iperatorē dodonā se contulit. A quo ipetrata venia ad bauaros reuertit. Defuncto pipino: aqtani audientes carolũ iuniorē ludouici filiũ ex patris decreto ꝯstitutũ frācię regē/qđā pipinũ quē pipinus reliqrat ex se ꝓgnatũ/ regem sibi habere student: pleriq̧ ꝯtra sentiētes cēsebant imperatoris expectare sententiā. Qua controuersia p ebroynũ pictauorũ antistitē impatori relata: primorib⁹ aqtanię mādat ad se cabilonē ꝓficiscātur:vbi ꝯuentũ habere statuerat. Cōueniētibus eodē loco aquitanis magnaq̧ ꝓcerũ multitudine: de statu ecclesie primo:deinde de his q̄ ad rēpublicā ptinebant:postremo de aqtanię ꝯditione actũ est:ita dissoluta cōtione:ludouic⁹ claro montē aruernię ciuitatē petit. Vbi dũ de aquitanię reb⁹ consultat: ecce ex alemānia nũcius defert ludouicũ ex baioaria mouisse:adiũctisq̧ sibi saxonib⁹ & thorigis germanos inuasisse. Quo nũcio ludouicus adeo turbat⁹ est. vt inde grauē ꝑter senium quo ipe ꝯfectus erat valitudinē ꝯtraxerit. Nihilomin⁹ forti aīo impator copiis eductis aduersus ludouicũ cōtēdit. Traiecto rheno postq̄ ludouic⁹ patrē cũ ingēti exercitu adesse cognouit:p sclauones i baioariā se recepit. Imperator vero quē ꝑmebat egritudo maguntiā veniens tētoria sibi explicari in insula ciuitati ꝓxima iubet. Tāta fuit morbi vis: vt mēbris ꝓpe oībus defect⁹: p dies quadraginta nullũ neq̧ cibũ neq̧ potũ ꝑter spũale corporis & sanguinis dñici viaticũ ad alimētũ acceperit. Aderat egrotāti patri lotharius:qui ex italia vocatus paucis ante dieb⁹ venerat. Eo corā posito supellectilē suā omnē afferri sibi rex iperat: ea quidē rōne vt recēsitis opibus quid filiis relinqre: quid ve cęteris siue ecclesiis seu inopibus & palatinis dispartiri posset intelligeret. Lothariũ corona aurea & ense quo in ꝑliis vtebatur donat: pręcipitq̧ vt iudith reginā veneret:caroli amicitiā seruet:ne derelicta sibi regni francorũ hereditate quicq̄ detractet. Ludouico autē baioaro tametsi mediocriter succēseret offensam tñ pius pater remisit. Fuerunt iperatoris extrema oīa religionis atq̧ fidei plena. Tādē sub ipm ꝓpe animę exitũ: ad fenestrā conuersus abite inqt abite. Hāc vocē pleriq̧ eorũ qui aderant interpretati sunt dictā esse demonio quod cuiq̧ morienti apparere christiana fides tradit. Mox in alterā se partem versans:ridenti similis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno christianę pietatis octingētesimo quadragesimo. Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis erat lugubri pompa illatũ est postq̄ annos. lxxiiii. vixisset. Eius mortē cometa precesserat. Et sol passus est eclypsim generalem.

Ludouic⁹ Lothario & carolo caluo hereditatem distribuit.

Aqtani de cōstituēdo rege dissentiunt.

Ludouic⁹ pi⁹ egrotat.

Eiuſdem cõpendii.Liber quintus incipit

DEinceps q̃ ſit imperii & regnorũ participibus fides ſeq̃ues.
narratio mõſtrabit.Sublato e vita ludouico pio lotharius
& ludouicꝰ baioarꝰ in carolũ iſurgũt quẽ nobiliori pater
nę poſſeſſiõis parte iſtitutũ heredẽ eſſe donabãt Augebat Bellũ iter fra
idignationẽ ꝙ carolꝰ poſteriore patris vxore natꝰ par illis tres ludouici
i capiẽda hereditate factꝰ eſſet.Itaqꝫ exercitũ q̃ maximũ qs= pii heredes.
qꝫ poteſt cõparat.Ea re cognita carolꝰ cõſilio a frãcis pro
ceribus capto cum eos ad id bellũ paratiſſimos fore cognouiſſet:numeroſo exerci
tu collecto aduerſus hoſtes(qui iam apud funtanetum altiſſiodorenſis agri vicum
caſtra habebant)non fracto animo progreditur.In conſpectu hoſtium cũ veniſſet
quia pridie eſſet dominicę aſcenſionis carolus ratus hoſtẽ feſto die quieturum: ne=
gligentius ſuos agere ꝑmiſit.Sed inſtructi ad pugnam fratres:acies perducunt.Caro Carolꝰ caluus
lus inopinato licet cõgreſſu paululum commotus ſuos tamẽ viriliter hortaſ. Nec victor.
territus miles irruentem in ſe hoſtẽ ferociter incepit:fit pugna atrox atqꝫ diuturna
In ea longe plures ex vtroqꝫ exercitu ceciderũt q̃ apud francos vno prelio occubu
iſſe vſq̃ lectum ſit.Nam tanta ad hoc bellum ex orbe chriſtiano diuerſarũ partium
ſtudio copia cõfluxerat: q̃tam magna pars europe vix cogere in vnam aciem po=
tuiſſet.Cedes proculdubio ea fuit vt a victo non longe diſſimilis victor eſſe putare
tur.Carolus tamen fugientibꝰ fratribus ſuperior euaſit.Qui ne ſe colligendi ſpaciuꝫ
hoſti eſſet ipſe victorẽ exercitum aduerſus lothariũ q aquiſgranũ ſe receperat pau=
cis caſtris educit.Accepto caroli aduentu lotarius recepta vxore lugdunũ cuꝫ ſuis
ſe liberis confert.Quẽ mox ludouicus cõſequitur.Inde viẽnã cõmigrant. Eſt in flu
mine rhodano nõ ꝓcul a ciuitate inſula. In ea conſilium de rebus ad ſe pertinẽtibꝰ
capiunt.Eunt vltro citroqꝫ ad reges legati de cõcordia precepta ferentes Eius ꝯcor Lotharingia
die formula hęc fuit.Lothario auſtraſia oĩs:atqꝫ ꝓuincia cũ portione terrę quam
ad eo poſt ea lotharingiã appellatã eſſe quidã putant:cũ imperii dyademate i ꝑteꝫ
venit ludouico germania in qua baioarii ſunt.Carolo regũ frãcie ab occeano britã
nico ad moſam vſqꝫ relinquiſ.His ad hũc modũ conuenti lotharius ſiue pœnitu=
dine peccatorũ: ſiue tedio preſentis vitę ꝑmotꝰ diſtributa filiis:quos tres habebat Lotharius
hereditate: religionẽ apud pruliacum ꝓfitetur.Ludouicus grãdior natu italiã ade monachꝰ ef
ptus eſt lotharius auſtraſiam accepit.Carolo ceſſit ꝓuincia cũ patre terre burgũdie ficitur.
Quo poſt octauũ inde annũ defuncto lotharius burgundiã ludouicus ꝓuinciam
obtinuit:Hic lotharꝰ eſt q̃ cõtra eccleſiaſticas leges duas pariter vxores galdradam
& tebergã altera dimiſſa ꝑtinaciter habere nitebaſ Cuius errori duo pontifices teu
galdus treuereñ.& gõtharius colonieñ.patrocinabanſ quos ꝓpterea graues penaſ Lotharius.
luiſſe & dignitate priuatos certum eſt.Lothario aũt eam ob rẽ ad põtificẽ romanũ
ꝓfecto dira ſors accidit.Nã inde cũ domũ repetit apud placẽtiã lombardie vrbeꝫ e=
grotans amãtiã incurrit mutuſqꝫ effectus eſt nec diu poſtea vixit Sepelitur a ſuis &
i tẽplo diui antonini qđ ciuitati ꝓximũ erat humatꝰ. Nunc vero aucta ciuitate tẽ=
plũ muro vrbis ꝯtineſ & religioſis ꝑuilegiis multaqꝫ veneratiõe celebre ẽ.Inter hec
ſiluanecti agẽs carolꝰ q caluꝰ poſtea dictꝰ ẽ nũtio de lotharii nepotis ſui morte audi
to mettiꝫ citꝰ ꝯtẽdit vbi i diui ſtephani tẽplo more regũ vnctꝰ rex auſtraſie appellaſ Carolꝰ regnũ
Que res ludouico indigniſſima viſa eſt:ꝙ ſe videlꝫ poſthabito lotharii oẽm ſucceſ auſtraſie vſur
ſionem carolus accepiſſet. Ea ꝓpter per legatos romani pontificis:auſtraſię regni pat.

Excōicatio

incolis inhibet carolo obedire:aut de lotharii regno qcq̄ sibi detrahere:alioqn interdictū illi iri cōmunione christiana.Quę pœna sicuti grauis ita ignominiosa christiano est:hanc pōtifices excōicationē appellant: q̄ is cui irrogatur e cōione & contubernio hoim eiectus sit. postq̄ minus ꝓcedere ludouic⁹ itelligit vi atq̧ armis agere tentat. Interim carolus cū nouiomi esset:richētem quā prius pellicē habuerat: vxorē secūdū ritū ecclesię accepit. Per id tp̄s rorit⁹ normānorū princeps i amicitiā regis venit.Cū antea seguinus burdegalę/& xātonū comes a normānis fuissent occisi/& magna aquitanię pars vastata. Quo fere tp̄e apud lemouicas Canonici diui martialis relicto secularis habitu se ad monasticā vitā ꝯuerterūt. Cęterū diui martini cœnobitę q multis opibus apud turonos elati viuebāt reiecta monachali indumento sese in ritū cleri secularis deformarūt.Cuius temeritatis mox pœnas luerunt missa in eos cęlitus pestilentia qua per noctē extincti sunt oēs p̄ter vnū vedastū qui in numerū sanctorū relatus est & noi ei⁹ sacellū dicatū.Ex nouiomo aquisgranū carolo repetenti ludouicus p nūtios mādat nisi regno qđ lotharii fuerat egrediat̄:illū se inde ꝓpe diē eiecturū.In re ancipiti legati vtrinq̧ cōueniūt:iurāt ꝓ suo qq̧ principe ea firma ꝑmāsura de qbus ad pacem inter eos cōueniret. Sed paulo post cum de vuādalis ludouicus victoriā habuisset:duce eorū capto: legatorū pacta atq̧ iusiurandum neglexit.Id eni plerisq̧ principibus vsu venit: dū suis rebus timent:iureiurando multa polliceri:mox vero tergiuersari si arridentiore fortuna iuuent̄. Tandem crebris legationibus pactum extitit:vtrunq̧ regem ad arbitros contentionem referre:& quod illi definirent stabile mansurum.Postq̄ de contionis loco compositum est: dum apud flametū ludouicus diuersatur cęnaculi tabulatū carie & vetustate detritum in regem atq̧ aulicos quosdā decidit. quo lapsu ludouicus vulneratus est.Solidato vulnere aquisgranū se contulit. Inde coeuntibus ad.xv.kalēdas augusti regibus de partiendo austrasię regno cōuenit.Discretaq̧ est certis limitibus portio quę singulos contingebat. Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres cōtentio.Sed non vno se impetu fortuna continet. Ecce aduersus instauratam caritatem belli motus ab italia nunciatur. Repetente austrasiam ludouico: cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam esset a sergio secundo pontifice imperator appellatus.Missi de re ipsa a pontifice adriano atq̧ ab imperatore nuntii ad ludouicū germanię regē:ad carolū caluum ludouici iussu remittuntur. Quibus auditis: etsi mandatorum seueritate carolus moueret̄:q̄ se inaudito partem austrasię relinquere iuberetur:ad pontificis tn̄ legatos suos nuncios adiungit:qui pontificē cōueniant. Inuenio ludouicum germanię regē veniente in gallias engeberga: id restituisse imperatori qđ de lotharii regno receperat. Carolum vero ab engeberga vocatū nō obediuisse.Sed summopere curasse:vt carlo quem ex priore vxore hermecota susceptū ecclesię sacris addixerat puniretur.Hic em̄ carlo hominū perditorū suasu pessimis facinoribus se inquinabat:oia quoquouersum iret:predatus.Quē in vinculis emendationis spe diu habitū:atq̧ inde relaxatū cū non resipisceret dyaconii gradu amotū oculis priuauit atq̧ i monasterio corbiensi custodiēdū mādauit.Qui postea duorū pseudo monachorū nixu(hortāte ludouico germanię rege)educt⁹:ad ip̄m ludouicū pfugit.Hęc ꝑgerūt agēte carolo in expeditiōe quā aduersus normānos q andegauiā vrbē circūsederant habebat.Nec tn̄ rē a se susceptā omisit.Normannos qui iam ciuitate potiti essent circūuallat: adiutore salomone britonū duce q suppetias carolo ferebat.Pressi dura obsidione normāni eas conditiones pacis quas caro

Roritus normānorū princeps

Cœnobitæ sc̄ti martini.

Victoria de vuandalis

Cōcordia de regno austrasiæ

Altera de regno cōtentio

Carlo dyacon⁹ factus apostata carcere custoditur.

Normanni apud andegauiam obsessi

lus dixit (datis obsidibus) acceperunt. Relicta libera ciuitate petūt normāni liceat illis isulā q̄ proxime erat ad paucos dies incolere. ibiq̄ cōmeatu iuuari. Interim q in ter illos christiani erāt posse ad regē reuerti: qui vero paganissimo relicto fidē xp̄i profiteri vellent eos quoq̄ non respuendos. Ceteris quibus induratum cor esset suas sedes nulla mora repeterēt Rebus ad hanc formam compositis cū i siluam arduennam venatum habuisset de ludouici iperatoris sui ex fratre nepotis morte nū tium accepit. Quare richētē vxorē siluanectū mittit ludouicū filiū in eam austrasię partem quę a lotharii decessu sibi obuenerat ꝓficisci mandat. Ipse superatis festi natione multa alpibus in lombardiā contendit: Inter eundum. carl⁹ ludouici germanici filius iussus a patre transitu ꝓhibere regem cum se frustra niti itelligeret ad carolum ꝓficiscitur. Ea re cognita indignatus pater alterū filium cū copiis mittit Sz & numero & virtute militū inferior: caroli potentiaz nō sustinens pace data ad patrem exercitum reduxit Quem receptum ludouicus per caroli absentiaz in francos duxit dirisq̄ incursionibus franciā vexat. Audito in italiam caroli aduentu. Iohannes octauus romanus pontifex missis ad eū nunciis romam properē vocat venientem augustum appellat: afficitq̄ imperiali dignitate. Digrediēs inde carol⁹ rosymō richentis vxoris fratrem italie preponit consiliariis viris atq̄ copiis quas voluit illi attributis. Cui neptem quoq̄ suam ludouici regis germani filiā despōdet. In frāciā reuerso carolo Ludouicus germanie rex vita decessit: relicto filio ludouico. Cuius decessus causa fuit carolo infoelicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna saxonū thoringorūq̄ delecta manu nūtios ad carolum patruelem mittit ei⁹ amicitiam oratū. Qua nō īpetrata ad rhenū castra ponit Nec cunctatus carolus ad alteram rheni ripā ducto exercitu animū ludouici explorat si legatis vtrinq̄ missis rem agere velit placuit vtiq̄ cōditio Sed dolo malo illectus imperator dum viam pacis simulat agmen occulto & augusto itinere seorsum a castri ludouicis noctu festinare iubet ratus occultis insidiis intercipere posse improuisum hostez. Fuerunt ea nocte continui imbres qbus & nocturno labore grauatus miles ꝑlio minus idoneus fuit. Fraude detecta: ludouicus instructa acie diuersus ab itinere quo hostis veniebat ꝯsistit. Irruentē in se fracū tanta vi excipit: vt ad aciē in qua carolus erat cedere francos cōpulerit. Atq̄ ita fugę se cōmittētibus francis impator quoq̄ comes fuit Qui vero regias sarcinas ferebāt angustia viarū & cepibus intercepti occisi sunt & inter eos cōplures illustres viri ceciderunt. Reliq man⁹ agrestiū hoiz incidentes ad nudum spoliati ita vt ex thoris herbarū atq̄ arentis foeni manipul' teguméta sibi cōsuerēt. Eius infortunii tempore nomani sequane ostiū classe irrumpere tētabāt Aduersum quos misso cū exercitu comardo carol⁹ mādat cū normānis qualēcūq̄ posset pacē habere nihilomin⁹ terrā oēz diligēter tueat ꝑsidiis permunitissima quęq̄ loca ipositis. Incidit ꝑter has turbas alia carolo nō parua sollicitudo. Grassabantur in cāpania saraceni quorū aduētu territus iohānes pōtifex romanus carolū admonet ecclesie opē ferat paret carolus & cōtractis copiis vbi lombardie fines attigit adelgarus a pōtifice veniēs refert iohannē papiam aduenire imperatori obuium. Papie dū pontifex imperatorq̄ de rebus gerendis cōsultant certiores facti de carli ludouici filii cū ingentib⁹ copiis aduentu papia abscesserūt moxq̄ imperator romam ꝓfectus est Rē hoc loco ridiculā narrabim⁹. Carolus dū a carlo fugit leui rumore carlus perterritus (ꝙ imperator pontificem comitatus aduersus se mouere dicebat) eadē qua venerat via in germaniā imperatorē fugiēs ꝓtēdit Rebus quaruz

Caluus i italiā contendit.

Carolus calu⁹ imperator.

Ludouic⁹ iþe rator moritur Beilū cōtra carolū caluū in alemannia Dolo caluus agit.

Carolus caluus fugit

Normanni.

Saraceni i cāpania. Iohannes octauus ad carolū caluū papiā venit Ridiculum.

Carolus calu⁹ veneno a iudeo necatus.

gratia carolus normam petierat absolutis febre afficitur. Erat iudeus medicus sedechias noie impatori propter eius peritiam perfamiliaris qui vel religionis christiane odio (cui maxime infensi iudei sunt) motus: vel corruptus forte pecunia potionem carolo propinandam miscet. Qua epota carolus omnibus membris ita defectus est: vt aulicorũ ministerio in cubiculum delatus duodecimo post die mãtue interiit. Cuius dum corpus exenteratum & multis aromatibus cõditum sui in franciã efferre cupiunt: cadaueris putredinem ferre non valẽtes versellis inhumauerunt in diui eusebii martyris ede anno octingẽtesimo septuagesimooctauo. Vnde post annum septimũ exemptũ in diui dionysii templũ delatum est. Eius exhumandi causã attulit archẽgerus quidam apud diuum dyonisium cœnobita & alphonsus ecclesie diui Quintini viromandensis editus qui sibi dum in suis ecclesiis pernoctant carolum per quietem visum esse affirmauerunt eosq; admonuisset vt de tollendo ei⁹ corpore & in templo martyrum in humando regem filium facerent sollicitu;. Hac reuelatione filius rex excitus patris corpus ex versellis ad sanctum dyonisium trãsferendum curauit. Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plerisq; scriptoribus memorię mandatum est. Carolum duce angelo paulo anteq̃ moreretur ad inferos deductum supplicia vidisse miserarum animarum. Ardere valles & altissimos puteos pice & sulphure immixto plumbo efferuescere: ibiq; plerosq; ex suis pdecessoribus reges inspexisse: episcopos quoq; qui vel ad bella gerenda cõsultores vel ad opprimendum iniquis vectigalibus populum autores extitissent. Eius rei visum litteris ipse mandauit / posteros admonens iuste moderationis ne aut male imperarent: ne ve vsurparent dominandi potestatem. Eius certe Caroli calui extãt pręclara & religiosa monimenta. Nam diui cornelii cœnobium apud compendium extruxit vbi christi sudarium quod ex constantinopoli ad se aduectum erat reposuit. Compendium enim maxime amabat ita vt a suo nomine carolopoli; appellare cogitauerit. Sancti dyonisii templum magnis audit prouentibus & preciosissimis donariis adornauit que ad hoc vsq; tempus diligenter asseruata visuntur. Nec ignoro quosdã scribere nundinas que in campo dyonisiano ante Calẽdas iunias fiunt ab hoc rege esse instituta de qua re quid sentẽtia; in dagoberti gestis ãno taui. Eius regis ętate flandria quę paucis tunc vicis atq; edificiis ornata erat & feris magis q̃ hominibus incolebatur: eiq; pręficiebatur a rege custos qui francorum lingua forestarius dicebatur comitatus dignitatem hac occasione accepit. Erat balduinus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magistratu fuisset a carolo institut⁹ iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur sibi rapere temerarius iuuenis ausus ẽ. Nusperat enim adolapho anglorum regi Qui cum absq; liberis decessisset. Iudith viro destituta in franciã ad patrem rediens deprehensa est cuius rei gratia caroli iussu coeuntes episcopi balduinum excõmunicatione persellunt At cum nihilomin⁹ facti nõ peniteret consilio procerum persuasus carolus permittit filiam balduino in matrimonio copulari. Et de custode flandrie comitem balduinum instituit. Plerumq; siquidem id euenit vt que peccata atq; iniurias facile vlcisci non possumus eas alicuius dignitatis ratiõe assumpta ad glõriam perducamus. Ad hunc carolũ caluum ortis in anglia bellis iohannes scotus venit homo grece eruditus. Vnde a caluo rogatus diui dionisii aryopagite de celesti hierarchia libros ad verbum latinos fecit. Reuersus in angliam & ab elfredo rege liberaliter accept⁹ ad melmesbrie monasteriũ se cõferẽs dũ docẽdi officiũ gerit a discipulis corrept⁹ graphiis occis⁹ ẽ

Archengerus

V isũ quod carol⁹ calu⁹ vidit

Flãdrie comitatus initium

Balduin⁹ premius comes fandrie.

Ioãnes scot⁹.

NVncio de caroli decessu accepto ludouicus balbus eius filius apud enderuillam agens regni proceres ad se ꝑ propere vocat: quorum beniuolentiam & fidem regia munificentia demereri studuit. Richentem vero reginam ex italia redeuntem cum apud moymerum campanię castellum cum multa nobilitate restitisse accepisset aio conuentum (quod parlamentũ franci vocant) habendi missis vtrinq; legatis compendium regina se contulit. Ibi ludouico patris testamentũ exhibet ꝑferens regia ornamenta gladium dyadema sceptrum aureum quibus carolum institutum heredem pater moriens declarauerat. His igitur regiis insignibus exceptis suscipiende vnctionis gratia remorum vrbem petit quem haymardus eius loci atchiflamen coronauit. Anno salutis octingentesimo septuagesimooctauo. Exactis inde paucis mensibus sequanam traiecit: vbi godefridi filii hedonem comitem castello quodam mulctauerant & haymo bernardi comitis filius prędas agebat & loca quedam sibi subegerat. Turonum vsq; rege profecto: godefridus amicorum consilio filios ad carolum ducit: & eas quas occupauerat terras restituit ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiã compensat. Nam rebellantes britones ad caroli obedientiam sua opera reuocauit. Erant per id temp⁹ in italia comites duo. Lambertus & helbardus qui de ecclesie romane ditione plera q; sibi loca rapuerant: in quos excommunicatione promulgata iohannes pontifex lugdunum venit. Quo regem accedere per nũcios orat. Sed valitudine nondum leuatus rex quam turoni inciderat: morem pontifici gerere vsq; a kalendas septembris distulit. Per ep̃os tamen obsequi pontifici curat: Interea curatus morbo trecas ꝓfectus illo venire iohannem obtinuit. fit in eo loco manus ex belgis ep̃orum conuentus. Narrãtur a pontifice quę in memoratos raptores per eum gesta essent petit a pontificibus qui aderant verbo & scripturis eorũ nominibus omnia comprobari. Comprobantur. In eo conuẽtu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiã & inde ad bituriges incõsulto põtifice transisset iohannes ꝓferri iubet sanctiones sardinensis & affricani concilii: q̃bus ep̃i ad alias ecclesias sua relicta transire ꝓhibẽtur. Recitatis vtriusq; synodi capitibus: pontifex diffinit. sacerdotes q̃ suis sedib⁹ abiissẽt ad eas reuerterentur. Ip̃e mox ludouicuꝫ imperii dyademate coronãt augustũq; appellat. Reginã richẽtẽ q̃uis obnixe a ludouico rogatus coronare recusauit. Conuẽtione trecen̄. dissoluta: põtifex in vrbẽ regressus est. Imperator autem cõponẽde discordię: q̃ illi cũ ludouico nepote erat cupidus: ita ꝑ legatos egit vt cõuentu furõne indicto pax ad sequentẽ modũ dicta sit. De austrasie regno secuti defuncto lothario inter carolũ caluũ & ludouicum bauarũ ꝯuenerat ita permaneret. Italie vero imperiũ q̃nquidẽ tũc cõmode distribui nõ poterat q̃sq; vt partẽ obtinebat ita illam habeat donec de partiõe in alio ꝓxime habendo cõsilio agi stabilius posset. Interim si ab saracenis alter regũ impeteretur alter suppeties ferret: huic formule si q̃s de tractũ iret eũ a neutro regũ recipi aut defendi posse. Pace ad hanc formam ꝯposita ludouicus germanie rex ad suos remeauit. Imperator cõpendium accessit. Nec data q̃ete bernardus marchio bellũ reuocat icti dudũ federis oblitus. In hunc mouens imperator cuꝫ trecis venisset morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitut⁹ carolũ filiũ q̃ simplex dictus est bernardo aruernorũ comiti committit. Augescente morbo cõpendium se deferri iubet. ꝓtenusq; imperii insignib⁹ ad filium missis coronari illũ iperat: atq; ita paucis iteriectis dieb⁹ morte absumit idib⁹ aprilis ibiq; in diue marię ede sepelitur. Anno dñi octingentesimo octogesimo.

Mot⁹ belli in italia. Iohannes papa i frãciam venit.

Ludouic⁹ balbus iperator.

Cõcordia inter reges

Ludouic⁹ babus moritur

LVdouici interitū ſecuta eſt varia rerum francorū mutatio tumultuantibus hinc atq̧ illinc diuerſarum partiū ſtudioſis. Nam qui tutelam noui regis i ſe receperant bernardus hugo abbas theodericꝰ & roſymus audito patris deceſſu regni proceres meldē vocāt vbi de his que ex vſu reipublice erant conſilium caperēt Erat goſſelinus ex prima nobilitate homo potens qui tēpus aduenisse ratus quo aduerſus theodericū & roſymum alterꝰ factionis ſectatores ſuas iniurias vlciſci potuiſſet ad cōrardū pariſiorū comitē veniens hominem nōdum bono in nouum regem animo exiſtentē in ſuas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de quo ipſe bene meritus eſſet plurimos honores adipiſceretur:

Varie īter frācos ſnie de rege inſtituēdo.

His bláditiis aſſentiens conrardus ipeq̧ goſſelinus ſuarū partium cōſcios meldē legāt q̄ ꝯſilio adeſſēt Conuentu coacto pleriq̧ ſententiam rogati dicūt vnū eſſe ludouicuȝ germanię regem q̄ regni negocia recte moderari poſſit hunc accerſere oportere a quo ſalus rebus cōibus conferatur:& q̄ ſuis deſtitutos poſſeſſionibus reſtituat Cum hec locuti fuiſſent qui nouello regi aduerſabant̄ adoleſcētis tutores ſpe retributiōis adducti germanie regē in franciā ꝓperare p̄ nuncios orant Qui nūcio accepto mettim veniēs a ꝓceribus iterū admonitꝰ verdunum quo & ipi ꝓceres cōuenerant impigre ſe cōtulit. At hugo & theodericꝰ reliq̄ p̄terea ſue factionis nobiles cognito q̄d inimici machinarent̄ galterū aurelię antiſtitē a germanię ire cū his mādatis iubent .Si rex eā regni partē quam ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat ſibi aſſumendam diceret licere adire eam atq̧ poſſidere modo franciam liberā dimittat. Ea oblatione rex optime ſibi factum eſſe arbitratꝰ goſſelino cōrardoq̧ paulati cōtemptui habitis franciā relinquēs ad ſuos reuerſus eſt. Amoto hoſte hugo & theodericꝰ ferrariā adoleſcētes ludouicū & carlomanū p̄ducūt. Atq̧ in diui petri tēplo reges appellatos coronāt. Eodē ferme tp̄e boſo regine frater per quoſdā ſibi vel ꝓmiſſis allectos vel metu perterritos ep̄os in regē aq̄tanię aſſumit̄

Normāni iterum icurſiões faciūt: ſed vincuntur.

Et normāni p̄terea ad flumē ligeri infeſtis icurſionibꝰ graſſantes p̄das agere ad reges fratres deferunt̄ Qui magna militū cōtracta manu in hoſtē prodeūtes normānos magna ſtrage afficiūt nouē milibꝰ occiſis cōpluribꝰ itē i viēna flumine abſorptis Ea victoria potiti fratres alio mox triſti nūcio turbant̄ Ludouicus eni germanie rex grādeȝ exercitū ad duciū vſq̧ p̄mouerat ſecq̧ goſſelinꝰ & cōrardꝰ pariſiorū comes ad eū cū bona ꝯiuratorū parte ꝯtulerāt. Quibꝰ ductoribꝰ ad ribemōtē quoq̧ acceſſit Hi neſcio q̄d grande germano regi ꝓmiſerāt. Q̄d cū abſoluere nō poſſent: rex deſpatis rebꝰ cū regibus francis paciſcit̄: & paulopoſt in germaniā ꝯuerſus: normānorū genteȝ q̄ his diebꝰ vt in italia ita in germania cūcta vaſtabant offendit. Quos fuſos non magno negocio fugat. Verū apud ſaxones eadē ferociſſima gens maximo regeȝ dāno affecerunt. Victoria de normānis habita: fratres ambianū cōuenerūt regnum paternuȝ inter ſe parituri. Ludouicꝰ francorū regnū cū oī neuſtria accepit. Carloni burgūdia atq̧ aq̄tania ꝯceſſa eſt. Ab ambianis gōdeuillā p̄ rhemos & cathalaunos cōmeant vbi de cōuentu habēdo cū rege germanię cōuenerat. Cōſilio tn̄ (q̄a egrotaret) rex germanus nō affuit: ſed p̄ nūtios apud fratres reges egit. Qui accepto nūtio ꝙ roſymus prouincie rex viennam occupaſſet: vbi vxore relicta in ꝓximos mōtes ſe recepiſſet. exercitu ex germania partim coacto: partiȝ ex ſuis collecto viēnā circumcludūt. Inde carolus obſidione relicta romā petēs a iohāne pontifice auguſtꝰ appellatur.

Vienna obſidetur.

Dū viēnā obſidet ludouicus p̄ nūtios certior de normānorū in franciā icurſione factus carolo ad ꝯtinuandū vienne obſidionē relicto aduerſus normānos ſe conuertit. Gens enim illa pręter cæteras barbara & immanis ac chriſtianam gra-

tiam exosa iã ambianis expilatis diui petri monasteriũ q͛d corbie celeberrimũ habebat diruerãt. Igitur cõmisso acerrime ꝑlio ludouicus normãnos in fugaȝ vertit multis occisis Mirũ ꝑfecto scriptur⁹sum. Reuertẽte a ꝓstrato hoste victore exercitu tã effusa(nullo insequente)fuga franci dissipati sũt vt victis similes facile arbitrareris. Crediderim elatũ victoria francum hac trepidatiõe diuinitus pcitum esse ꝙ victoriam suis viribus non dei benignitate partam gloriaretur At reuocato ex fuga milite ludouic⁹ iterũ i normãnos bellũ istaurãtes pgressus cũ dissipato p fugã milite raro sui corpori custodes circũ se haberet cõpẽdiũ venit. Insurgẽtibus iterum normannis & per ligeris ripas predas agentibus theoderico viro militari copias attribuit q normãnos ꝑlio adoriretur. Ipse nõ multo post turonũ ꝓfectus britonum nõ paruã manũ ad id bellũ mittit. Dũ turoni moratur morbo corrept⁹ vita defũgitur & i diui dyonisii cœnobiũ effertur. Hic traditur spurcitiis atq; ineptiis dedit⁹ extisse: q ad balbi cognomẽ accepit. De ludouici morte cert⁹ fact⁹ carolus qui viennam obsidebat parte copiarũ ad viẽnã relicta ad ꝓceres q eũ vocabãt pcessit. Cui iter agenti nuntius affert viẽnã receptã a suis esse Sȝ normãnos ex germania mouisse & i cãpaniã vsq; irrupuisse multis vrbibus tẽplisq; direptis atq; icẽsis. In quos sayllus mettẽsiũ ꝑsul copias ducẽs suis fugientib⁹ ceciderat. Quõ aut per id tps aduersus hanc pestẽ bellatũ sit: apud hystoricos nihil inuenio. Constat tamen eodem tẽpore alterã ferocissime gẽtis manũ duce astingo ligeri traiecto ad materne flumis ripas ꝑsedisse: carolũq; austrasie regẽ expeditionẽ i eos duxisse sȝ aio ꝓpe tabuisse cũ in cõspectu hostiũ castra locasset. Tandẽq; cũ normãnis fedus pacẽq; iniisse: sic mõ godefridus ei⁹gẽtis ꝑnceps xpi fidẽ ꝓfiteri curaret Cõditiõe nõ reiecta godefridus simul cũ baptismate spiritalis regeneratiõis frisiã oẽm a rege dono accepit Donatus insuper magnis munerib⁹ incolere vbi castra habebat pmissus est in perniciã frãcie regni quã ipse perfidus godefridus cũ sigiberto paulo post inuexit. Nam q̃draginta milibus armatorum instructus parisiũ circũuallat. Sed viriliter agentibusi oppidanis gosselino quoq; loci antistite & eudone comite q regnũ postea administrauit adnitẽte cuȝ obsidio hosti nõ procederet eã soluẽs laudunuȝ vrbẽ in edito colle positã inuadit. Inde agri nouiomẽsem atq; suessionẽseȝ populati remos normãni adoriunt. Quibus incõmodis indignat⁹ carolus imperator aduersus barbaros ex vuarmacia vbi parlamẽtũ habebat iterum insurgit & egregio nixu ꝑliat sternit occidit fugatq; Nec ꝑtermittẽdũ reor carlomanũ & fratrẽ ei⁹ludouicũ ludouici balbi nothos ex pellice fuisse q nihilomin⁹ moderatiõe regni suscepta nõ segniter normãnis obstiterũt nouẽ milibus vt supradiximus vno prelio interfectis. Hic aũt carloman⁹ & si decessisse nõ ignoret de ei⁹ tñ morte null⁹ ad hystoricis mod⁹ aut tps scriptũ iuenit. Reliqt tñ heredẽ filiũ ludouicũ q ob inertiã nichil faciẽs appellat⁹ẽ. Nulla ei re isignior habit⁹ ẽ: q̃ ꝙ virginẽ monialẽ cuius amore deperibat ex calensi cœnobio abductã vxorẽ accepit. Huius inertissimi regis etate normani induciis quas cũ carolo ad annos.xii. firmauerãt contentis iterum franciã vexãt Que cã fuit plerisq; sacerdotib⁹ & viris religiosis oratoria sua relinquendi & se alio traducẽdi Qua ꝑsecutiõe grauati franci carolũ iperatorẽ ludouici germanici filium p legatos orant regni curã assumat. Erat aũt illis diebus hugo abbas appellatus qui valida manu collecta normãnos adeo exterminauit: vt ex eorũ multitudine vix vnus supextaret q accepte cedis nunciũ ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad tps bello abstinuerũt. At quia de hugone abbate mẽtio incidit. Illud non est omit-

Francorũ dissipatio

Ludouic⁹ ludouici filius moritur. Carolus eius frater rex.

Godefridus normãnus pfidus.

Ludouic⁹ nichil faciens

Hugo abbas.

tendum hunc hugonem atq robertum parisiorũ comitẽ q & marchio dicebatur: primos fuisse q relicta monachis & sanctimonialib⁹ ꝑdia ꝓuentusq occupauerint ea sibi suisq militib⁹ attribuentes seq abbates appellãtes atq ipartiẽtes monachis ꝓut volebãt adhibito moderamiẽ victus & vestimẽtorũ. Que violẽtia ad roberti regis tẽpora perdurauit. Per id tps iners ille & nichil faciẽs ludouic⁹ relicto carolo filio (cui simplici cognomẽ inditũ est) decessit. Scriptũ inuenio hunc carolũ simplicẽ ex ludouico balbo prognatũ esse. postq̃ ludouicũ & carolũ balbi filios spurios sub tutela eudonis educatũ fuisse & postea regnasse. Qui cũ per ętatẽ regendo regno nequaq̃ idoneus esset: cognito q̧ normãni nouos belli mot⁹ pararẽt ad eudonẽ roberti andegauẽñ. filiũ hominẽ bonũ & reb⁹ gerẽdis aptũ mittũt: cui & caroli simplicis tutelã & regni administratiõe3 cũ regia appellatiõe cõmittũt. Hic a galtero senonũ archipresule cõsecrat⁹ carolũ simplicẽ ꝓbe educauit francisq modestissime prefuit. Moriẽs aũt ꝓceres iureiurãdo adactos admonet regnũ sine ꝯtrouersia carolo simplici administrãdũ ꝑmittãt cũ esse regni legitimũ heredẽ. Carolo simplice regno adepto normãni q annos q̃draginta multis locis franciã incursauerant ampliore multitudiẽ ꝯtracta in neustriã irrũpũt: & p sequanã rothomagum vsq ad uerso flumine deferunt. Quibuscũ franco rothomagorũ antistes ciuiũ & vrbis salutẽ desperans colloquẽdi occasiõnẽ nactus ita egit: vt neq incolis neq ciuitati qc q̃ nocituri vrbẽ normãni reciperẽt. Quid eni ꝓuidus pastor faceret regis subsidio destitut⁹. Potiti vrbe normãni vbi tutissimũ sibi refugiũ esset. Rollonẽ ex suis hominẽ strenuũ q cũ nullã domũ redeũdi spẽ ꝓpter a se commissum flagitiũ haberet ducem ꝑficiũt. Hic imperandi apud suos potestate accepta animum in primis intẽdit vrbẽ parisiorũ perdere & inde christi eliminare pietatẽ. Ad hanc rẽ cõducere tria sibi latissima flumina sequanã ligerim & garõnã maxiẽ arbitrabat. Igit ingenti fabricata classe copias tripharia diuidit Qui ligeri nauigarũt nauetẽ vrbem expugnant & põtificẽ guymardũ inter sacrificandũ ad christi aram iugulant. Inde profecti andegauim incendunt mox turonũ adoriunt: atq ita per aquitaniã ꝑdas agẽtes rollo neduce in parisios p sequanã delati in burgũdos p ararim. id est sagonã nauigantes in aruerniã tandẽ incursant. Nec mora interposita senones depopulati monasterium floriaceñ. occisis cœnobitis diripiũt atq igne cõsumunt. S3 aduẽt⁹ rollonis nõ ignari sacerdotes supra biduũ diui bẽedicti corp⁹ aureliã apud sanctũ anianũ deposuerãt: Erat eius monasterii ex cœnobitarũ cõi assensu defensor patronusq elect⁹ sigillosus comes. Hunc insequẽti nocte qua monasteriũ conflagrauerat diu⁹ benedict⁹ p quietẽ obiurgasse fert quare monasterio ꝯtra normãnos opẽ nõ tulisset Quo viso expergesact⁹ comes paruaq illi ꝓ tpe erat inermiũ manu coacta i normãnos ꝑda onustos irruẽs assessore sibi vt sancte asseuerauit postea sigillos⁹ diuo benedicto ꝑdã captiuosq recepit. Inde ad mõasteriũ cõmigrans cenobitarũ cadauera q̃ hactenus humi strata cõperit humari iubet. Cum tã crudeliter debaccharent per frãciã normãni. Carolus simplex franconẽ rothomagorũ ꝑsule3 iam rolloni notum ad rollonẽ mittit q trium mẽsiũ inducias firmet. Exactis inducijs per stãpas mouens rollo carnotũ petit atq oppugnat herente in vrbis obsidiõe normãno richardus burgundorum dux atq ebalus pictauorum comes copiis ad carnotum ꝓmotis rollonẽ inuadunt. Qua re animatus carnoteñ. antistes irruptiõe a ciuib⁹ facta ipe tunicã ieriorẽ virginis marie quã camisiã frãci vocãt: estq apud eos magna religione obseruata deportãs normãnos a tergo insilit. Fit per aduẽtũ

Ludouic⁹ nihil faciẽs moritur.

Eudo andegauensis rex: francorum & caroli simplicis tutor.

Franco rothomagensis archiepiscopus

Rollo

Miraculum.

Carnotum obsidetur

pontificis hostiū magna strages. Rollo vero fugiēs postq̄ suos ex fuga recepit: indignabundus iubet eos p oēs regionē populationes facere & ea oia in q̄cunq̄ irruissent perdere. Itaq̄ fera gēs nihil sibi obuiū integrū reliquerūt Abducunt i seruitutē & stuprū virgines matres cū liberis gladiis occumbunt Nulli tēplo ignē nō imiserit flagrant p agros atq̄ vrbes oia. Clamoribus mortibusq̄ eter replebat. Tam diris afflictionib⁹ vexatis francis regē pueniūt. Inertiā hois atq̄ pusillanimitatem accusant pdi ei⁹ negligētia puinciā qui neq̄ hosti p se neq̄ p ductores belli occurrat.

His q̄stubus excitat⁹ rex frācone rothomagensē iterū ad tollonē pficisci imperat qui eum ad xp̄ianā cōionē hortet. Quā si fide integra recipiat eē carolo filiam gillā quā illi cum oi neustria nuptui det. His mādatis p franconē cognitis Rollo a ferocia tēperat seq̄ (psilio cū suis habito) cum carolo colloquiū designato quo volet die habiturū spōdet. Ad hec triū mēsiū inducie firmant. Apud flumen ept e qd est neustrie ad orientē limes fit cōuentio vnā fluminis ripā carol⁹ alterā rollo insedit. Intercedentib⁹ legatis res acta est. Rollo gillā caroli filiā vxorē recipit & in dotem neustriā epta fluento ad britones terminat claudit q̄ gallico occeano abiecta quoq̄ est britonū prouincia que diu sub normānorū ditione militauit. Rebus vt maxime carolus cupiebat ordinatis rollo rothomagum pfect⁹ initiat sacris & lauacro christiano. Appellatusq̄ ē robert⁹ a roberto pictauorū comite q recepte a rollone fidei testis assistebat Neustriā adept⁹ rollo eā normāniā appellauit q eā homines a septētrione pfecti occupassent. North enī danorū ligua septētrionē mā vero hoiem signat. Inde vocabulo cōposito normāni id ē septētrionales & normannia ad hūc vsq̄ diē vocitat Eius tā barbare & ferocis gentis dū originē quero eā ex gothorū feritate ortā accepi Quos nōnulli magog iaphel filiū parētē habuisse audacissime tradunt gothorū prosapiā ad noe vsq̄ referētes Quib⁹ ego nequaq̄ assentior. Quippe q a nobis tā remota antiquitas nulla p̄sertim scriptoris auctoritate nitēs fabule simili videri possit. Daci aūt gothorū soboles lōgo tēpore hunc morem seruarūt vt ex multis liberis vnū tm̄ apd se heredē pater haberet ceteris post legitimam etatē domo emissis Qua lege vsus lothrocus cū aliquot a se filios dimitteret biergostā hastingo cuidā nobili daco cōmendat adiuncta plurimorū iuuenū manu Qui tranquillo mari nauigantes in picardos inde in viromādos penetrauerunt vbi diui quintini monasteriū incendētes mox nouiomum capiunt omnione episcopo cū clero interempto Nec qeti gemeticū p sequanā puecti monasteriū nōgētorū monachorū diruerūt qd annos. xxx. postea sine habitatore mansit. Que rabies in multas puincias pfusa ad tolonē vsq̄ de quo pxime dictū est grassari non destitit Ab his quidē dacis normānū seuitia appellatioq̄ pcessit. Pacatis normānis regni pceres a carolo desiscūt. Sed preliis aliquot postq̄ digladiatū ē recōsiliati sunt aduersus robertū eudonis fratrē cuius supra a me mentio facta est Hic robert⁹ aqtanie dux p de fratris regno portionē nō accepisset aliquot sibi viciniores vrbes capit cōstitutis i eis pōtificib⁹ a qbus tandē regis appellationē obtinuit. Quo titulo elatior fact⁹ copias i carolū suessione agētē ducit Cōmisso ibi plio robert⁹ occidit Redeūti victori carolo hebert⁹ viromādorū comes gratulādi specie occurrit Regē orat peronē ad se diuertat atq̄ in arce diuersetur Perfido hoi cui⁹ sororē robertus vxorē habuerat rex p simplicitatē credul⁹ peronē petit Moxq̄ arcē ingressus in vincula ab heberto conicit. Que res grauissimorum per franciā icōmodorū causā iuexit. Itū est tn̄ aduersus fortūe iigtatē atq̄ vt i morbis solet vt capiti in

Clades normānis in francos.

Caroli & rollonis cōuētio

Rollo baptisatur.

Quare & vnde normānia dicta.

Origo normānorum

Proceres a carolo simplice deficiunt.

Robertus eudonis fili⁹ occiditur

Hebert⁹ viromādorum comes regē perōe icarcerat.

primus adhibeatur medela: franci quasi regẽ nõ haberẽt de rege pficiẽdo ↄsultant. Erat ex liberis richardi burgũdorum ducis supstes radulphus caroli nepos. Hũc (tametsi carol⁹ ex elgina regis anglorũ filia prolẽ suscepisset) in regẽ assumi carol⁹ pmittit q suessiõe regio dyademate recepto regnũ admistrare cepit. Ludouic⁹ aũt caroli simplici filius: patris atq amicorũ ope destitutus: enauigato mari ad anglos cũ elgina matre se cõtulit vbi elstannus ei⁹ auunculus regnabat Radulphi tpe apd carrolas pugnatũ est cõtra sarracenos qui burgũdiã iuaserãt vbi ex francis complures interierũt. Radulph⁹ postq̃ annos dudecim regnando explesset morit. xviii. kalen. iunii. Et apud senones in ęde sancte columbe inhumatus. Blondus & platina italici scriptore tradunt post ludouicũ balbum. Berẽgariũ ex lõgobardis ortũ foro iulitũ tenuisse/imperatoreq a romanis creatũ esse cũ eandẽ dignitatẽ arnulph⁹ a francis accepisset post ãnos centũ q̃ carol⁹ magn⁹ cœperat impare Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicũ in arnulphi locũ suffectũ In quez berẽgari⁹ apud veronã ducẽs eũ capit & oculis priuat. Ad modũ ablatũ a longobardis imperiũ. Berẽgari⁹ a regibus lõgobardis ortus vindicauit. Tã fluxe sunt res humane vt earum gubernationem nunc hic nunc ille recipiat vel perdat.

Cõsiliũ de cõstituẽdo rege

Ludouicus cũ matre elgina i ãgliã fugit

RAdulpho defuncto & carolo simplice apud heronem vbi ab heberto in custodia habebatur: mortuo francorũ pceres & ante omnes hugo magnus atq guillermus senonũ primas ad elginã ludouicumq in angliam legatos mittunt: qui dicerent temp⁹ aduenisse cum ipi tuto in franciã reuerti possent eis se subsidio affore & obsequiũ vna cũ aliis cõplurib⁹ regni primorib⁹ pstituros. Ea re in ãgliam plata elgina cũ filio ludouico in franciã venire festinat. Cui obuii pceres Ludouicũ lauduni regẽ cõsalutãt: adiutore maxime guillermo rollonis filio qui ducatuz normãnie gerebat. Secundo anno regni ei⁹ pdigiũ visum ẽ hoim in etherę flagrãtiũ & diris cãtionib⁹ nocte tota aliquid futuri incommodi vaticinantiũ qd post ea cõtigit Nã tertio ab ipo pdigio anno pceres franci a ludouico deficiunt qua in sup tẽpestate tãta fuit per franciã ãnone caritas vt frumẽti mẽsura cui sestari⁹ nomẽ ẽ quattuor & vigiti libris veniret. Sedẽtib⁹ a rege frãcis ludouic⁹ hẽricum germanię regẽ per legatos petit. liceat cõuẽtũ alicubi idicere vbi mutuũ habere colloq um possint. Cupere se beniuolẽtiã ei⁹ atq amicitiã pmereri Henric⁹ auditis nũciis respondet regis petita cõmode facere non posse nisi guillermi normãnorũ ducis sententia de hac re cognosceret. Ea re cognita ludouic⁹ guillermũ adit memorat q sit regni status qd in se moliantur pceres illũ vnũ esse cui⁹ ↄsiliis res bñ geri possit Accepit guillermus regẽ vt dñm opeq suã pollicit⁹ tregũ equitẽ auratũ ad hẽricũ ex ludouici assensu mittit. Ad mosaz fluuiũ cõuenturos reges placuit ibi guillermi opera amicitiã reges firmãt: Qd postq̃ resciuere pceres frãci ludouici potẽtiam veriti in regis gratiã se vt meli⁹ possunt insinuat. Mox lauduni ↄuenientib⁹ ex edicto regis pceribus hebertus quoq viromãdensis affuit. Aduersum quẽ paterne i iurie recordat⁹ ludouicus huiusmodi ↄmẽtũ para delecto ad fabulã hoie ydoneo Huic mãdat velitẽ ad ãglici icole formã induere seq velut ex anglia ad se missum petere i cõsiliũ admitti. habere litteras q̃s regi reddat: Lras aũt quales rex ipe scripserat hoi dat. Sedẽti i cõditiõe regi: venit cursor vt istruct⁹ erat lras pfert. Eas dũ scriba regi demisse recitat rex subrisit. Proceres rati aliqd ridiculi regez accepisse rogãt cur risisset. Nũc inqt maxime noui anglos desipere: Namq hermanus ãglie rex meus propinquus fuisse apd eos scribit agricolã hominẽ q herũ ad ↄuiuiũ cũ inuitas

Ludouicus ex ãglia reuocat

Prodigium.

Fames

Ludouicus ad guillermũ normãnie ducem

Nota regis in hebertũ comitẽ cõmẽtum.

set necare ausus sit. Eius tā insignis facinoris autorē quo supplicio afficiat sentētiā vestrā inquirit. Igitur vt regi gratū faciam⁹: dicite pceres quo mortis genere scelesratissim⁹ agricola puniēd⁹ eē videat. Theobald⁹ blesensis hō ipmis prudēs rogatus sentētiā dicere: hic inquit homicida tametsi vario cruciatu dign⁹ est tñ quaten⁹ ad supplicii modum attinet nulla mihi detestabilior mors visa est: q̄ a furca hoīem pendere cui iugulū laqueo lictor pstringat. In hāc sentētiā cūctis q aderāt venientibus cū ipe itē hebertus viromādēsis sequeret pdeūt ex occulto satellites q hebertum vt a rege pdocti fuerāt cōprehēdūt. Nec cunctant incollē nō pcul a lauduno pducere: vbi in furca hebertū suspendūt prius tñ q̄ iugulū lictor arctaret: rex i eum cōuersus. Tu inqt heberte ille pfidus agricola es q dñm meū & prem carolū tuū pfecto regē perone i vinculis necasti Nūc ergo p tuis meritis meritū supplicium accipito Collis vbi extrema passus est hebertus mōs heberti appellat⁹ est. Interi dum hec gerunt cū guillermus normānorū dux herloyno picardo nobili faueret aduersus arnulphū frandrēsium principē a quo herloyn⁹ fuerat monasteriolo castro vi & armis spoliat⁹: idqꝫ ei restitutū eē cū ęgre ferret aruulph⁹ simulata beniuolentia colloquēdi locūqꝫ a guillermo apud pinquiniacū ipetrat. Qui prima puentione assentationibus & blanditiis apud guillermum pfidus pditor agit. Nec multo negocio benignū ducē p speciē caritatis fallit. Itaqꝫ re insula quadaꝫ somme fluminis nō pcul a pinqniaco (vt videbat) composita ascensa nauicula discedēte ab arnulpho guillermū satellites flandrie reuocāt quasi aliquid ab arnulpho omissum esset qđ ad beniuolētiam pertineret Appulsuꝫ ripe ducē cū alterū ex naui pedē ptulissꝫ alꝫo cui turco cognomē fuit trucidat Serui aūt ducis q ad alterā ripā reuersurū mox dñm pstolabant flumine impediti opē dño ferre minime potuerūt. Occisi cadauer (fugiēte cū suis satellitibus arnulpho) rothomagū religio se delatū tumulo manifi centissimo. xviii. kalē. ianuarii honorauerūt. Ab hoc guillermo gemeticū cœnobiū qđ a dacis dirutū supra annotauit: instauratū est: vbi vitā quoqꝫ monasticaꝫ pfiteri statuerat: nā inter archana ei⁹ inuēte sunt religiose vestes q̄ argumēto fuerūt cōce pte a se vite regularis. Huius guillermi mors occasio fuit ludouico audēdi pessimi facinoris: quāobrem ipe quoqꝫ multas sibi turbationes excitauit Nā de guillermi iteritu nūcio accepto rothomagū ire festinat: simulās amici pncipis necē velle vlcisci aīo reuera aliud agitās. Superat em̄ guillermo fili⁹ richard⁹ infans: cuius tutelā pariter & terre normānie administrationē rodulph⁹ bernardusqꝫ gerebāt. A qb⁹ vt dignum erat recept⁹ ludouic⁹ terre specie atqꝫ serenitate illect⁹ speꝫ capit ei⁹ potiende Petit richardū infantē ad se deferri: tanq̄ apud se educandū Qua re ad ciues perlata piectat popul⁹ regē nō aliā ob reꝫ infantē abducere velle: nisi vt normāniā sibi vsurparet. Tumultuat igit populus & in regē seditionē agitat. Cui piculo bernard⁹ danus occurrēs: ludouico cōsiliū dat infantē in vlnis āplexū tumultuāti populo ostētat. Paret psultori ludouicus. Simulqꝫ iureiurando plebi asseuerat: nichil sede normānia pter ius supioris dñii vēdicare terrā oēm richardi esse. cupere infanteꝫ bonis disciplinis erudiri: bonisqꝫ morib⁹ si pmittant educari. Sedata plebe rex infanteꝫ in franciā traduxit accepte a normannis iniurie memor Cognito ꝙ richardi curam recepisset ludouicus veritus arnulphus flandrensis ne in se vnū pter guillermi necē curreret: quadraginta auri mercas regi dono mittit. nec cunctat ad regē aduentare seqꝫ quoqꝫ mō posset de ducis iterēptiōe reddere purgatū atqꝫ i regis potestatem traducere nescis auctores. Et hec quidam palam elocutus arnulphus ad regis au-

Hebert⁹ viromādie comes suspenditur.

Guillermus normannorū dux p pditiōnē occiditur

Ingrat⁹ ludouicus Richard⁹ dux Guillermi filius.

Tumultus rothomagensis populi contra ludouicum.

Arnulph⁹ flādrie comes nequissimus.

res aliud insusurrat recordari sc₃ decere regē ignominiarū quas olim & in se atq̧ in pr̄em normāni & dixissent & fecissent. Talia suadēti rex credidit purgatūq̧ arnulphū dimisit. Inde cepit rex aduersus īfātē richardū frequēter stomachari atq̧ indignari ita vt redeūti a venatiōe richardo rex tanq̄ aliquo eius delicto indignat⁹ eu₃ spuriū vocaret cominat⁹ nisi mores emēdaret se illi poplites male mulctaturū & cū c̄tis honoribus priuaturū Ad hec richardū diligēter asseruari trucissi me imperat. Erat richardo ludi magister & p̄ceptor Osmūd⁹ q regis aduersus r ich ardū indignationē secū reputās yuoni cuidā spectato sibi rē cōicat. Ambo richa rdū puenientes hortāt̄ egrotare grauiter se simulet Quā tegnā caut⁹ puer haud puerilιter ipleuit Aegrotātē cū serui negligēti⁹ obseruarēt aliis atq̧ aliis seorsum in reb⁹ suis occupatis: Osmundus palustrium herbarum fasce richardum inuolutum dum conuiuio rex indulget vrbe laugduno exportat. Inde equo euectū conciliaci p̄fecto committit. Moxq̧ ad bernardu₃ siluanecti comitē preueniēs rei geste ordinem narrat Bernardus richardo timēs hugonē magnū parisiorū comitē in auxiliū vocat. Qui statī copias q̄s potuit ex tpe coactas ducēs richardū ex cōscia siluanectū trāsfert. Comperto ꝙ sublatus sibi richardus esset ludouicus hugoni magno parisiorum comiti mādat richardū restituat. At comes tanq̄ negocii ignarus in bernardū culpā reiicit Atq̧ ita illusus rex arnulphū flādrense₃ accersit Qui adueniens ɔsiliū regi dat magnis hugonē pollicitatiōib⁹ alliciēdū esse ꝙ ambitiosus & magni potētat⁹ appetēs esset Secūdū arnulphi ɔsiliū ludouic⁹ ad crucē cōpendii hugonē ad se vēire iubet. Hugoni corā ɔstituto postq̄ multa rex memorasset vrbes illi in normānia daturū se pollicet̄: Quib⁹ ꝓmissis deuict⁹ hugo acceptis a rege copiis baiocas neustrie vrbē aggredit̄. Rex caletos inuadit Quorū exercitu₃ irruptiōe attonit⁹ bernard⁹ danus ex ɔsilio bernardi siluanectēsis ad ludouicū nūtios legat: atq̧ his impat nūciare regi frustra in sibi beniuolā gentē arma mouere. Rothomagū & reliquā normanniā ei⁹ esse: modo eorū obsequiis vti velit quorū ope aduersus hostes olim forte adiuuet̄. His mādatis hilarior factus rex nihil dubitās suos inhibet vltra bello agere: atq̧ ita rothomagū ingredit̄. Apud quē recūbentē sic locutū eē bernardū danū tradūt. hoc inquit die serenissime rex plurimo nos honore affecisti. Fuim⁹ hactenus duci obnoxii: nunc regie paremus maiestati. Habeat sibi richardū bernard⁹: satis nobis bene a fortuna factū arbitramur si tue celsitudini normāna gens subiaceat. Illud vnū mirat̄ gens tua: hugonē tibi sine ambiguitate hostē viginti hoi₃ milib⁹ armasse te. que₃ sepe numero iperatis tuis renitentē fuisse nō ignoras. Consule igit̄ normannis tuis & eos regia liberalitate asserua. Motus hac orōne ludouic⁹ hugone₃ armis abstinere iubet. Rebus apud normānos fœliciter vt arbitrabatur gestis. laudunum rex ꝓfectus est. Per cuius absentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu instructus normanniam repeteret: aygrotu₃ dacie regē qui adhuc cereburgi agebat admonet: militē ex constātiēsi agro collectū ad se mittat: ipse aduerso sequane flumine classe adnauiget: oīa qua iter facturus erat vastans. eo pacto futurū esse vt ludouicus in colloquiū cū eo ꝓdiret: Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente bernardus de aduentu aygroti ludouicū certu₃ facit. Rex ergo exercitu pro temporis angustia cōgregato. rothomagū veniens: aygroto ad vadū cui nomen erat herliciano cōicat. In eo loco dū multa de guillermi nece reges inuicē fabulant̄: danus q̄dam herloynū comitē cuius gratia guillermus occubuerat conspicatus: lancea confodit atq̧ interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decertant committ

Richard⁹ opa sui p̄ceptoris lauduno clā educitur.

Cōsilium arnulphi comitis flandrie.

Bernard⁹ danus prudens.

Rex danorū aygrotus.

titurq̀ʒ vtrinq̀ʒ atrox pugna.ita vt fuſis cõpluribus francis:rex fuga ſibi ſalutẽ para-
uerit.ꝑnicíſſimo equo vectus.Fugientẽ tñ miles quidã danus dephẽdit.Apud quẽ
cũ dies aliquot delituiſſet:iubẽte tandẽ bernardo dano rothomagũ captiuꝰ deduci
tur.Rege in cuſtodia habito:engeberga de viro curã gerẽs ad othonẽ germanię re
gem cuiꝰ erat filia feſtinãs opem aduerſus normãnos efflagitat.Petẽti filię pater re-
ſpondit. Hęc ludouico incõmoda cõtingere q̃ guillermo duci & ꝓbatiſſimo viro
neq̀ʒ fidẽ neq̀ʒ iuſiurandũ ſeruaſſet.Atq̀ʒ ita ſpe deſtituta engeberga ad hugonẽ ma
gnum ſe cõuertit.Illũ ꝑ oẽm debitã regi fidẽ atq̀ʒ obſeruantiam orãs:liberare ſuũ re
gẽ ſtudeat.Reginę ꝓcibus adductus Hugo:a Bernardo ſiluanecti comite impetrat
ad normãnos ſe conferat ſi forte de rebus cõibꝰ cõuẽtũ habere vlĩq̃ velint. Cõcilio
apud ſanctũ cletũ coacto de liberãdo rege poſtq̃ hinc atq̀ʒ hinc locuti ſunt: vos in-
quit hugo o normãni regẽ noſtrũ reſtituẽtes accipite vobis obſidẽ filiũ lotharium:
donec altero indicto cõuẽtu de cõcordia paceq̀ʒ ad plenũ tranſigamus. Itaq̀ʒ lotha
rium cũ duobus ẽpis hildrico beluacẽſi & guidone ſiluanectẽſi accipiẽtes normãni
regẽ cuſtodia liberãt. Qui paulopoſt tꝑe validiſſima manu inſtructi richardũ a ber
nardo receptũ ſibi abducũt. Ludouicꝰ laudunũ ꝓficiſcit̃. Inde vbi ſecũdi cõuentus
tp̃s aduenit ꝯueniẽtibꝰ ad eptã flumẽ francis normãniſq̀ʒ:pacis fœdus ictũ ẽ.hugo
aũt magnus ille comes ſibi ꝓſpiciẽs:& quãto richardꝰ ꝑ dies melior auctiorq̀ʒ eſſet:
auctore bernardo ſiluanectẽſi filiã ẽmam richardo deſponſat.Quo fœdere ſuſpica-
tus ludouicus facile fore vt a duobꝰ maximis principibꝰ deprimi poſſet:acceſitum
arnulphũ flandrię comitẽ ad othonẽ tertiũ rhenanũ:hoc eſt germanię regẽ mittit:
q̃ eũ in belli ſocietatẽ alliciat: accepturũ ꝓmii loco lotharingiã oẽʒ ſi eiꝰ opa normã
nia potiri poſſit. Hac ꝓpoſita mercede:otho belli aduerſus normãnos ſe ſociũ lu-
douico adiũgit:cõtractiſq̀ʒ in vnũ copiis:rothomagũ infeſto agmie reges petũt vbi
vaſtatis ꝑ circuitũ vrbis vicinis agris vicíſq̀ʒ incẽſis: ciuitatẽ oppugnare conſtituũt.
Igit̃ ꝓmiſſo q̃ occultiſſime otho põt nepote q̃ ſecũ militabat: terrẽdorũ ciuiũ cã: cũ
ad portã qua põs ſupra ſequanã eſt cõceſſiſſet: aptis repẽte portis ciues eruptionẽ
faciũt.cõmittit̃ ad ipm pontẽ pugna:vbi cõpluribus fuſis othonis nepos occubuit
Venere pręterea reges.Sed ꝑſpecta vrbis munitione: otho vbi nepotẽ cęſum eẽ co
gnouit:oĩa in arnulphũ retorquẽs:cogitat ſi quo mõ arnulphũ ad manꝰ hoſtiũ de
ducere poſſet.Qua re aĩaduerſa arnulphus receptis ſarcinis ſe e caſtris in flandriã ꝓ
ripuit.Nec morant̃ idẽ facere reges:atq̀ʒ cœptis deſiſtẽtes exercitũ reducũt: quos in
ſecuti normãni plurimos in fuga interemerũt.Ludouicꝰ aũt eodẽ anno quo hęc ge
ſta ſunt deceſſit.Atq̀ʒ in diui remigii tẽplo regio ſepulchro ipoſitꝰ eſt ãno xpianę ſa
lutis nõgentęſimo q̃nquageſimoquinto. Hic nullo fere quo regnauit tẽporis mo-
mento proſpera fortuna vſus eſt.Per id tp̃s gemeticũ cœnobiũ quod a danis diru-
tũ ãnos.xxx. deſertũ fuerat a balduino & gunduino monachis inſtaurari cœpit hi
enim ex aſpera vico cameraceñ.agri prodierunt.

Ludouicus capitur.
Engeberga ludouici vxor
Conſilium de ludouico liberando.
Otho imperator & ludouicus rex rothomagũ inuadũt.
Arnulphus fugit.

RElinquit ex engeberga othonis ſorore liberos duos lotharium atq̀ʒ carolũ.Ca
rolus imbecilli & demiſſo animo vitã priuatã egit bruxellã brabantie prima-
riũ oppidũ incolens vbi apud.ſ.gãgericũ ſepultus eſt.Lothariũ proceres in regẽ aſ-
ſumpſerũt.Huic fuit aduerſus richardũ normãnorũ ducem:autore theobaldo car-
notenſiũ:diuturna ꝯtẽtio.Qui theobaldus ꝑ engebergã primo tẽtauit richardo in
ſidias ponere.Deinde nõ procedẽtibus cœptis lothariũ in ducem exaſperat:identi-
dem crebro repetens richardũ ea potentia valere:vt rege non longe inferior eſſe vi

Contẽtio aduerſus richardũ normãnie ducem

deatur.tm̄ lotharium apud francos posse: q̄ illi a richardo permissum foret.queren dam idcirco equissimá occasionem esse qua hoís magnitudiné lotharius pessundet Audiuit rex ęquo aío loqũenté.quippe cui doleret tá magno potétatu hoiem esse sc3 sibi obnoxiũ q pro suo arbitrio impata vel faciat vel recuset.Igit richardo man- dat:meminerit neustriá francorũ ditiõis eé.cuius gratia in verba regis iurare & ei fi- dem dare debeat.Veniat ergo suo satis officio veteri more factur9.Ad regis máda- ta se véturũ richardus rñdet.Quo rñso lothari9 ratus pfectũ iri posse q̄ in richardũ aío agitabat:balduinũ flandréseȝ:goffredũq; andegauũ:& theobaldũ comitem ac cersit.His trib9 & magno militũ numero comitatus ad helnam flumé quo richar- dus accedere statuisset venit. At richardus cũ in aduersa fluminis ripa in conspectu lotharii cõsedisset:fraudis hũanę recordatus: exploratores claȝ a se dimittit q lotha rii eiusq; gétis cõditioné & statũ sibi referant. Redeũtes q missi erát:dicũt oia apud francos ad bellum instructa esse. putare se illũ armorũ apparatũ in ducem conspira re.Ea re cõperta dux assistere sibi quosq; ex suis fortissimos iubet. quorũ ope nixus flumen traiicere francos ꝓhibet. at potentię regis cõscius:rothomagũ ꝑtenus con tendit.Atq; ita suo instituto frustrat9 rex summa indignatione percitus est. Nec ꝓ pterea moratus alterũ ex fráncis burgũdisq; exercitũ cogit. Adq; ebroicá normánię ciuitaté ꝓgreditur quá (ꝓdéte gilberto fabro ferrario)recepit.Receptá theobaldo carnotensi ꝓmittit pręsidio imposito. Inde in castellum quod hermeuillum incolę vocát moués theobaldus cũ illic diutius hęret:dux sequana transmisso:cũ nõ cõté- néda manu hostem repente adoritur.Cęsi sunt in ea pugna ex theobaldi militibus sexcenti sexaginta.Theobaldo se carnotũ recipiendi vix spaciũ fuit. Rebus pro- spere gestis richardus metuens ne magnis a lothario incõmodis afficeretur:ad erar dum danorũ regem legatos ire iubet.qui regé orent suppetias normánis ferre:q ex sua gente prognati essent.Gratus fuit erardo legatorum aduentus:seq; cũ copiis ꝓ pe diem affuturum respondit.Nec richardum fefellit. Instructa enim classe ad ostia sequanę adnauigans milité incontinentem egressum in carnutes aduersus theobal dum ducit: cuncta obuia nõ aliter q̄ irruens supernę grando quatit proteritq;: nec minus ea quę lotharii erant quocunq; irrupit vastat atq; populatur : tráſferens ad normannos vili precio quas auferebat prędas. Inter has calamitates pontifices franci laudunũ ad lotharium proficiscuntur occursuri tot incommodis quibus af- ficiebátur.Ex lotharii sententia carnoteñ.antistes ducem cõueniens:ex richardo pe- tit:q̄obrem ipse qui christicola esset tam diris calamitatibus per gétem christum ne- scientem francos persequeretur . Qui cognito hęc mala a richardo procurari ꝙ lo- tharii iniquitatem atq; in se maliuolentiam maxime suspectam haberet: simulq; the obaldi q ebroicam lotharii dono occupabat incursiones rapinasq; vlcisci conaret: antistes firmatis cum normánis induciis ad lotharium reuertitur. Legatione ad regem perlata:priusq̄ cum richardo lotharius quicq̄ pacti iniret:iniuriarũ satisfactio nem richardo exhibens ebroicam duci reconciliatus dimittit. Succedéte die cum ad cõuentũ normánorũ eundũ erat:Richardus in castris danorũ apud gondelfossam apparare diuersoria ad excipiendum lotharium iubet . Ibi habito conuentu lotha- rius apud richardũ se excusatum faciens: cõmissorum a se obliuisci ducem petit:spe raret in reliquũ tép9 regem sibi amicum fore:& ad res suas adiutorem.Regis seu ve ra seu simulata mansuetudine perspecta:Richardus offensam remittit:atq; ad hunc modũ pace vtrinq; firmata discessum est.Ab hoc richardo fiscanii cœnobiũ diuinę

Ebroicá rex cepit.

Theobaldus carnotésis co mes vincitur. Erardus ad- norũr ex.

Recõciliátur Lotharius & richardus.

trinitati dicatū est.ideq̄ʒ in suburbano rothomagi audoeni tēplū & i mōte tūba sā
cti michaelis monasterium multis cenobitis cumulatum. Absumpsit autem illum
mors anno salutis nongentesimo nonagesimosexto & apud fiscanū sepultus est.

At inquiete animo lotharius regnum austrasie quod ludouici patris eius fuerat
repetere ob othone cōstituit. Ad eamq̄ʒ rem cōgregato exercitu aq̄sgranū maiore
q̄ credi potest celeritate ingredit. Prandenti vna cū vxore othoni cū de francoruʒ
iopinata irruptiōe nuncius affertur mirū i modū attonit⁹ raptis q̄ potuit fuga ela
psus est. Preda ex regis palatio ditissimoq̄ʒ oppido atq̄ʒ ex oī ꝓuincia correpta cō
tentus lotharius retro in franciā cessit. Quē nō longo iterposito tempore magnis
copiis insecutus otho castra e cōspectu lutecie parisiorū ponit. Sʒ eruptione a ciui
bus facta & othonis nepote cū aliis cōplurib⁹ fusis occisisq̄ʒ ciuitatis suburbia otho
incēdit. Nec morat̄ lothari⁹ hostē ad ysarā vsq̄ʒ cū hugone magno & hērico duce
burgūdie p suessionēsiū agrū p̄seq̄ vbi tā multis occisorū cadaueribus alueus opple
tus est vt a consueto fluxu ysara impeditus in agros sese effunderet Nichilo tamen
segni⁹ fugientem othonē frācus p̄secutus est: At pacatis demū regibus austrasiam
cuius causa bellum gerebatur othoni lotharius reclamantibus regni francorū m̄ltis
ꝓcerib⁹ dedit. repugnāte etiā hugone abbate q̄ occasione inde suscepta regnuʒ af
fectauit atq̄ʒ vsurpauit. Nec diu deinceps lothari⁹ sup̄fuit. Nā apud remos morit̄
& in diui remigii cœnobio tumulo illatus est anno nōgētesimo octogesimosexto.

At quia de austrasie regno pluribus locis fecim⁹ mentionē: instituto nr̄o cōgruit
qui fuerint olim eius regni limites patentius apire testimoniū ex brabātie annalib⁹
capientes. Duas austrasię primarias sedes aliquando fuisse p tēporū iterualla cōpe
rio. mettim & aquisgranū Hanc sigiberto filio rex dagobertus integram viuens at
tribuit ab extrema scilicet burgundia ad alpes orientem versus & ad mare frisonū
inter rheni & scaldis fluenta ptingentē. Cōprehendebat traiectū Agrippinam colo
niam. Treuerim. Magonciā. Brabantiā. Geldriā. Cliuiam cum holandia atq̄ʒ ʒelan
dia hanoniā item atq̄ʒ hasbauiā Leodium Lemburgū Alsaciam. Comitis palatini q̄
citra regnū sunt loca. Siluā arduennā Barrū quod inducalem post inde ꝓuectum
est dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq̄ʒ appellatur q̄ ad mosaʒ
flumē inchoat multis oppidulis & vicis frequens Hanc galię belgice late extensam
regionē prisci orientalem franciā alteram cui carolus caluus impabat quia ad occi
duum solem ꝓcurrit occidentalē dixerunt. Et austrasia quidem hisce finib⁹ p̄septa
in partem lotharii vt supra a nobis relatum est postea veniens lotharingie nomē
adepta ad othonem vsq̄ʒ quem tertium diximus permansit. Lotharius propterea
othonis sororius tornacum & alia quędam per galliam belgicā oppida in perpe
tuam hereditatem accepit. Recepta igitur austrasia otho lotharingiam ducatus ap
pellatione sublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq̄ʒ est lotharin
gia inferior. At quia othoni lotharius suspectus erat vt caroli fratris lotharii amici
tiam demereri posset eū terre tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat' ra
tus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beuiuolentia ne nouos bel
li motus excitaret retenturum: Succedentes inde imperatores inferiorem lotharin
giam partim coloniensi: partim leodiensi ecclesię donauerunt. Nonnulla vero ad
leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq̄ʒ Louanium cum Ni
uella gerberga othonis soror obtinuit. cum ant vuerpia/qui marchionat⁹ sacri im
perii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo ꝓximitatis gradu

Lotharius othonē iuadit.

Occasio hugoni capeto regnum affectādi.

Austrasie regni limites.

attinens postea successit. Ad hunc modum mutilata austrasia cum nomen tum regni dignitatem amisit. Adeo nichil est quod integrum perseueret. Principum enim donatione in alteri⁹ possessioné multa traducunt. Desidétiũ quoq3 regũ perdũtur ignauia vel tyrãnide (sicut sequés factũ ostẽdit) vsurpantur.

LOthario successit filius adolescés ludouicus. Quę autem gesta ab eo sunt silentio ab hystoricis pretereuntur: vel quia propter breuitaté regnãdi nulla vel quia indigna memoratu ipsi iudicauere. Apud cõpendiũ sepultus nominis tantum appellationem sui posterioris reliquit

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cuius ducatum gerebat tanq̃ legitimus heres recipere tentauit: sed lauduni cum vxore agentem hugo qui capetus appellatus est ope atq3 proditione anselini vrbis antistitis recepta vrbe carolum intercipit atq3 aureliam in custodiam mittit anno salutis nongentesimo nonagesimo. Quo fere tempore angli grauissimum danis tributum quotannis soluere data fide promiserunt: is census fuit decem millium librarum auri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atq3 carolum spé adipiscendi regni frustra accepit. Nam hugo ille capetus animi magnitudine & rebus potés: cũ eius conat⁹ nemo reprimeret: vi atq3 armi regni se dyademate isigniri obtinuit: iactans ad eam rem se a sanctis vualerico & richerio per quietem fuisse admonitum propterea q̃ eorum corpora dum de sepulchro transferabantur plurimo cultu honorasset. Addebat ad miraculum legitimam generis successionem. Ab odone enim andegauo/quem franca nobilitas propter caroli simplicis ignauiam regno suffecerat/originem ducere gloriabatur/eumq3 patruum appellabat. Et⁹ odonis frater robertus hugonem magnum parisiorum comitem cum genuisset fuissetq3 vt paulo supra scripsi a carolo simplice ob regnum affectatum occisus ipse hugo magnus huc regni vsurpatorum capetum ex aygunde primi othonis imperatoris sorore tulit. Qui ideo capetus appellatus est quia cauputia per ludum aliis auferebat. Vnus tm̃ flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu arnulphum mulctauit Quem postea intercessore richardo normannorũ duce ab hugone recepit. Arnulphum prӕterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem synodo episcoporum habita ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philosophum posuit antistitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per signinu3 se nonum presulem (reuocato gelberto) restititus est Hunc gelbertum magie sciétem scriptores fuisse tradunt; eamq3 artem yspalis didicisse q̃uis gallus esset & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum esset: rauennatam ecclesia3 administrasse & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum fuisse adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: sed ad reges frãcos apud diui dyonisii edem est appositus anno christiane natiuitatis nõgẽtesimo. xcviii. relicto successore roberto quem ex filia eduardi anglie regis susceperat.

Gelbert⁹ philosophus.

HVnc secutus est filius robertus bonis moribus spectatissimus rex nec minus optimis discipulis eruditus. Cuius hactenus extant in ecclesiasticis sacris preclara scripta: quӕ responsoria clerus appellat. Quorum hęc pręcipua habentur O iuda & hierusalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero consueuit. illud preterea de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum: item & illud Cornelius centurio: quod a diui apostoli Petri aram scriptum cum romę

Responsoria roberti regis.

esset pridie festiuitatis apostoli obtulit.Nec omittendam reor illam quam sequentiam gallica ecclesia vocat Sancti spiritus assit nobis gratia.q̄ maximi alicuius theologi opus estimari possit.

Eudo carnotensis comes.

Principio regni eius Eudo carnotensiū comes Castellū meldunense qđ bouchardi comitis erat galteri opera qui castello prefectus eēt occupauit.Quod a roberto p̄monitus:cum restituere ablata Eudo recusasset:accito richardo normanorū principe: arcem vndiq̧ circūuallat:atq̧ expugnat:p̄ditorē galterū in arce dephensum vna cum vxore robertus patibulo illaqueari iubet: & bouchardo arcem restitui.Tenebat eodē t̄pe burgundiam henricus.Qui vita deficiens:cum se liberis carere intelligit: terram roberto legat.Quāobrē ad landericū niuernensem comitem spectantes burgundi:roberto se obtemperaturos negant. Igitur accersito richardo normāno quē secundū vocant promotis copiis robertus antissiodorum vrbem burgundo audientē obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues dedita tandem ciuitate landericum quoq̧ regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̄terea munitissimam arcē robertus vi capit.Atq̧ hac expeditione satis sue estimationi factū ratus in franciā se conuertit:vbi apud senones bernardus quidā agēs graui tyrannide dei sacerdotes & templa vexabat.Qua persecutione percitus leothericus senonensium p̄sul cōicato cum ramaldo parisiorū pōtifice ɔsilio:ciuitatem tyranno liberat.Liberatam roberto permisit.At cū ernardus inde aufugisset:fromōdus eius frater occupata arce: regi resistit.Sȝ obsessaȝ robertꝰ post aliquot dies recepit:capto fromōdo quem aureliam ad patrē renardum misit:vbi paulopost defunctus est.Nec diu superstes robertus fuit.Nam quarto & vigesimo regni sui āno q̄ fuit xp̄iane gratie trigesimus supra mille ad cōe regūm sepulchrū delatus & dyonisiana ede sepultꝰ est:relictis sue memorie p̄claris monumentis. Mōtis enim fortis arcē validissimis turribꝰ & muris extruxit.Diui reguli apud siluanectū edē.Aurelie diui aniani templū.Stampis diue virgis marie basilicā. Augustuduni edes sacras duas.Apud possiacum diue virginis ecclesiā. Hic cū vxores duas diuerso t̄pe habuisset:ex ɔstantia guillermi arelateñ.filia henricū suscepit. Ex altera q̄ nouiomensis erat.duos symonē & amalricū extulit. A quibus focus:& duo eius liberi balduinus & amalricus hierosolimorū reges prodierūt.

Ducatus burgūdie ex legato henrici ducis roberto regi dimittitur.

Landericus niuernēsis comes de burgūdia cōtēdit.

Robertus rex moritur.

Ecclesie a roberto extructe.

Mxxx

De richardo secūdo insigni admodū pricipe qm̄ mētio supra incidit:illud tradendū litteris sum arbitratus.fuit illi in delitiis puella plebeia quam annos sex perdite amauit.tulitq̧ ex ea mares tris & foeminas totidē. Nec ab ea alienari potuit/q̄q̄ a suis maxime rogaretur illustri genere ducere vxorem.Sed puellā cōiugem accepit.Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis successione ducatum normānie administrauerūt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiscani coenobio monachus vixit. Alisia maxima natu reginaldo britonum comiti copulata est. Alienora flandrie comiti: tertia nauarre regi tradita.

Richardus.

Contentio de regno inter fratres.

REligioso regi roberto successit henricus. Cui mater cōstantia ita aduersari studuit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico preferre contenderet.Filios enim tres ex constantia robertus susceperat.hugonem ducem qui pre patre mortuus est. Robertum burgūdionum ducem &hunc henricum: de quo nunc scribimus: francorum regem.filia autem balduino de insula flandrorum comiti thoro licet immatura sponsa cōmittitur.Aliȝa erat illi nomē.vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robertus & foemina q̄ guillermo notho anglorum regit nupsit.Iam arces aliquot vrbesq̧ constantia occuparat: cum henricus matris potentiam furoremq̧ veritus: ad robertū normānorum du-

Normānorū dux robertus hērico regi auxilium tulit.

cem accessit:auxilium:opeq aduersus maternā vim petiturus.Qui henrici fortunā miseratus magnis illū muneribus cumulatum:validoq insup milite instructum ad patruelem suum malgerium qui corbolii comes erat mittēs comiti mandat henrici partes sequat & quoad p eū cōmode fieri possit tueat. Abeunte a duce hērico:ipse dux finitima normāniȩ castra q̄ regis erāt capit: imposito illis firmissimo p̄sidio ne ab illis quicq̄ belli in hēricū insurgeret. His igit auxiliis:suis quoq copiis auctus hēricus nō longo tēporis pgressu & maternū in se rigorē deflexit & q̄ illa abstulisset partim vi partim libera deditione facta recepit. Et per id tempus parisii ciuitas cflagrauit. Quo anno dn̄ice salutis millesimo trigesimoquarto Campanie comitez eudonem & balduinum flandrensem quibusdā arcibus oppidisq mulctauit Que cōmoda henricus in deū referēs accepta diui martini templū quod campanotum appellat a se parisii cōstructum sacerdotibus quos seculares vulgus vocat assignauit. At nō fuit illi eadē erga hoies gratitudo. A normāna nobilitate post roberti mortem in suum ducem guillermū conspiratione orta hēricus potiēdi tilliarie arcis cupidus a guillermo impetratam sed a gilberto crispino q seruande arci p̄erat defensā vi expugnat atq incendit. Deiceps ad septētrionē versus secūduz mare pficiscens argētonē diruit. Inde ad tilliariam reuersus arcē instaurat imposito prȩsidio Cum suscepta aduersus guillermum conspiratio pcederet: guillermus ad hēricum nuncios mittit orans vt paterni in se meriti recordatus se roberti ducis a quo olim opez accepisset filium contra inimicorum violentiam iubet. Quo nuncio motus rex correpto pro tempore exercitu ad halsedunum vna cum guillermo copias in cōspiratores ducent eos multos militum numero superiores fudit. Neq hoc modo meliore rex animo guillermum pseuerat plerisq henrico suadentibus neustriā repetere quȩ ditionis francorū fuisset. Atq his verbis motus henric⁹:bipertito exercitu normāniā ingressus est vno caletos duce eudone fratre altero gaufredo martello ebroicenses inuadit. Ea re cognita guillermus diuersis copiis:cognatus tardare festinat. Ipse aduersus regem proficiscitur. franci qui in caletos grassabantur: & ad mortuum mare vsq peruaserant a normannis fusi:occisisq sunt Quam victoriam postq̄ guillermus accepit in collem q regis castris pximus erat caduceatorez ascendere iubet atq ibi q̄ maxima posse voce nunciare fugatos fusosq francos esse. Re cōperta henricus iniuriā acceptaz vindicaturus gaufredum andegauensem in auxilium accersit. Atq ita vno agmine pgressi cum sinū quēdam pelagi cui vadadiue nomē est vno traiectu transire oēs non potuissent:alterā q̄ impediēte ȩstu restiterat. Guillermus adoritur atq interimit: spectante henrico q suis interlabente ȩstuario auxilio esse non valebat. Quo infortunio admonitus rex:secum reputat q̄ iniquȩ. Guillermū lacessisset. Igit p nuncios ducis amicitiam expetit & initā illibatȩ seruauit: restituta arce tillaria quam a guillermo iniuste rapuerat hic est guillermus roberti filius nothus qui angliam haroldo rege occiso occupauit eamq melioribus legibus i formauit atq continuit. quibus hodieq vtunt angli. Quieuit deinde a bello hēricus & Philippum quem ex anna russionum regis georgii filia extulerat:seviuo regnare imperauit. Fuere prȩterea henrico liberi duo. Robertus burgundie dux atq hugo qui magnus appellatus est Henrici tempore berengarius turonensis dyaconus errorem de eucharistie sacramento excitauit: vbi non verū xp̄i corpus sed exēplar quoddam corporis inesse dicebat. A quo postea resipiscens sentētiam mutauit vixitq app̄me liberalis in pauperes & fœmine cōgressus ipatiēs. itavt a plerisq

Prioratus diui martini de campis.

propter multam eius sanctitatē mortuus sit honoratus Naȝ hildebertus cœnomanensiū antistes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad hūc modū scripsit. Post obitū viuam secū: secum requiescā. Nec fiat melior sors mea sorte sua Atq̧ eodē quo id factū est anno henricus defunctus cū atauo atq̧ auo regib⁹ sepelitur anno salutis millesimo sexagesimo. Moriēs philippū filiū balduino flandrię comiti cōmendauit vt illi tutor adesset. fuit itaq̧ balduinus philippo fidelissim⁹ ei q̧ adulto regnū sine cōtrouersia administrādum reliq̄t. Hui⁹ regis ętate burgūdi cum annos centū & triginta francis regibus paruissent ad cōrardum imperatorem defecerunt. Vnde factum est vt quę vna erat burgundia in duas partita sit. & alteram quę campaniam attingit franci: alteram que bisantinos spectat alemanni imperatores tenuerint. Burgundię diuisio.

Eiusdem cōpendii Liber sextus

PHilippus qui hoc inter reges frācos nomē prim⁹ accepit ꝓspera fortuna vsus duxit vxorē berthā florentii hollādie comitis & frigie regis filiā q̄ ludouicū atq̧ cōstantiaȝ peperit. Erat ꝑ id tp̄s biturigū comes harpin⁹ vir strēnu⁹ & bellipotēs. Qui i expeditionē q̄ illo tp̄e ad hierosolymā primū duce petro heremita deinde godefrido bullionē. parabat̄ ꝓfecturus cum rei pecuniarie īdigeret biturigū principatū regi venalē ꝓponit. Quem sexaginta milib⁹ nūmum ab hērico emptū frācorū ditioni ascripsit. Biturigesiure emptiōis ad frācos ptinēt Adiūxit p̄terea vastiniū ex huiusmodi causa. Orto inter gaufridum barbatū andegauū & fulconē richinū vastinienses fratres ob male distributam paternam hereditatem richin⁹ henrico ꝓmittit se vastiniū illi perpetuo relicturū si se aduersus fratrē bello decertantē non impediat. Igitur annuēte philippo richinus fratrem deprehensum in custodia donec moreret̄ habuit atq̧ ista vastiniū. Hērico ꝑmisit. Vastiniū item Ex quo factum est vt crescente superiore fortuna philippo pariter habēdi cupido augeretur. Eapropter vilcassinū q̄d ad francos respicit & francū appellat̄ occupat & aduersus hugonem dōni martini comitē mōtēmelianū munitissimam arcem muro circuncigit. Inter hęc cum ludouicus adolesceret. & iaȝ spē faceret futurę magnitudinis pater ad regni cōsortiū illū admisit. Qui nō ꝑ socordiaȝ atq̧ ignauiam molis & effœminat⁹ neq̧ ferarum venationibus occupat⁹ etatē egit sȝ nūc iaculandi: nunc sagitandi: vel armorū se cōsuetudine exercebat. Ludouic⁹ ad regni cōsortium a patre admittitur. At philipp⁹ filii cura a negociis respirās in aliud se incommodū itricauit Nā in bertham odio concepto eam apud monasteriolū in arce asseruari iubet: abducta a foco ādegauo Bertranda vxore quā in pellicem annos cōplures habuit susceptis ex ea liberis philippo & floreo atq̧ filia vna. Philipp⁹ berthā dimittit: & bertrādā in delitiis habuit Eius adulterii causa cū a stupro nō resipisceret philipp⁹ romanus pontifex vrbanus secundus regi hominū cōmunione interdixit. Habuit q̧ apud claromōtē aruernie ciuitatē synodū āno salutis millesimo nonagesimoquinto vbi de morib⁹ cleri multa instituit quorum illud ante oīa est: ne a quouis principe beneficiorū inuestituram clericus recipiat. Preterea de cogēdo aduersus turcos exercitu longam orationem habuit. Quāobrem plurimi adducti se cruce signarunt atq̧ in primis aymarus aniciensis id est podiensis antistes clarus habitus atq̧ alii de quibus posteri⁹ scribemus. Congregandi concilii occasionē petrus heremita dedit

Ex solymis enim reuersus vrbano narrat vidisse se symonem hierosolymę patriarchā i seruitute a calipha rege miserabiliter teneri & ludibrio haberi sarracenis. Que lachrymando cum petrus referret hinc pontifex motus de expeditiōe in syriam ducenda animum adiecit. Igitur excōicationis ignominia percitus rex recepta bertha: bertrandam dimisit. Inter patris libidines ludouicus regni administrationem curiosissime gerens aduersus guillermū nouum anglię regem qui normanniam roberto fratri abstulerat pręliis aliquot fœliciter gestis: grandi semp aīo se gessit ita vt desperata victoria angl⁹ retro ad suos se cōuerterit. Vbi dū venationi indulget sagitta incerto auctore traiectus interiit. Fuit equidem ludouico non segnis cura rebelles edomandi. Bochardum enim montismorentiani dñm ob lesam diui dyonisii libertatem in arce obsessum ad se venire & dāna ecclesie illata compēsare coegit. Droetum montiacum preterea eius criminis participem incēdio castelli quo se receperat affecit. Eius quoq; virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pœnas luit. Qui ablatā castelli lusarceñ. partem hugoni claromontensi cuius filiaȝ duxerat vxorem restituere cōtēneret. Nā castellū vi atq; armis receptum ludouicus hugoni restituit. Fugientē autē matheum ad cambeliacū vsq; persecutus eū in arce obsedit sed crebris imbribus sagitatus & continuo tonitru pterritus miles relicta obsidiōe & parte castrorū incensa se fuge cōmisit a qua nō ludouici reuerētia nō clamor nō preces fugientem continere potuerunt. Ea re tantā indignationem concepit ludouic⁹ vt parisios repetēs sepenumero diceret pulchri⁹ esse crudeli morte si honesta esset occumbere: q̄ cum dedecore vitam ꝑducere. Igitur nouo exercitu contracto bellum redintegrare contendit. Sed matheus bellomōtensis gnar⁹ stultū esse maiorum iussis non parere amicorū interuentu & ipi⁹ insup philippi auctoritate benigniorē habuit ludouicum satisfactione incōmodorū exhibita Elbonē pręterea roseacum qui laudunensi & remensi clero frequentem vim inferebat ad penitētiam compulit Pari quoq; virtute leonetum de magduno aurelianensem ecclesiam turbantem cōpressit. Per hos item dies guido de rupeforti prime nobilitatis homo egre ferēs filiam quam ludouico nuptui dederat diuortio fuisse dimissam ꝑpterea ꝙ cognationis gradu ludouico ꝯtingeret belli occasiones q̄ritabat. Nec defuit maliuolo hoī ad flagitium socius. Erat in materna flumine castellum gorneyū aquis murisq; munitissimum. Cui hugo pomponus preerat guidonis sectator Hic ꝙ secus publicaȝ viam castellum sitū esset abductos a mercatoribus equos in arcem sustulerat. Ea re indignatus ludouicus cum predam pomponus nō redderet ad castellū copias ꝑ tpe celeriter cōtractas mouet. vbi dum aliquot dies distinetur: guido de rupeforti de obsessis sollicitus a theobaldo campanię comite per richardū sue factiōis cōsortem auxilium petit: atq; impetrat. Ipse interim aliquot regni loca incursionib⁹ populat. At ludouic⁹ cognito theobaldi aduentu ex finitima gorneyo gēte milite raptim collecto in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata magna exercitus parte in fugam vertit. Inde reuersus victor ludouicus castellum recepit Accessit ad hęc alia ab hombaldo turbatio qui sancte serenne castellū quod in biturigibus ed lemouicenses spectat incollens biturigum agros crebris incursionibus vastabat Igitur in predatorem ꝓfectus ludouicus in cōspectu hostiū castra locat Perfluebat eum locum riuulus quem hōbaldus ad vtranq; ripā occupabat & quo vadum erat ne franco pateret trāsitus liber preacutos palos defixerat. Qua re postq̄ se remorari ludouicus videt ipse citato equo in hombaldum fert quem & alterum

Ludouic⁹ ecclesie & pacis turbatores punit.

Gorneyū in materna flumine

Theobald⁹ cāpanie comes cōtra ludouicū

Hōbaldus in biturigibus.

Officiū egregii milites.

qui iuxta erat in profluentū prosternit. Quibus in alteram ripam elapsis: ludouicus qua vadum esse intellexit traiiciens: in hostes prope iam attonitos irruit. Quē insequentes franci hostem ad castellū vsq; profligauerunt. Hoc euentu pterritus hombaldus se & sua ludouici potestati pmisit. Recepto castello ludouicus hōbaldus in turre stampensi custodiri iubet. His diebus Robert⁹ de bruxello in agro pictauēn. fontiseuraldi monasteriū a petro pictauorum epo adiutus instituit op⁹ mirificum & celebre. Hec atq; alia strennue gerente ludouico: philippum melduni ęgrotantē vita destituit. Cuius funus religiose curans ludouicus: ad diuū benedictum ligerensem extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centesimosexto supra mille. Philippo adhuc viuēte cum per syriam atq; palestinā christiani a mahumeti cultoribus diris incursionibus premerent ingēs ex prouinciis orbis christiani militum & populi exercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitātibus eum fratribus suis eustatio & balduino. quibus se comite addiderunt anselmus richemōt⁹ Balduinus mancium comes: robertus flandrensis. Stephanus valesius Hugo magnus philippi regis frater viromandorū comes. Robertus normannorū dux. Raymondus tholosates & alii complures. Duxit non minus segniter copias petrus eremita. qbus prędicando/hortandoq; animū dabat/inter pręliantes fortiter militans Gaufridus autem cui ad tam longā diuturnamq; militiam non suppetebant opes bullionē castrū quod in leodiis est oberto gentis epo vēdit acceptis mille & trecētis argēti marchis. Mettenses pręterea qui ad lotharingię principatū ptinebāt recepta ab eis grandi (sicut ego accepi) pecunia: sui iuris esse permisit. quod non secus ac recuperatā libertatem hactenus seruant & constanti virtute tuentur.

expeditio hierosolimitana a gaufrido de billone

Mettensiū libertas.

PAtris funere digna pietate expleto: ludouicus etsi populari beniuolentia fuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus suspecti cum illi essent: consilio yuonis carnotensium episcopi confestim aurelię conuentum habuit. Ibiq; conuenientibus ex senonensi prouincia & viciniorib⁹ vrbibus episcopis: regiis insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto: ecce a remis missi ab archipręsule nuncii venere: in mandatis habentes: dicere remensem ecclesiam vnam inter frācos esse: vbi reges sacra vnctione liniri optima consuetudine oporteret. Sed cum sacrum iam mysterium absolutum intellexerunt: obmutescentes irrita legatione reuersi sunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo siquidem ruffus: & Guido creciacus eius filius prędis assueti: & quibus doleret ꝙ castello gorneii spoliati a rege essent: aduersus quē eudo corbeii comes suppetias fratri mittere recusasset: insidias eudoni parant: eūq; relaxandi animi causa venatū prodeuntem inuadunt. Atq; in vinculis in arce firmitatis balduini coniiciunt. Qua re animaduersa eudonis amici ludouico iniuriam sui domini renunciant. Adiicientes cum castellanis. hoc est cum oppidanis pepegisse: se eos dum aduenirēt in castellum admissuros esse. Rex igitur paucis: ne ab hoste dignosceretur: adcitis: ad firmitatem contendens Anselinū cum quadraginta equitibus pręmittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: strepitu & susurro suo castellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum est: vt noctu & viarum angustia pręprediti qui premissi erant retro abire compulsi sunt anselino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergastulum castellani demisere. Fuit ea re supra q̄ credi potest indignatus ludouicus. Idcirco festinanter properat castellū obsidere aggeribus quinq; per circuitum erectis. Per eam obsidionem comperto ꝙ

Cōtētio de loco vbi rex iacrari debeat

Eudo corbeii comes a gigone fratre dum venationi indulgēt capit.

guido creciacus variato frequēter habitu ad obſeſſos clam introire tentaret:ludo
uic⁹ arcem oppugnat.Qua re territi caſtellani: ludouici poteſtati ſe ꝑmiſere. Quo
rum alii fortunis oībus mulctati alii carcere longo afflicti mortem obierūt. Rece
ptis ad hunc modū iis quos hoſtis vinctos tenebat ludouicus reliquis metuꝫ icuſ
ſit.

Bellū ab āglis

Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortū eſt.Eodē rpe henricus
quartus anglis imperabat cuius nomē grande quidē fuit de quo herlinus vates an
glus vaticinatus eſſe perhibetur q inter anglos diuinationis nō mediocre nomen
obtinuit.Hic henricus ordinatis apud anglos rebus cū in normāniā anno dñi cē
teſimodecimo ſupra milleſimū veniſſet arcē giſortii q̄ ad eptaꝫ amnē inter francos
normānoſq; limes eſt:a pagano arcis dño vi extorquet Quod factū poſt q̄ reſciuit
Ludouicus legatis ad henricū miſſis petit:arcē aut reſtituat aut diruat.Sed ad hoc
ventum eſt:vt cōuentu apud plancas habito reges de hac re colloquium inirēt Cū
ad deſignatum cōſilio locū reges acceſſiſſent ludouicus aliquot ex ſuis ad hēricuꝫ
legat Cuius legationis primarius ad hunc modū locutus fuiſſe perhibetur. Cū nor

Oratores frā-
ci ad henricū
anglum.

mannie principatum henrice ex francos rege recepiſti iureiurādo inter vos ſancitū
eſt vter veſtrum giſortiū arcē aut brayū occuparet iis infra quartuꝫ occupate arcis
diē eā dirueret .Quod pactū q̄nquidem ꝑuaricatus es ꝑcepit rex vt cōditioni obe
diens arcē giſortii quā occupatā tenes oīno ꝓſternas & q̄ dāna itulisti compēſes
Si q̄ſpiā ex tuis adeſt q pactū neget paratus eſt rex aut ydoneis teſtibus id probare
aut bello rē ſuam agitare.Hec cū hērico nūciaſſent legati nullo expectato reſpon-
ſo ad regē ſe receperunt . Quos ꝓtenus ſecuti q̄dā ex normānis regē ipudēter cō
uenīūt cōditionē(cuius mentionē fecerant legati)ꝑnegantes ꝓpterea litigioſam rē
iudicio decernendā eſſe Mittunt igit iterū ad henricum nuncii qui certamen ſingu
lare aut bellū indicent.Quibus reſpondit anglus ſe id quidē(accedente ꝓ tempore
occaſione)curaturū inſani hois eſſe ſe rēq; oēm ſuam inconſtanti fortune velut ale
am luderet cōmittere.Ad hec,hērici verba tumultuantes franci leuibus q̄buſdā prę
liis in normānos cōcurrunt .Sed cū nox ſuperueniens pugnam diremiſſet diſcedē-
te guiſortiū anglo franci caluū montē petūt.Qui ſub dici ſequētis luceꝫ correptis
armis giſortiū expugnare cū ſtatuiſſent inde ſunt(normānis ex oppido erumpēti
bus)repulſi.Hoc vt diximus inchoatū bellū ſecūdo tandē anno finē cepit guiller-
mo hērici filio ludouici iuſſa capeſcēte.Cui ob ingenuā eius indolē arcē cuius cau-
ſa digladiatum erat liberam ludouicus dimiſit.Per id tempus inhumanum facinus

Crudele factū

a ſocero in generū patratum ſilentio prętererire nō poſſum.Eſt enim tū ſceleris atro
citate tū ſupplicii grauitatę cognitu dignū.Eſt ꝓxime ſeq̄nā edita rupes i cui⁹ altiſ
ſimo iugo guydo quidā nobilitate inſignis arcē munitiſſimam extruxerat indito a
ſuo nomine arci vocabulo.Rupes eni guidonis etiā nunc appellatur in ea cum ali

Rupes guido
nis.

quot ſeculis ipe ꝑmū deide filii eius duo ſucceſſu tpis habitaſſēt vicinos pp̄los prę
dictis affligentes guido tandem alter hereditario iure arcem ſucepit Qui maiorum
ſuorū vitā exoſus ad humanitatē ſe ꝯuertit ducta vxore guillermi cuiuſdā potētis
normāni filia Hic guillermus normāna perfidia vſus genero inſidias ponit.ſi quo
modo arcē illi eripere poſſet.Satellitibus igitur(quos loricis ſub ſagis inſtruxerat)
cum aſſumptis in ſacellū quo rem diuinā auditurus erat gener cōtendit.Ibi ſimula
ta pietate perfidus ſocer dū venietem cū vxore generum intuet occupata ſacelli ia-
nua guidonē ſummouet Quem dum ſatellites gladiis confodiunt:miſera vxor i vi
rum humi procumbēteꝫ ſe proſternit:prompta omnino vulnera quę marito ifer

rent satellites in se excipere aut pietate atq̧ mia ferociam cōpescere tyrannorū Sed frustra gladiis districtis lachryme obiiciūt interimitur auctore socero gener. Et qui in arce inuenti sunt ad vnum omnes necantur. Pia autem vxor & viri & suo cruore madens se ad virum reptando vt potuit illapsa dū mortuū maritū gemēs obsculatur ipsa pariter occubuit. Postq̄ tā atrox flagitiū in vulgus delatū est finitimi loco proceres sceleris īmanitate exiti veriti quoq̧ ne anglus opem guillermo ferret contracta ex agris qualicunq̧ manu arcem circunsistunt missis ad ludouicum festinanter nunciis qui de homicidis agendum statuat inquirentes Rex crudele factum detestatus mandat eos grauissimo atq̧ ignominioso supplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies proceres consedissent/rebus suis desperās guillermus: colloquio impetrato pollicetur/si aliā sibi suisq̧ sedē dēt: se locū in potestate obsidentium relicturum. Cum plures ex procerib[9] ꝓmissum admittētes/dāt fidē postulata cōplēdi. Qui in arcē recepti relique multitudini obsistere nec ingressum ꝓhibere valentes fidem datam seruare non potuerunt. Quin furentium more beluarum cohors intus irrumpens satellites laniat/euulsis quorundam intestinis aliis ꝑ fenestras precipitatis quos qui foris aderant lanceis mucronibusq̧ excipiebant. Exsectum autem guillermū flagitii auctorez corde precordiisq̧ euulsis. crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occisorum preterea cadauera cratibus ligneis imposita in seq̄nā abiecerunt vt secundo flumine rothomagū delata dignas suo flagitio pœnas luisse testimonium normānis darent. Ad hanc impietatem philipp[9] philippi regis nothus guillermo fautor fauisse creditus est. Nam a rege tertio vocatus siue cōsciencie metu siue concepte rebellionis concupiscentia remoratus parare neglexit/ amicorum potentia fretus. Sed repugnantē & magduni obsessum ludouicus castigauit. Eodem animi robore hugonem puyssiacum qui carnotensium agrum peruaserat ecclesiasq̧ ꝓdabatur neq̧ superis neq̧ hoibus indulgens in castello puyssiaco cōprehendit atq̧ ad castrū laudunum in vinculis habuit. Vnde postea liberatus est corboli arce ludouico ꝓmissa quā theobaldus cāpanie comes eudone defuncto occupare vehementer ardebat. At hugo quietis impatiens & date fidei oblitus: cum in flandriā iter facturum ludouicū accepit capto cū theobaldo & hērico anglo cōsilio puyssiacū quod diruptum franci reliq̄rant instaurat. Theobaldūq̧ & normānorū nō ꝯtēnēdā manū in castellū admittit. Nec sua seruare cōtentus thuriū belsie oppidū copias ducit atq̧ obsidet. Ea re ad ludouicū delata/ a flandria quo iter habebat reuertēs: ad hostes exercitū ducit. In aduenientē theobald[9] eruptiōe facta ꝓgreditur. Sed francorū potētia in arcē se recipere ꝓpulsus est. Est in cōspectu puyssiaci tumul[9] terreus quē occupare cū ludouic[9] festinasset. i eo castellū magno suorum periculo extruxit. Nā in eū vsq̧ locū ex arce puyssiaci iaculis & fundis emissis nr̄os hostis appetebat. Castello absoluto ꝑsidioq̧ & q̄tū ꝓ tpe opus erat cōmeatu instructo rex thuriū veniēs nouas copias parat Moxq̧ ꝑ iāuillā ducēs a theobaldo armis impedit. Qui ꝙ militū numero supior esset de victoria ferme securus suis animos facit. At cōtra frācus oia i virtute ponēs hostē viriliter excipit. Promoto ꝑlio cum ad rodolphi viromādensis tētoria theobaldus venisset rodolphus & vos inquit brienses iā primū in viromādos audetis ꝓcurrere Atq̧ ita locutus in theobaldū impetū facit Qua ferocis hostis incursu territus ad signiferū suos oēs conuenire magna voce inclamabat. Qua etiā excitati franci resumptis animis adeo ferociter ꝑliam cōmittunt: vt hostem in fugam actum ad puyssiacum vsq̧ sint persecuti.

Phillipp[9] spurius.

Corbolium.

Puyssiacum

Theobald⁹ cãpanus comes superatur.

Ab hoc tempore theobaldus aio languidore fuit cœpitq̧ illum fortuna deficere. Quamobrem a rege impetrat carnotũ tutõse recipere possit. Igitur abeunte comite & hugo & puyssiacum in ludouici potestatem venere. Hugonẽ aũt fortunis omnibus destitutum dimisit arce ad solũ excisa. Reliquos ꝯiurationis ꝑciosvel morte affecit: vel hereditatibus mulctauit. Dum his rebus ludouicus occupatur Thomas de marla stupendę imanitatis latro laudunensem clerum atq̧ ipsamvrbẽ multis incõmodis afflixit. diuę marię templo incenso: atq̧ a diui iohannis monasterio: creciaco nogentoq̧ ereptis. vbi extructis per ambitum turribus fossisq̧ pręsidiũ imposuerat. Ex quib⁹ oppidis incursiones crebras faciens oĩa populabatur Cui⁹ iniq̃tati vt occurreret clerus cõcilio francorũ sacerdotũ viennę indicto vbi põtificis maximi legatus affuit: Thomas absens omni militię dignitate exuitur atq̧ hoĩm communione interdicitur. Orantibus ludouicum sacerdotibus in thomã expeditiõem recipere Quorũ precibus adductus rex ad creciacũ castra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionem cõpellit ide nihil cũctat⁹ nogentum adit: vbi Thomas incollebat q̧ paucis supra diebus laudunẽ. antistẽ galterũ templo p̃ summã iniuriã abductũ oculis priuauerat: & mox necatũ in ꝓximũ agrum nudum proiici mãdauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arcem ꝓtenus oppugnare iubet. Qua recepta eos q̧ thome inseruiebãt furcis appendit Recepit preterea bellouacum quã lancellin⁹ dõni martini comes ad se ptinere iactabat qui & ipse in ecclesias earũq̧ ministros ipia crudelitate grassabatur ferente ludouico, tam diligẽter opẽ tutellãq̧ dei sacerdotib⁹ venit ad eum ex biturigibus alardus guillebaldus ab archãbaldo missus quem haymo borbonii dñs portione ad se ptinẽtis hereditatis spoliauerat. Erat enĩ archẽbaldus haymonis ex fratre nepos Igitur postulat regem ius in ea cã dicere & pariter auxiliari ecclesiis atq̧ inopibus quib⁹ multas calamitates haymo inuexisset. Alardo hec nunciante ludouicus priusq̃ p̃ hanc iniuriarũ occasionẽ armis decertaretur: haymonem ad se vocat. Non parentem in castello germiniaco qđ munitissimum sibi haymo milite & cõmeatu iſtuxerat obsidet. Nec obsidionẽ diu passus ꝙ temerarium iudicaret potenti regi cõtraire petit ad regem ire sibi liceat. At quẽ demisso supcilio veniens relicto i ludouici potestate castello veniam accepit: dedusq̧ in franciã publico iudicio nepoti qui abstulerat reddere cõdemnatur.

Thomas de marla latrocle rum affligit.

Haymo borbonius

Bellũ a henrico anglo.

His ꝓspere a ludouico gestis magis aliud bellum incidit henric⁹ anglus q̧ normãniã tenebat adiũcto sibi theobaldo campanie comite cũ & pecunia & dignitate cũ ludouico certaret: frãco subesse recusabat. est oppidũ quod aquam nicasii incolę vocant ẽpta flumine vndiq̧ allutum qua iter in normãniam est. Id breui militũ manu p̃missa: ludouicus suos occupatũ mittit. Oppido recepto rex locũ ꝙ bello in normãnos gerẽdo ydoneus erat turribus firmat atq̧ p̃sidiũ imponit. mox q̃nquidẽ anglus ad collem q̧ postea malesitus appellatus est castra habere nũciabatur augere & ipse copias instituit Cõuenere ad regẽ iſtructo milite balduinus flandrensis & focus andegauus & alii ex frãcis plurimi ꝓceres. Nec minore conatus anglus ad eũ quẽ nũc memoraui colleȝ castellũ extruxit qđ ꝓpugnaculũ aduersus frãcos eẽ in posterũ posset. Postq̃ vero parato iusto exercitu ludouic⁹ anglũ ide abiisse cognouit: illo sub lucẽ ꝓfect⁹ castellũ expugnat atq̧ ꝓsternit Fuit deinde ãglo fortuna deterior Nã tribus diuersis locis a frãcis ĩpetit⁹ cui p̃mũ occurreret hesitabat. Foc⁹ ei a cœnomãnis: ludouic⁹ a põtiuiaco & balduin⁹ aliũde hẽricũ iuasit. accedebat ad dirã sortẽ suorũ defectio & quorũdã aulicorũ odiũ ita vt ipse

nusq̃ securus nocturnam custodiam in armis excubare in cubiculo preciperet: mucronemq̧ ceruicali supponere interdiu auté gladio semp accinctus familiarissimos quosq̧ domo sine ense egredi non pmittebat. Dum his malis henricus angeretur enguerandus caluemõtensis homo diues & militie insuetus eudelũ castellũ (proditoribus normánis anglo surripuit. Ex quo interdũ copiosa manu in vicinũ agrũ erumpens aduersus anglũ plio dimicare non formidabat. At postq̃ in cuiusdam arcis obsidione resistens balduinus flandrensis in facie vulnus accepit quo male curato non multo post tempore interiit. Simulq̧ desciuit a rege focus andegau⁹ data guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis destitutus rex animo ĩ tabuit: neq̧ destitit anglũ normánosq̧ persequi: ita vt positis aliquando ex aduerso castris bouchardus mõmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem hostium peruadentes normános ad pedité milité retro abire cõpellerét. Quos insecutis franci non qua hostis loco sedebat sed in cõfertissimá aciem deserto ordine pue cti mox terga veterunt. Quos rex cũ continere nõ potuisse lentissimo quoad potuit agmine ne discessus fuge similis videretur andeliũ se ptulit. Inde receptis ex fuga suis nouisq̧ copiis coactis iterũ in anglũ mouet: atq̧ inter eundũ arce diuerii incẽsa vernoliũ pgressus cum oĩa igni ferroq̧ pderet angl⁹ tñ ĩ acié nõ pdiit. Nõ inuento hoste ludouicus in carnotos (q̧ theobaldi ditionis erant) impetũ facit animo ciuitaté desolandi. Sed occurréte illi cũ interiore diue marie tunica clero religiosus rex iram deposuit. Eadem tempestate gelasius secũdus pontifex romanus henrici imperatoris furorem timens (qui italie clades plurimas inferebat: mauricũ q̧ bracharensem pontificem esse contendebat) in galliam ad ludouicũ adnauigat. Sed magalone cum appulisset valitudinarius ex pleureci factus properante illi obuiam ludouico cluniaci moritur. Cui suffectus guido vianeñ. antistes ac calixtus secundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipiétibus eũ magna letitia populis) se contulit. At henricus imperator ęgro aĩo ferens pontificem a francis in vrbem deductum esse cõstituit infestis copiis remos perdere (vbi concilio epõrum habito pontifex eũ excommunicatiõe pstrinxerat) Quod quidem facile factu arbitrabatur: q̧ henrici angli filiam vxorem duxisset. Consilio imperatoris ad ludouicum relato maioribus q̃ solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitum conflat interim dũ delectus militũ haberetur diuũ dyonisiũ petit atq̧ pcatur vt sibi regnoq̧ aduersus hosté tutor assit. Sanctorum autem corpora q̃ munitissimo loco asseruari solent educis e feretris iubet visenda venerandaq̧ his q aderant pceribus & populo. Moxq̧ sumpta ex altari auriflamma (id ei peculiare signũ regibus francis est dum difficile aliquid in potenté quempiá hosté suscipiũt) Igitur hoc insigni ornatus rex remos petit: ibi acies instruũtur. In prima remi atq̧ cathalauni duce theobaldo cápanie comiti sunt pstituti secũdá tenuere aureliani atq̧ stempences & ii qui ad ditionem dyonisiani cœnobii pertinebant. Tertiá sibi ducendam ex parisiis & finitimis locis ludouic⁹ desumpsit. Paucis deinde interiectis diebus aduenientes magnis copiis instructi guillermus aquitanie dux & niuernensis comes in prima acie collocantur. Radulpho aũt viromádo quẽ militũ delectissima manus sequebat̃ dextrũ cornu pictauis sinistrũ assignat̃. Itaq̧ tam multus exercitus fuit q̃tus a nullo superiore francorũ rege comparatus fuisse lectum sit. S3 henrico impatore animus elanguit. q̧ postq̃ francorũ ingenté in se belli apparatum accepit relicto negocio timide abscessit. Huic hérico vxor erat mahildis hérici anglie regis

Henric⁹ a suis destitutus.

Balduinus flãdrẽsis male curato vulnere ĩ teriit.

Nota vie etto rem.

Diuerium castellum Vernolium.

Henric⁹ quartus imperator copias in remos parat.

Auri flamma.

Ludouic⁹ acies instruit.

soror. Quo sine liberis defuncto: mahildis normanniam reuertens secundo nupsit gaufrido martello andegauorũ turonorũq; & cœnomanorum comiti. Hinc pro-gnati sunt gaufridus plantagenestus & guillermus longaspata. Tertio filio henric⁹ nomen fuit: qui anglię prefectus rex andegauiam cum cœnomania & turonia pos sedit.

Amorre⁹ mõtefortensis hẽricum pellit.

Interea dum hęc apud remos geruntur Anglus spe bene gerendę rei dum ludouicus abest adductus franciam vastare cõtendit. Sed opera amorrei mõtefortensis qui tuendę regionis causa relictus a rege erat: anglus ingẽti suo damno repellitur. Alemanno imperatore superato. ludouicus exercitum dimisit atq; ad dyonisianum cœnobium voti cõpos veniens gratias deo & sanctis martyrib⁹ supplex persoluit. Quorũ feretra suis humeris in testudinem vbi diligenti custodia seruãtur deposuit: donis compluribus religiose exhibitis.

Aruerniæ comes ma lus

Dedit post hęc alterã belli causam aruernorũ comes qui furto claromõtẽ vrbem ẽpo abstulerat. Quam iniuriam ab antistite ad se delatã molestissime rex tulit. Et ꝑmoto ĩ comitẽ valido exercitu ciuitatem recepit: rebus inter ẽpm & comitẽ compositis. Sed diuturna non fuit pacis cõditio renouantibus aruernis bellum. In quo mouens ludouicus q̃q̃ iam ętate in grauesceret: dehortantibus expeditionem amicis valitudinẽ dissimulans pergit. In ea expeditione vsus est maxime opera caroli flandrensis & foci andegauorum ducis: pręterea britonici atq; amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montẽferrandum duobus circiter passuum milibus ad claromõtem distante decertatio fuit.

Guillerm⁹ aq̃tan⁹ dux opẽ fert aruernis.

Oppido recepto cũ iam aruernia oĩs regis ditioni se dederet. Affuit cũ ingẽtibus copiis guillermus aqtanię princeps suppetias aruernis laturus: ꝓpterea ꝙ hi ad ducatũ eius pertinerent. Qui ex vlcino monte castra ludouici contemplatus quę in planicie locata erant: copias apparatũq; admiratus: ad regẽ nũcios mittit dicere: se quidem in eum nihil deliquisse cuius optimo iure subditus esset: sed ratione moueri: vt comitis atq; aruernorum causam tuere͂: qui in fide eius persisterẽt. Si quod ab illis peccatum esset: deductorũ se comitẽ a quo malefactorum rationẽ lege iudicioq; exigat. Si regi ita placebit: daturos illi aruernos nõ cõtẽnẽdos obsides. Nunciis auditis rex cõsiliũ ex suis capit. Igitur receptis obsidibus: paceq; restituta: cõuentus aurelię indici͂.

Mot⁹ in flandria cõtra comitem

Cũ in flandriã ex aruernis carolus comes reuertisset: cõiuratione quorundam apud brugas flandrię insigne oppidum: in ecclesia sancti donati a Bochardo prępositi ecclesię fratre comes carolus occiditur. Qui enim primam in ea ecclesia dignitatem gerit prępositus appellatur. Quo execrabili facto ad iracundiam permotus ludouicus: brugas contendit: ecclesiamq; vbi homicidę tanq̃ in arce incolebant circũuallat. Ex qua se furtim surripientes bochardus & bertopus: ille fugiens depręhensus oculis orbatus est atq; ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cum interiisset: in rotam altissimo tigno superfixam tanq̃ ad spectaculum sublatus mox in sordidissimam cloacam abiectus est. bertopus autẽ a furca pependit: appenso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pendentem laniabat & interdum stercore perfundebat.

Bochardus & bertop⁹ comitis interfectores puniũtur.

Reliquos quos in turre comprehendit e turris fastigio pręcipites dedit. vnum vero (ysaac illi nomen erat) cum spe vitandi periculi monachatum profiteri promisisset: captum laqueo strangulari iubet. Eius factionis auctor Guillermus nothus qui ypras se receperat postq̃ Ludouicum ad se comprehendendum properare intellexit: eductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit.

Guillermus necis auctor

At partita acie milites Ludouici alii in hostem concurrunt: alii in arcem per posticum consentientibus castellanis se conferunt.

Atq ad hūc modū guillermo spes flādria potiēdi abla ta est de satellitib⁹ vero sub plicium sumptum est. Affecit preterea ignominiosa morte thomā de marla que3 non longe conciaco regi insidias ponentem interceptum Laudunum misit: ibiq interimere hoiem iubet. Venit non longe post ad ludouicu3 innocentius secundus maximus pontifexaduersante sibi petro leone ab altera cardinaliū parte electo Cui obuiam progressus rex: cū vxore & liberis apud iulianum ligerensem pontificem debita veneratione excepit: opē fortunasq suas oēs pollicitus. Sinodos enim duas apud claromonte3 vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondum atq platinā scripsisse hunc innocentium regnante philippo in frāciā venisse: qbus franci annales non assentiunt. Inter hec nunciatur ludouico filium eius philippū dū extra muros parisii equo veheret interiisse. Nam inter crura lasciuientis equi cū domesticus suis incurrisset equus ferociter cespitās iuuenem humi deturbat: quo lapsu nocte q insecuta est decessit. Cuius mors sicut merori ludouico fuit. ita eum ammonuit rerū futurarū sollicitum esse. Tū enim in mētē venit diui bernardi clareuallen. vaticiniū. Nam cū ludouicum cleri bona alquando vsurpātem bernardus augeret nec propterea abstineret hęc inqt tua rex ptinacia filii interitu mulctabitur. Igitur cum annorum plenus esset plurimisq laboribus affect⁹ ex amicorum consilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus est in consortium administrandi regni assumpsit: remisq deductum regia vnctione atq corona eum insigniri iubet. Inde Parisium reuersus postq resciuit theobaldum cāpanie comitem in perfidia persistere qq in femore grauiter vulneratus esset: ad castellu3 boneuallis mouens locum omnem Pręter cœnobium diruit: pari ite3 ruina contriuit castellum reginaldi quod theobaldo parebat. Postrema vero ludouici expeditio i brissonetū quod ligeri fluuio finitimum est fuit ob dūi iniquitatem q vias publicas mercatoribus pręcludebat desolata igitur arce cum valitudine & quotidiana tussi laboraret apud montricardum decubuit vbi cum pluribus episcopis accersitis postq confessionis sacramento conscientiam emundasset: cōferri sibi sacram eucharistiam postulauit. Interim dū ad id se parant sacerdotes ipsi vestibus indutus & cubili exurgens obuiam sacerdotibus pergit. Recepto celesti cibo rex ludouicū ad se vocans regni se administratione abdicauit hęc pręlocutus ego inquit ludouice regnum quod male ipse administraui tibi cōmitto: tuere quoad per te fieri poterit: dei ministros: inopes foue viduis atq orphanis subsidium ferto. Hec postq dixisset supellectilem regiam omnem per ecclesias distribuit & egenis erogauit Ludouici glorie atq optime fœlicitati dari plane potest: plerosq suo tempore ordines aut originem aut magnum sanctitatis incrementum accepisse inter quos sunt cluniacensium quibus locum dedit atq extruxit Guillermus pius aquitanie dux in territorio matilconensis regnante carolo simplici cum. Adrianus secundus apostolice sedi psideret. Huius eūt Ludouici tempore ordo est longe dilatus hospitalariorum preterea premonstracensiumq atq tēplariorū sanctissime institutiones: quę nō secus ac vite & morum luminaria in orbem christianū effulserūt. Quib⁹ splendorem addebat diuus ille bernardus clareuallis primus abbas qui olerum loco fagi frondes desumebat: & pane ordeaceo admixto milio & vicia vtebatur Talis diu fuit religiosis hominibus viuendi austeritas & parcimonia. Sed vbi possessionib⁹ aucti: prouentibus ditati sunt: apud successores illorum virtus & dei pietas elāguit: ita vt in luxū parcimonia in superfluas opes paupertas: i fastū humilitas in lasciuiā

Thomas de marla punitur

Innocenti⁹ secundus.

Philipp⁹ ludouici fili⁹ equo deturbat⁹ moritur.

Ludouic⁹ iunior viuo patre coronatur

Bonauallis dirupta.

Brisonetū castellū dirutū.

Mōtricardū.

Religios⁹ rex

Quorundam ordinum origines & icrementa.

Cartuſienſes

continentia in confuſionem omnis fere ordo nunc nūc verſus parui habeat. Cartuſienſium quoq; duriſſima auſteritas & parcimonia eodē fere tempore dum annus ſalutis ageretur. Mileſimus centeſim⁹ trigeſimus ſecundus ſue ſanctitatis lumē exhibuit. Cū autem morbo paululum leuatus ludouic⁹ eſſet: ad ſancti dyoniſii cœnobium orationis gratia venit. Inde abeūti nuncii ex aquitania detulere guilermū eorum principem compoſtellam proficiſcentē defunctum eſſe atq; ex teſtamento heredem inſtituiſſe vnicam quam filiam habebat. Ea re cognita rex teſtamētū laudat. Moxq; filium ludouicum cum ſexcentum auratis equitib⁹ duce theobaldo comite & radulpho viromandenſi cū ſigero ſancti dyoniſii abbate in aquitaniā mittit. Burdegalę cōuentus procerum habitus eſt atq; ibi omniū conſenſu ludouicus alienoram aquitanię hęredem vxorem duxit quam ſtatim regia corona donatam ſe in franciam comitari iubet. Dum hęc a filio geruntur pater augeſcente morbo: peractis quę ex ritu chriſtiano ſolent: m andat pauimentum tapete inſterni & ſuper eum crucis ex ſinere ſignum fieri: vbi & iaceret atq; moreretur Decūbēs igitur in tapete rex defunctus eſt regni ſui anno. xxx. ętatis autem. lx. anno chriſtiane ſalutis milleſimo centeſimo trigeſimoſeptimo. Elatuſq; ad ſanctum dyoniſium ibi ſepelitur: De quo ſequens epigramma ſcriptum inuenio.

Illuſtris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens chriſti ſeruorum ſemper amicus
Inſtitui fecit paſtorem canonicorum
In cella veteri trans flumen pariſiorum
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
Auro: reliquiis: ornauit: rebus: honore
Sancte dyoniſii qui ſeruas corpus humatum
Martyr & antiſtes ludouici ſolue reatum

Huius ludouici cui groſſo ꝑpter corporis molam agnomē fuit op⁹ eſt diui victoris cœnobium: quod in ſuburbano pariſiano ad orientem ſolem a fundamētis extruxit. Ab eo pręterea caroli locus ſiſterſienſis ordinis in agro ſiluanectēſi ędificatus eſt & cœnobium puteolanum in agro vaſtinienſi. Reliquit ex adelaide vxore ducis moriane filia liberos mares ſex. Philippum quē ęquo delapſum iteriiſſe diximus. Ludouicum q regnum adeptus eſt. Henricū bellouacorum pontificē Petrū qui reginaldi de courteniaco filiā vxorē accepit Et philippum pariſiēn. eccleſie archidyaconū. quē imatura mors aſſumpſit. Fuit quoq; inter liberos quart⁹ cuius nomen autores pretereunt pater roberti comitis pertici & drocaruꝫ quos druydes antiquitas appellauit. Eius regis ętate apud legienſem vicū porcus editus eſt facie humana & calligine pullus quadrupes prodiit.

Iohānes de tēporib⁹ annos ccc. ſexaginta & vnum vixit

ACcepta patris morte: ludouic⁹ cum res aquitanię ordinaſſet: in franciam ꝓpere reuertitur. datq; aliſiam reginę ſororem arnulpho viromandenſi vxorem. Per illum fere tempus iohannes de temporibus morte abſumptus eſt. Quem pertinaci cōſenſu franci atq; germani ſcriptores a caroli magni imperio ad hunc vſq; Ludouicum vixiſſe tradunt. Quod ſi a fide non abhorret trecentū ſexaginta & vno anno ſuperſtes in terris fuiſſe credendus eſt. Quo tempore in territorio beluacenſi fromontis monaſterium erigitur. Inter hęc galletus mommorenſis comes cum in vicinos agros graſſaretur ducto ad monceyum exercitu arceꝫ rex euertit. Ea tempeſtate ab hieroſolymis venere ad ludouicum nuncii qui ingen

tem in christianos cladē fecisse turcos nunciarent: & vrbes aliquot occupasse. Quę res merori ludouico fuit. Eapropter vezelaii quod burgundię oppidum est cōtra cto consilio recens christiane pietatis a turcis acceptum incommodum per bernardum clareuallensem abbatem qui postea in numero sanctorum relatus est renunciari iubet. Quo sapienter atq; venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei christiane laturum (crucis insigni assumpto) promittit quem secuta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem se voto astrinxerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum necessaria parantur: imperator conrardus non dissimili animo exercitum ex suis cogit. Sed quia difficillimum videbatur tam potentes & numerosos exercitus ex diuersis populis contractos concordibus animis continere eisq; vno tempore sufficere commeatū communicato consilio inter principes conuenit alemānos prius deinde francos proficisci. Igit̄ p germaniam atq; pannoniā ducentes cum in thraciam peruenissent: in cōspectu constantinopoleos ciuitatis stationem fecere: vbi se ex diuturno labore reficientes emanuelem constantinopolitanum imperatorem conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionē pręsentem ptinentibus colloquio habito duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos incōsiderate secutus conrardus grauem suoruz stragem ab yconii soldano accepit. Qui de christiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriēte copias contraxerat cōstitutis militum prefectis qui conrardo occurrerent. Greci enim vie duces quasi paucorum dierum itinere capadocia transmissa in terram vberem conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatuz ferat. Cū in lycoaniam per viarum angustias exercitum greci loco sterili statuissent inito cū turcorum satrapis clandestino tractatu in vasta solitudine conrardum relinquunt atq; ita e castris noctu aufugiuut. Ducibus & commeatu destitutus imperator a prefectis militum concilium capit. Stat omnium sententia retro qua venerat cedendum. Inter consulendum exploratores referunt magnas turcorum copias non procul ab esse. Quo nūcio pterriti germani quos & labor famesq; extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero alacres pharmone duce nichil pigritant̄ christianos inuadere donec victoria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsuz farine admixtum fuisse. vñ panis quo vesceretur christianus exercitus cōfectus est. Itaq; ex septuaginta milibus quos pręter pedites conrardus secum eduxerat vix pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem se recepit inde misso ad ludouicū federico sueuorū duce cladē nunciat. Re cōperta ludouicus ad conrardum comitāte fœderico consolādi hoīs grā venit fuit inter cōrardū ludouicūq; longuz & familiare colloquium deinde admissis primoribus aulicis conuenit negociū susceptum iunctis exercitibus peragere atq; postq̄ itineris nonnihil simul pfecti sunt imperator animo repetens suorū paucitatem & q̄tum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detraxisset: partē reliquiarū sui exercitus itinere terrestri ex epheso cū stantinopolim p̄missa: ipse mari eodē se contulit. Ludouicus vero inde transiēs ad flumen venandri castra ponit cupidus manum cum turcis conferre duz eo loci stationem haberet miles franc⁹ ab altera fluminis ripa iaculis fundisq; hostis nostros aquatiōe phibebat. Sed reperto vado franci flumē traiiciunt atq; in turpos pgrediuntur. Quibus partim fusis partim occisis aut captis castra eorum diripuūt atq; ingentes inde opes exportant. Postridie habite de turcis victorie: vltra pgredi acies rex imperat. Incedendi hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus

Expeditio in hierusalem

Victoria de turcis

Error signiferi.

i

satrapis vnus signifer preficiebatur:Eo autem die gaufridus remacinus pictau⁹ gerendi vexilli curam susceperat.Cui mandatum erat ad montem vsq3 progredi qui in via qua iturus esset agmen editus videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igit in prima acie mouens:cum ad constitutum sibi locum antesolis occubitu3 venisset ratus parum itineris illo die confecisse & lucis satis ad transmittendum mõte3 sup esse dicentibus vię exploratoribus non procul abesse planiciẽ vbi statiua haberet vltra pergit At postrema acies lentius incedens q̃ locus castris designatus ppe eẽt turcorum incidiis graui est incommodo profligata Nam hostes postq̃ acies disiũctas progredi & primam longe ab esse vident iugum montis occupare festinãt At q̃ in nostros quibus erat per vias angustas in montem conscendẽdum adoriũtur atq3 a deo vsq3 occidunt:donec nox prelium diremit.Abeuntibus inde cum ingẽti preda & captiuoru3 numero turci: recipientes se nostri cum neq3 de prima acie quicq̃ compertum haberent neq3 gnari viarum essent quid per dẽsas tenebras agerent consultant.Cũ placuisset forte fortuna iter pagere despiciũt in planicie ignes: quo signo admoniti castra suorum posita illic esse ad stationem egre perueniunt. Tum periculi magnitudine cognita:vt quisq3 vel patrem vel filium aut amicũ desiderat ita illachrymabatur & fiebat totis castris mœror & luctus Redintegrato exercitu viribusq3 receptis rex superatis montium iugis advrbem cui a frãcis satilia nomen inditum est contendit Est enim ad mare sita potens sed agri indigẽs propter turcorum potentiam qui proximas arces occupant nec sinunt incolas terram colere.Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arborib⁹ cõsiti. Mercib⁹ porro & commeatu que mari importantur affatim valet. In ea ludouicus cum se exercitũ q̃ aliquot dies curasset relicto petide qui eũ terra sequeretur cum reliquo exercitu ad sancti symeonis portum mari delatus est vbi mare influit far fluuius q athiochiam interluit Cognito ludouici aduentu raymondus antiochenus princeps magno suorum numero comitatus regi obuiam venit quem in ciuitatem regio apparatu exceptum honorabiliter habuit Et eo curiosius id faciebat q̃ potentia regis fretus vicinas quasdam alapiã cesareãq3 sibi inimicas ciuitates in potestatẽ suam adigere speraret Sed voto obstare ludouicus dicebat q̃ hierosolymam prius videre astringeretur q̃ aliquo se bello implicaret.Regis respõso raymondus irritatus ex eo tempore malos in francos animo fuit ita vt insidias regi tendere nitteret.Itaq3 alienorẽ suam ex patre neptem ludouici vxorem illexit dicere illicitum esse se ad ludouicũ comitari q̃ eam cõtra ecclesiasticas leges accepisset/mulierem scilicet quarto cognationis gradu eis proximam.Proinde cupere se ab illo separari Hanc vxoris cõtumaciã egre ferens ludouicus quandoquidem eam arctissime amaret diu contendit eam secum educere.Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymõndu3 mansit.Quam obrem noctu egressus vrbe ludouicus hierusalem se contulit.Quo etia3 conrardus imperator hibernis apud emanuele3 constantinopolitanu3 exactis aduenerat. Visitatis deinde summa religione locis quos sua presentia & sanguine christus sacrauerat principes aconem maritima3 vrbem profecti sunt. Vbi conuentu habito de re communi & bello concordibus animis gerendo consultant Quattuor erant omnino in syria & palestina principatus qui a principibus christianis per id temp⁹ administrabãtur hyerosolymitanus cui preerat balduinus rex: Tripolitanus: Antiochenus. Et rochenus eufratem versus. Qui omnes spe3 non paruã ceperãt magnorum principum ope atq3 auxiliis ditionis sue terminos proferre:q̃obrem donis in

Marginal notes: Turci in nostros. — Vrbs satilia. — portus sancti symeonis. — Conrard⁹ imperator.

gentibus quisqꝫ certabat principum amicitiam demereri. Visum ante omnia est ex vsu christianorum esse: damascum proficisci. Preconis ergo voce edicitur omnes cesaream philippi conueniant: q̄ syrię vrbs est in planicie constituta: iunctis ibi exercitibus p montem libanum ordinato agmine ad quartum a damasco lapidē castra metātur: ex quo loco qui daria appellatur vrbs prospici potest. Damasco proximi sunt cōplures per quinqꝫ fere passuū milia horti ex quibus multa ciues commoda ad vite alimentum percipiunt. Eos occupare nostris in animo erat. Quibus captis sicut detrimentum plurimum incolis accederet: ita adiumēti non parum nostris afferret. Nam cū vasti sint & aquarum fistulis ex proximo amne deriuatis irrigui omniuꝫ pręterea fructuū genere feraces multa exercitibus atqꝫ iumentis pabula suppeditate poterant. Igitur ex omni militum nūero tribus instructis aciebus: primaꝫ balduinus hierosolymitanus. alteram francorum rex: conrardus imperator tertiaꝫ duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & qua vector equus tm̄ cum clitellis aut corbibus duci posset. Et singuli horti maceria terre a circūuallati angusta inter vtrosqꝫ semita relicta difficilem prębebant accessum. Et post quidem macerias latebant turci qui per macerias hortorum ex industria perforatas in adeūtes poterant sagittas iaculari neqꝫ a nostris poterant facile cohiberi. Ad hoc quisqꝫ horti dominus turriculaꝫ in suo fundo extruxerat quas eo tempore turci & pręsidiis & commeatu muniuerant. Et ad hunc quidē modum horti arcis loco ab hoste tenebātur. Procedēs autem balduinus cum illo primus peruenisset: frequentibus turcoruꝫ sagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via se conuertit. Multis locis effractis maceriis turci deprehenduntur compluribus eorū interēptis captisqꝫ. Reliqui qui per hortos excubabāt cognita balduini irruptione se fuge cō mittunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes fluuiū q pone muros damasci fuit: ne in vsu nostris esset densis sagittariis ad oppositam ripā complent. Quo facto nostros a flumine prohibebāt Sed postq̄ totis copiis digladiari nostri ceperunt hostem repetere damascum compellunt. Commissum ibi ab imperatore egregium facinus memorie proditum est. Cum imperator pedes prelio interesset exertoqꝫ gladio pugnaret: turcus quipiam ignarus quis nam conrardus esset eum arctissime a collo pręhendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter collū armumqꝫ sinistrum percussit vt ab ea parte ad dexteram vsqꝫ adacto gladio hominem secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti prelium turci deseruerūt Re ad ciues relata cœperunt de salute desperare iamqꝫ pleriqꝫ sarcinis quas exportarent cōgestis fuge se parabāt at si forte subita oppugnatiōe premerētur: murosqꝫ hostis superaret per muri ambitum qua obsidio erat tigna bone crassitudinis ītra vrbem constituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obstantia dimoueret ipsi spacium haberent demigrandi. Sed non placitum est deo christianos tā insignē victoriaꝫ obtinere. Erant syrii quidaꝫ proceres quibus balduinus hierosolymitanuꝫ rex fideꝫ habebat. Hos damasceni conuenientes magnis ornant donis pollicenturqꝫ longe maiora si ab hortis quos tenebant christiani in oppositam fluminis rippā exercituꝫ traducere possint. Negocio ad syris recepto ad p̄ncipes veniūt Ostendūt longe faciliorem obsidionem fore si ad alteram vrbis regionem milites locarētur presertim ꝙ eo loci debilior ciuitas esset: & humilibus muris. communita non virgulta neqꝫ arbores illic esse quibus a flumine prohiberentur flumen pręterea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere posse: vt ad primam op

Cesarea philippi.
Damascus.

Aegregiū ipe ratoris cōrardi factum.

Francos syrii decipiunt.

pugnationem vrbe potirentur. Syrorum verbis crudeli principes in eã partẽ quo syri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Castris positis munitiones contemplati: malis se consultoribus vsos esse intelligunt: ꝙ a flumine procul essent & hortorum beneficiis destituti. Itaq; commeatu egentes quo nec a syris iuuari poterant: neq; vrbem oppugnare munitissimam. neq; ad hortos vnde venerant regredi tentauerunt. Nam relictis a nostris hortis: turci multis sepibus atq; tignis vias preclu serant maceriasq; resarciuerant in eis tanq̃ i arce firmissima se tutãtes Tot difficultatibus impliciti principes & ꝙ maxime a syris proderentur obsidionem soluerunt Conrardus vero non multo post in germaniam reuertitur. Ludouicus insequenti vere franciam petit. Ad hunc modum duo delectissimi exercit⁹ nulla re gloriose gesta hosti ludibrio fuere. Hac etate claruit illustris doctor hugo de sãcto victore

Hugo de sancto victore.

Raymõd⁹ occiditur.

Dissoluto christianorum conuentu: noradinus ex infidelium turba potens princeps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit. In quem egressus raymond⁹ cum inconsiderate pugnat occiditur anno salutis. M.cxlviii. Comes vero edessan⁹ dum se domum recipere contendit interceptus in vinculis situ & squalore loci extinctus est. Tripolitanus quoq; comes a siccariis quibusdam confoditur Ad hũc modum bona palestine pars christianis erepta est. Ludouico ex palestina reuertẽti greci occurrunt. Captumq; dum præda exultantes nauigant georgius siciliensis nauigii rector ludouicum ex hoste recuperat atq; in siciliam ducit. Inde romam ꝓfectus rex galiam repetiuit. Regresso in galliam ludouico gaufredus andegauus comes & eius filius Henricus qui regnum angliæ postea adeptus est regem orant suppetias illis ferat aduersus stephanum anglum qui normanniam iniuste occupabat. Comparato igitur exercitu in stephanum copias ducens non difficili negocio normanniam recuperat: quam henrico restitutam hẽricus vexiuium quod normãnum appellatur regi dat. Non mansit in fide henricus qui ludouici contemptor mandatis parere negat: Mox tamen cum vernonem & nouum mercatum rex illi abstulisset simulata obedientia eas a ludouico recepit. Eadem fere tempestate alienoram Guillermi pictauẽ. filiam petulantem quidem fœminem rex dimisit plerisq; asseuerãtibus cognationis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filia suscepisset. Quam a ludouico dimissam henricus vxorem desponsat. Quæ res initum fecit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cœnomannia: & turonensis comitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hẽrico vna cum anglie regno suscepit: potens aduersus francos effectus Genuit enim ex alienora Richardum Henricum & Iohannem quos successuros habuit & gaufridum comitem filiam primogenitam castelle regi dedit vnde prodiit blãcha diui ludouici mater. Alteram duxit bizuntinus imperator. tertiam saxonum dux accepit. Othonis qui imperio alemannorum prefuit matrem. Quartam sibi copulauit tholosatium comes: Ceterum rex ne sine liberis masculis vita defungeretur constantiam alphonsi castelle regis filiam ducit. Quæ dum secundo partu filiam alteram edit moritur. Huic superinduxit alzam theobaldi blessẽ. filiã forma pudicitiaq; laudatissimam. Accessit iterum ludouico causa belli in aruernos gerendi propterea ꝙ Guillermus podiẽ. comes: & claromontensis princeps preterea pollyniaci vicecomes: ecclesias peregrinosq; popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit. Mouit quoq; in cabilonensem comitem qui cum cluniacum spoliandi loci causa satellitibus stipatus proficisceretur: cœnobitas sacratis deo vestibus ornatos cũ mul

Ganfred⁹ ãdegaue comes.

Bellum in aruernia.

ta plebe illi obuiam reuerenter occurrentes spoliauit quingentis ex populo iterfectis. Quod flagitium vlturus rex cabilonez & montem sancti vincentii qui comitis erant receptis bipertitoq; principatu burgundorum duci partem alteram niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem postremo nominaui seditiosos veselai ciues in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit ita vt monasteriũ diuturna obsidione vexatum cœnobite egre tuerentur: nisi regis auctoritate adnixi opez accepissent. Mulctati sunt ciues septuaginta milibus solidorum quos compensandi damni causa monasterio penderent Niuernensis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & nõ deinceps persequi seruos dei. Sub hoc ludouico/ valdo lugdunensis ciuis admoduz diues atq; opulentus erogans in pauperes diuitiis xpi paupertatem omnino imitari constituit. Hic cum litterarum ignarus esset obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi cõscribi vbi nonnulle doctorum sentẽtie incerte essent. Quos postq̃ adeptus est easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans multis se atq; discipulos erroribus implicauit. Fuit enim imprelatos ecclesię precipuo odio infectus Admonitus autẽ ab errore resilire. Oportet inquit deo magis q̃ hominibus obedire. Quare pertinax & delyrus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenses ad hũc vsq; diem nominati sui preceptoris multis per orbem locis tuentur errorem. Valdo.

TAm ęgregiis gestis deo hominibusq; cõmendatissimus cum esset ludouicus liberis tamen infecundus precipua illi cura erat suscipiende prolis Eaz ob rem hanc vnam solicitudinem tantum deo committebat. Ergo exauditus philippum ex alisa suscepit cui propterea ꝙ dei munere dat⁹ esse crederetur: adeo datus cognominatus est. Verum priusq̃ nasceretur quiescenti patri hoc insomnium apparuit. Videre visus est filium calicem manu tenere humani cruoris plenum eũ q; suis proceribus propinare: ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni tantum henrico albano qui legationem apostolicam apud francos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rem propalat. Anno superiore q̃ ludouicus mortem obiret: curat philippum regni consortem assumere. Quare remis perductum magna pompa adolescentem sacrare iubet annum vix quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorum primas & sancte sabine cardinalis romanus legatus affuit. Henricus item anglie rex ob eas quas a rege in francia terras possidebat obsequens pro debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamẽti absoluto memor rex adolescẽs q̃ impie pleriq; per franciam deierarent & execrabili deum blasphemia ꝓuocarẽt legem tulit: si quis eius impietatis reus compertus esset in fluuiũ aut paludez citra necem dimitteretur In iudeos quoq; quorum erat per oẽm franciam ingens multitudo seueritatem exercuit: Itaq; huic perfide genti impia cõsuetudo erat surreptũ quotannis aliquem infantem christianum in locum apud se subterraneũ ducere atq; illum diu pœnis affectum tandem die veneris sancte cruci affigere: contemnẽtes hoc suo immani facinore dei christi mortem & christianorum religionem ludibrios habentes. Quam rem postq̃ rex certo cognouit iubet. iiii. kalendas martias omnes iudeos comprehendi. Comprehensos auro argentoq; atq; vestibus spoliat. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & insignis predo quez in dei seruos grassantem Philippus ducto in eum exercitu edomuit. Compescuit preterea ymbertum de belloico: & cabilonensium comitem qui predas ex sacris locis agẽtes

Visum de philippo augusto nal cituro.

Iudei puniũt.

viros religiosos magnis incommodis vexabant. Proceres quoq; aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillam sibi audientes fecit:cum annos tantum quindecim natus esset. Quo tempore ludouicus eius pater quorumdam aulicorum sua su adductus philippum in dionisiano templo coronari iterum imperauit. Vbi ysabellam balduini hannonie comitis filiam Philippus vxorē accepit Cui in perpetuam dotem Philippus flandrie comes cui arthesium attinebat quia liberos non haberet arthesium vsq; ad lisam amnem qui a flandrēsibus arthesios disterminat attribuit. Paucis post diebus Ludouicus paralisis morbo interiit:dum annus agitur salutis Millesimus centesimus octogesimus. Elatusq; est in monasterium de barbello quod viuens extruxerat cuius sepulchrum aliʒa regina auro argentoq; superadditis gemmis ornauit. Quo regnāte tornacum que sub nouiomensi ecclesia sexcentis fere annis extiterat episcopalis sedes facta est. Eugenio tertio romanū pōtificatū gerente curato patris funere. Philippus in iudeos iterum se conuertit. Qui ingenti fœnore ciues ita oberatos sibi habebāt vt eorum prediis ditati dimidiam fere ciuitatem vendicarent alios in custodia penes se seruarent plerosq; fortunis omnibus dissoluendi debiti causa spoliatos mendicis non dissimiles efficerent. Domi preterea ex christianis familiam continebant quorum quottidianis seruitiis rem suam augebant. Et cum pignoris loco vestes & sacro sancta ecclesie vasa a creditoribus suscepissent ea in sordidos vsus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis bernardum anachoritam qui in saltu vincennaruʒ incolebat hominem sācitatis opinione clarum rex adiit Rogat quæ de iudeis eius sententia esset Bernardus optimū factu esse respondet si debita omnia quibus christiani erga iudeos astricti tenebantur rex remitteret:quinta omnium debitorum ad fiscum(si volet)attributa. Anachorite sententia rex cōfirmat⁹ prediis possessionibusq; iudeos mulctat: edicto ad diui iohannis baptiste termino quo iudei omnes regno francorum abscederent. Neq; dimoueri rex potuit:q̄q̄ multi ex primoribus hanc seueritatem moderari tentassent: iudeorum muneribus illecti. Itaq; cum precibus locus non pateret diesq; ad discessum dilectus aduentaret iudei distractis suis rebus omnes abierunt: præter paucos qui religionem christi profiteri voluerunt. Quibus lauacri sacramento ablutis Philippus fortunas & libertatem restituit. Anno christianę redemptionis Millesimo centesimo octogesimo secundo. Exactis e francia iudeis synagogas eorum ad christianissimi ritum conuerti atq; dicari iubet. Est in via militari q̄ a parisio ad sanctum dyonisium itur sacellum lepra infectis attributum Quibus proxime adiecebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leprosis comparatuʒ philippus intra lutetiam statuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi amplissimis edibus extructis merces extrudi a mercatoribus sine imbrium molestia possent Hunc mercatum franci vulgo hallas appellant. Ambiuit quoq; philippus perpetuo muro saltum vincennarum cum antea peruius esset. Occupabat eadem tempestate viromandiam Philippus flandrie comes quam ad se pertinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes sponte sua nullo commisso prelio occupata restituit præter Peronem & sanctum Quintinum. quæ valida oppida comes quoad viueret sibi conseruauit. Eius concordie autores fuerunt Theobaldus blesensis senescalus/& Guillermns remorum præsul. Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalendas iulias in agro viromandensi

ysabella comitis hānonie filia philippi in dotē vxor habuit arthesii comitatum.

Ternacum

Iudei iterum.

Iudei regno expelluntur.

Mercatus seu halle parisienses.

Saltus vincennarum.

Viromādia restituitur philippo.

Miraculum.

frumentationibus pabulationibusq; segetes late miles detriuisset ita vt messis faciendę nulla agricolis spes superesset: tanta tamen fumenti & omnis generis commeatus copia fuit: vt duplicatas fruges messores receperint Ceterum vbi flandrorum exercitus constiterat omnia aruerunt. Inter has regis occupationes venere ab hierosolymis ad Philippum eraclius patriarcha hierosolymitanus & domus hospitalis prior: nuntii calamitatis quam salhaldinus egyptius christianis per palestinam intulisset: locis aliquot non sine nostrorum cede occupatis. Cui incommodo nisi catholici principes succurrant res hierosolymitanas in hostium potestatem breui relapsuras. His querelis rex motus Parisium: regni pontifices aduocat Quibus conuenientibus edocet que sit in syria christianissimi status oportere quemq; eorum per sua territoria populum admonere vt misere christianorum conditioni suppetias ferant se quidē paratissimum esse qui in primis auxilietur: si presentium reruz cōditio admittat: sed nihilo segnius missurum se ad id negocium viros strennuos cum valida militum manu Oratione regis a presentibus laudata paruo post tempore rex ex suis destinat qui afflictis rebus opitulentur. Ipse interea in Hugonem burgundum qui arcem vergii circunsederat: in eoq; guidonem loci dominum obsederat copias ducit. Iam eīn Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat q̄bus ab eruptione obsessos prohibebat atq; pertinacissime constituerat. nunq̄ inde abiturum priusq̄ arcem recepisset. Sed obstinatis secus ac cupiunt sepenumero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: spem obsidentis intercipit dirutisq; propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto incommodo accepto Hugo populari ecclesias & monasteria destitit q̄uis a philippo ne id committeret crebro admonittus extitisset Eam ob rem rex ad castilionez promoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde sibi timens hugo regis gratiam properre impetrare elaborat. Qua imetrata duobus castellis potestati regis permissis donec triginta milia librarum ecclesiis persoluisset. Philippus Parisium regreditur.

Oratores hierusalem

Philipp⁹ in cō cilio parisiēsi.

Bellū in hugonem burgūdū

Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium fœtor quidam ex viis publicis infertur: quo supra modum offensus cognito q̄ ex cœno lutoq; viarum procederet vias lapidibus pauire constituit opus profecto propter vrbis magnitudinem grande atq; arduum. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prępósito negocium dat vias sternendi. Eodem studio adductus: campelli partem quæ & importantis venalibus rebus: & sepeliendis humanis corporibus proxime sacellum sancti innocentis erat: sepire quadratis lapidibus fecit: eamq; ad sepulturam tantū humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum pictauiam teneret nec inde debitam Philippo fidem prestaret: sed dolosis dilationibus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinantis astutiam non vltra tolerare constituit. Quare bituriges magnis copiis petens aquitaniam ad castrum vsq; Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cum filio Richardo: educto in Philippum exercitu: eum ab obsidiōe arcis vi atq; armis dimouere contendunt. Quibus in conspectum francorum venientibus in anglos se philippus conuertit: facta pugnandi potestate. Qua audacia territi hostes mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. Promittunt anglorum nomine fidem regi prestituros: & quæ ad ius fidelitatis spectant ex procerum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atq; in induciis hincinde fir

Lutecia parisiorū lapidibus sternitur. Cimiteriū. s innocētis.

Bellum in richardū aquitanie ducem.

Miraculum

matis:ab armis discessum est. Interim dum de pace agitur:quidam introducti a ri chardo satellites: quos illa ętas coterellos appellauit: dum alea ludunt quidam per ditis nummis blasphemus in deum: dum simulachrum virginis filium dextra gestā tis in templi vestibulo aspicit: iacto in imaginem lapide brachii partem a filio abru pit: ex quo profluens cruor multis ęgrotantibus salus fuit. Satelles autem virgi nis contemptor demonio mox abreptus eodem die spiritum miserabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines sanctorum despuat quę tametsi nichil in se diui nitatis obtinent:sunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitæ. Admo nentq humanam mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorum imagines in honore haberi vident.

Nuntii a hierusalem

Quietis per franciam rebus nuntii iterum ex asia adueni unt qui omnia apud christianos qui in syria erant a salhadino profligata esse: atq ipsam sanctam ciuitatem vna cum rege:& christi crucem asportatam:tresq tantum vrbes superesse: tyrum:tripolim:atq antiochia3:& castella pauca in fide stare.

Cruce signati in turcum.

Qua per franciam calamitate vulgata:mœrore omēs affecti sunt. Atq ipse in primis phi lippus tot malis condolens:per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a gisortio non procul abest. Tanta fuit ty ri pręsulis suasu principū charitas:vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace dis cessuros formidaret. Itaq cruce in hostes fidei desumpta:q̄plurimos pontifices & proceres populorum quoq numerosam multitudinem vt idem faceret prouocaue runt.

Salhadini decima.

Ad tantam expeditionem cum pecunia deesset: conuocatis parisiis ponti ficibus & nobilitate rex petit sibi annuam decimam ecclesiasticorum prouentuum concedi. Quę postea salhadini decima appellata est. Militi autem qui ęre alieno te nebatur permissum est:contracti ad illū diem fœnoris libertatem habere. debita ve ro tribus terminis creditoribus persoluere.

Richardus turbator expeditionis.

Nota

His ita in contione definitis tertio post mense Richardus anglus induciarum & iurisiurandi pręuaricator occasione sum pta in Raymundum tholosatem bellum mouet. Quod postq̄ per raymondum nū tios philippus cognouit promoto exercitu castrum radulphi busentalum insup & argentonium expugnat. Leurontem vero secus paludem situm cum circumsedisset tanta siccitate terra inaruit. vt paulus ipsa aresceret. Aquarum igitur cum iumēta at q exercitus indigeret. nec vllus de cęlo ymber speraretur:mox eruptione aquę plu ribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobal di blesēn. filio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricardum exercitū p gredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumsedisset tandem expugnat:incen sis suburbiis:& turre grandi & munitissima solo ęquata. Inde progressus per aruer niam philippus:omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis in commodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo fi lio abiens non pauca loca donec gisortium venisset perdit & diripit.

Richardus a patre deficit

Non multo post interiecto tempore Richardus pictauensis cum negatam sibi ab Henrico pa tre Margaretam philippi sororem quæ apud henricum ad coniugii spem asserua batur non impetraret vxorem: a patre desciscens ad philippum se contulit pręstita de terris quas in francia possidebat fide. In sequenti vere philippus cœpti in hen ricum belli diligens executor: copias educens: dū iter in cœnomanniam facit firmi tatem bernardi cum aliis quattuor munitissimis castellis capit:mox cœnomanniam progressus vrbem circūuallat ex qua se henricus proripiens:chinonē petit. Cœno mania recepta Philipp[9] turonos adorit vbi flumine ligeri impeditus:ipe lāceā ma

nū apprehenderis: vadum pre exercitu scrutans: viam qua sui tuto pergerent mon strauit. Flumine traiecto: turonum vi expugnat. Nichil tamen seuitie ciuibus inferri rex permisit. Duodecimo post receptam vrbem die presidio in ea relicto philippus exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias henricus anglus apud chino nem defunctus est. quo persecutore diuus thomas cantuarieñ dum vesperorum of ficio interesset quattuor satellitū ministerio quinqꝫ vulneribus est trucidatus quem beatorum martyrum collegio relatum ecclesia veneratur. Huius henrici sepulchrū apud frontéuallem visitur. Patri richardus successit cor leoninū appellatus. Atqꝫ paulo post pace cum philippo icta rex quęcunqꝫ Henrico abstulisset: richardo spōte sua restituit. Receptis a richardo tribus castellis ipse quoqꝫ liberalitate in philippum vsus cresacum essaudunum & dolonnam donat quę philippo perpetua es sent. Ordinatis ad hunc modum rebus: reges de expeditione hierosolymitana cō ueniunt vt iunctis classibus in syriam nauigarent. Anno igitur salutis centesimo oc togesimonono supra. M. circiter festum diui iohānis baptiste: postq̄ apud diui dyonisii sepulchrum preces habuisset philippus: veselaum richardo comite profectus est. Ibi filio in tutela matris atqꝫ auunculi remensis legati apostolici relicto ianuā se contulit. Richardus vero marsiliam profectus est Comparatis ianue quæ ad expeditionem conuenirent. Cum mari se reges cōmisissent orta tempestate ps messanam: pars ad alios portus delati sunt. Cum reges messanę agerent. Ioachin⁹ ab bas res future prę sagus ad eos venit / vaticinatusqꝫ est nondum tēpus aduenisse recuperande hierusalē. Nichilominus tamen hybernis exactis philippus proximo vere cum Richardus in mensem augustum nauigationem differre statuisset educta classe aconem appulit. Quā miles christianus iam secūdo anno obsessam expugna re nō potuerat. Castris igitur acone positis: Philippus vrbis muros licet prope ma chinis diruisset: expugnare tamen locum supersedit: richardum expectans. Hic cuꝫ aduenisset rogatus a philippo vna oppugnationem facere: pnegauit. Neqꝫ arbitris qui vtriusqꝫ principis assensu rei militari prefecti erant obtemperauit. Tanto liuore atqꝫ odio anglorum gens francos omnes habet vt lupum oui facilius q̄ francis anglum concilies. Itaqꝫ (sicut ego accepi: cum apud henricum anglie regem huius nominis septimum. Caroli octaui regis francorum tunc regnantis legationis munere fūgerer) liberos suos dum per etatem licet plerisqꝫ in anglia parentes arcu sagittas mittere instituunt: propositaqꝫ illis franci hominis effigie Age inquiunt fili disce ferire & mactare francum. Recusante auxilium richardo: cum obsessi Philippum oppugnationē parare vident vrbem se dedituros dicunt si cū suis fortunis salui abire permittantur. Admissa conditione philippus adiecit liberandos insuper esse captiuos omnes qui per egyptum & syriā a salhadino tenebatur. Atqꝫ ipam xp̄i crucē in primis restituendam: nō habituros hinc nisi hec oīa impleta perfecissent. Recepta vrbe distributisqꝫ inter principes captiuis philippus cum richardum suspectū haberet quod cum salhadino per nūcios cōmunionē haberet a quo etiā donis honorareť ꝙꝫ ipe grauiter ęgrotaret vocatis sui exercitus primoribus in franciam se reuerti velle dixit. Atqꝫ ita odne burgundorū duce exercitui prefecto trib⁹ tantuꝫ triremibus a ruffino ianueñ. pręparatis: in appulliaꝫ nauigauit Vbi post aliquot dies morbo leuatus romam religionis & voti gratia ꝑfect⁹ est celestino tertio romanā sedē ministrāte. Post Philippi discessum richardus captiuos quos ex obsessis habebat ad se duci iubet: cum ab eis christicolas & domini cruceꝫ: sicuti conuenerat re

Philippi egregium factum.

Henricus anglus moritur.

Expeditio in syriam.

Acō ciuitas palestine. Richardus perfidus.

Discendit philipp⁹ ab acōe.

petit: nec promisso se absoluere salhadin⁹ curat: milia sex ex vrbe eductos capite dānauit. Cum in franciam philippus venisset: essetq; apud sanctum germanum de layo: execrabile iudeorum facinus ad eum delatum ẹst. Apud brayum castrū iudei christianum quendam (quem furti atq; homicidii insimulabant) captū serto spineo coronauerant: deductumq; per oppidum & multis verberibus affectum tandē cruci affigentes interemerant: permittēte loci domina quam ipsi muneribus euicissent Cognita iniuria rex nulla mora interposita nesciētibus aulicis quid animo agitaret: ad brayum perpropere se contulit. Moxq; portas & viarum exitus a suis diligēter obseruari pręcipiens: supra octoginta iudeos comprẹhensos cremare iubet. Supplicio de iudeis expleto. agente apud pentiʒaram philippo litterę ex syria ad eū pferuntur. Quibus admonebatur bartasim quendam ex arabia in franciam richardi consilio eius necandi gratia missum esse. Qua re intellecta de se sollicitus rex: diligentiore custodia vsus est. Sed missis in syriam ad amicos legatis: qa id ab inimicis fictū cognouit omni se suspitione absoluit. Atq; iniuriarū quas a richardo accepisset recordatus hominis perfidiā vlcisci festinat. Gisortio igitur atq; velexino quod normannum dicunt occupato: tota deinde normannia potitus est. Deinde liberorum cupidus stephano nouiomensi antistite ad caynum dalmatarum regem misso ingebergam sororem regis vxorem duxit. Quam parisii receptam paucis interactis diebus dimisit: occasione sumpta: q̄ eius consobrina esset. De qua re procurāte cayno tametsi legati apostolici midas & cecinus cardinales quęrere mandata recepissent. segniter tamen agentes: vel largitione regia corrupti: vel metu offendendi regis perterriti negocium non absoluerūt. Ingeberga autem licet diuortium iniquo animo ferret: celebs tamen apud francos viuere q̄ alteri viro nubere maluit. At richard⁹ anglus relicta syria cū in franciam reuertisset: in clerum turonensem sęuire cœpit: ex actis e templo diui martini sacerdotibus quos fortunis omnib⁹ spoliauerat. ad quā calamitatem philippus alteram addit. Nam omniuʒ ecclesiarum quę in principatu richardi erant bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitoribus prædas sibi ex eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ suę ditionis erant continuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppressit: dictitans opus illi esse grandi pecunia ob terræ sanctæ liberationem quam suis militibus impartiret. Est enim omni peccanti præsens semper aliqua ratio quam suo prætendat errori. Cum hęc in ecclesia dei ageret philippus richardi frater iohannes qui sine terra nomen habebat: adiunctis sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorum parte ad castrū vallis ruelli mouens arcē obsidet. Vbi postq̄ vix dies octo hesitasset: superueniens philippus tam insperato in hostem irrupit vt capescentibus fugam normannis: castra deseruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo post tpe contemptis induciis cū richardus archas circūsedisset: philippus educto prẹsidio quod in valleruelli habebat locum diruit. Aduersusq; richardum inde pfectus: hostem anglum cū normannis ad dieppem vsq; fugauit: nauibus quæ in statione erant incensis. His hostiliter aduersus anglum gestis. cum per inducias ab armis paulo cessatū est: richardus nullius promissi tenax: violatis induciis bellū instaurat. Positis non pcul ab essouduno castris: cū acies congrediēdi signum expectarent: ecce richardus paucis comitantibus ad philippū sponte sua inermis accessit. Eidemq; pręstitit se regis mandatis paritutū. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud valleruelli & castrū gallardi ad nonas ianuarias hr̄e. Vbi & ppetua vt sperabat pacis formula dictaest.

Iudeorū execrabile factū.

Suspitio a syria

Philipp⁹ normanniā occupat

Ingeberga dalmatæ regis filia philippi vxor.

Richardus syriā reliqt & diui martini canonicos suis fortunis spoliatos expellit

Philippi in sacerdotes sæuitia

Vallisruelli castellum a normānis obsessū & a philippo dirutum.

Richard⁹ inducias violat

& datis hincinde atq₃ acceptis obsidibus firmata. Insequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemorum filiam matrimonio sibi coniũxit. Moxq₃ richardi perfidia fractis induciis cum arcem brisoni dono captam solo prostrasset Philippus collecto exercitu dammallam progredi festinat vbi dum in obsidione distinetur: ad nouemcurtum richardus adueniens presidium quod in eo erat ꝑmissis ad duxit locum illi permittere. Quem receptuȝ armis & commeatu munit. Inde in philippum dammallam circuncidentem ducens: dum loco regem summouere concertat ipse a francis ferociter impetitus fugatur Capto in fuga guidone thouardo viro apprime nobili & strennuo franci dammallaȝ repetentes arcẽ oppugnant. Sed dedentibus se hostibus si ĩstructi armis discedere liceret dammalla recepta est & arx solo equata. Guisortium deinceps aduenies & protenus nouemcurtum quod Richerdus sibi rapuerat circumuallãs multo suoruȝ periculo expugnauit. Pugnantem aduersus anglum alia philippum sollicitudo turbauit. Balduinus enim flãdrẽsium comes ad Richardum desciuit: queȝ pręterea secutus reginaldus comitis domni martini filius: multas frãcis incommoditates hi pariter inuexerũt: q̃q̃ ipse reginaldus nuptiis domine boloniensis atq₃ ipso comitatu pauloante a rege honoratus auctusq₃ extitisset. Per has belli tempestates sanctus audomarus arthesii insigne atq₃ munitissimum oppidum in potestatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos francia philippus parisium reduxit pecunie forte inter tot belli impẽsas egẽs. Nam & de ecclesiis vectigalia pensionesq₃ annuas reclamante clero excepit Quamobrem maiore q̃ vllo tempore bello mox implicitus est. Itaq₃ Richardus numeroso instructus exercitu gisortium mouens omnem per ambitum regionem populat cor cella arce ad solum complanata. In quem cum copias philippus duxisset primo ad uentu hostis illum ne gisortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus cuneo facto per acies hostium perrumpens gisortium ingressus est quibusdam ex suis aulicis atq₃ proceribus ab hoste interclusus captisq₃. Deinde ab eũte in normanniam richardo: philippus hostili agmine normanos insecutꝰ ad nouũburgũ & bellũmontem rogerii vsq₃ progressus: vicos complures ferro igneq₃ vastauit. Repetente tandem franciam philippo cum intellexisset richardus illum exercitum dimisisse in velexinum & claromontẽ incursiones facit. Cui occurrentes bellouaci antistes & guilhelmus de demelli: cum ab hoste predas recuperare incõsulte nituntur insidias hostiũ incurrentes capti abductiq₃ sunt. Cũ tantis animis reges digladiantur innocentius tertius qui celestino tertio in sedem romanam susceperat, studiosus pacis. Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem desperans: quinq₃ vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere potuit vt obsides daret atq₃ reciperet. Ipse autem ferox & idomitus hostis: non longo post interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicã obsidet emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano põtifice ordo fratrum sancte trinitatis de redemptione captiuorum auctoribꝰ Iohãne de mata & fœlice anachorita initium cepit. Qui postq̃ apud ceruum frigidũ meldẽsis territorii solitariam diu vitam egissent per quietem admoniti pontificem romanũ conuenire: a quo vite modum acciperent cũ innocẽtiũ adiissent cognouerũt põtificem simili reuelatione fuisse diuinitus instinctum. Quamobrẽ a põtifice benignissime excepti sunt Et quinto kalẽdas februarias cũ dies festus agnetis scđo igitur innocentius rem diuinã faciens dum diuinam eucharistiã circunstantibus se ostendit

Maria bohemorum ducis filia philippi vxor.
Richardi perfidia.

Guido thouardus capitur

Nouẽ curtũ castrum.
Balduinus flãdrꝰ cũ richardo iungitur.
Reginaldꝰ comes boloniẽ conspirat.
Sanctꝰ audomarus fit comitis flandri.
Iudei in franciam redeunt
Philippꝰ a clero ꝑẽsioẽs exigit.

Philippꝰ normanniam vastat.

Innocentius tertius.

Richardus occiditur.
Reuelatio atq₃ istitutio ordis sancte trinitatis.

angelum dei videt candore multo fulgentem cācellatis manibus duos captiuos te=nentem: christianum vnum alterum maurum: tanq̄ eos commutaret. Cui angelo crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re diuina confecta: ana choritas ad se vocans: iam inquit filiosi animaduerto dei spiritu vos duci. Conficiā vobis indumenta exemplo visionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cō=sutis tunicis Iohannem fœlicemq; candidis vestibus decorauit: superaddita cruce qualem angelus ostendisset. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemp=tione captiuorum cui negocium imponit: captiuos a male credentibus christianos liberandi. Eius rei simulachrum romę in cœlio monte apud sanctum thomā de for

Dominicus.

mis visitur: vbi ecclesiā diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedētibus aliquot annis predicatorū ordo dominico autore viro apprime docto & sancto ortus ce=lebratusq; est. Richardo defuncto philippus contracto grādi exercitu ebroicas nor mannorum vrbem cum aliis compluribus instructissimis arcibus occupat: atq; om nia cœnomannia tenus perdit. Arturus pręterea britonum princeps andegauiam vrbem quam sibi richardus sustulerat recepit: philippoq; obuiam pergens ei⁹ fidei se permisit. His rebus rege prępedito: Robert⁹ blesensis & eustacius de nouavil

Namurci co=mes icaptur.

la philippum namurci comitem balduini flandrēsis fratrem cum equitibus auratis duodecim & sacerdote vno petro duacensi compręhendunt ad regemq; ducunt. Nec longa mora intercessit: cum inter philippum & iohannem: richardi successo=rem cui sine terra cognomen fuit inducię dictę sunt & sacramento firmatę. Con=cessa philippo a bello quiete: noua illi a romano legato afflictio consurgit propter

Interdictū in francia. Sæuit philip=pus in clerum

ingebergam vxorem dimissam: Nam conuentu prelatorum habito ex eorum sen=tentia legatus philippo & toti regno sacris & communione hominum interdixit: q̄uis romanum pontificem rex appellasset. Qua legis seueritate exasperatus philip=pus in clerum sęuitia vsus est: pulsis e suis sedibus pōtificibus: quorum assensu hāc ignominiam accepisset. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pepercit. quin etiam plebei os sacerdotes rebus suis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce stampensi clausam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonorū: prę=ter vectigalia & annuas pensiones. Induciis prope diem finituris reges inter ver nonem & insulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de

Pax iter reges

quibus contendebatur: iohannes anglus omnia quę philippus richardo abstulis=set ludouico regis filio (cui blanca alphonsi castellę filia nupserat: & iohānis neptis erat) libera permittit. Adiunxit pręterea anglus ad tantam liberalitatē: si absq; libe=ris moreretur: instituere se ludouicum hęredem omniū possessionum quæ cis oce=anum gallicum suę ditionis essent. Interim dum hęc aguntur alter a pontifice ro mano legatus otho hostiēsis episcopus in franciā venit: attributo sibi collega bur=degalensi archipręsule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Pa=

Legati a phi=lippo illusi.

ruit legato philippus. Nam cū suessione legati variis disceptationibus de regis cum vxore reconciliatione agerent: rex tantę morę impatiens assumpta ingeberga insa=lutatis legatis consilium dimittit. Abennte rege legati rubore perfusi alter romā se contulit: alter in franciam reuersus est. Exactis inde paucis mensibus: conuenien tibus iterum non longe a vernone regibus: philippus iohanni anglo atq; norman nis diem dicit quo Parisii ad iudicium venirent. Causa vocationis hęc fuit. Erat ar=turus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes sequentem Iohan=nes anglus cum cepisset: eum occidisse diffamatus est. Libere dimissis iis qui cum eo

capti erant. Statuto die postq̃ ad rebellionem anglũ inclinare philippus cognouit Concilio a proceribus capto militem cogit ducitq̧ in normanniam ad castellũ cui bontauentum nomen est: quod vna cum genselino & gorneyo munitissimis locis ꝓstrauit. At cũ hyems inhorresceret. relictis vbiq̧ presidiis reges bello tantisper dum hybernarent abstinuerunt. Ineunte vere philippus britonum atq̧ pictauorũ auxiliis fretus: aquitaniam sibi subiugauit: nec multo post in normannos conuersus: Conchas & valleruelli cum insula andelina in potestatem recepit Eodẽ ferme tempore innocentius tertius pontifex missis in franciam nunciis regib⁹ mãdat bello supersedeant pœna incontemptorem pręcepti adiecta. Sed philippus appelatione aduersus legatos se tutauit. Atq̧ ita ad radepontem copiis instructis mouens: post quindecimũ obsidionis diem arcẽ expugnat. Dehinc ad gallardum castrum profectus (quod edito ad ripam sequane loco situm est: & a richardo magnis munitionibus instauratum) constituit pręsidiũ quod intus erat fame ad deditionem cõpellere: ne vel militem difficili & periculosa obsidione pderet: vel casu aliquo obsessi clam dilaberentur atq̧ subterfugerent. Igitur magnis fossis atq̧ aggerib⁹ castellũ circundat: imposito inter aggerem & arcem milite. Extruxit preterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Comparatis omnibus que oppugnationi conuenirent: insilientibus francis atq̧ acerrime pugnantibus obsessi non minore animi fortitudine francos repellebant donec quintodecimo die continua oppugnatione fracti deditionẽ fecere. Altero qui secutus est anno philippus cum fallesiam atq̧ danfrontem recepisset ad diui michaelis promõtorium quod in periculo maris ab incolis dicitur puadens sue omnia ditioni subiecit. Quod videntes normãni ne philippi fortune temere obsisterent: abrincas baiocũ constantiam atq̧ lexouiũ vrbes dedũt. In quibus relicto valido presidio: rex rothomagum primariã normannie ciuitatem obsidione premere constituit: Circũsessa a francis vrbe: ciues triginta dierum inducias a philippo impetrant. Interim in angliam missis ad iohãnẽ anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obsessis opitularetur: cum nihil spei a rege acciperent sed intelligerent hominem desidere & cũctari ad suos remigrãtes nuncii se atq̧ ciuitatem philippo permiserunt. Quorum exemplo mõtiarquenses & vernolienses in verba regis iurant. Subacta normannia in franciam cum rediisset. paucos ibi dies cõmoratus: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarum castra fecit: quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonem acri virtute a presidio defensam cœpit omnes vero qui intus erant compendium in custodiam duci iubet. Intercedentibus paucis post hęc diebus: iohannes anglus rupellam cum classe appellit. Cui a philippo deficiens comes touardus se coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta ẽ: quã solotenus anglus destruxit. Eapropter in pictauiam veniens Philippus omnib⁹ munitiorib⁹ pictauorum locis imposito pręsidio touardum vbi anglus agebat petere cũ statuisset iamq̧ ad hoc acies ordinatas haberet comitis touardi terra ferro atq̧ igni vastata duorum annorum induciis inter reges firmatis. ab armis temperatum est. Quibus exactis Philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi ęquatis ad solum quibusdam castellis aliis autem receptis: cum pręsidiũ in illis collocasset eius regionis curã guillermo marescallo & guillermo de rupibus committit atq̧ in franciam remeat. Illi a rege prefecti dum pictauię agunt locatis insidiis: touardi vicecomitẽ & sauarum maulioneum prędas abigẽtes capiunt: quos vna cũ hu

Iubet inocẽti⁹ reges bello abstinere a quo philipp⁹ prouocat.

Philippus in aquitania.

Anglus ad rupellã cũ classe

Andegauia vrbs dirutur.

gone vicecomitis fratre & amerio lisiniaco: atq militibus quinquaginta ad Philippum mittunt. Est in britonum principatu collis editus ad septentrioné spectás sinuoso maris estuario circundatus: cui britonum lingua graplitum: id est mari vndiq implicitum. nomen est: in eo colle cum britones arcem extruxissent quę in aduenientes anglos propugnaculum esse posset: id michael quidaz inter britones nó ignobilis cum Philippo nunciassent: cótracto apud mantam exercitu Comiti sancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parare. Itaq arce capta: michaelem cum valido pręsidio arci preponit. Ad hoc expugnandę arcis negocium cum pótifices franci a Philippo premoniti armatos aliquot ex suis misissent soli: aurelianeñ. atq altissiodoreñ. antistes detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec satis de contemptu factionem fecisset occupasset epi romanum pontificem adeuntes Philippum ne id faceret pótificia auctoritate prohibere nisi sunt. At pontificé francorú consuetudini que de temporalium rerum gubernaculis introducta esset detrectare nihil tentaui. Igitur episcopi mulctam a rebellione Philippo soluentes: quę sue ditionis erát receperunt post biennium q̃ illa rex possedisset. Eodem anno qui fuit christianę gratie millesim⁹ ducentesimusseptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud parisios non paruam doctrine oppinionem obtineret: palaz docuit quosq christianos membra christi corporis esse & dum a iudeis christus pateretur vna cum ipso dolorem atq afflictionem fuisse reuera perpessos. Sed errorem cum tueri non posset: damnatus est resipicere: & contrariam sententiá asserere Ob hanc ignominiam contracta animi egritudine: paulo post tempore interiit. Fuere alii preterea litterati homines qui singulis diuine trinitatis psonis singula tempora per successionem tribuerent asserentes patris omnipotentiam christi aduentu desciuisse christi vero doctrinam spiritussancti accessu exoletam esse. Cuius hęreseos autores procurantibus petro parisieñ. episcopos atq garino consulari viro deprehensi honoribus & dignitate priuati sunt Laycos id est qui extra cleri ordiné essent ignis absumpsit. Fœminis vero parcitum est. At almarici cadauer quod pone diui martini parisieñ. ecclesiam sepultum fuerat: exhumatum & crematum est. Per eosdem ferme dies fredericus imperator missis ad Philippum núciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrumq ptinentibus colloqui possint. Apud vallicolorem placuit conuentionem habere. Est enim vallicolor vltimus regni locus tullum versus spectans Philippo consiliú non fuit illo proficisci. Sed misso Ludouico filio cum procerum ornatissima caterua: fides atq amicitia q̃ vetustissimo fœdere inter principes romanos regesq francorum obseruata fuisset innouata est. Eodem tempore cum a veteri diui dyonisii porta: vsq ad eam quę nunc noua appellatur multum agri intercederet eam omnem partem parisii vrbis sequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaq domos extrui: quas incoleret populus Muniuit preterea pleraq alia per regnum francie loca: arces turresq exedificauit: precio dato iis a quibus possessiones ad hunc vsum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes qui ecclesiarum atq pauperum oppressor erat & ob eam rem extra hominum communioné pontificum auctoritate positus cum a rege sibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis potestati permisso) cum othone pseudo iperatore amicitiá iungit: mox q postq̃ ablatas sibi terras a Philippo recuperare non posset nisi parlamenti diffinitione illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauiga-

Graplitum in britonib⁹ collis.

Aurelianensis & átissidoré sis pontifices philippo repugnant.

Almaricus hereticus.

Alii heretici.

Frederic⁹ iperator.

Noui muri pariensis.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea quod ecclesie prouentus annos sex vsurpauerat: episcoposque anglia extrusisset quos in francia receptos philippus reuerenter habebat. Cum hic in anglia status rerum esset: consilio suessione habito (in quo dux brabantinus affuit) visum est dignum rege esse si in angliam expeditionem duceret: pontificesque sedibus expulsos restitueret. Cui sententie ferrandus flandrentium comes aduersatus est: propter duo munitissima oppida sanctum audomarum atque aeriam que ludouicus occupabat. Iam enim (vt postea cognitum est) cum iohanne anglo reginaldi boloniensis suasu ferrandus sentiebat. Non destitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniam ingentes copias ducens: vbi classis vehendi militis causa parabatur: mox ad grauelinguam maritimum in flandria oppidum profectus: naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrandus ad eum locum venire & de offensis in regem satisfacere. Sed postquam a fide & promissis deficere perfidum hominem compertum est: Philippus omissa in angliam expeditione in casletum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus distans munitissimum erat: irrumpens brugas vsque peruenit. classemque ad dammum deduci mandat. Est autem dammus nauium statio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia classis contineri non potuit: pars in proximo mari se orsum in anchoris manserat. Philippum autem a brugis gandauum promouentem reginaldus boloniensis & guillermus longaspata mari ex anglia delati occurrentes illis flamingorum turba regias naues que extra portum erant inuadunt: captas abducunt atque postridie eas que in statione seruabantur inuadere festinant. Quibus franci viriliter obstiterunt. Cognito classis & suorum periculo Philippus in hostem dimissa obsidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos a duo milia iteremit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammum repetens quod reliquum erat nauium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoque portu cum agro adiacenti postquam a gandauis brugen. ypris atque insula obsides recepisset in franciam exercitum reduxit. Erat per hos dies in narbonensi prouincia quam vulgo linguam occitanam appellamus christiana puritatis permulti contemptores ex albigesio primam sue doctrine & iniquitatis institutionem referentes Quorum dogmata nemo ad hunc michi diem notus scriptor reliquit. Et cum hereticos eos vocent atque ob eam culpam exterminatos esse autores tradant genus tamen hereseos pretereunt. Puto eos quo ad coniectura assequi possum arrianam pestem secutos fœdis quoque amoribus & masculinis concubitibus indulsisse. Ideoque legitimas nuptias & carnis esum damnare & in diuam mariam christi matrem esse blasphemos. Diffusum id virus cum totam ferme regionem ingnasset: romanus pontifex innocentius tertius misso gallone cardinali legato philippum pontificis auctoritate monet in hereticos armari peccatorum remissione concessa his qui insigne crucis ad id bellum desumerent. Legati oratione permotus Philippus permittit suos arma capere & in albigenses proficisci Fuisse in exercitu episcopos multos & proceres inuenio atque in primis eudonem burgundie ducem: henricum niuernensem: petrum senonum archipresulem: Richardum rothomagensem: Robertum baiocen. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotensem. Igitur mouentes franci biteras primum obsident expugnantque occisis qui in ea erant multis hereticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incole ad Carcassonem munitissimam vrbem confugerant: in qua a nostris circunceptis inde abire nudi omnino compelluntur: vt qui pudendis membris per summum nephas abusi fuerant: ea ad ignominiam

Iohannes angl. excommunicat.

Ad grauelinguam classis regia.

Dammus portus

Albigesii

Bitere ciuitas

Simõ de mõteforti. videnda exhiberent Eliminata fedissime gentis turpitudine:franci cupidi sua quiqꝫ loca reuisere:reliquo exercitui symonem de monteforti hominem nobilem & strennuum nec minus religiosum pręficiuntQui mox belli cura suscepta non segniter q̄ superant executus est comitante eum dominico viro hispano quo autore prędicatorum ordo initium sumpsit.Itaqꝫ arces per eam terram expugnauit:hereticis interemptis.Habuit tamen obscœna albigesiorum turpitudo defensores aragonum videlicet regem sancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentib⁹ copiis symonem apud murellum arcem obsederunt.Qui tametsi raros armatos secuꝫ in presidio haberet:nichil tamen desperans re diuina a sacerdote facta:postq̄ se i p̄mis atqꝫ suos cõfessionis sacramento purgasset:eruptionem subito facit:regeꝫ aragonum & hostium octodecim milia interemit:cum ipse octo tantum ex suo pręsidio amisisset. Egregia victoria. Credi merito potest deum pro sua religione comitem recte pugnātē adiuuisse.Discedentibus ex albigesio principibus francis:giraudus quidam albigensium prefectus crudelitate atqꝫ perfidia vsus: sacerdoti christiano fidem dat deducere eũ tuto ad suos & cum eo equites auratos sex & seruos quos habebāt qnquaginta. Giraudi seuitia. Confidens igitur sacerdos se cum suis comitibus giraudo credit.Quos omēs ad cœnaꝫ liberaliter acceptos remotis epulis statim in vincula coniicit.Deinde eq̄tibus seorsum eductis ignem in ergastulum vbi reliqui asseruabantur mittit. quem triduo perpessi christicole nulla aductione lęsi sunt. Miraculum. Duos autem ex equitibus oculis & naribus cum superiore labio priuauerunt quo malo alter interiit superstite altero. Per hos dies multis ymbribus sequana amnis auctus paruum apud Parisios pontem deiecit. Hec inter iustissima bella iohannes anglus ex anglia mouēs andegauiam quę diruta erat restituit & muro claudit. Iohãnes ãgl⁹ Inde deficientibus ad eũ britonibus atqꝫ pictauis: ope eorum auctus rupam monachi quod castellum ad ligerim flumen.Guillermus de rupibus supra non multos annos extruxerat contēdit Ibi cum primam oppugnatione sibi non bene procedere intellexit:fecit consuetudinem ad aggerem qui ad fossas erat quoqꝫ die ambulandi: & scrutandi qua parte castello potiretur. Nota factum. Qui ne ab obsessis telo aliquo offenderetur : satellitem instituerat scutum pretendere ambulanti.Eam rem cum ex obsessis vnus ingenio pollens animaduertisset:tenuem ex canabe funem texit iuxta longitudine quę ad aggerem pertingere posset.Eius funis extremo ad sagittam deligato reliquum clauo iuxta se ad muri pinnas affigit.Atqꝫ ita sagitta baliste imposita:anglo dum transiret insidiatur quem vbi suo more incedere videt:sagittam in satellitis scutuꝫ penitus adegit:mox chordula ad se reducta satelles cum scuto quod gerebat in fossaꝫ preceps ruit i quē obsessi tela crebra iaculantes necauerunt.Satellitis nece exasperatus iohannes : furcas e regione castris protenus erigi iubet comminatus nisi se dederent eos furcaruꝫ supplicio affectum iri omnes.Nichilominus tamen franci pugnacissime arcem tutati sunt occisis plerisqꝫ anglis. Interim occupato aduersus flandrenses Philippo: filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre opem obsessis contendit:cognito eius aduentu anglus relicta obsidione traiecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit. Ludouic⁹ philippi filius. Fugato anglo reliqas arces: & ipsam andegauiam ludouicus recepit.dirutoqꝫ castello belloforti & terris vicecomitis touardi vastatis:muros quibus andegauiaꝫ anglus muniuerat dissipauit:nec moncotoro abstinuit:quod fundo tenus dirui iubet. Mõcotorũ castellum. Filio in pictauia bellum gerēte philippus postq̄ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca

stra habere vt Ferrando cęterisq; francorum perfugis auxilio esset: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incursionibus vexasset: tornacum proficiscitur a comite sancti Pauli & fratre garino qui hospitalarii ordinis erat ex hostium potestate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nũciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octodecim miliaribus tornaco distãtem consedisse. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati sunt propter viarum qua incedendum esset angustiam. Ingressus postea in hannoniam francus terrã omnẽ magnis incõmodis affecit: propterea q̧ eius terrę dominus in numero hostium habebatur. Redeunte tornacum Philippo: vbi paucorum dierũ quiete militem seq; recrearet: accepit othonem instructis aciebus aduentare. Eodem die siue fortuna siue deo ita volente vicecomes melduneñ & frater garinus cum leuis armaturę mille militibus iter quo hostis veniebat euntes in tumulũ qui extra militarem viam erat abierunt. vnde prospicere longe lateq; possent: si quis hostis appareret. Viso hoste qui instructissimo ordine accedebat: maturant ad Philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis stare Philippus iubet. Vocatoq; procerum conuentu: consilium fuit paulo vltra progredi: vt quid sibi hostis faciendum instituisset exploratum certius haberet. Erat inter vtrumq; exercitum riuulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo superato hostis tornacum adire simulat. Sed contra sentiens Garinus suadet aut prelio conferendum aut cum summa ignominia abeundu3 esse. Igitur procedentibus vsq; ad pontem bouinu3 francis: cum lassus rex sub fraxino arbore obdormisset. & ad clamore3 suorum quos in vltima acie hostis inuaserat expergisceretur sacellum: quod proxime diuo Petro dicatum erat ingressus: breui precatione habita tam hylaris in equum conscendit: q̃ si ad conuiuium inuocatus extitisset. Atq; ita in primam aciem progressus militi animos dedit. Otho vero rege inspecto: suos a via subducens: agrum qui septentrionem versus erat occupauit. Qua re factum est: vt solem meridianum prę oculis hostis haberet. Dispositis in acie francis: philippus in hac sententia locutus est. Viri cõmilitones spem capimus rei bene gerendę: pręsertim qui aduersus sacris interdictos & ecclesię spoliatores pugnam suscepimus. Et nos tametsi per fragilitatis humanę tenuitatem peccatores sumus tamen communionem tenemus fidei & institutionis catholicę. Quare bono animo estote & progredimini in hostem viriliter.

Dabit deus in se sperantibus victoriam. Ad hunc modu3 paucis cu3 locutus rex esset: impartita militi benedictione: signum pridie nonas iunii bello dat. Itum est in hostem & pugnatum incredibili virtute. In flandrenses primus a suessionensibus impetus fuit subsequente Petro remigio campanorum ductore: qui galterũ de guistella & buridanum captos abduxerunt. At Galterus sancti pauli comes/ & comes bellomontensis cuneo facto acies hostium irrumpunt obuios quosq; ferientes: ita vt penetratis aciebus iterum in consertos hostes pari gloria reuerterentur: ad quos se conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgũdus: Matheus momorentianus: Galterus de sancto paulo: Hugo de marolio: cuius potestati ferrandus flandrensis a francis interceptus se permisit suis vel fugatis vel occisis. Ferrãdo capto tota belli moles in othonẽ incubuit qui philippo procul inspecto: in eum se prorumpens intercurrentibus qui ad regis custodiã deputati erant: ęgre se defendit: atq; equo quem insidebat sauciato: e prælio cedens cum alterum equum recepisset aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi-

Tornacum

Otho imperator cũ copiis.

Philippus aduersus othonem.

Oratio philippi ad milites.

Ferrãdus flandrus capitur.

Otho fugit.

tes dilapsi erant: philippum ab equo deiiciunt ita vt opera galli de montigniaco & petri cristaldi difficillime fuerit periculo liberatus hosti es autem postq̃ othonem fu gisse cognouerunt animis destituti compluribus occisis fugientem dominum secu ti sunt relicta imperatoria aquila que thrachonis simulachro alte superposita curru vehebatur. Fugientibus alemãnis Reginaldus comes qui suos seorsum continue= rat prælium instaurans vulnerato per ylia equo captus est. Supererat ex toto otho nis exercitu barbantinorum turma septingentorum armatorum qui desperata sa= lute vt cunq̧ poterant præliabantur. Quos postq̃ Philippus prospexit misso cum duobus expeditorum milibus Thoma de sancto valerio omnes aut capti aut occi si sunt: cum nisi vnum ex suis tantum recensito numero thomas desiderasset qui ta men inter cadauera occisorum saucius repertus est & deinde chirurgorum ope cu ratus. In othonis exercitu mille quingenti equites aurati: inferioris vero ordinis & peditum centumquinquaginta milia (sicut ex captiuis cognitum est) fuerunt. Ho= stibus superatis cum fugientes miles frãcus persequeretur: veritus rex ne dissipato exercitu vel captiui effugerent: vel receptis viribus hostis nouam alquam cladem importaret: receptui cani iubet atq̧ ita receptis post insignam victoriam militibus captiuos per diuersa francie loca in carcerem mittit. Reginaldum vero boloniẽsem perone cathenis victum seruat. Ferrandus flanrdensem parisium deducit: atq̧ in turre quam luparam vocant includit Anno dominicę pietatis ducentesimo vnde cimo supra mille. De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugala erat ari= olos & diuinatores consuleret insequens responsum habuerat: rex in prelio cadet pedibus hominum atq̧ equorum calcatus nec sepelietur ferrandus a parisiacis io= cundissime excipietur. Quo oraculo stolida mulier decepta secus ac sperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit. Reuerso in franciam philippo pictaui q con iuratione cum hostibus facta domi se continuerant belli exitum expectantes cũ vi ctorem Philippum pertimescerent: per vicecomitem touardum veniam impetrant

Reginald⁹ boloniẽsis capit. — *Pro dyade= mate carcerẽ ferrandus ac= cepit.*

Et iohannes anglus missis ad regem legatis roberto apostolico cardinali & Re nulpho lincestrie comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hec in pictauis geruntur ferrandi vxor iohanna balduini constantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro sollicita venit. Offert ferrandi loco deposituram se obsidem Gaufridum brabantini ducis filium soluto pro ferrandi & suorum captiuorum re= demptione isto precio se quoq̧ arces per flandriam atq̧ hannoniam desolaturam quas rex dirutas esse preciperet. Ad hunc modum fœmina maritum & captiuorũ liberauit. Eodem tempore quo Philippus othonem vicit: Ludouicus de picta= uis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia refe= rebat monasterium quod victoriam appellauit prope siluanectum edificat: assigna tis largissime annuis prouentibus iis qui in eo ministraturi erant cœnobitis. Re bus in francia fœliciter compositis ludouicus grandi exercitu contracto & classi im posito in angliam traiecit. Londoniisq̧ a ciuibus exceptus paucis diebus insulas re cepit iurantibus in verba eius regni proceribus: Qua re cognita iohannes fugiens breui post tempore morte eripitur. Cui proceres iurisiurandi contemptores (reli= cto Ludouico) Henricum iohannis filium sufficiũt. Igitur anglorum perfidiam exe cratus ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu se recepit. Philippus vero cum vetulus esset & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis. M. ducentesimo vigesimo tertio vita ex

Victorie. Monasterium — *Ludouicus in angliam copi as ducit.*

cedens apud sancti dyonisii ędem magnificentissimo sepulchro conditur. Rex pro
culdubio gestorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio ętatis edoadatus
appellaretur augustus quoq; dictus est: tum propter eius egregiam sanctamq; vir-
tutem: tum quia adeptus regnum auxit. Reliquit preterea ex testamento tercentū
mille parisieñ. librarum insumptus hierosolymitani belli quæ pecunia hierosolimo
rum regi iohanni qui tum aderat compostellam deuotionis causa profecturus an-
numerata est. Milia insuper centena domui hospitali. Almarico montifortensi to-
tidem qui terre albigensium prefectus erat. Pauperibus millia viginti Sunt q̃ minus
a philippo legatum esse tradunt: sed ego hystoricum gallum secutus plus fidei fran
co q̃ peregrino autori dandum sum arbitratus. Addidit ad dyonisianorum mona
chorum numerū triginta cœnobitas qui perpetuo re3 diuinā pro se deo exoluerēt
Anno quo decessit visus est in occidente cometa cum anno superiore luna ab intē
pesta nocte vsq; ad insequentis diei crepusculum defecisset.

Eiusdem compendii Liber septimus

POst Philippum regni gubernacula suscepit Ludouicū sextū
& trigesimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caro
li magni gen⁹ in reges francos per matris cognationē retulis
se. Carolus eni3 ludouici quarti filius a quo hugo cappetus
regnū sustulit: emengardam filiā comiti namurcēsi vxorē de
derat ex qua suscepta prole virili balduinus hanonieñ. co-
mes nat⁹ ē q̃ ysabellā ex se genitā Philippo ludouici de quo
scribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc facto frācis plus nobilitatis ad
reges qui inde prognati sunt peruenisse: quasi a prima origine perseuerēt in poste-
ris mores & virtus. Sed vt in ceteris animantibus atq; in plantinis ita in hominū ge
nere contingit. A forti imbecillis equus: fructifera arbore sterilis plerumq; enascit.
Nichil enim natura fert quod temporis accessu a stirpe non degeneret. Adepto re Pictaui rebel-
gno ludouicus cum pictaui parere detractarent anglis fauentes ducto ad niortum lant.
arcem exercitu eam obsedit: in qua præsidio erat sauaricus mauleonus cum non in
ualida anglorum manu Qui postq̃ assidua opugnatione se premi videt: impetrata
cū suis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde est ad sanctum iohannem
quod incole dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludo
uico occurrunt: atq; vt dominum suum & regem reuerentur: recipiuntq;. Tam pro
spere succedentibus sibi rebus rochellam maritimum in pictauis oppidum & idem Rochella.
munitissimū quo statio est nauiu3 quibus merces mari importantur: petit. vbi (quē
ex niorto abiisse memorauimus) sauaricus mauleonus erat multis anglis stipatus
Postq̃ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta est: orta inter Mauleonū
& anglos suspitione: de dedendo oppido mens sauarico fuit ne (subeunte discor-
dia) in potestatem hostis ipse nolens insideret: Salute a Ludouico impetrata abe-
unt in angliam omnes. Fama perferente rochellam a francis possideri: Lemoui
censes & Petragorici ad Ludouicum veniunt imperata facturi Quibus in fide re-
ceptis & rochellę imposito firmissimo presidio: franciam repetiuit. Sauaricus ve Sauaric⁹ mau
ro cum ad anglum regem venisset: multis indiciis coniectans se regi esse suspectum leonus.
& sibi parari insidias: clam ex anglia ad ludouicum se contulit. a quo indulgēter re-

ceptus fidem debite subiectionis regi prestitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero anglie collecto: richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauium classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctum macharum castra ponens arcem vi ex pugnat: atq; oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aquitaniam aduentu: ludouicus vnum ex marescallis (id enim nomen est officii eius q parte aliqua bellicis rebus preest) aduersus anglos cum copiis prȩmittit. Francis in terram domini bergeraci irrumpentibus agrosq; populantibus: Richardus relicto castello cui rochellȩ appellatio est: quod & ipse obsidebat: rebus suis diffidés i angliam classem reduxit. Per id tempus balduinus quidam ausus se mentiri balduinum flandrensem esse qui ex constantinopoli grȩcorũ perfidiam cum aufugisset a flandrésibus exceptus est: reiecta comite muliere profecto sapiente quæ ad ludouicum querulosa veniens permouit regem peronam proficisci. Quo simulatorem balduinum ad se euocatum: cum multa rogatus vel superbe responderet vel nulla de seuera iudicia exhiberet: tertio inde die regno abscedere ludouicus iubet. Abiens mendax homo vallécenas postq̃ a suis se desertum intelligit burgundiam specie mercatoris assumpta: a nescio quo milite agnitus ad comitem deduct⁹ est: quem in ergastulo multis cruciatibus affectum furce illaqueatum serui dominȩ comitis strangulauerunt. Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Parisii sacerdotuʒ conuentu habito: a rege multitudine procerum considente de albigensium hȩresi atq; pertinacia questus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduersus hȩreticos pro dei religione sumere. Ipseq; romanus complures sua manu cruce signat Anno insequenti qui erat christianȩ gratie ducentesimus vigesimusseptimus supra millesimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica insigniti erant ab bituriges cõueniunt inde niuernum lugdunumq; prætereuntes auinionem prouincie nõ contemnendam vrbem petunt: quæ septimo iam anno interdicto ecclesiastico damnata: ab heresi non recipuerat. Quã cuʒ ludouicus pacto ciuibus interposito spondet nullo incommodo affecturum sed vltra ꝓfecturũ: portas regi occludunt. Qua accepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obsidio cum ad kalendis decẽbribus ad medium augustum continuata non procederet fortissime se tuẽtibus hȩreticis telis & scorpionũ mille sexcenti ex nostris periere. Inter quos Guido sancti pauli comes strennuus & bellicarum rerum peritissimus & lemouicarum antistes i terempti sunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat se nunq̃ nisi vrbe recepta inde abiturum. Cognita regis indignatione & constantia ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt: qui se ciuitatemq; potestati Ludouici atq; romani legati permitterent. Rebus compositis ludouicus vrbem ingressus fossas ciuitatis terra expleri ad summum imperat. demum trecentis præclaris ȩdibus murisq; ad solum excisis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic episcopo petro corbio erudito homine qui ex cluniaci cœnobio erat. Auinione recepta rex tholosaʒ ad quartum vsq; lapidem peruadens desiderium cepit franciam reuisendi. Atq; ita cura rerum prouincie ymberto de bellosco qui eum genere attingebat deputata in franciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenserium cum festinus reuersisset ȩgrotauit. Et secundo idus nouembris defunctus est: rex per omnem vitam continens & qui nullius præter q̃ ꝓprie coniugis concubitu visus fuisse perhibetur. Ex mompenserio ad sanctum dyonisium elatus iuxta philippi patris seplchrũ humatus est. Eius mortem merlinus vates anglus hoc vaticinio visus est ꝓsignasse

Sanctus macharus.

Pseudo flandrie comes.

M cc xx vii

Auinio circũsidetur

Mompenserium

In monte venti morietur leo pacificus.

LVdouico suffectus est ludouicus filius annos duodecim natus: quem in blanche matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi sollicita mater curam sine intermissione adhibuit: ita vt vigili studio elaboraret christianis illum institutis preclarisq; moribus educari. Deputatis ad id negocium religiosis hominibus ordinis precipue predicatorum atq; minorum. Quorum disciplina ita didicit vite sanctimoniam amare: vt illo tempore nemo religiosior sit habitus. Regni dyadema a suessionum antiste apud remos ad kalendas decembris suscepit: orbata per hos dies ecclesia remorum pastore anno christiane salutis.ccxxvi.supra mille. Mox theobaldus campanus: petrus mauclericus britonum dux & hugo marchie comes propter non idoneam ad regnandum ętatem parui habentes ludouicum: cōiuratione facta a rege deficiunt. Atq; ante omne mauclericus duas munitissimas arces sanctum iacobū de beuron atq; belesmum imposito ad pręsidium milite occupat: quas a patre dum ad albigenses proficisceretur comiti britonum petro custodiendas tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris consilio magnis itineribus in britonem ducit. At theobaldus campanus viso regii militis exercitu futuri proui dus nescientibus sociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimq; ludouicus mauclericum atq; Hugonem per caduceatorem monet ad se veniant aut pugnandi faciant potestatem. Coniurati respondent acceptissimam sibi pacem cōcordiamq; esse: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloquium cum rege habere possint. Apud chinonem cum die condicto coniurati non venissent tertio vocati: missis ad Ludouicum nuptiis spondent se vindocinum venturos ibiq; pro regis voluntate se purgaturos. Quo responso placatus rex adolescēs tantum illis mandat ab iniuriis abstineat. Illi autem regis benignitatem atq; indulgentiam contemptui habentes: per multos regni proceres in suam sententiam ducunt. Blancham regis matrem indignam dicētes: quæ tantum principatum administraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atq; aliis suasi verbis proceres sollicite explorant: quonam modo in suam potestatem ludouicum a matre abducant. Inter per agrum aurelianum faciente rege nunciatur insidias sibi a proceribus positas eē Eam ob rem retro inde sedens parisium versus cum ad mōtéheriuȝ venisset: ad matrem parisium agentem mittit quę filio timens parisios ad arma excitat qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Insidiatores vero cognito parisiorum aduentu silentes abire. Igitur recepto rege: Parisii domum reuertuntur. At proceres suo instituto frustrati: in Theobaldum campanum a quo coniuratione patefacta deserti erant bellum mouent Obsessoq; oppido quod cahorsam vocant frequenti populatione campaniam infestabant. Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata proceres primuȝ rex admonet ab armis discedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt ludouicum in festo exercitu ad se festinare obsidione soluta domum quisq; remeauit. Verum Hugo marchianus sue in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiicit Regemq; admonet tempus aduenisse: cum ablatam sibi a Philippo normanniam recuperet. Ludouicuȝ quidem adolescentem non acceptum nobilitati esse: quippe qui ipsis inconsultis & præter iustam ętatem regnum aduenisset. Scire se. si anglus cum exercitu galliam petat futurum vt se adiutore normanniam vendisset. His hugonis verbis persuasus anglus classe instructa ad britones vna cum Hugo

Cōiuratio in ludouicum.

Insidie i ludouicum.

Bellum in theobaldū cāpanum.

Marchie comes ad āglos deficit.

Rex anglus.

ne duce: q̄q̄ aspera hyems esset adnauigat. Moxq; adiunctis sibi britonum auxiliis vicinos britonibus agros incursionibus populationibusq; disperdit. Quod postq̄ ludouico nunciatum est. Copias in ducem primum educit: belesmumq; arcem pertinacissime prius obsidet q̄ insolitis ātea frigoribus hyems militem molestaret. Sed huic malo blancha ludouici mater remedium attulit: iubet calones castris egredi: & arbores cuiusq; generis fertiles atq; infœcūdas succidere: easq; conscisas ad castra importari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in castris fuit: vt magnis crebrisq; ignibus excitatis: hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita: marescalus militum dum secundam oppugnationem parat: fossores instituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit: & simul militem oppugnationem facere iubet. Tāta fuit lapidum vis: vt primaria arcis turre concussa nutaret: & muri cuniculis perforati prope dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone subsidiū sperarent se atq; arceʒ ludouico dedunt. Belesmo superato: anglus hugonem increpat cuius suasu bello se immiscuit: atq; ita exercitu classi imposito angliam repetiuit. Per idē tempus ii qui hayapannelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blanchæ iussu iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compescuit. Ludouicus britonum regionem ingressus ardonem atq; chancealum validissimas arces cum cepisset ducem perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem missis nuntiis orat regem sibi conciliet: in se nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo certus factus regem placat. Igitur datis obsidibus hugo iureiurando promittit nullo se vnq̄ tempore arma in regem capturum sed in fide constanter permansurum.

Blāchæ egregium factum.

Hayapānelli.

Regalis mōs.

Cum annos quattuor Ludouicus bona vsus fortuna esset: Regalis montis cœnobium nō procul ab ysara flumine extruxit: collocatis in eo fratribus cistercienſis ordinis. Interea dum circa cœnobii institutionem rex animum intendit: seditio inter ciues & parisieñ scholasticos insurgit: ita vt non nullis vtrinq; occisis cum sibi de iniuriis acceptis satis non esse factum scholastici queruntur: eo indignatio processit: vt de transferendo studio: hoc est vt vulgo loquuntur vniuersitate: consultarent. Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hostis clandestinis nūciis vt id facerent sollicitabat. Daturum se illis dicens (si oxonem transirent) domos ad diuersandum libertatemq; atq; priuilegia concessurum. Sed ludouico cura fuit scholasticos continere: ne nobile regnum litterario splendore priuaretur: quem diuus Carolus magnus autore alchuino parisii locauerat. Nam ante id tempus nulla scholę conuentio apud Parisios fuerat instituta. Quare miror quosdam doctrinę sibi scientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dionysium aryopagitam secutā scholasticorum multitudinem romam primum: deinde Parisium demigrasse. Cuius rei verisimilitudinem nullo vel gręce locutionis vel collegii vel eruditi hominis vestigio confirmant. Nam ante caroli magni ętatem apud Parisios scholasticorum conuentum fuisse nemo scriptorum prodit. Alioquin ex scotia venientes bede discipuli Parisiensis scholę autores frustra fuissent a carolo constituti. Non negauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/ imperatoris Caroli potentiam secutos parisium aduenisse. Nam illud nonnunq̄ visum est: vt litterarū studiosi fortunā principū amplectanē sub q̄bus se quietissime victuros sperāt. Erat comiti ꝓuincię filia margareta hāc ludouic⁹ a p̄re acceptā vxorē duxit. Curauit quoq; robertū fratrē terris atq; vxore donare. Nā arthesium atrebatemq; illi attribuit desponsa

Scholasticorum & ciuium parisieñsiū dissensio.

ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui.M.ccxxix.dicebatur altera in sularum balearium id est maioricarum & valentia ciuitas a tarraconensibus e ma humeti potestate recuperata est. Dum hec geruntur federicus secundus romanus impator per nuncios ludouicum orat:ad vallicolorem venire non recuset habere se que illi communicata esse velit. Ludouicus delectu militum habito cũ ad locum peruenisset (federico egritudinem simulante) in franciam se conuertit. Creditur est imperatorem fallere regem voluisse: vt si cum paucis aduenisse comprehensum abduceret. Per hos dies balduinus bizantinus imperator ludouico coronam xpi spineam dono dat: quam religiosissimo receptam apparatu ex vincenis ad dionisianum cœnobium portari iubet. comitantibus se fratribus roberto alphonso caroloq. Nec multo post tempore ludouicus cognito q balduinus rerũ inops bonã dominice crucis partem cum spongia & lancee ferro quibus dum cruci affixus christus esset potus & confossus fuerat pignori obligasset ingenti pecunia recepta: Ludouicus p Balduini assensum dissoluto ere sacrosancta dominice passionis monimenta in regio apud parisios sacello condit: institutis ibi ad dei cultum ministris.

Corona xpi.

Crucis christi partem cũ spõgia & lãcee ferro pignori obligatã ludouic⁹ liberauit.

Deinde obstinatis in pfidia albigensibus cũ multis militem francum iniuriis afficerent: accito Iohãne bellomontensi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Audiens regio dicto iohannes exercitum educit atq in primis arcem que mons regalis dicebatur expugnat. deinde aliis atq aliis locis intra paucos dies receptis rebellẽ hereticũ domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis postq̃ ad regẽ venit magnis muneribus donatus est. Eodem tempore mortuo nauarrorũ rege theobaldus campanus eius frater in regem a proceribus assumitur. Qui breui mora interiecta collecto ex suis atq francis non contẽnendo exercitu in asyam proficiscitur animo rebus christianis opem conferendi. Sed lasciuientibus & predis intentis gallie neq theobaldo regi parentibus res male processit: Non receperat adhuc paterne hereditatis alphonsus ludouici frater portionẽ Comitis tholosatis filiam ludouicus illi vxorem dat: cum pictauie atq aruernie portionẽ & ea parte quã in albigesio tenebat. Mox vocato regis iussu comite marchiensi: qui fidem alphõso sub iectionis iure prestaret: dehortante vxore que angli regis mater erat ad anglos contemplo alphonso comes defecit. Apud quos multa fingens quasi suis esset possessionibus a ludouico eiectus: permonuit regem exercitum in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchiã expeditionem ducit Monsterolumq & bergam arces munitissimas occupat Bergam autem prorsus desolauit. Nec moratus fonceum vbi gaufridus lisiniacus erat circunsidet: quẽ & paulopost nonontum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchiani postq̃ ludouicũ videt superiorem atq potentiorem bello esse veneno regem intercipere tentauit. Sed venientibus in ludouici castra iis quos venefica mulier ad perpetrandum facinus instituerat cum deprehensi fuissent puluerem in cibos regios inicere: furcis appensi strangulati sunt. Que res a deo angle mulieri indoluit: vt conciscere sibi mortem tentarit: Sed a suis impedita ppetua egritudine laborauit. Cum ad hũc modũ regis fortuna in dies melior esset: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes ad fontanetum arcẽ progressus eam obsidione cingit. Est autem arx in medio flueto altis turrib⁹ & muro duplici extructa: quam ii qui intus erãt diligẽti opera defendebant: ita vt a nostris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi imperat ad eã altitudinẽ. vnde in arcem pspectus esse: & lapides telaq iaci possent. Sed

Theobald⁹ cãpan⁹ nauarre rex.

Veneno ludouic⁹ appetitur

in turrem infecto ab obsessis igni machina conflagrauit.in ea oppugnatione pictauensis comes graue in pede vulnus accepit. Quam ob rem ludouicus oppugnationem redintegrat tanta militum cōtentione: vt alii portas cremarent: alii funibus & scalis in muros scanderent.In arcemqꝫ ad hunc modū irrumpentes eam cum comitis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibusqꝫ octoginta captam soloteнus imperante ludouico diruerint. Fontaneto desolato:villariuȝ mox quod ad Guidonem rupefortensem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit.Idem & aliis compluribus fecit:donec in conspectu hostium castrametatus est. Apud talliburgum hęc gerebantur:& erat charentum flumen traiiciendum.Ponte igitur facto cum francus pertransisset : frumentatores xantonas versus pabulantes cum omnia per agrum xantonū corriperēt marchianus comes in eos progreditur Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit.Primoqꝫ regis incursu senescallus comitis signifer interemptus est moxqꝫ redintegrantibus pręlium regibus pręliatum est diu atqꝫ ferociter. Cessit tamen anglus retro:& pedē referre cœpit.Henricus autem cognita suorum fuga xantonas petit in eo pręlio multis occisis:capta sunt hostium duo fere milia. Cum henricus xantonas se recepisset: insequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus:portas sibi aperiri iubet simulans in frācos ducere quos inopinantes & hesterno labore defessos iterciperet sed conuerso itinere blayaȝ profectus est. Quocirca xantonibus animus fuit ludouico se dedendi.Quos imitatus est reginaldus pontii dñs:venit & ad regē maior natu filiorum comitis martiani: mandatis pariturus. Cui pax in hac formula concessa est. Quęcunqꝫ belli iure de comitis possessionibus rex haberet:ea comiti pictauorum alphonso forent.Ipse vero arces meffiniū cretoyam atqꝫ estardium sibi retineret. Cognito quid filius apud regē effecisset : comes pater assumptis vxore & reliquis liberis ad regem veniens ad pedes eius prostratus quę conuenta erant roborauit fidelitatis iureiurando interposito. Pacata ad garonnam vsqꝫ aquitania:henric⁹ blayam deserens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde missis ad ludouicum de induciis nunciis eas ęgre obtinuit:reclamantibus proceribus francis:quos in asia richardus ignominio se habuerat. Per idē tempus fœdericus imperator german⁹ romanę ecclesię aduersabatur.Cuius tyrannide pressus pontifex romanus innocentius quartus lugdunum delatus:regem per nuncios orat:ad se venire nō tardet.Verum prępediente morbo:cū apud pontisaram diu decubuisset:pontifici morem gerere non potuit.Eius morbi cū nullū a medicis remediū esset:deo oīa attribuens ludouicus crucem dñicam sibi assumens : rebus hierosolymitanis subsidium ferre illoqꝫ expeditionem ducere voto se astringit.Recuperata sanitate rex cluniacum ad innocentium se contulit. Apud quem dies quindecim de hierosolymitanoruȝ rebus consulens:pontificali tandem benedictione suscepta in franciam rediens.Beatricem reginę sororem fratri suo carolo despondet: andegauiamqꝫ atqꝫ cœnomaniam attribuit.Innocentius vero lugduni consiliuȝ generale celebrauit fœdericumqꝫ imperatorem imperio priuat. Cardinalibus insigne dat quod capite perpetuo deferant hoc est rubrum galerum.idqꝫ diligenter seruatur.Quo pontifex eos admonitos eē voluit paratos omni tempore esse debere sanguinem fundere pro christiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuentu lugduneñ.dum pontifex ad componēdas neapolitanas res contendit/neapoli interiit āno salutis ducentesimo quinquagesimoquarto supra millesimum. Memor deinde voti:paratis quę ad hierosolymita-

Henricus xantonas petit

Marchiæ comes ad ludouicum venit

Beatrix vxor caroli Ludouici fratris.

Cardinalium insigne.

nam expeditionem pertinebant Parisios adiens: relicto Alphonso fratre qui vna cum blancha matre regnum administraret lugdunum contendit: vbi fœdericum timens innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & mari apud aquam mortuam vbi classis parata erat conscenso cyprum appulit: vbi hybernauit. Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris missi: quibus cognoscit Chaam tartarorum regem christi fidem accepisse: & baptisatum esse. instructumq; militem magno numero habere: quem in fidei hostem duceret. Gratulari etiam Ludouico/ cui auxiliaris esse cuperet. Nunciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas Andreas quidam predicatorum ordinis gallicas fecerat matri Blanchæ Ludouicus demisit. At primum autem insequentis veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo interiissent. Ludouicus soluens in ægyptum prospera nauigatione delatus est. Est damyata ægypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta est. Cum in vrbis conspectum classis aduenisset: ęgyptii per ripas dispositi nostros a continenti facile repellebant. Sed desilientes ex nauibus franci hostem damyatam repetere coegerunt. Positis non longe ab vrbe castris primores damyatani igne per muri circuitum imposito: noctu aufugerent. At nostri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq; ignem restingunt. Ego autem legationibus volens abstineo quas ab oriente ad Ludouicum missas quidam scriptores tradunt: quæ plus verborum q̃ rerum ad rem gestã pertinentium habent. Damyata capta: ruderibusq; atq; inquinamentis hostium purgata ciuitate: ritum christianæ religionis legatus qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. Postq̃ a labore miles se refecit Ludouicus ad masseram quam pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus composito agmine incedit: hostis nostros vt poterat: premebat: quo cum leuibus commissis præliis francus superior euadens: tandẽ in insula quã nilus proxime masserã efficit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatũ est. Nã tametsi hostis fuga & clade dãnificatus est amisso inter ceteros duce pharhardino: tamẽ ludouicus plurimis incõmodis acceptis: fratrẽ isuper robertũ arthesii comitẽ amisit. Nã cũ post hostiũ fugã stragẽq; franci in castra se recipere debuissent: ipsi p agros palantes regionẽq; lustrantes: hostẽ mox viribus receptis in se conuersum senserũt. Quẽ ęgre sustinentes: cũ in castra rediissent: a tergo insecut⁹ hostis castra oppugnare nõ distulit. Sed inde egregia nostrorũ defensione repulsus est. Ad hęc incõmoda grauis quoq; pestilẽtia & fames frãco militi accessit. Ita vt rari integri essent. Eodẽ tpe ingentib⁹ copiis instructus soldanus masseram aduenerat. Qui cognita rerũ pręsentiũ conditione: postq̃ accepit ludouicũ ęgrotare: & de repetẽda damyata cõsiliũ capere: suos in armis stare iubet: q statim iter agentib⁹ nostris irruẽtes: & regem ipm duosq; ei⁹ fratres carolũ & alphonsum cum reliquiis exercitus compręhendũt. Eos vero q infirmitate laborabãt per nilũ petentes damyatã ad vnũ necauerũt. Ludouicũ vero soldanus p suos medicos diligẽter curare iubet. Curatũ de induciis alloqtur. Quæ his cõditionib⁹ firmatæ sunt. Ludouicus milia octo bizantiorũ sarracenorũ sui redimẽdi gratia solueret: damyata soldano restituta: soldan⁹ vero quosq; captiuos ex egypto aliisq; suę potestatis locis liberos emitteret. Quę nisi impleta redderet: iurat aliquin se mahumetum pernegasse. Eandem conditionẽ cũ soldanus a ludouico de christo deo exigeret iusiurandũ religiosus rex exhorruit negatq; cõstanter id se facturũ. Induciis datis soldan⁹ a suis occiditur. Eo interempto homicidę Ludouicum

Ludouic⁹ ad cyprũ appulit

Damyata: q̃ & helyopolis

Robertus arthesii comes moritur

Ludouicus capitur.

Induciæ.

Nota ludouici fidem & cõstantiam.

districtis gladiis conuenientes petunt pacta sibi seruari quæ cum soldano conue-nissent. Igitur annuente rege damynta hosti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimissa egypto in syriam venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantum milibus restitutis reliquos vel trucidauit vel mahumeti impietati cõsentire coegit. Ludouico capto exercitati plerįq per germaniam atq galliam adolescentes: tanq̃ regem custodia eximere sperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter q̃ eps presidebat: magnam sibi sociorum multitudinem coegerant. Atq ita per parisios aurelianosq & bituriges pfecti cum nõ furto non adulteriis abstinerent a biturigibus non longe a vico q mortuum mare dicitur qua ad nouã villam inter est: perempti sunt. Hi em̃ pastorellos se nominari volebãt. De quib⁹ hoc distichon scriptũ esse cõperio

Fides ab hoste violata

Pastorelli.

M. semel & bis. c. l. i. coniungere disce.
Duxit pastorũ sęua megera chorũ

At ludouicus in syria agens: ne repentino suo discessu hostis pacta non seruaret præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui administrando regno operam cum blancha matre daret. Ipse interim vt erat religiosissimus cum sydonem vrbem peteret christianorum cadauera que per viam insepulta putridaq iacebãt: suis manibus sepeliuit. Ioppem quoq & alias per syriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribusq muniuit. Peregrinatus preterea in ciuitatem nazareth atq ad thabor montem: ioppem regressus est. Vbi nuntio de matris morte accepto postq̃ debita deo pro matris animæ salute persoluisset post sextum huius expeditiõis annum franciam repetere constituit: in quam angli incursiones facere parabant. Eadem tempestate heremitarum ordo qui augustinensium appellatur initium dedit sanctitatis. Cum parisium venisset Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit: statutis optimis legib⁹ de iure a iudicibus dicendo. & de officiis non emendis. De religiosis atq execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & lustra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit præsides atq prætores quos aut balliuos aut præpositos appellant possessiones in territorio sue ditionis dum prefecturam gerunt: comparare. Liberos suos matrimonio copulare i colis prouincie cui præsidebant prohibuit. Per id tempus prefectura apud parisios venalis habebatur: soliq ciues pręcio illam sibi vel liberis suis comparabant Vnde fiebat vt inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent Fures nullis pœnis afficerentur. Hanc venalitatẽ rex prohibuit: constituto anno stipendio ei qui prefectus esset. Atq ita stephanũ boilleũ iusticia atq ęquitate spectatũ hominẽ prepositum instituit: qui officiũ adeptus intra paucos dies statuz ciuitatis lõge trãquilliorem reddit Interim dum rex palatio egressus audisset blasphemum quendam dei nomen iterum temere assumere: candẽti ferro labra deierãtis inurere iubet

Rex pius.

Optime leges

Stephan⁹ boille⁹ ꝑposit⁹ parisiorum.

Erat in cœnobio diui nicolai laudunẽsis adolescentes tres ex flandria nobiles discendi sermonis franci gratia illic a parentibus positi. Hi laxãdi animi causa arcu & sagittis desumptis: cum in proximum cœnobii saltum processissent: feramq vltra monasterii fines persequũtur: silue custodes ab enguerranno ꝯciaco cõstituti: adolescentes comprehensos ad enguerrannũ ducunt: quos non secus ac aliene rei inuasores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicũ per gillũ brunũ francie conectabilem delata (hoc em̃ est nomẽ eius q militie apud francos prim⁹ post regẽ prefcit) enguerrandũ ad se vocat: venientẽ tametsi ludouic⁹ vltimo supplicio ple

Enguerranni cõciaci iniquitas.

ctere animo cogitaret:flexus tamen precibus amicoru3 quos apud regẽ multos ha
bebat enguerrannus:decẽ illum milibus librarum parisiensium mulctauit atq3 triẽ
nii exilio in syriam ire ibiq3 opem aduersus sarracenos christianis ferre imperat. Ex
enguerranni mulcta hospitalem domum apud pontisaram:apud parisios dormi
torium fratrũ ordinis diui dominici tecto cooperire & minorum ecclesiam extrue
re iubet. Et cum inopum atq3 egenorum curam sollicitissime gereret:iis qui lumi
nibus orbati essent locum parisii assignauit sacello atq3 cellulis vbi habitarent extru
ctis quem cecorum locum appellauit.Eius quoq3 impensa complures religiosis ce
nobia parisii edificauerunt:ipsius Ludouici opus est domus hospitalis secus sequa
ne littus ꝓpe templum diue marię parisieñ. Et preterea apud compendium sancti
nicholai diuersorium egenorumEst & rothomagi apostoli mathei cœnobium &
apud longumcampũ monasterium monialium diui francisci regulã profitentium
Attribuit quoq3 diuerticulum pœnitẽtib⁹ fœminis que a libidine resipiscerẽt.quas
dei filias appellauit.Cartusiensibus etiam extra vrbe3 ad sancti michaelis portã mo
nasterium dedit. Deduxit preterea ex mõte carmelo viros religiosos quos a mon
te ipso carmelitas dicimus.Quibus apud Parisios locum ecclesiãq3 attribuit.Huius Carmelite
modi operum studiosus rex alieni quoq3 minime tenax erat.Vnde veniente3 ad se
henricum anglie regem ad annum salutis millesimum ducentesimum quinquagesi
mum nonum summa charitate excepit dimissa illi aquitania:ea quidẽ lege vt nor
mannie andegauie atq3 cœnomanie cederet ob quas mane olim contentiones in
ter francos anglosq3 extitissent & quas a philippo augusto receptas frãcie reges ad
eam etatem possedissent Addidit quoq3 lemouicenses petragoricos & cadurcos.
Agennensem vero agrum quem alphonsus eius frater nuptiarum lege tenebat ab
anglo grandi pecunia redemit.Adiecit preterea xantonum partem quæ vltra cha
rentem amnem est:retenta regibus francis suprema ditione atq3 potestate.Et ne ti
morate conscientie rex scrupulo trepidantis animi offenderetur quingentis militi
b⁹ annuum stipendium constituit: quos hierosolymam aduersus christiane religi
onis hostem anglus mittere decreuerat. Firmata iureiurãdo inter reges pace:an
glus in angliam transfretauit.Ludouicus missis adiacobum tarraconensium regem ysabella filia
nũciis ysabellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat.Atq3 per has nuptias Iacobi arago
iacobus carcassonem vrbem cum aliis quibusdam locis que in prouincia tenebat nũ philippo
ludouico reliquit.Ludouicus contra russilionem cathaloniamq3 de quibus contro ludouici filio
uersia agebatur iacobo permitit : Eode3 tempore manfredus federici imperatoris nubit
nothus sicilie regnum occupabat.Cui alexander quartus pontifex romanus com
munione hominum interdixit ꝙ sedem apostolicam infestaret:militantibus cũ eo
iudeis atq3 sarracenis . Preterea & qui alexandro successitvrbanus quartus manfre
di tyrannidem persecutus ludouicum per nuncios orat festinet ad se mittere.Caro
lum eis fratrem andegauie ducem cui sicilievtrumq3 regnum cum apulia& tarento
donaret graue profecto incõmodum andegauorum familie. Hinc enim bella geri
oportuit quibus andegauorum principes ad carolum vsq3 octauũ frãcie regẽ oc
cupati vano labore & plurimo dãno se se extenuarunt.Pontificibus romanis nũc
ad francos nunc ad tarracones aut hyspanos pro temporum conditione inclinan
tibus.Nã calixtus terti⁹& pius secũdus põtifices romani.Renato andegauẽsis atq3
iohãnis eius filio palã aduersati sunt tutãtes ferdinãdũ nothũ cui p̃r alphõsus apu
lie regnũ ꝯtulerat/retento sibi sicilie regno.Itaq3 illud verũ est:italã gẽtẽ in gallos tẽ

perfidem semper extitisse: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiusmodi causã trã scenderit. vnde non lasceri & mendicantes milites franci nõ redierint. Hadrian⁹ nẽ pe quintus caroli andegauensis potentiã virtus/eũ persequi cogitauit. sed morte preuentus est. Vrbanus pręterea quintus ludouico huius primi caroli nepoti ini mic⁹ fuit: Carolo vngaro fauens: aduersus iohannã reginã q̃ ludouicũ & filiũ ado ptasset Consueuerunt enĩ romani pontifices statim eos suspectos haberet quos ĩ re gno hoc sicilie prosperari cognoscunt. Cognita pontificis voluntate rex communi cato cum fratre consilio moram vrbano gerendum eẽ constituit. Igitur plurima mi litum manu collecta carol⁹ aduersus manfredũ philippũ mõtifortensem ꝑmittit q̃ viã romanã per id tp̃s a mãfredi milite obsessam patefaceret. Subacto p philippũ viarũ ĩpedimẽto. Carolus p lõgobardiã romã petere iubet ĩpe marsiliã ꝓfect⁹ istru cta triremi ducibus guillermo cornuto: & Roberto de basles peritissimis naucleris ostiã delatus rome tandẽ except⁹ ẽ mox. adepta senatoria dignitate dyadema quo qꝫ sicilie regni donãte clemente vrbani successore accepit: annua quadragita miliũ ducatorũ pensione indicta: quã sedi apostolice solueret Additũ quoqꝫ est imperiũ nõ reciperet etiã si ad illud gerẽdũ accersereť. Cũ normãniã miles frãc⁹ nõdũ attigis set carol⁹ rome aliquot dies morat⁹ est Recepto vero exercitu: & põtifice salutato cũ sãcti germani arcẽ fortissimo ꝓsidio defensaꝫ expugnasset ĩ mãfredũ bñuẽti agẽ tẽ mouet Cõmisso vtriqꝫ ꝓlio manfred⁹ occubuit & bñuentũ vi receptũ Reliqua ge sti a carolo in apulia belli nõ ꝓsequor. Satis eni illud ꝯstat manfredo atqꝫ cõradino supato Hẽrico itẽ hyspanieñ. fugato & apud mõtẽ cassinũ p loci abbateꝫ capto. & in carcere vincto carolũ regno esse potitũ donec ꝯstãtia aragonũ reginabellũ ad uersus eũ instaurauit. Dum hec in apulia a carolo geruntˀ legat⁹ a põtifice roma no ad ludouicũ parisiũ venit q̃ regẽ ad hierosolimitanã expeditionẽ hortareť Nul lũ negociũ fuit sua spõte currẽtẽ ꝓmouere. Cõuocato eni ex toto regno cõsilio: post q̃ legat⁹ rei xp̃iane in syria statũ lõga oratiõe patefecit: oẽs pari voto fidei cau sam ãplectẽtes vna cũ rege cruce se ĩsigniũt. Classe igitur apud aquas mortuas para ta rex cũ trib⁹ suis liberis philippo iohãne atqꝫ petro ãno christiãe grẽ. M.cc.lxix. exercitũ eduxit. Cõdito prius testamẽto. regniqꝫ administratiõe & custodia symo ni de nella & dyonisiano abbati matheo vindocinẽsi ꝑmissa. Impositis classe militi bus cum ĩ altum delati sũt egre p seuissimas tẽpestates ad sardiniã insulã appulerũt Vbi recreatis iis q̃ morbo affecti erãt cũ relique naues ex marsilia aduenissẽt thunici um nauigare cõsiliũ fuit: ꝓpterea ꝙ ei⁹ terre ꝑnceps missi aliq̃n ad ludouicũ nũciis religionẽ xp̃i ꝓfiteri ꝓponeret si p ꝓcerũ suorũ volũtatẽ commode posset. Hac spe adductus rex cũ nõ longe a carthaginensi portu ab esset admiraldũ cũ aliquot nauib⁹ ꝑmittit q̃ duab⁹ tm̃ magnis ĩ ĩpo portu nauib⁹ visis eas occupat & militeꝫ ĩ cõtinẽtẽ educit significãs regi op⁹ eẽ maiore manu Igiť ludouic⁹ mouẽs cũ nocte il la copias nauib⁹ cõtinuisset: interi gestis littora armatis cõplet Egressis tãdeꝫ ĩ ter rã nostris fõtesqꝫ aut puteos q̃rentib⁹ occurrit copiis potenter ĩstruct⁹ hostis. Qui tametsi summis viribus francos a dorireť decẽ tamẽ milib⁹ suorũ occisis terga vertit

Re bene gesta classis ꝑfecti ludouicũ cõueniũt Admonetqꝫ carthagineꝫ non ma gno negocio expugnari posse si ad muros vrbis copie ꝓmouerenť. Acceptis a re ge copiis pręfecti carthaginem oppugnare cõstituũt. Interea hostes eruptiõe facta castra nostrorum inuadunt. Sed castrorum marescallus educto in hostem milite ĩ ter vrbem hostẽqꝫ suos locat. prefecti vero classis signo dato arceꝫ aggrediunť &

Altera in syriam expeditio

Thuniciũ ludouicus petit

Hostis sarracenus fugit.

capiunt. Arce a nostris occupata:ludouicus cum iis quos secũ habebat marescallo se cõiungit:atq; ita sarraceni vertuntur in fugaз multis eoruз interẽptis multis etiã in abditissimis speluncis saluatis. Post habitam victoriam rex carthaginem ingressus thunicium proficisci distulit: donec carolus sicilie rex vt promiserat aduẽtasset Et quia crebris incursionibus hostis exercituз vexabat:vallo fossisq; munire castra iubet.Ea re cognita thunicii rex contracto numeroso exercitu: ordinatisq; aciebus ad maris littora ꝓcedit.vbi naues in anchoris stabant.At robertus arthesii comes primam hostium aciem promoto e castris milite intercipit. Ioannes item cambellanus diuerso a roberto itinere ducens:ita hostes compressos dedit:vt eis paruam se tuendi potestatem relinqueret.Elapsi tamen fuge se committunt comitantibus his q ex arce cũ ingentibus spoliis aufugerant.Interfluentibus post hęc paucis dieb⁹ ꝑpter pestilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercitum inuasit mortuiq; sũt imprimis iohannes tristanus niuernẽ.comes & romani pontificis legatus: & plebeii non pauci.Et ludouicus ipse ventris profluuio laborans:postq̃ ad se vocatuз philippum filium salutari doctrina admonuit: sacris christianis multa religione ac pietate perceptis.cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos nat⁹ animam afflauit qui per omnem vitam singulare charitate pauperes curauit. ita vt quoq; die centum & viginti inopes quotidiano alimento reficeret:preter alios quibus christi exemplo pedes ipse abluebat.Nec horrori sibi erat exulceratos fetenti sanie leprosos osculari:& eos ad colloquium admittere.De Ludouici obitu incertus michi auctor hoc distichõ edidit:quod non tam propter carminis venustatẽ q̃ ad piissimi regis memoriam hystorię coniunxi.

Thunicii rex.

Pestilẽtia i exercitu frãcorũ

Sanctus ludouic⁹ moritur.

Ludouici liberi.

Anno milleno bis centum septuageno:
Thunis catholicus decessit rex ludouicus.

Suscepit ex margareta comitis prouincię filia liberos nouem Philippum q successor eius fuit.Ludouicũ qui iuuenis interiit.Iohannem niuernensiuз comitẽ Petrum alenconium & robertum comitem claromontanum agri beluacensis ysabeliã quã theobaldus nauernorum rex coniugem accepit.Blancham ferrandi castelle vxoreз Margaretam cui brabantia mortuo viro accessit.Et agnetam roberti burgundi ducis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori consortem acceperat extructuз est i suburbano sancti marcelli cœnobiũ quod cordigerarũ parisiani vocãt vbi rege defuncto continentissime habitauit. Mortui regis ossa carne nudata ad sanctũ dyonisium elata sunt & humo commendata:Dũ aũt a parisiis fun⁹ efferẽ fuere designatis locis stationes vbi pyramides cũ lapideis statuis & xp̃i cruce ꝯstructe q̃ ad hãc vsq; diẽ ꝑsistũt Eius tã religiosi principis plurima opa miraculis comprobata legunt & credunẽ.Oĩ q̃dragesima & ꝑ solennẽ xp̃i aduentũ & dieb⁹ quattuor ab suscepta eucharistia vxoris ꝯcubitu abstinuit peccatorũ cõfessionẽ oĩ sexta feria sacerdoti faciebat.Erat illi flagellũ qnq; cathenulis ferreis ꝯsectũ qd'i eburnea pixide ferebat.Quo a sacerdote post factã ꝯfessionẽ detectis scapulis ꝑcutiebaẽ Cilicio frequẽter vsus est Eo cũ admonẽte ꝯfessore abstineret cingulo cilicino ad nudã carnẽ vtebaẽ & nihilomin⁹ solidos.xl.pauperibus sacerdotis ministerio dietim dari iussit.In archiuis caroli qnti repta ẽ cartula ꝑceptorũ q̃ hic diu⁹ rex filio suo ꝑmogenito dũ thunicium obsidebat dictauit & scripsit Quã ex caroli thesauro receptã girard⁹ de mõtaguto regi⁹ scriba carolo exhibuit ãno salutis.M.ccc.lxiiii.Queoĩa quia salutaris discipline plena sunt ita latina feci.

Pyramides dionisiane.

Austera Ludouici vita.

Deum libera mente amato/ quo sine nemo saluus est.
Nullo illum crimine offendito.
Tolerabilior tibi mors esto/ q̃ peccatum
Si te premet aduersitas:durato/tanq̃ commeritus.hinc tibi prouentus accrescet.
Si prospera blandientur: gratias illi exsoluito. Non superbito. Dementis est/ob acceptum beneficiũ in datorem extolli.
Perito & sapienti sacerdoti:tuã frequenter conscientiam aperito. qui te intrepidus male opantem libere reprehendat. doceatq; quid sequaris.
Diuinam rem atq; ecclesiasticam religio se auscultato. nec confabulator huc atq; illuc circunspectans. Sed voce menteq; deum orato. illo maxime tempore cu3 hostiam consecrat tractatq; sacerdos.
In egenos pius esto. & miseriis illorũ pro tuis facultatibus subuenito.
Cum tibi animus dolet:anxiusq; erit: idquod molestũ est aut sacerdoti/aut fido tibi amico reuelato .quodcunq; illud est leuius feres
Religiosis aut probis seculiviris sepius communicato. Perditis autem atq; perfidis abstineto.
Sanam doctrinam clã palam ve libens audito.
In quaq; re bonũ diligito. malo ne faueto
Nulli fas esto te coram loqui quod peccati pre se ferat exemplum. Igitur detractoribus dum ades fores precludito
In deũ & sancta plasphemos indẽnatos nõ preterito
Pro acceptis bonis deo gratias sedulus agito. vt meliora recipere dignus habearis.
Erga christicolas pro equo & bono rigidus rectusq; esto. nec in vllam partem inclinato
Pauperũ causis eaten⁹ faueto quoad verum se prodat.
Si aduersum te questio agitatur minus tibi q̃ litigatori donec verum cõpereris indulgeto eo pacto iis q tibi assistũt cõsules liberiusq; & sanctius iudicium ferent.
Si quid alienũ ministri tui vel ipse occupas idq; certo nocti:mox restituto
Si dubia res est:inquisitoribus quiverum protenus perui deant committito In hoc eni maxime teversari decet:vt ii q magistratus gerunt/quiq; tibi subdunt̃ getissime viuãt/& i primis viri religioni & diuinis rebus addicti Ego ei a maiorib⁹ accepi philippũ optimũ regẽ/vnde nostrũ gen⁹ educit̃ id diligẽtissime obseruasse Cũ enim ex consiliariis eius aliquot ad eũ detulissent ecclesiasticos homines ditionem & regia iura vsurpare: vnde sua dignitas atq;amplitudo ledebatur:credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere. Sed dei beneficiorum memor meis aliquid reb⁹ detractatum iri malo:q̃ dei ecclesiam & seruos in contentionẽ adducere propter quod scandalum oriatur. igitur dei famulos q̃ maxime potes diligito & paci consulito.
Parentibus reuerens esto. eorũq; p̃septa ne spernito
Sacerdotia.i.ecclesiastica beneficia bonis & optime merẽtibus cõferto Cum hec factũrus eris prouidos ante hoies consulito.
Bellum nisi apprime consultus in xp̃ianum ne gerito. Si gerendum erit:ecclesiã atq; insontes protegito
Omni bello & cõtẽtioni finẽ imponere/diui martini exẽplo/quoad potes studeto
Prouidos tibi ministros & magistratus instituto. eorumq; mores & opera scruta-

tor nec domesticorū facta omittito.
Peccatis te obiicito.
Execranda iuramenta ꝓhibeto.
Nouis sectis & heresib⁹ capita.i.initia prescindito.
Domestice impēse curā adhibeto eāq; rationis lege moderator
Deniq; fili te hortor atq; obsecro si pre te terris abiero anime mee obsequis & reb⁹ diuinis subuenito.& que post hac feceris bonorū omnium mihi partē cōcedito
Illud ad extremum fili carissime deum precor.det tibi qualesq; benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat.aduersum mala omnia te protegat.ita vt a te iugiter honoretur vnaq; cum illo post huius vite exitum viuere & illū laudare mereamur
Hec in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius scriba se reperisse.& philippo successori prebuisse constanter affirmat.

Eo die quo ludouicus montem obiit:carolus sicilie rex in castra francoruꝫ venit Cui obuiam procedentes primores exercitus:dissimulato(vt poterant)mœrore carolum excipiunt.Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio ꝓdat.Igitur carolus languentem quandem procerum letitiam admiratus mox qualiter se frater gerat percontatur.Respondentibus illis regem quidem morbo affici: festinat carolus ludouicum inuisere.Quem vt mortuum conspexit humi prostratus cum breuem ad deum orationem emisisset:surgens a lachrimis temperauit nec mœstitie signum prodens:bono animo esse reliquos hortatur ne ex dāno recenter accepto hostis ferocior esset:qui consuetudinem fecerat castra francorum per dies quosq; iaculis offendendi. At quartum enim lapidem e regione castrorum nostrorum castra sarracenus habebat:& q̄uis in nostros intra vallum se continentes tella eminus emitteret:erumpentibus tamen francis nunq̄ prelii potestatem hostis exhibebat.Dum his leuibus preliis assueti essent collectis demum maioribus copiis munitiones francorum obire & late per agrum vagari ad ostentationem ceperūt Quā rem animaduertentes franci:castris egressi in hostem pergunt Et q̄uis paulo longius carolus copias haberet: nichil tamen cunctatus militem educit:simularis fugam vt hostem aliquo astu falleret:quem insecuti sarraceni velut fugientem comprehensuri essent.carolum statim in se arma vertere & francos a tergo venire conspiciunt ita inter duas acies interceptus hostis multa suorum clade accepta ad castra se recepit.Tria milia occubuisse illic tradunt:præter eos quos fugientes mare deforpsit. perire preterea complures in fossis quas in perniciem nostrorum superiecto sabulo sarracen⁹ extruxerat. Erat inter hostium castra & thunicium maris sinus quos ī vrbem commeatus affatim importabatur.Hunc vt hosti percluderet carolus: accersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneam edificari & ad sinus oraꝫ admoueri mandat.Quod postq̄ rex thunicii cognouit coacto ex omni regno suo ingēti exercitu aut terrere fancum aut omnino perdere statuit.Progrediendi sarraceno christianus exercitus occurrit fugatq; atq; persequitur.Destitit tamen longius abire eo ꝙ lassus esset miles : & insidias ab hoste positas esse vereretur.Igitur in castra hostium conuersus omnia diripit atq; incendit.Hanc victoriam grauis pestilentia secuta est:a qua nec sarracenus immunis euasit.Quamobrem adductus thunicii rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit.Induciarum hę fuerunt leges impensam omnem presenti expeditionis sarracenus auro compensaret:annuuꝫ tribū

Carol⁹ andegauēsis sicilie rex.

tum quod siciliç regibus soluere tenebatur: Carolo quotannis penderet. Captiuos christianos liberos dimitteret. patereturq christi fidem in sua gente per fratres ordinum diui dominici: atq francisci libere annunciari & doceri: neq suos prohiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissoluta: decénes induciæ iuramento pactæ sunt. Demum parata classe & milite recepto: philippus per siciliam (vbi patris viscera in monte regali terrç sunt religiose commẽdata) & inde per italiam in galliam se contulit: ysabella vxore in itinere defuncta: & nauarrorum rege Theobaldo apud drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus venisset: dissidentes de pontifice instituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiẽsem archidiaconum eo tempore in syria agentem conuenerunt qui gregorius decimus appellatus est. Regni autem dyademate remis a suessionensi antistite adepto: vi

Rex Philipp⁹ sacratur.

romandiam artesiumq a roberto fratre inuitatus visere cõstituit. Qui licet inter delitias pro regia dignitate versaretur: tamen post amissam vxorem cilicio continẽter

Arminiacus comes

vsus est. Cum autem tertium annũ regnasset: dissidentibus per odium arminiaci comite: & girardo de casabona: Philippus girardi causaз tuebatur. Sed arminiacus ad casambonam accedens multis opprobriis cum girardum lacessisset: girardus iniuriarum impatiens: castello egressus in arminiacum prosiliit: & comitis fratrem: quem imprimis occurrentẽ sibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accersito in auxilium comite fuxensi: in girardum ad casambonam progreditur. At girardus hostium potestatem veritus: in castellum quod philippi erat cuз vxore & liberis se recepit: regis auxilio implorato: cui se causamq omnis discidii permittebat. Verum arminiacus fuxensisq paruí Philippum habentes: Girardum obsident. & castello expugnato omnes incolas occidunt: præter girardũ: qui clam forte fortuna aufugerat. Eam rem grauiter ferens Philippus: copioso admodum exercitu contracto fuxum petit: vbi in arce situ atq arte munitissima multis satellitibus stipatus comes agebat: securus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus propter scopulorum rigorem & viæ angustiam proxime castra admouere: nec militem ꝓmouere posset: rupem concidere: & angustias proferre instituit: non se inde abiturum professus: priusq̃ arcem diruisset. Constantiam philippi secum reputans comes: nuncios ad regem mittit: qui eũ ad omnem obedientiam paratum esse testarentur. Iussus ergo comes ad philippum supplex accedit: quem in custodiã missum anno toto vinctum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus parisium repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxensis comes possessioneз omnẽ a philippo recuperat. Eodem prope tempore anno salutis millesimo.cc.lxxii. patrum synodus prçside gregorio decimo romano pontifice lugduni habita est: vbi de expeditione in syriam ducenda actum est. Philippus cognito pontificis aduentu: ad eum salutandum profectus postq̃ de christiano statu diu confabulati sunt: tres lugduno finitimas arces in potestate gregorii donec synodus solueretur permisit: attributo insuper ad pontificis custodiam (non paruo numero) milite. Affuit consilio

Palealogus

palealog⁹ grçcus imperator ecclesiçq occidentali se vniuit. Quem nonnulli ex tartaris secuti sacro lauacro abluti sunt & christiani effecti. Rediens lugduno philipp⁹ mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia insignis: duxit vxorẽ Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohãnam a matre ad se deductam in tutelam recepit: misso ad nauarros stephano belmarchio qui fidelitatis iuramenta puellç nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi

lippi frater alenconii comes iohannam comitis blesensis filiam duxit vxorem. Per idem tempus ferrandus castelle regis filius qui ex blãcha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonsum susceperat moritur. Cuius morte post patris decessuȝ regnum castelle sicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alterum ex ferrãdi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum sanxium superstitem ferrãdo videt matre blancha filiisqȝ exheredatis procerib⁹ castellanis imperat sanxium in suum regem admittant: eiqȝ debitam prestent fidem: presertim cum se etate & morbo cõfectum administrando regno non satis idoneum iudicaret. Sanxio rege instituto: pater nichil prorsus terre aut ditionis suis nepotibus distribuit: Nec admonitus a philippo vt pactorum recordatus nepotum iura seruaret aut si id minus vellet blancham & liberos eius ad se dimitteret. Permisit igitur castellanus veternosus rex blãcham cum liberis hyspania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum successit mortuo non sine veneni suspitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius esse putabatur. Nam sepenumero reginam mariã insimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum inuideret optaretqȝ ex se partos ad id dignitatis promoueri. Cũ de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbesceret nec vlla ratione tanti flagitii patrator inueniri posset vaticinio rem querere instituit. Erat apud niuellam brabantie oppidum religiosa ex beguinarum professione mulier vaticinandi perita Ad hanc cõsulendam philippus petrum baioacum antistiteȝ vxoris petri brochii consobrinuȝ & stephanum diui dyonisii abbatem legat. Hi cum niuellam peruenissent petrus baioac⁹ simulans superesse sibi aliquid diuini obsequii quod non absoluisset Relicto domi abbate ad vatem contendit. Cognoscitqȝ ex illa quis ludouici necem procurasset: & simul mulierem obtestatur: ne suo college abbati reuelet homicidã. Que paulopost a stephano rogata respondet quæ de cede nouerat ea baiocensi episcopo dixisse a quo si velit sciscitetur. Hoc astu peruentus a petro stephanus & si doli suspitionem haberet re dissimulata vna cum antistite ad philippum redit. Quem cum imprimis rex de beguina interrogasset atqȝ ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepisset Vocato ad se episcopo querit quod fuerit mulieris de filii sede oraculum Quo respondente se oraculum a muliere sub sacre confessionis signaculo audiuisse: neqȝ id pro sacerdotali integritate atqȝ taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit episcope non vt confessorem: sed vt nuncium ad vatem te legaueram Sed propterea indiscussum crimen non vltra differem. Accersito igitur Theobaldo dolensi põtifice: atqȝ arnulpho milite templario his negocium imponit vatem conueniẽdi. Qui legatione diligenter expleta philippo referunt reginam culpa careret alterum esse q̃ tanti conscius ante philippi oculos dietim versaretur. Hac relatione q̃uis tristiciã philippus contraxisset: dolorem tamen dissimulat. Atqȝ interim sororis Blanche quæ ab hispano rege contempta fuisset reminiscẽs: sororia iura repetere cõstituit. Cui⁹ rei causa comparato exercitu per pictauiam atqȝ vasconiam ad saluamterram in pyreneo saltu oppidum copiis promotis tandem seua hyeme impeditus: commeatuqȝ defectus ex quorumdam procerum quibus expeditio non placebat consilio: militem domum dimittit: misso in nauarram cum delecta milituȝ manu carolo arthesii comite qui belli motum sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quem seditiosi quidam nauarre primates pampilone obsessum tenebant. In eo belli negocio cum secunda fortuna carolus vsus esset: castelle rex carolum per nuncios oratũ

Cõtẽtio de regno castelle.

Petr⁹ brochi⁹ veneficus.

Nota.

Bellũ i castellanos inane.

Nauarra

Carol⁹ arthesii comes hyspaniã fecit.

facit: ad se concedat. Sed id facere carolus distulit donec Philippum de re ipsa consuleret. Ex consilio regis cum ad castellę regem carolus accessisset. longa confabulatione habita: castellanus Carolum orat vt cõciliator pacis inter Philippum & se interueniat. Et vix quidem hęc locutus fuerat castellanus ecce tabellarius ex frãcia cũ epistola venit. Litterasq; castellę regi reddit. Eas postq̃ rex plegit. O carole inq̄t nõ sum amicorum ope destitutus. Sunt apud francorum regem qui mihi diligẽter ob sequuntur meq; de his quæ apud Philippum gerũtur efficiunt certiorem. Quibus & te conuenire oportuit: qui mihi es consobrinus. Talibus colloquiis postq̃ dies aliquot exacti sunt: Carolus vale regi dicto nauarram petẽs: ordinatis rebus: ad philippum in franciam venit: narrans quæ a castellę rege ipe audiuisset: esse apud eum qui archana ipsius consilia inimicis proderent. De qua re cum Philippus magnopere sollicitus esset. contigit vt tabellarius qui ad regẽ castellę litteras a Petro brochio per idem tempus acceperat morbo interceptus: priusq̃ mortem obiret: litteras ipas monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas: per omnẽ religionem obtestatus: q̄ nemini nisi Philippo litteras redderet. Acceptis litteris monachus ad regẽ ꝓficiscitur & vt tabellario promiserat cõmissa absoluit. Intelligit rex ex litteris Petrũ brochium perfidum & rerum suarum proditorem esse. Nam ex diplomate & sigillo cognitus est autor. De quo nihil dubius rex brochiũ depręhensum: parisii in custodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus pręsul: romã aufugit: ecclesiæ pręsidio protegendus. Conuocatis parisii paucis post diebus proceribus: morte damnatus est brochius: quem carnifex excipiens ante solis ortum patibulo strangulauit

Petri brochii proditio reuelatur.

Brochio vltimo supplicio affecto philippus atq; castellanus rex: cum hic bayone esset: ille apud monmarsanũ ageret: & per legationes vltro citroq; missas de blãchę & filiorum iniuriis tractaretur: nuncii a pontifice romano martino quarto veniunt: qui reges ad pacem censura ecclesiastica compellant. Hęc causa extitit quamobrem Philippus cœpta non est persecutus. Magna in excelso principe vel humilitas vel socordia: ad sacerdotis imperium causam innocentis sororis & pupillorum deserere. Deseruit tamen philippus & profectus inde: aragonię regem Petrum occurrentem sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebus moratus: in cathaloniã remeauit. vbi constantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus aduenisse cum siciliæ regnum ad se pertinens occupare possit. Eadẽ tempestate sequana fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit: vt maioris apud parisiũ pontis testudines sex dissoluerit: & minoris vnam vrbe per gyrum aquis circũsepta. Ad petrum aragonum redeo. Agente importune apud virum constantia ne sicilię rex negligeret: adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potẽtiam minorem facere cupiebat: vt constantię suę vxoris ius in sicilia vindicaret: petrus missis messanam panhormumq; nunciis: iubet terræ conditionẽ & statum inquiri. Communicato cum ciuibus consilio: nuncii adductis secũ regni quibusdam primariis ad Petrum reuertuntur. Cum quo fœdere icto siciliensis cũ in vrbes suas quiq; concessissent cõstituta ad detestabile facinus die/cum per ecclesias signũ daretur cantandorũ vesperorũ: omnes gallicæ stirpis vna cum grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero fœtum ad parietem allidenent: ne quid franci sanguinis apud eos posthac extaret. Idem periculum excidit apud forumiulium. Cum enim in obsidione guido appius ageretur: & pontificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet: guido bonatus astrolo

Petrus arago.

Sequanæ exundatio

Nota de regno siciliæ

gus non vulgaris considerata syderum opportunitate: Ciues ad eruptionem exci- tat guidonemq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens est gens ita lica gallice superbię & libidinis in fœminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit. & simulata in saracenos expeditione in siciliam mox aduersus Carolum andegauũ se conuertit: qui eodem tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus de rebus sicilie sollicitus & petrum a siciliensi bello reuocaret in aragoniam per par pigniacum exercitu3 ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enim martin⁹ quar tus petri regnu3 & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnum quod incole sclusam vocant transitu quidem difficile sed breue quod preterea doliis sabu lo oppletis hostis impediuerat: seq; in iugis montium continebat vnde francorũ venientes copias contemplaretur. Scrutati Philippo commodum qua faceret iter: Ruscillianus quidem nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat scire se ait viam ad primum ꝓximum lapidem que nesciẽte hoste exercit⁹ tuto eua- deret. Rem gratam leto animo rex excepit. Iussisq; aliquot ex suis simulare per sclu sam facere transitum: ipse cum expedita militum manu nothum secutus tande3 per densissimos sentes & inculta virgulta in Proximum montem euasit atq; ad se p eã dem viam copias omnes recepit. Hostis autem cum in montes supasse francos: & ad se ordine instructo contendere videt: nullo comisso prælio: fugam arripuit: ca- stris relictis. Inde ad petramlatam itum est quam a francis circumuallatam oppida ni intempesta nocte igne per mœnia iniecto deseruerũt. Ea a nostris occupata & ꝓ sidio imposito Philippus gerõnã copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit: & oppugnatio frequens atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machina3 quam ad quatiendos diruẽdosq; vrbis muros fabricatam obessi noctu vrbe egres- si succederunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex: firma animo fame pre mere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros passim iacentium pu torem & muscarum vix credibilem multitudinem pestilens factus aer francis letifer fuit. At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore constãtia: que rerum siciliensium cura3 gereret magnis assumptis copiis in aragoni am nauigare festinat Erant regie naues in statione apud portum rosę vnde com- meatus in castra francorum dietim facile importabatur donec petrus aragonensis vectore intercipere magnopere cognatur Itaq; portum rose occupaturus milibus duobus & quadringentis armatis assumptis: a portum mouens insidias ponit: cu- ius aduentu ad exploratore franco cognito rem ad radulphum conectabile3 & io hannem haricurtum exercitus marescalum defert. Hi communione cum comite marchiano habita quingentos electos milites duce exploratore educunt. C ontem platis autem hostium copiis quę suis maiores erant cum nescirent petrum in isidiis agere retro abire statuerant: nisi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commi litones ecce in conspectu adest hostis quem querebamus. Quid cunctamur: hodie diue assumptionis marie festum diem acturi sumus. Ab ea speremus opem aduer- sus eos qui cõmunionis christiane sunt extorres. Par enim nobis meritu3 impẽdet ecclesie iniurias vlciscendo: acsi fidei hostes pugnaremus. Hac mathei oratione in citati franci aragones inuadunt. Fitq; prelium atrox & cruentum: ita vt petr⁹ equo desiliens cum pedite pugnaret Vbi vulnere accepto & fugientibus suis ipse quoq; fuge se cõmittens paulopost interiit. Hac victoria Philippus exultãs de expugnã da geronna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxensis comes qui cum

Machina ex- truitur.

Pestifer ãnus.

Petr⁹ i arago- niam reuertit

Mathei de ro ya ad suos ora tio.

Petrus vulne- ratus interiit.

geronnensib⁹ nonnunq̃(non ignaro rege) colloquebatur. Hic ciuitatis statum cō pertum habebat: & in illa tridui vix commeatum esse non ignorabat. eam ob rem sciens cupere ciues Philippo conciliari: regem rogat si geronnenses ad deditionem saluis fortunis omnibus reciperet. impetrat comes paucorum dierum inducias: do nec geronnenses suum regem ad ferendas illis suppetias admoneant. Missis ob eaȝ rem a geronnensibus ad petrum legatis: cognita principis sui morte ad suos cuȝ re dissent ciuitatem philippo dedunt: permissa illis exportandoruȝ quo vellent bono rum suorum potestate. Recepta geronna firmum ex suis presidium Philippus ipo nit Atq̧ a tholosates se conferre constituens malo concilio vsus: classis partē quæ in portu rose erat in franciam remitit. Quod postq̃ hostis cognouit francos reliq̃ classis custodes adoritur & plurima sede dilaniat: inter quos Enguerrennus caroli nauium prefectus & aubertus de longaualle viri armis strennui occiduntur. Fran ci vero tanto incommodo accepto nauibus igne imposito atq̧ incēso oppido ad regem se recipiunt: Qui egre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iugum mō tium hostis insideret: philippus per angustias pyreneas parpigniacum se contulit. Vbi recrudescente morbo: sacris christianis receptis rex emoritur. Cui⁹ exsecta præ cordia narbone sepulta sunt. Ossa vero ad dyonisianum cenobiū elata. Huic phi lippo due vxores fuerūt: vna ysabella ex arragonensib⁹ q̃ tres illi liberos tulit Ludo uicū qui mortu⁹ est infans. Philippū q pulcher appellatus est: & Carolū valesiēsem Ex altera cui marie nomen fuit brabantini ducis filia processit Ludouicus ebroicen sis comes & Margareta quæ anglo regi nupsit: & Blancha quā austriȩ dux auber ti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Gueronna dedit philippo. — Philipp⁹ moritur.

Patris regnum Philippus pulcher: anno gratie salutaris ducentesimo octogē simosexto supra mille suscepit. Ad edouardus anglus veniens aquitaniam sub Philippi ditione atq̧ potestate se possidere cognouit: præstito iureiurando in fide erga regem permanendi: quam tamen minime obseruauit. Nam magnis copiis normanniaȝ derepente inuasit: regiæ classis occisis præfectis & aliis plu rimis qui normanniam Philippi nomine moderabantur. Quam rem postq̃ rex cognouit ad edouardum & aquitaniȩ prȩfectos mittit. Mandans eos qui huius rebellionis auctores extitissent comprehensos petragoricum ducāt digna pro scele re pœna afficiendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de nella connestabilem aquitaniam Philippus sibi vendicat Et nihi lominus edouardo diem dicit ad iudicium suum veniendi At anglus debite philip po fidei conscius vt aliquam cōceptȩ a se fraudi viam aperiret per nuncios Philip po significat se aquitaniam: & quicquid in francia terre sub imperio eius tenuisset re mittere eiq̧ in perpetuum cedere. Hec enim edouardus dicens spe magna duceba tur armis possessionem repetēdi: quas iure belli atq̧ gentium forte postea compa ratas non aliena ditione astrictus retineret. Eadem ferme tempestate guido flā driȩ comes inita clam cum edouardo societate filiam illi suam desponderat. Quod ne preter philippi assensum facere videretur ipse cum filia ad regem venit: vt inde ī angliam ex regis sententia traiceret. At secus ac comes ratus est accidit Nam pater ī custodia habitus est Et filia cum liberis philippi educanda tradita. Interim Carolus philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimā circumuallat. Quo tempore Rodulphus de nella pontēseyum (quam arcem cōplures aquitani angliq̧ præsidio tenebant) obsidens: pacto cum anglis claȝ inito arcem re

Edouardus fidefragus. — Attēde edouardi dolum. — Guido flādrie comes cū filia retinet a rege.

cepit atq̧ ita anglis liberis dimissis aquitanos omnes vinctos ad carolu3 rionē per ducit. Quos furcis appensos Carolus ante rionis portas strangulare imperat Quo errore perculsi Io hānes de sancto iohanne:& iohannes britonicus qui rione obsessi erant noctu fugientes priusq̄ naues ad hoc in portu paratas conscendissent: a vasconibus anglisq̧ necātur: Intellecta obsessorum seditione:carolus arcem expugnat interemptis vasconibus cum bona anglorum parte. Deinde ad sanctum seuerum mouens cum per continuam estatem dura obsidione locum pressisset oppidū tandē capit. At paulopost carolo in franciā abeunte oppidani fide non manserunt. Multis bellis occupatus philippus cum re pecuniaria laboraret tributum a mercatoribus primum mox & a clero plebeq̧ centesimam atq̧ quinquagesimam omnium quę possidebant exigit. Secutumq̧ est aduersus anglos ingens bellum cuius rei gratia missus ab edouardo frater ei⁹ eadmondus bayone mortuus est. Post eius mortem vasconibus sollicitis & summopere curantibus presidio & commeatu munire ciuitates: Robertus arthesii comes qui in aquitania aduersus anglos bellum administrabat occurrit & statim fugat compluribus ex illis occisis. Per idem tempus henricus dux barry qui edouardi filiam desponsauerat campaniam incursionibus atq̧ incēdiis vexat quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iubente philippo petens: terram ita vastat vt henricum per campaniam grassantem domum repetere compulerit. Insurrexit preterea aduersus philippum guido flādrie comes atq̧ edouardi partium fuit: cum fuisset a philippo sue libertati p̄missus Hanc belli causam iustam esse ratus philippus: arma capit & magno militū robore in flandriam progreditur. Et ad insulam castra ponens oppidum cum arce expugnatum recepit: Dum hec a philippo geruntur carolus aquitania prefectis relicta: arthesium reuersus est Atq̧ a sancto audomaro copias in flandrenses mouet. Cui occurrens apud furnas guydo comes sexcentis equitibus & sexdecim peditum milibus instructus prelium nō detraxit. In quo Guillermus iuliaci & Henricus bellomontensis cum plurimis capti per diuersas custodia asseruari iussi sunt & furne cū omni valle casletēsi a carolo occupate guydo vero brugis se recepit. Ad quē edouardus anglus ex anglia concedens cum audisset philippum ad se in festo agmine p̄ficisci relictis brugis ipse & comes gandauum petunt. Philippo quidem (abeūte guidone) brugenses deditionem fecere. Nec multi dies intercesserunt cum edouardus inducias a rege postulat. Quibus ad biennium concessis & iureiurando roboratis Philippus flandria egressus est. Eodem tempore bonifacius octauus pōtifex romanus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illustrem in numerum celestium incolarum retulit. Concessit preterea philippo atq̧ eius successori filio priuilegium vacantium ecclesiarum prouentum anni vnius exigendi pręterq̄ earū quas cathedrales & monasticas vocant id autem ius regalie appellatum est quod regib⁹ ita peculiare esse franci contendunt vt nichil magis ad ius regium pertinere possit

Centesimā & quiquagesimā philipp⁹ indixit.

Bellū flādrense.

Inducie.

Sancti ludouici in sanctos relatio.

Regalia.

Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemānus rex & Philippus qui veteris amicitie atq̧ societatis iura innouarunt: Firmata inter reges beniuolentia cum induciarum finis adesset: philippus carolum valesium cum valita militū manu in flandriam mittit qui duaco atq̧ bethunia capta: brugas contendit aduersus Robertum Guidonis filium: qui illic castra fixisse dicebatur. Prelii potestate facta cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum se recipiunt. Quos cum Carolus insequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Carolum supplices accedunt ad philippum deducti diuersis custodiis mancipatur Tunc flandriam ingressus philippus:fide illi a proceribus prestita iacobum de sancto paulo flandrie prefecit. Nam satis fortunæ fuit tot secularibus bellis regem implicare:nisi romanum etiam pontificem aduersus eum prouocaret. Bonifacius enim octauus bellum hierosolimitanum animo agitans cum sperarem. Philippum ad id bellum inducere:appamensem episcopum ad regẽ mitti. Qui incassum leniti cum intellexit minis agere tentans:quasi philippum regno priuãdũ dictaret si pontifici nõ suffragaret in carcerẽ philippi iussu coniectus est. Quo facto quia ius gentium violasse Philippum bonifacius diceret vt erat supra modum arrogans vltionem parat. Itaq misso in franciam archidiacono narboneñ. philippũ vetat quicq̃ de ecclesie prouentibus percipere q tametsi ecclesiarũ defensor sit: se tamen regnũ q francie per eius contumaciam ad romanam ecclesiam esse deuolutum. Si sec9 faceret ipsum cum fautoribus in hereticorum numerum habiturum. Episcopis quoq & aliquot abbatibus theologis insuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet:rome ad kalendas nouembris se sistendi. Simulq indulgentias & concessiones a romanis pontificibus francis elargitas nullas esse declarat. His mandatis ab archidiacono superbe expositis Philippus episcopum appamensem qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidyacono restituit . simulq imperat regno sine cũctatione illum excedere. Insequenti postea vere conuentu parisii habito põtifices primũ Philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat a quo suarum ecclesiarum predia prouentusq accepissent deinde ad proceres couersus. Et vos inquit viri nobiles quem vobis regem dominumq habere arbitramini Respondentibus sine controuersia regio se iure illa omnia tenere atq tueri at inqt rex:bonifacius ita agit quasi vos regnumq omne francorum sedi apostolice subiectum sit. Imperium enim alemannorum quod ipse alberto ter petenti negauerat illud cũ francorum regno simul alberto contulit. Nos autem o viri fidei vestre atq beniuolentie gratias agentes pollicemur:libertatem publicam vestra ope freti protegere. Conuentu dissoluto:rex publico edicto ꝓhibet regno quicq̃ auri argenti ve aliarũq merciũ exportari constituta preuaricatores edicti pœna. Iubet preterea ad regni extremos fines atq exitus custodes assignari:qui ingrediẽtes egrediẽtesq asseruent. Interim dum hec a philippo sollicite curantur seditio a flandrensibus in iacobum comitem sancti pauli quam genti prefecerat rex orta est:ob vectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtacum hec primo pestis exundauit Fitq a plebe brugensi in francos perniciosus insultus cadẽtibus vtrinq q̃ plurimis Quod vt resciuit philippus delectos bono numero milites brugas mittit. Quos simulata parendi humilitate receptos nocte insequente brugenses trucidant. Fama extitit comitem sancti pauli brugis admissum comminatum fuisse oppidanis quibusdam necem:atq ob idipsum brugẽẽs animos ad tantum facinus desumpsisse. Noctis atq hospitis sui beneficio defensus comes aufugit suis relictis quos noctu brugenses ad magnum numerum furentes trucidauere. Et sceleris imanitate tumultuosiore effecti:contracta omnis generis hominum manu spem capiunt guidonem comitem suum quem in custodia philippus habebat liberandi. Atq ita mouẽtes Guidonem namurcum comitis flandrensis filium obuium excipiunt qui alemanorum theutonicorumq raptim copiis instructus:eorum expectationem auxit. Parãtibus bellum brugensib9:res nouas copias roberto. Arthesieñ. attribuens iubet in

Bonifacii in philippũ odiũ

Cause cedis i francos apud curtracũ a flamigis facte.

flandriam proficiscatur.Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracunq castra ponit ad fluentum quod medius inter se atq hostes eratQuod tametsi ponte flamingi iunxissent aduenientibus tamē francis pontem dissoluerant Quo a francis magna contentione hostiū instaurato:dies prelio dicta est.Erant in exercitu brugensiū plebe fere omnes verubus partim partim clauis & preacutis sudibus instructi.Quam ob rem parui illos habentes equites franci:peditē qui in prima acie erat & bene rē gerebat ad se reuocant:atq ita equites ex equis preliantes in aciē pgressi occiduntur.Quibus dum auxiliari Robertus magna vi cōtendit:multis vulneribus acceptis occubuit fuge se cōmittentibus duobus hominum milibus inter quos comes ille sancti pauli & boloniensis comes/ robertusq claromontēsis comitis filius principes extiterunt perpetua ignominia notati.Periisseq i hoc plio referuntur preter ipsum Robertū genere insignes viri Godefridus brabantinus cū eius filio egregio adolescēte.Comes dammallus iohannes hannonie comitis filius reginaldus de neella francus connestabilis:Guido castrensis mareschallus:Iacobus de sancto paulo/Iohannes bruliac⁹balistariorus prefectus & alii numero ducenti quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibusq patuere:donec ex ordine minorum quidem fraterculus roberti arthesiensis corpus triginta vulneribus pfossum in proximo virginum monasteriolo terre cōdidit.Occisorum milia duodecis fuisse referuntur.Brugenses aūt tam insigni victoria adepta feroces direptis francorum castris curtracum cū arce capiūt.Et guido namurcus superbus iuuenis : rebus maioribus studens insulam obsidet tornacūq atq duacum cum gandauo & ypris in suas partes vel metu vel pollicitis allicit.& mox attrebates incursionib⁹ & populationibus infestat.Presignasse hanc tam dirācladem cometa ferebatur qui superiore proximo anno visus fuisset.Hanc a plebeis ignominiā franca nobilitas accepit: que suis viribus & generis claritate freta atq supbiens:popularem turbas & ministeriis vilioribus operam nauantes cōtempsit.Sumit em animos quisquis libertatē tuetur:nec inermis estimari debet qui pro patria vitaq decertat. Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidiacono narboneñ.dies dict⁹ erat(tribus ad bonifacium deputatis episcopis) purgatos se a cōtumacia faciunt pterea q & bello flandrensi distinerentur.nec liceret legibus positis regno egredi. Clade suorum accepta philippus copiosissimum supra q̄ credi potest exercitum cogit.Progressusq cum in agro attrebatium castra posuisset:hostemq flamingum pene in conspectu haberet(nam vitriacum hostis obsidebat)neq hostem prelio lacessiuit:neq locum vllum oppugnare sustinuit territus vt vulgatum postea est nuncio quod soror eius edouardi vxor ad illum dimiserat.Cuius cōmenti autor fuerat edouardus Nam cum ad flamingos inclinaret omni studio laborabat bellicum philippi apparatū dissoluere.Igitur beniuolentiam simulans edouardus vxorem de fratris futuro periculo certam facit:dicens se certo scire si philippus prelio aduersus flamingos cōgrederet eum a suis in manus hostium prodendum fore.Soror accepto fr̄is periculo pilippum sibi cauere litteris admonet. Huius rei causa rex othelinum burgundionum ducē cōmitatu arthesii donat.Moxq presidiis per loca munitiora relictis reliquum exercitum domum dimisit. Paucis vero post diebus flamingos commissi sceleris pœna excepit.Nam apud arias occurrentes brugensibus franci supra octingentos interemerunt. Hec cum in francia gerūtur carolus vallesius in appulia agens postq̄ de brugensi victoria certum nuncium accepit:composita cum frederico

Francorum temeritas.

Cōmentū scu fictitio ab edouardo iuenta.

Clades flamingorum.

de rebus sicilie pace ad Philippum se recepit. Burdegalenses cum incommoduȝ a francis per flamingos acceptum cognouissent: Philippus detractantes imperium regios ministros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiq̧ ditionem vsurpãt. Verebantur enim si quando icto inter francos anglosq̧ federe in edouardi potestatem venirent: pœna nõ dissimili plecti qua londonienses edouardus paulo ante affecerat quos ob rebellionem ad suarum edium portas strangulatos fuisse fama vulgabat. Pugnatum est rursus eodem anno aduersus flandrenses. Qui non procul a sancto audomaro victi: milia: xv. ex suis vno prelio amisere preterea apud insulam grassantes quingentos flamingos tornacẽses duce fucaudo melleo omnes vel necauerunt vel captos abduxerunt. Per eos dies philippus aquitaniam edouardo restituit paxq̧ inter reges cõuenit. Habitumq̧ est non multis post diebus parisii episcoporum atq̧ magnatum consiliũ vbi de bonifacii pontificis in francos concepto imperio actum est deferentibus proceribus bonifaciũ pontificatu indignũ esse: qui & homicida & hereticus esset quorum scelerum testes ĩ promptu habere facile erat Fuit igitur omniũ vna sententia Bonifacii iussis parere non deberi nisi prius sese ab obiectis illi criminibus expurgasset. Cui sentẽtie vnus tantũ sistercienſis abbas non est assensus: sed consilio relicto: cisterciũ se cõtulit. Iohannes quoq̧ monachus romanus legatur (qui per eos dies legationis munere apud frãcos fungebatur) cognito qd in bonifacium consultaretur: ad pontificem reuersus est Qui autem a pontifice venerãt constantiensis archydiaconus & nicolaus befarus missi vt regno sacris interdicerent apud trecas deprehensi carceri deduntur. Erat guidoni flandrie comiti philippus filius q bonifacii partes secutus non cõtemnẽdas ex theutonicis alemanisq̧ copias in flãdriã deduxit Quibus aucti flandrenses seniore q̃ prius animo bellum in francos parant Et ad sanctum audomarum expugnandi loci spe procurrentes: quattuor milibus ex suis interemptis morinum proximam vrbem sine presidio relictam inuadẽtes irrcederunt. Et cum aduersus illos grandem admodum exercitum peronem vsq̧ philippus promouisset consilio comitis sabaudie inducias dedit flãdrensibus & accepit nulla re gloriose gesta. Post hec bonifacii arrogantiam iniquo animo ferens Philippus anagniam quo se põtifex receperat sarram ex colũnensium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit ob causam insinuãde prouocationis qua aduersus bonifacii iniurias philippus sese tuebatur. Naȝ pontifex plus equo elatus philippum regno ꝓuauerat & alberto austrie duci simul cum germanorum imperio regnum francie donauerat q̃uis illum ab initio sui pontificatus reiecisset. Erat sarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem & a pyratis captũ rex redemerat. Itaq̧. Sarra mutata veste: ne ab italis agnosceretur quot potest amicos colligit & cõductis ducentis ex iis qui sub carolo valesio in apulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentinum pręmittit vt inde vrgẽte negocio sarre auxiliaris aduenirer: ipse anagniam nocte gibellinarum ope ingressus bonifacium in patris domo capit: inde romam deductum superbũ pontificem atq̧ animi egritudine laborantem mors abstulit Ferunt nogaretum sarramq̧ ĩ mãdatis habuisse pontificem ad philippũ ꝑducendi. sed pontificie sanctitatis reuerẽtia partim deterritos partim anagniensiuȝ occursu prohibitos cœpto destitisse. Taleȝ vite exitum habuit contemptor omniũ hominũ bonifacius qui christi præceptorum minime recordatus: adimere & conferre regna pro suo arbitrio conabatur cũ non ignoraret eius se loco versari in terris: cuius regnum non de hoc mũdo & ter

Burdegalẽses philippi detrectant imperiũ

Bellum rursus in flandria

Abbas cistersiensis.

Bellũ a flãdris

Philippus i bonifacium

renis rebus sed de celestibus esset: quippe dolo & malis artibus episcopatū romanū sibi quesiuerat: & celestinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit habuerat. Non pretermittam hoc loco scribere quod constanti fide per hos dies in parisiensi agro accidisse ab hystoricis accepi. Erat adam de monasterio vallis sarnarii cōuersus cui villa creches ad ipsum monasteriū pertinens commissa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante christi natalem dies ad villam sibi creditam ex cœnobio ante diei exortum proficiscens vno seruo tantum comitatus: videt in via proceram arborem pruina geluqꝫ albescētem ad se ocissime cōcedere qua re equus cui insidebat adam terrefactus e via prosiliens: vix potuit a conuerso ad viam reflecti. Eodemqꝫ moetu affectu seruus nutare cepit ita vt in pedes stare & ambulare difficile posset.

Conuersi de monasterio vallis sarnarii apparitio nocturna.

Propior conuerso facta arbor cum homini nichil nocuisset euanuit: aerem & sulphureum odorem relinquens. Suspicatus propterea conuersus aliquid a demonio illusionis fuisse sibi obiectum: ad superos animum vertens: diue marię laudes recitat. Moxqꝫ pone se hominis nigri equitantis effigiem conspicit: aduersus quē adam indignabundus: Cur inquit infœlix michi audes insultare: cū mihi habeam in monasterio comprecatores fratres quibus cura sedula est me & reliquos a cenobio absentes deo & diuę marię commendare? Abi quandoquidem nulla tibi pars mecum est. Discedens inde ad pauculum tempus demum protenus cōuerso astitit forma hominis quam maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem se infestantem adam frustra pugione repellere conatus: videt confestim illum mutata effigie mediocri statura esse & monachi instar cuculla faciē velare: cuius oculi sicuti es candens rutilabant. In quos dum conuersus gladiolum incassum vibrat: pecudis similitudine visus demon non minor quam asinus auritus apparuit. Vnde magis timens seruus domine inquit describe in solo orbem atqꝫ in medio crucem christi insculpe in circo enim stantibus nobis nichil aduersabitur inimicus. Fecit igitur conuersus sicuti a seruo fuerat admonitus Nec sic destitit impius aduersator. Nam asininas aures in cornua commutauit: atqꝫ ad circulū concedens opprobriis est a conuerso reprobatus & sputis contaminatus. Cunqꝫ a seruo doctus cōuersus cruce se signasset demō in dolii speciem figuratus: se molerias vicum versus in rote speciem circunegit: conuerso illeso relicto. Huius tam mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas imprimis vallis sarnarii a conuerso fidem rei quesiuit. Scriptor preterea hystorie loci vbi hec gesta sunt inspector qui equum prius mansuetum: calcitrantem postea atqꝫ ferocientem se vidisse profitetur. Languor item serui diuturnus & vestium conuersi intolerabilis fetor: & vocis donec zinziber desumpsit difficilis emissio. Per eosdē dies Marchiensi comite mortuo: Angolisma ciuitas philippo obuenit. Quam ipse adiens aquitaniam quoqꝫ & tholozatium prouinciam visitauit pacatis quorūdam animis qui ad rebellionem procliui esse ferebantur. Reuersus in franciā philippus ratus flamingos ferociam deponere: si guido eorum comes carcere liberatus ad eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit illi postquam seditiosas gentes ad sanitatem deducere non potuerunt ad philippum vt promiserant conuertūtur Cognita flandrensium pertinacia philippus tertio in eos mouēs apud montē populorum (ab arboribus populis quarum in eo loco copia est sic vocatum) positis castris cum speraret flandrēses in prelium descēsuros cognouit hostem vallo se cōtinere: & castra carris quadrigisqꝫ circumuallasse. Igitur cum aduesperasceret: rege exarmato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem fe-

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiensi philippi fuit

rox hostis atq; in conspectu philippi occisis petro gētiano & iacobo fratre ei⁹: aliis quoq; non paucis rex conscenso equo cum ipse sibi galeam imposuisset: in hostem animosissime fertur: obuios quosq; interimens. Quē reliqui insecuti viginti milium flamingorum stragem fecere: ita vt nisi superueniens nox tenebris hostem protexisset: actum prorsus de flandrensibus extitisset. Rediit ex prelio rex faciuus accensis q̄ noctis caliginem superabant. Huius victorie tempore flandrensis comes qui cōpēdii asseruabatur defunctus est. Moritur item iohanna philippi vxor Fuitq; his diebus tanta annone per franciam caritas vt frumenti mensura q̄ sextarius appellatur solidis veniret centum. Pistores preterea publici ne plebs expositos a se venales panes desumeret viq; auferret: officinas clauserunt donec recensitis diuitum & religiosorum horreis frumentum venale iussu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo anglie rege: successor eius filius edouardus isabellam philippi filiam vxorem duxit. Per eosdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab excommunicatione bonifacii absoluerat conuenientibus perusii cardinalibus curāte maxime philippo bernardus gottus vasco Burdegalensis archiepiscopus pōtifex absens eligitur: quem clementem quintum appellauerunt. Hec tēpore electionis cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad se venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus assistente philippo & principibus cōpluribus francis. Ex eo tempore anno salutis. M.ccc.quinto cepit clemens auinionem vrbem incollere: vbi p annos quattuor & septuaginta sedes pontificū māsit. Publice leticię quę propter noui pontificis assumptionem agebatur calamitas nō defuit. Erat iuxta viam qua pōtifex ducebat murus veteri materia male concinatus. In hunc cū turba visendi pōtificis desiderio cōscendisset vetustate exesus & pondere super extantis populi pssus murus iu britonum ducem collapsus est. Consecrato clemente cardinales ex colūniensiū familia suis dignitatibus prediisq; a bonifacio destituti restituunt. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegalā petit magnis impensis ecclesie grauate feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delate sint. Philippo autem qui ad bellum flandrense grandes sumptus fecisset pontifex decime ius donauit. Concessitq; vt ecclesias sarcerdote vel ministro destitutas sibi seruentib⁹ clericis atq; benemerenti familie conferre posset. Et quoniam per id tempus iusti pōderis moneta non esset: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æstimationem se reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens cum in franciam rediisset margaretā burgundie ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipere permittit. Sedauit preterea ortam a bellouacis in simonem episcopū seditionem que eo processerat vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorumdam manu collecta ciues quosdam ex insidiis ceperit suburbiis igne consumptis. Tumultuatum etiam eodē anno a parisiis ob monete vsum. Diuites enim qui suas inquilin⁹ & variorum ministeriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annue pensionis loco recusabant alteram quæ iustioris ponderis erat exigētes Cuius inuenti autor stephanus quidam barbetus habebatur. Hic stephanus in delitiis habebat hortos a suo nomine barbetos appellatos cū preclaris edibus: in eo loco (cui barbeti porta nomen post ea mansit). Furens ergo populus in stephani possessiones delatus: quicquid in edibus & hortis preciosum fuit vastat atq; incendit mox inde mouentes ad viam sancti martini vbi ipe barbetus incolebat se conferunt fustibus clauisq; & verubus vt cuiq; arma furor ministrabat instructi Effractis

Flādrensium cedes

Caritas ānone

Edouard⁹ terti⁹ anglus rex.

Clemens q̄ntus.

Monete reformatio:

Seditio bellouacorū in suū episcopū.

Stephan⁹ barbetus

Seditio parisiorum

stephani portis domum sup pellectilemq omnem diripiunt. Erat per hos dies philippus apud templarios: quem nichil periculi expectantem seditiosi in templo confestim obsident: Nec quicq̄ ad eum inferri sustinebant quod non vel raperent vel cœno inficerent. Tam repentino populi motu attonit⁹ rex: misso ad seditiosos parisiano cum quibusdam aulicis præposito dicere illis imperat: si quid in illos a quopiam commissum esset: aut iniuria illata se regem esse qui eos tueri possit: petāt modo si quid a rege optent: & domum abeant se protenus curaturum vt populo melius cōsultum sit. His pro tempore simulatis leuis populus a furore temperans: cū domum quisq petiisset nihil cunctatus philippus seditionis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quattuor verbis celebriores portas erectis illaqueari & strāgulari mādat. Nec multo post monetam ad legitimum æris valorem cudit. Et per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilone a nauarris rex coronatus atq appellatus est anno domini Millesimo trigentesimo septimo. Tum etiam proditus est templariorum error qui apud hierosolymam fidei defensionem professi cum primum religionis consideratione opulentissimos se effecissent: preclarissimis per orbem christianum editus comparatis christo reiecto falsis se religionib⁹ dediderunt. Erat enim illis simulachrum cui pellem humanam superinduxerant appositis ad oculos statue duobus fulgentissimis carbunculis qui vice oculorum micarent. Ei statue dum quippiam ad illos ingrederetur ordinem vitam q̄ tēplariorū̄ professurus abnegato ante omnia christo & cruce eius calcata: sacrificium faciebat. Morientes autem corpus in puluerem adactum ceteris in potum cōferebant quo poculo constantiores suos fieri arbitrabantur. Preterea si ex templarii coitu infans ex puella virgine nasceretur: hunc igni torrebant exq eliquata inde pinguedine suum simulachrum decoris gratia vngebant. In ꝓfesso quoq habitum eorū dolo diuum ludouicum dū in syria peregrinaretur in vinculis a soldano egyptio coniectū fuisse. His atq huiusmodi criminibus: & q̄ item masculorum fœdissimi amatores essent templariorum ordo in concilio viennensi anno dominice pietatis millesimo trecentesimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. Comprehensis vbilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atq crematis Administrabat eadem tempestate ecclesiam lugdunensem quidam non satis prudens episcopus: qui ob blasphemias regie sublimitati irrogatas obsidione a ludouico hutino cictus & inde ad philippum deductus post longam custodiam satisfactione exhibita tandem sue libertati permissus est. Non intercedentibus post hęc multis diebus lugdunenses coniuratione facta a rege deficiunt: mouentesq sancti iusti castellum diripiunt. Sed per Ludouicum hutinum edomiti se imperata facturos iurant. Et motus iterum belli a flamingis insurgit: cuius auctor extitit Ludouicus filius guidonis flandrēsis niuernensis comes. Qui ob id decreto parlamentei senatus sua hereditate priuatus est: & bona eius publicata. Fuerunt quoq insignibus fœminis sua fata. Nam vxores filiorum Philippi tres adulterii insimulate sunt. quamobrem margaretha Ludouici huthini nauarri regi coniunx. & Blanca caroli comitis marchiani vxor regis edicto in castello galliardi relegate sunt/quarum libido satis in aperto erat. Iohanna vero Philippo pictauensi nupta postq̄ apud dordanum in custodia aliquot: diebus fuit/innocens liberata est: & viro restituta. Hostiarius margarite adulterii conscius furca appēsus ē. Stupratores aūt Philipp⁹ & galter⁹ dānoy fratres (mētulis exsectis) pelle nudati apud pōtisarā vltimi supplicii pœnas subierun

Penaī seditiosos.

Ludouic⁹ hutinus nauarre rex.

Errortēplariorum

Lugdunensis antistes sue temeritatis penas luit

Femine insignes punite.

Ioanna regina casta

Ob hanc impudicitiam insignium mulierum natam fabulam reor:quę de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet.Eã videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosq ne pareret scelus protenus extinxisse & in sequanam amnem de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantũ iohannem buridanum eo periculo forte liberatum:& propterea sophisma ab eo editũ esse.Reginam interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valesio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/dum parisinæ ecclesiæ fulco præsidebat/anno christianæ resurrectionis.M.cccxlviii.Nec cõmeruit pręclara mulier huiusmodi vicio taxari/cuius liberalitatis atq miæ in pauperes testimoniũ exhibet nauarrę apud parisios collegium/vbi scholasticos incolere perpetuo instituit designatis triplici ordine præceptoribus/qui grãmaticã dyalecticenq adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/qui omnes anniuersariis prouentibus prædit/litterarũ studio se perpetuo accõmodarent. Hisq cõmune sacellum extruxit/præpositis ad rem diuinaz sacerdotibus. Itaq in eo tam grandi tamq spacioso collegio/tam multi continẽter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit.

Rebellant flamingi.

Interim rebellãtibus flamingis enguerrãnus mariguyanus qui vna cũ philippo regnũ administrabat: conuocato ad regẽ ex regni ciuitatibus populo: cũ multa pręsente philippo de flamingorũ crebra rebellione disseruissent:rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent.Quibus respondentibus se regiis negociis opẽ non sustracturos:enguerrannus gratiis populo persolutis grãde pensum ad militũ stipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regiis filiis atq ipso enguerranno cũ ingentibus copiis a rege missis: cuz ad insulam castra posuissent: re infecta:de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt.

Moritur philippus.

Philippum interea morbus inuasit mortuusq est apud fontẽ bleaudi qui vicus in vastino est postq̃ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex pcordiis exsectum in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriã philippus cõdiderat virginibusq sub custodia fratrũ dominici ordinis attribuerat sepultum est: reliquo corpore in dyonisiano monasterio terrę cõmendato. Eius mortis cõscios fuisse petrũ cathalaunẽsem epm & radulphũ praeriũ in regio senatu aduocatum creditũ est.Sed radulphus innocens inuentus est.

Philippi morientis ad filios pia oratio.

At philippus priusq̃ mortẽ obiret:filios tris(quos superstites sibi relinquebat) ad se aduocans ad maiorẽ natu cõuersus:Ludouice inquit regnaui hactenus:plurimis vectigalib⁹ & tributis meum populum vexans:nec michi satis curę fuit monetam cudere quæ legitimi põderis esset.Eam ob rẽ multorũ in me odia concitaui. Ecce post me regnaturus es:miserere patris animę:& quę perperã a me gesta sunt ipse emẽdes. Deo satis meo nomine fac:de iis quę tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoq filii seruate sinceram inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro tẽporis angustia breuissime dictis:cum dauidis versiculum. In manus tuas dñe commẽdo spiritum meũ religiose pronunciat:animã efflauit.mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis.M.ccc.decimotertio.Huic philippo quinq liberos iohãna vxor peperit:Ludouicũ hutinũ:Philippũ pictauorũ comitẽ:Carolũ marchiæ principem:filiã quã infantem mors abstulit: & alterã ysabellam quã edouardo anglorũ regi pater philippus matrimonio iunxit.

Post philippi mortem filii eius de patris thesauris solliciti cũ nihil eris inuenissent (ferrico pinquigniaco maxime hortãte) enguerrannũ in arcem lupare parisii coniectum rationem administrati a se regni ponere compellunt. At cum bonã thesauri partem carolũ vallesiũ philippi fratrem habuisse enguerrannus diceret. Carolus egre id ferẽs: oẽs quibus enguerranni nomen odio habebatur excitat q̃rimoniã aduersus eũ proferre Et ne quid gratie a beniuolis enguerrãn⁹ reciperet ex lupara (cui⁹ ipse p̃fectus erat) ad templariorũ munitissimam arcẽ traducit. Ipe paucis post diebus cũ pductus ad ludouicũ hutinũ esset: iohannes hannerius ad hoc a carolo valesio edoctus in presentẽ enguerrannũ hec que subscripsi crimia cumulauit. Eum quidem philippo fuisse suspectũ eam ob rem recusasse illũ ne testamenti sui ꝓcurationẽ gereret. Extremam in flamingos expeditionẽ suo dolo fuisse irritaꝫ ꝙ cõicato clã cũ niuernensi comite ꝯsilio: atq̃ ab eo receptis muneribus cõsiliũ dederit exercitũ reducendi. Cuius tñ causa grandẽ ex regno pecuniam exegerat Ea p̃terea nocte q̃ philippus obiisset mortẽ regis thesauros ex lupara alio trãstulisse retinuisse quoq̃ sibi triginta librarũ parisieñ miliaq̃ clementi romano pontifici dono danda a rege accepisset. Neq̃ rationẽ fecisse sexaginta & trecentorum pannorum quos ex nanfragio quodã regis noie detinebat Celasse quoq̃ octo & quadraginta librarũ milia q̃ regi attrebates impẽdissent. Nec in re pecuniaria fraudẽ modo fecisse sed cũ ad arthesii dñam rex q̃dam que ad regiam dignitatem ptinebant scripsisset enguerrannũ suis adiectis litteris repugnantia scripsisse: pollicitũ eaꝫ omni incõmodo eximere: atq̃ ab ea. xv. librarũ mulctã dono habuisse quã a cameracẽsibus si rex decreuisset acceptura erat: eã nichilominus pecuniã sua auctoritate enguerrannum a cameracensibus exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exedificandũ recepisset p̃ter decẽ milia librarũ que illi philippus tribuerat domos q̃ proxime palatiũ ciuiũ erant vsurpasse: ꝯstituta pocessorib⁹ ãnua pẽsione q̃ ad illũ quotannis peruenire. Cõmisisse insup in priuatos quosdam inexplebilis auaricie flagitia atq̃ ita regios q̃ fisco preerant ministros & questores sibi deuinxisse vt sine eius syngrapho regiis iussionibus nõ obtẽperent. His aliisq̃ ab hannerio palã expositis nulla enguerranno se purgandi potestas fuit. Erat aũt illi vxor q̃ liberandi eius causa postq̃ multa frustra tẽtasset ad magiã & diuinatiões se cõuertit: pautoto quodã malefico & cauda mulier ad id facin⁹ opẽ ferẽtib⁹. Itaq̃ cerea q̃dã simulachra ad regis & caroli valesieñ. formã demonia arte cõficiũt q̃ lãguẽtiũ speciẽ p̃ se ferrẽt ad quorũ similitudinẽ (nisi male sors pdita fuisset) rex: & ipe carol⁹ cõficiẽdi macie sensim erãt & definita ad tps morte cõsumẽdi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii cẽsurã carolo pmittit. Qui mox accitis q̃busdã magne auctoritatis ꝓcerib⁹ enguerrãnũ i supmo patibuli parisieñ. tigno strãgulari impat. Pauiotũ par suppliciũ excepit: p̃terq̃ ꝙ infra enguerrãnũ ad inferiorem trabẽ illaqueat⁹ ẽ. Claudã flãma cõsumpsit. Vxor auteꝫ enguerranni atq̃ eius soror de canteleu in carcerẽ cõiecti sũt. Eodeꝫ tẽpore ludouicus niuernẽsis & iohannes namurcus regis beniuolentiã meruerũt reb⁹ ad flãdrẽses spectantibus cõpositis. Quarũ gratia robert⁹ comes flandrensiũ cũ ad regem die cõstituto non venisset: reiectis excusationibus quas per sistercii abbatẽ & quosdam ad id missos procuratores pretendebat contumax dictus est & in rebelliũ numero habitus. Per id tempus quattuor venefice mulieres cum parato veneno deprehense igne cremantur: quarum opera cathalaunẽsis antistes predecessor eius petri litigni iaci quẽ in custodia h abitum supra memoraui: fuerat interemptus. Quem in-

Enguerrann⁹ rationẽ regni administrati ponere cogit̃

Capita accusationis ẽguerrãni.

Enguerranni vxor.

Enguerrann⁹ suspẽditur patibulo

sequente tempore ludouicus sede pontificia amotum relegauit:instituto eidem suc cessore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Tētauit ludouicus annua tributa q̄ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed cōuenientes campani/burgūdi/veromandi/ arthesii/ambiani/ bellouaci/pōtiuiaci/forestani/altissiodorenses/& aliquot alii populi/ campaniæ comite autore/cōiurāt se id nō pmissuros. Propterea ludouicus carolū valesiū mittit/qui futurę seditioni bonis ꝓmissis occurrat/& placet diffidentes. Fecerat idē philippus pulcher aureas coronas tris:gēmis multi precii ornatas. Eas ludouic⁹ hutinus ī cœnobiū diui dyonisii transtulit:vt ad coronādos deinceps reges reginasqꝫ reponerētur. Quas matheus abbas & eius monasterii cœnobitæ receptas seruare chirographis datis cōpromiserūt. In rebellione psistētibus flamingis bellū indixit. Sed ad lisam fluuiū cū admouisset tātis ymbribus terra q̄ palustris est: emollita est:vt eq genuū tenus in luto cōtinēter essent:nec cōmeatus īportari ad castra nisi magno labore poterat:ita vt singulis vini doliis vehendis triginta vix equi sufficerēt. Quę res cū quotidianas difficultates militi afferret:regē adduxit bello abstinere: & cū tentoria & belli īpedimenta ꝓpter luti iniquitatē educi potestas nō fuit:cuncta magno suo dāno miles cremauit. Secuta est hanc aduersitatē annonę incredibilis caritas. Deinde fames & mox pestilētia. Visusqꝫ est cometes crinitus. Ipse insup ludouicus apud vicennas defunctus est: relicta grauida clementia vxore roberti siciliēsis nepte. Hic ludouicus instituit parlamenti curiā parisii stabilem esse & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionibus grauarentur. Per hoc interregnū philippus ludouici frater pictauorū comes omniū procerum consensu regni administratione suscepta francorum & nauarrę se rectorē appellauit. Ad quem venientibus flamingorū legatis:pax inter eū & robertum flandrensem comitē conuenit quæ litteris mandata flamingorum sigillis firmata est. Per idem tempus clementia quā moriens philippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus est. Reclamante burgundorum duce qꝫ diceret non ad philippū:sed ad ludouici defuncti regis filiā regna patris pertinere: quæ res difficiles postea controuersias frācorū quieti inuexit: dicētibus plurimis regni hæredes filias esse nō posse. Burgundū tamē philippus in suas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnā niuernensis comitis filio:secundam dalphino viennensi collocat. Interim cum pacis conditiones flamingi non reciperent:nec pontificis romani decreto assentirentur:inducias philippus ꝓrogauit. Misso deinde a pontifice iohanne vigesimosecundo in frāciā ioseranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cū tornacum peruenisset: gentis peruicaciā inconstantiāqꝫ veritus per loci episcopum nunciare illis iubet se pacis causa tornaci esse:ad eū se conferant dū de concordia agere licet. Missis qui hęc flamingis exponerēt duobus ex minorū ordine fratribus inter quos petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauensibus plebe excitata insulā oppugnare cōstituerat. At vbi ad lisam flumē vētum est:conuersus in comitē populus. Nos inquiunt illustris comes inducias quæ tibi cum rege iuratę sunt seruare promisimus. Ideo te nō sequi ad bellum in animo est. Destitut⁹ igitur comes exercitu: legato audientior fuit. Nā tornacū se contulit: vbi regii oratores se continebant. Promisit comes primo vere parisiū ad regem cōcedere: fidēqꝫ præstare & cætera cōfirmare quæ in conditionibus pacis cōuenerāt.

Iudei in franciam reducti.

Ludouic⁹ hutinus moritur

Clementia ludouici hutini vxor.

Philippus lōgus rex

Comes flandrie rebellis.

Sed cum dies conuentionis successisset. per nuncios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instante tamen legato anno salutis. M. cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionib⁹ cum ad cõstitutum diem ageretur firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderentur: que & ipe enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negociorum gestor: regio nomine facere promisisset. Nam inter pacis leges que illo tempore dicte erant adiectuꝫ extitit flandrie comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra francie regnum constituere quod quandoquidem comes nõ compleret ea quæ supra dixi oppida philippus pulcher memorati prouẽtus loco possederat Que cũ relinquere rex nollet: comes festinanter re ĩfecta digreditur. Sed a procuratorib⁹ flamige gentis reuocatus: propositam prius pacem admisit: roborauitqꝫ. Dum hęc difficili negocio aguntur: ouium quidem pastores admoniti celesti vt ipse asseuerabant oraculo in siriam religionis christiane causa profecturos se iactabãt. Qui post ꝗ magno numero aucti sunt: latrũculis non dissimiles cum prędas agerent carcassonam vsqꝫ progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerunt compluribus interfectis & patibulo stragulatis. Afflicti quoqꝫ leprosi qui iudeorum hortatu susceptuꝫ ab eis venenum puteis ꝑ omnẽ franciã ĩfundere coniurassent: vt qui inde in potũ haurirent aut interirent aut elephantie virus inciderent. Itaqꝫ farmacum sanguine & lotio humano herbisqꝫ quibusdam letiferis confectum panno inuoluentes in puteos dimittebant lapide adhibeto vt ad que fundum cito deferretur. Id cum ĩ prouincia narbonensi a leprosis factum Philippus accepit veneficosqꝫ omnes flanmis fuisse punitos inquiri per reliquũ regnum leprosos iubet. quos de crimine cõfessos vna cum plerisqꝫ iudeis vindex flamma corripuit. Fuisse per id tempus ꝯstat iudeos quadraginta vitriaci ob id ipm in custodia habitos mirabile in sese facinus perpetrasse. Nam cum se morti addictos iam minime dubitarent duos ex eoruꝫ numero delegerunt qui eos occiderunt: ne christianorum manibus sumerent supplicium. Vetustissimus illorũ atqꝫ iunior execrabile ministeriũ exequuntur. Omnibus ĩteremptis cum duo tãtũ homicidii autores superessent senior iuniorem orat se necet. Ille seniore occiso cũ se solũ videt direpto auro quod apud ĩteremptos erat fune ex defectis lintheis facto per fenestrã se dimisit. Sed & corporis atqꝫ auri grauitate fune ꝗ se deorsum mittebat dissoluta in fossam delapsus crus fregit atqꝫ ita in fossa ꝓcũbens deprehensus est & vltimo supplicio affectus iudeorũ autẽ cadauera cremata sunt. Cogitauit etiam philippus mensurarum genera ꝗ ꝑ franciã plurima erant: vlnam quoqꝫ & monetã ad vnam speciẽ formãqꝫ perducere. Sed valitudinarius factus institutũ nõ expleuit. Nam & quartana febri diutissime vexat⁹ tandẽ alui profluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres facte sunt. Cor minores intestina predicatores apud se parisii terre ꝯdiderunt corpus ad sanctũ dyonisium elatum est. Anno dñice pietatis M. cccxxi. Post enim diui ludouici mortem qui ab ipsis mendicantium fratruꝫ ordinibus litteras didicerat consuetudineꝫ fecerãt ꝑdicatores atqꝫ minores cuꝫ integruꝫ regũ cadauer habere non possent intestinoruꝫ sibi partes ad sepulturã vendicare. Insurrexit per idẽ tempus iohannes de polliãco natione picardus asseuerãs eos qui mendicantibus religiosis peccata confitẽtur oportere eadem suis plebanis presbyteris rursus enarrare. Qui iohannes iohannis xxii. papę iudicio aliter sentire & docere damnatus est.

Pastores.

Leprosi

Iudeorũ ĩfelix pertinacia.

Iohannes de polliaco

Eiuſdem compendii Liber octauus.

PHilippo ſine liberis defuncto: Carolus eius frater marchiæ comes ſucceſſit. Hic cum Blancham mahildis filiam deſponſaſſet: eam a ſe dimittere cogitauit. Mahildis enim Blanchæ mater carolum ex baptiſmi lauachro ſuſceperat q̄obrē eccleſiaſtica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Conſultus ad eam rem pontifex romanus diffinit nuptias (niſi aliqua diſpenſatio prçceſſiſſet) eſſe inceſtas. Mortuo p hos dies Roberto flandrenſi: quęſtio de legitimo ſucceſſore apud parlamenti iudices verſabatur: cōtendente maxime ludouico niuernenſi proximū ſe hæredem eſſe. Qua ſpe fretus cum pariſiū ſe contuliſſet: proceres qui cū eo ex flandria erant contra regias conſtitutiones ad fidei ſacramentū admiſit. Ob quā cauſam in arcem luparā mittitur aſſeruandus. Sed non multo poſt cū hęres a iudicibus eſſet declaratus abſoluit: regiq̧ fidelitatis iuſiurandū exhibet atq̧ in flandriā ſe recepit. Erat eodē tempore in aquitania iordanus inſulanus nobilis quidē & in primis potēs: cui ob inſignē eius potentiam iohannes vigeſimuſſecundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cū eſſet ferox rapiniſq̧ atq̧ homicidiis dehoneſtabatur ob quæ flagitia primo ad regē delatus: cum amicorum præſidio veniā impetraſſet: criminibus non abſtinuit. Sed miniſtrum quendam regium (quem ſeruientem vulgus vocat) virga qua ad officiū ſeruiens de more vtebatur: trucidauit. Vocatus ergo ad carolum multis armatis ſtipatus veniēs: poſt legitimas accuſationes & commiſſorum a iordano argumenta: iudicio parlamentei ſenatus ad patibulum tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis poſt hęc paucis mēſibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis ſorore iohannā ebroicen̄. comitis filiam ex diſpenſatione pontificis q̧ eius conſobrina eſſet: ſibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompeſaco ex huiuſmodi cauſa bellum inſurgit Mompeſacus in loco qui regis erat propugnaculum munitiſſimum extruxit: idq̧ ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris diſcuſſa: rex pręſidium ꝓpugnaculo imponit. Quod poſtea mompeſacus auxiliante aquitaniæ mareſcallo: occiſis qui in eo erant cuſtodibus recuperat. Quaꝫ iniuriā non ęquo animo ferens carolus ne in re ſua iudex eſſet: anglum regem per nūcios monet: mompeſacum caſtiget: & de iniuriis ſatiſfaciat. Deputat anglus fratrem ſuum aymerū: data poteſtate controuerſiam componendi. Qui ad carolum proficiſcens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex miſſo cum anglis iudicibus in aquitaniā iohanne darblao qui eius nomine ſatis de iniuriis factionem exciperet: poſtq̄ ad primos aquitaniæ fines ventum eſt: Et tu iohannes inquiunt angli: ſi capiti tuo parcis: in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens: regi nunciat iudicum perfidiaꝫ. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad ſibi editam diem rex anglus non veniſſet: aquitaniam ad fiſcum rediiſſe: Carolum valeſium cuꝫ exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum vrbem petens: eam dedentibus ſeſe ſponte ciuibus capit: infenſi enim aymero erant propter pecuniā quam ab eis ſupra paucos dies exegerat & propter ſpecioſiſſimæ cuiuſdā puellæ ſtuprum quam ille abduxiſſet. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus ſe receperat: cum militem propius admouiſſet: eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerūt: occiſo ſancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus: extructis machinis atq̧

Quæſtio de comitatu flādrenſi.

Iordanus ioānis pape. xxii. matrē accepit vxorem.

Iordanus inſignis aqtanus patibulo appenditur.

Belli cauſa in aquitania

Aymerus neq̄ anglus

ligneis tabulatis ad muros admotis:oppugnare locum mandat.Pugnabat eñ frã cus ex ipsis tabulatis conserta manu aduersus hostem itavt desperata prope salute de pace ad carolum nuncio hostis miserit.Contentus se atq; locum carolo permit tere modo liceat iis sedes non mutare qui & manere & regi franco fidem iurare ve lint:reliquis angli partes sequi volentibus saluis suis fortunis abire. His conditiõi bus propositis aymerus relictis apud Carolum valesium obsidibus viris procerib⁹ in angliam ad regem ire permittitur qui regis sententiam de legibus pacis exquirat.

At cum non reuerteretur aymerus:riolla carolo deditur:& mompesacus diruit restituitq; propugnaculum quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aqui tania preter burdegalam baionam & sanctum seuerum carolo obtemperat. Non intercedentibus post hec multis diebus regina anglię ysabella caroli regis soror in franciam veniens inducias a fratre obtinet(spe vt ipsa dicebat)componende firmi oris pacis atq; interim ad virum suum regem mittit Qui pollicitus post paucos di es bellouacum conuenire:ibiq; franco regi debitam ob aquitanie principatum fidẽ prestare per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniã at tribuit.Qua ex patris dono recepta edouardus ĩ verba regis franci iurat & vt est in verbo gallico homagium exhibet.At regina edouardi mater:cum aliquot dies ĩ frã cia mansisset:timens ne viro suspecta haberetur in angliam reuerti instituit.Id post ꝙ resciuit rex anglus singulis portubus custodibus appositis mandat reginã ingre di angliam prohibebant:atq;vt nequitiam dissimulet romanum pontificem ꝑ lega tos orat carolum francie regem moneat ysabellaʒ ad se remittere Quod vbi ysabel la resciuit:Illa nichiloninus accersito iohanne hannonio Guillermi comitis hanno nie fratre strennuo equite qui trecentos miles in potestate habebat in angliam na uigat.Et quoad maxime potuit plerosq; sibi ex anglis cõsiliat exhibens illis edouar dum filium vt illum quasi futurum aliquando regem vererentur Nec destitit quo quouersum rex anglus iret eodem se recipereQuam cuʒ pertinax maritus nullo pa cto audiret:proceres indignati arma in eum mouent:a quibus egre se tutatus ãglus ad gallias insulam se recepit:Captus est hugo dispensarius apud br estuʒ.Cuius cõ silio rex vxorem non admittebat.Captoq; paulopost rege anglo conuenientibus londoniis proceribus repudiato patre edouardum filium regni dyademate insigni unt.Anno christiane salutis millesimo trecentesimo vigesimosexto.Iohannem ve ro dispensarium post euulsa illi intestina & se inspiciente cremata capite pugniunt Carolum autem pulchrum anno insequente apud vincennas morbo extenuatum mors assumpsit.Impositusq; est regio sepulchro in sancti dyonisii ede.Anno salu tis.ccc.xxvii.supra mille.

Regina ãglie cum filio Edouardo in franciã venit.

POst huius obitum cum iohanna eius vxor grauida esset:disceptatio inter ꝓ ceres insurrexit quis interim dum regine partus expectatur regni administra tionem gereret. Duo erant qui id sibi iure deberi prędicabant. Philippus va lesius & edouardus tertius ex maria Philippi pulchri filia natus. Philippo ma xime suffragabatur ꝙ ipse masculino gradu carolo pulchro proximus haberetur.

Edouardo autem si quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina esse quæ nul lo tempore visa est francorum imperium moderari. His rationibus valesius ad ministrando regno preficitur. De nauarre regno contendentibus plurimis nichil tunc diffiniri potuit.Quæ res quia ad eam quam percurrimus hystoriam cõduce re minime videtur illam pretereo. per id temp⁹ de petro remo supplicium sumptũ

est ꝙ regium pecuniam male administrasset. Et iohanna regina quam grauidam carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiã enixa est. Quamobrē philipppus valesius ex regente rex appellatus est: & a Guillermo remorum archipresule vna cum vxore regina coronatus. Inde parisios repetens: cum secum reputaret q̄ pertinaces flamingi & in se & in Ludouicum eorum comitem persisterent: capto a ꝓceribus consilio grandē exercitum in eos ducit. Ad casletum autem cũ peruenisset flamingi flocci Philippum habentes gallum ex ligneo panno cũ his verbis effigiāt Cum hic gallus resonabit rex repertus casletum occupabit Philippum enim repertum appellabant: arbitrantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem in edito loco Philippo illudentes constituunt. Quod factum magne calamitatis cā flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem suam ad eorum internicionem vertit. Itaq3 accito roberto flandrensi eum cum ducentis instructis militibus ad sanctum audomarum mittit: qui flamingos ne dilaberētur diligenter obseruet. Iubet rursus Ludouicum flandriæ comitem: insulam cum copiis proficisci: qui flamingis si quippiam molirentur obstaret. Animaduerso tam instructo apparatu flamingi nobilitate destituti cum nullos idoneos prefectos haberent: trifariã se diuiserunt: furnenses & brugenses plebeios cum pourpringis ad casletum ire iubent Brugensibus atq3 franconiis mandatum est tornacum versus mouere. Iprenses & curtracii insule partes recipiunt Philippus vero ad nouam fossam reliquum exercitum continebat. Quam in decem acies distribuit: prime marescalli & balestariorum prefecti prefuerunt. Secũdã duxit alenconii dux. Tertia magistro hospitalarii ordinis obtigit. Quartam galterus de castilione conestabilis accepit. In quinta ipse rex erat quem nauarrorum rex cum lotharingie & barri ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgundie dux fuit. Dalphino vienneñ. septima attributa est. Octauæ præfuit hannonie princeps. Nonam britonum dux administrauit. Postreme imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tam instructum exercitum borboniorum dux postera die quattuordecim militaribus signis stipatus accessit. Hec cum in amplissima valle constituuntur flamingi constitutis ad quasletum edito loco castris: vñ frãcorum acies despicere poterant ita suos instruunt vt a francis videri ipsi possent. Postq̄ nullam pugnandi potestatem fecissent: Philippus paulo propius incedere suos iubet: vt a monte quos se tuebatur hostem deduceret Postq̄ id parum conducere intelligit marescallos vltra quasletum cum copiis mittit: qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neq3 hoc accepto damno: flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus marescallis: cum ex labore se curare statuissent: nostri segnius agere cœperunt neq3 excubias adhibēt. Sed proceres palantes per tentoria aleã ludebant ad lusibus animum relaxabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubiculariis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoste vigilãter animaduersis: tribus sub vesperam aciebus relicto monte in nostros ire festinãt Iamq3 infesti aderant: cum a nostris sublato clamore pars sanctum audomaru3 versus fugam parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculum appetere fecissetq3 nisi a marescallis contra occurrentibus fuissent impediti. Per hanc moram reliquus exercitus armis resumptis acrem pugnam instaurat atq3 interim rex suis ad se propere venientibus in hostes fertur. pręcedente milone de noiers auriflamme signifero: pugnatum est ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus victor extitit: paucis desideratis. Et flamingis autem octingenti supra decem & nouē

Bellũ in flamingos

Acies a philippo valesio ordinate.

Vide franeorum icuriam

Famingi regē inuadunt

milia cecidisse referuntur. Qui vero ex prælio fuga dilapsi erant cum se in agro sepibus vndiq; vallato recepissent: a comite hannoniæ qui in casleto mõte considebat aspecti: primo quidem ferocissime restiterunt. Deinde fracti nostrorum incursu omnes occisi sunt. Post partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam sunt: ypras contendit & sponte deditam recepit supplicio affectis quibusdam defectionis auctoribus atq; armis a ciuib⁹ datis. Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandã deiecta est. Dum hæc a Philippo geruntur brugenses qui tornaci fines aduersus eorum comitem Ludouicum obseruabant: audita suorum clade comitis se potestati permisere: quos ad Philippum deductos partim rex morte affici: partim in exilium agi mandat. Atq; ita flamingis decem kalẽdas septembres. Anno christi millesimo trecentesimo vigesimooctauo subactis Philippus Ludouicum comitem in flandriam restituit. His eum verbis admonens. Age inquit Ludouice cautior deinceps esto: ne per iniusticiam principatu exclusus nostram opem rursus implores. Cuius verbi recordatus comes postq̃ in flandriam venit: ad decem hominuʒ milia eoruʒ qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cũ guillermus canus ex brugis ad brabantinum ducem euadens: aduersus comitem auxilium petit: Ad Philippum perductus: manibus abscissis in rotam primum more patrio surrigitur: deinde patibulo appenditur. Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta præstiterat. Ideo misso in angliam iohanne fiscani abbate edouardum Philippus monet secundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad se nõ admisit. Sed a matre eius regina responso accepto: ad philippũ legati redierũt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronẽ de craone in aquitaniã legat: qui regionis prouentus sub regis potestate reponãt. Atq; interim in angliam secundo mittit: diem Edouardo dicere: ea lege si venire negligeret: dicendum ius nichilominus aduersus eum esse. Venit tandem edouardus atq; apud ambianos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pont uiaco terras possidebat præstitit. De his autẽ quas a Carolo vallesio Philippi patre ablatas sibi fuisse dicebat iudicium parlamentei senatus exposceret. Eadem tempestate Philippus animo voluens q̃ procliues ad seditionem flamingi semper extitissent: misso iohanne abrinceñ. antistite portas yprensis oppidi atq; curtraci & aliarũ quarundam artium munitiones dirui confestim iubet. Per eosdem dies robertus arthesieñ. aduersus mathildem ob arthesii principatum in iudicio contendebat: nitebaturq; comitatum ipsum paterno iure vendicare: q̃q̃ parlamenti decreto mathildi fuisset addictus. Sed aduersus decretũ robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus se terræ ipsius hæredeʒ asserebat. Litteris penes regem depositis: mathildis diligenter explorat vnde syngraphum emanasset. Compertum est id a fœmina nobili ex bethunieñ. agro quam robertus in delitiis habebat fuisse sequenti calliditate inuentum. Erat attrebati ciuis potens qui annuum ex comitatu arthesii prouẽtum emptionis lege sibi quoad viueret tantũ comparauerat: eiusq; emptionis syngraphum patris erat roberti sigillo firmatum. Ciue mortuo fœmina ex hæredibus litteras recuperat: vtpote quæ nullius momenti hæredib⁹ essent. Litteris acceptis sigillum calenti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad causam roberti pertinerent confectis vetus sigillum agglutinat: easq; ad robertum deferens se illas domi forte fortuna repperisse ait. Fraude cognita per eum qui syngraphum scripserat: Philippus ro

Philippus flãdriæ comitẽ alloquitur.

Guillerm⁹ canus patibulo afficitur

Edouardus

Edouardus fidẽ Philippo prestat

Robertus arthesieñ

Mulieris astutia

bertuz ad se vocatū hortatur a lite desistat: sibi sine ambiguitate constare adulterinum syngraphum esse. At Robertus mali prepositi tenax regem nō exaudit. Quā obrem philippus syngraphum ad iudices mittit: & fœminam appræhendi iubet. Quæ tormentis expressa veritate igne consumpta est in eo loco qui porcorum mercatur a parisiis appellatur. Eisdem diebus querimonia aduersus cleruz exoritur quem ditione sua abuti pleriq palam testabantur. Eius rei causa conuocato consilio. cum de ordinādis legibus ageretur regina visa est cognari ab ecclesiasticis iurisditionem abrogare. Quod postq̄ philippus cognouit: non inquit vt clero quicq̄ detrahatur hec contio habita est. Non enim modo non auferre ecclesiis sua iura: sz ea ampliare in animo est: satis esto errata emendare. Sed de roberto arthesieñ. reliqua persequamur. Prohibitus Robertus captam ob arthesium litem producere. quia femine supplicium grauius iusto ferebat regi detractare veritus non est. Et cū obloquenti dies ad iudicium dictus esset: venire contemnens me inquit autore philippus rex institutus est & me quoq autore regno depelletur atq ita irritat⁹ equos quos formosissimos habebat cū omni thesauro burdegalam misit Moxq in angliam omnia traduci iubet. Ipsa ad Guillermum hannonie comitem primum inde ad brabantinum ducem consobrinum eius festinanter contendit Hic autem brabantinus Guillermi hannonieñ. filiam vxorem filio suo accipere instituerat: Quod Philippus sagacissime intelligens cum maxime sciret Guillermum ipsum alias suas filias magnis principibus colloquasse & inde sibi & potentiam & auctoritatem cōparasse: veritus ne accessione ducis brabantini incrementum acciperet presertim in eo tempore cum edouardus bellum in francos parare nunciabatur brabantinum ad se venire compendium erat quo bohemus rex & iohannes hannonieñ. & iuliaci comes atq leodiensis antistes conuenerunt. Quibus cū amicicia iuncta philipp⁹ brabantino scorsum assumpto monstrat eas nuptias quas de guillermi filia inituꝰ erat inferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quam filio dare si non abnuat velit. His philippi verbis persuasus brabantinus: discedentibus a rege aliis principibus apud Philippum mansit. Ea re cognita Robertus brabantiā deserens namurcum prefectus est. Qui postea ad contumaciam regno interdictus est & bona eius publicata. Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex concessit vt qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem assumeret Ad hunc modum borboniorum ducatus initium accepit. Per idem tempus iohannes normānorum dux Philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filiā vxorem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria Philippi filia nupsit. Nuptiis celebratis conuentu multorum sacerdotum atq procerum Parisii congregato philippus expeditionem se ad hierosolymam ducturū proponit. & Iohanni filio. xiiii. annum agenti regni curam mandaturum: ideo orare eos qui aderanr: filio obtemperarent & si in ea expeditione moreretur: fidem erga illum seruarent. Iureiurando pro philippi voluntate recepto consilium rex dimittit. Interiectis inde paucis admodum diebus: Radulphum augi id est deu comitem: & beluacorum pontificem ad edouardum proficisci mandat scicitatum si ad eam quam in syriam expeditionē parat socium se coniungeret. Quibus edouardus respondet mirari se Philippum longinquam profiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiserat. non absoluisset: opportere quidem illum erga se conuentorum fidem seruare qua expleta se ad expeditionem philippo paratiorem fore. Verum q̄uis ad hunc mo-

Nota contra nouas reformationes.

Regis callidi tas.

Borbonii comitat⁹ Roberti arthesieñsis bōa publicāt.

dum oratores a se dimisisset:tamen postq̄ aduersus scotos autore Edouardo balliolo bello decertasset:cantuarię archiepiscopum cum Philippo montisacuti & gaufrido scorpo ad philippum legat.Qui initio cum ad regem accessissent:paruꝫ comiter habiti:suæ legationis exordia apud comitem deu:& Petrū rogerium rothomagorum archipræsulem/marescallumq̄ȝ trecensem fecere.Causa quamobrem venissent exposita: ad regem perducti oratores pacem cum philippo firmant. Sed discedentibus a rege in sua diuersoria anglis: mox Philippus eos ad se reuocare iubet. Venientibus rex ait. eam cum illis pacem iniuisse: cuius scoti participes habeantur: q̄q̄ de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionem cum se admittere non posse respondissent:in angliam abierunt.Eius legationis relatione Edouardo facta: excandens anglus iurat se prius omnem scotiam perditurum: q̄ ea se pacis lege teneri. Anno eodem nundinis in agro sancti dyonisii existentibus: repentinus ignis in merces exarsit quo lenditum id est vt supra interpretatus sum edictum conflagrauit. Hugo quoq̄ȝ crussiacus parisiensis prætor:& deinde par lamenteus præses ex burgundia oriundus:ob corruptū a se iudicium pœnas luit.Patibulo suspensus.xii. kalendas Augusti anno dominicæ passionis millesimo trecentesimo trigesimosexto. Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quæ Philippum pepererat:tanto fulgure atq̄ȝ tonitru aer inhorruit:vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit:& cortinæ cōtritæ sint.Ingentes arbores suis sedibus euulsæ & pleriq̄ȝ homines trucidati. Per hanc tempestatem Edouardus exulceratum animū gerens ob dirutam apud xantonas arcem:aliaq̄ȝ sibi subrepta loca:per nuncios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroq̄ȝ legationes intercesserint: impediente maxime carolo valesio nulla concordiæ via fuit. Vnde animatis ad bellum regibus: edouardus animaduertens Philippum scotorum partes sequi cum ludouico bauaro amicitiam init/atq̄ȝ armis se q̄maxime potest instruit. At cōtra Philippus controuersiam quæ burgundo duci aduersus Iohannem cabilonensem ob salinarum fontem erat sedat. Quo tempore cometes apparuit ignitissimus futurorum quæ superuentura erant & astronomi pronosticabantur index. Naꝫ & ab anglis incursiones plurimæ atq̄ȝ incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci grassati sunt occupatis in vasconia plerisq̄ȝ locis: incensis quoq̄ȝ in anglia duce Nicholao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum flamingis societatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo insuper rege dissuadente. Sed erat gandaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus:& q̄ seruili ministerio Carolo valesio aliquando seruierat. Hunc cum astutus esset & ingenio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenses comparat:ita vt non parui intra paucos dies fuerit æstimatus. Nactus ergo nomē Iacobus arteuella gandensibus q̄ necessaria illis esset anglorum communio ostendit. Flamingos omnes lanificio deditos esse dicens:qui (nisi ex āglia)lanas nullas haberent:ideo operæpreciuм illis esse Edouardi partes sequi. hac oratione persuasis Gandensibus ipse brugas petit satellite multo stipatus. Deinde ypras atq̄ȝ alia maritimæ ore oppida persuadens ab omnibus magna lætitia exceptus est. Postea autem conuentu Gādaui facto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere. Atq̄ȝ ita omnes qui exulabāt ad se reuocarunt:coacta nobilitate obsides dare ne secus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gādauum se contulit: si forte reducere ad meliorem mentem flamingos posset. Qui veniente comitem apud se distinent. Sed

Punit⁹ iudex corruptus pecunia

Cometa.

Bellū exarsit inter francos atq̄ȝ anglos

Iacobus arteuella.

Flamingorū coniuratio

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti se pœnitere & eoruз sententiam sequi simulat: & recepta qua vtebātur veste cœpit inter illos perfamiliariter cō uersari. Tandem bonam apud illos oppinionem assecutus: insigniores fœminas ad conuiuium accepit Post delicatissimas epulas cum iocatū lusumq; esset: comes venatum ire simulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumq; volucrum turba Atq; hoc pacto dum querendis vel ardeis vel feris quisq; studet: ipse cum paucis se surripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis factionis autoribus sacris & communione christianorum pontificis romani auctoritate interdicere facit: missis qui sententiam exequeretur siluanecteñ. episcopo & guidone castrensi dyonisiano abbate. Hęc quę de comite scribo frossardus gesta esse tradit obsidente calisеum Edouardo. Qui ysabellam filiam comiti desponsare adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias egre admitteret: qa eius pater fuisset ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum sollicite laborauit. Dum hęc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atq; inde in alemanniam cum vxore sua hannonieñ. comitis filia se confert: vbi contracta cuз ludouico bauaro pseudo imperatore atq; excommunicato societate: ludouici vicarius constituitur vt nominis amplitudine theutones ad sese alliceret. Quorum magnum numerum proposito stipendo comparauit. Nec philippo cura defuit se suosq; aduersus imminentem hostem instruendi sed collecto ingenti exercitu: ad ambianos castra metatus est. Vbi postq̄ longo satis tempore concedisset cognito q̄ edouardus apud alemannos delitiis vacaret pręsidiis per munitiores vrbes depositis reliquum exercitum dimittit. Visus est p id tempus sub minore versa alter cometes sine vllo splendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi classe onerarias naues non sine suorum cede capiunt. Que cum multis variisq; opibus cumulate essent magno francis commodo extitere. Hautona quoq; anglię ī ora maris oppidū iniicientibus ignem francis conflagrauit. Et penna arx in agro agenensi excepta est: ipsi præterea Gandenses duce iacobo arteuilla alias flandrie regiones ad defectionem sollicitant quæ cū se dicerent in francos arma non sumpturos: non inquit arteuilla in francos: sed in comitem bellum paramus qui nos & vectigalibus premit & afficit iniuriis. At Philippus prudenter coniectans que ab anglis flamingisq; bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos priuilegiis donat. & Haricurie principatum comitatus appellatione decorauit. Et eisdem diebus in Philippi potestateз venere burgus & blauia munitissima in aquitania oppida deprehensis eudone caluomōtensi & iohanne de albreto. Contra vero ad maris littus Picardiam versus angli tramportum capiunt. Et edouardus quas numerosas diuersarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in franciā mouet. Cui ad sanctum quintinum viromandiæ non contēnendum oppidum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurit. Interim tamen dum ibi tantisper se continet: dum omnes copie conuenissent anglus Terrasciam populatus est. Conuenientibus simul copiis: cum rex manu conferere inter burumfossam & flamingariam instituisset: quideз in exercitu primores id agere dehortantur: esse veneris diem que christianis venerabilis eē solet. Militē eo die magnum iter confeci sse: neq; equis spacium fuisse pabuli aliquid capiendi. intercedere præterea inter se & hostem locū transitu difficilē. Igitur vtile fore si in posteram ꝓximam diem prelium itermittat. Hec & si inuitus audiret Philippus: prelio tñ abstit

Haricuria ī comitatū erigit.

net.Interim edouardus intempeste noctis silentio : francia relicta ad theuthones in brabantiam se recepit.Quare fraudatũ se rex arbitrat⁹ exercitum in franciã reduxit. Fugit edouardus Edouardus a flamigis rex frãcorum appellatur.

At flamingi comite suo deserto ad edouardũ proficiscentes eũ vt francorũ regẽ ꝯsalutant in verba eius iurantes.Ea flamingorum veneratiõe letus edouard⁹ ꝙ eorum auxiliis rẽ ꝑclaram gesturus esset:in angliam pgit pecuniã ad belli vsum coacturus.Interea terrascẽses q hannoniis finitimi sunt:duce iohãne veruino hannoniam vastant aspra oppido nonnullisq͡ʒ locis incensis.Hac calamitate offensus iohannes hannonię comes veruinum in prelium prouocat:die ad dimicandũ dicto Qđ cũ nõ detractaret veruin⁹ comee aubentũ q̃ francorũ erat suo ꝑsidio destituta(naʒ ad veruinũ latur⁹ opem miles ꝓfectus erat)populatur atq͡ʒ incendit.Grassabat aliunde & ipse anglus & bolonie suburbana cũ aliquot nauibus cremat Diu quidem p annos tres cũ oĩa incursionibus pderentur & milites inter se leuibus tm̃ ꝑliis ꝯtenderent multis populis incõmodis grauabatur. Nã tornacenses Philippi iussu ad curtracõ excurrentes numerosam pecudũ & boũ ꝑdã ex flandria abegerãt.At edouardus in angliam traiiciens comitẽ salberiensemoxone dñm rebus flandrensibus ꝑfecerat.Hi vt aliquo insigni facto nomẽ p edouardi abscẽtiã cõpararẽt insulã obsidere ꝯstituũt.Quare accersito guillermo montisacuti qui regine apud sanctum bauonẽ gãdaui cœnobiũ puerpere custos a rege anglo fuerat deputatus Armẽtariaʒ q̃ nõ ꝓcul ab insula distabat & eũ genuẽsiũ cohors tuebatur incẽdunt. Inde marq̃te monasteriũ adeũtes ibi cõsiliũ capiũt de isula obsidendã.Mittunt ducenti eqtes cũ salberieñ.& guillermo q insule situ explorẽt.Quorũ cognito aduentu: insulenses clã bona ciuiũ parte emissa duce relaio viro nobili appropinquantẽ oppido salberienseʒ a tergo inuadũt capiũtq͡ʒ:reliquis fere oĩb⁹ interẽptis pductũ aũt ad regẽ hostẽ anglũ in castelleto parisiorũ carceri Philippus committit. Salberiensis apud isulã fusus

Hoc malo auspicio flamingi nutantes de pace ad philippũ nũcios mittũt.Verũ pacis leges quas illi ꝓponebãt rex nõ admisit.Reiectis igitur a se nũciis:copias attrebatũ ducit ꝑmisso in hãnoniã filio suo iohãne q regionẽ popularet:q collecto ex finitimis presidiis exercitu post duras excursiones valẽcenas vsq͡ʒ latissime factas:cũ ad scandouerium castellũ dies fere.xv. in obsidione sedisset adueniẽte Philippo obsessi paulopost: se & fortunis suis saluis deditionẽ fecere.Arce diruta ad thuinuʒ q̃ arx cameraceñ. epi erat pgũt:quã a richardo lymosino egregie defensam & scalde flumie allutam philippus ptinaci oppugnatiõe vexat: in queʒ a bochayni presidio quod ꝓpe erat fiebant quotidiane incursiones.Nec lõga mora interfuit:ecce brabantinorum dux & gheldrensis comes & iacobus arteuella cũ multa flãdrensium manu ad diuersã qua philippus militeʒ habebat scaldis ripã castra fecere.Ponte ad scaldẽ extructo freq̃ns & acris pugna fuit.Sed machinarũ crebro iactu ꝑcussis muris castelli: ꝑfectus(opibus in nauẽ depositis atq͡ʒ igne in arcem iniecto) ad alemãnos nauigat. Quibuscũ silẽti nocte aufugit.Flagranti aũt castello miles francus succurrit incendio restĩcto Inde normãnie dux iohãnes assumpto in societatẽ burgũdionũ duce:hãnoniã infestat: qua decursa paucis post diebus ad Philippum patrẽ reuertitur . Cõstituerat Philippus bouchaynũ obsidere:sed audito edouardi conatu qui numerosa classe ĩ flãdriam traiicere nũciabatur : Locis hostibus finitimis præsidio imposito franciaʒ repetiuit:ad cõparandam aduersus edouardum classem.Quã ex normãnis picardisq͡ʒ (ducibus mareschallis)celeriter eductam armis milite commeatuq͡ʒ philippus instruit:institutis ductorib⁹ hugone quiereto:nicholao bucheto: & barbauario ma- Classis frãcorum

ritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarum nauium classe mouentes ante sclusam flandrie communem portum constiterunt: ita vt nec anglo ingrediendi nec flamingo egrediendi potestas esset. Hec francis agentibus Edouardus roberto ar-thesieñ. comitante conscensis nauibus prospero vento in conspectum france clas-sis paulo post adnauigat. Quo animaduerso barbauarius ecce o commilitones in-quit regem anglum. Qui si omnibus nauibus nos in hoc angusto mari intercipiat nulla nobis erit classem dilatandi potestas. Satius esse arbitror: in late patens pela-gus nos traducere quoruz in oculos sol irradiat & maris fluctus nobis aduersatur Hec barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniæ ra tionem melius q̃ naualem pugnam ministrares. A furca pendeat qui hinc discesse-rit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu soluit. Ante om-nem edouardi classem precedebant onerarie naues due quibus nobiles quidam ã-gli vehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negocio naues superat. occisis qui in ea erant vniuersis. Sed instauranti tota classe pugnam edouardo cum portu ad hunc franci se continerent & loci angustia atq; hostium multitudine ita p̃ merentur vt sese explicare non possent nec in continente se recipiendi facultatez ha berent littora flamingo obseruante postq̃ oras sed acerrime depugnassent periere: pridie festi iohannis baptiste anno salutis trecentesimo quadragesimo supra mille. Itaq; quieretus in hostium potestatem viuus incidit: qui classis partem sibi attribu-tam solis piscatoribus & vilis ministerii hominibus armauerat ꝙ eos scilicet mo-dico stipendio conductos acceperat nobilitate contempta cui maius stipendium opus esset. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in malum sub latus strangulatus est. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigiis barbauarius euasit reliqua classe amissa cum illis duab⁹ quas sub ipso pugne preludio captas ret tulit. Cecidisse ex vtroq; exercitu triginta milia traduntur. Edouardo autẽ femur tragula traiectum fuit. Qui solidato vulnere: gandauum omnes belli duces accersit vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Est in frossardi hystoria francos omnes in hac nauali pugna occubuisse. Et cum ipse autor plus anglis q̃ francis suo more tribuat: contrahit vt vult suam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime verum est buchetum alterum classis ductorem fuisse a malo iubente Edouardo sus pensum: id tamen frossardus preterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertine re non ignorabat. Cum anglus copias in continentem deposuisset atq; Ganda uum peruenisset Placuit omnes copias bipharíam diuidere vnam alemannorum atq; gandensium qui tornacum versus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad o-ram maritimam & casletum incolunt: cui Robertus arthesiensis præficeretur san-ctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipe ad sclinium tornaceñ. episcopi prædium tentoria sua ponit atq; ciuitatem vndiq; circiumuallat. Erat enim in eius exercitu preter anglos brabantinorũ dux comes hannoniæ: Iacobus arteualla & ex theutonum proceribus q̃ plurimi: ita vt omnis exercitus centum & vigniti milium esse diceretur. Postq̃ philippus cognouit qđ ab edouardo ageretur connectabilem: fuxi comitem: & bertrandum alteruz ex ma reschallis cũ quattuor equitum milibus tornacum mittit. Burgundorum vero ducem cum magno procerum numero ad sanctum audomaruz ꝓgredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipse delecto sibi exercitu castra inter attrebates lensumq; habuit: dubius ad hunc quorsuz idinaret

Clades ingẽs francorum a-pud sclusam

Robertus vero arthesien̄ cui attributi inferiores flamingi erant: vix eos ducere potuit cum omnino instituissent nouemifossam non pretenire. Sed dolo vsus Robertus affirmat se ex oppidanis sancti audomari binas litteras excepisse quibus maxime sperabat patere illi in vrbem aditū si illas copias promoueret. Creduli roberto flamingi arquas qui vicus est in flandriam euntibus sancto audomaro proxim⁹ arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incursiones atq̧ incendia fecere. Interim mens philippo fuit in Robertum arthesiensem ducere. Quod postq̄ Robertus cognouit vocatis ad se suis exercitus primoribus ait tempus esse ad sanctum audomarum propius concedere: se alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam occasionem prætermittat. Leti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto ordinātur. Igitur duplici acie instructus proxime hostem copias sistit. Pugnatum est diuersis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites aliquot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum fuit: arthesienses & nonnulli ex flamingis qui in francorum exercitu erant in alam berghēsium atq̧ furnensium irruentes & comes arminiaci aliorsum pugnam in yprenses committens: hostem in fugam vertunt. Rediens autem in castra robertus cum deserta omnia comperisset casletum primo deinde ypras: mox ad Edouardum se recepit. Ex quinq̧ & quadragita milibus qui cum Roberto militabant tria tantum milia interēpta fuisse memorie proditum est. Fuga flamingorum cognita Philippus ypras copias ducit & edouardus de vindesora obsidere tornacum festinat. Litteras quoq̧ ad philippum in hac sententia dat. Non ignorare illum pro sua virtute & sapientia frācie regnum ad se optimo iure pertinere: quod vi atq̧ armis ipse Philippus vsurparet: se propterea flamingorum maxime auxilio in franciam traiecisse quæ sua esset: ideo scite probeq̧ facturum se iniurius vltra non fuerit sibiq̧ dubitam hereditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeq̧ violetur. Si minus id curret: se ligat homines belli peritos centum quibus cum ipse secum cum totidem armatis congrediatur. Alioquin totis copiis ad pugnam descendat. post præsentes litteras scriptas decimo die ad preliandum constituto Ad has angli litteras Philippus ad insequentem modum respondit: se vnas quidem litteras vidisse que edouardi nomine ad Philippum vallesium date esse ferebantur. Sed quia ad se regez scriptas nō esse constabat ad ea que a Philippo peteret non opus esse responso. Sed quādo quidem in franciam arma intulisset: qui sibi francorum regi debitam fidem supra paucos annos prestitisset atq̧ in eius verba iurasset: se ita regni maiestatem tutaturum vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neq̧ se multi estimare q̧ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile consiliis ad defectionem seduxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atq̧ communitates comitem suum aliquando recepturas. Nunc quia de Edouardi in regnum frācorum aduersus Philippum controuersia locus incidit: non impertinens est paucis ostendere quo iure anglus regnum ad se pertinere decertarit. Philippo pulchro masculinæ prolis tres liberi & totidem fœminæ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus est: Phillippus longus / & Carolus pulcher: fœminæ diuersa matrimonia sortite sūt. Margareta Edouardo castellæ regis filio nupsit: ysabellam Edouardus secundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fuit decessit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima successione tenuere. Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip-

Littere edouardi ad philippum.

Respōsio philippi.

Quamobrē disceptauit edouard⁹ de regno francorū

po longo Carolus pulcher successit. Hutinus annum longus quinq; : pulcher annos septem (nullis liberis relictis) regnum possedit. Nam iohannes hutini filius duz remos vnctionis gratia petit/moritur. filiam ebroicen̄. comes sibi copulauit Philippo longo hutini successori vnica filia fuit comitis arthesien̄. vxor. Quare moriente longo: successit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliquisset: turbationis de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cum blancham regina pepe risset de legitimo herede contentio insurrexit. Erat eodem tempore ex carolo vallesio Philippi pulchri fratre superstes Philippus filius qui & vallesius appellabat cum fratre carolo alenconii comite Edouardo igitur atq; Philippo valesio de successione contendentibus: conuentus francorum habitus est: quem trium statuum contionem vulgus vocat. Ibi de contendentium iure diu multumq; disceptatum est dicentibus vallesianis Philippum Caroli pulchri heredem esse cuius & duorum precedentium regum Hutini & longi consobrinus per genus masculinum esset. Contra asseuerantibus anglis edouardum tertium non iniuste regnum vendicare: quā ysabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum soror genuisset. Igitur cum ex regibus nepos & masculus esset edouardus successorem caroli diffiniuū iri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua: quæ a pharamōdo vt supra scripsi francis data in illos vsq; dies obseruatissima habebatur. Ea lege soli virili sexus reges a maribus regibus orti: regnum administrent nec ad eam dignitatem fœmine admittuntur: Cuius legis hec sententia est. Nulla hereditatis portio de terra saliqua ad mulierē veniat. Terram autem saliquam francorum iureconsulti eam dicunt quæ soli[9] regis est. & a rege alodii dittat quæ subditos compræhēdit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa principis maiestate. Astipulabatur præterea vetustissimę legi diuturna consuetudo quę mares non fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex femina ortus erat nulla successionis ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiam Edouardus ex matris origine sibi presumeret: videret ipse nauarre regem qui ex hutini filia & ebroicen̄. comite cum natus esset: nullam in regno potestatem quesiuisse q; intelligeret fœminas a regni hereditate esse semotas His rationibus edocti ii qui cōmuni auctoritate consilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec edouardus detraxit: fide post paucos annos apud ambianos Philippo de aquitanię feudo prestita. Cuius deniq; aspernator sicuti ex prescriptis paulo supra litteris constat tornacum flamingorum auxilio fretus obsedit. Igitur coangustati obsidione tornacenses missis ad Philippum nunciis orant suppetias ferat commeatum ad eos propter circunsedentem ciuitati hostem importari non posse. Tornacensium conditione accepta: Philipp[9] delectos confestim proceres cum instructis duobus militum milibus mittit. Ipse vocatis ad se belli ductoribus petit vtrum meli[9] iudicarēt in flandriam ne penetrare an tornacum proficisci. Tornacum petere satius visum est. Mouit igitur rex & a tria miliaria proxime hostem castra ponit. Interim cum neq; tornacum anglus oppugnaret: neq; hostem Philippus lacesseret; sed nūc a francis nūc ab hānoniensibus atq; brabantinis flamigisq; fierēt excursiones: & diriperentur circunstantia oppida: concordiam inter reges comitis hannoniæ mater & philippi regis soror procurauit atq; inducias obtinuit. Compositionis forma hæc fuit. Edouardo aquitaniam & pontiuiacum Philippus restitueret; flamingis debitum omne remitteret: excommunicatione qua tenebantur oboleta.

Terra saliqua

Philippus copias tornacū ducit.

Ad hunc modum rebus compositis exercitu dimisso: Philipp⁹ franciaȝ: Edouardus gandauum petit. Eadem tempestate Iohannes Britonum dux sine liberis vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter carolum blesensem & iohannem de monteforti excitata est. Itaqꝫ guido & iohannes fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guido Lemouiceñ. vicecomes relicta filia quam carolus blesensis duxerat vxorem/cum pre iohanne fratre mortẽ incidisset iohannes montefortan⁹ ducatum vendicare contendebat: rep ugnante carolo qui britonum consuetudinem iohanni obiectabat. Britonum enim lege q̄q̄ multi eodem matrimonio fratres in nobili familia nascantur grandior natu patri ꝑ omnem hereditateȝ succedit. Et hic quidem nullis relictis liberis si moritur secund⁹ hereditatem omnino assequitur. Morienti vero quisquis ex eo generatus est etiam fœmina vendicat principatum. Et sic deinceps per fratrum successiones eadem lex obseruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita esset ad eum vxoris nomine ducatum pertinere carolus certabat. Atqꝫ ita in iudicium parlamentei senatus re ꝑlata principatum blesensi iudices attribuerũt. At iohannes montefortensis ne senatus sententie accederet nãnetum vrbem profectus est: meditatus armis se tutari. Verum inanis eius conatus extitit. Nam missis nannetum iohanne normannie duce: & Carolo alenconii comite montefortensis ad philippum deducitur quem apud luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortensis impedimento!. Edouardus (q̄q̄ per id tempus inter philippum & se inducie prorogatę essẽt) robertuȝ arthesienlem ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui prima expeditione cum incursiones aliquot predasqꝫ fecisset: ad Edouardum reuersus iterum cum salberiensi comite mouens pugna nauali cõmissa in femore vulnus accepit vnde paruo post tempore decumbens morte absumitur. Transfretauit quoqꝫ ad britones. Edouardus: vannasqꝫ vrbem maritimam circumsedit. Quod postq̄ philippo nunciatum est qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit Cuius aduẽtu cognito edouardus obsidionem soluit. Legati autem romani prenestinus & hannibal qui pacis causa a pontifice clemente sexto venerant postq̄ vident reges non procul ab alterutro distare crebris de legationibus de pace agunt. De qua cum non cõueniret īducie positæ sunt intra quas vtriusqꝫ regis oratores se coram pontifice sisterent. Qui controuersiæ causa cognita meliores pacis conditiones nõ vt iudex sed vt publice pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus philippi oratores ad pontificem missi cum de ludouici bauari absolutione nichil impetrant (nam vt bauaruȝ ad se anglo rege relicto: Philippus conuerteret absolutionis eius procurationem apud pontificem omni curia tractabat). De dalphinatu viennensi hæc composita referuntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum spes vlla erat. quamobreȝ ad vicinum sibi regem prospiciens: a quo principatus eius pace belloqꝫ administrari posset: Philippum Philippi regis filium successorem atqꝫ heredem instituit: nec multo post pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians predicatorum ordinem Lugduni ymbertus professus est. Et ab eo quidem tempore ymberto defuncto franci viennã delphinatũqꝫ possederũt Inter tot que supra memoraui bella cum Philippo pecunia parũ sufficeret: nouã exigende pecunię formã excogitat: qua sine cuiusqꝫ conditionis discrimine omnes regnicole tenerentur. Sal quo nemo facile abstinet cõparari aliũde q̄ ex publicis q̄ instituerat prõptuariis vetat. Quod aũt a mercatoribus aut emptum hactenus: aut posthac emenduȝ esset

Inducie

Cõtentio de ducatu britãnie.

Edouardi ꝑfidia

Robert⁹ arthesieñ. moritur.

Dalphinatus ad frãcos ꝑtinet.

Vectigal ex sale.

Id ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporu3 precio in dicto distribuendum fore. Id tributi genus & si graue multis visum est. ad hanc tamen vsq3 ætatem penditur: ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit. Monetæ insuper æstimationem auxit ita vt quæ vnius denarii erat quinq3 denariorum paruo post tempore haberetur. Quæ res annonæ caritate3 importauit ita vt tritici sextarius. lxxvi. auenæ vero septuaginta solidis venirent. Eadē frumenti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis assensu magnam tritici ex agro aurelianensi vastiniensiq3 atq3 blesia nauibus copiam imponit quæ per ligerim ad burgundos veheretur. Id moleste ferentes aurelianeñ. cōcursu facto naues expilant & omne frumentum venale extrudunt: cuius rei certior factus rex missis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negocium dat autores supplicio afficere. Oliuerius præterea de clissone qui a rege defecerat compræhensus parisii capite punitur. Puniuntur eadem causa gaufridus malestretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quida3 ex britonu3 nobilitate qui Edouardi partes sequebantur. Par quoq3 pœna secuta est Guillermum baconem/ Richardum perseium/ & rochetessonem qui Gaufrido haricurto normanniæ principatum affectanti fauebant. Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiii. supra mille. ccc. Philippi iussu iohannes normannorū dux auinionem ꝓfectus est: vt sicuti conuenerat de regum controuersia apud pontificem ageretur Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non satissufficiens experiendi in iudicio potestas erat: re infecta iohannes ad patrem reuersus est. Tunc blancha Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsit. Et eodem prope tempore cū edouardus sclusam se contulisset spem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito ꝙ arteuella gandēsibus fuisset trucidatus retro in angliam abiit atq3 ad aquitanos copias mittit: qui inducias sua sponte violauerant. Arteuella autem ꝓditionis suspectus/ Gandauum a magistratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neq3 passa est cadauer sepulchro conditum consumi: sed inde effossum feris & volucribus exedendum abiecit. Nuncio de anglorum in vascones aduentu accepto Philippus iohannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed postq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas per eam regionem arces occupasse. de rebus bene gerendis desperans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens aguilonem obsedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: soluta obsidione: in franciam venit. Per id tempus anno salutis Millesimo trecentesimo quadragesimoquinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita excessit apparētibus illi in ipso excessu demonibus. Tāta siquidem coruorum turba ædibus moriētis insedit: quantam esse in gallia nemo iudicasset. Erat per id tempus compendii ciuis symon poilletus qui verbi ꝓdigus dicere non veritus est Edouardo q̄ Philippo plus iuris ad franciæ regnum pertinere. Quamobrem mox compræhensus atq3 in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde cruribus atq3 postremo capite exsectis: diras pro sua temeritate pœnas luit. Constituerat Philippus magnam classem cogere vt in angliam traiiceret: atq3 eius rei causa missis ad genuam nunciis onerarias naues expectabat: & fabricare præterea insolitę magnitudinis nauem apud harfleū normanniæ portū iusserat. Sed cunctantibus qui missi erant: atq3 appellente in normaniam cum cētum supra mille nauibus edouardo: instituto Philippus abstinuit compulsus aduersus hostem militem instruere. Interim dum cunctatur: festinabat

Monetæ valor augetur.

Caritas annonæ

Oliuerius de clissone capite punit & alii

Edouardus iterū nocens

Coruorum grex

Stultus locutor punitur

anglus cum Gaufrido haricurto omnia po pula ri. Itaq; montemburgum: carentã sanctum londum thorinum/cadomumq; occupat: prædis inde abactis & in angliam traductis. Cadomi autem cum pleriq; non parua nobilitate proceres & guillermus bertrandus baiocensis presul presidii causa essent. q̃q̃ oppidani obstinatis viribus hosti resisterent retro tandem (nescio quo reuocante) cedentes. anglum mox in oppidum irrumpere conspiciunt. Atq; ipse conestabilis cum iohãne de tãcaruilla arce egressus capitur/& in angliam dimittitur. Ex cadomo lexouios Edouardus petit. Inde fallesiam mox rothomagum ducens: postq̃ philippum exercitum ibi habere cognouit: ad pontem archę se conuertens: a philippo præuentus est qui ydoneum bello locum occuparat. Quo potitus rex edouardo per nuncios mãdat: si in prælium totis copiis veniat: se pugnandi potestatem facturum. Nunciis anglus respondet non detractaturũ se prælium dum in agrum parisiensem venisset. Conserendi spe accepta philippus ad diui germani monasterium se recepit. Anglus vero per agrum vernonensium iter faciens suburbanis succensis mantam alias medõtem accessit. Deinde meulanum oppugnare conatus cæde suorum damnificatus est: eapropter ira excandens murilum proximum meulano locum totum prorsus incendio consumpsit. Nec cunctatus possiacum accessit omnia sancto Clodoaldo tenus diruens cremãsq;. Cui ne retro abeundi potestas foret: ponte qui est possiaci a francis refracto: interceptus anglus videbatur. Sed cum se per montefortem iter habere simulasset: & Philippus vt illi occurreret ad antonium vicum castra posuisset: restituto possiaci ponte anglus bellouacum abscessit. Quod postq̃ resciuit philippus se proditum esse palã magna voce querebatur. Vnde hostem persequi omnino constituens: cum audisset anglum per picardiam iter ad mare conficere: abbatis villam pontiuiaci primarium oppidum petit. Habebat arenis castra eo die anglus & se ibi militemq; reficere constituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiiceret: nuncium miserat accepit. Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto: ad vicũ quem blancam aquam incolæ dicunt iuxta creciaci siluam castra fecit. Nec transitũ impedire potuit godemarus fayacus: quem vt anglum traiici prohiberet cum duodecim milibus pugnatorum Philippus præmiserat. Eo cum proxime se Philippus contulisset: sciscitatus q̃ procul hostis abesset: cum mentientibus sibi quibusdam crederet hostem duodecim miliaribus distare: ipse vt erat ardens congredi: ãglos prospicit tribus tantum passuum milibus abesse: protenus ergo signo suis dato q̃q̃ ordinem miles non seruaret in hostem vadit. Erant balistarii genuenses ad numerum quindecim milium in prima fronte constituti. Qui ad primũ sagittarum strepitum (quibus anglus statim ineunte pugna vsus est) exterriti in fugã se conuertũt. Quos cũ persequi philippus atq; interfici iubet: magna nihilominus reliqui exercitus pars deserto rege fugæ se dedit: magna pars fusa occisaq; est: cum ex acie hostium sagittarii tãtum depugnassent. In interemptorum numero primi fuere bohemus rex: alenconii comes philippi frater/Lotharingorum dux/Ludouicus flamingorum comes/Comes haricurtus & sancerrensis: alias castri cæsaris quod oppidum olim agendicum dicebatur. Philippus vero ad ambianos nocte cum paucis se recepit. Postridie pugnæ qui dies erat dominicus permulti pedites atq; equites ex fuga recepti cũ ad castra sua redirent: visis procul francorum signis quæ erecta angli tenebant: rati illic aciem francorum esse: in manus hostium incidentes multo plures ex eis q̃ pridie oc

Conestabilis & iohãnes de tancaruilla in angliã ducũtur.

Pugna apud creciacum.

cisi sunt. Strages fuit occisorum milium triginta. Hác pleriq͡ʒ stragē vindice deo factam dixerunt: aliis in Philippum culpam referentibus: qui spreto procerū præfectorumq͡ʒ cōsilio: cum militem diuturno itinere defessum haberet/nulla quiete data in hostem incurrit. Fuisse per id tempus per franciam vestimentorum nimiam deformitatem scriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitā agere francos a vestibus iudicares. Crediderim non defuisse illis & lasciuiam atq͡ʒ superbiam quottidiana gentis mala. Itaq͡ʒ continuo vix decennio vnius modi indumentū seruat: nouitatis semper studiosa. Itaq͡ʒ vel angustia vel laxitate: item breuitate seu longitudine vestimētorum galli peccant semper. Philippus autem multa secum repetens godomarum fayacum suspectum habuit q͡ꝫ hostem apud blancam aquam a vado non propulisset: voluit propterea godomarum supplicio afficere. Consilio tamen iohannis hannoniensis ab ira temperauit. Victor edouardus re prospere gesta per monstrolium boloniamq͡ʒ viam faciens: in planicie calisii castra fixit. Indignatusq͡ʒ q͡ꝫ oppidani illi obsisterent iurat se inde non moturum: donec oppidum expugnet: atq͡ʒ ita vicus lo quodam leui materia non procul a callisio extructo (quem villam nouā audacem appellauit) ibi diuersari per obsidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flamingi commeatum affatim ministrabāt. Sed postq̄ defuncti comitis ludouici filiū in dominum admiserunt alius illis animus fuit. Interea cum hæc in picardia geruntur: comes darbus qui burdegalam tenebat postq̄ iohānem normannorum ducem aquitaniā reliquisse cognoscit: xantonas: sanctum iohānem āgeliacum: pictauumq͡ʒ occupat: & prædis inde factis burdegalam reuertitur. Gaufridus autem haricurtus quem a philippo defecisse & normāniam affectasse supra scripsi: commissorum a se pœnitens: collum mātili quasi fune circumligat atq͡ʒ ita ad philippū veniens & vociferans. Prodidi inquit regem & regnum: misericordiam tuam rex expeto. Cui veniam philippus impartiuit. Paulo post reparato exercitu: hisdinum arthesii oppidum rex petit: vt anglum pugna adoriretur qui tam arcta obsidione mari terraq͡ʒ calisianos premebat: vt nichil victus ad eos inuehi posset. Dū sedet ad calisiū edouardus: gauuinus bellomontanus laudunensis. qui lauduno relicto se ad mediomatricos receperat: per colinum tomelum miseræ conditionis hominem litteras ad anglum dat quibus spondet illi laudunum tradere. Est autem laudunum non procul a viromandis in colle edito ciuitas: bello in omnes finitimos gerendo accommodatissima. Colinus acceptis a gauuino litteris: cum francus esset diu dubius fuit anglone an franco regi eas reddat. Stat tandem animo sententia ad philippum proditionem deferre. Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat. vbi gauuinus illum prestolabatur. Vtebatur autē proditor religioso habitu & se specie pietatis occultabat. Colinus postq̄ ad remos se contulit: prætore certiore ab eo facto gauuinū ꝓdit: qui laudunum a pretore perductus: post acceptas a plebe multas contumelias: postremo lapidibus obrutus est & eius vnicus filius paterni criminis cōsors perpetuo carcere afflictus. Interim callisiani commeatu defecti postq̄ Philippus desperato subsidio auxilium ferre non potest: anglo se dedunt: vita atq͡ʒ vna tantum veste illis concessa. mense vndecimo obsidionis āno christiani natalis. M.ccc.xlvii. Relicto igitur callisio omnes cum ad regem francum venissent plurima ab eo humanitate accepti sunt. Instituitq͡ʒ philippus vt nulli potestas magistratus aut officiū committeretur: donec qui callisium tam ingenue defendissent singuli singula officia recepissent. Inter quos primarius erat iohānes viennensis burgundus eques. Cui⁹ opa

Gallorū indumenta.

Callisiū ab edouardo obsessum

Nota Haricurti comitis pœnitentiam.

Gauuinus ꝓditor

Callisiū edouardo deditur.

callisium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanserat. Callisio recepto edouardus aymerum pauiensem oppido præfecit. A quo cum Gaufridus charnus qui sancto audomaro præerat callisium pecunia redimere voluisset re comperta: in emptoris perniciem fraus recidit. captus enim & grauiter vulneratus in angliã missus est. Qui autem cum eo tam gloriosum facinus aggrediebatur dominus de mõtemorentiano fuga se saluauit. Per id tempus carolus blesensis britonum dux apud rupem lerianaꝫ victus captusq̧ ab anglis est. Tot incommodis affect⁹ philippus consilium parisium contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda. Cui sine controuersia omnes assentiuntur ꝓmittuntq̧ singuli auxiliuꝫ ferre: atq̧ vt stipendio militi soluẽdo pecunia quereretur: itur in aduenas italos qui fœnus exercebant. Illi enim præter regias leges fenus augebant: ita vt supra milia librarum decem primæ sortis ad quattuor & viginti milia librarum parisiarum vsura increuisset. Eam ob rem eorum bona fisco deputata sunt. Grauis eodem tempore pestilentia francos affecit. absumptis per annum & semis triginta hominum milib⁹. Eadem tempestate ex teuthonibus exiuere in franciam complures qui se flagellis & acutis stimulis percutientes pœnitentiaꝫ de suis peccatis agere se dicebant. Sed a philippo prohibiti vix abstinuerunt. Mortuis vero vxoribus Philippus blancham regis nauarre filiam iohannes eius filius iohannam boloniensem vxorem accepit. Comes blesensis capitur.

Edouardo adhunc apud calisium agente: intercedentibus romanis legatis induciæ anni vnius a regibus concesse sunt. Hec cum anno salutis. M.ccc. quinquagesimo mense iunio aguntur: Philippus mense augusto apud nogentum regis moritur annum agens quinquagesimumseptimum: qui bene fortunatus primum deide fœlix postremo optimus christicola appellatus est: & apud diuũ dyonisium humatus postq̃ annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebus iohannes. xxii. pontifex romanus de diuina cõtemplatione atq̧ visione temere sentire atq̧ predicare ausus est aduersantibus illis catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Hui⁹ regis opus est monasterium virginum ordinis sanctæ clare apud põtem sancti maxentii quod de moucello appellatur. Qui locus ob bonorum publicationem cuiusdam lese maiestatis dãnati philippi fisco fuerat adiectus. Iohãnes xxii.

Eiusdem compendii Liber nonus

TErre commendato philippo vallesi iohãnes ei⁹ fili⁹ regnuꝫ adept⁹ est & de more francorũ regũ remis vnctus. Qui inde parisiũ repetens incredibili oĩm letitia exceptus est. Venerat tũ ex ãglia solut⁹ carcere radulphus angi comes & conestabilis quẽ cadomi ab anglis captũ supra enarraui. Hic ꝙ in iohãnẽ vt ipse spõte cõfessus ẽ crimẽ lese maiestatis cõmiserat apud neellã parisii capite trũcatus est: substituto inconestabilitatu iohanne hispaniẽsi quẽ rex angolismẽsi comitatu paulo ante donauerat. Tunc dira annone caritas francos vexauit. tritici nãq̧ sextarius libris octo parisiorum veniebat. Per hos dies in xantonibus infœliciter aduersus anglos a francis duce guidone neellensi pugnatuꝫ est: eodem cum plurimis francis occiso. Sꝫ ne prorsus inimica fortuna esse videretur sancti iohannis angeliaci oppiduꝫ a francis receptum est. Sed accessit ab anglis aliud detrimentum. Agente enim iohanne apud

sanctum audoenum in agro Parisiensi diem festum ordinis stelle:quam pro insigni suos portare instituerat:aderat illic inter aulicos matheus de bonquinghem quem arci guinaruȝ prefectum iohannes posuerat. Qui per inducias que cum anglis con uenerant nihil doni metuens guillermum bellicorum sui loco statuerat Hic guinas anglis ꝓdidit. Et paulopost perfidie penas luit. Facta etiā cedes ē a carolo nauarro rege apud aquilam normannie vicū Nec eius cedis causam scriptam inuenio. Qui escentem noctu iohannem hispaniensem francie conestabilem missis satellitibꝰ ne cari nauarrus iubet. Nec homicidium dissimulat. Sed datis ad complures ciuitates: atqꝫ ad regios consiliarios litteris iohannem legitimis causis interemptum fuisse di uulgat. Nec secus necis autorem se predicare verebatur q̄ si aperto bello crimen de fensurus aduersus regem esset. Cuius filiam desponsauerat Apud magnates raro af finitas valet. Nauarrū homicidā sequebantur Philippus eius frater gaufridus hari curtus dn̄s hābius iohannes maletus dn̄s item de gerardi villa quā grauillā voca mus. Almaricus de melanno & alii non pauci: Iohannes autem rex qui regni cōdi tionem & diram fortunam asperiorem reddere nolebat ad carolū nauarrū qui mā te agebat viros & dignitate & genere illustres guidonem bononiensem cardinalem robertū gallū laudunensem antistiteȝ borbonii ducē & comitē vindosinensem mit tit. Qui tametsi criminis impugnitatē carolo offerrent veteres tn̄ iuste indignatiōis causas adduxit. Deberi sibi ex composito & nuptiarū fœdere pecuniam Quam dis solui in primis opportere contendebat. Ea persoluta est: terreqꝫ plurimm attributū quod perpetuo teneret Liberū itē illi esset ꝓtoriū iter suos cōe instituere quare nor mannorū duci fuerat indultū quoad scacarium vocant. Super hec homicidis impu nitas concessa. Et q̄q̄ hec accepisset: nō tn̄ ad regem prius venit q̄ andegauum co mitem iohannis filium obsidem haberet. Venit tandem & apud senatum parlamē ti (sedente rege) carolus cōmisse cędis veniam postulauit: obtinuitqꝫ interueniētibꝰ reginis iohanna eius sorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quamo brem iohannes rothomagum se contulit & complures quæ ad carolum spectabāt arces ad se recepit. Verū reuersus ex nauarra carolus hortatu dalphini vienneñ. ad regem veniens se omni suspitione liberauit. Mouit p eos dies ex anglia gallie prin ceps edouardi filius & per aquitaniam ad tholosates irrumpēt carcassone burgum & quę oīa narbonam vsqꝫ erant igne consumpsit non occurrentibus illi arminiaco comite & aliis permultis copiis quas ad prouincie custodiā iohānes statuerat Edou ardus preterea induciarū impaciēs iureiurando violato arthesium rursus ingredit̄ & hisdinū vsqꝫ predas facit. Qui iohānem in eum ex ambianis ducētē cū audisset in tacto hisdino calisium regressus ē. Iohānes vero hostē sedēteȝ ꝓsecutus apud san ctum audomarum castris positis marescallum dodrehan ad anglū cum his manda tis legat. aut cum eo eo singulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrū edouardus acceptum habuit. Sed confestim transfretauit ad suos. Iohanni cum in franciam remeasset cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniaȝ ad bel li vsum cogere: Conuocatis ad regni primoribus omnium assensu promittuntur il li triginta milia armatorum in annos singulos q̄ populi impensa militi stipendia fa cerent. Nec fuit quispiā in omni francie regno: annuū vel ex suis operis vel ex ꝓuē tibus censum ꝑcipiens qui cogendo stipendio non cotribueret. Quæ res (vt ipe ar bitror) causa fuit seditionis plebeiorum attrebatium aduersus primores ciuitatis. Plebs enim in opulentos insurgēs aliquot interfectis reipublicę gubernacula vsur

Cedes a nauarro rege homine malo

Cura cogende pecunie

Seditio attrebatium

pauit. Ad quos missus a rege arnulphus daudregus francie senescallus centum sup plicio affecit. Rex preterea nauarrus iohanni continenter infensus: detractare id quod de stipendio agebatur cœpit. Cui haricurt⁹ comes & pleriq; normāni pceres astipulant. His rothomagi cū carolo normannie duce qui iohannis primogenitus erat in arce epulantibus iohānes cētum delectis equitibus secū assumptis p posticū ad eos clam ingressus omnes in vincula cōiecit. Nec moratus quattuor ex illis comitem haricurtū gauillam mabuum: & colinetū doubletū in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Relictos preter nauarrum regē friquetū & iohannez vaubatum abire permittit. Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarrus arces complures que in agro constantiensi erant presidio firmat caroli ignominiā vlturus. Ad quē mox cōcessit gaufridus comitis haricurti patruelis q coactis vndiq; iohannis inimicis comitis necē vlcisci studebant. Hi oēs duce principe clocestrie qttuor armatorum milibus stipati per lexouios ad becunheloynū: inde ad pontē audomari predas agentes pueniunt. Obsidebat tum arcē robert⁹ holecot⁹ q eorum cognito aduentu relictis impedimentis abscessit. A ponte audomari hostis bretolium contendit oia populatus Inde ebroicā pretereūtes vrbem (quā iohānis presidium tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere cōsumpta) vernoliū cū arce expugnant Que postq̄ iohānes cognouit copias quas coactas habebat educit. Sed abeuntem aquilā hostē pter interextantes siluas persequi destitit. Tulleriam tñ & bretoliū fortissima castella cepit: presidioq; muniuit. Deinceps carnotum profectus est vbi recēsito auctoq; exercitu cū accepisset richardum edouardi filiū maiorem natu: in bituriges & pictauos grassari atq; in turonos venturum turonum magnis itineribus, petit aio cum richardo conserendi. Id aiaduertens richardus pictauiaz regressus castra impeditissimis locis fecit quę dentissimis sepibus velut palis munita erāt Contra quē iohānes non procul a chāno castello acies suas tripheriā instruit: ita vt vix mille passus inter vtraq; castra itercederēt. Priusq̄ acies cōcurrerēt cardinalis petragoricus q pacis causam ab innocētio sexto missus pcurabat mognopere pacis rationes vtriq; pricipi pponēs postq̄ irritatos principū aīos flectere posse desperat castris excessit Richardus enim & si oīa q̄ iohāni abstulerat reddere non recusaret facto tñ malo nō est a francis exauditus. Sed irritat⁹ & furēs rex pcurrit in hostem. Aciē primā ducebat athenarum dux francię tūc conestabilis Quē magnis copiis instructi sequebantur arnolphus & iohānes claromōtēsis marescallus. Pręerat secunde carolus dux normānus iohannes filius maior natu. Tertiā moderabat aurelianorum dux regis frater. Hi tribus locis. xiii. kalē. octobris anno salutis. M.ccc. lvi. in vallum hostium irrumpere conati crebri sagittariorum iactibus tardati sunt atq; ita q imbeilis animi erant equites pedítesq; magno numero ignominiosam fugam fecere. Anglo tandē victoria cessit occisis in prima acie trib⁹ quos supra mēoraui & gaufrido de charni signifero cui auriflāma credita erat cū quib⁹ cecidere mille septingenti. Iohannes vero egregie prę cęteris pugnans a Dyonisio morbequo equite arthesieñ. cū philippo eius filio & mille septingentis captus burdegalaz perductus est. Carolo re male gesta consilium fuit parisium se recipere. Quo aduocatis ex regno primoribus patris miseram fortunam in senatu parlamenti magno omnium mœrore enarrat: loco eius verba agente petro forestano rothomagorū archipresulę francię cancellario atq; pecuniam belli subsidium in tot aduersis postulante. Conditione captiui regis cognita: fuit: vna oim sentētia; miseris rebus opitulari

Rex nauarrus seditiosus cū normānis.
Nota vltionē
Nauarrus rex capitur.
Excursiones per normāniā
Iohannes rex apud pictauos a richardo āglo capit

moderatione habita id quod in omnium conspectu neq; ab incondita multitudie fieri rite poterat. Diliguntur propterea ex omnibus quinquaginta viri quorũ arbitratu tanta res ageretur. Illi hominum turbem tumultumq; vitantes: ad minorum ędes secesserunt: vbi quindecim dies sententiis dictis: tandem carolum per nuncios oratum faciunt ad eos accedat: habere multa quę ad illum referant. Nec segniter agens carolus: cũ sex tantum aulicis ad illos pergit. Sedenti carolo vnus cui cõmissũ dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps pro nostro officio per superiores ꝓximos dies de patris tui atq; regni francorũ miserenda fortuna cõsilium cepimus: qđ tibi reipublicę salutare esse possit. Tm̃ te oramus archanum teneas quod in præsentiarum dicturi sum⁹. Carolus verbis loquentis interceptis se quidẽ acceptũ habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati suę nõ conuenire iureiurãdo ad silentium abstringi de eis potissimum rebus q̃ ad vniuersitatẽ regni spectarẽt Hec tametsi diceret carolus pergit nichilominus dicere qui loqui cepat. Presentẽ rerum statum idcirco obtigisse ꝙ malis consultoribus vsus rex esset Apud eos regni opes & diuitias esse qui & fisco & publicę administrationi prefuissent. Ab eis pecuniam exigendam mouendosq; eos officio esse & bona eorum publicanda. Cõplures quidem ex clero reliquoq; populo esse male administrate rei conscios atq; iprimis Petrum forestanum cancellarium. Simonem bussium parlamenti primum pręsidentem: Robertum lorrium equitem auratum: Nicholaum brachum: Enguerrannum peticellariũ parisieñ. ciuem: & iohannem pilliuiallanum: qui monete ꝓfectus erat & iohannem caueum bellicarum rerum thesaurarium. Congruere præterea custodia liberare carolum nauarrum. Ad hunc pernecessarium esse ipsi optimos viros assistere ecclesiasticos quattuor: proceres duodecim: & populares totidẽ: quorum sapientia & decreto respublica administretur. Fine dicendi facto: Carolus de his oĩbus ad consilium se relaturuꝫ respondit. Sed interiꝫ cupere se intelligere quid de ferendo tributo ipsi decreuissent. Hec nobis inquiunt optima factu visa sunt si a clero atq; nobilitate decima & semis omnium prouentuum anni vni⁹ exigat. Ciuitates vero & reliqua per regnũ oppida singula ex singulis hoĩm centenis vnum militem si instruant: & ad bellum mittãt: id milia triginta constituere posse. His a delegatis: acceptis carolus domum se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis quibus rem auditam carolus communicaret: cognoscit pleraq; ex illorũ postulatis admittenda non esse. Quare postridię conuenientibus delegatis admonet ea non petere que presenti tempori non cõuenirent. Persistentibus in sentẽtia legatis dies dictus est cum apud regem in parlamẽti senatu sua palã decreta postulataq; ꝓmerẽt Constituto die conueniẽte in curia vix numerabili populo Carolus ne in vulgum efferretur quod alioquin celatum esse deberet: delegatis impetrat suam petitionem in alteram diem transferant. Expectanti populo vt delegatorum consilia vulgarentur philippus aurelianus dux a carolo iussus venisse ait a patre rege atq; ab imperatore romano caroli auũculo nuncium (cuius causa legati referre que ipsi gessissent impedirentur. simulq; palam enũciat quę fuerat a carolo edoctus. Tam paruo negocio popularis conatus & ad rempublicam pertinax feruor lãguescit Itaq; ad philippi verba magna consilii pars cõuentu relicto ad sua demigrauit. Quarto deinceps die carolus ex amicis consilio capto vocatis seorsum quibusdam delegatis relique multitudini per eos mandat domum ꝓficiscantur: donec commodiore tempore eos accersiret. Hoc caroli inuento consilium dimissuꝫ est. Non enim commode

Decima & semis vnius ãni

se aptat principum voluntati populus frequens: existimantibus plurimis inter res aduersas suam conditionem vel meliorem effici posse: vel principis liberam administrationem plurimorum sententiis cohiberi. Nã per eos dies quibus cõuentus Parisii habitus est: licet carolus apud primores parisiẽsiũ crebro egisset vt præsenti fortunæ pecuniariũ auxilium ferrent: ipsi ad publicum consilium id negocium reiiciebant. At linguæ occitanæ & ꝓuinciæ narbonensis incolis misericordior animus fuit. Nã auctore armiligniaco comite conuenientes: ante omnia prohibent regionis incolas auro argẽtoq̧ & vnionibus in publico vti: neue insigni colore vestes induerent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur. Octo prҽterea hominũ milia ad belli societatem cum diurno stipendio decernũt. Cuduntq̧ ad stipẽdium armatorum assentiente carolo monetam nouam. Dum hҽc gerũtur robertus claromõtensis aduersus philippũ nauarrensem & gaufridũ haricurtũ in territorio cõstantieñ fœliciter pugnat: occiso ipso gaufrido cũ aliis nõ paucis. Receptũ insuper est castellũ pontis audomari quod nauarri dedidere sex milibus nũmũ a francis acceptis. Inuenio carolũ per hos dies ad carolũ bohemũ imperatorẽ romanũ q̃ mettis agebat ꝓfectũ & inde post paucos dies reuertisse. Quid aũt ab eo cũ imperatore auunculo factũ sit nõ inuenio. Interea dũ imperatorẽ carolus adit: mercatorũ præpositus stephanus marcellus & parisieñ scabini (id em̃ nomen est eorũ q̃ ciuitatis parisiorum moderationẽ gerunt) mutatã a carolo monetã esse non bono aĩo ferentes andegauorũ comitẽ vicariũ a carolo relictũ plurimo populo comitante cõueniunt: vt monetæ vsum inhibeat. Id q̃d comes (dũ carolus ab imꝑatore rediret) cõcedit: veritus credo tumultuantẽ populũ irritare. Carolo ab imperatore reuerso: mercatorũ prҽpositũ ad sanctũ germanũ altissiodorensem p̃ archiepm̃ senoneñ. vocat. Quem cum ingenti armatҽ plebis multitudine venientẽ archieps monet nõ aduersari legi quã de moneta Carolus tulerat. Sed plebis frequentia fretus præpositus: ꝓnegat id se facturũ. neq̧ ꝑmissurũ eã monetam in vsum venire atq̧ ita locut⁹ domũ discessit. moxq̧ quosq̧ opifices ab opere cessare & ĩ armis esse paratos iubet Trepidatum est ne quod a plebe insigne flagitiũ patraretur. Exacta nocte: Carolus sub initium lucis palatiũ petit: quo item mercatorũ prҽpositus se confert. Quẽ carolus alloquens. Ego inquit præposite bono aĩo fero q̃d a cõciuibus tuis cõmissum est: & si q̃d culpҽ est: illã tibi remitto neq̧ ĩpedio cõuentũ ꝓcerũ habere / eosq̧ ab officiis semouere placet / q̃ sub patre potestatẽ gessere. Monetæ vero considerationẽ atq̧ vsum ad arbitriũ eorũ deferre placet qui a publico conuẽtu delegabunt. Caroli verba ꝓpositus libens excepit: petit de ipsis syngraphũ a rege ꝑscribi. Quod carolus facile admisit. Nã pro rerum temporumq̧ conditione vir consultus sese accommodat. Conuentum igitur carolus iterum parisii cogit. In æde minorũ diui francisci contio habita est. Vbi cõstitutis q̃ ad rem præsentem expedire videbãtur / ad parlamenti senatũ carolus cõtionem vocat. Ibi post habitã a roberto gallo laudunẽñ epo orationem. duo & viginti regii ministri non auditi a suis officiis caroli edicto amoti sunt: præter nonnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoq̧ parlamenti & rationũ prætorio: id est (ne ab vsitato vocabulo discedã) camera computorũ cõplures seclusi. De subsidio quidem pecuniario / atq̧ militũ copiis ita vt supra memoraui sancitũ est. Monetæ vero ꝓciũ inditũ. De pace autem nũcii burdegalã a carolo missi: cum per absentiã edouardi qui in anglia erat nihil transigi posset / duorũ annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vualliæ prin

Narbonensis ꝓuincie ĩ suũ regẽ pietas

Seditio propter monetã

Consilium parisii

Iohānes in angliā ducitur.

ceps in angliam victor traduxit: remissis domum reliquis captiuis quorum vice iohannes se constituerat debitorem. Redeuntibus burdegala nunciis: litteræ carolo a patre redduntur: quibus legem de bellico subsidio latam seruari prohibebat. Quas per compita vrbis præconis voce promulgatas cum seditiosus populus accepit: strepitu & clamore carolum impellit non patris sed delegatorum consilii statuta obseruare. Carolus igitur populi furiam animaduertens: statim altera præconis voce consilii decretum probat. Sed non multo post contionis huius seueritas elanguit: in suas quibusqꝫ domos remeantibus. Consilio dissoluto: Carolus mercatorum præpositum: carolum consacū: & iohannem insulanum regni primores rectores ad se vocat: administrationem illis vltra vsurpare prohibens. se ydonea ætate ad reipublicæ moderationem esse. Atqꝫ ita parisio egressus: per alias ciuitates vadens: quasqꝫ ad ferendum rebus afflictis subsidium hortabatur. At parisiani Caroli absentiā nō æquo animo ferentes: cū futurum fore coniectarent vt pertinaciæ illorū carolus facto aliquo obsisteret: placare illum elaborant opem pecuniāqꝫ pollicentes. Quos carolus vt erat inopia pressus libens in suā beniuolentiā recepit. Cōcessitqꝫ vt conuentus alter parisii haberetur: non oīm quidem/sed paucarū ciuitatū. Cū parisium carolus reuertisset: cōuenientibus qui ad consiliū designati erant: nihil vtile actū est. propterea ꝙ paucis nō licebat de vniuersa republica decretum statuere.

Populi furor Carolus rempublicā regendam accipit

Iohānes pinquigniacꝰ nauarrū regē liberat.

Interim dum hæc agūtur iohānes pinquigniacus quē rex arthesio præfecerat nauarrum regē carcere vi armisqꝫ surreptū ambianū eduxit: amicorum precibus securitate a carolo impetrata/nauarrus multa satellitum manu stipatus/ad sancti Germani de pratis cœnobium venit/ fauentibus imprimis laudunensi epō & aliquot cuꝫ mercatorum præposito ciuibus parisianis. Nauarri aduentum nō bene ferentibus/ seu timentibus quibusdam campanis burgūdisqꝫ/qui ad consiliū venissent clam domū abierunt. At nauarrus missis ad amicos quos parisii cōplures habebat/nunciis/significat se habere q̄dā q̄ palā discerere populo velit. Nauarri volūtate cognita ꝓtenus affuit cū ingenti multitudine mercatorū ꝑpositus. Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii/clericorū pratū versus extructū erat concionatꝰ cuꝫ multa in ministros regios aperte/q̄dā vero in regē carolūqꝫ occulte disseruisset omnis reliqua eius oratio ad sui purgationem pertinuit/se innocentē/se iniuste captum. se nouem & decē menses in custodia habitū demonstrans. His a nauarro dictis/mercatorū præpositus assumptis secuꝫ nōnullis conciuibus carolum adit/petitqꝫ nauarro innocenti ius æquūqꝫ dicat. Cuius verba mox excipiēs præsul laudunensis/cuius consilio fiebāt oīa respondet/nō modo æquum iustumqꝫ nauarro regi/sed gratiam quoqꝫ dn̄m ducem nauarro facturum. Nec multi post intercesserūt dies/cum carolus ad locū quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior se contulit. Venientem armatis instructum nauarrū carolus (composito ad gratiaꝫ vt potuit vultu) excepit. Nauarrus vero cui nihil satis tutum erat/exturbatis q ad fores erāt: Caroli custodibus/suos asseruare portas iubet. Breui ibi habito colloquio qsqꝫ discessit. Postridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri postulatis decernerent/ venit & ipse mercatorū præpositus/ simulans se alia causa a delegatis cōsilii trium statuum missum. Erat enim vt hæc ageret a laudunensi episcopo edoctus Causa propter quam venerat exposita: Carolus eos tantisper munere iubet: donec suam de iis quæ in consilio versabantur sententiam dixisset. Prolatis nauarri postulatis/præpositus rogatus sententiam. Aequum inquit omnino rex nauarrus po

Rex nauarrus ad populū parisiensem

Vis a nauarro facta in custodes ducis.

stulat Cui te carole non decet refragari. Propositi dictum omnes (quia inter eos cō sultore laudunensi pontifice: ita conuenerat) probant. Itaq supplex tota & quic quid anteq caperet habebat: nauarro restituta ei quoq & suis commissorum im punitas concessa. Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & pati bulo appensos rettuli sacre humo commendata: & eorum heredibus bona quæ fi sco applicata fuerant condonata misso in normanniā iohanne amalrico quæ hęc reuera compleret. Pręter hæc spem ceperat nauarrus normannię ducatum: vel co mitatum campanie a Carolo obtinere. compensande impense causa quam ipe a de prehensione sua hactenus fecisset. Composita vtrinq vel vt ipe sentio simulata am citia postq alternis congressibus atq conuiuiis Carolus dux nauarrusq sese colui sent mantam nauarrus petit. Inde rothomagum vbi eos de quibus supplicium sū ptum fuerat magna pompa sepulture commendauit habita ad rothomagēses ora tione de iniqua damnatorum nece. Eodem tempore non pauci ex constantiēsi atq ebroicensi territorio predones agrum parisiorum incursantes cuncta popula bantur. Et licet in eos cum copiis missus esset petrus villarius prefectus vigilum nullo grassatores damno affecit. Ea propter occasione sumpta: carolus copias con trahit: siue vt predatoribus (vt ipse dicebat) occurreret siue (vt pleriq sentiebāt) pa risio & vicinis oppidis presidium colloquaret. Idq metuentes parisiaci carolum ad monent ne id faciat. Non enim se in vrbem milites admissuros. Quibus tametsi Ca rolus se nichil tale cogitare respondisset: custodibus tamen ab vrbis portas attribu tis nemini nisi apprime noto ingressum patere patiuntur. Nauarri postq a Ca rolo copias intelligit ipe quoq se pluribus armatis instruit palam professus quan doquidem conuentorum fides non seruaretur (nondum enim arces quæ sue i nor mannia erant receperat) se eas vendicaturum. Ob idveriti parisienses ne aperto bel lo arma circunferentur signum sibi ciuilis concordie accommodant. Caputiola ru bri blauiiq coloris consuunt: quæ quiq ferant. Hec ad dissensionem spectare ani maduertens Carolus: ad forum quas halas vocant quos Parisienses conuenire fre quentes soliti essent prodire constituit. Et qq id illi non conuenire laudunensis pręsul atq ipe mercatorum præpositus identidem dicerent propterea q a furibun da plebe periculum impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus atq his populū qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici saluos esse cupio omnes. Hortor itaq sic de mea in vos beniuolentia sperare: vt persuasum michi esse confidatis: me & viuere vna vobiscum: & si fors tulerit mori. Neq enim armatos in vestram per niciem contraho. Perspectum vobis esse potest hostem per agrum vestrum popu lationes facere: quorum ego conatibus atq incursionibus militem opponere insti tui. Quod numerorum pœnuria impeditus quia facere non celeriter possum ani mus est gubernacula reipublicæ recipiendi atq e magistratuum faucibus collectam pecuniam recuperandi: cuius ipse ne minimam partem hactenus sum consecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio. Id postq mercatorum præpositus cogno scit: contione apud sancti Iacobi hospitalis ædem contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta essent nunciat. Sed superueniens mox Carolus dictorum a se ra tionem exposuit causam memorans quamobrem restitui: quæ nauarro promissa erant non possent. Teneri quidem arces quasdam a presidiis quæ pater illis impo suisset. qui eas deserere pro fide prestita non deberent. Idcirco non per se stare quin arces restituerētur. Hæc dixisse contentus Carolus: contionem dimisit. At

Predones i pa risios

Nauarrus co pias cogit.

Capuciola pa risiorum

Caroli ad ple bem oratio

Prepositi mer catorū cōsiliū

carolus consacus abeūte carolo multa in regios magistratus euomens a duce quo ꝙ non abstinuit Laudauit magnopere propositum eum bonum fidumꝙ ciuem eē commemorans rationabile propterea fore vt illum in his que a se gesta fuissent ceteri ciues tuerentur. Tunc a plerisꝙ conclamatum est propositū recte oīa administrasse presidiumꝙ ferendum illi esse. Per hos dies monete precium mutatum est Nam mutonus(id enim monetę aureæ nomen erat:ꝙ arietis effigiem quem mutonem franci dicunt sculptam haberet)solidis triginta estimatus est. Interim carolo parisii agente: hi qui circum vrbem predas fecerant stampas diripiunt: abductis multis captiuis. Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes se haberet stampensibus tamen nullam opem tulit. Hoc tempore perrinus marcuscanpsoris cuiusdam seruus iohannem bailletum Caroli thesaurarium incautum a tergo occidit. quem in ędem diui mederici latentem Carolus inde euelli iubet & manu qua bailletum peremerat abscissa homicidam patibulo strangulari. Sed procurante parisiorum episcopo inde ablatus & apud sanctum medericum humatus est.

Monete mutatio.

Redeuntibus per id tempus ex anglia morinensi antistite francie cancellario: & vindocinensi comite:Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cognouit exultantibus vniuersis qui res meliores factum iri sperarent. Venit preterea a nauarro rege qui mantę agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̄ in conuentis habebantur. Ad hoc ipsum venerunt petrus corbius mercatorum p̄positus & scholę parisiensis cum plerisꝙ doctoribus rector. Tantum erat omnium fere illis diebus in nauarrum regem studiū atꝙ beniuolentia. Nec satis erat preter equum & bonum postulare:nisi precibus minas adiicerent. Ad hanc rem vsi sunt simone lingonensi qui ordinis sancti dominici minister erat. homo eloquens & peritus dicendi a pontifice romano pacis gratia missus. His a carolo responsum est cōuentis quatenus posset satis esse factum:eosꝙ mentiri qui secus loquerentur. Habere se ingenuos equites qui eius rei detractorem singulari certamine ob eam causam exciperēt. Postridie contracto in ęde diui eligii magno populi cœtu cęso pri⁹ reginaldo daucy dum a palatio domum petit. mercatorum præpositus stephanus marcellus cubiculum Caroli ingressus: Nichil inquit serene princeps inter ea quæ gesturi sumus contristeris. Et simul hæc dicens conflauum campanum mareschalum Carolo conspiciente necant:Robertumꝙ claromontensem inde fugientem in penetrali interimunt. Quibus cędibus preterritus corolus:atꝙ a suis desertus Et tu inquit præposite libera Carolum: & serua. Securus esto præpositus respondit: & hoc tuo capiti capuciolum impone. Id enim vestimenti genus erat quod sibi populus ad diuerse partis discrimen desumpserat. Carolus igitur commutato cū preposito capucio:per omnem diem illam populari insigni vsus suum præposito caputium ferre permisit. Cęsorum cadauera trahi a satellitibus & ad mensā marmoream quæ in atrio ad gradus palatii est proiici inspiciente Carolo prepositus iubet Vbi ad populi spectaculum ad vesperam vsꝙ relicta iacuere. Itaꝙ eo superbie processit populi furor: vt prepositus tyranno persimilis abuteretur magistratu Enim uero laneos carolo panno bicolores misit ex quib⁹ capuciola suis aulicis cōficeret futura munimenta aduersus seditiosos. Id quod carolus non recusauit. Cōuocatis p̄terea in augustinensium cœnobio p multis qui p eos dies in cōi frācie ꝯuētu agebāt cedē a se factā prepositus(adnitēte maxime roberto corbio)laudari ꝓbariꝙ īpetrat. Carolū deinde in senatu parlamēti ius dicentē cū plerisꝙ armatis cōueniēs

Homicidiū a preposito mercatorū in caroli cubiculo factum.

Mira prepositi mercatorū seuitia.

petit ea omnia illibata seruari quæ ad trium statuum delegatis instituta decretaq͂ essent: neq͂ impediret aliquot ex suis magistratu amoueri: sed fineret eos rempublicã moderari a quibus regendã esse populus decreuerat. Reciperetq͂ in suum cõsilium tris aut ad summũ quattuor parisianos ciues quos populus designaret. Postulata carolus admisit. Dũ hæc a parisianis furore tumultuq͂ populari aguntur: nauarrus Parisium accessit: atq͂ apud neellã diuersatus est: quã regiam domum dono caroli postea accepit: cum bigore & marisconis comitatu aliisq͂ quibusdã locis: ex quibus annui census decẽ librarum milia ad eũ peruenire poterant. Eius donationis cã fuit impensa: quã suæ captiuitatis tempore se fecisse querebatur. Pacato vt videbatur nauarro: parisiani considerãtes ne per principum beniuolentiã male cum eis ageretur: & pessimorũ facinorũ pœnas luerẽt: ad alias ciuitates & regni primores litteras dant: suadentes suã societatem profiteri: & caputiolum parisieñ. fœderis atq͂ cõis amicitiæ præ se ferre: quod iã carolus dux: & nauarrus rex: philippus præterea aurelianus franciæ regis frater: & comes stãpensis assumpsissent. Litteris acceptis pauci assumpsere. Reliqui nullo respõso parisienses dignati sunt. Inter tot reipublicæ dãna carolus consilium cepit: non se regis vicarium & locũtenentem (vt solitus erat) sed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione esse ratus. Vsus est autem consultoribus iohãnne darmanno cãcellario: mercatorũ præposito: roberto corbio: Carolo consaco: & iohanne insulano. Qui post laudunensem epm primas consilii partes gerebant. Egressus inde siluanectũ Carolus quo beluacensiũ nobilitatem venire iusserat: habito cũ proceribus de præsentium rerum statu consilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiãq͂ hortatus est: sine quibus inter tã multas calamitates regnum franciæ pessum ibat. Atq͂ ita recepto monsteriolo quod ad yonam amnem situm est: meldez vrbem (vbi eius vxor incolebat) petit: premisso comite iogniano cum sexaginta delectis equitibus: qui mercatũ meldensem occuparent. A meldensibus compendiũ se confert: vt viromandos in fide contineret. Ibi per nuncios accepit/parisianos arcem luparam occupasse/& p̄sidio imposito machinas inde belli ad ædes publicas vrbis traduxisse. Itaq͂ parum & abfuit quin ad priorem aduersitatem nouæ factio nes accederent. Nã abeunte parisio carolo: nemo nobilium parisios inuisebat/carolum sequentes. Et aliquot ciuitates cum parisiis sentiebãt/sed longe plures caroli partes tuebãtur. Per eos dies cum alter apud parisios trium statuum conuentus haberi speraretur. Carolus compendium contionẽ contraxit. Vbi & de militibus legendis/deq͂ belli & reipublicæ subsidio forma quã cãpani inter se statuerãt seruata est. Hoc est: vt per ciuitates & regni oppida ex septuaginta domesticis capitibus eques vnus: ex vicis atq͂ agris ex cẽtum liberis hominibus vnus/ex ducentis seruis totidez legerentur. Clerus decimã/ nobilitas ex centũ librarũ ãnuo prouentu solidos centũ penderet. Cuius pensionis quæstores a populo cõmissi essent/ preterq͂ decimæ quã ad quotidianos sumptus Carolus suo arbitratu moderaretur. Cõuenere paucis post diebus Carolus nauarrusq͂ apud claromontẽ agri beluacensis frustra adnitẽte nauarro vt in caroli grãm parisianos reduceret. Qui postq͂ nauarri interuẽtu nichil sibi bene p̄cedere viderit/ duos ex caroli ministris/henricum metretũ fabrum lignariũ: & poretum pontiũ parisiensium præfectũ proditionis insimulatos capitis supplicio afficiunt. Insurrexit sub idẽ tempus in beluacensiũ territorio agricolaruz insolens turba quæ ex vicis in nobilitatem duce guillermo calleto irrumpens cędã multam facit: cõpendiũq͂ vsq͂

Rex nauarrus parisiũ venit

Parisiorum temeritas atq͂ arrogantiã

Parisiani luparã arcẽ occupant

Modus pensionis Carolo soluendæ

Iaquæ beluacenses.

atq; siluanectum & suessiones grassata arces cóplures spoliauit deiecitq;. Erat huic hominum pesti in nobilitatem precipua conspiratio & execrabilis seuitia. Cuius ne per eius singula flagitia circũferar: duo tantũ precipue immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cedes hec debacchantium furia castellum quoddam irrumpẽs loci dominum cum palo alligassent: eius uxorem filiamq; in conspectu mariti iuprauerunt stupratas necauerunt: viro mox crudeliter interempto. Alterum præter ea auratum equitem a se trucidatum: & veru transfixum igni assauerunt spectante equitis vxore: quam a duodecim stupratoribus violatam: impulerunt de mariti carne vesci miseram paulopost mulierem morte afficientes. Sunt qui memorie prodiderunt hos grassatores regem sibi instituisse iaqueum quendam bellouacum a quo ipsi se iaquas voluerunt appellari. Egressi quoq; parisio trecenti ex numero perditorum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum quingentis eiusdem factionis armatis comperissent: inita societate meldem ducunt rati prima incursione mercatum expugnare. Quos meldenses positis per vias mensis vino atq; dapibus magna omnium letitia reficiunt. Erant in mercato cum vxore caroli: fuxensis comes: atq; alii bono numero nobiles quidam. Qui postq̃ oppugnationem aduersum se parari vident irruptione facta totam illam plebeiam vim furorẽq; dissipant. Ingressiq; ciuitatem: eam partim incendunt atq; diripiunt capto solanno ciuitatis prætore: quem abductum necauerunt. Deprehensus preterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacensium primarius carnifex (iaquas enim hec se factio vocabat) vltimum supplicium apud claromontem tulit. Veniens deinde parisium rex nauarrus a parisiis dux & vt est in vulgari vocabulo capitaneus vrbis constituitur iurantibus se ad reliquas ciuitates litteras dare que illum totius regni prefectum constituant. Hec agentibus parisianis: Carolus numero militum fiebat in dies auctior qui vbilibet deprehensos parisianos spoliabat: ita vt eius ciuitatis ciuem nemo se pfiteri auderet. Seuiebant tamen maxime in beluacensium iaquas: quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuisse traditum est. Postq̃ iustum exercitum se habere carolus intelligit: callam mouet: deinde apud pontem chalentonium atq; conflanum castra ponit. in parisianos incursiones faciens. Nec erat qui aut ingredi vrbem aut inde egredi sine eminenti sui incommodo tentaret. Quod si turba facta populus interdũ eruptionem faceret: vrbem magno suo damno repetere cogebatur: insequentibus eos carolinis militibus. Interim autem nauarrus apud sanctum dyonisium se continebat. Et iohanna regina cum concordie formulam principibus proposuisset: obtinuit vt ambo in colloquium venirent. Pone sanctum anthonium campestrem tentorium carolo fixum est: quo se nauarrus contulit. Carolo stabant in armis triginta bellatorũ milia. Nauarro vero cẽto apud carronam vicum erant. Tandem cõuenit vt ad omne debitum quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendum milia librarum decem ãnui prouentus nauarro assignaret: solueretq; deffinitis temporibus quater centũ milia florenorum: Re ad hunc modum confecta iureq; iurando interposito principes discessere. Abiens a carolo nauarrus promiserat de parisiensibus ad carolum postera die referre. Sed verbi iuramentiq; neglector: anglos qui sub eo militabant parisii ad præsidiũ locat. Nec morati parisienses: aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittunt: quos acerrime repulsos ad muros vsq; carolus persequitur. Fuisse alios belli motus constat qui cum parum mométi habuerint eos prætermitto. Illud memo

Furor plebis reprimitur

Nauarrus parisiensis pfectus.

Couentio caroli & nauarri

rabile magis aduersus anglos gestum est. Erat apud sanctum dyonisium anglorum manus preter eam quam parisii nauarrus habebat que predas faciens agros infestabat. Quamobrem arbitrari parisienses vnius criminis anglos esse conscios impetu sancto: quattuor & viginti ex iis qui parisii erant occidunt. Compluribus quoque apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coiecerunt. Ob cuius facti attrocitatem cum nauarrus illos (assistente sibi mercatorum preposito increparet) non prius tumultuari destiterunt: quam ipsum nauarrum prepositum que coegerint cum eis in reliquos pradatores anglos arma mouere. Cuius cœpti eos tandem pœnituit. Nam diu negligenterque sese nauarrus instruens: dat anglis spacium sibi prospiciendi Nec dubium fuit dimisisse ad eos nuncios de parisiensium aduentu. Quare insidiis ad saltum diue marie boloniensis positis: pauci extra saltum conspiciebantur vt paruæ multitudinis speciem ostenderent. Mouentibus autem parisianis nauarrus prepositusque dyonisiana porta cum parte copiarum egressi sunt. Reliqua peditum turba sancti honorati portam petit qua in hostem iter erat. Qui dum in conspectu hostis veniunt mox qui in nemore latebant se palam ostendentibus tota illa in condita plebs fuge se committit. Quarum maximam partem insequentes angli spectante nauarro trucidant & nichilominus prepositus ad suos reuersus: anglos non multopost e lupara & vinculis soluit. Deinde rixante eo aduersus iohannem mailardum ob clauem propugnaculi dyonisiane porte: quam ioserano matisconensi committi illa die prepositus iubebat: mailardus ad falas: prepositus ad diui anthonii propugnaculum se recepit: gestans necio quas in manu litteras a nauarro vt ipse dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi custodibus communicare recusauit insurgentibus qui presidio erant: Philippum guissardum primum: mox prepositum interficiunt: commeritam tot a se commissis flagitiis pœnam excipientes. Occisi quoque sunt iohannes insulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes vestibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti sunt. Comprehensi præterea carolus consacus parisiensis scabinus & ioserannus matisconensis regis nauarri thesaurarius in carcerem coniecti sunt & postea capitali supplicio affecti: & in profluentum sequane proiecti. Per eam cedium tempestatem carolus parisium accessit conciliandi sibi populi causa. Itaque egregia oratione patefecit que mala ab iis qui paulo supra penas luissent facta iam erant: & postea futura timebantur. Nauarro quidem regi francorum regimen commissuros introducturos ob eam causam in ciuitatem anglos nauarrosque eo die quo de illis fuerat supplicium sumptum/mactaturos preterea eos qui regis patris atque suas partes sequebantur: occidendorum edibus posita signa esse destinate cedis. Confirmatus caroli oratione populus crudelissima perditorum facinora execratus est. Mutatur enim semper cum fortuna populi instabilita. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo bellum indixit & meldunum occupat multasque per anglos incursiones faciens omnia populabatur: sollicitabatque vrbes ad se deficere iuuantibus eum anglis Propterea robinus canolus anglus ex britonibus in aurelianos mouens castrum nouum/ & castilionem capit deinde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altissiodorensi populationes faciebant ciuitatem sub lucem intercipiunt: diripiuntque paucis interfectis. Et ne singula persequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad parisios importari poterat sursum deorsumque hostis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in territorio nouiomensi centum & viginti insigni nobilitate viros cum nouiomensi anti

Prepositi eius complicumque cedes

Apertum bellum a nauarro indicitur.

ſtite captos in vincula apud creoliū coniecit Moxq̧ ambianos petens: ciuitatis ſub
urbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fuſciano ambianos in poteſtatē nā
uarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus eſt. Interim cū ex

Forma cōcordie quā legati caroli ab āglia retulerunt

anglia a iohanne rege reuertiſſent oratores: ꝓpoſite pacis conditionem ferentes:
Carolus acerſitis in atrio palatii multis varie dignitatis hominibus pacis formulā
per guillermum dormanum regium in ſenatu parlamenti aduocatum ad tabulam
marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione ſibi per
petuo normanniam xantonaſq̧ dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenenſi tar
ba/petragora/lemouice/cadurco/turonenſi/ bolonienſi/pontiuiaco/ & Guina-
rum comitatibus/caliſio/& monſteriolo: quos principatus libero iure & ſuo im-
perio poſſideret: ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non ſecus ac pri
marium dominum eſſe profiteretur: atq̧ in eius verba iuraret Si iuris preterea quip
piam in terris ipſis vſu vel lege aliquis vendicaret: id (reſtitutis poſſeſſoribus) redi-
meretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nūmum philipporum aure
orum edouardo perſolueret duodecim datis obſidibus: cum aliquot ciuitatibus: in
ter quas rothomagus cadomumq̧ deſignabantur: & ſuper hec centum milia libra
rum ſterlingorum (id genus eſt pecunię eſtimationis apud anglos) Et hec quidem
edouardus petebat. Sꝫ iniquę viſę ſunt cōcordię leges. Ideo communi decreto bel
lum anglis indictum eſt. Simulq̧ inſtitutum quem numerum militum: quam ve pe
cuniam ad id bellum quiq̧ ſuppeditaret Exactis inde paucis diebus de reducendis
ad mutuam beniuolentiam principibus cum ſolliciti eſſent ita egerunt: vt ad Caro

Nauarr⁹ pontiſarā ad carolum venit.

lum nauarrus veniret. Venit autem pontiſaram obſidibus a carolo datis Vbi poſt
multa hincinde de concordia habitis ſermonibus cum nauarrus oblata reſpueret:
carolus miſſo ad illum comite ſtampenſi hec dicere iubet. Quandoquidem iuſto &
ęquo aduerſaretur: ſciret carolum neq̧ amicitiam cum eo/neq̧ pacem habiturum
ſed eum in vincula reductum vnde fuiſſet ſublatus. Inſequenti nocte nauarrus ſi
ue numine aliquo inſtitutus ſiue dolo malo iram diſſimulans ad caroli conſiliarios
miſſo nuncio orat ad ſe veniant. Vbi illi aduenerunt hec locutum nauarrum acce-

Nauarrus caroli conſiliarios alloquitur.

pi. Haud inquit viri ſapientes dubius ſum eam regni huius miſeram conditionem
eſſe vt ſi diſcordiis agere pergamus facile reſpublica dilabatur Ea propter quoniā
a francis regibus genus ſumpſi ponenda eſſe odia operepꝛcium iudico/ & regni ca
lamitatibus ſuccurrendū. Itaq̧ conſtitui regis & caroli amicitiam inire: eamq̧ ſyn
cere obſeruare. Neq̧ mihi pecuniam/neq̧ alias poſſeſſiones vendico pręter eas q̄
ante diſcordiam tempus meę ditionis extiterūt. Quare ite: & hęc aliis collegis ve-
ſtris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuiſſent magnopere laudauit. Ac-
cerſitoq̧ in cęnacum arcis procerum & prudentum conuentu nauarrum introdu
ci iubet. Qui adueniens ea quę apud conſiliarios dixerat/coram eſt locutus. Recon
ciliatis principibus beniuolentie initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium ſua
rum omnes qui in pręſidio poſſiaci & in caluomonte erant emiſit. Non defuere ta
men qui nauarri in carolum fidem ſuſpectā haberent. Idcirco carolus non prius na
uarrum pariſium admiſit q̄ populi animum exploraſſet. At vbi comperit pacem
gratam pariſienſibus eſſe/nauarrumq̧ tuto introducere poſſe proditoribus exclu-
ſis regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hæc nomina ſunt Robertus gal
lus laudunenſis antiſtes. Michael taſſus nouiomenſis eccleſię cancellarius iohānes
ſandacus. Petrus delacurtus Vincentius mauricerius. Petrus debarrus & gaufrid⁹

flamingus. Quos iohannes marcelianus in cenatu parlamenti (autore mercatorũ p̄positο) palam designauerat. Paucos inde dies parisii diuersatus nauarrus meldunũ proficiscitur & sperabatur ex creolio anglos dimissurus propterea q̄ inauditũ vectigal ab iis q sequana merces parisiũ inneherent exegisset nõ alia cã (vt iactabat) q̄ vt stipendium militi solueret. Sed neq̄ meldunum nauarris: neq̄ creolium anglis liberauit q̄uis sex regalium milia a parisianis vt anglos amoueret receperat. Per id tẽpus mense nouembri. Edouardus postq̄ cõperit francos pacis conditiones quas iohannes posuisset respuere premisso calisium duce leucastriẽ cum quadringentis equitibus & duobus sagittariorum milibus ipse in galliam traiiciens cum calisium appulisset recensito diligenti cura exercitu tris acies instruxit. Primam quę quingẽtis equitibus auratis: & mille sagittariis constabat: sequebatur altera in qua rex ipse erat tribus equitum & sagittariorum milibus quinq̄ septus. Ingens post carroru3 numer⁹ succedebat/ quibus omnis generis commeatus vehebatur. Nam cum inaudita prius annonę caritas franciam vexaret non tantum frumenti copiã sed molendinorum machinas edouardus condiderat cum breuibus scaphis quibus e stagnis pisces exciperet vel flumina transmitteret. Que omnia sex carrorũ milib⁹ iposita tuebatur. Tertia acies duorum milium equitum præter pedites & sagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant vt in tãto belli apparatu edouardo obsequerentur: vel reuera predas facerent: & suas fortunas rapinis ãpliarẽt Comitabantur quoq̄ fossores quingenti & fabri lignarii qui aspera viarum & impedientes profectionem siluas equarent. Hanc tanti belli molem edouardus ideo susceperat ut francie regnum vendicaret aut pacis leges quas aio conceperat franci reciperẽt. Igitur per arthesium ducens postq̄ apud remos in obsidione dies quadraginta sedisset: relictis remis campaniam ingressus senones tandẽ atq̄ niuernẽses petit. Acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureoru3 milibus ducẽtis. Inde moretum per vastiniumi profectus ad regine burgum consedit: is vicul⁹ est quattuor a parisiis miliaribus distans. Vnde missis ad carolum normannie ducem caduceatoribus per eos a carolo petit dignandi faciat potestatem Quo non impetrato aliquod angli ad parisioru3 portas incurrẽtes satis acerrime repulsi sint mox q̄ edouardus per belsiam iter faciens in britanniam copias ducit. Vbi per estatẽ recreato exercitu ad autũni initium parisium reuertitur quam circunuallare nisus est. Inter has calamitates carolus multa prospiciens cancellarium guillermum de monte acuto abbatem preterea cluniacẽsem & symonem lingonensem ordinis predicatorum primarium rectorem ex aulicorum consilio ad edouardum legat. Sed nec sic pacis conditio processit. Castris igitur sublatis: partem copiarum hostis ad diui marcelli suburbium locat ratus parisienses prælii potestatem facturos. Quietis frãcis & in vrbe se continentibus spe frustratus Edouardus carnutum versus iter fecit. Casteldunum autem cum venisset orta tempestate (quæ solido horridior fuit) territus hostis per aubericum cluniaci abbatem clam explorat si pacis aliqua conditio inueniri possit. Quod postq̄ referente abbate cognitum est carolus animum ad pacem intendit. Missis ab vtroq̄ principe nunciis viris & nobilitate & doctrina illustribus apud bretigmacum qui vicus est non procul a chartris sub mõtelerico cõuentio habita pacem ad insequentem modum constituit. Anno christiane gratiæ ccclx. supra mille. Anglo omnis pictauia toardus/ bellauilla/ xantones/ agena/ petragorium/ Lemouicenses/ cadurci/ tabienses/ bigorii/ angolismi/ ruteni/ pontiui

pũ

Edouardus remos mouet

Edouardus suburbio sancti marcelli parisiensis

Formula liberandi regis iohannis

aci/ calisii/ & guinarum comitatus cum aliis adiacentibus vicis obuenirent:& ad ip sius perpetuam ditione3 absq3 vlla iuris aut maiestatis diminutione cederet Et quo q3 tredecies centena milia aureorum statutis diebus soluerentur.His ad hunc modum caroli nomine firmatis edouardus iohannem regem calisium deducere promisit.vnde liber & nullius rei obnoxius abire posset:datis ante omnia obsidibus:p missisq3 in angli potestate ruppella & guimarum pertinentiisQui iohannes calisio aliquando digressus:nec bellum anglo indicere:nec in eũ arma sumere tentaret:donec quę decreta ad pacem erant plenissime complerentur.Huius concordię postq̃ syngrapha principum iuramento & sigillis roborata sunt inducięq3 positę:Iohannes rex post quartum sue captiuitatis annum calisium perducitur.Quo visendi patris causa carolus se contulit.Rebus post aliquot menses plane ordinatis iohãnes boloniam mox ad sanctum audomarum profectus est.Edouardus vero ludouicũ andegauię ducem & iohannem aluernię atq3 biturigum principem regis filios.Ludouicum borboniensem Petrum /alenconium/Iohannem comitis stampensis fratrem Guidonem blesensem:alios prætera obsides non infime nobilitatis secu3 ducens angliam repetiuit.Iohãnis autem aduentus mirabili omnium leticia exceptus est.Ad quem veniens paulopost nauarrus iurat in fide se mansurum. Conciliatione principum habita:cum milites suis presidiis sicut conuenerat egredi oporteret: nec stipendio vllo iuuarentur:desperatis rebus: magna pars prefectos capitaneos q3 sibi constituunt.atq3 ita per campaniam populationes facientes burgundiam inuadunt.quibus aliquot nobiles burgundi sese coniunxere: tanto quidem numero vt supra quindecim milia paruo tempore hæc turba excreuerit.Moxq3 dece3 & septem ductoribus grassantes per matisconem in forestam iter faciunt Aduersum quos a rege missus cum non cõtemnendis copiis iacobus borbonius infœliciter pugnat.Predones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum successissent partem copiarum post montem occultãt reliqua pars velut inermis se iacobo ostendit.Erat mons petrosus atq3 confragosus.In quem dum iohannes archipresbyter prime cohortis ductor ascendere pergit:prędones lapidibus deorsu3 magna vi & numero iactis:subeuntes arcebant iohannemq3 grauissime contundunt. Cui subsidio adueniens borbonius toto exercitu preliatur.Sed confestim prodeuntib⁹ qui latuerãt fit strages magna francorum. Cadentib⁹ plurimis iacobus cum filio eius petro saucius lugdunum egre relatus est:cum ageretur annus salutis.ccc.lxi. supra mille.Igitur victores latrũculi partim cũ beguino patefolo ansam oppidu3 ara tiud est sagone finitimum se recipiunt: partim cũ nãdone baugerano auinionẽ petunt pontemq3 sanctispiritus ad rhodanum flumen sub diei crepusculo capiunt & spoliant nulli sexui parcentes.Id pontificem innocentium vi. qui auinione agebat vehementer exterruit.Itaq3 ex patrum cardinalium sententia petrum monasterium cardinalem ducem constituit qui collecto exercitu grassatores compesceret.fitq3 ob id ipsum tanq̃ in hostes religionis christiane cruciata.Egresso petro carpentracum vt conuenientes illuc milites exciperet cum pecunia ad stipendium non sufficit: alii in lombardiam alii ad grassatores plerię domum se contulerunt. In hac rerum desperatione venit in mentem pontificis accersire montisferrati marchionem qui per id tempus belli peritissimus habebatur:& aduersus mediolanenses bellum gerebat Hunc magnis stipendiis pontifex adducit hac perditorum hominum colluuiem sibi adiungere ad eam expeditionem quam in insubres parabat.Marchio aũt quia

Discessio militum in varias partes

ad rem suam id conducere iudicabat:latrunculorum prefectos spe præmiorum allicit:ita vt sexaginta florenorum milibus acceptis:& pontificis absolutiōe percepta pontem sancti spiritus relinquerent. Hinc marchionem secuti superatis alpibus stipendia apud eum fecerunt.Seguynus autem qui ansam vt diximus occupabat bri odam aruerniæ oppidum relicta ansa multis munitionibus firmat:atq; ide post di ras excursiones in finitimos facta:in vasconiam tandem quia vasco erat cum ingen ti preda se recepit. Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes defunctus est atq; in demortui locum iohannes rex successit. Quam terram cum adiisset auinionem salutandi pontificis innocentii sexti causa profectus est. Quo paulo post mortuo:& vrbano quinto post difficilem cardinalium contentionem suffecto:iohannes pontificem vt christianę legis primarium sacerdotem honorauit.Sub ipso creationis vrbani tempore venit ex cypro petrus lusigniacus hierosolymoru3 rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate susceptum. Iohannes quoq; liberalissime amplexus est. Audiuitq; attente de belli aduersus fidei hostes in pontificis & cardinalium consessu differentem. De qua re cum præsul vrbanus contionari & dicertissime suadere cepisset: iohannes paterni voti recordatus quo se huius in saraceno expeditionis reū philippus fecerat ratus quoq; id opportune contigisse quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educeret cruce se signauit. Nec multo post a pontifice abiens cum de filiis obsidibus aliisq; anglo regi astrictis curam gerens vt eos in libertatem vendicaret in angliam nauigauit.Sed ad idus martias ęgrotans octauo aprilis die Anno christiane pietatis trecentesimo sexagesimo quarto supra mille londonis vita decessit. Cuius corpus inde elatum sinistrorsum arę maioris in diui dyonisii cenobio humatum est. Qua tempestate bertrandus guescluinus brito gallus homo belli apprime sciens māta3 quę nauarri regis erat hoc astu in caroli ditionem accepit Est rolebessa castellu3 ad ripam sequane tertio a manta miliari distans quod vantarus astarus patria bruxellensis coactis vndecunq; poterat desperatis militibus occupabat cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & iohannes boursicaudus petere simulantes in ebroycēses ducunt qui ad nauarrum pertinebāt. Verum cum inde repulsi abirent:dolo vsi mantam versus proficiscuntur. Preueniens autem vt conuenerat boursicaudus: quasi ipse a vantaro & robelessibus fusus fugeret:mātevigiles qui noctu ad muros excusabāt miserabili voce inclamat. Interrogantibus custodiis quisnam eos appellaret franci inquit sumus quos rolebesse presidium exuperatos perdere approperat. Suscipite miseros & portas pandite desperatis.Itaq; his questubus moti custodes boursicaudum in oppidum admittunt.Quem in insidiis latitans confestim seq tur guesclūinus/fitq; omnium nauarrorum qui mante erant predaq; cedes. Cepere preterea caroli milites melannum cum arce vbi deprehensis aliquot parisianis ci uibus qui nauarri partium erant:cum parisium fuissent perducti de ipsis suppliciū sumptum est. Idem quoq; bertrandus cum illi occurrisset vasco quidam nobilis Iohānes grayrus cathaubusus nauarro inseruiens cum bona militum manu cōferto prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vasconem capit meliore suorum parte intemempta.Que3 carolus rex a guesclūino receptum in meldensi mercato asseruari in custodia iubet.Datq; bertrando in captiui locum lōgamuillam quam guyffardam vocant

Iohannes ex anglia liber factus ducatum burgūdie recepit.

Māta a bertrā do occupatur

VIta apud londonias Iohanne defuncto Carolus cum iohanne borboniensi eius vxore remis veterum regum more sacratus est. Inde cum Parisium reuertisset: philippo fratri suo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quã antea philippus possidebat. Per id tempus carolus blesensis aduersus iohannẽ de monteforti ob britanniç ducatum: aduersante fortuna pugnans occubuit suis partim cęsis: partimq̧ fugatis. labente anno dominicę salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Inter eos qui cesi decumbant cum Carolus blesensis inuentus fuisset iohannes victor interemptum hostem videre festinauit. Illachrymauitq̧ consobrini necem moxq̧ iussit sepeliri & apud guyngantam tumulo deponi: vbi miris operibus claruisse perhibetur in sanctos a pontifice vrbano quinto relatus. Nec fuit qui in iohannem postea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli blesensis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data est pointiura cuʒ vice comitatu lemouico. Intercessore etiam edouardo pax inter carolum nauarrumq̧ conuenit cõmutatione possessionum facta: ita vt nauarrus montempessulanum baiolam Carolus vere mantam meulanum & longuamuillam quam guesceluino donauerat possideret captaubuso vinculis exẽpto. Supererant his diebus diuersis per franciã locis armatorum varie ex anglis britonibus atq̧ nauarris cohortes: quę predas populationesq̧ nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret guescluinus mognopere studebat promouente maxime carolo rege: qui eum post caroli blesensis interitum de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem se obtulit cogitata faciendi talis occasio. Castelle regno petrus potiebatur fratrem habens henricum spurium. Hic siue quia praua natura esset siue quia petri principatum moleste ferret siue quia ab eo esset possessione deiectus in aragoniam primum mox in franciam concesserat: spe cogendi manum aliquam hominum perditorum quorum plurimus ex preteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat.

Carol⁹ blesensis moritur

Carolus blesẽsis. Sanctus.

Occasio expeditionis in castellam perpetrandum

Itaq̧ guescluinum bellicosum hominem sollicitat arma in castellam cõuertere illic iustam belli causam esse siue in sarracenos/siue in petrum decertet. Guescluinus henrici frequenti suasu animatus oportunum temp⁹ adesse rat⁹ quo turmas armatorum regno submoueret: quosq̧ qui plus inter illos auctoritatis habebant cõuenit. Ait se expeditionẽ in hyspaniam aduersus mauros desumpsisse in qua stipendia facere: & salutare bellum gerere se duce possint habere ad belli societatem hẽricum hyspaniensem. In ea militia opes gloriam salutemq̧ propositam illis esse. Apud francos quorum res ad pacem quietemq̧ inclinabant: nichil praeter latrocinia & tãdem supplicia predatoribus eminere. Quibus guescluini verbis pleriq̧ persuasi cũ eo se profecturos pollicẽtur. Itaq̧ decem milibus diuerse nationis hominum belli peritorum coactis guescluinus in hyspaniam ducit. promouente maxime Carolo rege. Habuit secum guescluinus henricum ipsum Iacobum borbonium arnulphũ dandrehanum francie marescallum Iohannem caurelaum anglum: & mauricium. tresinguydum. His per aragoniam in castellam profectis petrus castellanoruʒ rex ea tempestate potens & diuitiarum abundans: sed alioquin prau⁹ & religionis minime obseruator nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in castellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum se recepit conscius iniquitatis qua in plerosq̧ seuierat. Igitur vacuas hoste burgas francis receperũt aliquot ex iudeis saracenisq̧ interfectis. Christianis enim nichil damni illatum est re

cepta ciuitate Henricum dyademate imposito franci regem appellant. Restiterat in francia ex turmis predatorum Arnulphus cognomento archipresbyter qui guesclino non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc sui ob male distributas prædas occidunt. Nunciatumq; est carolo petrum ex castella ad valię principem edouardi filium in aquitaniam profugisse & henricum toti castelle principari. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannię ducatū: & eas quas sub caroli ditione possidebat fidem regi præstitit. Angli vero valię principe duce per nauarram vadentes restituendi petri causa in castellam ducunt. In quos henrici milites progressi quingentos occidunt. Sed fœlici initio dirior fortuna successit Nam conserto totis copiis prelio Henricus apud nauarretum superatur capto guesclino cū aliis ductoribus francis Ea siquidem victoria superbior factus petrus in penitiorem castellam se recipiens/ anglos in vallisoleto reliquit yspalim petens: vbi congesta vt ipse gloriabatur pecunia stipendium militi anglo sicut constituerat solueret Sed eo negligenter improbeq; agente: cum nec stipendia nec commeatus sufficerent valliæ princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos post dies per franciam diffusę: omnia ligeri transmisso: in agro matisconensi & burgūdia deinde in campania populabantur. Ad henricus qui castella relicta carcassone agebat cognito anglorum discessu viribus receptis & multorum castellanorum francorumq; auxilio nisus: castellam recuperat: occiso apud Nantuellum castellum Petro: qui vxorem ducis borbonii filiam supra aliquot annos sua crudelitate vsus necauerat. Valię vero princeps in aquitaniam reuersus perf.dię in francos tenax: & quia expeditio hyspana eū pecunia destituerat: nouum in aquitania sensum ex singulis qui rem domesticā gerebant colligere tentauit. Id exactionis pensum foagium franci vocāt. Igitur cū aqtanos vasconesq; vectigalibus vexare cœpisset: & proceres male tractare studeret armygniaci comes adherentibus ei albreto & petragorio comite ad Carolum regē prouocant. Et quædam anglorum cohors accepta a Carolo grandi pecunia in aquitaniam abierunt: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerant. Et aliquot præterea burgundi ęquites contracta non magna militum manu: in turmas prædatorū apud lamalatum irruentes: aliquot occisis captisq; in fugam coegerunt recuperatis captiuis quos grassatores abducebant. Quo tempore Caroli vxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen indutum est. Ab batiuilla quoq; & reliquæ pontiuiaci comitatus arces & loca autoribus Guidone de sancto paulo/ & iohanne castillionensi relictis anglis quorum duram dominationem ferre non poterant Caroli se potestati permisere. Armyniaci vero comitis: cęterorumq; procerum aquitaniæ prouocatio ad parlamenti senatum relata decreto publico rege presidente recepta & ad vocandum in iudicium valiæ principē mandatum expeditum. Cuius exequendi causa eques auratus ex belsia caponellus vocatus cum iureconsulto homine Burdegalam profectus: cum suæ legatiōis rationem principi prodidissent: iussi a principis conspectu cōfestim discedere tholosam iter facere properarunt vbi andegauus dux agebat Sed abeuntibus oratoribus mox edouardus guillermū monachum equitē anglum persequi eos mittit Qđ ne principis mandato fieri videretur guillermus deprælēso in agro agenensi caponello: hospes inquit vester o caponelle queritur ꝙ vos equorum commutatiōe facta equū ad se ptinentē abducitis/ hospiti satis te facere oportet. Atq; ita caponellū cum eius collega in custodia apud agenenses posuit. Parui ad hunc modum pro

Henric⁹ vicit Guesclinus capitur.

Hēric⁹ castellam repetit

Petr⁹ occidit.

Prouocatio comitis armigniaci ad carolum regam

Edouardi iorratores iiuria

uocatione habita princeps armygniacum eiusqꝫ consortes bello persequebat. Qui bus de rebus tametsi multis legationibus vltro citroqꝫ missis disceptatum diu multumqꝫ fuisset dicentibus anglis prouocationem ipsam definite cum iohanne paci repugnare præsertim cũ aquitaniç primaria ditio in anglie regem esset a iohanne reposita contra asseuerantibus francis appellationem ab armygniaco intercessisse prius q̃ suprema aquitaniç potestate se iohannes abdicasset propterea ad carolum prçsentem regem prouocationis causam optimo iure pertinere: qui subditorum controuersias a se reiicere non deberet hç argumentationes multis aliis rationibus adiectis cum proposite scriptçqꝫ fuissent: eas ad edouardum carolus in angliam misit.

Thomas viracus Angl⁹ fugit.

Dum hçc ita geruntur/legatorum iniuriam quam ab anglo acceperant Petragoricus comes & qui cum eo parisii apud regem erant vascones: persequi maturantes bello se accingunt. Festinantesqꝫ cum bona suorum manu/cum rescissent Thomã viracum ex villanoua agenensis agri rutenos petere/ vt arci quç vrbi eminet p̃sidium imponeret trecentorũ çquitum insidias aduersus Thomam secundo amontalbano lapide locant. Igitur pretereuntem cum sexaginta equitibus & ducentis sagittariis thomam inuadunt: fit clamor vt in rebus subitaneis solet. Sed succũbentibus anglis/thomas pernicissimo equo vsus in mõtalbanum se recepit. Interim philipp⁹ burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauum profectus anno christianç gratiç millesimo trecentesimo sexagesimonono. Margaretam ludouici flamingorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus quç sequuntur lege iureqꝫ iurando roboratis. Tenuerant reges franci tria secus flandriam non parui momenti oppida/insulam/duacum/orchias/cum eorum agris atqꝫ appendissibus. Et ludouicus flandrensis deberi sibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui census & centum preterea scutorum milia que franci reges non exsoluissent Conuenit igitur vt illa tria oppida memorati census nomine sub regis fide & principatu comes ppetuo possideret: eiqꝫ centena que diximus scutorum milia in primis soluerẽtur. Siuero nullis liberis virilis sexus ex legitima vxore susceptis. Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hçreditario iure transirent. Cui si nulla ex philippo burgũdie duce masculina proles foret: ad reges francos oppida redderent: assignatis pri⁹ flandrie comitibus cuiussuis sexus essent decem librarum flandrensium milibus que ante Philippi & Margarete nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem philippi huiusmodi leges fuisse haud dubium est. Celebrato matrimonio constituerat Carolus expeditionem in angliam duce philippo fratre mittere: & ad id venturum prope diem nauarre regem sperabat. Quapropter hareflum profectus nuncium accepit docestrie ducem ex anglia cum valido exercitu calisium traiecisse: atqꝫ inde morinum ariamqꝫ in festo agmine duxisse. Atqꝫ ita anglice expeditionis negocio pretermisso: Philippum aduersus anglum cum copiis mittit. Positis in mutuo tuo conspectu in colle tornehani castris non procul ad ardera (leuibus præliis commissis) vtriusqꝫ exercitus ducibus placuit loco designato totis copiis preliari. Deligũtur a quoqꝫ principe sex aurati equites qui locum pugnæ constituant. Sed abeunte necio qua ratione Philippo nulla dimicandi potestate facta anglus per caletos rothomagensis agri hareflum vrendæ classis causa quç in anchoris erat contendit. Vbi postq̃ id se frustra conari videt retro calisium iter vertit. capto in abbatisuille suburbio. Hugone castillionensi cum aliquot pontiuiacis equitibus auratis Capiendi autem Hugonis hæc occasio incidit: dum ab Hareflo angli per ponti-

Philipp⁹ burgũd⁹ margaretã ludouici flãdrẽsis duxit vxorem.

Philipp⁹ burgũd⁹ cõtra ducẽ clocestrie

Hugo de castilione i suburbio abbatis uille capitur.

uiacum reuertitur: Nicolaus louanius qui pontiuiaci seneschallus fuerat/& ab hugone captus decem fuerat milibus fracorum mulctatus: eius damni non immemor viginti tatu armatis secum assumptis in suburbano quod ad roueriam portam est clam delituit/donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret. Quo die hugo castillonensis sollicitus explorare quis ordo esset prætereuntium aglorum accersitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam insidiarum nescius accedit/simulās præsidium eo loco ponere. Egressus porta cum ad macerias vbi hostis louanius considebat nihil metuens peruenisset/repente in eu hostis inuolat/incautumque deprehendit/& duxit in angliā captiuū. A quo cū ingens redemptionis preciū expetitur: post longā tandē custodiā negociator quidā flandrius hugonem clam liberauit. Per hęc belli incōmoda/quia nec fiscus nec ęrariū ad belli vsum carolo erat contracto parisii consilio/cōi oīm instituto decretum est. regem ad eius dalphinique quottidianam impensam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotannis percipere. Ad belli autem necessitates & stipendia militi tribuenda/vrbium incolas qui rem familiarem domesticamque haberent/ frācos quattuor/agricolas vnū & dimidium ānui census singulos pendere. Et præterea venali vino vectigal adiectum/ vt de integro vini dolio (quod caudā vocāt) dum veniret solidos tridecim emptor: de eo vero quod mensuratim quisque venale promeret/quartum regi denarium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad parisios vinū importaretur: si francum esset/solidos duodecim/si belnense/duplicatum ex singulis cadis: id est caudis portiores pensum exigerent. Et licet ea esset regii fisci tenuitas/non desinebat tn̄ nauarrus aliquid in carolum doli pensitare. Cūque de reconciliatione apud regem nuncios frequētes haberet: ad āgli tamen societate non abstinebat/partes eius aperte secuturus si caroli amicitiam non adipisceretur. Sed acceptis tādē apud ebroicas obsidibus/Vernonem vbi Carolus agebat/venit. Iuratque in Caroli verba. Erat his diebus parisii regius præpositus Hugo aubriotus/ qui propugnaculum cui bastilda nomen est a diui Anthonii portam extruxit/sumptu ex ea pecunia facto quam parisiorum communitati Carolus donauerat. Mouere per id tempus ex anglia & calisio cum sex armatorum milibus/ & sagittariorum mille quingentis Robinus canolus/& Thomas granconus/atque a sancto audomaro per arthesium atque attrebates profecti/remos (ysara traiecto) omnia populantes inuadunt. Moxque albam/sequanamque/atque yonam amnes transmittentes: in agro Parisiano apud ablonem castra ponunt. Inde cum inter villam iudeam (quam iuliam a Iulio cæsare dictam esse plerique contendunt) acies ordinassent/nulla tamen in illos a Parisiis eruptio facta est/q̄q̄ mille ducentos equites/a præsidium haberent. Quare non cūctatus post ea hostis/quibusdam vicis incensis/ stampas belsiamque incursibus vastantes/in andegauos ducunt. Quos bertrandus qui eodē tempore conestabilis a carolo fuerat institutus/sexcētis eorum primū deinde trecētis/postremo quadringētis occisis fudit/receptis locis quibusdā quæ per andegauiā anglus occupauerat/capto insuper thoma grancono. Et paucis post diebus variis locis angli a frācis supati sunt/ita vt nemo eorū qui duce canolo calisio egressi erant fuerit superstes. Et q̄q̄ venientibus a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum est / vani tamen fuere conatus legatorum. Superstitionis quoddam genus eodem tempore a turlupinis (hoc enim erat hęreticis nomen) qui se de societate pauperū vocitari gaudebant ortum/finem cepit. Crematis eorum vestibus & libris/in foro suillo extra sancti hono

Consiliū parisii indicitur.

Vectigal vino imponitur

Dolus nauarri regis

Hugo aubriotus

Robertus Carolus anglus.

Supstitio turlupinorum

fati portam. Iohanna autem dabentona & cum ea alter: cui⁹ nomen hystorici nõ tradunt eiusdem sectę in primis professores comburuntur. Hic aũt quem sine noie ponimus cũ ante damnationis eius sententiam in carcere mortem obiisset: dies qn decim in aggere calcis ne putresceret eius cadauer asseruatus est: & die ad suppliciũ præscripto crematus. Porro carolus omni studio anglos persequens: bertrandũ in pictauiam non parua militũ manu proficisci iubet. Henricus præterea castellæ rex carolo suppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex castella rochellã delatus: soluentes ex portu trigintaquinq; onerarias anglorum naues capit. Et bertrãdus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidẽ recepit: captaubuso paulopost a francis apud subizam in acie fuso: & in vinculis coniecto. Moxq; rochella angolisini & xantones cum multis eius populi arcibus seditionẽ fecere. Paucis autem post diebus quia iohannes britonum dux a carolo desciuerat ãglos secutus: nec eidem regioĩs ꝓceres assentirentur: guescluinus in eũ nouit. Cuius aduentũ non sustinens iohãnes in angliam se festinato proripuit. Post cuius fugam britones guescluinum admiserunt: præter arces tris/brestum/aulorum/& derualum. Brestum tamen postea Bertrandus: laualus autem & clissonus derualum obsidione cingunt. Brestenses duodecim obsidibus bertrando datis: cum vel deditionis vel pugnæ diem ad idus augusti constituissent: neutrum fecerunt. Et iohannes de monteforti cũ duce leucastriæ coacto exercitu: calisium appellẽs decurso arthesio atq; viromãdia per remos campanosq; prædas facientes: transmisso tandem ligeri: burdegalaꝫ se receperunt/fuga cęde & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgũdorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat. Et iohannes viennensis eques strennuus quinquaginta equites & sagittarios anglos fudit. Ita vt ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerant: sex tantum milia garonnam traiecerint. Ex burdegala receptis viribus: iohannes de monteforti cum anglorum manu aulorum petit: vbi eius vxor incolebat. Eo quosdam britonum episcopos & proceres ad sevocat. Id postq̃ carolus cognouit: nouas copias guescluino q̃ reliquam britanniam tenebat mittit. Interim conuenientibus apud brugas cum romanis legatis oratoribus francis anglisq; vt pax inter reges tandem firmaretur/nihil diffiniri potuit. Translato deinde boloniam conuentu postq̃ iteratis crebro legationibus/pontificis oratores caroli assensu nonnulla anglo regi plus æquo proponerent Angli qui calisii edouardi nomine agebant responderunt/se de his ad suum regem relaturos/et inde ad kalendas augusti edouardi sententiaꝫ brugis dimissuros. Sed Edouardi mors interim intercessit pridie solẽnitatis diui Iohannis baptistæ/dũ ageretur annus salutis trecentesimus septuagesimussextus supra mille. His ita gestis/carolus futura prospiciens/publica contione in parlamento senatu habita/de liberis qui in regnum successuri essent huiusmodi legem tulit. Quemq; primo nitum regis francorum filium regni administrationem recipere debere cum quartũdecimum ageret annum ne per longiorem tutelam occasio incideret maliuolis/res nouas excitandi. Anno insequẽti qui fuit christianæ gratiæ millesimus trecẽtesimus septuagesimusseptimus Carolus quinq; per franciam distãtibus locis quinq; exercitus alebat. Primus quem ãdegauus comes guesclumo comitãte ducebat: per aquitaniam incedens condacum bergeracum sanctam fidem ad dordonæ ripam sitam/castillionem/sammutram/canderetum/macarium cum arce/& lãgonem partim expugnatione/partim voluntaria deditione recepit/superato thoma feltone: qui nõ

Iohannis britonum ducis defectio

Inanis legatorũ conuentio.

Edouardus moritur

Constitutio a Carolo facta de filiis q̃ ad regnũ successuri essent

Quinq; exercitus fracorũ eodẽ tp̃e.

procul a riola sexcentos equites habens cum iohanne de buelo prelium cōmiserat Dedentibus passim se aquitaniȩ proceribus ii qui durasie familie erant ad anglos ꝑ fugerunt. Quare dulaco pretermisso quod obsidere instituerat andegauus dux ad durasium se conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi muni tissima erat circunuallans: post primā & vigesimā circūuallatiōis diem deditione a castellanis facta arce potitus est. Deinde quia hyems aderat in hyberna militē mi sit. Ad clissonus qui apud aulorum obsidionem habebat paciscentibus cū eo āglis vt liberi abirēt locum obtinuit Omnis ad hunc modum britannia preter brestēses caroli facta est. Qui vero regiȩ classi prȩerant in angliā delati: lariam non paruam ci uitatē ceperunt atq; incenderunt. Philippus preterea burgūdie dux calisiū ꝓfectus nonnullas per vicinū calisio agrū arces atq; arderē subiugauit: vbi validissimis ba listariorū presidiis impositis in hiberna se cōtulit. Per eos dies romanorum impe rator carolus visendi regis desiderio iter hannoniā cameracumq; faciens in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad singula qua transiturus impera tor erat loca prȩmissis qui illum honorificētissime venerarentur: tandē biturigū & burgundorū duces. Senonū archipresulem & haricurtū dn̄m obuiā siluanectum ꝓficisci iubet. Qui cum ad vicum luparam inde ꝑducentes cū ar ticulari morbo ipe rator laboraret currū & lecticā auro gēmisq; artificiosissime elaborantē ad impera torē ꝑpropere carolus mittit. Lectica postera die impositus postq̄ dyonisiani ceno bii sacrosancta religionis monumēta: reliquasq; multa veneratione plustrasset in cu biculum reuersus: dum per fenestrā in atriū diuersorii aspicit: burrellus riueri⁹ & ni colaus detencus ex domesticis regis aulicis equos duos ingenuos atq; animosos ī signibus francorum apparatissime ornatos imperatori totidēq; filio eius romano rū regi caroli noīe presentāt. Quod munus imperator liberalissime letissimeq; exci piens ego inquit in altero illorū sedens parisiū ingrediar. Egredienti sancto dyonisio imperatore parisiensis preses mercatorum prepositus & prefectus vigilum comitā te multa ciuium parisiēsiū frequentia composito ordine in equis occurrentes impe ratorem consultant. Rex vero postq̄ ex viculo capella imperatorem digredi acce pit: miro apparatu & pompa ducum quoq; & comitum procerū insuper atq; epi scoporum ornatu & numero vrbe progressus quibusq; distinctis officiis atq; vesti bus pro sua dignitate & conditione euntibus dum paulo supra molendinum qđ est secus dionisianam viā ꝑuenissent venientibus in alteralterius conspectu princi pibus reuelato capite datisq; dextris sese amicissime venerantur. Mox ad romano rum regem carolus accedens impetita illi salute imperatorem dextrorsum regēȝ ve ro filium sinistrorsum habens ipse medius incessit: donec ad palatium ventum est vbi grande spaciosumq; cenaculū accipiendo imperatori tapetibusq; & mensis or natissimum carolus esse imperauerat. Postq̄ aliquot dieb⁹ feriatū est & mutuis se colloquiis muneribusq; principes coluissent firmataq; in eos iureiurando amici tia est discedentē impatorē carolus ad mosum vsq; perducere sua impensa iubet. Traditum a gallis scriptoribus compio: imperatorē quibusdā castellis terre dalphi nat⁹ donasse dalphino eūq; i narelateū .regno imperii vicariū īstituisse. Arelatē eñ regni burgūdorū ꝑmariā ciuitatē & caput fuisse imperioq; paruisse certū ē. Quam vt geruasius scribit aram latam prisci appellabāt. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur due colūnȩ extructȩ erant. Et super eas ara imposita. Vbi quot annis ad kalendas maias frequens vndiq; populus humanas hostias ꝑ sua

Duras capit
Imperator carolus i frāciā ad carolū vēit
Pompa i occursum imperatoris
Arelatēsis ara

sospitate mactare consueuerat. Itaq̧ tris iuuenes publica pecunia emptos annos toto sagitabat.quos constituto die ad ipsam aram immolabant/victimarũ sanguine circunstantem populum aspergentes. Quem ritum diuus trophimus ex.lxxii. christi discipulis illo ex iudea missus sustulit docens non cruore mortaliuȝ hominũ sed christi sanguine illos debere aspergi. Digresso imperatore quorundaȝ procerum litteris corolus cognoscit nauarrum regem in iohannem caroli patreȝ atq̧ postea in eum multa occultis dolis & cogitasse & perpetrasse.Cuius proditiõis maxime conscius eẽt iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies missus in franciam iter facere constituerat.Hic vbi in franciam venit deprehensus in vincula coniectus est penes quem repertus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolum conceptis.Et cum per id tempus carol⁹ nauarri filius securitate a rege accepta siluanectum:vbi rex francus agebat accessisset:contenderetq̧ multis precibus iaquetum liberare patefactis illi quę ipse commiserat flagitiis non modo inquit tam perditum hominem absoluere non possumus:sed instituimus possessiones a patre tuo que ĩ regno meo sunt recipere & illis presidium ex meis collocare:qui michi fide integra obsequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius potestate complures nauarri arces atq̧ oppida perseuerabant:qui tametsi iureiurando fuisset addictus eas regi dedere:satius tamen visum est illum sine custodibus non dimittere donec re perfecta fuisset iuramento liberatus. In normanniam a rege ob id missus philippus burgundię dux:cum arces frustra repetit:obstinatis ad rebellionem qui eas tenebant militibus vi atq̧ armis philippus a bertrando adiutus recuperat:capto apud bretolium petro nauarro cuȝ maria eius sorore:quos asseruatos rex honestissime haberi:& complura ex locis receptis dirui iussit. Dum hec a philippo in normãnia geruntur/petrus de tertro nauarri scriba/ caroli iussu in bernarci arce deprehenditur/conscius malorum que nauarrus in carolũ coniurasset. Sumpto igitur de eo/ deq̧ iaqueto ruo supplicio/eorum singula cadauera quadrifariaȝ exsecta/ ante quattuor parisii primarias portas furcis appensa sunt. Moritur per id tempus gregorius vndecimus qui apostolicam sedem romam deduxerat auinione relicta.Cui dum patres cardinales successorem diligere constituũt/ romani ne gallus aliquis iterum sumeretur/tumultuantes/bartholomeum de aquilla(aduersãte magna cardinalium parte)pontificem declarant.Quamobrem dilapsi roma cardinales fundum petunt/vbi clementem septimum pontificatui pręficiunt. Quam rem cum patres carolo missis nunciis demonstrassent:carolus clemẽtis partes secutus est amicis sibi principibus scribens/vt idem facere dignarentur.Sd rex bohem⁹ atq̧ flandrenses non statim acqeuerũt bartholomeo fauentes. Et carolo romanorum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex:vt in demortui patris locum veniret bartholomeo adherebat a quo imperii dyademate recipere sperabat. Per eosdem fere dies post iohannes de monteforti quẽ anglos secutum fuisse mẽoraui & eis per superiora bella auxilium aduersus francum regem tulisse:ad senatus parlamenti iudicium tertio vocatus cum non veniret.ducali dignitate priuatus est:& bona eius publicata.Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate ꝓceribus inter quos primores erant iohannes rohanus/iohannes lauallus & clissonus qui arces oppidaq̧ regionis tenebant:Carolus eos docet quæ de iohanne montifortensi ob eius perfidiam decreta fuissent:vellent loqua quibus prefecti erãt tollendi belli causa potestati eius permittere.Carolo ita suadenti proceres se obtemperaturos iurant. At

Dol⁹a nauarrorege

Gregorius vndecim⁹ morit

Iohannes de monteforti ducatu britãnie priuatur.

postq̄ dimissi a rege in britanniam rediere:rohanus imprimis iohannem montifortensem anglia reuocare festinat præsidia locis franciæ finitimis instituens. Ea re cognita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes rohanus vanis legationibus differt concordiam tantisper simulans vt re ipsa post ea compertum est:donec iohannes montifortensis ex anglia aduentaret. Quo tandem cum manu anglorum ad britones appulso tametsi multis coitionibus pacem querere videretur:nichil tamen effectum est. Dum apud britones andegauus dux frustra tempus terit:flandrenses suo more iterum a comite discessionem faciunt occisoq̨ gandaui præside quem illis comes prefecerat:tripartitis copiis aldenardum: ypras:atq̨ alostum eodem simul tempore inuadunt. At philippus Burgundiæ dux comitis gener:tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenses mittit petens vt ad colloquium de instituto venire ad se non abnuant. Venientibus iter tornacum aldenardumq̨ burgundus communicat. Tandem cognito quid illis doleret:philippus conditiones reconsiliationis proposuit. Quibus scripto commendatis & iuramento roboratis:comes discessionis autoribus veniam dat. Fuit preterea apud montempessulanum cedes a ciuibus truculenter occisis octoginta viris ingenuis atq̨ nobilibus. Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū ducis cancellarius guido desserus: & arnoldus eiusdem loci pretor Cedis causa hec fuisse memoratur. Erat in prouincia narbonensi (cui lingue occitane nunc nomen est) Ludouicus andegauus caroli frater positus a rege gubernator Cuius nomiē cū ob bellum quod in ea regione gerebatur pensum magistratus exigerent seditione facta sanguinarii ciues eos trucidarunt:deiectis in altos puteos cadaueribus occisorum Tam detestabile flagitium non preterierūt impugne. Nam armatis instructus dux ad montempessulanum cum aduenisset omnis populus fletu merore lachrimisq̨ cōfect⁹ vrbe egressus:& loci cōsules funes ex cānabe collo tanq̄ morti obnoxii gestantes per vias postrati duci obuiam pergunt miserabili clamori ignosci sibi flagitantes Assistebant duci cardinales aruerniæ cum pontificis clementis oratoribus qui eo placandi ducis causa conuenerant. Postridie aduent⁹ ducis in vrbem ipse in tabulatum quod ei in foro editum erat:compluribus precipua dignitate viris comitatus conscendit. Ex quo ob omni plebe conspectus cum grauā admoduз in ciues sententiam tulisset:sublato rursus clamore populus veniam frequenter repetebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoresq̨ pontificis accedentes animū tandem ducis inflexerunt:sententie seueritatē rigoremq̨ moderantes:habuit igitur locum miseratio. Nam cum sexcenti necis iudicium excepissent:soli cedis auctores: & qui operam sceleri nauassent regis arbitrio reseruati sunt Cumq̨ omnium incolarum bona fisco deputata forent dimidium remissum est armis omnibus que apud illos extabant deditis pensata insuper ad plenum impensa quam dux ob huiusmodi cedem sustinuisset. Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis superiorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis predis vexabant Aduersum hos incole a Carolo auxilium petunt duplicatum vectigal ad belli onera pollicentes Missus cum copiis guescluinus cum ad nouum castrum nō longe a belcaro quod ab hoste tenebatur obsidione destinetur morbo occupatus octauo post die defunctus est. Nichilominus tamen qui in presidio erant castellum sponte dedidere. Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglie rex. sed traiecto ex anglia callisium exercitu. thomas edouardi filius octo circiter homi-

Flandrenses a suo comite deficiunt.

Cedes apud montempessulanum

Cedes vidicta

Guescluinus moritur.

Excursiones ab anglis

num milibus stipatus/arthesium/viromandos/suessiones/cathalaunos/trecenses/ senones/vastinium/blesiam/perq3 bonamuallez incursantes:abductis aliquot claris equitibus ab britones contenderunt quos iohannes mõtiforte ñ.alacriter excepit.Fuit a flandrensibus in suum comitem belli motus:quem non magno negocio comes repressit:captis ypris suppliciоq3 affectis qui rebellionem excitarant. Sed interim caroli mors multorum incommodorum causam francis importauit.Nam pace & bello cum reipublice fuisset accommodatissimus insequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemq3 discordiis & grauissimis inimicitiis commutauit.Enimuero prouidus rex vbi se mala valitudine esse sensit:liberos quos iuniore ętate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borboniensis tutelę commisit.Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari constituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnũ debebatur annum quartumdecimum ageret. At sapiente rege apud beautam defuncto(sapientis enim appellationem emeruit)aliud atq3 aliud decretum est. Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campestrẽ delatus.est:ibi aliquot dies asseruatus:dum fratres eius tres aduenissent.Dum ex ęde diui antonii funus effertur scholastici studii parisiensis qui spectandi causa frequentes aderant: a seruientibus hugonis aubrioti parisiaci pretoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulsi in prętorem atq3 in seruientes tumultuati sunt.Quorum aliquot q̃ deprehẽdi potuerunt in vinculis habiti sunt.Sed paulopost regis filiis restituti caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud sanctum dyonisium.Anno dominicæ pietatis Millesimo.ccc.lxxx.sepelitur.

Carolus quintus moritur

Scholasticorũ tumultus.

DE successore rametsi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo q̃ sextus appellatus est: ętas nondum idonea erat: & regno rectores: tutoresq3 liberis pater instituisset: neq3 de ipsa institutione inter principes bene conueniret acciti ex toto regno proceres parisii coegerunt de sacrando nouello rege consilium capturi. Dicebant enim principes consultore Petro dorgemonto neq3 sacrari annum quartumdecimum regem oportere: neq3 conducere reipublicę: vt tantillę etatis adolescens rerum curam susciperet. Ita Carolum patrem arbitratum esse & lege firmasse. Fuere contra pleriq3 ętate & doctrina spectatissimi homines voluentes animo cum præsentium rerum: tum futurarum calamitatem. si multis rectoribus regnum ageretur: breui & cito finituro susceptæ administrationis tempore: quemq3 sibi potius q̃ rebus communibus consulere:opes cumulare: amplificare principatus: ęmulari inuicem:& inde factiones gigni.Raro quidem euenire vt multi sine contentione rem quampiam simul administrent.Quod si vnius regis nomine atq3 imperio respublica gubernetur facile esse: vt ad vnum omnes concordibus animis respiciant.Eapropter operępretium fore Carolum natu priorem sacratum iri & omnia suis auspiciis atq3 nomine geri.Neq3 obstare patris legem quam si ad perniciem inclinare coniectasset ipse tollendam in primis censuisset.Legibus duz populo conueniunt vtendum:dum officium abstinendum. Hec sententia cum multorum tum Iohannis de mareсiis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus.Reliqui vero fratres(adnitente petro dorgemonte)legem a patre lataz magnopere tuebantur.Nec parum absfuit quin ad dissensionem bellumq3 irritati prope animi spectarent.Nam ex eo tempore quisq3 sibi armatos parabat: & hostis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones:inde in normanniã arthesiumq3 & per oẽs

Cõsiliũ capitĩ de carolo sacrando

maris oras copias suas dimittebat. Dum inter tam repugnantes sententias nichil decerni posset: contio dissoluta est. Sed intercedentibus nonnullis optimis & sapientibus viris arbitri de principum voluntate delecti sunt: qui examinato diligenter negocio tandem rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum est Carolum sacrandum esse & regem appellandum: suoq̧ nomine gerenda agendaq̧ omnia esse fidem illi a proceribus & subditis pr̨estandam: bellum non nisi suis auspiciis parandum. Adolescentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curæ & prouidentiæ burgundorum & borbonii ducum credendos qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tempus vsq̧ pubertatis & docerent. Omnem regium fiscum in ęrario regio deponendum: supellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis suę tēpore auri argentiq̧ possidebat: assignata regi iusta portione: Ludouico andegauo committandam qui interim dum rex adolesceret regentis tantum nomine vteretur & rebus communibus gerēdis vocatus adesset. His ita vt ab arbitris definitis prīcipes assenserunt & lex ipsa in vulgus promulgata. Quietis compositisq̧ regni primoribus cum stipendia militibus nulla soluerentur: non secus ac hostis prædis stuprisq̧ populum milites vexabant. Quamobrem rura vicosq̧ agricolæ deserentes: in oppida arcesq̧ fortunas suas contrahebant. Nec aduersus militum crudelitatem valuit regentis auctoritas q̄q̄ vocatos ad se præfectos militum sępenumero minis terrere tentasset. Hinc plerisq̧ locis tumultuatus populus est: & seditiones exortæ. Parisianos tamen benignitate atq̧ modestia sua regens sedauit. Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) conestabilis. Hunc magistratum instituendum a se regens dictitabat: cōtra sentientibus burgundię borboniiq̧ ducibus eum quidem regentem nomine tenus esse: sed ad regem omnia referri oportere Erat tūc melduni Carolus: vbi armamentum patria erat & magna supellectilis pars. Enim uero adolescentulus rex armis delectabatur speciosis/ & de re ipsa patri aliquando speciem prebuerat. Nam proferente illi patre coronam & cassidem rogatus vtrū mallet: cassidem optauit Cui non dissimile mox factum suis aulicis exhibuit. Itaq̧ ꝓpositis coram preciosissima patris suppellectili: atq̧ diuersorum armatorum generibus arma sibi pluris q̄ diuitias esse respondit. Futurorum vt ipse auguror incommodorum omen Nam nulla superiorum regum ętate propius ad excidium respublica francorum propendit: q̄ huius & filii ipsius temporibus Dedit & aliud magni animi signum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianensis appellatus qui autor fuerat augendi census & tributi. Et seuere aliquādo Carolum dum adhuc viueret pater tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad sauosium qui prope astabat. Ecce iam inquit sauosi de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territus ambianensis confestim per duacum auinionem se recepit: exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nonnunq̄ compertum est iter francos plus damni in rempublicam inuehi dum sacerdotis consilio res agitur q̄ cum prudens aliquis ex seculi nobilitate rebus grendis præficitur. Ille enim nescio qua insatiabili ambitione omnia sibi vendicat: Hic populi misertus & communitatis detrimentum suum esse ratus: reipublicę bene vt potest consulit. Ille factum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit quo minus vltionem timet ecclesiastica libertate protectus. Hic autem opes suas cum respublica coniunctas eē non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoq̧ auguratur. nam qui res suas ex reipublicæ statu considerat: illas sine hac nequaq̄ stare posse intelligit. Sed

Milites sine stipendiis oīa populantur.

De conestabili instituendo contentio.

Magni animi ī rege iudiciū

Cardinalis āmbianēsis fugit

ad conestabilem redeo. Erant omnino duo apud regem strennui & magni ad bellum nominis proceres.. Sancerrus comes: & Clissonus britonicę nobilitatis clarus eques. Interrogatus sancerrus an conestabilis magistratum gerere vellet: Respondit in eo magistratu Guesclainum ita se gessisse: vt nemo post illuȝ memoria dignū quicq̄ exhibiturus esse facile videretur. Igitur ad Oliuerium clissonum dignitas(rege tribuente) delata est. Cui mox negocium fuit. contractis copiis regem in remos quo sacre vnctionis causa profecturus erat) pręcedere. Hunc rex multorum ducuȝ procerumq̄ frequentia stipatus: protenus secutus est. Pręerat regio ęrario sauosius rare probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege andegauus regens: compręhensium reuelare regium thesaurum mortem comminatus cogit. Erant in ęrario auri solidi lamine: & aliarum preciosarum rerum ingens copia: quæ pariter estimata centies octogesies centena milia aureorum nummum efficiebant: quæ (supputatione francorum more facta) deceȝ & octo miliones constituunt. Thesauro recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege consecrato cum ad conuiuii locum ventum est: id enim in ędibus archiepiscopi apparatū erat: principibus incidit de sessionis ordine atq̄ prelatione controuersia. Nam andegauus ętate grādior philippo anteire contendebat Philippus parem & parium decanum se esse at q̄ propterea primaȝ sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam litem cōsultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad præsens negocium attinebat: decernit. Qua re offensus Andegauus regi proximum nichilominus locum vsurpat. At philippus nichil cunctatus: m edius inter regem andegauumq̄ insilit: recubuitq̄. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est. Reuerso ex remis parisium Carolo: sancti pauli comes ī perfidie suspitionem incidit q̄ rege inconsulto Richardi anglie regis filiam sibi vxorem despōsasset. Sed pretentis excusationibus vt cunq̄ purgato: rex veniam comiti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos litteras dedisse vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abstinens Clissono rem patefecit. Qui cum amicus esset regem conueniens bureum q̄ maxime potest excusat: & q̄q̄ multi aulicorum aduersarentur: gratiam tamen amico impetrauit. Interim milites per agros populum grauare non desinebant: & duces fratres Ludouicus philippusq̄ simulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaq̄ ludouico dolebat: regentis: tantum nomine sine vllo dignitatis cōmodo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam supellectilem thesaurumq̄ vsurpasse: & nullam inde regi portionem impartisse. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant ꝓpterea inter vtrunq̄ suasores ad beniuolentiam & charitateȝ prelati & qui inter proceres pacati animi erant in amicitia fratres continere studiose conabantur. de qua re orationem ad pncipes habuit iohannes maresius de octina & facundia spectatus. Tandeȝ sopitis odiis & mutuam fratres charitatem rediere. Conciliatis principibus humilis quædam ex parisianis plebecula nouis furiis acta est: querens se vectigalium magnitudīne premi. Itaq̄ præpositum mercatorum aggrediens ad contionem venire hominē cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit pēsiones & vectagalia tolli. Quod quādoquidem olim postulassent nec fuissent exauditi iam adesse tempus cum satis illis factum esse oporteat Concitate multitudini pleriq̄ sobrie obsistere cupiētes: rati si res in crastinum deferretur compesci furorem posse in posteram

Oliuerius clissonus conestabilis

Thesaurū regiū ludouic⁹ andegauus accipit

Cōtēptio iter principes de ordie sessiōis.

Liuor.

Miles grassat̄

Simultas iter fratres.

Iohannes maresius.

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam veterum calceorum sutor: temere exurgens pompa inquit aulicorum & fastus in humeros populi recidunt: & quæ ab illis per luxum profunduntur: damna nostra & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatem arguere ausus est Iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitq; in alteram diem postulata transferri. Non restinxit mora furorem. Enimuero rediit postridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumq; eius sententia reportauit. Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc frementem contionari iohanné maresium Carolus imperat atq; causas memorare quãob rem census & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui præsunt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta. & item a filio gerẽda esse quæ sine populari ope bene procedere non possunt. Regios prouentus & fiscum anglorum iniquitate imminutos esse. Regem publicæ libertatis & populi tutorem: populum coadiutorem esse debere: æquo animo ferre si quid nonnunq̃ durius per necessitatem imperetur. Nihilominus tamen gratum nunc regi esse vectigalia tolli. Abeant ipsi domum/ quiescant tumultuari. Ad hanc iohannis orationem cum sedata turba esse speraretur: sublato clamore: Volumus inquiunt iudeos vrbe expelli. Quibus respondente iohanne de re ipsa ad regem relaturuꝫ se procurrens confestim quiq; plebeius: publicanorum ædes aggreditur atq; effractis pixidibus vbi reposita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias dispergit/ libellosq; rationum carpit & laniat: ministris interfectis. Iudeorũ domos aliquot & bona diripit. Quæ tametsi reddi restituiq; rex iussisset: nequaq̃ tamen obtemperatum est. *Seditio parisiorum*

Hæc cum parisii geruntur angli cognito francorum ex aquitania discessu/ turonos andegauos cœnomannosq; iniectis passim ignibus incursant/ moxq; ad britones (non impediente duce amico) se recipiunt. Id postq̃ ad regem perlatum est/ carnotensium episcopum & arnoldum corbium parlamenteum præsidem ad ducem iter facere iubet: cum syngraphis præteritorum fœderum quæ cum regibus francis & britonum duce olim icta essent. Hæc (audiente duce) cũ oratores recitassent: dux (inuitus ne an volens incertum est) fœdera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurãdo adegit. Quamobrem irritati angli nãuetam vrbem circunuallare pergunt. Ciuitati tum præfectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligentia aduersus hostem restitit. At non satis ciuium perseuerantie credens: ad regem subsidium petere mittit. Nec cunctatur rex almarico suppetiari. Nam magnis itineribus copiæ in hostium conspectum citius venere q̃ anglus subolere aduentum potuerit. Quarũ primũ impetum cum ægre sustinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam enim signifer signo amisso oppetierat mortem) eos increpans vah inquit milites: quis vestros animos pauor inuasit: superamus enim numero francos: quare non dubium est si animo non defeceritis: virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis animatus anglus/ incredibili pertinacia restitit/ tanta sagittarum multitudine agens vt æther ipse sagittis non secus ac nubibus tegi videretur. Itaq; diu fuit pugna anceps vtrisq; acerrime pugnantibus. Tandem multis sauciis/ multisq; occisis & captis/ frãco anglus cessit. brestumq; fuga petẽs pręsidio imposito & vulneratis qui se illic curarent relictis/ in angliam traiecit. Inter hęc animaduertẽtes principes ęrarii tenuitatem & regios census esse exiguos vocatis ad se ciuium parisiensiũ primoribus/ de vectigali exigendo consultant. Cum vero placuisset ex quaq; venientium rerum libra solidum vnũ exigi. Idq; parisii rothomagi pariter & ambianis promulgari rex *Anglorum incursiones* *Pertinax pugna* *Cõsiliũ devectigalibus exigendis*

imperasset: plebs vniuersa vectigal pendere pernegauit. Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi causa se contulerat. Canum latratibus excitatus in fugam ceruus: æneam torquem collo gerere visus est: quem venabulis aut ferro appeti rex prohibens in casses & rethia compellit. Erat in torque litteris latinis inscriptum. Hoc me cæsar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iulio cæsare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa nõ est vt a Iulio in hoc tempus durare ceruus potuisset. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet. quandoquidem a primo illo Cæsare quemuis imperatorem cesarem appellari vsus atq3 autoritas obtinuit. Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coronam collo gestãtem pro insigni habuit/ & regiis insignibus quæ liliis aureis tribus constant: hinc atq3 hinc cerui duo apponi consueuerunt. Per eos dies cum de romano pontifice controuersia agitaretur: accessere ad regem Bohemiæ castellæq3 oratores vrbani partes aduersus Clementem septimum quem rex sequebatur defensuri. Quibus per Andegauorum ducem responsum est: regem non ita affectum Clementi esse: quin veritatem sequi velit. Daturum operam vt ecclesiæ pax (sedata discordium pontificum contentione) reddatur. Responso accepto oratores abiere. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias nationes tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis causam secuti: exploratores per franciam constituerant qui ecclesiarum opulentiores prouentus inquirerent: quas rectoribus vacuas mox sibi a Clemente obtinebant. Tulit quoq3 Clemens de vacaturis ecclesiis legem quam expectatiuam gratiam appellauit: qua ad adipiscendas morte possessorum ecclesias: fas iusq3 expectãti per pontificem designato erat. Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris ecclesiæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus ecclesiis dum pastore orbatę erant primi anni prouentus legebantur. Id annatam vocant quam cameræ apostolicæ deberi romani contendunt. Neq3 id sine ducis andegaui conscientia fieri rumor erat: exactionis siquidem parte3 capientis. Eas ob res cum scholastici non pauci scholam relinquerent: studii Parisiensis rector contione aduocata: ex consilio doctorum Iohannem ronceum Picardum deputat qui de huiusmodi dispendiis ad regem/ Andegauumq3 ducem orationem habeat. Habita oratione: tanta ira percitus andegauus est: vt satellitibus noctu ad cubiculum Iohannis roncei missis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici mandauerit. Nec aliter/ repetente eum rectore exemptus est: q̃ vt clementi auditurum se polliceretur. Nisus quoq3 dux est rectorem deprænhendere/ sed re per amicos cognita: rector aufugit. Deprænhendendi rectoris causam afferebat dux ꝙ ab vrbano exceptas litteras regi non exhibuisset. Accessit & nouus a Ludouico biturigum duce contentionis turbo: reputante secum male agi ꝙ Andegauo regendi auctoritas: Philippo burgundo Caroloq3 borbonio regis tutela obuenerat: sibi vero nihil præter Pictauiam collatum esset. Petit ergo linguæ occitanæ atq3 aquitaniæ sibi gubernacula committi. Idq3 adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi comes eius prouinciæ ministrator se in magistratu tueri omnino studebat: ita vt iubenti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in tholosates profectus. prælium cum comite suis dissuadentibus conserit & vincitur Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq3 populum

Ceruus inuentus

Ambitio cardinalium

Auarus pontifex

Iohãnes ronceus mittitur ad regẽ cõtra exactiões põtificis

Ludouicus biturigũ dux cõtẽtionem excitat

aggrauari: ad Ludouicum mittit: seq magistratu abdicat: Ludouico cedens.

Per id tempus Hugonis aubrioti Parisiorum præsidiis falsa religio & iniqui mores in lucem prodiere. Nam Iudeorum sectator cum esset: clerum exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatem contemptui habebat. Scholasticos in primis aspernabatur: stupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum spectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ positus: post suæ heresis manifestatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Parisianorum antistite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ administrationem diuturnam gessisset: publica opera non parum illustria Parisii extruxit. Bastildam ad diui Antonii portam munitissimum propugnaculum: diui Michaelis supra sequanam pontem: & aduersus scholasticorum Parisiorum iniurias & nocturnos motus paruum castelletum. Quiescebant his diebus Flamingi a bello paulum respirantes: nisi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactione lacessisset. Enimuero siue egens siue pecuniæ auidus a Gandensibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenses habentur: grandem pecuniam arrogantissime petens cum ea sibi constanter negaretur: loco discedens: & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti notus Halsus nomine homo militaris atq magnanimus. Huic attributis copiis & anglorum manu mandat: Gandensibus bellum inferre. Qui patri audiens: mox gandensem agrum quottidianis incursionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenses armis instructi/seq viriliter tuebantur: incommodis multis hostem afficientes. Recordati tamen debitæ suo comiti subiectionis: petunt ab illo se audiri. Admisit eos comes: quorum hæc breuis oratio fuit. Tu inquiunt comes sumus. Tu nobis ex princeps & comes. Tibi cum oratione parere nos decet: tu nos tueri debes Si quid in te peccauimus quod tibi molestum sit: id nobis cōdonari suppliciter flagitamus. Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam gandensis populus tueri instituit. Cogi se vectigalibus nescit. Si reb9 tuis per aliquam necessitatem op9 est pecuniarium subsidium id tibi non coactione sz sua se sponte daturum libet populus offert. His comitem verbis placasse rati: ab aulicis imprudentibus & per etatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus comitis potestate esse: illorum obstinatam rebellionem flectere: calcaribus perinde ac stimulis asellū illos agi oportere & omnimodo iugum imponere. Quo accepto conuicio: gandenses abiere. Comes vero magnopere studebat illos rerū & commeatus penuria afflictari vt egentes potestati eius se crederent. At gandenses animo erecti vim propulsare constituunt. Itaq philippum arteuellam filiū eius quem in gestis philippi vallesii a gandensibus occisum diximus belli ducem sibi p̄ficiunt. Qui contractis vt cunq armatis oppido egressus in vicinum agrum ducit. Conspectis procul gandensibus: comes prælii appetens suos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & scorpionibus deinde districtis gladiis pugnatum est. Aduersa comiti fortuna extitit: amissis quinq hominum milibus: atq ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spem sibi meliorem accipiens: suos hortatur animis non tabescere. Si in armis perseuerent: facile factu esse: grande parare. Imperiū. Etiam si comiti franci suppetientur: quorum neq factus neq lasciuia bello ydonea esset: plus illis iactantiæ q̄ roboris inesse. Talibus suasi verbis Gaudenses

Hugonis aubrioti heresis

Flamigorum seditio.

Comes victus

regnū insuper sibi affectare audent. Qua spe quoq; illecti agricole relictis agris bel li se socios gandensibus iungunt. Cura omnis arteuelle erat: comiti incommodari.

Mos brugensium.

Mos est brugensi populo q̄ vetustissimus ob dominici sanguinis reuerentiam (cu ius partem se brugenses habere gloriantur) supplicationē quotannis facere: ad quā solennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella duo ex suis milia docet arma sumere quæ vsitatis vestibus occultent & ita quaterni per interualla & quini ad celebritatem simulata religione se conferant: vt die supplicationi statuto dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mer catum occupent: atq; incautum comitem inuadunt. Implent milites arteuellæ præ ceptum & in foro sine vlla suspitione conuenientes/ dum comitem procedere vi dent: arma inquiunt o socii exerite.

Seditio in flādria.

Clamore sublato perterritus comes/ suos Gan densibus opponit: Sed cadentibus multis/ ipse domum q̄ velocissime potest profe ctus cum illum arteuella persequitur per fenestram in mulieris vetule proximam æ dem dilapsus inde sclusam se recepit At comitis fugam arteuella in Brugenses re ferens eos populatur/ compluribus trucidatis. Atq; inde cum ingenti prȩda Gan dauum profectus est. Defectionis causam comes hanc ab initio dedit Gandauū enim ciuem autore iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauen sibus proscriptum ad se fugientem receperat. postq; aliquot proscriptionis annos contra oppidanorum leges restitutum nautarum prefectura donauerat. Est enim huius negociationis & ministerii nautici apud Gandenses multitudo & potestas non mediocris quæ in seditione dum forte insurgit plurimum valet. Est quoq; hu ius præfecture officium non parue apud illos auctoritatis atq; emolumenti. Quam obrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nautarum ordine de mathe orum familia Gisebertus/ assumptis secum sex quos habebat fratribus occidere le onem cogitauit. Sed comitis reuerentia proposito destitit. Sub inde causas quæ rens quomodo a beniuolentia principis Iohannem abduceret. Igitur insinuat se in cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam postq̄ satis sibi firmatam putat: mi ror inquit principem nostrum nondum animaduertisse grande vectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendi sibi quotannis possit: Itaq; si id cu rare volet: Iohannem leonem vnum satis esse cuius opera vectigal a nautis & ne gociatoribus facile exigatur. Re ad comitem per cubicularium relata: comes leo nem ad se vocat/ deq; exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametsi id fru stra se tentaturum non ignoraret/ conuenire tamen de re ipsa nautas respondit. Interim Gisebertus clam fratres hortatur contraria comitis postulatis sentire: quan doquidem publice libertati nequaq̄ congruerent: Ipse vero apud principem Io hannem insimularet negligentiæ: quia susceptum a comite negocium non curaret satis. Ex huiusmodi causa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri. seq; in eius locū suffici posse sperabat. Hac spe erectis matheorum animis conueni entibus ad iohannis edictum nautis: postq̄ de portitorio pendendo consulit: frēs magnopere restitere venientibus in eorum sententiam eiusdē ministerii ꝓfessorib⁹ Quod vbi referente iohanne resciuit comes: iā a giseberto ꝑsuasus credidit culpam esse iohannis quot petita sibi negarentur. Quare ablatam iohanni nautarum prefe cturā giseberto dat. Idq; nō egrȩ ferre iohannes pre se tulit: domi apud Gandauos se continēs donec fortunam tempus commutaret. Nec intercessere plurimi dies cum brugenses ad quos null⁹ nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis assensum

Fossam grandez ex amne lisa diriuare ad se inceptant: constituto ad has operas magno fossorum numero quos præterea deputati a brugensibus milites protegerent conscii q̃tum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii accessione sicut brugẽsibus magnum incrementum ita Gandensibus multum detrimenti poterat, afferri. Tumultuantur propterea gaudauenses & reijnoue occurrere consultant. Accersuntq; iohannem leonem qui communi necessitati auxilietur. Qui licet accitũ se gauderet: nullum tamen exultationis signum dat. Sed ad consilium intromissus: rogatusq; sententiam Viri inquit gandenses palam vobis omnibus est quam reb⁹ vestris iacturam brugensium hæc vsurpatio allatura sit. Haud tamen paruo negocio illi resistere poteritis nisi relictam iamdiu alborum capuciorum institutionez restitueritis Cum enim maioribus nostris repentino ad res insuetas præsidio opus esset: designatos habebant ex suis milites qui capuciolis albis ab aliis discreti vestris se periculis obiiciebant. Id armatorum genus censeo confestim innouandum eisq; prefectum instituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur, conclamentium restituuntur capucia. Conficiuntur statim publica impensa capucia distribuuntur quibusuis parui pensi hominibus quibus nihil magis q̃ vrbana quies odiosum erat. quorum præfecturam communi omniuz decreto iohãnes leo recepit cupientissimus infensos maxime efficere Gandenses aduersuz comitez post q̃ præfectura donatus est iohannes magnam capuciatorum multitudinem in brugensium fossores ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto mox se brugas receperant. Ad hunc modum frustratus sua expectatione iohannes capuciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidam ex nautarum collegio a comitis prætore quez ballium vocant in custodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenses non poterant. Igitur arbitratis his tot offensionibus suam libertatem tolli: hortante Iohanne leone mittitur ad comitem gisebertus cum aliquot bone estimationis ciuib⁹ qui captiuum conciuem carcere emitti & suas leges illibatas seruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes sperabat Gisebertum ab irato comite aliquid quod molestum ciuibus esset relaturum. Profecti gandenses principem apud mailam inuenerunt. Quos humane acceptos comes remisit restituto illis nauta captiuo: eorumq; consuetis legibus confirmatis. Optare se tantum dixit capuciatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberalitatem cum enarrassent tum de tollẽdis capuciis animum comitis explicarunt. Quo verbo offensus populus cum sileret: Vos iquit iohannes leo conciues compertum habetis q̃ commode capuciatos restituistis a q bus nunc vestra libertas in tuto est: Alioquin absq; illis omnia periclitabantur. Nunc si eos vt princeps suadet abrogabitis de vestre quiete & honestissimis legib⁹ actum esse iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepistis seruatote Ad hanc iohannis orationem cum quiq; diuersi abiissent aliis illum laudantibus aliis in neutram partem loquentibus. Iohãnes vicarios quos singulis capuciatorum turmis præfecerat cohortatur suos moneant inter diu noctuq; ad repentinos casus paratos esse: & ad se protenus conuenire si quid seditionis aut tumultus excitari norit satius fore obtruncare in sese insultantes q̃ ab illis occidi. Nec incassum id sibi præsagire Iohannes videbatur. Nam comitis Balliuus Rogerus Dauteruius paucis post diebus cum ducentis equitibus explicato principis vt in bello solet vexillo Gandauum ingressus in medio rerum venalium foro constitit: ad quem mox Gisebertus cum suis fratribus / & iis qui in eum frequenter sequebantur ad

Alba flamigõrum capucia,

balliuum concursat. Qui a principe iussi in iohannis ędes irrumpere eumq͡ꝫ trucidare coniurauerant. At iohannes casuum humanorum prouidus conuenientibus ad se capuciatis ad forum nullo tumultu facto progreditur Quo conspecto gilebertus cum fratribus sensim dilabitur & balliuum deseruit. Capuciati vero quasi spectaturi quid balliuus incoeptaret proxime eum considētes in terram confestim deturbatum necant frustratim dilaniato comitis quod præ se ferebat vexillo. Nec ex stipatoribus quipiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus occubuit: a suis per ignauiam turpiter desertus. Liberati hostibus capuciati ędes gilseberti cęterorumq͡ꝫ suæ factionis edes inuadunt & spoliant. Eam balliui inopinatam fortunam giseberto referente postq̄ comes accepit ira perculsus iurat de necis autoribus vltionem se nouo exemplo sumpturum Cuius rei non improuidi gandenses duodecim ex suis non obscuros ciues ad principem legant mitigaturos principis quoad possent indignationem pollicituros q͡ꝫ satisfactionem delictorum. Venientes ad comitem legati ęgre admissi sunt sed intercessione quorundam aulicorum cum benignior factus esse comes speraretur: nouus a gandensibus furor excitatur. Nam iohannes leo timens re apud principem composita detrimentuꝫ sibi succedere: augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus suæ factionis suadet: vtile esse coactos quos haberent reipublice defensores oppido educere & recognoscere quibus viribus aduersus futurum forte hosteꝫ resistere possent Itaq͡ꝫ egreditur ad portam quæ burgensis appellatur cum capuciatorum & alioruꝫ facinorosorum hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perlustrasset laudatis omnibus. Est inquit hinc non procul principis nostri palatium quod recenter miro opere extruxit: procedamus edes videre. Munitissimus enim sicuti ego accepi locus est ita vt insurgente bello nobis incommodare possit. Postq̄ incondita plebs andreghemum accessit (ea enim est loci appellatio) edes spoliat immisso multis ędium partibus igni. Inde autem cum abirent conuersus ad palatium iohānes vt flagrantem locum vidit quasi id sibi doleret percontantur vnde hoc incendium eruppisset q̄q̄ nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium nostrum ędificatus instructusq͡ꝫ erat. Hac ędium direptione comes nichil magis egre tulit: quippe qui eas ad voluptatem & delicias accuratissime excoleret. Quamobrem vocatos ad se gandauensium oratores attroci vultu & aspera oratione allocutus Ire inquit seditiosa gens prope est vt pœnas vniuersi detis offensionum in me vestrarum Cuꝫ non concederetur a legatis excusatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiuismodi causis atrox & longum bellum conflatum est. Iohannes autem leo burgas quas suarum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno vt quidam tradunt impetitus Fuit quindecim huius flādrensis belli varia & anceps fortuna quam sigillatim explicare longioris esset negocii. Vnum quod maxime inhumanum dici potest operepręcium erit a flagitii detestationem scripto commendasse. Deficientibus a comite yprensibus cum aduersus eos copias ducere comes instituisset gandauenses de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis curtracum prodeuntes yprensibus significant se ad eos defendendos aduenire propterea mittant ex suis armatos vt iunctis copiis paribus studiis & virtute comiti resistant. Parant confestiꝫ yprenses & ductoribus Iohanne Bauleo & Arnulpho clerico octo oppidanorum suorum milia ad Gandenses qui apud Rolerum castra fecerant proficisci iubent. Hac profectione ad comitem relata insidias duo

Balliu^9 comitis occiditur.

Palatiū comitis incēditur.

bus locis qua yprenses iter facturos verisimile erat ponit. Incedenti bus vero yprensibus obtulit se biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare consistere illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Preualuit iohannis boulei sententia & tourotum versus proficiscuntur: vbi delitescebant comitis insidiæ in quas dum inopinato incidissent viso hoste proditos se a bouleo esse conclamitât/nec fuit illis animus se tutandi nisi quatenus fuga eripere se potuer unt Alteris igitur ypras/alteris ad gandensiũ castra diffugientibus: comitis milites quadringentos supra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapsi mox vbi curtracum militari ordine profecti sunt: Iohãnẽ bouleum plebeio furore accusantes quasi insidiarum & proditionis conscium in viam publicam protractum minutatim concidunt: partem ex cadauere quibusq sibi radientibus. Tam beluina natura est plebs semel furiis incitata/nec furoris vllum habet modum/præsertiz in flamingorum gente quæ præter reliquos gallos seditiosa semper fuit: q̃uis vel grandi ere ob factas iniurias mulctata vel miserabili cede ob rebellionez afflicta. Sed de his hactenus. Hæc dum in flandria geruntur mareschallus sancerrus subterranam in lemouicibus capit: dedentibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regionez grassantur sancerrus eos secutus quottidianis fere præliis & cedibus afficit. Coiere per id tempus apud belinguerium agri Boloniensis vicum oratores franci: vt cũ anglis de pace tractaretur. Sed nihil inde præter vanam spem relatum. At britonum dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seq cum britonum comitatu Carolo subditum interposito sacramento profitetur. Non potest suos ignes celare ambitio. Andegauus dux regens/alii item principes & regii pleriq consultores qui rebus gerendis præerant/erarium fiscumq sublatis vectigalibus immunituz iri contemplantes/ suæq auariciæ non satis alimenti superesse: nouũ tributi genus instituere contendunt. Habitis aliquot contionibus/nunc blandis interdum suasiunculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in suam sententiam studebant. Obsistebat tamen populus/nec petro dillerio nec iohãni maresio (qui maxime populares erant) aures accommodabat: tametsi dicerent ex ea pertinacia regem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius pœnæ impendere. Itaq discedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenariosq & quinquagenarios per ciuitatem ponens. Cathenas quæ ad compita viarum intra vrbem erant prætendebat/positis contra nocturnas insidias excubiis: custodibus præterea ad portas ordinatis. Idq facere incipientibus Parisianis reliquæ fere regni vrbes subsequuntur. Itaq ducenti ex Rothomagensibus plebei homines hoc exemplum imitati/quendam obesum ciuem qui ob crassam corpulentiam crassus vocabatur alioquin renitentem sibi regem præficiunt/ curruq impositum per vrbem circunferentes/tãdem in rerum venalium foro constitutũ de abolendis vectigalibus legem ferre & eam promulgare cõpellunt a cæde non abstinentes. Sæuitum enim est in vectigalium quæstores: & expilatum diui audonei cœnobium/propterea q in eo priuilegia quædam reposita esse audierant quæ libertati ciuitatis non congruerent. Arcẽ quoq oppugnare adorti/inde a præsidio repulsi sunt aliquot interẽptis. Dũ hæc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens post quartũ mensem cum parisiacæ plebis seditionẽ sedatam esse putat. Legem de vectigalibus exigendis tulit & in foro iudiciali apud castelletum promulgare iubet/institutis ministris qui legẽ di vectigalis officium exequerẽtur. Ad kalendas martias cum eius officii causa quæ

Auari principes nouũ tributi genus cogitant.

Rothomagẽsiũ stultitia

Cedes ppter vectigal apud parisios

stor ad mercatum apud fallas aduenisset obolumq pro nasturcio a muliercula cui pe rota morela nomen erat exigeret: questa & vociferans anus mercatores aliquot in quæstorem excitauit: qui hominem multis vulneribus confossum trucidauerunt. Eius facinoris fama vbi per ciuitatem vulgata est: protenus vilium artium ministri arma capiunt perq ciuitatis vias circumcursant: ad cædem perpetrandum animati: quibus cum perditi pleriq & nullius ęstimationis homines facile accedebant. Et vt inermibus arma non deessent: publicas ciuitatis ędes adoriuntur. Vbi emotis euulsisq postibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus nonnulli: & inter illos parisianus antistes qui tot malis insurgētibus coactas clā fortunas suas ciuitate exportarent: tutiore se loco committētes. Inter arma quæ furibūda plebs desumpserat erant plumbei mallei quibus obuios quosq subsidii pecuniarii exactores trucidabant/domos eorum fortunis omnibus spoliantes/nec ad ecclesiam profugientibus immunitas pręstabatur. Vnum enim in diui iacobi hospitalis æde diuæ mariæ simulachrum amplexantem protenus necauerūt. Simile autem ad diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur/defendentibus se incolis/inanes in vrbem reuersi. Castelleti item & episcopi carcere reclusos captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo supra mētionem feci) soluerūt hūc sibi ducem preficiētes. Sed cōscius quid pensi furiis incitata plebs haberet/noctu se ex vrbe proripuit/ quo insequēte luce domi non inuēto sæuius furere omnes cœperūt/cōstituerūtq charentonum pōtem petere & prosternere. Sed destiterūt a iohanne maresio admoniti/tumq frigescere illis cœpit hesternus furor & mētis insania.

Monstrum Prodigium.

Per eos dies nō procul a sancto dyonisio visum est monstrum biceps tris oculos & linguas duas habens. Dedit prætereas suum prodigium æther. Nam ex cardinalis monachi collegio per summam cœli serenitatem visus est ignis supra ciuitatem parisiorum a porta in portam circūferri. Parisiana seditione ad carolum perlata: autores supplicio grauissimo plectere constituit. Sed regis indignationem quidam ex ciuibus & schola parisiensi delecti sapiētes mitigauerūt. De his tātum pœna sumpta est qui castelletum violauerant subsidio pecuniario abrogato. De quo postea quia pecunia opus erat rex cōuentum ex primoribus habuit/ratus publica necessitate cognita/neminem nō impartiturum rebus miseris opem. At qui

De pecunia iterū cōsulit

cōuenerāt nullum a suis mandatum nisi audiendi atq referendi se habere respōderunt. Idcirco rex illis imperat ad suos cum festinatione reuertantur/moxq ad eum pontisaram quo abiturus erat exploratam suorum volūtatem perferant. Fuit profecto vna omnium sententia mortis potius se periculis obiicere q̄ vectigalium tributa & seruilem perpeti seruitutem. Ea responsione habita/rex cum parisiensibus malefactorum veniam dedisset/per legatos egit/vt ipsi ad conferēdum subsidium animos inclinarent. Apud sanctum dyonisium conuenientibus vtrinq oratoribus cētum milia francorum: iohāne maresio autore regi concessa sunt. Per hanc publicam francis tempestatē Ludouicus andegauus a clemente septimo regni neepolitani dyademate suscepto/prouinciam armis occupat/ atq per alpes ducens quas nō

Fuga comitis flandriæ.

sine suorum cęde superauit in appuliam profectus est. Et ludouicus flandriæ comes ad priorem brugis acceptam a gandauensibus ignominiam alteram adiecit impatiens vinci. Nam prælio aduersus arteuellam gādauensium ductorem malo euētu gesto: decem milib⁹ suorum fusis: per saltus & siluam ad insulam ægre se recepit: aliis brugas/aliis qui ex francis erant/aldenardum petentibus. Tam prospera fortu

na usus arteuella:quadraginta hominum milibus potens:aldenardum obsidere cõstituit. Quem irruptione facta excipientes franci cęde multorum eum affecerũt Sed quia militum numero hostis erat superior:intra oppidum se recipientes franci locũ magnis munitionibus roborauerunt:fortunam experturi Arteuella autem id quod vero simile erat cogitans:francorũ regem comiti suisqꝫ auxilia missurũ equitem caducei veste indutum cum litteris ad regem legat. Petebat arteuella ne se rex huic bello commisceat:quod libertatis causa aduersus comitis tyrannidẽ a gandensibus gerebatur. Alioquin ab anglis accersiturum auxilium. Tabellario nullum responsum datum est. Interim ludouicus flandrẽsis p generum suum burgundię ducem deinde per semet carolum conueniens:quid a flamingis perpessus esset exponit. oratqꝫ aduersus rebellem populum sibi auxilietur. Id ne rex faceret & si vna causa dehortabatur:qꝫ scilicet Ludouicus cum anglis conuentiones plerasqꝫ clam habuisset. quia tamen comes francę ditionis erat:& flamingi assueta contumacia crebros belli motus excitabant:opem comiti liberalissime pollicetur. Instructis non procul ab attrebate ingentibus copiis:rex auriflãma & dyonisiano abbate more maiorum desumpta:illam petro dillerio equite aureę militię ferendam dat. Hec agente rege franci qui aldenardi erant:vrgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati con meatu quoqꝫ deficerent:ad philippum burgũdię ducem delata eorum conditione orant sibi subsidium mitti si deserantur:deditionem hosti se facturos. Nec fuit ĩ curius philippus petitionis obsessorum. In ea cõmeatus pœnuria res cõmoda obsessis obtigit. Ducebat rusticus quidẽ porcorum gregem. Quo conspecto franci turma facta inter oppidum hostemqꝫ aliquot equites peditesqꝫ locant. mox ex peditibus pauci ad regem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidũ raptos & grũnientes trahurt reliquus grex (vt est eius pecoris natura) clamantes porcos secutus est. Nec impedire hostis potuit quin omnes in oppidum consequerenẽ resistentibus francis qui subsidio pediti astabant. Ad finem octobris carolus ad exercitum qui in attrebatibus castra habebat pergit:eosqꝫ ludouicus flãdrensiũ comes ꝓfectus ob arthesii comitatum quia eius mater mortẽ obierat carolo fidẽ repromittit. Inter hec arteuella cognito q̃ ingenti exercitu rex adueniret ad ãglos nũcios mittit:causatus ante omnia pecuniam sibi a rege ãglo deberi quã pater eius iacobus ad bellũ quod in philippum vallesium gesserat mutuo illi tribuisset. Sed id agebat arteuella magis spe auxilium impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hostis pararet. Festinat propterea iter facere & marquetã (id monasteriũ est virginum vltra insulam) petit. Premittuntur ante omnem exercitum mille septingẽti sexagita fossores cum ligonibus atqꝫ securibus qui amputatis arbustis vias equarent quibus prepositi erant Iodocus haluynus & ramburus. In reliquo agmine tribus ordinibus ĩcedebant equitum milia viginti sagittariorum atqꝫ balistariorum duo milia septingenti preter peditum ingentem multitudinem. Erant ad alden ardum itinera duo: vnum per ariam & sanctum audomarum vnde lisa flumen oritur longum & difficile. Alterum per comminarum pontem quem flamingi occupabant dirutis p eum fluminis tractum reliquis pontibus:In hos irrumpere cupiẽtibus aliquot militibus qui apud insulam stationem habebant duce halso comitis flandrie notho per meniní pontem harlam inuadunt: vbi occisis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos classicum sicut in communi periculo in ecclesiis pulsare halsus audisset:receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens

Expeditio in flandriam.

Bona fortuna obsessorum

Franci in flandriam intrant

pontem per partes effractū fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes fran ci rusticorum turba conspecta: sese colligentes per medium hostem viam aperiunt & ita ponti se credentes primi quidem euadunt qui vero proxime sequebant suo & equoruz pondere pontem dissoluerunt in flumē protenus demersi. Nec post remis melius obtigit: fluuio se committentibus. Cum enim eminentioribus ripis alueus lize ferretur: inde euadere infœlix miles nō poterat iactantibus in eos tela rusticis. Halsus tantum cum triginta suorum inter primos se periculo exemit. Igitur per cominarum pontez (quo exercitum traducere rex constituisset) clissonum conestabilem & sancerrum marescallum hostem loco extrudere mittit. Cognito frācorum aduentu flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduersa ripa stationem habentes. Sed insequenti eius diei nocte non inueuto vado: cum pons resistentibus flamingis non facile restitui posset: Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia cōsuetudi

Sampus.

neqꝫ coniuncti nauibus ex insula aduectis lizam paulatim transmisere. Nec ex alueto quod ripe proximum erat prius prodierunt q̄ paulo plus quadringentis vna conuenissent: viri quidem genere non obscuri & animo constantes. Igitur secus littus fluminis incedentes: hostem dum petunt: petrus de bosco flamingorum præfectus eos conspicatus cum aduesperasset suos continuit: donet crastino crepusculo eos adorietur palustri loco impeditos & longa fessos vigilia. interea dum hec agūtur clissonus anxius valde q̄ temere sui admodum pauci periculo se committerent vt hostem qui ponti defensando assidebat distineret: iubet sagittarius pontez istaurent q postq̄ cōperit partē militū flumen enauigasse liberā optionē dat vt cuiqꝫ cōmodum foret pontem transmittendi. Per eam noctem sampus & qui cum eo i palude armati & vigiles sine vllo somno hostem expectabant condixerunt nō prius in hostem irrumpere q̄ inuaderentur. Hostis igitur clanculo sub diei crepusculum magno silentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro grauiter vulnerato) cedere loco cœpit: moxqꝫ in oppidum se recipiens aliquot ędes incendit vel vt francos inde amoueret vel suos ad se dispersos hoc signo reuocaret. Interim clissonus liberum factus pontem restituere imperat: traiicitqꝫ reliquum exercitum Multas ex cominis opes francus abstulit quibus ditatus est maxime. Est enim regionis illius plebs lanificii peritissima pannos ex eo artificio textos cum i suos conterraneos atqꝫ indigetes tum in exteros dispartiens. Quę omnia in potestatē irruentium militum concessere postq̄ tria ex illis milia periissent. Superato ponte Carolus rex cum reliquis copiis flandriam ingressus ad montem yprensem castra fecit Quamobrem veriti yprenses caroli potestatem: duos ex ordine predicatorum fratres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios. Nec morantur yprenses duodecim ex suis optimos ciues ad regem delegare: quivrbem se suaqꝫ dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus i stipendium militi mulctatos Accessere quoqꝫ omnis illius ore flandrie maritime populus qui vinctos ducentes prefectos quos ab arteuella acceperāt regi tradiderunt quo facto regis gratiam demererentur: simulqꝫ sexaginta milia nummum persoluētes: ne agri viciqꝫ eorum vrerentur impetrarunt. Prefectis in ponte yprensi ceruices cesę sunt. Ingressus ypras Carolus quinto post die certus factus arteuellam relicto aldenardo cum sexaginta milibus ad se aduentare: Clissonum conestabilem & marescallos preire iubet. Ipse q̄q̄ continuo ymbre itinera lutosiora essent cum secunda & tertia acie subsequitur: atqꝫ inter rolerum & rosebequam castra faciens flamin

gos operiebatur. Ad quem se conuertere cum brugenses cogitarent: Petrus de bosco & Petrus mutrus quos arteuella brugis prefectos posuerat ne id facerent spe future victorie distinuerunt. Tanta siquidem animi elatione turba illa plebis flandrensium ferebatur: vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex suis pagis vicisqꝫ turmatim ad gandẽses confluxerant ita erant variis insignibus & vestiuꝫ genere distincti: sui ductoris imperio quasi explorata victoria parentes. Cognito ex frumentatoribus ꝙ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a rosebequa castra haberet: Clissonus Matheusqꝫ vi ennensis & Guillermus pictauus castris Caroli edicto progressi hostium agmen adequitant: & postq̃ satis exploratum habent: qui illorum modus ordoqꝫ in incendendo esset: ad Carolum protenꝰ renunciant hostium numerum ingentem esse densos progredi & gradu moderato non aliter q̃ si in cõspectu hostem ituerentur sed non ita instructos quin a peritis armorum vinci fortiter possint. Id postq̃ Clissonus locutus est ecce hostiuꝫ agmen conspicitur: nec frãci pigritantes quandoquidem in acie parati stabant flamingos durissime excipiunt Priusq̃ bellum committeretur tanta coruorum nubes supra vtrunqꝫ exercitum volitauit vt multis admirationi essent. Tanta quoqꝫ caligo celum obscurauit vt se se vix acies conspicerent. At postq̃ in hostem suos procedere Carolus iubet atqꝫ auriflammam signifer explicauit discussa mox caligine serenitas reddita est. Que res vt francis spem: ita vt hosti animos extulit vtrisqꝫ credentibus propiciari sibi deum. Commisso prælio: tanta ferocitate flamingi pugnauerunt vt loco parumper cedere francus cogeretur donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamans. O maria virgo inquit & vos commilitones procedite & preliemini. Quod exemplum imitati complures mutuis se & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarũt. Itaqꝫ vt ferocibus & obstinatis animis pugnatum est & flandrẽses superãtur. Ex q bus mortem oppetierunt milia q̃dragĩnta præter eos quos ĩ fuga apud rosebequã Anno salutis Milesimo trecentesimo vno & octogesimo quinto kalendas decembres dominus de Albreto & conciacus interemere: præterqꝫ eos qui in siluis & palustribus locis latitantes a flandriæ comitis militibus necati sunt. Hec cęde ad eos q apud aldenardum in obsidione perseuerabant perlata nullo ordine fuge se commiserunt. In quos aldenardo egressi franci impetu facto incurrunt obuios quosqꝫ passim obtruncantes. Tam gloriosa diuinitus prope habita victoria rex accitis exercitꝰ primoribus gratias deo soluit. Et flandrensis comes regi principibusqꝫ gratificatus se perpetuę illis gratię debitorem esse professus est. Cui respondens carolus consobrine inquit comes tuis desperatis rebus opitulati sumus. Habes victum prostratũqꝫ rebellem tibi populum Non me latet: te dum meus viueret pater: cum inimicis nostris anglis societatem occultam habuisse. Post hac integra in me fide esto. In te beniuolꝰ esse non desinaꝫ. Post hęc carolus arteuellam inquiri (viuat ne an oppetierit mortem) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuellę prefectis: qui illum necatum esse (cum iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductusqꝫ in campum vbi fuerat prẹliatum arteuellæ cadauer ostendit nullo vulnere perculsum: sed inter cadentem suorum turbam ruina & molę cęsorum oppressum. Ob id ipsum Carolꝰ cum saucium captiuũ curare imperasset & seruari flamingus medicamenta recusans volo inquit vna cum meis commilitonibus mori & ita per vulnera perfluente sanguine examinatus est. Hæc victrix pugna cum non procul a curtraco commissa fuisset carolus curtracum proficiscitur vbi cum cognouisset quingenta calcaria aura-

Pugna apud rosebequam

Caroli sexti ad flandrie comitem verba.

Nota de curtraco.

ta seruari:eorum scilicet qui cum Roberto arthesiensi olim interierant.oppidi portas sine vlla oppidanorum cęde deiici imperauit.Sed miles francus non oblitus superioris ignominię quam illic aliquando accepisset : dirutis portis compluribusq occisis atq spoliatis curtracum tandem incendit.Agente adhuc curtraci rege Brugenses missis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia pœnę loco pendentes.Petrus autem de bosco inde ad gandauos se recipiēs eos obstinatiores reddit.In curtraci publicis ędibus litterę repertę sunt parisiacę factionis q̄s illis de seditione Parisienses dedisse subscriptio annotabat.Id Carolus ęgerrime admodum tulit:nec cunctatus imposito fortioribus locis pręsidio primo vere ad dyonisianum cœnobium voti & religionis causa profectus:postq̄ voto satisfecit : animum conuertit vt parisiorum contumaciam retunderet.Quod subolens mercatorum prępositus comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem concessit. Offerens liberum in ciuitatem aditum.populum a furia resipuisse preteritorum ip̄e obliuiscatur:nec despiciat penitentes.Hec si suo aut populi nomine prepositus dixerit. incertum est. Rex tamen se ingressurum respondit.Aduenienti carolo præibant acies instructe tres:Primam clissonus sancerrusq ducebant/in secūda rex ibat equo insigni vectus:reliqui omnes pedites incedunt.Que ante Dyonisianam portam lignea propugnacula erant effrata sunt & porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hunc modum regi præpositus magna ciuium multitudine stipatus humilis pronusq occurrens cum loqui cepisset rex audire noluit Sed preteriens ad diuę marie templū profectus supplicatione absoluta palatium petit. Erant per compita & diuersoria vrbis dispositi ad custodiam milites prohibiti ne populo & ne militi populus iniuriam faceret.Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere.Qui mox comprehensi a suis fenestris illaqueati strangulatiq pependerunt.Incesserunt eo die per vrbez Biturigum & burgundie duces : magna armatorum manu valati & seditionis insigniores autores trecentum in vincula primum coniectos:paulo post carnifex capite mulctauit.Inter quos fuerunt Guillermus cenonensis/Iohannes filiol⁹/& martinus doublus.Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus: Supplicio eorum expleto cathene omēs ex compitis euulsę:in arcem vincennarum Arma per quasq domos inuenta partim in luparam:partim in palatium deportata sunt.Scabini p̄positusq mercatorum magistratibus amoti & ciuitatis regimen prætori Parisiensi attributum Vectigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio subsidium decretum atq exactum.Iohannes maresius homo populo gratus delatus q̄ inter sæditiosos furenti plebi fauisset adnitentibus maxime biturige & burgundo principibus:indicta causa damnatus & cum eo duodecim capite puniti. Inter hęc ad gradus palatinos vbi philippi pulchri simulachrum visitur:extructo throno: Carolus patruelibus & aulicorum nobilitate circunsessus:petrum dorgemontem cancellarium affari qui conuenerat populum iubet: qui a Carolo quinto ad presentia tempora orationem deducens:preteritas seditiones & populi flagitia regis præterea gesta & ex flamingis habitas victorias prolixa oratione memorauit.Non mirari eos oportere si de tot scelerū autoribus suppliciū sumere rex statuisset : qui in reliquos pœnam commeritam irrogare iure optimo poterat.Hæc postq̄ locutus est cancellarius ad Carolum conuersus:Hæc ne sunt inquit serenissime rex que mihi dicenda commiseras? Assentiente rege patrueles eius ad genua Caroli procliues populo indulgeri orant:nobilitate quoq atq fortunis insignes fœmine:passis crinib⁹ lachry

Prepositura mercatorum apud parisios suppressa.

mantes procumbente humi populo regis miserationem expectabant. Mouit regẽ omnium miserabilis clamor:& mortis supplicium pecuniaria mulcta commutauit. Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quisq; redimendi sui causa pendit:quę militi ad stipẽdium distributa est. Parisiensiũ edomita pertinacia rothomagenses supererant qui pugnirentur. Misso ad eos iohanne viennensi admiraldo cum iohanne pastorello & iohanne mercerio quasdam ciuitatis portas eruere & factionis conscios comprehendere & supplicio affici rex mandat. At quia prope diẽ dominice resurrectionis solennitas erat:remisso capitali supplicio nõ pauci suis bonis priuati soluti sunt Nec ad fiscum mulcta:sed ad quorumdam singulare commodum venit. Quamuis enim reipublicæ titulo principes agant:ministrorum tamen lucrum est quod exigitur. Itaq; bona huius exacte pecunię pars ad biturigũ & burgundorum duces peruenit. Cum hæc in francia geruntur angli de inferendo frãcis bello londoniis consultant. Clerus vero non ignarus Richardum suum regem quietis atq; ocii patientem esse bellum dissuadebat:& in primis cantuariensis archipræsul: quem alterius factionis sectatores necauerunt. Porro vrbanus sextus decimam regi richardo cõcesserat vt in franciam copias traiiceret ad opprimendũ eos qui clementem competitorem eius tuebãtur. Eius decimæ atq; expeditionis coactor & princeps fuit Henricus dispensarius norduicus antistes vehemẽtis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingenti equites & quingenti supra mille pedites: pręter magnum sacerdotum concursum qui vrbano assentiebantur. Qui calisium tempestate primo impediti:nacta mox serenitate trãsfretarunt atq; inde in flandriã migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti. Quorum aduentus cum regem lateret:carnutum religionis gratia proficiscens templo diuę marię visitato: Aurelianum vbi seditionem populus mouerat pergit: Supplicio de flagitiosis sumpto protenus Parisium reuertitur. Ibiq; primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandaui quosdam ex suis primoribus ad carolum mittunt/sed eos ad suum conspectum Carolus non admisit: non nescius quid societatis cum anglis iniuissent. Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuisse frossardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania fœdericus dux bauarꝰ & alii auxiliares multi. Cum de sufficienda annona atq; inuehendo ad exercituʒ cõmeatu prefecti militum consulunt. Colinus boulardus parisianus ciuis quadrimestrem commeatu (si precium sibi soluatur) ministrare se pollicetur. Constituta illi mercede carolus ex sancti dyonisii ęde auriflamma recepta eaq; guidoni de trimoula assignata mouet. Iter agenti nunciatur anglos ex gandensium sententia ypras circunsedisse. Sed illi aduenientem caroluʒ formidantes obsidione soluta suburbia cremant atq; inde quasletum ducentes oppidum circunuallant. Sed clissono cũ britonum duce illos persequente:incensis castris:burburgũ & grauelingam aduersus abierunt. Et robinus canollus arrogãs & iactabundus angloruʒ ductor tametsi quotidiano fere sermone parui se facere francorum potentiam diceret:dunas quo se receperat procedentibꝰ in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam iteʒ a carolo circunseptam dimisit:per portam quę nondum armatis cincta erat dilapsus. Deserti anglis oppidani cum se acerrime defenderẽt: expugnati tamen partim occubuere partim in seruituteʒ acti:donec magna se pecunia redimerent. Grauelinga relicta quia burburgum anglus occupauerat:eo se franci contulerunt. Prius tamen q̃ vllum obsidionis aut oppugnationis signum darẽt:clissonus anglorũ præfectos

Mulctatur populꝰ parisiẽsis

Angli de bello consultant

Copie regis Caroli.

Burburgus. Grauelinga

in colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere posset angliam repetere. Sed clissoni verbis elatior factus hostis: timoris hæc indicia esse ratus: statim eruptione facta francos adoritur: ędito demum acri prælio in oppidū repulsus cōclusus obsidione est Ad primam oppugnationem in qua philippus arthesieñ. augi comes egregiam operam nauauit in muros cum regio vexillo conscendens angli britonum ducem affari postulant. Accedentem ducem orant burburgo abire illis incolumibus liceat. In eo spem suam reposuisse: q̄ memoria teneret anglorū ope se britannia potiri. Prædecessores eius anglis regibus obsequentes fuisse: eorumq̄ amicitiam semper coluisse. Ad hęc dux respondit regem se conuenturum. Adiés igitur carolum brito quę ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditq̄ belli fortunam accipitem esse dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos pergat cum ipsi plurimi intra oppidum pugnent occisuros facile aliquot ex proceribus francis quorum mors non satis compensari possit. Hyemem præterea instare quę illis locis horridior soleat esse atq̄ asperior. Ergo operepręcium fore si discedat hostis oppido in regis potestate relicto Huic ducis sententie q̄q̄ multi aduersarentur & in primis petrus dillerius pręcipua strennuitate auratus eques asserens facile expugnari anglos posse si continēter oppugnētur. Non audiendum ducē qui suo more anglis non inimicaretur eosq̄ armorum & belli socios quondam habuisset. Vicit ducis sententia. Datusq̄ est hosti liber egressus Qui burburgo militari ornatu exiens regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hęc aguntur franciscus acremenus gandauus aldenardum noctu scalis in muros oppidi erectis capit & exturbatis inde oppidanis gandenses loco imponit. Oppido burburgo recepto: vnus ex francis sacrorum contemptor templi foribus effractis dum diui Iohānis argenteum simulachrum rapere contendit: simulachrum auersa facie dorsum illi versat: nec mora sacrilegus fit mētis inops atq̄ in semet insaniens in proprios artus deseuit. Ceteri milites hoc euentu exterriti templo abstinuerunt His rebus burburgi confectis postq̄ rex parisium remeasset: auditis plurimorum querelis qui in britonum ducem ob dimissos anglos obloquebantur: rem dissimulat Quem per paucis post diebus secutus brito: quandam a bello vacationem ab anglis concessaꝫ regi renunciat atq̄ ira nichil cunctatus in britanniam se proripit. Spe aūt pacis cum anglis accepta: Carolus biturigum dncem calisium legat. Quo lencastrię dux anglus cōuenturus erat. Multorum dierum hinc atq̄ inde habita coitio nichil præter interituras inducias importauit. Per id tempus flandrensis comes ludouicus moritur cuius sepulchrum visitur in templo diui petri insulaui. Et in aquitania hominuꝫ perditorum qui nouis rebus animum intēdebāt non parua manus sancerrum marescallum propter inducias quietum & nichil ab hoste timētem inuadit. Sꝫ sua; cautiōe (vt ꝓuid9 erat) protectus grassatoribus restitit. Nec propterea destiterunt prædatores arces vt cunq̄ poterant furto atq̄ insidiis occupare admonentibus anglis quorum in francos nulla erat sincera vel federis vel induciarum fides Eadem quoq̄ tempestate aruerni adiunctis sibi lemouicensibus atq̄ pictauis grauissimam seditionem excitarunt. ducem sibi quendam petrū brueriū instituentes atq̄ ita per nequissimam licentiam grassantes nobilem quemq̄ clerum item & alicuius pensi hominē sibi obuium sine miseratione obtruncabant. Nam deprehensi forte per viam scoti equitis capiti ignitum cassidem imponunt. Sacerdoti amputatis digitis: capitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religiosum hospitalis ordinis per alas

Ad burburgū āgli obsident

Nota.

Ludouici flandrensis mors.

A rusticis violentia p aruerniam.

procere arbori appensum sagittis telisq; confossum necant. Nec modus illis erat vllus seuiendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tã detestandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem salutandi pontificis causa petebat delecto nobilium exercitu in seditiosos mouet: quos nõ difficili prælio multis occisis multisq; laqueo strangulatis superauit. Inter hec ludouicus andegauus qui apulię regnũ a gregorio duodecimo vocatus & deinceps ab alexandro quinto rex neapoleos contra ladislaum vngarie regem declaratus vendicabat: rerum omnium egenus petrum craonum ad vxorem in franciam mittit: pecuniam quam illi discedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed pfidus in dominum craonus pecunia accepta segniter agens lasciuię suę prius q̃ domino obsecutus est. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis suę in italiam sero pœnitens: animo eger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc exitum habuit temerarię & longinquę militię belli incautus ductor: quo defuncto quisq; in eum secutus fuerat miles bacillo contentus vili sordidoq; habitu domum vix reuisit. Eius cladis causa fuit iohannes. xxiii. alexandri successor. Nam copiarum suarum præfecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in constantiana synodo agens papatu priuatus est: & in castello haldeberga in custodia habitus sub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruatus est. Compertum enim synodus habuit illũ plurima aduersus ecclesię fidem dogmata diuulgasse. Sub id tempus biturigum dux & lencastrie princeps calisium conueniunt. Causa conuentiõis spes pacis fuit: que irrita habita est: q̃q̃ plurimas optimę pacis leges biturix anglo pponeret. Manifestata anglorum aduersus francos inimicitia quandoquidem carolo conducebat amicitias comparare niuernẽsis comes hannonię comitis filiam vxorem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptię factæ sunt. Vbi carolus equestre certamen quod halstiludium frãci dicunt: exercitationis gratia cum collardo de spineo non sine laude habuit Nondum per eos dies nauarri regis inuidens francis animus quieuerat biturigum burgundumq; ducem veneno tollere cogitans. Itaq; confectum letiferum puluerem Iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingressus a cocis deprehenditur quem scelus confessum lictor capite plectit. Inter hęc complures ex franca nobilitate q̃bus dolebat anglos tam frequentibus bellis frãciam impetere de expeditione in angliam ducenda assidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduersa cum florenti ętate animoq; excelso esset: de ipsa expeditione conciliũ capit. Inuenit facile factu esse angliam vinci. Dacos olim & præterea saxones illam occupasse: ea conditione gentem esse quæ intra suos fines bellum diu ferre non possit Vno aut ad summum secundo prelio vel vinci vel vincere solitam: nec vnius hominis principatuꝫ longo tempore perpeti suos reges ad necandi aut pellendi consuetudinem fecisse. His rationibus persuasus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiq; contractis ingentem classem armat. Tam grandibus ceptis cum pecunia queritur tributũ rex iauditum vixq; ferendũ exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas sedes quesiuere. Classe viris armis commeatuq; affatim instructa maximus ille naualis appparatus non secus ac in arente stipula crepitans atq; estuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat: principum culpa id accidisse: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter se corripuerant. Improba siquidem auri cupido publica vtilitate

De neapoli.

Iohan. xxiii.

Nauarri nequitia.

Van⁹ belli in angliam apparatus

Principum iniquitas

Iohannes viẽnensis in ãgliam ducit

neglecta sui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennensis amiraldus na uibus sexaginta instructis scotos petere ausus est: vt inde bellum anglis inferret: Visus est rex scotus iohannis aduentum moleste tulisse & quoad per eum fieri potuit transitus in angliam tardus est. Interim tamen dum delectum militum facit: francos commeatu iuuat. Nam inter anglum scotumq; graues tum belli cause erant. Paratis copiis scotus iohanni tria armatorum milia ex suis attribuit. Ingressi cum scotorum manu angliam franci: omnia hostiliter incursant & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atq; ita ad droartum arcem peruenientes eam oppugnare cũ amiraldus decreuisset: scoti id ne faceret dehortabantur: persuasum sibi habentes illam inexpugnabilem esse. At iohannes loci naturam atq; munitiones diligenter cõtemplatus vnam partem animaduertit qua arx expugnari posset. Igiť dato oppugnandi signo: franci (spectantibus quasi pex ocium scotis) in arcem irrumpunt. Ceperunt præterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos desumpsit: tãto quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret scotos remisso animo esse in scotiam copias reduxit. Vbi fœmine cuiusdaʒ regię nobilitatis amoribus ceptus ammonitus tandem ab ea scotia discedere: ꝙ suspectum eum rex haberet. Conscensa clam naui in franciam se contulit. Perrarum est frãcos aliena in gente gloriam comparasse: quam arrogantia vel libidino non obscurauerit. Ex classe q̃ ad expeditionẽ aduersus anglos frustra cõparata erat: quota pars in sclusę portu stationem habebat. Quam incendere per franciscum attremen humilis coditionis hominẽ gandenses instituerũt Quod vbi a sclusę prefecto certis indiciis animaduersum est dum autores perquirit dãmum aufugerunt. Duodecim tamen deprænhensi capite pugniti sunt. Apud dãmum erat aliquot anglorum præsidium. Fugiẽtes Carolus persecutus dãmum circuncingit: præter eam partem qua palus est. Circunsidenti franco oppidani conuicia dicunt quasi ad eos superãdos impelles essent Sed postq̃ se oppugnari circũspiciũt: mox de deditione consultant. Atq; interim angli aliquot per paludem salutem petere visi sunt. Eapropter ad paludis exitũ miles positus qui hostem transitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte deiecta franci locum expugnant. In ea opes per multe preciosęq; inuentę. Franciscus vero qui vrendarum nauium negocium in se receperat gandauuʒ se recepit. At rex ad nauium præsidium turrim munitissimam apud sclusam extruxit

Sclusa arx frãcorum fuit.

Tum eniʒ a regibus francis sclusa tenebatur. Sed eam philippo burgundionuʒ duci cuʒ carolus postea dedisset: illam flamingi comites ab illo tempore hactenus possederunt non sine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitissima sit in mare longissimum prospectuʒ habens pelagi illius & terre flandrię imperium quasi sibi arrogasse facile credi potest. Scio frossardum scripsisse sclusam priusq̃ arce muniretur fuisse guillermi de namurco qui philippi burgundi cognat⁹ erat eãq; a guillermo comparasse data illi bethunia cũ agro adiacenti. Moxq; in colle qui scluse eminet arcem exędificasse. Est pene insula ʒelandia quam rhenus i mare influens efficit. A cuius incolis angli Gandensesq; plerumq; iuuabantur. Eos rex adoriri iubet Capti occisiq; ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt Quorum vnus qui tametsi sanguinis gradu alios cõtingeret: eos tamẽ supplicio afficere ˈsi saluus euaderet se obtulit. Itaq; immanis carnifex concaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem rex hominis impietatem pari eum pœna plecti iubet: Per id tempus sedente apud auinionem In

zelandia

Nota

nocentio septimo: qui raram nisi ex franciæ regno obedientiam erat consecutus: & cardinales triginta ordinauerat: quibus grandis sumptus opus esset: diui nichasii remensis abbate in franciam misso dimidiatam omniũ ecclesiarum partem exigere conabatur. Cui cœpto scholastici achademiæ parisiensis restiterũt: missis ad Carolum oratoribus qui pontificis edictum haud æquum esse persuaderẽt. Audita scholasticorum querela: rex exportari regno pecuniã vetat: & ecclesiarum prouentus in tris partes distribui iubet. Vnam in ecclesiarũ instaurationem: alteram dissoluendis earum obligationibus & debitis. Tertiam quottidianis ministrorũ vsibus assignauit. Simulq; de his rebus arnoldum corbiũ ad pontificem legat. Pontifex autem edicti pœnitens ab exactione destitit. Postq̃ ex flãdria carolus parisium remeasset: brugenses & qui ypras incolunt intercessore iohanne dello aurato equite autores fuere pacis quę a carolo gãdensibus tornaci data est: philippo burgũdorũ duce qui in comitatu flandriæ successerat: assistente. Per id tẽpus rex ysabellã bauari ducis filiam ambianis vxorẽ accepit. Venerat paucis supra diebus ex armenia in frãciã turcos deuitans leo armeniæ rex qui sollicitissime curabat frãcorum anglorũq; controuersiam componere: vt duorum potentissimorũ regem conciliatione parta: ipsi in turcos expeditionẽ ducere non recusarent. Eam ob rem caroli assensu in angliã profectus ita eg͛t: vt de mittendis ex huiusmodi causa oratoribus conueniret. Itaq; calisium angli: boloniam franci se contulerunt. In ea legatione diebus quinquaginta frustra consumptis: cum anglus præter honestæ pacis leges nulla nõ sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eã rem Carolus numerosam classem: seq; ad anglicanam expeditionem instruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat carolo soror katherina quam biturigum ducis filio desponderat: cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud sclusam ad expeditionẽ nongentis nauibus: cunctanti attrebati carolo: præfecti classis significant tempus nauigationi accõmodum esse. Qui ducis biturigum moram causatus: tandem ducem qui Parisii delitiis operam dabat: accersiri iubet. At ille Carolum litteris admonet: vitã in tuto & sine tristi sollicitudine agere: nec in angliam traiicere festinet. Venit tamẽ ad carolum dux non secus ac ludens: ne in se militum odium conuerteret. At cum sclusam venisset: simulat quidem traiicere in ãgliam. Sed pigre iocularit erq; omnia agens: ortis tandem grauibus procellis expeditionem dissuasit. Dimissa classe: cum omni belli instrumento: ea omnia in anglorum potestatem venere. Credidit patrueli nepos: & quam incredibili impensa classem militemq; contraxerat repente dimittit nulla publicæ vtilitatis ratione habita. Pleriq; enim rerum administrationẽ pro ludo principes habent. & quanti suæ libidines constent non considerãt: quod euenire iis solet: quibus populi marsupia ærarium sunt. Fuit nimirũ huius classis nõ facile supputanda impensa. Quippe ingẽtem commeatum cum supra modum haberet: naues quoq; ipse variis picturis decoratæ erãt. Et auro mali ornabãtur: ita vt certarent ꝓceres: q̃s ditiore naui veheretur. Milites vero & numero nauiũ & tãto apparatu exultantes atq; iactabundi: angliam iamiã victã desolatãq; esse inter sese gloriabantur. Eisdẽ diebus regina filiũ enixa est: Cui patris nomẽ inditũ: quẽ immatura mors abstulit. Fato quoq; suo functus est nauarrus rex carolus: euentu admiratione digno. Cum longe senex esset: & calore defectus: lintheo illũ insuendum & aqua quæ viua dicitur perfundendum quidam suaserunt. Eã enim aquam efficacẽ calefaciendi vim habere cõstãs opinio est. Hoc suẽdi ministeriũ dũ sutor noctu

Pontificis romani exactio.

ysabella Caroli.vii. mater.

Armenie rex.

Andegauensis ducis ignauia

Nauarri regis mors mirabilis.

exequitur: filium(eius abrūpendi cauſa)ad lucernam admouens: ex ceptam filo flā-
mam:ad lintheum priuſq̄ animaduerteret ſutor raptim delabi videt. Nec mora lin-
theum omne ſubito exuritur miſerabiliter vociferante nauarro. Qui die tertio poſt
continuo dolore maceratus extinctus eſt:pleriſq; conſtanter affirmantibus: diuinā
eſſe iram quæ perfidum regem digna ſuis ſceleribus pœna cruciaſſet. Fuit eodeȝ
tempore nauale aduerſus anglos bellum: qui duce hugone diſpenſario nauibus a-
miſſis:a francis ſuperati ſunt/hugone capto. Per eam tempeſtatem duo ex fami-
Duellum pro adulterio — lia petri alenconii ducis proceres iaquetus griſus : & Iohannes carongius ſingulari
certamine pariſii dimicarunt. Dimicandi hæc cauſa fuit. Erat iohānes eques multa
cognoſcendi auidus: ob id incidit illi animus aliquorſum peregrinandi. Relicta igi-
tur argentolii in perſico vxore:vt conſtituerat abiit. Iaquetus autē griſus vel ꝙ mu
lierem quæ formoſa erat amabat:vel ꝙ iohanni nocuiſſe aliquando gauderet: dilu
culo ſurgens argentolium mira feſtinatione contendit. vbi liberaliter exceptus: di-
cit videndæ arcis cauſa aduenisſe quā longe ſpecioſam eſſe acceperat. Iohānis vxor
amicum viro ſuo hominem reſerato oſtio in arcem ſola intromittit. At griſus ſoli-
tudine loci audacior factus: renitentem fœminam ſtuprauit. ſtatimq; libidine exple
ta abeunti griſo:tu inquit vxor fœdiſſime adulter:ſtupri pœnas aliquādo lues. Fla
gitium autem in aduentū mariti cælauit mulier. Cui tandem reuerſo iaqueti violen
tiam mœrens detexit. Qua re turbatus iohannes: aſſumptis ſecuȝ aliquot ex ſuis &
vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitq; aut adulteriuȝ cor
ripi/aut in certamen deſcendere pugnæ ſortem experturus. Id vbi dux non admit-
tit:ad regium parlamentum querelam rettulit. Diem certamini ſenatus edicit. Caro
lus rex ex edito ſolio duellum ſpectauit. Venerat quoq; iohannis vxor curru vecta
Ad quam vir accedēs/Tu inquit mulier vnica teſtis ades illati in te ſtupri:cuius gra
tia duellum hoc ipſe aſſumo. Dic palā:ſi iuſte adulterum aggredior. Mi vir ait vxor
meæ in te fidei ſecur⁹ accede:nichil tibi mentita ſum. Ad hæc verba oſculo vxori da
to carongius in duellum procedit. Qui equeſtri congreſſu mox in fœmore vulnera
tus:nec propterea ſegnior factus: in pedes deſiliens adulterum humo proſternit;at
q; occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum ſublime illaqueat. Carongium au-
tem mille francis:& annuo ducentoruȝ francorum ſtipendio Carolus donat. Hac
ſorte interiit fœdus adulter. At britonum dux iohannes de monteforti accepto
Cliſſonum coneſtabilem contrahendi nauigii cauſa in britanniam aduenire:euȝ ad
Dux britonū fallax — prandium inuitatum remotis epulis in vincula coniici mandat/ neq; exemit donec
ea quæ in britannia cliſſonus loca habebat:eius poteſtati ꝑmiſerit:ſolutis inſuꝑ cen
tū francorū milibus. Oderat eñ cliſſonū dux ob id maxime ꝙ iohānē britannicum
caroli bleſeñ filiū ex anglia vbi annos quinq; & triginta patris loco obſes extiterat
liberauit:eiq; filiā deſponſarat. Cuius gratia timebat dux iohanneȝ britanniæ duca
tum quē eius pater amiſerat aliqñ armis vendicaturū. Inde liberati cliſſoni vultum
dux intuitus:hæc inqt cliſſoni dimiſſio mihi patriæq; oliȝ dāni nō nihil importabit
Poſtq̄ ducis in cliſſonū dolos ꝑfidiāq; carolus accepit:ad eū mittit q illū in iudiciuȝ
aureliā vocēt. Die conſtituto non adueniente duce:cliſſonus ad regis genua ꝓcum
bens/cōtumaciā inquit iniquiſſimi ducis rex iuſtiſſime nō ignoras. Tuū eſt mihi in-
iuriam paſſo iuſticiā accōmodes. Ecce ducē ad ſingulare certamen appello: & hæc
dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hæc a cliſſono dicta geſtaq; dux cognouit: veritus
ne inſtigante cliſſono Carolus bellum aduerſus eū ſuſciperet/ per nūcios Carolum

orat:ne sibi succenseat:q aureliam vocatus non affuerit. Fuisse arduis tuz negociis occupatum. Iam vero ocium esse: si per regis voluntatem liceat: blesas aduentare. Ibiq coram regiis legatis purgatum se facere de iis quæ regi ab aduersario delata es sent. Continuit diu carolus responsum. Deniq placuit patrueles suos bituriguz & burgundię duces blesas mittere. Postq conuenere: britonem arguunt eorum quæ in clissonum commisisset. Nullam illi gratiam dari posse: nisi ad regem concederet Non dubitauit brito ducum præsentia atq auctoritate fretus regem adire Coram positum clissonus magnopere accusat:q se regio magistratu illuitrem & reipublice causa in britannia ex regis iussu agentem per simulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum comprehenderit: tandiu in dura custodia habitum donec arces & q sua erant eius potestati dimisisset. qui anglo hosti amicus & fautor habebatur: iustum esse aut illum duelli pignus recipere aut pœnas subire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira clissonuz duces ad modestiam reduxerunt. Nam in communi regis consilio causam agi & prudentum sententia diffiniri clissonus acquieuit. Acta causa est ab vtraq parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis aurianæ: & losselini cum tota ablata inde supellectili clissono restituere damnatus est centum milium francorum pœna adiecta. Per hanc tempestatem iohannes montesonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor: ad populum de diuę marię virginis puritate contionatus eam originali contaminatione reliquę humanę propaginis instar fuisse infectã disseruit Quẽ alter eiusdem ordinis theologus imitatus: cum rothomagi de re ipsa sermonem haberet. Ego inquit nisi palam ostendero christi matrem paterne originis labẽ dum conciperetur: contraxisse: huetus appellari non recuso. Est em̃ id apud francos nomen rediculum. Eam ob rem diu in consuetudine fuit vt eius ordinis fratres hueti a pueris passim vocarentur. Discussa in presentia pontificis innocentii. vii. veritate procurante maxime Parisiensi schola montesonus parisium redire: & quæ de virgine temeret predicauerat retractare compellitur. Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluceto incursiones crebro faciens aruernos vexabat. Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctu ducit sciens oppidum nullo præsidio teneri. Ibi per obscurum noctis positis q proxime muros insidiis: aliquot equites simulare se mercatores docet. & cum oneratis iumẽtis sub initio lucis monferrandum proficisci. Itaq milites vt iussi erant ad pontem qui ante portam est progressi patefieri sibi aditum orant. Ianitores nichil de insidiis conscii ponte demisso pseudo mercatores in suam perniciem admittunt Nam porta occupata milites districtis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora qui in insidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atq in prædam conuertentes. Ea re ad sancerrum marescallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hostis accepit Curribus preda raptim imposita & captiuis abductis chalucetum propere remeauit. Venerat in curiam eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrã crucem: vir austerę & religiose cõuersationis. Hic regẽ affari cũ peteret: ab aulicis sepenumero prohibitus est verẽtibus ne vel dolo regem circũueniret vel reuera specie aliqua sanctitatis regium animum aliorsum traduceret. Perseueranter tamen agens ad regem introducitur. Cui se de super admonitum esse dicit: vt illũ de vectigalib⁹ tributisq ãnuis tollẽdis cõueniret Ni faciat dei iram in proximo esse: q renitentem puniret. Sed neq liberos vllos ha-

De beate marie conceptione cõtra predicatores

Nota militarem astutiam.

Admonitio de vectigalib⁹ tollendis

biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuisset: ea vita decesserat. His anachorite comminationibus rex paululum perterritus: vectigalia demere cogitauit Sed vtroq patruelę biturige dico atq burgundo dehortantibus cogitatis abstinuit. Scribunt hystorici gheldrię ducem nullis interuenientibus causis ad bellum regem prouocasse. Idcirco carolum in ducem mouisse quem agripinensis archipresul & iuliaci dux a temeritate resipiscentem regi conciliauerunt. Remis deinde conuentu habito: quandoquidem rex adoleuisset haberetq etatis & prudentiæ satis vt regnum sine alterius tutela administraret visum est consilii assessoribus ex rei publicæ commodo fore: si vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad carolum omnia relata sunt & patruelibus regimen interdictum Egit tamen illis gratias carolus q eius negocia bene gessissent precatusq eos est fidi in eum postea permanerét Illi magnis a nepote rege donati muneribus Carolo valedicentes alter in linguam occitanam cuius administrationem gerebat: alter in burgundiam profectus est

Rex vero parisios petens veteres regni institutiones recensere iubet. Recensitas pręcipit obseruare. Inter eas institutiones (carolo ex flandria vt supradictum est reuertente) mercatorum præposito scabinisq parisianis: ciuitatis administratione fuerat interdictum: & pretori vtraq gubernacula assignata. Quem magistratum cu3 iohannes foleuillus homo sine controuersia erudit⁹ & iustus gessisset: non inscius quantę solitudinis erat vtriq officio inseruire regem adit curas enarrans quæ bino magistratui incumberent. Alteri vix se satis esse posse Orare vt vno se abdicare posset. Deputatur vt in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & probitatis vir Quem non prępositum sed custodē pręfecture mercatorum rex appellare instituit. Quo nomine parisianus preses etiam nunc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello devrsinis natus ex vrsinorum nobili in latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettensium episcopus eius frater í galliam: q strennuus & belli sciens eques esset illexerat. Qui aduersus anglos preclara militie opera gessit. Deinde quiescente paulo a bellis francia arma in turcos tulit Ibi q gloriosa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus custodia præpositure accepta cum parisiorum libertates & priuilegia immunita comperisset rothomagenses imprimis in iudicium adduxit. Atq ita redintegrata priore libertate: flumina quoq sublatis impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant eni3 pleriq in materna amne molendina que alueum angustiorem ad naues deducendas efficiebant Hos iuuenellus deiecit compensatione possessoribus facta. Dum hec geruntur clemēs pontifex carolum per litteras orat ad se auinionem venire vt de neapolitanis rebus vna consulerent. Cui se id curaturum carolus respondit. Huius ad pontificem profectionis causa Rex tributa exactionesq auxit clerum sine modo premens Nā cum pl⁹ iusto liberalissimus ipse perfusissimusq donator natura esset nulla illi profundēde pecunię ratio inerat ita vt qui ratiociniorum magistratus gerebant venientibus ad se fisci & publicæ pecunię quęstoribus dum indiscretas largitiones libris annotatas produnt: hęc margini verba adebant. Nimis accepit recuperetur. Et spes quidem populo fuit leuande immoderate actionis per regine aduentum quę tum coronanda parisii erat. Sed ab ambitiosissimis & preter mensuram largitoribus tributi remissionem frustra expectes. Non enim tantum non diminutum vectigal est: sed sali maius adiectum. Et patris monetam nullo illi instituto precio Carolus sustulit: & nouam magno populi dispendio cudit. Deinde auinionem profectus clemētem

Nota de ptura parisiensi.

Cōtra superfluas largitiones regum.

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato consilio cũ ludouicum re-
gni siciliæ dyademate põtifex decorasset: Carolus in linguam occitanam venit. Cui
per tholosates iter facienti fuxi comes apud mesierã quæ prima est fuxensiũ ciuitas
fidelitatis sacramenta prestitit: & quia sine liberis erat: heredẽ comes carolum inscri- Filii in patrẽ dolus
psit. Fuerat autẽ comiti filius quẽ ex nauarri regis sorore susceperat. Hic postq̃ ad-
oleuit: patri detrahere cœpit: propterea ꝙ parce atq; illiberaliter eum vt ipse causa-
batur haberet. Accedebat ad indignationẽ ꝙ eius mater comitis sæuitiam intuens e
nauarria quo se cõtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in na
uarrum perfugiens: consultore nauarro: patri venenum parat: non quidem vt auũ
culus dicebat letiferum: sed quod patris cibo admixtum diffidentem mariti animũ
vxori recõciliaret: atq; ita domum reuersus: dum præter morem popinam ingredi-
tur: venenatos pulueres cibis insparsurus vasculum vbi virus condiderat illi excidit
Quod receptũ vnus ex comitis ministris medicinæ professoribus exhibet: qui mox
id mortiferũ esse iudicantes: filium patri deferunt. Depræhensus filius crimen vene-
num & veneni auctores non celat. Quẽ capite dãnatuȝ per tortorem necare pater
iubet. Ex huiusmodi causa orbus liberis comes in regẽ quæq; possidebat testamẽti
lege transtulit. Reuerso in franciã rege cum de biturige duce frequentes nũcii ad
eum venirent auariciȩ illum accusantes: eximere ducẽ a linguȩ occitanȩ gubernacu-
lo non tardat: misso tholosam petro caprenso nobili equite qui magistratu amotũ
ducem populo significet. Suasus preterea a genuẽsibus carolus suppetias aduer Genuẽses ad
sus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionẽ borbonii dux libens excepit. Qui uersus mau-
præter pedites cõtractis mille quingentis equitibus tanto diligentius profectus est: ros opẽ petũt
q̃to ad ciuilẽ quãdã discordiam frãcos principes magis inclinare cognoscebat. Sub
duce militauerũt harricuriȩ comes/admiraldus viẽnensis/cõciacus/ & alii cõplures
magni generis homines. Quibus se ex anglia veniens comes darbius coniunxit. Ad
tunicium fuit conflictus & dura obsidio. Sed desperata expugnatione in patẽtes cã
pos christianus exercitus se contulit vbi sarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dũ pu
gnatur fugientibus tãdem mauris victoria christianis accessit. At quia diminut⁹ essȝ
exercitus & pestilẽtia laboraret de repetenda domo cõsultãt. Quod rex maurus su
spicatus/verit⁹ ne id hostis simularet vt receptis virib⁹ & redintegratis copiis mox
acrior insurgeret duces ꝑ internũcios tentat si pacisci vellẽt. Conuenit/vt captiuos
maurus restitueret decem ducatorum millibus præfectis copiarum persolutis. At-
q; ita induciæ pactæ sunt & Borbonius militem reduxit. Incidit per idem tem-
pus iohanni castellæ regi bellum aduersus portugalliȩ regẽ: & ducẽ lencastriȩ. Quã
obrem borbonius a Carolo in castellã cum exercitu mittitur qui iohanni suppetias
ferat. Qui borbonius auinionem primũ vt pontifici gratularetur: deinde ꝑ narbo-
nensem ꝓuinciam: barchinonã profectus est. vbi yolanta barrẽsis aragonum regi-
na cum suo viro rege agebat. Itaq; tã longis itineribus in castellã venit: vt post bel
lum aduenerit. Francis enim fere mos est cituȝ auxilium promptũq; polliceri: facto
tardos esse. Borboniũ tamen iohannes lætissime honorificeq; excepit. Florenti- Florentini
nis per id tempus opem aduersus galeatium mediolanensium ducem petentibus:
seq; caroli potestati dedentibus respõsum est: Inter regem ducẽq; amicitiã esse quã
(non intercedente iusta causa) dissoluere indecorũ extitisset. At si mediolanensis in-
iurias illis facere pergat: subsidiũ se missurum carolus dixit. Expectatione sua frustra
ti florentini ad armygniacũ comitem se contulerunt: eadẽ quæ a carolo postulãtes.

Armigniacus tametsi postulata primũ recusaret:sibi tamen visum est vtile reipubli ce fore si militũ per franciã palantiũ multitudinẽ in longiquaʒ militiã duceret. Collecta igitur valida manu florentinis auxiliari constituit. Superatis alpibus: alexandriam mediolanensis ditionis ciuitatem obsidet. Vbi audito comitis aduentu dux presidium posuerat. Et in insidiis alterã armatorum turmam non procul ab alexãdria esse imperauit iacobo verme copiarũ præfecto. Circũsedente vrbem comite:insidiatores quosdã ex suis leuis armature lacessitum obsidentes alexandrini mittunt. In quos emissi armigniaci milites aliquot:dũ longius eos persequuntur hostis ex insidiis prodit.Quod vbi animaduertit comes:laborantibus suis dum succurrit: alexandrini eruptione facta comitẽ inter se atq; insidiantes circũuentum intercipiunt. Multis occisis ipse octo vulneribus acceptis non multo post: clamãs in manus tuas domine cõmendo spiritum meum animam efflauit. Scribit frossardus comitem sudore inter præliantẽ in aluetum proximum secessisse:vbi dũ ex riuo fluentis aque largius bibit voce defecisse:atq; ita ab hoste fuisse captum. De leprosis p eosdem dies puteos iterũ veneno contaminare cõspirantibus supplicium sumptum est. Et cum vectigaliũ aut tributorum nullus esset modus:omnia per frãciã in rixa & contentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur:non in cõmunem vsuʒ sed in priuatorum quorũdam auidissimã auariciaʒ veniebat.Quãobrem nulli non animo coniectabant que superuenerunt incõmoda. Augebant præterea timorẽ inaudite per illos dies cæli tempestates & magna ventorũ vi agitati in mari fluctus:qui i littora pisces euomebant Auulse quoq; magne crassitudinis arbores:& per aera loco translate mentes humanas territabant. Inter hæc cum aurelienensis ducatus ad carolum mortuo philippo peruenisset.anno salutis millesimo trecentesimo nonagesimo primo:eũ ludouico fratri suo assignauit q̃q̃ ciuibus iureiurãdo se adegisset: ducatũ sibi seruaturum & regno perpetua possessione coniuncturuʒ.Hic ludouicus tametsi adolescẽs esset erat nichilominus q̃rendi domini appetẽs ita vt paruo tempore blesiam conciacũ & suessionis comitatũ compararit. Obeunte eodem tempore mortem dum manus abluit gastone fuxi comite: q̃uis heredẽ sibi caroluʒ testamento instituisset:ad quendã tamen comitis nothum excelsi animi virum hereditas cũ tota supellectili rege assentiente venit.Qui fide carolo prestita comes appellatus est Paulo supra hos dies vantadorũ in lemouicibus admodũ munitissimũ astrum a biturigũ duce recipitur. Id eñi cum gaufridus testanorus lõgo tempore occupasset duobus suis nepotibus alano & petro moriens reliquit Qui frequenter a guillermo boutilerio & iohanne bolonãso vexati simulant se castrum relicturos si milia francorum decẽ eis soluerent. Quod postq̃ dux a guillermo referẽte cognouit nũmos protenus adnumerat guillermũ adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia alano guillermus significat se cum pecunia aduenire Est in castro turris fortissima in qua alanus triginta ex suis armatos locauerat vt venientes francos simul cũ pecunia interciperet. At guillerm⁹ doli prouidus partem bonam suorũ in isidiis non longe a castro statuens cũ aliquot armatis castrũ ingressus portã asseruare iubet & turrim quę clausa erat sibi reserari petit:alioquin pecuniã nõ se soluturuʒ.Id postq̃ alanus diu recusat:vbi vim sibi afferri timet claues dat.Patente in turrẽ aditu iis qui intus latebant si arma ponant vita salua promititur. Qua conditione accepta inermes omnes prodeũt captiui effecti.Alanus aũt & petr⁹ ad biturigẽ primuʒ deinde ad regẽ perducti capite puniuntur.Huiusmodi dolo dolus improbi hostis

Exactiones p franciam

Vantadorum capitur

Dolus dolo superatur

retusus est. Sed ad britonum ducem iterum narratio nostra conuertatur qui per omnia perfidus & cõtumax:parlamenteo edicto(quod de clissoni iniuriis vt supra diximus latū erat)parere contemnebat. Nec carolo(q̄q̄ frequenter admonit⁹)gerebat morem. Vnde incandescens clissonus acerrimū duci bellū infert damnis q̄ plurimis britones afficiens:Nec vero tanta odia latius se proferrent carolus biturigū ducem cum aliquot iureconsultis ad britonem legat Qui hominē inducant ne monetam auream vt ceperat cudat : quod ei non licere secūdū regum constitutiones ipse nō ignoraret. Pareret preterea parlamenteo decreto quatenus ad clissoni causam attinebat & ea restitueret q̄ vi a clissono extorsisset:bello quoq; abstineret. His ab oratoribus expositis:p̄ceres qui cōsilio aderant regem iusta petere arbitrati:ducē orant mādatis obtemperet. Ille duratus animo aurē recta suadētibus auertebat discedensq; domū:Et ego inquit istos oratores in vincula coniiciā. Erat cum eo petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatē intelligens:sororē illico orat viri ferociam compescat. Dehortetur q; legatis iniuriā facere:que in eius perniciē facile redundet. Benigna mulier audito fratre ducē adit liberos secū ducens. Quorū conspectu & vxoris prudētia mansuetior factus:morē inquit o vxor tibi gerā. Cōuenientibus postera die in ecclesia ducibus: brito se ad regem non multo post profecturum respondit. Eo respōso contētus biturix:dimisso duce in frāciam reuersus est Brito aūt magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiserat ad regē venit Multis per eū ad excusandū propalatis rex decernit ea omnia expleri a duce oportere que parlamentei iudices diffinissent. Id ita se facturos brito clissonusq; p̄mittētes a rege dimissi sunt. Natus est sub his dieb⁹ regi filius carol⁹ quē septimū etas nostra appellauit. Et richardus anglus rex pacē simulās lencastrie ducem parisium ad carolum mittit. Auditus est in conuentu regio anglus q pecuniā richardo dissolui que pro iohāis regis redēptione testabat aqtaniā insup oēm aureliano ten⁹ restitui petebat. Nec si absoluantur pacē in promptu esse q̄ ppetuo firma haberet. His ad insequentem modū respōsum ē. Reddat rex anglus iohannē regē obsidesq; qui sua culpa in anglia mortui perierūt cōpenset insuper dāna p̄dasq; a suis post fœd⁹ initū per franciā factas quo federe richardus militē oēm suū ad se reuocare promiserat. Pro his detrimentis carolum petere trigesies centū milia nummū aureorū His si satis richardus faceret regē ducis postulatis rn̄surū. Lencastrie dux hec quæ accepisset suo regi relaturū dixit. Inter ludouici aurelianorū ducis aulicos multū autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama quę de ludouico circunferebatur adductus(Magie siquidē & sortilegiorū studio ducē teneri pleriq; insimulabant(rem suo principi prodit Ea re indignatus ludouicus q craonū id de se iudicium facere arbitraret eum domo emittit. Ratus itaq; craonus tam insignem(procurāte clissono)ignominiā accepisse(erat enim inter illos vet⁹ simultas) apertam in clissonū irā vertit. Nam die festo christi eucharistie reuertentem a rege clissonū craoni satellites equo deiicīūt occidissentq; nisi in proximam domū tribus per nates acceptis vulneribus se proripuisset. Dilapsi fuga satellites appræhēdi preter tris nō potuerūt. Qui iudiciū capitis subiere Craono dies dictus cum esset neq; compareret exilio damnatus est: & bona eius publicata. Aedes enim quas nō longe a templo diui iohannis in grauia habebat speciosas amplasq; diruere rex iubet. & in fundo sepulturam fieri parrochianorū. Ipse vero ad britonum ducē qui p̄sci⁹ illi erat perfugit. Quę res carolo indignissima visa est. Accedebat ad indignationēq;

Dux britonū rebellis.

Craonii in clissonum ira.

clissono secundum parlamenti sententiā dux nō satisfecisset. His regis animum as-
Bellū in britones. perantibus cōsilio cum suis capto: arma carolus parat. patruelesq́ suos biturigum
& burgundionum duces accersit causā indicans belli in britonē suscepti. Illi repenti
num motū admirati egre ferūt ꝙ ipsis absentibus tam difficilē expeditionem consu
lere quis ausus esset. Idq́ in clissonū riueriūq́ & nouiantuȝ imprimis ferebant qui
reuera tum imperitabant: deducētes regem quocunq́ libuisset. Clissonum ingentes
opes in visum ducibus faciebāt. Nam cum ex vulnere accepto mori se iudicaret te-
stamento cognitum est decē & septingenta francorum milia heredibus relinquere
Mirati ergo duces vnde hæc sibi nisi ex preda clissonus comparasset. Hanc ob reȝ
regii cōsultores optimis qbus cū graues & infensi haberentur. Carolum ad sanctuȝ
Scholastici parisienses germanū de laya relicta parisio educunt: rati siluestri loco liberius q̄ vellent agitare
Scholastici nichilominus parisiaci studii quorū priuilegiis crebro derogabatur: mis
so cū prudentibus sue cōmunitatis rectore ad sanctum germanū cum peruenissent
cancellarium orāt dari sibi aditum ad regem: mandata illis esse quę necessario pate
faciant regie maiestati. Hæc cum sepenumero frustra postulassēt tandem cancellari
us respondit. Arduis pro republica negociis regē distineri. Cęterum de eorum pri
Carol⁹ ad cenomānos p-git. uilegiis nō necesse esse anxiā gerere sollicitudinē quādoquideȝ regi cure erat studii
libertas & quies Atq́ ita nichil preter summā indignationem reportantes oratores
domū reuerterūt. Non posthabebat carolus in britones expeditionem idcirco:
principio estatis cœnomannos petere copias iubet. Cuius aduentu cognito simula
tor beniuolentie brito mox ad eū oratores legat mirari se dicens ꝙ armis instruct⁹
ad se veniret nichil rebellionis in eo esse ciuitates castra arces gentēq́ britonum mā
datis pariturā. Illū regē se subditum esse Erat tū carolo mens nō admoduȝ sana ita
vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdum loqueretur. Nullo igitur
dato britonis nunciis respōso confestim liberū cāpū paucis comitantibus egressus
Carol⁹ īsanit. dum p siluam q̄ cenomānie proxima est procedit obuium habet pannosum homi
nem mendico similē. Qui carolum intuitus quo inquit o rex ꝑgrederis Caue vltra
pergas proditus est. Et in potestatē hostis te tradituri sunt domestici tui Ad hāc vi
lissimi hominis vocem: Carolus cogitabundus & tristi similis vocitare cœpit. Regē
sequebantur adolescentes duo ferentes lanceā alter cassidē/ alter qui lanceam gesta
bat dormitans forte lanceam in cassidē subsequentis procidere permisit Quo tinni
tu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostē incidisset districto gladio ob
uios quoq́ percutiens quattuor interemit. Confestim igitur cōprehēsus ad diuer-
sorium perducitur vbi mortuo non impari diu decubuit iudicantib⁹ medicis eum
interiisse Votis tamen & piis cleri plebisq́ supplicationibus deo religiosissime exhi
Nota initium future dissessionis. bitis paululū respirauit & parisium reuersus est Atq́ ita cum non satis bona valitu
dine esset patrueles eius duces biturix & burgundus rerum administrationem sibi
vendicarunt persequentes nouiātū qui regii erarii custodiam longo tēpore habuis
set. Ingrediens enim burgūdus regis palatio nouiantū offendit eumq́ nomine ap
pellans Opus inquit mihi est pecunia Tu centum milia francorum mihi ex regis opi
bus exprome. Nouiantus respondit se pecunię dominum non esse sed si ita regi col
libuisset libenter deprompturum Ego inquit burgundus morem mihi gerere ne-
gas? Tue illiberalitatis te ꝑpe diem pœnitebit. Hinc sumpta occasione nouiātus at
q́ riuerius post aliquot dierū carcerē regia domo: & communione abstinere iussi
sunt Clissonus conestabilatu amotus comite philippo duensi in eius locum suffecto

Per eos dies male habenti regi aliquid semper ludi iocorumq; (tristiciæ leuandæ causa) excogitabatur. In ędibus q̄ blanche regine in suburbio diui marcelli erāt huiusmodi ludi non sine quorundā exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes conficiunt: quas ad nudā cutē pice sibi agglutinātes: & quo fulgentiores essent pinguitudinis aliquid comiscentes/siluestriū hominū speciem non ineptę representabant. Nihil enim de omni corpore preter faciem illis apparebat: quippe qui vndiq; pendente instar villorū lino tecti erāt. Igitur ad hunc modū personati: cœnaculum facibus (quia nox erat) accensis. ingressi cū choreas agunt flamma (casu ne an cuiuspiam dolo incertum est) in personatorum vestes incidens omnes momento cruciauit Inter nobiles fœminas quę ludos spectabāt vna aderat q̄ amplissima qua iduta erat chlamyde regem complexa incēdium restixit: reliquis vel adustis vel in puteos vel ī fluentum se precipitantibus. Nec compertum est cuius culpa tantum flagitium acciderit in solas regine edes vltio processit que solo tenus equatæ sunt. Eodem tempore regi sicilię neapolitanū regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimā in clerū impartiuit. A cuius exactoribus q̄q̄ parisiensis schola prouocasset se tamen a tributo eximere non potuit. De copiis vero militū quę sese in turmas quas societates vocabant rapina viuentes cōstitutū est: vt bousficaudus marescallus partem in aquitaniam abduceret: pars comiti sancti pauli attribueretur ad bellū quod apud lucemburgum aduersus bohemorū regē gesturus erat qui cū oberatus comiti esset/debitum dissoluere recusabat. Interea conuentus principum francie atq; anglie apud abbatisuillam habitus aliquid sperate pacis attulit ita vt eius confirmādę gratia cum Carolus abbatisuillam. anglus vero calisium petiisset. carolum solita furia corripuit. propterea re infecta discessum est. Recepit in gratiam per id tempus clissonum biturix dux. At cum inter aulicos varie factiones essent pro sua modestia iuuenellus mercatorum præposituræ custos occurrebat: odientibus eum multis quos in alteram partem nouarum rerum spes abducebat nec ab illorū mente philippus burgundus abhorrere putabatur. Itaq; ex burgundia delatores prodiere: qui iuuenellum multis criminibus accusarunt. De quibus burgundionum dux inquiri iuber. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes Inquisitione a ducem delata cum philippus respondisset/ supersatis ad hominis damnationem esse si crimina ab ipsis inquisitoribus quos castelleti cōmissarios franci vocant summatim scriberentur. Inscriptis criminibus commissarii abeuntes in cauponā vinariam dum vino indulgent libellus inquisitoribus ad extremā mensam negligenter ab illis dum compotant relictus in pauimentum concedisset/ adueniens domesticus canis libellum mandens in hospitis cubile deportauit. Quē cauponis vxor cubitum pergens pede offendit/maritoq; ostendit. Ille inscriptione perlecta ad iuuenellum protenus profert. Cui postridie dictus dies erat ad vicennas iudicio se sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eum delationes innocētie suæ securus ad regem cum quadringentis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusq; commendatissimus/ ita vt regius parlamentei senatus aduocatus causam in eum dicere rogatus recusauerit q̄q̄ a burgundo duce vt id faceret deligeretur causam egit aduersus inocētē iohannes andrognetus aruernus magnopere postulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus constanti animo respōdens: postq̄ de sua innocentia nonnulla pro tempore disseruit: non in

Decima pro neapoli recuperanda

Iuuenell9 mercatorū p̄posit9 falso accusatus.

quit ęquum est sine inquisitionis libello hominem in vincula rapi. Cui androgneť mox intulit accusationes testesq̧ presto esse: atq̧ inquisitores qui pone illum asta- bant conspiciens libellū petit. Illi se vicissim interrogantes/quis eorum haberet: su- bore perfusi: obstupuere vehementer Rex(cui eo die melior mens erat) cōfictos in iuuenellum dolos intelligens Abi inquit iuuenelle: te satis purgatū habemꝰ. Missis per illos dies in britanniā oratoribus qui ducem clissonūq̧ ad concordiam induce rent: cum inanes reuertissent: burgundię dux in britaniam se cōtulit: cōtrouersiāq̧ omnē ita composuit/vt dux in franciā profecturus britonū gubernacula clissono crediderit. In iudeos rursus animaduersum est qui christianam pietatē asperi an- tes opprobriis christianos lacessebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fustiga tis milia scutorū. xviii. in fiscum retulerunt. Quę ad pontem qui paruus appellatur extruendum impēsa sunt. Et cum a turcis impetitus hungarorū rex henricus ca- roli auxilium petiuit: missus ad eū est cū magnis copiis conestabilis duensis comes Qui hungariam ducens: cognito quia turci relicto bello se in turciam recepissent: in bohemos impetū facit qui de religione & fide christi non recte sapiebāt. Habita de bohemis victoria prædis ditatū militem in franciā reduxit. De pace iterum apud boloniam franci angliq̧ conuenientes: inducias quattuor tantum annorū posuere

Expe ditio in turcos.

Exercet miles

Interea excitatū volens reddere militē omne ludorum genus præter sagittandi carolus ꝓhibet vt ad induciarū finē si anglus negligens pacis esset: miles nō emol litus ocio robustior ad bellum cōstantiorq̧ haberetur. Sagittariorum siquidem at- q̧ balistariorū tanta post paucos menses excitatio atq̧ copia fuit vt principibus viris timori essent: quare hoc exercitii genus non passim sed per insigniores tantū re gni vrbes permissum est. His diebus cum parisii ageret cardinalis lunensis a pō- tifice legatus: hi qui iuuenellum falsis delationibus offenderāt sacerdotis eorū con- silio ad cardinalem profecti: culpe remissionē mœsti gemētesq̧ efflagitant. Qui pœ nitentiam illorum non aspernatus eos a iuuenello quem offenderant veniā petere iussit. Venere siquidem lintheis ne agnoscerentur tecti ad iuuenelli edes a quo hu- manissime excepti postq̄ nominatim singulos designauit venia donātur. Fuit scholasticorum parisiensis academiæ aduersus cardinalem de ecclesiastico scismate grauis contentio ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent Exe- crabilibus demum censuris a cardinale prohibiti egre abstinuerunt Obeūte mor tem paulopost innocentio septimo patres qui auinione erant petrum lunam pon tificem ordinarūt benedictum illum appellantes. Ad quem missis a rege: & Parisien si schola oratoribus: qui de scismate tollendo illum hortarētur postq̄ vacui redus- sent consilio parisii habito cum nulla ad vnionē sanctior pateret via q̄ si vterq̧ de pontificatu contendens se dignitate abdicaret: duces biturix & burgūdus ad bene- dictum auinionem legātur. Mittuntur quoq̧ a scholasticis parisiensibus eadē cau- sa nuncii. Hi benedictum conuenientes memorant quę incōmoda ex scismate con tigissent & quę posthac euentura timebantur nisi tantum ab ecclesia dissidium tol leretur. Vnicum huic malo remedium afferri posse: si ipse atq̧ aduersarius eius pō tificatui cederent. Benedictus ad hec oratorum barba cum se rite electum pontificē esse respondisset: nec spem de se faceret pacis perseuerantibus in proposito oratori bus: ego inquit quandoquidem ad vnitatem cessio conducere videtur cedā si idem fecerit competitor angelus corarius. hic enī venetus erat: & gregorius duodecimꝰ a suis sectatoribus vocabatur. In hoc benedicti ācipiti respōso oratores incerti: idē

Scisma

tidem consultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequēs conuentio benedicto suspecta occasionem dedit vt auinione clam relicta in cataloniam propere se cōferret. Erat enim ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abscessu irritati ad regem remearunt. Qui relatione gestorum accepta: ad diuersos christiani nominis reges de auferendo ab ecclesia scismate nuncios mittit. Id postq̄ benedictus intelligit placādi regis causa decimam illi ecclesiasticam nullo procurāte donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus non est. Per superiores proxime exactos annos. Conuenientibus francis anglisq; oratoribus cum fuisset de ysabella Caroli filia regi anglorum desponsanda prolocutum: & annorū triginta confirmatę essent induciæ: Parisium ob eam causam venere ab anglo rege Rolandus corbiensis anglus admiraldus/ & Monthion marescallus/ Guillotus quoq; stropus legationis principes. Et Rolādo quidem regis angli vicario data est coniunx ysabella septimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: & in britannia brestum hactenus angli occupassent: vtrunq; Carolo reliquere. De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Visam stellam esse grādem: quam quinq; minores stellę hostili more persequi viderentur: & præterea iuxta astare ęre armatum hominē: manu lanceam gestantem/ignemq; mittentem: qui stella percussa mox euanuerit. In aquitania auditas per cęlum voces: & armorū strepitus: velut prælantium hominū. Quo tempore Bousicaudus marescallus genuensium administrationem regis nomine suscepit papiamq; atq; placentiam insubrium vrbes duodecim equitum milibus instructus cepit: & demum aduersus turcos constantinopolim duxit: vbi ęgregia militię opera edidit. Redeuntibus ex infœlici apud alexandriam commissa pugna sexcentis militibus: qui sub armygniaco comite militauerant: transmissa sabaudia cum ad dalphinatus angustias duce almerico fœneraco peruenissent: omniū rerū indigentes: peterentq; sibi ab incolis alimenta ministrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nō secus ac in hostes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates missis nūciis orat: liceat sibi suisq; per illorū fines iter facere: distributis quantum ipsi decernerent moderatis alimentis. Reiectis nunciis: negant dalphinates illis subuenturos. Igitur almericus cōuocatis ad se militonibus. Ecce inquit o socii omni ope atq; humanitate destituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & si in eorum manus incidimus: non aliter q̄ latrones iugulabunt. Si viri sumus: præstat per vulnera gloriose pręliando occumbere: q̄ more reorum strangulari. Insidiemur illis & intercipiamus incautos. Mouentes dalphinates cū mox vltra progredi illos impediret: magnis ignibus incensis: male constitutis excubiis obdormiunt. Vigil autē almericus vbi per exploratores de dalphinatiū statu cognouit: ordinatis suis sub diei lucē in hostem irrupit: & cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycensis princeps: valētinianus comes/& viennēsis præsul. Victor almericus veritus ne ex fuga dalphinates se reciperēt: & viarū fauces intercluderent: captiuos liberaliter habuit. Impetratisq; dū transiturus esset alimentis/a principibus quātum ipsi ꝑ eorum redemptione iudicarēt: a cęteris vero singulis argēti marchaē accepit. Est enim marcha apud gallos libræ pars dimidia. Nondum per eos dies inter frāciæ & angliæ reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipsum Carolus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pacis fœdus ictum est. De quo aliud scribere non possum: quādoquidem eius tempo-

ysabella septēnis regi āglorū desposatur

Prodigia

Genuenses

Redit⁹ armygniacorū ab italia.

Fœdus inter reges franciæ & angliæ

ris scriptor id se nescire cõfessus est. Indicia multa regũ beniuolétię visa: qualia sunt oscula dexterarum tactus/mutui amplexus/amicissimę appellationes. Carolũ enim anglus patrẽ: Carolus anglum generũ vocabat: alternis preciosissimis munerib⁹ se donantes. Dum apud arderam reges consultant: non visi ante id tempus ymbres: grádoq́ frequens cum vehementi vento irruentes quattuor sine intermissione horas principes in tentorio Caroli continuerunt. Altera quoq́ insequentis diei nocte insurgens subito ymbriũ & venti violentia: franci regis tentorii centũ & quattuor funes & tigna quæ tabernaculũ sustentabant: Anglicæ vero mansionis quia demissiore loco distenta erat: quattuor tantum funes abrupit. Interea ysabella ad angluȝ deducitur: & inde ab anglis insignibus fœminis quæ ob idipsum ex anglia cõuenerant suscepta: calisium profecta est. Reges vero cũ se conuiuio apud anglum recreassent datis atq́ acceptis inuicem donis: alter franciá/alter angliam petit. Paulo supra hos dies rex hũgar⁹ de turcis insignẽ victoriá rettulerat: cuius rei memores turci renouato bello expeditionem in hungariá parát. Quáobrem sibi consulés hungarus ad Carolum missis oratoribus suppetias orat. Missi sunt cum ingentibus copiis Philippus arthesiensis conestabilis/Iohannes niuernensis Philippi audacis filius/Iohannes boussicaudus/Iohannes viennensis/Conciacus/& alii francæ nobilitatis proceres: armorũ bellíq́ non expertes. Transmisso danubio ad hungarum regem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt: petentes quid illos cõmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorũ mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq̃ committerent: turcorum in bello gerẽdo conditiones modũq́ galtero explanat. Nichil festinandũ esse. Hũgaros qui proxime turcos incolerẽt/se assuetos habere: quos primos hosti obiicere oportebat. Hungari regis cõsilium parui habentes franci: primas sibi pugnádi partes arrogát. Et lubrici per omnes voluptates/vino ludoq́ indulgẽtes: bonis omnib⁹ horrori habebantur. ita vt dicere illis incolę nõ dubitarẽt male illis aliquádo propter eorũ iniquitatem concessurum. Vbi ingentem turcorum multitudineȝ non longe a castello richo in armis esse cognouerũt franci: ductore conciaco in eos nihil metuentes incurrũt: cæduntq́. Et castellũ adueniente in adiutorium hungaro expugnant. Deinde nichopolim munitissimá ciuitatẽ obsidẽt. Vbi cũ dies octodecim consedissent: quotidianis oppugnationibus obsessos vexátes: nunciũ accipiũt de turcorũ aduentu q̃ instructis militariter aciebus in eos ꝓcederent. Igitur cũ hungaro rege de genere & modo præliádi cõsultát. Atq́ imprimis gloriæ cupidi franci primá sibi aciẽ (renuẽte hũgaro) deposcũt. id maxime cõtẽdẽte conestabili qui grauiter ferebat cõciacũ superiore prælio se prætermisso victoriá de turcis habuisse. Ita ꝙ in prima se fronte collocát franci: quá sibi deberi rex cõtendebat. ob eas maxime causas quas supra exposui: tum etiá ꝙ hũgarus suorum mores spectatos habebat: audaciores fore dũ francos post se pugnaturos cõsiderent: neq́ terga daturos/metuentes a francis sequẽtibus cogi. Si cõtra fiat & ab iis qui primá aciem ducerẽt male depugnetur: hungaros statim fugę se cõmissuros. Sano cõsilio insani franci non acquieuerunt. Igitur dũ quid in castris turcorũ fieret exploratũ hungarus mittit: acies instruuntur: frácis primá sibi arrogátibus. Erát in castris francorum ex priore victoría turci captiui cõplures/quibus tametsi (fide a francis accepta) spes esset sui redimendi: eos tamen illico franci necant. Constitutis in mutuo conspectu aciebus: signo dato atrox pugna committitur: præliabantur acerrime christiani: nec minus

Tempestas

Expeditio in hungariam.

Insolẽtes franci.

Turci

Franci fide fragi

ferox turc⁹ depugnabat Consciacus & iohannes viennensis primariā in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrūpēs turcus cū nostrorū ordinem turbasset mua titudine militum superior/christianum exercitum fudit fugientibus hungaris q inl posteriore acie constiterant. Capiti sunt ex franci & ad turcorum ducem pducti tre centum non mediocris conditionis viri inter quos iohannes comes niuernensis Cōciacus boussicaudus & iohannes viennensis Ducebatur conciacus interiore tantū tunica vestitus: & verberibus inrerducendum afficiebatur. Cui sic afflicto nudoqꝫ chlamys (diuina nē an humana nescitur ope) iniecta est que ad tegumentum illi fuit Coram positis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in presentiarum iubet. Boussicaudo tantū & iohāni niuernēsi cū aliis duobus & viginti proceribus parcitum est. illi propterea ꝙ turcis in pari fortuna quandoqꝫ perpecisset. Huic ꝙ magus quidem inter turcos eū assereret auctorem futurum maxime christianorum cedis. Nam hic iohannes burgundie ducatum postea adeptus mirabiles in francia dissensiones & ciuilia bella mortesqꝫ excitauit. Post tam male gestum prelium cuꝫ christianorū cadauera iubente turco anno & mense vno humi insepulta iacuissent nec a fera vlla/nec ab auibus contacta sunt: arbitrantibus hostibus id alimentum feras despuisse iohannis & suorum concaptiuorum redemptio ducentorum miliū aureorum nūmum fuit. Philippus vero conestabilis in ipsa captiuitate atqꝫ item Conciacus interiit priusq̄ de redemptionis precio conuenisset. Eius philippi cadauer aromatibus conditum in franciā relatum in diui laurētii tēplo in oppido Deu sepultū Guido trimolus rhodi defunctus est vita: & in eo loco sepulchro inhumatus. Hēricus barrensis orta in venetiis pestilentia mortuus est. Sub his diebus ducis britannię filius Caroli filiam desponsauit: cui milia francorum trecenta in dotem promissa sunt. Sed nō multo post exactis mensibus virgo defuncta est. Et francorum regina per eos dies filium peperit ludouicum: cui in baptismate Ludouicus aurelianorum dux nomē dedit. Nauarro rege vt supra memoraui defuncto filius pacti memor quod cum carolo pater inierat pampilionensem episcopū ad regem legat terras repetens quę illi ex paterna hęreditate in normānia pertinebant Consultante de hoc rege: post diuersas sententias ea vixit. quę restituendas nauarro terras aut ei alioquin satisfaciendūꝫ dicebat. Itaqꝫ in vastinio nemorsum datum: & cuꝫ antea comitatus esset: in ducatus dignitatem est sublimatum. Et in campania locis separatis milia librarum decem nauarro assignata. Quo tempore maria regis soror religionem apud poyssiacum profitetur. Venere preterea a constantinopolitano imperatore ad Carolū legati aduersus turcos opē postulātes. Quibus assensum est orante ludouico aurelianorū duce hanc sibi expeditionem committi. Et baasacus turcorū princeps misso militię suę praefecto Carolū magnis muneribus donat. Venit quoqꝫ (carolo remis agente) bohemorū rex: videndi caroli tantum causa. Queꝫ liberaliter exceptum & donis cumulatum rex habuit. Benedictus vero cui frāci in pontificatū fauebant licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur: pertinax tamen cōtra perstabat. Quare conuentu sacerdotū procerumqꝫ parisii cōtracto/ a benedicto secedendū esse decretum est. neqꝫ admittendas post hac gratias ad beneficia adipiscenda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̄ rectore carerent a collatoribus petendas electiones confirmandas etiam exemptarum ecclesiarum salua exemptionis libertate. Ea a benedicto discessione cognita: cardinales qui cum illo auinione erant/ad nouamuillam sex milibus passuum ab auinione distan

Cedūtur a turcis franci

Nemorsū in ducatū erigit

Gratie expectatiue.

tem se cõtulerunt suo põtifice deserto. Carolo vt est a nobis memoratum mentis impoti duo ex ordine augustinensiũ fratres mederi se posse iactauerunt. Qđ qa gratum q̃ plurimis erat:ad valitudinariũ regẽ introducti/ capiti aliquot incisionib⁹ factis ex impotente moribundum reddiderunt. Idcirco cõprehẽsi cum se medicinæ prorsus nescios esse cõfiterentur ex prudẽtiũ cõsilio sacerdotii dignitate exutos: carnifex capite truncauit. Quos ad id scelus excitasse philippum burgũdũ fama vulgauit ꝑpterea ꝙ ludouicus aurelian⁹ iohannẽ barrensem (q burgundi studio ducebatur. & magus erat) igne cõburi procurasset. Ortis eodẽ tempore in ãglia propter ducis lencastrie necẽ seditionib⁹ Henricus eius ducis nepos cũ in suspitionẽ aduersus richardum coniurationis venisset: in franciã se recepit: & a carolo honorifice est habit⁹. Et per id temp⁹ auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha decimã clerus ꝑsoluit. Superatis preterea alueis a deo flumina exundauerũt/ vt edes cũ iis q eas incolebant efferrent perditis diluuio segetib⁹. Laboratũ est etiã grauissima per oẽm franciã pestilẽtia labente anno salutis. M.ccc.nonagesimonono. Visus quoq̧ est cometes insolite magnitudinis & vehementer ignitus. Superuenere preterea anglis sue calamitates rebellantibus vualis. In quos dum richardus angloruꝫ rex copias ducit non pauci ex nobilitate in eũ conspirãt & ysabellã reginã in primis in arcẽ munitissimam abducunt duobus ex oĩ ei⁹ gallica familia obsequio quotidiano relictis. Seditione anglorũ cognita henricus quem ad carolum cõfugisse diximus animum intendẽs spem cepit res nouas moliendi. Clam igiť e francia abiens ad ãglos fertur. Allexit protenus in suas partes richardi amicos datisq̧ ad ciuitates litteris: qbus regẽ in multis criminabatur paucis diebus magno satellitum nũero stipatus incessit: supplicio quosdã proceres afficiens ita vt partim metu partim richardi odio populi magna pars henrico obtemperaret: Vbi res apud anglos in nouari richardus accepit: vualia relicta a suis quoq̧ relictus est qui eũ in henrici potestatẽ prodidere nõ ob aliã causã magis q̃ ꝙ cum francis amicitia contracta caroli filiam vxorẽ duxisset chereburgumq̧ & brestũ restituisset pace preter populi volũtatem cõcessa. His rationibus in publico anglorum cõuentu diffinitũ est alio rege op⁹ eẽ henricũ magnis laudib⁹ pleriq̧ efferebant & ante omnes cãtuariẽsis archipresul vt factionis iniquitatẽ aliqua religione palliaret fialam promit liquoris plenã quã ad diuũ thomã cantuariensem ad sacrandos reges anglos celo allataꝫ asseuerat. Hẽrico p simulatã religionem fauere: & conciliatum sibi populum reddere sacerdotem voluisse credo. Eam filiam Henric⁹ postea nũciis quos ad eum carolus miserat ostẽdit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidissimos fuisse nouerat per eos Richardũ necat. seq̧ regem fauentibus anglis instituit. Conscius tamen q̃ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de pace certo loco & tempore componenda conuenirent. Boloniam Carolus / calisium henricus suos misit. Qui de pace frustra disceptantes paucorum dierum inducias edixerunt. Acceptus est eodem tempore a carolo honorificentissime constantinopoleos imperator qui visendi regis causa Parisium aduenerat Queꝫ apud luparam diuersatum tantum auctores scribunt eius causam aduentus aliã nõ ponẽtes non est tamen dissimile vero ea causa venisse vt in turcos gratie minitantes frãcos commoueret. De ysabella que richardo nupserat carolus pater sollicitus gueuillum & iohannẽ blanchetũ ad hẽricũ mittit qui eã ad se reducerẽt Qui dum regine causam diligenter constanterq̧ agũt anglus in carcerẽ illos asseruari iubet Vbi blã-

Pseudo medici.

Dissensio iter anglos.

Produnt ãgli richardum regẽ suum.

Anglorum in suũ regẽ perfidia.

Figmẽtum sacerdotale.

Oratores a Henrico ãglo captiui.

chetus egritudine contracta,moritur:gueuillus post diuturnã valitudinem cruenti vomitus sanitatem recuperat.Eo ex anglia reuertente: henricus ysabellam calisium mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. Circiter id temporis mense mayo per bellouacorum agrum grãdo frequens ad anserini oui magnitudinem:to nante celo segetes quatit.Et celestis ignis apud vincennas in regine puerpere cubiculo decidens thori cortinas concremauit.Sequenti mense iunio per dies nundinarum Dyonisiani edicti par grando tabernas atq officinas mercatorum complures cum bona publicarum ædiũ parte: quas hallas vulgus vocat diruit atq proculcat. — Celi tẽpestas.

Carolo non conualescente:duces Ludouicus aurelianeñ bitur ix & Burgundus de administrandis regni negociis simultates exercebãt:& burgũdus Ludouico maxime inuidebat. Iram insuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldrensi nescientibus principibus comparata: gheldrensem quingentis equitibus stipatuz in Parisiorum agrum deduxerat.Nec inferiores copias burgundus contraxit:ita vt in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. Biturigum tamen dux tanto occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tẽpus furẽtibus principibus. Apparuit per eos dies a septentrione ardentissimus cometes: qui timori multis fuit:non ignorantibus id pronosticon esse grauioris in republica calamitatis.Enimuero non multo post Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo qui tum meliusculus erat præfectus est.Quam dignitatem cõsecutus: mox ad rapinas se conuertit: quosuis ad soluẽda vectigalia & tributum compellens:clero ad eam seruitutem compulso.Re cognita remorum archipræsul ducis auariciæ occurrit. At contra senonensis archiepiscopus excõmunicatione feriebat aureliano non parentes: tam diuersa erant hominũ studia:vt non lege non charitate sed concupiscentia sua & sacerdos & proceres in diuersa traherentur. Fauebat maxime benedicto Aurelianus:& ab eo factam esse discessionẽ moleste ferebat. Quã ob rem scholæ Parisiensis odium in se contraxit.Nec diu post rebus præfuit communibus: constituto burgundionum duce qui regnum administraret. Recepto magistratu nouam mox exigendæ pecuniæ formam philippus excogitauit:sed ab antistite remensi admonitus destitit. Aurelianus postq̃ magistratu amotus est: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringiæ dux: mettensesq bello decertarent: sollicitam nauauit operam pacem componere:honorem inde muneraq non parua referens. — Simultas ĩter pricipes francos. — Cometa — Nota de vniuersitate parisiensi

Apud britones defuncto duce:vxor eius vidua henrico anglo nubit. Que dum traiicere in angliam/cum tribus quos habebat liberis parat: philippus burgundus magnis itineribus in britãniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico Richardum & arturum. Auinione verõ cum Benedictus palacio non egrederetur tametsi obsidione liberatus esset: veritus tamen inimicorum insidias se in arce continebat.Sed cũ id carceris speciẽ esse reputaret: Roberti braq̃montis opẽ clam inde educitur.Nascitur hoc tẽpore anni.M.cccc.secũdi ex ysabella regina carolus filioruz regis caroli quartus.Cui patre defuncto regnũ miserãdus calamitatibus attartũ obuenit.Cõstituitur itẽ conestabilis (mortuo sancerro) carol⁹ albritus.Qui adepto magistratu:arces nõnullas in lemouicibus ex anglorũ dñatione eripuit. Re nataq est inter aurelianũ burgundũq de administrãdis rebus cõtrouersia. Quam occurrẽtes viri sapiẽtes pro tpe sedauerũt:vt nemini principũ seorsuz: sed oĩbus pariter respublica crederetur: nõ secus q̃ si ad paucorũ moderationem monarchia redacta esset. Tria per id tempus matrimonia contracta fuisse inuenio.Carolus lu- — Vxor ducis britonũ viro mortuo:hẽrico ãglo nubit — Carolus.vii. nascitur

douici aureliani filius ysabellam quę richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit.
Iohannes caroli regis secundo genitus: bauari ducis qui hanonie comes erat filię co
pulatus est. Margaretam autē regis filiam iohannes britonū dux licet etate minor ī
matrimonium duxit. Et philippus burgundię dux vltima nature persoluit: relicto
iohanne niuernensi multorum malorū futuro auctore. Naʒ patris loco burgūdus
suffectus postq̄ fidelitatis iura carolo prestitit: preditorum hominum consilio du=
ctus aduersus aurelianum ducem inexpiabili odio ferebatur. Erat itaqꝫ aurelianus
excelsi animi & magnarum rerū appetens & qui imperiū affectaret propterea lucē
burgum profectus aliquot oppida atqꝫ arces cepit de se opinionē bonam faciens:
quasi imperio ydoneus esset: inde autem quasi glorie satis suę fecerit digressus auini
onem ad benedictum venit: laturus opem pontifici quē schola parisiensis dignitate
amouendum magnopere contendebat. Magni siquidem nominis atqꝫ auctorita=
tis per id tempus schola ipsa habebatur ita vt scholasticum offendisse piaculū esset
Inter itaqꝫ multas simultates cū res totam frācorum ad ciuilem discordiā inclinaret
nemo non fere studebat scholę fauorem atqꝫ beniuolentiā sibi comparare eo meli=
or ęstimandus quo litteratoruʒ maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos di
es Parisianis scholasticis plurimum nominis atqꝫ ęstimationis Enimuero dū ad di
uam katherinam quę scholasticorum appellatur supplicationē haberēt quidam ex
familia caroli sauosii aurati equitis equo per lutum vectus vnū ex scholasticis luto
inquinauit. Quem protenus ira feruens scholasticus pugno percutit. Advociferan
tem feruū cuʒ reliqua sauosii familia armis instructa ꝓcurreret scholasticos insectās
cum ad ecclesię vestibulum successisset nescio quis sagittam temere ad maiorē vsqꝫ
aram dum ad rem diuinā se sacerdos parat emittit. Quam scholastici iniuriā vlcisci
properantes ita apud iudices agunt vt sauosii ędes vnde familia prodierat solote
nus irruerentur: ipse vero exularet. Inter principū simultates regina ad aurelianū
ducem magis spectabat. Igitur meldunum venandi causa (comitante eam duce)
pergens fratri suo ludouico bauarie duci & montaguto mandat dalphinuʒ cui aq=
tania commissa erat vxoremqꝫ eius burgūdi filiā ad se ducant. Nec caruit suspitio=
ne regina id imperasse vt filium dalphinū vna cum vxore duceqꝫ aureliano ī ger=
maniam traduceret. Ea re ad iohannem burgundum perlata ipse contracta amico=
rum manu: Interdiu noctuqꝫ perseueranti itinere parisiū venit: ratus dalphini egres
sum prepedire. postq̄ abiisse comperit festinans apud giuissium nō procul a corbo
lio vicum euntes consequitur. Recusante bauaro dalphinum reducere burgūdus vi
facta dalphinum recepit & apud arcem luparam seruat Quamobrem aurelianus col
lectis celeriter sex hominū milibus vincēnas cuʒ regina ingreditur. Iohanne parisii
agente queʒ bona populi pars sequebatur sperans eius ope vectigalia tolli. Res to=
ta prorsus ad prælium inclinabat: sed interueniente montaguto homine modesto
& prudente in gratiam duces redierunt Et ne eorum animi renouato liuore exulce
rarentur Aurelianus in aquitaniam aduersus anglos Burgundus ad calisium expe
ditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandum calisium iohannes auctore monco=
quero equite aruerno mire magnitudinis fabricam ligneam quę suppositis rotis fa
cile quoquouersum promoueri posset magna enim spe ducebatur oppidi capien=
di. Aurelianus autem cum burgum in aquitania circumuallasset: audito ꝙ a burde
gala auxilia obsessis venirent: obsidionem soluit. Nec multis post diebus Carolus
vtrumqꝫ ad se vocat: fati sicut est mortale hominum genus improuidus. Nam rede

Iohānes burgundie dux.

Carolus sauosius

Mors aureliani ducis

untem noctu domum aurelianum ducem qui puerpere reginæ gratificatus erat: satellites duce radulpho octouillo interficiũt: proxime barbetę portam dextra manu amputata: in quem humi deiectum cum ex ducis aulicis vnus sese domini protegendi causa prostrasset. ab interfectoribus trucidatus est: nono kalẽdas decembris: anno salutis milesimo quadringentesimo septimo. Homicidę vero pessimo facinore patrato in ędes arthesii comitis: vbi iohannes burgundus diuersabatur: confugiunt. Excito ad ducis necem clamore atq; tumultu: vicini occisi corpus in proximas ędes inferunt. moxq; sceleris immanitas per ciuitatem circunfertur. Aduolant repente Ludouicus sicilię rex ducesq; biturix & borbonius qui cari sui cadauere cõspecto indignantur pariter atq; illachrymãt. Postera die dux ad celestinorum monasterium celebri pompa effertur sepelitur in sacello quod postea isigni pictura honestatum est. Comitabantur funus quos dixi principes & dux ipe Burgundus quẽ necis auctorem extitisse nemo dubitauit. Nam criminis inquisitores. Robertus tuilerus & petrus orsauerius cognito ꝙ octouillus ad diuersorum iohannis burgundi cum suis participibus profugisset: quia in principum domo hominem præhendere absq; domini assensu nõ licebat: ad burgũdum qui apud neelam cum aliis ducibus consilio aderat se conferunt. pulsatoq; ostio interrogati quidnam vellent ducis inquiunt burgundi petimus assensum. vt eius bona cum venia hominem sceleratum in eius edibus præhendamus. Hic erat quem petebãt aquę baiulus cuius insidiis atq; archanis delationibus necis conscii vsi ad homicidium fuerãt. Cognito quid peterent inquisitores: bũrgũdus expalluit.. Quod sicilie rex callide percipiens: seorsum iohãnem rogat: si necis in se culpam vllam haberet. Iohannes vindice conscientia admonitus lachrymas cõtinere nõ potuit: seq; & crimen aperit. moxq; conclaui tanꝗ corporis curandi causa egressus ferocissimi equi ministerio vsus: se ex ciuitate ad sancti maxentii pontem proripuit: quo transmisso pontem diruere iubet: vt se persequentibus viam precluderet. Eo die attrebatum peruenit miliaribus fere cẽtum a Parisiis distans. Elapso parricida veritus Carolus ne sceleri scelus Burgũdus adiungeret seq; tuendi gratia anglorum societatem expeteret biturigem ducẽ burgundi patruu3 ad eum mittit. qui hominem bene sperare hortaretur: bellum omnino dissuadens. Itaq; iohannes tota hyeme se absq; vllius belli apparatu nũcti flãdria nunc in arthesio continuit. Necis causas burgundus complures diffamauit. Quod aurelianus scilicet regnũ affectasset. & magnos adhibuisset a quibus gladios duos & anulum acceperat: quæ Carolo regi dum beluaci ageret ostensa eu3 tota cesarie expilatum & paulopost decidentibus sensim vnguibus imbecille3 reddiderũt. Habuisse præter hęc virgam quæ semel a fœmina cõspecta: eam efficiebat libidini ducis audientem: fuisse quoq; eorum ludorum autorem vbi carolus fere exust⁹ est: iniiciente aureliano facem in vilosas vestes quibus lusores personati chorisabant. procurasse insuper apud pontificem Benedictũ tredecimum Caroli a regio fastigio missionem: ꝙ vt mente impotẽs ita corpore valitudinarius esset. His addebat burgundus grauia ab eo cõcepta & accepta vectigalia: quibus aduersus regem se potentem nimis exaltabat. Vt cunq; hec burgundus resciuerit: ea tamẽ nõ aliter ꝗ cõperta per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica contione parisii habita disseminauit. Ipse nimiru3 existimo inuidisse aureliano burgundum ne reipublicę præ se magis ydone⁹ putaretur. Inuidia siquidem pares maxime exagitat. Sed alia persequamur. Hyems autem per totos duos menses decẽbre3

Quãobrẽ Iohã. dux burgũdie ludouici aurelianeñ. necẽ procurauerit.

Iohã. parul.

Hyems horrida

& ianuarium solito horridior fuit. Vbi autem se terra (incipiente vere) laxauit: & se flumina gratie concreta dissoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: vt mole sua pontes deiicerent. exundantesqꝫ amnes domibus prostratis incolas cum pecoribus abducerent. Administrabat per id tempus leodiensem ecclesiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater Et cum præsul & subdyaconus esset nullo tamen die rem diuinam fecerat sue nobilitati detractũ iri forte ratus: si bresbyterio more sacris se altaribus addixisset. Recusantem id pro suo officio facere leodienses traiecti pertinaci obsidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri subsidio esset: contractis ex sua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire festinet. Nam guillermi soror burgundo nupserat. Non aspernatus orantem: Iohannes exercitum cogit: seqꝫ cum guillermo sociat. Premittuntur in agrum leodiensem leuis armature milites qui sata vicosqꝫ incendãt. vt hoc damno permoti leodienses communibus patriæ incommodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerentur. Flagrantibus passim agris leodienses qui in obsidione apud traiectum erat in hostem mouent: quem in planicie cui haysebagno vocabulum est inuentum prelio adoriuntur & vincuntur milibus sexdecim ex suis occisis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Parisios duceret quibus erat tum temporis acceptissimus: assumpta cum suis liberis vxore: turonum se transfert: comitantibus eum francorum primoribus principibus. Qđ vbi Iohannes burgundus cognouit: Guillermum hannoniæ comitem sollicitat: secum in franciam cum exercitu proficisci: non aliam ob rem q̃ vt regem & dalphinũ cui filia eius nupta esset parisium reuocaret. Erant guillermo multe cause quamobrem a bello abhorrebat: affinitas atqꝫ cognatio. Burgundo enim Guillermi soror matrimonio coniuncta reginæ autem consobrinus ipse erat: & filiam eius vnicam sibi heredem alter ex Caroli liberis desponsauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior vltro citroqꝫ oratoribus missis: regem carnotum proficisci imperrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciscitur. iurantqꝫ vicissim duces nunq̃ posthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe secus non multo post tempore accidit. Nec fidei obseruantia nec iurisiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum. Parisium tamen Carolus reuersus est. Quo tempore duos ex schola parisiaca scholasticos propter cedem a se factam cum Guillermus tignonuillus parisianus preses ad patibulum noctu appensos strangulare iussisset ne si segnius fecisset homicide liberarentur coactus est (schola apud iudices suam ignominiam persequente) scholasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & lectice impositos ecclesie restituere aurigante carnifice qui equo insidens lineam instar sacerdotis vestem induerat. Eorum scholasticorum etiam nunc sepulchrum in porticu diui maturini Parisiensis cum epigrammate visitur. Eadem tempestate boussicaudus qui genuensibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad se cum valida manu missum in pedemonte excepit. duxitqꝫ placentiam: qua recepta: pado traiecto mediolanum mouet. Cui iohannesmaria mediolani dux pacato animo occurrit atqꝫ in ciuitatem admisit fide illi subiectionis & obedientie tanq̃ regis vicario præstita. Dum hec mediolani a boussicaudo geruntur marchio montisferrati & comes frãciscus (proditoribus aliquot genuensibus) ciuitatẽ occupant occisis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam castelletum vocãt recepta tholetoneꝫ

Leodiensium strages

De schola parisiensi

Lõbardorũ i frãcos pfidia.

arcis prefectum interimunt. Quod vbi mediolani nunciatũ est ciues in francos cædem meditantur. Sed eius rei certior factus Boussicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec cessat continenter per vrbem cũ armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem sub iureiurando cõmittit: atq ciuitate egreditur. Abeuntibus francis: mox a fide atq iureiurando mediolanenses decisciunt: & francos q laxandi animi causa mediolani restiterant deprehensos iohãnes maria perfidus suis canibus deuorandos obiecit. Boussicaudus genuam recuperare conatus cũ frustra se niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profect⁹ est. Quorum egregia opera contra marchionem montisferrati vsus princeps: nonnulla oppida arcesq cũ cepisset franci alpibus superatis ad Carolum reuertuntur.

Erat tum parisii nauarrus rex qui cum burgũdo societate inita turbatiora oĩa fecit. Montagutum enim regii palatii præfectuз: qui illoruз cœptis obsistebat grauis & fidus imprimis consiliarius capite damnant censore petro essaro Parisiorum præposito. Qui mox ex nauarri atq Burgũdi sentẽtia ærarii e regiæ pecuniæ administrationeз vsurpauit: deputatis ex sua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obsequerentur. Officio quidam amoti & suis fortunis spoliati ad aurelianuз ducem Carolum abierunt de ducę burgundo querimoniã proferentes: qui nichil eorum quę carnoti iurata erant obseruaret. Quare percitus ira aurelianus: suarum partium proceres accersit. Conuenere ad eum in arce vicestrię non longe a Parisio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus alibretus conestabilis armygniacus: & alii non pauci proceres Quibus animus erat suorum iniuriaз vlciscendi. At contra burgundus non ignarus quid aduersus eum aurelianus moliretur: parisium petit copias secũ ducens: castris inter siluanectũ luparamq vicũ positis. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui solertissimo studio curauit ducum controuersias cõponere: nec destitit donec mutuo se amore principes complexi animo ferociamq ponerent: Rebus vt cunq sedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Parisii petro essaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad suaз tutelam lanios quos ministerio vsuq sanguinarios esse sciebat in consortium admittit aduersus aurelianę partis sectatores. pręhendit imprimis vinetum despinosum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tandem suspẽdit q aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad presidium mittit imperans vt burgundi inceptationibus obsisterent. Qua re cognita Burgundus contractis ex flandria sexdecim hominum milibus obsidere hanum festinat. Cõcussa mox tormentis porta quæ ad sanctum Quintinum ducit cum corruisset hi qui intra oppidum erant ad aurelianum ducem qui apud chãniũ agebat se recipiunt. Desertum præsidio hannuз postq̃ flamingi populati sunt i flãdriam conuersi non vi non pręcibus neq vllis minis a burgundo retineri potuere Eapropter ad anglos missis nunciis auxilium impetrat Aurelianus autem ratus per burgundi absentiam parisios sibi audituros ponte apud verberiam facto ysaram amnem transmittit. Inde ad sanctum Dyonisiũ. quam auraicensis princeps iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat/mouet At quia non multum munitus locus erat deditione facta princeps auraicensis iureiurando adigitur: nullo vnq̃ tempore aduersus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus sancti clodoaldi pontem nocte suffuratus est. Id vbi aurelianus cognouit suarum copiaruз partem ad pontis præsidium collocat. Nec segnior burgundus per pontem melentuз

Rex nauarre burgundi socius.

Marcellarii parisieñ.

Parisium vadens postridie q̃ ad ciuitatem venit sancti Clodoaldi pontem recuperat occisis mille prope britonibus pótis presidio ab Aureliano deputatis. Quibus priusq̃ subsidio adueniret ponte iam burgundus potiebatur. Nocte insequenti remeante Parisium burgundo:aurelianus extructo e conspectu sancti dyonisii supra sequanam ponte casteldunum propere se contulit. At burgundus assumpto Carolo rege:atq; dalphino:stampas mouet oppidumq; occupat. Premisit inde puisetũ belsiæ oppidum cum duobus hominũ milibus iacobum marchie comitem in quẽ Barbazanus cum Gaucurto quadringentis milibus stipatus ex Aurelianis adueniens:comitem capit.captum in arce bituricensi seruat. Reliqui audito comitis infortunio stampas ad burgundium redierunt Qui vna cum rege & dalphino ad parisios se conuertit dimisso domum exercitu:anglisq;. Duces autem biturix & aurelianus animaduertantes burgundum auxiliares sibi fecisse anglos & nunc dimisisse albretum confestim ad henricum angliæ regẽ ire iubent:qui auxilium ab eo petat. Audiuit non illiberaliter angl⁹ Albretum & Thomam filium suum clarentiæ ducem & cum eo eboracensem:iohannem quoq; cornubicñ.cum octingentis equitibus & sagittariis mille in franciam ad duces mittit. Interea dum hec agũtur Iohãnes burgundus conceperat animo bituriges obsidere atq; ob idipsum dominum de Hely cum bona militũ manu linieras premiserat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bituricensi ciuitate sub lucem mouens copiarum ductorem inuadit sed dilapsus in arcem suos prede borboniorum obiecit. At burgundus assidue regem dalphinumq; secum ducens dũ de obsidendis biturigibus cogitat:dunum regium sexto a biturigibus lapide imprimis capit. Deinde postq̃ ad vnam ciuitatis portam dies quadraginta frustra consedit: Alteramq; sancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad eum se contulit cum sexcentis milibus sicilie rex ludouicus qui partium eius erat. Ceterum vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nuncium accepit molitur priusq̃ se cũ biturigibus hostis coniungeret discordias componere:itaq; conuenientib⁹ ad colloquium apud rochas nõ longe a charitate principibus cum se vanteram vbi rex agebat conuenire promisissent nõ comparuere:propterea q̃ delatum eis fuerat si eo proficiscerentur capiendo esse & antissiodorum in custodia mittendos & tandem necandos Tanto autem flagitio cum Petrus essarus magnopere repugnaret de reipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiẽtes principum recõsiliationem cum nemo illi stipendium solueret Bellumlocum cũ monasterio populantur & abbatem captiuum abducunt:angolismorum præterea ducem. Quem in angliam missum centum milium librarũ pecuniæ loco quæ eis debita esse dicebant ob fidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aurelie frater. Burgũdorum factio conestabilem eo tempore sancti pauli comitem instituerat qui apud sanctum Remigium de planis Normannie vicum Gaucurtum prelio superauit: quadringentis alterius factionis occisis anno salutis Millesimo quadringentesimo decimo tertio. Quo anno lanii & carnifices parisiorũ quos scoriatores illa etas appellauit autore burgundo seditione facta symonem cabocheum & iaqueuillum cũ Iohanne trecensi medico sibi ducem præficiunt:atq; his ductoribus a ducis aquitani edes profecti complures ex aulicis quos nomine scriptos habebant furentes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciens dalphinus ad burgundum qui corã aderat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus deposuit tuę fidei Iohannes ducendam quo voles committo:donec ferocia hæc deferuescat

Burgũdi iohãnis nequitia.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eosq; domum suaȝ præsens duxit. Eodem die petrus essarus qui sancti anthonii propugnaculo præerat fide a burgũdo accepta: q nullo incommodo vexaretur propugnaculo egressus captus & in vinculis habitus est. moxq; propugnaculum recipiẽtes latrimolus & Enguerrandus bournouillus cuncta quæ essari erant prædantur & exportant. Præhensionis essari causas burgundus in vulgus disseminat illum regiis officiis abusum contra leges esse. Monetam diminuisse ex quo furto peculium sibi ingens diuitiasq; cõparasset. Pulchre equidem in prouerbio galli habent: canem tum rapiduȝ dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad supplicium essarus & capite plectitur. Obtinere tamen amici vt sepulchro inferretur quod apud diui Maturini Parisiensis ędem iuxta primarium altare visitur. Nec satis fuit Burgundo Iacobum riuerium equitem nominatissimum in vinculis interiisse vel (vt creditum est) trucidatum esse nisi etiã mortuo caput fuisse amputatum Necatus est prætereа petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoq; feminas que regine famulabantur carnificum seuitia grassata est: burgũdo auctore: cui maxime assentabatur Iaqueuillus publicam administrationem effectans Sed hec flagitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti preses & iohannes iuuenellus aggregata sibi ciuium non imbecilli manu regem dalphinumq; adeunt manifestantes præsentis temporis iniquam conditionẽ necis plena omnia esse. Apud perditos homines regnum atq; imperium extare. Magistratibus tantum licere: quantum illi permitterent ducem Aurelianum vernone cum suis in armis esse: qui concordiam bonis legibus non recusaret Periculis nisi occurratur rempublicaȝ pessum breui ire Presidentis oratione exitus dalphinus ducibus Biturige & Borbonio accersitis vna cum populo qui ad euȝ conuenerat egressus familiam a se abductam & regine feminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices autem dalphini potentiam metuentes hac atq; illac dispersi in burgundi terras perfugerunt Nec cunctatus dalphinus aurelianum ducem ad se vocat. Quod postq̃ burgund⁹ accepit: veritus ne aduenìens hostis de paterna nece iudicium postularet ciuitate abire constituit explorans quo id modo sine suspitione facere posset. Itaq; per Carolum saueusum regi admodum familiarem regem venatũ in bondisiũ saltum educit quo cum & ipse pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed stipatus rex magna parisiensium ciuium manu abduxi non potuit. atq; ita burgundus per compendium suessionemq; iter faciens præsidiis impositis arthesium petit

Essarus necat cum aliis

Interim aurelianus aduenìens parisii hibernauit: cui se belli & pacis se socios ludouicus sicilie rex & dux andegauus coniunxerunt: remissa burgundo filia quam Ludouici filius desponsauerat. Et quo amicitie arctiuis vinculum esset Carolus regis filiorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo presidio tenebatur recepit. Inde Suessionem ducens: quia (dum ciuitas oppugnatur) Nothus quidẽ ex borboniorum familia sagitta iugulo ictus interiisset. Suessio in prædam militi data est: Nec ab ecclesiis temperauit furor militaris Suessione direpta Carolus laudunuȝ se cõtulit. Quo niuernensis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat nullo tempore suppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad sanctum Quintinum viromandorum validissimum oppidum nuntiũ accipit de burgundorũ aduentu quos

Suessio diripit

iohannes adę attrebatum venire iussisset aduersum quos prodeuntib⁹barri borbo niiqȝ ducibus cum Alenconii atqȝ armygniaci comitibus:Captis inter fugandū aliquot burgundis & guydone de barro:reliqui tandē attrebatū peruenere. Quo rex mouens obsidione attrebatum circūcingit. Demum per hollādię dominam q̄ Burgundi soror erat rebus cōpositis rex parisium remeauit. Eodē tēpore apud constantiam rheni ciuitatem synodus vniuersalis habita est. Vbi iohannes vigesimustertius ob crimina obiecta in insula marci prope constantiam custodie traditus pōtificatu priuatur. Nec multo post gregorius duodecimus & benedictus. xiii. qui se pontifices pertinacissime prædicabant dignitate pontificia se abdicantes liberam eligendi pontificem potestatem concilio præbuerunt. Electusqȝ est otho colūna q martinus quintus appellatus est. Postq̄ annos quattuor ecclesia vero pastore caru isset. Et venientes ab henrico anglie rege ad Carolū oratores cum peterent Catherinam Caroli filiam suo regi dari vxorem rn̄sum acceperunt nō esse carolo ocium huic rei animum intēdēdi q̄obrem discedere in angliam parari oratores duci se harfleū petunt non ꝙ breuior (vt ipsi simulabant) per eū portum nauigatio esset sed reuera quia nouerant Henricum classem ad traiiciendum in franciaȝ exercitu instructam habere:cupere propterea locū exploratum sibi esse vt portus naturaȝ munitionemqȝ suo regi referrent: Non multo post tempore henricus arfleuȝ adnauigat. Vbi stoteuilla arcis beluacensis prefectus baqueuilla & lyonetus braquemontus presidio affuerunt cōcedente paulopost ad eos Gaucurto. Astabat ad subsidium apud caudebecum cum mille quigētis equitibus boussicaudus apudqȝ honfleum quæ arx in conspectu harflei sita est:agebat cū totidem armatis Albret⁹ conestabilis vt egressos nauibus ad frumentationem & pabulationē āglos prohiberēt atqȝ interciperent. Sed nichil cōmeatus discedens domo henricus omiserat. Adeo enim rebus necessariis classem oppleuerat:vt nichil foris petendum esset. Itaqȝ tam pertinaci obsidione franci circumsepti Harfleum hosti dedunt Ea lege vt tunc liberi facti si priusq̄ Henricus calisium repeteret a francis non inuaderetur: se captiuos calisii representarent. Relictis ad harflei custodiam presidiis Henricus Calisium versus cum suis contendit. Id postq̄ conestabilis Albretus cognouit carolo indicat. Igitur mittūtur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma vocēt aduersus anglos quibuscum priusq̄ arthesio abirent prælio decertare Carolus constituisset. Interim albretus & boussicaudus marescallus abauillam petentes quindecim totos dies anglum transmittere somam amnem prohibent. Deniqȝ inuento inter corbiam peronamqȝ traiectu amnem henricus transmittit. Indignati propterea franci ꝙ hostis sine vlla cōcertatione ab eis dilaberetur duces Barri atqȝ Borbonii & niuernēsis comes anglo diem ad preliandū per caduceatorem dicunt. Qui rem sibi acceptam esse simulans prældiandi se potestateȝ facturū esse promisit. Sed fefellit henricus expectantes francos & per bellāquercum calisium petere properabat Qua re cognita duces viam hosti præcludunt atqȝ ad regē qui rothomagi erat mittunt precantes prælio adesse curret. Ad biturigū dux nō cōtentus totis copiis vno in loco pugnam indictam esse memorqȝ cladis apud pictauos accepte:Caroluȝ rothomagi continuit:satius esse dictitans prælio tm̄ vinci:q̄ & prælium vna cuȝ rege amittere. Nichilominus franci castra apud langium metantes hostem vltra progredi prohibebant parati omni modo manu conserere. Veruȝ anglis impetratis vsqȝ

Attrebatū obsidetur

Blangiana pugna & clades.

in crastinum induciis acies interim instruxit. Venit interea ad francorũ exercitũ aurelianus dux cũ duce brabantino: cõfluẽtibus insuper vndiq; militibus francis. Prius tñ q̃ acies procurrerẽt duces ad hostẽ misere guyscardu3 dalphinum hugonem de trassy & petrũ de hely scicitatum quid datur⁹ esset: si liber abire in angliã p̄mitteret Respõsi (preter aurelianũ ducem) nemo cõscius fuit Ad insequẽtẽ autem modum suas franci acies ordinauerũt. Primã frontẽ agebãt albretus & boussicaudus marescallus tria equitũ milia habentes. Hos sequebantur imprimis aurelianus dux cum sexcẽtis equitib⁹ dux borbonius mille ducentos equites ducẽs edouard⁹ dux barri sexcentis milibus stipatus: niuernensis comes mille ducentorum hoĩ3 ductor: Post hos ordine cõposito incedebãt robert⁹ barrensis & daumallus comes cu3 quadrigentis equitibus. Comes deu trecẽtis preerat Totidẽ ducebat vãdemõtus comes rossius comes ducẽtos Aderat quoq; brabãtinus comes quẽ hannonienses sequebãtur. Nã ex suis paucos eduxerat Iohanni barrẽsi lothoringi ducis fratri ducenti parebant. In subsidiis dextrũ cornu richemõtus comes & cũ eo sexcenti equites tuebãtur. Sinistrũ vindocinensis comes totidẽ stipatus armati asseruabant: Armatorum summa nobilium decẽ miliũ fuit præter peditũ & humilis cõditiõis hoĩm ingente3 multitudinem. In anglorũ exercitu mille quingentos equites & peditum sagittariorum octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validam equitum manũ anglos adoriri imperauerat: ducibus gaufrido boussicaudo: grauilla: trimolo: helipueto brabantino Iohanne dengeno: aleammo campeo: roberto thralo & pichone de turre. Qui protenus mouentes neglecto albreti imperio ad primũ conflictũ fuge p̄petuo se dedecore cõmiserunt. Anglus aũt explorato francoru3 statu cũ eos negligenter agere: quosdam ad ignem (velut frigentes) torpere (id eni3 sub extremo octobri mense gerebaẽ) alios per agrum palantes equos curare & ad pascẽdum ducere quasi hostem tam propiquũ parui estimarẽt ipse ĩ cõpositos signo dato repente suos educit: Mox atroci cõmisso prelio cecidere francorũ milia quattuor genere illustri Angloru3 quadrigenti cũ duce eboracensi henrici fratre. In hostis potestatẽ viui venere aurelianus & borbonius duces: Comites deu: vindocinensis & richemõtus cum boussicaudo marescallo. Quos in angliã henricus captiuos duxit prelio non affuit dux britonum licet librarũ cẽtũ milia ad stipẽdiũ militum a rege cũ ciuitate maglouiensi accepisset donatus insuper esset aureo equo cuius frenu3 sellaq; gẽmis plurimis atq; preciosis ornata erant Eius equi precium quinq̃gita millium aureorum fuit. Blangiana clade affectus rex francus armygniacũ comitem conestabilẽ instituit hominẽ potẽtẽ atq; armis strẽnuu3. Qui armygniacensiũ copiis ĩstructus ad rege3 cõfestim venit. Per eosdem dies iohãnes burgũdorũ dux cõtracto exercitu cũ trecas accessisset missis ad eũ reginaldo dẽgeno & iohãne malestreto brioci ep̄o offert carolus picardie administrationẽ si in anglos bellũ gerere nõ recuset His respondet se proterea venisse vt regẽ dalphinũq; generũ suũ cõueniat Reuertentibus nũciis rex cũ hominẽ armatũ ad se admittere nollet litteras illico ad vicinas vrbes dat: ne burgũdum accipiãt. Latiniaci tamen qui ad sequanã parisiẽsis agri sunt ducẽ & exercitũ intra oppidum admiserunt vbi ad idibus nouembribus vsq; martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicum natalem . Dalphinus obiit mortem tumulo apud diuam Mariam Parisiensem impositus Defuncto dalphino armygniacus & tanguidus de castro Parisianus prætor ciuitatis custodie designã-

Agincourt

tur & Carolus pontiuiaci comes regis filius prefectus parisiorum quem capitaneū appellant institutus missis ad hannoniȩ comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam esset vt cuius curā gerebat ad præfecturā obeundam parisiū deduceret modo burgundus absit qui rerum administrationem magnopere affectabat. Tradunt hystorici sigismundum alemannie imperatorē eodē anno q̄ fuit domini quadrigentesimus decimussextus supra millesimū ad carolū deinde ad henricū ꝯsiliāde pacis causa incassum venisse. Quo tempore apud valemontē armygniacus cum vicecomite narbonensis anglos fugauit: quadringentis occisis. Fugientem dorseti comitem henrici patruelem dum marescallus longuyacus incautius persequitur ducētos ex suis e conspectu arflei amisit sigismundus cum in anglia esset: venere ad hēri cum nuntii de suorum apud valemontem cede. Eapropter animo eger atq̧ indignabundus: imperatorem de pace nō audiuit. Interim male a francis aduers⁹ anglos nauali bello ad sequanȩ ostia pugnatum est. duce vicecomite. Narbonensi & montenaio. Eius incōmodi causa in piquetum de haya & riuerium boulignum refertur qui cum instruende classi & soluendis milituꝫ stipēdiis præpositi essent segniter agentes nec militem nauib⁹ iposuerāt nec a terra aliquot onerarias naues subduxerāt cum in cōspectu hostis apparuit. At rothomagis insuper seditio surrexit: occisoq̧ raolo gaucurto ciuitatis prȩtore arcem ciues circunsederant cuius prefectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. Erat eo tempore andeganiæ dalphinus ad curandum funus soceri sui sicilie regis qui rothomagensiuꝫ defectiōe cognita carnutum se contulit: vbi nuncium accepit: Burgundos sanctum florentinum obsedisse. Igitur aduersus illos Guidonem torseyum cū octingentis equitibus & ballistariis mille confestim mittit. Occupauerat iam oppidum burgundi: oppidanis se illis sponte dedentibus. Propterea franci imposito arci firmissimo prȩsidio discesserunt. Rothomagenses autem cognito daphini aduentu: demissores effecti seditionis culpam in milites transferebant a quibus quottidianis effecti essent iniuriis. Admissis rothomagensiuꝫ excusationibus dalphinus eis veniam dat instituto daumalo comite qui ciuitati atq̧ arci presideret. Interea dum rothomagi hæc a dalphino geruntur: angli ad touquam que validissima est i normānia arx castris positis eam timide segniterq̧ ab iis qui intus erant defensam capiunt. Et burgūdus eodem tempore nuntiabatur Parisiū cum ingēti exercitu aduentare. Inter hæc dubius dalphinus cui potissimum occurreret decreuit parisium proficisci. Vix ciuitatem intrauerat. Ecce burgundus vāuis & apud burgum regine castra facit Armygniacus autem & qui cum eo Parisii erat quottidianis illum irruptionibus lacescētes: damnificantesq̧ castra mutare coegerunt Propterea ad montemlericū mouēs castellum certis conditionibus recepit. Inde in vastinium cōtēdens cum pussiacum frustra obsideret carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter defecisse. Angli ꝑterea cadomū fallesiā baiocas & sanctū laudum subiugant. Nec stetit in fide cōiugali regina causam sumens: ꝙ a daphino atq̧ armygniaco damni iuriisq̧ offensa fuisset. Nam cū grandē pecuniam diuersis templis seruandam credidisset cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo scriba thesaurum ꝓdentibus armygniacus & prouinciȩ preses Iohannes louuetus ea sibi rapuerant. His causis excita mulier burgūdū ex carnoto accersit. Qui festinantissimis itinerib⁹ ad regē ꝓfectus a turonēsibus recipitur: captis thesauri ꝓditoribus q̄ multa se pecu

touqua arx ab anglis capit.

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci preesset eã nulla vi impulsus burgundo permisit. Mox per turonorum loca dispositis præsidiis: Reginam cum filia eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny se contulit. Quem ad yonam amnem vsq; cum sexcentis supra mille equitibus persecutus armigniacus: quia increscẽtem ymbribus amnem transmittere non poterat retro conuersus est. Senonẽses tũc temporis burgundorum partes secuti a rege defecerant. eam ob rem Parisiani duce tanguido eorum prætore ciuitatem illorum obsident. Qui circũsessione arctati: cuz de deditione facienda obsides dedissent: audientes subsidium illis a burgundia venire deditionem ad obsidum perniciem omiserunt. Nam eorum obsidibus capita securi percussa sunt. In linguam occitanã per id tempus auraicensis princeps burgundæ factionis opinatissimus sectator: expeditionem desumpsit. In quem dum aruerni viuariensesq; arma parant: ipse magnam regionis partem occupat: præter villam nouam & bellocarum. Anno deinde christianę Millesimo quadringentesimo decimooctauo mense mayo: iohannes villerius insulæ adæ dominus: trecentis bellacibus atq; sanguinariis satellitibus stipatus noctu parisium ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri clauem cuitatis sustulerat: Iamq; ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum suos clamare pacem & salutem burgundo; villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgũdæ factionis erant excitati: andreana protinus cruce desumpta (id enim erat ei⁹ factionis signum) villerio se adiungunt. Aurelianorum vero partium studiosi: abditis locis vtcunq; melius poterãt se credebant. Ea persecutione cognita dalphinus & qui cũ eo erant in sancti Antonii propugnaculũ se recipiunt. Erant autem cum Iohanne villerio veteres regii officiales & ministri qui magistratu fuerant amoti: qui ad regẽ cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atq; beniuolentia: hominem mentis impotem equo impositum per vrbem circunducunt ad populi fauorem sibi conciliandum. Nec mora in omnes quos sibi hostes esse arbitrarentur desęuiunt Atq; in primis armygniacum: Henricum de marla franciæ cancellarium: comitẽ de grandiprato: & q̃plurimos variæ dignitatis & potẽtiæ homines quos in custodia diuerso carcere distinebant: interimunt. Nam misso ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerãt: eos e fenestris vel pinnis præcipites in pauimentum desilire compellebant: Iohanne burgundo Parisii agente. auctoribus quoq; quem dixi villerio/iohãne lucemburgo/Carolo de lens/claudio castello/& guidone barrensi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus miliũ quattuor fuisse relatum est. Causa nescis satis erat alternæ miserationis signũ: aut si quis sua pdidisse quereretur. Nã qui regis erant armygniaci/qui burgũdi: burgundiones per ignominiã appellabãtur. Dalphinus autem cum ex propugnaculo sancti antonii meldunũ puenisset: accitis belli pfectis: petrus de rieux marescallus francus & barbazanus compluresq; alii armatorum ductores ad eum profecti sunt. Quibus cũ ꝓpugnaculum antonianũ repetens: tentat parisios recuperare. Progressi itaq; p sancti antonii militarẽ viã iã ad bauderii portã venerant: cum domos ciuiũ ingredientes: pręda agere milites cœperũt. Quãobrẽ irritatis in se ciuib⁹ cœpto destiterũt. Et dalphinus spe recuperãdæ vrbis deposita/meldunum rediit. cõmittitq; tanguido campaniæ & briæ finitimarũq; vrbium administrationẽ. Instituit quoq; linguæ occitanæ rectorẽ comitẽ fuxi. Qui magistratu adepto nihil moratus: contractis copiis auraicensez regione ad nymatẽsem vsq; vrbem & sancti spũs põtem extrudit. Inte

Auraicensis princeps.

Iohãnis villerii crudelitas.

Cædes

Insolẽs miles

rim dalphinus in turonos progrediēs ciuitatem recepit:ciuibus nullo dāno affectis

Prodítio ab ancilla.

Præerat per hos dies conciaco castro petrus de santatrila vasco/centum equites habens. Quem ancilla quam sibi seruientem domi habebat hosti(vt protenus dicā) prodit. Erat in vinculis homo ancillę notus:eadē qua mulier patria oriundus. Hęc cum ad captiuum interdum verba faceret:Captiuus fidem interponit si se liberaret: eam in vxorem accepturum. Ancilla spe nuptiarum ducta: sub puluinari quiescentis domini claues arcis noctu surripit. Et carcere recluso vinctisq; emissis:illi ad præfecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant: atq; opibus direptis arce potiuntur accersito festinanter Iohanne lucemburgo: qui in viromandia agebat. Illucescēte sole petri milites solitudinē arcis e proximo vico admirantes:inscensis equis pars montem acutum/pars guysam in terrascia petiuere: duos præficientes sibi belli duces:Stephanum vignolum qui & hyrus appellatus est/& Potonem de santatrila ar

Hyrus.

mis per omnem ętatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum suessionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longauallum quadringentis militibus superbum fundūt. Eadem quoq; fortuna vsi hectorem sauensum mille armatorum ductorem in territorio laudunensi superauere. Pontisaram franci

Pontisara recuperata Rothomagus obsessa

per id tempus ex anglorum subiectione funibus in muros scādentes noctu recuperarunt. Henricus autem angliæ rex:primo vere insequentis anni: qui erat christianæ salutis Millesimus quadringentesimus decimusnonus rothomagū circunducto milite obsedit:occasione accepta:ex ciuium seditione qui pręfectū suū daumalū comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant:admissis burgūdis cum duce eorum Guidone boutilerio. Septem totos menses anglus obsidionē continuauit. nichil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus constanter obsessi resistebant. Ita vt commeatus pœnuria tabescentes muribus vescerētur sperantes vel burgundorum vel dalphini subsidio prope diem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupantibus anglis sequanę amnis aditus:suppetias mittere non potuit: & erat illi aliunde aduersus Iohannem burgundum sollicitum negocium cui copiis non satis potens obsistere nequibat. Igitur deserti auxilio Rothomagenses in hostis potestatem venere. Interea Burgundus diu varius animo: anglorum ne an dalphini amicitiam sibi compararet: tandem dalphini partes sequi constituit: hortantibus maxime Philippo iosquino & Iohanne tolonguo cum nobili fœmina domina degrat. Est oppidum

Burgundi ducis ædes

cum arce vbi amnis yona sequanam influit:cui monsteriolum nomen est: pontem ad vtranq; fluminis ripam habens cum sublicio tabulato quod in portæ formam pro rerum & temporum conditione sublatum viam præcludit intrare vel egredi oppido volentibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus est. Congressuris principibus/ne ab aulicis alteralterius principis tumultus oriretur. placuit tabulatum erigi atq; obfirmari:& ad pontis caput oppiduз versus ex tignis & sublicis tabernaculum extrui in quod cum singulis principibus Dalphino atq; Burgundo decem delecti proceres tantum introirent. Conuentu inito: cum hinc atq; hinc multa de præteritis iniuriis refricarent: subito excandens vnus qui cum Dalphino aderat:Iohannem burgundum necat. Hic fuisse creditus est tāguydus de castro aurelianí ducis qui Parisii imperante burgundo interemptus est maxime olim familiaris. Eius necis auctorē fuisse carolum dalphinū quis nonnulli putauerint:adolescētis tamē innocētia hinc coniectari potest:q ad cędē expauit:faciē a percussorib⁹ auer

tens neq; ętas hoc suspicari permittit/quam mansuetam egit semper & clementem
Iohanne necato:Philippus eius filius qui parisii agebat anglis se coniungit. Carolumq; regem cum regina & katherina filia quos in potestate pater viuens habebat Henrico anglo tradit:Parisios quoq; briam campaniam atq; burgundiam adiungit.Quibus auctus henricus katherinam Caroli filiã trecis vxorem accepit: non reclamante populo qui spem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret. Facile siquidem popul⁹ fidem constantiamq; proposita sibi libertate commutat. Dalphinus dum hęc aguntur in linguam se occitanã confert vbi recepto vi ponte sanctispiritus:& nymatensi vrbe recepta comitem fuxi magistratu amouet instituto in eius locum Carolo borbonio claremontensi comite.Qui biterras a fuxensibus occupatas mox obsedit cepitq;. Dalphinus autem his gestis ad bituriges turonosq; festinus accessit. Henricus vero ex trecensibus cenones adoritur:scotorum regem quem captiuum habebat secum ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerant captiui regis fortunam miseraturos& cum eo in scotiam reuersuros.Sed illi parui habito rege:dalphinum secuti sũt. Subiugatis senonibus moretum monsteriolumq; capit.Inde meldunum circuncingens latus oppidi quod ad siluam respicit anglus obsidet.Alterum vbi est diui petri tẽplum burgundi tenuerunt. In præsidio erat Barbasanus qui meldunum egregie tuebatur:qui tandem frumenti copias defectus dedere se anglorũ potestati compulsus est.Libertate inde abeũti omnibus preposita:præter eos qui Iohannis burgundi necis conscii haberentur.Oppido recepto:quos voluit reos henricus deprehendit & in primis barbasanum & aliquot militum præfectos cũ alicuius nominis & potentię incolis quos parisium in custodiam misit.Meldem quoq; paulopost anglus circumuallat & suppetias obsessis ferentem dauphemontum dum in ciuitatẽ irrumpere festinat/capit.Desperato subsidio obsessi cum dissidium inter se consitassent:deditionem faciunt:data potestate militibus abeundi preterq̃ notho de vauru eiusq; vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quæ in via militari Parisium versus procera erat:suspendere iussit. Paucis post diebus ipse cum vxore in Angliam traiecit.vbi pregnans regina henricum peperit.Quo tempore comes de pontieure britonum ducem captum in custodia seruauit. Et clarentię dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus:castra apud bellifortum metatus est.Qui ex scotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum q̃ apud Baugeum franci cum scotis in armis essent:ã cõuiuio surgens.Adoriamur inquit illos in nostra sunt potestate.Nec pedites vlli sed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum cui paruus baugius vocabulum est Iohannem de cruce strennuum equitem gallum offendunt.Qui conspecto hoste raptim cum suis templum ingressus offirmatis in hostem portis ĩ turrim ecclesie conscendit. Vbi dum frustra clarentiæ dux sedet : reliquos inuadere francos approperat..Precedebat aciem dux super galeam sertum aureum gemmis honestatum portans.Quem in se irruentem franci inter primos necant.& cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & sombresseto necnõ thoma beauforti sombresseti fratre : reliqui fuga dilapsi sunt.Qui cœnomannum petentes cum effractum pontem comperissent desumptis candidis francorum more crucibus se Francos simulantes : Ruricolas pontem instaurare compellunt: quos transmisso ponte protenus trucidarunt. seq; in Normanniam contulere:

Hẽric⁹ angl⁹ catherinã caroli filiã duxit vxorem

Meldunũ capitur.

Meldis capit.

Henricus ex Margareta nascitur

Clocestrie dux occidit

Interim dalphinus ex pictauis turonum veniens comitem bouscaudum scotum conestabilem creat:& aduersus burgundos ducens montemmiraldum Gallardonumq; in cenománia capit. Cęterum henricus ex anglia(accepta fratris sui claretiæ ducis morte)maioribus copiis eductis:druydes id est drocas capit: & deinceps vindocinas adorsus baugentium contendit.Sed cum ad vada ligeris castris positis anglum transitu franci prohibent:Henricus commeatu destitutus:secundum ligerim iter faciens in belsiam exercitum ducit hortensibus herbis atq; oleribus tantum vitam sustentantem.In ea regione reugemontem a se captum incendit:supplicio:affecto cum suis commilitonibus arcis prefecto. Post hęc advillam nouam quæ ad amnem yonem sita est contendens oppidum vi occupat:atq; inde vindocinas versus se conuertens:fame pestilentiaq; vexatus quattuor ex suis milia amisit auium ferarūq; pabula:q̄ per agros scilicet inhumata iacuerunt His ipis dieb⁹Iohānes forestan⁹ rochebaronis dn̄s:burgūde factionis aruernos ductis in eos copiis variis incursionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce carolo perdriaci comite in hostem progressi sunt.quos vbi venientes ad se hostes cōspiciunt in oppidum quod serueretam incolę vocant se conferunt.Franci autem nihil cun-

Serueretaop-pidū capit a francis. ctati proxime oppidum castra metantur.Interim castris egressus sagittarius quidam molendinum quod iuxta erat petit:quippiā prædę speran s.Nec diu moratus molendino ignem intulit:quo mox oppido conflagrante:burgundi partim ad perdriaci comitem & francos:veniam petentes confugerunt: partim cum forestano per montana rochebaronem petiuere. Quos persecuti franci rochebaronem & alias quę forestani arces erant receperunt.Conenses aūt qui ligerim accolunt cum a francis obsiderentur: de oppido dedendo obsides tradiderunt si intra constitutum di-

Henric⁹ moritur em subsidio non iuuarentur.Henricus opem conensibus laturus morbo(quē Fiacrii esse vulgus credit)corbolii decumbens:non multis post diebus defunctus est. At nichilominus bethforti dux conensibus suppetias tulit & franci acceptos obsides restituerunt.Ex conensibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audi-

Caroli sexti mors. ta henrici morte cœptis desistens in angliam: Burgundi in burgundiam redierunt Inter hec belli incommoda Carolus rex vltima nature persoluit:apud sanctum dyonisium sepultus. Anno salutis Millesimo quadringentesimo vigesimosecundo. quo etiam anno Henricus obierat.

Eiusdē cōpendii Liber decimus.

TRium proxime precedentium regum fortuna: aduersitatis quidē atq; miserationis plena fuit. Sed quēadmodū solidū & vegetū corpus malę valitudinis nō cōfestī sentit incommoda ita superioris temporis locuples & diuitiarū copletus popul⁹ tolerādis aduersitat.b⁹ primū sufficiēs frequentia tandē calamitatū attrit⁹ tabescere & quasi obstupescere cœpit. Nā toto regno hinc a burgūdionib⁹:inde ab anglis mox ab iis qui se rebus cōsulere dicebant ita tumultuabatur: vt dicere difficile esset hostis ne a frācus plus dāni miserabili populo importaret.Eo quoq; fortunæ ini-

Biturigū rex. quitas ꝓcessit:vt carolo eius temporis regi:de quo scribere incipio bituriges tantum parerent:& biturigensis rex ipe ab hostibus vocaretur.Quę cū militū cohortes &

præfecti sparci locis arces & aliquot loca tenebãt: nullo stipendio sustentati: sicut ab hoste cum poterant rapiebãt ita ab amico atq; obtẽperãte pro eorũ libidine au ferebant. Per has igitur malorum omniũ tempestates carolus caroli sexti fili⁹ rex ap pellatus est. Henricus præterea (patre henrico defuncto) regiũ francie nomen vsur pabat: francie angliȩq; se regem publicis priuatisq; litteris & forẽsi sigillo monetaq; quã nouam cudit appellans. Itaq; cum ex vetustissima edouardi tertii querela: tum ex ea quam nunc dicam causa frãcie regnũ hẽricus vendicare se iactabat. Nam dum katherina Caroli sexti filia henrico: huius henrici patri nubit. Hȩ matrimonio leges dicte sunt. Si præ henrico vita defungeretur carolus: franciȩ regnũ henricus adiret. Sin cõtra & ex hẽrico virilis proles superstes foret: Carolo deficiente: Henrici filius francie principatum adipisceretur. Nulla de carolo cuius nũc gesta scribere aggredi mur legitimo licet hȩrede mentione habita tanq̃ ad eum nulla regni portio attine ret. Itaq; in regia & primaria francorũ ciuitate mortuo patre hẽrico hẽricus ipse tẽ poraria ambitione superbiens q̃q̃ in anglia vnum annum agens educaretur: regia appellatione atq; administratiõe vsus est: hebetis quidẽ ingenii nec satis ad regiam maiestatem idonei. Cui tametsi illustre exordium fortuna concessit deseruit tamen & vtroq; tandem regno extrusum misera seruitutẽ senescẽtẽ; affecit. Ad primas henrici gloriolas & fastus carolus intentiore animo nixuq; erectus: armis ius tueri: & hostem extrudere regno tentauit victis aliquãdo atq; interdũ vincentibus frãcis Nusq̃ tamen p eos dies totis copiis pugnatũ est. Sed vt casu se milites offendebant occasione captata repẽtina prȩlia cõmittebãt Est enim miles francus ad subitaneos casus audax & prõpt⁹ & plerũq; fœlix In diu meditatis min⁹ feruẽs & raro bene fortunat⁹. Igit illud miserabile fuit q͛d salsebeniensi & sufforto anglis comitibus dũ crauantũ obsidẽt cõmissũ; est. Vbi dũ boucati⁹ conestabilis & almaric⁹ seuerac⁹ se nescallus a carolo missi liberare obsessos magnis viribus cõtẽdũt duob⁹ ex suis mi lib⁹ occisis ipe conestabilis viuus capit. Quo fere tpe aliud cõtraria admodũ sorte a iohãne haricurto comite daumallo apud brossimerã aduersus anglos quasi luden te fortuna gestũ memorat. Ex normãnia duce thoma poullo angli profecti incursi onibus p andegauense; cenomanũq; agrũ factis cũ apud segreyũ castrum aliquot dies castra habuissent obsidib⁹ acceptis captiuisq; abductis & abactis pecorib⁹: nor manniã repetere cõstituerũt. In eo igitur viculo instructa acie se sistens daumallus hostẽ expectat premissis octogita eqtib⁹: duce Ambrosio deloro & ludouico tro margo qui hostis aduentũ explorarẽt. Quẽ vbi cõspexere animosi in eũ feruntSed q̃ in prima fronte angli pedites incedebant singuli singulos preacutos sibi palos ve teri suo more pstitunt. Quare franci equites a pedite ãglo sensi; diuertẽtes i postre mã aciẽ incurrũt ita vt turbatis ordinibus peditẽ anglũ simul cum eqtibus pugnare coegerit. Interim adueniens cũ suis daumall⁹ pliũ acerrime cõmittit funditq; hostem recupatis obsidib⁹ atq; captiuis cũ milibus boũ duodecim. Ex anglis eo prelio qua dringenti supra mille ceciderũt pter eos q fugiẽtes necati sunt. Ex francis eques vn⁹ auratus iohannes ruffus cum aliis paucis desideratus est. Ex anglorum toto nume ro centũ omnino euasere. Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone Victoria potitus daumallus in normãniam per abrincas ad sanctum laudum vsq; progres sus: tandem in cœnomãniam reuersus est: præda onustus & gloria clarus. Per id tempus salseberiensis comes anglus sedanam brie oppidu; circunsedit & expugna uit occisis inter oppugnandum quadragita francis cu; eorum præfecto guillermo

Carol⁹ septi mus rex Hẽric⁹ anglus pseudo rex.

Franci fugati

Haricurt⁹ an glos vincit

Sedana ab an glis capitur.

marino & totidem imperio comitis furcis suspensis. In normãnia vero cum san
Mõs scti michaelis obsidetur.
cti Michaelis montem qui i estuario maris est britãniam versus anglus circumualla
ret turriculis ex materia ad militis statioñe per mõtis ambitũ extructis magnisq; na
uibus & milite & commeatu instructis:ne quid ad obsessos importari posset mira-
bili rerum pœnuria incolas affecit:Donec cõparata apud sanctum malu3 classe bel
lifortus britonũ admiraldus anglos inuadere feliciter tentauit.Na3 ita n auali præ-
lio superior extitit.vt anglis copioso numero occisis obsidioñe dissoluerit.Ab ob-
sidione dimoti angli ardonem tribus passuum milibus a mõte distãte3 fugientes in
eo loco ꝓpugnaculũ quod bastildam vulgus appellat extruunt.Ex quo in arenas
frequentes progressi leuia cum iis qui in presidio apud sanctũ Michaelem erãt pre-
lia committebat donec iohannes conlonceus normãnus eques(sicut inter eum &
Michaelianos conuenerat)statuto die aduenięns repertos in arena anglos ad du-
centos occidit.Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. Venit eo-
dem tempore rupellam comes glascueñ. scotus quinq; armatorum milia ducens vt
Carolo regi auxiliaris esset.Quem rex beniuolo affectu & multo honore suscepit.

Dux autem bethfortus quem frãcie regentem anglica factio appellabat yuerum
normannie arcem obsidens postq̃ menses tres in negocio perseuerat Giraudũ loci
præfectum eo necessitatis perducit vt intra diffinitũ diẽ si sibi non auxiliaretur fran
ci arcẽ dederet:Quod cum Giraudus regi per caduceatorem nunciasset Carol⁹ ex tu
ronis Iohannem alẽconii ducẽ deputat qui vna cũ comite glascueñ.comite bouca-
no comite daumallo:& vicecomite .Narbonensi bethfortum ab yuero propulsa-
rent. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti sunt.Giraudum arcem
Pugna apud vernolium
bethforto dedidisse diuersi igitur ab yuero:Vernoliũ quam anglus te nebat capiũt
quæ cum ad alẽconii ducis ius pertineret eam duci restituũt.Ibi dum de futuro bel-
lo gerendo cõsultant bethfortus in eos mouere nunciatur.Fuere qui prælĩũ detre-
ctarent superiorum incommodorum non obliti quæ & apud creciacum & deinde
apud blangiũ franci accepissent. Alii quib⁹ odiosus erat anglorũ principatus præli-
um suadebant dedecori illis atq; timori datũ iri: si in proximo habentes hostẽ pu-
gna abstinerent.Nam si nullo cõmisso prælio inde abeant:fuge similẽ discessu3 eo
rum esse Vicit sententia hęc:quę infœlice3 habuit exitum Egressi vernolio franci in
proximo agro acies instruunt.Et vtriq; cornu equitatus partem distribuunt.Beth
fortus interim ordina to agmine incedens mox vbi in cõspectu astitit:franci plium
conserunt. Lombardi equites numero quadringenti quibus mãdatum erat i pri
mam hostiũ aciem irrumpere cũ primos in frõte obuios fudissent predę auidi ad di
ripienda castra magis q̃ ad feriendũ hostem operam nauauerunt.Qui autem alteri
cornu pręerant equites franci cũ se in primam sagittariorũ frontem intulissent:an-
glos fundunt/ dissipant/ occiduntq; ita vt facile hostis existimaret victoria3 penes
francos esse.Sed bet bfortus suos reuocãs & fortiter pugnare cohortatus prælium
instaurat francosq; euincit. Ex quibus cecidere glascuensis comes cum filio iameto:
Comes boucanus: daumallus vicecomes narbonensis comes ventadorus: grauil-
la:belsautus:Carolus bonus/antonius cahorsus malicornus:guillermus de palude
alii preterea ad numerum quinq; milium. Capti fuere Alenconius dux & eius no-
thus& traietanus francię marescall⁹.Potiti victoria ãgli vernoliũ recipiũt: dimissis
libere francis qui oppidum tenebant. Salberiẽsis post hęc comes collectis copiis
dum cœnomanũ eius obsidende causa pergit:Guillermus porcus eques ex insidiis

quas non procul a sagio posuerat in anglos insiliens complures nullo suo dãno i
teremit & cepit. Nihilo tamẽ segnius salberiensis preteriens cœnomanũ duxit: quã
tormẽtis labefactã tandem subiugat data francis abeũdi potestate: cũ ei mille quin
gentos aureos persoluisset Mouit inde ad sanctum susannam eiusdem regionis
validũ oppidum Cui ambrosius delorus p̄fectus erat. Dura obsidio fuit quippe q̃
& anglorũ cõtinua oppugnatione & francorũ virili defensione vulnerum & mor
tis plena extitit. Habebat anglus tormẽta nouem quas bõbardas dicunt quibus op
pidi muros cõtinẽter quatiebat: ita vt paucis diebus tm̃ muri deiecerit quantũ arcu
emitti sagitta potest. Igitur cõpulsus necessitate delorus deditionẽ fecit duobus scu
torum milib⁹ pro sua suorumq; libertate hosti p̄solutis. Cepit preterea salseberiensis
arcem menam cui inhes nomẽ incolę dicunt: cepit & feritatẽ bernardi quarto mẽse
postq̃ eam circũsedisset. Liberatus eodem tẽpore ex anglorum potestate artur⁹
richemõtus comes britonũ ducis frater: ad carolum q̃ andegauis agebat ex anglia
venit & salutãdi regis & ei obsequẽdi causa. Quẽ perbenigne carolus habuit eumq;
conestabilitatu dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q̃ eundẽ
magistratũ gesserat. Paucis post diebus exactis angli cũ sanctã iamã dirutum olim
oppidum & britonibus finitimum instaurassent/posito illic robustissimo ex suis p̄
sidio arturus conestabilis collectis viginti hominũ milibus: sanctam iamam circunsi
dere pergit Dum autem quattuor totas horas in oppugnatiõe cõsumit: Angli per
posticũ quod ad lacũ oppido proximũ ẽ eruptiõe facta: eius partis insultores par
tim pellũt partim interimũt: alios in ipso lacu mersos extingũt. Igitur omissa oppu-
gnatione cũ in castra franci reuertissent: exorto media nocte tumultu omẽs desertis
castris tormentisq; reclamante arturo in sua quisq; remeant. In andegauiã tamẽ nõ
multo post ducens guellerãdũ cepit. Cõtra vero angli remefortũ arcem cœnoma-
nẽsibus abstulerunt. Quã paucis post diebus salbeyus præfect⁹ & belmanori⁹ ad-
iutore ambrosio delore vi receperũt & deinde malicornũ. Hos inter euentus guyo
nus cũ centum equitibus francis ex salbeyo profect⁹ via militari quæ a cenomania
alenconium duxit guillermũ hodehalũ viginti equitibus anglis stipatum obuium
forte habet in quos dũ protenus irruere guyonus festinat angli ex equis desilientes
aduersus hostẽ virili se audacia instruunt atq; ita tuentur: vt seruato ordine & loco
p̄liantes cõplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus se ceno
maniã frãcis abduxerit. Ad hunc modum composita & sibi cõstãs virt⁹ gloriabun
dam stultãq; interdũ temeritatẽ exuperat. Quo tempore gaicus inter regis cõsiliari
os primarius delatus q̃ regis fiscum thesaurosq; ad suos vsus magis q̃ reipublice vti
litatẽ dispẽsaret arturi iussu capitur & in profluento demergitur. Obsidentibus
per eos dies montisargum anglis oppidumq; perseueranti oppugnatione premẽti
bus mittit arturus ad obsidionẽ soluendã: equites armatos grauillam & gaucurtuz
stephanũq; vignolũ hyrũ. Hi accepta forti militum manu dum ad montisargũ pue
nere effractis munitionibus quibus se hostis circũsepserat plurimis occisis Anglos
fugant. Non dissimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambrosius delorus ad
uersus henricum blancum anglũ ducentis supra mille armatis stipatum cũ ipe delo
rus centũ tantum & sexaginta equites haberet. Eadez tempestate alẽconii dux q̃
apud vernolium captus fuerat ex anglia liberatus est: solutis ob redemptionez ei⁹
ducẽtis aureorũ milibus que partim pręsto impẽdit: datis pro his quę dissoluenda
restarent obsidibus. Inter hęc cœnomanẽses anglorum principatum perosi ali-

Cenomaniũ capitur.

Arturus richemontus ex anglia liberatus conestabilis a carolo cõstitu itur

Giac⁹ thesaurarius demergitur.

Alẽconii dux de captiuitate redit⁹

quot præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt: comite dorusllo atq; albreto negocium gerentibus Hostes cognito francorum igressu i turrē(cui orbem delle nomen est) iuxta sancti vincentii portam propere se recipiūt mittētes festinanter ad Talleb otum qui alenconium tenebat: vt suppetias illis ferat: dū spes extabat recuperādę ciuitatis Tallebotus cui parate in armis copiæ erant audito suorū periculo magnis itineribus cœnomānos petit. At franci quasi securi rerū suarū: in diuersoriis delicate se curantes quid hostis moliretur parū aduertebant. Itaq; veniēs Tallebotus & a suis receptus per eam quā ipsi occupabant portā ciuitatem inuadit recepitq; exturbatis francis & iis qui deditionis causa fuerant ciuibus supplicio affectis. Nec diu moratus Tallebotus pōtorsonez a Richemonto instauratam & valido præsidio munitam obsidet atq; expugnat. Aurelianum quoq; salsebériensis comes & cum eo Tallebotus & comes suffocus cōtracto ingenti exercitu angustissime circuncingit ędificatis per Gyrum quattuor firmissimis propugnaculis quibus importari quicq̄ in ciuitatem facile prohibeba nt. Naz quæ ad ligerim amnē supra aurelianum infraq; oppida sunt Anglo parebant. Fuit tamen Aurelianensib9 animus semper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Carolus rex q̄ poterat maxime erat sine intermissione subsidio. Et aureliani ducis nothus Iohannes homo apprime militaris egregiā nauabat operam tuendæ ciuitati. Boussacus quoq; franciæ marescallus: cum Stephano hyro ciuitatem continenter tutebatur. Erant ea parte qua in Belsiam via est: grandia superbia & cōplures ędes sacre. Quę omnia franci ne hosti cōmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripam suburbiū cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen ita omnia complectebantur: quin inter propugnaculum grande cui Londoniæ nomen hostis indiderat: & id quod ad sanctū Lupum erat multum spacii intercederet qua ad obsessos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati subueniretur dux Borbonius: & cum eo struatus conestabilis scotus: Dorusllus præterea & stephanus hyrus collecto iusto exercitu: dum Aurelianis suppetiari constituunt nuncium accipiunt Iohannem fastollum anglum equitem commeatū ex parisiis copiosum desumpsisse & ad eos qui in obsidione agebant deducere adiutore Simone morhiero Parisiorum pretore. Spe autem intercipiendi cōmeatus abducti franci / in Iohannem fastolum iter conuertunt. Ea re cognita Fastolus ex tempore cōsilium sumens curribus atq; vehiculis se suosq; non procul ab ieuilla belsię oppidulo circumsepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Dorusllus cum bona francorum parte faciunt. Cessit Fastollo victoria struato Dorusllo q; cum ducētis suorum occisis Borbonius vero Aurelianum contendit. Per eam obsidionem Salsebériensis comes (ex propugnaculi fenestra quod ad extremum pontem est) ciuitatis situm contemplatus agitabat animo quonam pacto vrbem expugnaret. Cui vnus ex copiarum prefectis ei assentās cum dixisset (Tuam here ciuitatem nunc libere conspicere potes) lapis ex tormento a ciuitate incerto auctore emissus labrum fenestre cōcutit Cuius fragmenta in salsebériensis faciem dissipata mortem homini post insequens biduum intulere. Haud tamen segnius angli in obsidione persteterunt curāte omnia diligenter Guillermo classida genere quidem non sublimi sed prudentia & rerum gerendarum peritia inter suos illustri. Longa obsidione vexati Aurelianenses consilium capiunt: qua se via ab hoste liberarent: suadentibus quibusdam nulla deditione facta pecuniam anglis dare. Alii vero deditionē vtilē fore si burgūdo duci

Franci negligentes

Aurelianū ab anglis obsessum

Mors salsebériēsis comitis.

ciuitas permitteretur qui fráco genere ortus speraretur ab anglis aliquando discef=
surus. Potior hec sententia visa est: missusq; est ad burgundum potonus santralli=
ensis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgūdus quidem (si bethfort⁹
non contraueniat) ciuitatē equis se legibus recepturū respondit. Mittitq; ad beth=
fortū de re ipa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos sen
tesq; discussi vt alter auibus potiatur Aurelianenses ꝑ mea volūtate subiugatos re
cipiam. & quas per totā obsidionē impēsas feci eas compessabūt. Id vbi ad burgū
dum perlatum est potonus re infecta aurelianum reuertitur. Et ab hinc cepit burgū
dus animum ab anglis aliquando discedendi quia eos videret glorie eius inuidere.

Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata iohanna que patre iacobo
darco matre ysabella in vico dampreto genita ob corporis ꝑpetuam integritatem
puellę appellationem obtinuit. Ea rerum presentium aduersitatibus deo autore
compatiēs/robertum baudricurtum oppidi pręfectum aliosq; complures pręsidii
equites duce auūculo suo crebro adibat eos admonens vt ad carolum eam deduce
rent allaturam rebus desperatis nō minimam opem. Mulierem baudricurtus par=
ui a se estimatam iterum atq; iterū aspernatus perseuerantē demum exaudiuit datis
q; puelle corporis custodibus eam ad regem duci iubet. Ad rolum veniens puella:
tametsi nullo illū tempore vidisset ipseq; ceteris aulicis veste minus ornatus data o=
pera esset reuerenter tamen atq; vrbane regē intuita salue inquit generosissime rex
detq; vitam tibi prosperam deus. Cui cū se regem esse Carolus pernegasset ah inqt
puella tu ipe rex es francorum nobilissimus. Ad hęc verba spem cepit rex cuiuspiā
fortune melioris. Itaq; selectis prudentibus aliquot viris qui eam diligentius proba
rent illa se ideo venisse constanter affirmat vt Carolū in regnum restituat: deuē ita
decreuisse vt se duce Aurelianenses obsidione liberētur & angli francia tandem ex=
trudantur perducturam se Carolū ad remos vbi more maiorum sacra vnctione li=
niatur de quibus omnibus oracula diuinitus accepisset. Tantum copiis opus esse
quas illi ducendas Carolus committat. Et dū de aliis arduis & ad religionem chri=
stianam pertinentibus multa accurate rogaretur: supra fœmine sensum respondē=
bat. siue eni de diuinitate siue de bello quereretur: non muliebriter sed scite & quasi
perita loquebatur ita vt mulier admirationi esset multis. Perpenso igitur consilio
visum est optimum factum esse si auspicio eius Carolus ad bellum vteretur. De ipor
tando aureliam commeatu primum mandatum puella accepit quam Rayus & De
lorus aureę militię equites valida armatorum manu stipati comitabātur. Profectis
blesam obuii adueniunt Reginaldus chartrus remorum pōtifex francię cancellari=
us/Aurelianensis nothus/stephanus/hyrus/aliiq; non pauci electi milites. Comme
atu currib⁹ imposito & milite instructo ex blesis per solonam iohanna mouet. At=
q; postridie Aurelianum versus progreditur. Vtebatur puella in expeditiōibus
gladio quem hoc modo nacta erat. Est templum in agro turonensi diuę katherine
dicatum gentis regionis illius plurimum venerabile vbi donaria plurima atq; vetu
stissima visuntur. In eo templo antiquum ensem inter sacras oblationes vtraq; par
te liliis insculptum extare Carolo iohanna patefacit petens vt misso ad templū ar=
morum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus si templum illud ali=
quando iohanna inuisisset percontatur mulierē qualiter id norit. Neq; inquit pu
ella locū noui neq; humano ad hoc auctore vsa sum. De⁹ est q reuelauit. Mittit rex
opificē q inuētū ad se gladiū ferat. Profectus ad tēplū faber ensem inter squalentia

Iohanne puelle ad Carolum aduentus

Iohāne gladius.

alia arma rubiginosum ad carolum perfert. Quo mox iohannaȝ rex donauit. Sȝ de anglis orationem persequamur. Angli qui ad propugnaculum sancti iohannis blã ci erant francos venire audientes loco deserto ad fratrum augustinensiuȝ edes quæ ad extremum pontem in diui laurẽtii superbio spectãt: se receperunt. Puella vero per medios hostes flumine traiecto quem vehebat commeatũ in vrbem importa-uit. At quãdoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cũ suis blesam freme-antes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui nisi succurratus venturam esse in hostium potestatem. Et iohannes aurelianeñ. nothus magnopere orabat labo-rantibus ciuibus suppetiatũ iri. Stetit omnium sentẽtia copiosissimum cõmeatũ ad obsessos ferre & iter facere per belsiam qua parte obsidio ciuitatem magis vrgebat Copiis igitur vecturisqȝ rite ad iter ordinatis franci (dimidia quę est inter blesam au relianũqȝ via cõfecta) castra ponentes restituerunt se suaqȝ corpora curantes Crasti no diluculo insequẽtis diei cum ad duo passuũ milia ciuitati successissent. Iohanna assumptis aliquot cum valida manu prefectis vrbe egressa venientibus obuiã pgit atqȝ ita exercitibus cõiunctis cũ franci inferiores hoste nõ essent in cõspectu anglo rum prætereũtes in ciuitatem recepti sunt. Victualibus ciuitate confortata Iohãna armis egregie instructa ad propugnaculum quod sancti lupi appellabatur mouens anglos qui in eo erant potenter oppugnat atqȝ vicit nemine supstite q vel occisus vel captus non fuerit. Hec cũ in conspectu maioris propugnaculi gererentur tẽta-uere hostes eruptioneȝ facere & suis auxiliari: sed mox i propugnaculũ se receperũt Franci minore ꝓpugnaculo dissoluto: postq̃ in vrbem rediere multis coitionibus clam habitis an londonias propugnaculum oppugnatũ irent cõmunicato tandeȝ cum iohãna consilio illa succẽsens nichil me inquit proceres celaueritis potis sũ hec & maiora animo cõdita meo silere. Tacuerat siquidẽ proceres ne muliebri leuitate res invulgum ꝓdiret qȝ propugnaculum oppugnandum simularẽt vt anglos qui salonam versus in obsidione erant in alteram ligeris ripã allicerẽt dum suis auxilio venire festinarent: quibus a sua sessione mouẽtibus franci eorũ stationes occuparẽt Nec iram iohanna posuit donec iohãnes aurelianus nothus id quod cõsilio defi-nitum esset illi enarrauit Cognito decreto sententiam inqt puella laudo si opus re-uera assit. Nam cũ cordata esset & cõfidens deo mulier multa quę a prefectis de bel lo cõsulebantur improbat: nihil obsidionis tempore sinistre aut infœliciter gerens Aderat eñ prælantibus suis armis instructa: equo vsa potenti & animoso in queȝ expedite instar expediti militis conscendebat. Igitur multa animo cogitans operæ-precium censet si hostẽ inuadat qui ad extremum pontem ad sancti laurentii subur bana sedebat. Erãt i flumie naues nõ pauce muris ciuitatis deligate in eis multo mi lite imposito ligerim trãsmittit. Copiasqȝ in cõtinentem exponit insultum factura i hostem pugnatum illic est donec occũbẽte fere sole receptui signũ puella dat Regre dientes in naues francos ãglus adoritur Eam ob rem puella suos cohortata hosti restitit. propulsatqȝ persequens eũ vsqȝ ad augustinensium edes quas licet angl⁹ mu nitissimas fecisset captas tamen fugato hoste franci occupauerunt Erat ad eũ quem dixi pontẽ proxime augustinenses turris ex quadrato lapide cuȝ propugnaculo & fossa in eo loco fugiẽs anglus se recepit. Vbi excubias continua nocte habens iohã na cum illuxisset propugnaculum oppugnare iubet asserẽs tempus proxime adesse cũ anglus vincendus atqȝ regno expellendus erat. Dũ hinc francus instat illinc hos-tis acriter se tuetur: Iohanna in humero scorpione ex propugnaculo misso vulnera-

Aureliancñ. obsidio.

tur:quo vulnere neq; tristior neq; negligentior fuit:stans cõtinenter ad fossæ labrũ & militem fortiter agere admonens. Continuata obsidione cũ aduesperasceret:frãcus in fossam omnibus ptibus dilapsus in ppugnaculũ scandens vi expugnat:quadringentis anglis interemptis:cũ præfectis tribus mollino iohãne põmaro & guillermo glassida. Cæteri omnes capti in potestatẽ venere francorum. Hæc a iohãna gesta hostis qui belsiam versus grande propugnaculũ habebat pspicere facile poterat. Casu igit suorũ perterriti hostes postq̃ ab vrbe cãpanas toto classico velut in cõmuni lætitia pulsari exaudiunt:mane facto magdunũ (deserta obsidione) confugiunt. Ad hũc modũ dissoluta obsidio est:& ciuitas ab hostis potestate erepta. Qđ maximũ momentũ ad Caroli fortunã fuit. Tallebotus aũt ægre ferens se aurelianensi circũuallatione frustratũ damnũ compensaturus lauallum aggreditur arcem oppidũq; nocturno furto inuadens. Cepit ibidẽ lauallum comitẽ:quem donec qnq; & viginti scutorum milia illi exsoluisset in vinculis habuit. Interim iohãna carolum regẽ sollicitat maiores copias cogere & sibi recuperare quæ in agro aurelianensi ab hoste occupabantur. Vocato ppterea ad se alẽconii duce Carolus gergeũ petere imperat. Affuerunt mox iohannes aurelianensis nothus/ boussacus marescallus/grauilla/culautus admiraldus/ambrosius delor⁹/vignolus hyrus/ & guillermus brussacus:qui tametsi stipendio regio non iuuarentur: visendæ tamen iohannæ causa quam diuinitus missam arbitrabantur:militare non recusabãt. Itaq; gergeum profecti oppidum post octauũ obsidionis diem expugnãt. Nec multis interpositis post diebus magdunũ auctis copiis Carolo iubẽte mouentes: pontem cum turri capiũt:positoq; præsidio:bogentiũ protenus contendere. Audito francorum aduentu angli relicto oppido in arcẽ quæ est ad põtem supra ligerim amnẽ confugiunt:quã (dimissis libere abire anglis) franci receperũt. Recepta arce rumor per francorũ castra increbuit Tallebotũ & iohãnem fastolum cũ quinq; anglorũ militibus apud ieuillam in belsia visos esse:qui magdunũ proficiscerentur. Missis exploratoribus postq̃ id verum esse franci cognouerunt: composito agmine in hostem mouent:& apud patayum ppter templũ quod illic munitissimũ erat castra metantur. Stabãt in excubiis belmanorus/Ambrosius delor⁹/ Hyrus/ Potonusq; hostis aduentum explorantes. Quos nõ longe cum iusto exercitu sequebãtur alenconius dux richemõtus conestabilis vindocinensis comes/iohãnes aurelianẽsis nothus:& iohãna puella. Angli vero dum viã pergũt: cõspectis francis ad pximũ nemus iter conuertunt pugnãdi locũ sibi idoneũ captantes. At qui in excubiis erãt nullo se colligendi spacio hosti dato:prælium cõmisere:ita vt equitatum omnẽ anglorũ in fugam coegerint. pedites quidẽ visa equitum fuga in nemus & viculũ qui iuxta erat dilapsi nemoris beneficio vt quisq; poterat se tuebantur. Interim alenconii dux acie instructa aduenit. Tria circiter milia hostiũ in ea pugna cecidere. captis ex anglorum nobilitate cũ Tallebotho q̃plurimis. Tum in caroli potestatem venit ieuilla & alia quædam per belsiam loca. Mense iunio insequẽtis ãni qui fuit christianę gratiæ quadringentesimus vigesimusnonus supra mille:Iohãna puella Carolũ cõuenientẽs:iaz inquit serenissime rex hoste superior esse incipis. Multas vrbes atq; arces ex anglis ereptas tibi audientes videmus nũc tuæ consecrationis tempus aduenit. Diuinę dignationi placet ad remos proficiscaris: vbi more maiorũ sacra vnctione delibutus dyadema suscipias. Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomẽ erit:& hosti formidabile. Nihil te perterreat q cãpania & reliqui fere belgæ omnes

Anglorũ cædes

Tallebotus capitur

Initium cõsecrationis Caroli septimi.

ab hoste tenentur: viam tibi propiciatore deo parabimus. Tātum copias contrahe
& dei decretum exequamur. Hæc iohannæ verba spem omnibus magnā faciebāt
propterea ꝙ vitæ puritate puella præ se ferebat sanctitatē: & nihil muliebriter age-
bat aut loquebatur. Enimuero sacerdotali cōfessione quaqꝫ fere hebdomada cō
scientiam purgabat: & diuinam eucharistiam desumebat. Igitur collecto apud Gyē
non mediocri exercitu: Carolus remos per campaniā petere constituit: præmissa cū
Antissiodor⁹. aliquot præfectis iohanna puella: qui obstantem forte hostē impedirent. Proxi-
me antissiodorū Carolus cum venisset: prodiere illi obuiam aliquot ciues: sed in ci-
uitatem non admiserūt. Erat illis diebus trimolus q multa apud regē auctoritate ha
bebatur. Hūc ab antissiodorēsibus pecuniam accepisse constans fama fuit: vt illis li-
ceret induciarū beneficio frui. Itaqꝫ ciuitati nihil incommodatū est: cibos exercitui
Sanct⁹ florentinus ministrantibus incolis: dū preciū solueretur. Præterea antissiodoro: Carolus sanctū
florentinum recepit: oppidanis se libere dedentibus. Trecas inde profectus Post sex
Trecenses. tum diē q̄ illic desperata deditione sedisset: Laboratū est in exercitu fame: ita vt ple-
riqꝫ fabis & triticeis spicis tantū milites vescerentur. Rerum pœnuria cognita Caro
lus primores exercitus ad contionem vocās petit quid ipsi faciendū esse censerent.
Nemo omniū fuit qui reducendum exercitum esse non diceret cū neqꝫ commeatus
neqꝫ stipendiū militi sufficeret. Vnus tamen robertus massonus q̄q̄ ab hac sentētia
nō abhorreret: vellem inquit iohannā de hac re audire: quæ enim præsentis expedi
tionis auctor fuit: ipa suis consiliis paratum forte auxiliū feret. Igitur vocata iohan-
na rogata sentētiam: ad Carolum cōuersa. Si ego inquit quod verū teneo eloquar:
an mihi rex crediderís? id cū secūdo quæreret: Tibi inquit rex: si quod profuturū sit
dicas credam. Trecenses inquit puella tui sunt & intra ꝓximū biduum se ciuitatem
qꝫ tibi dedent. Credulus fœminæ rex stare loco copias iubet. At iohāna confestim
equū inscendens quēqꝫ militem cogit: ea quæ ad oppugnationē necessaria erant ad
muros importare. Quod animaduertētes trecenses loci antistitē cū ciuibus aliquot
& militū quibusdam præfectis ad Carolum legant: ciuitatem dedituros si miles an-
glus inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur. Conditione acce
Nota in regē fidem pta: rex postridie trecas ingreditur. Egrediētes vrbe hostes iohāna captiuos abdu-
cere vetat. Quorū redemptionis preciū: ne fidei & posite cum hoste legi detraheret
Cathalaunū rex exsoluit. Ordinatis apud trecas magistratibus: cathalaunos petit: qui eū com
muni omniū lætícia excipientes ministros reipublicę quos Carolus instituit admise
runt. Inde remos qui anglo parebāt adoritur quos nulla vi recepit: lętis ꝓculdubio
Remí ciuibus suū regem excipere. Eo venere dux barrensis & lotharingiæ: Comerciensis
quoqꝫ dominus: nō paruas copias ducētes: vt regi inseruirent. Itaqꝫ Carolus & vn-
ctus & coronatus est a Reginaldo chartrensi remorū antistite assistente puella quæ
militare vexillum manu gerebat: nimirū exultans ꝙ se vna hortante Carolus regni
dyadema & sacrā vnctionem loco celebri atqꝫ huiusmodi sacris multos per annos
Vellium ad id muneris designato recepisset. Sacratiōe absoluta: relictis remis vellū iter agēs
Suessio oppido libere potit⁹ est. Nec suessiones signū vllū rebellionis ostenderūt. Simili
Priuinum. quoqꝫ modo per briam nōnulla fortia loca fecere deditionem. Priuino oppido
cū Carolus ageret. bethfortus cū duodecim armatorum milibus ex parisiis ducens
corbolium accessit animo (vt ipe iactabat) pugnā cum Carolo conferendi: id vbi re
gi cognitum est: priuino discedens ad castellum cui mota nomē est exercitum duxit
non ob aliam causam q̄ vt anglo pugnādi faceret potestatē. At bethforto mēs fuit

parisios repetendi Constituerat carolus sequana amne traiecto brayum profici- Brayum.
sci promittentibus oppidanis transitũ se cõcessuros.Sed francis anglisq concurrẽti
bus eodem tẽpore ad ripã vt traicerent leui commisso prælio carolus suos transi- Castrũ thieri-cum
re prohibuit.Exactis post non multis diebus castrũthiericuz profectus mox per val
lesiũ crespeiũq preteriens castra in campo iuxta dãmartinum ponit . spe animoq
erectus parisium recuperãdi.Cognito q ad se carolus aduentaret bethfortus ad vi-
cum mitriacũ copias educit:sed a dãmarto milibus passuũ distantem.Vbi loco na-
tura munitissimo militem cõtinet.Premissis aliquot equitibus duce stephano hyro
qui anglos adequitarent vbi resciuit hostem loci munitionibus cõscidere carol⁹ su
os vltra progredi vetat Bethfortus autẽ parisiũ citissime reuersus est Miserat p hos
dies carolus ad cõpendium beluacensesq nõnullos ex suis fidissimos exploratum
quo in se animo incole essent:Cognoueratq illos cupere maxime ab anglorũ serui
tute liberari:eiq obtemperare qui verus rex esset.Proinde barronem siluanectensis
agri vicũ vt cõpendiũ peteret profect⁹.cognoscit bethfortum maioribus copiis au-
ctum in se ducere Patruelis siquidem henrici anglorũ regis per superiores dies ro Improbus sa-cerdos & sa-crilegus
manus cardinalis a põtifice romano legationẽ ad anglos receperat pecuniã militẽ-
q cogendi aduersus bohemos:qui de christi doctrina & fide nõ recte crederẽt Qui
milibus quattuor armatorum in galliã traductis se cũ bethforto coniunxerat i fran
cos arma cõuertens q in christiane religionis hostes simularat accepisse.Igitur vt de
bethforti accessu certior carolus redderetur Ambrosium delorũ cum viginti tantũ
equitibus exploratum quid apud hostẽ geratur mittit.Qui iter ingressus videt pro
cul densissimum puluerẽ in aerem ferri nec dubius fuit id progredientis agminis in
dicium esse moxq paulo vltra pergens anglos manifeste cõspicatur idq per cadu-
ceatorẽ carolo festinanter renũciat.Ea re cognita carolus acie ordinata siluanectum
iter facere constituẽs apud montẽpiliolum qui mons contemplationis aliquando
dictus est cũ venisset redeunte ãbrosio deloro accepit anglos barronem ducere per
riuuz qui ex siluanecto perfluit:sed eos magnopere impediri vadi angustia p quod
vix bini euadere possent.In ea traiiciendi difficultate ratus carolus hostem intercipi
posse:primam aciem incedere iubet.Sed iam magnã sui exercitus partẽ anglus trans
miserat q obrem carolus suas acies in cõspectu hostis habuit:moxq leuibus cõmis
sis digladiationib⁹ cũ sol condere se inciperet angli ad ripam fluenti castra posuere
aggere vallo sudibusq sese munientes,Habentes præterea a tergo lacum Rex aũt i
monte piliolo suos cõtinuit.Postridie cuz illuxisset carolus quaterna acie instruct⁹
in anglos ducit.Primã alẽconii dux & vindocinensis comes administrab ant.Secũ-
de præerat dux barri. Tertiã ducebat rayus & boussacus francie marescalli Quartã
quę ad excursiones instituta erat & cui frequẽter locum mutare necesse esset mode-
rabantur Albretus iohannes aurelianẽsis nothus iohanna puella & Hyrus Sagit-
tariorũ balistariorumq curã gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicen
sis regis custodiam borboniorũ dux trimolusq receperant Aciebus ad hunc mo-
dum instructis decretum erat anglos adoriri:Sed cognito q̃tum illis locus adiumẽto
esset leuibus aliquot preliis ante castra vtrinq cõmissis cũ neq cõuitiis neq prouo
cationibus e castris excitari hostis posset francus tandem ad hostiũ castra proxime
profectus manu tandiu conseruit:donec aduesperascente & multo puluere celo ca
ligante fuerit prælio desistere coactus. Manefacto rex crespeyum bethfortus parisi
um petiit.Biduo post recepit carolus compendiũ:vbi præfectum posuit guillermũ

flauium loci indigenam. Eo quoq; beluacenses conuenere regis potestati se per-
mittentes. Idem fecere siluanectenses qui misso ad carolum suo cū aliquot ciuib⁹ an
tistite ciuitatē dedidere quo rex paulopost se ipse cōtulit. Bethfortus præuidens a-
nimo ꝙ benignior fortuna caroli rebus arrideret parisio abire constituens Ludoui-
cum luxemburgum morinorū epyscopum quem francie cancellarium anglorū fa
ctio appellabat & iohannē rachetum equitem anglum vna cū symone morhiero
parisianū prætorē ciuitati administratorē præposuit cum duobus armatorū mili-
Scūs dyonisi⁹ bus ad presidiū relictis. Reliquum vero exercitum ad normános profectus complu
ribus sue factionis locis dispartiuit. Igitur cognito bethforti discessu Carolus ad
sanctum dyonisiū ex siluanecto mouens oppidum (excipientib⁹ eum ciuibus) īgres
sus est. Tertio post die franci caroli iussu ad vicū cū capelle appellatio est castris cō-
stitutis cū ibi pernoctassent eruptione in eos a Parisiacis facta crebris præliis cōcer-
tarunt nō secus ac si ꝑludia quędā armatorū agitarēt: Repetentibus tandē ciuita
Pugna ad scti honorati parisieñ. portam. tem parisianis francis duce alēconio ad sancti honorati portam copias promouere
expugnātes confestim propugnaculum quod pro porta extructū erat. Qua spe ad
ducta iohanna ciuitatē quoq; oppugnare præter omniū oppinionē constituit Est
ab ea parte duplex fossa & inter vtrumq; agger. In priorē neq; aqua neq; luto īpe-
ditā cū facile franci descendissent: Alteram fossam superare labor fuit propterea ꝙ
latior & aque affatim plena esset. Importatā vndiq; materiā cum iohanna in fossā
opplendam iacit: e muro sagitta in crure percutitur nec eo tardi⁹ ī opere perseuerat
commilitones perseuerare cohortās: Nec potuit inde reuocari donec alēconius ne
Latiniacum gociosam mulierē per se reduxit. Signo receptui dato franci ad sanctū dyonisiū iter
conuerterunt. Quo tempore ex latiniaco ad carolum nūcii conuenere qui oppidū
tradere pollicentur. Quare missus latiniacū ambrosius delorus oppidum recepit:
Carolus autē e sancto dyonisio digredi volens ducē borboniū administratorē
instituit earum ciuitatū quas a tempore sue vnctionis in belgis receperat relicto cū
firmis copiis apud sanctum dyonisiū vindocinensi comite & cullanto Atq; inde la
tiniacum profect⁹ mox montēargi pręteriens ligerim traiecit. Abeunte Carolo
angli burgūdiq; sanctū dyonisium recuperāt siluanectū petentibus iis qui ex caro
li instituto ad præsidium relicti erant. Mouit pręterea hostis ad latiniacū copias sz
egressus oppido delorus cum iohanne foucaudo ita hostem distinuit vt nulla illi
Lauallum. fuerit potestas proxime oppidū castra admouēdi Quare admirati resistētiā hostes
parisium remearūt Cepere per id tempus lauallum tres normanni equites home-
rus bochetus & ferrerius adiutore multore quodā qui molēdino pręerat in amne
Error militū. marona qui proxime oppidum perfluit. Et ambrosius delorus foucaudusq; de
capienda rothomago clam cōsultātes fr eti ope magni petri qui rothomagēsis erat
Solitudo p agros & vicos. magna spe ducebantur intercipiēde ciuitatis. Sed definita die cū iter noctu copie fa
ciūt: tenebris falsi: alii rothomagū: alii alio errātes diuerterūt. Fuitq; eorum incepta
tio ad hunc modum irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recenter in fide
caroli receptus erat mirum in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcens &
in omnē rapinā dissolutus: Qua iniquitate factū est: vt diffugiētibus colonis agri
compluribus locis inculti remanerent & quę terre frugū feracissime erant sentibus
rusciisq; squalerēt in saltus & siluas conuerse ingentes vici & iidē populosissimi si-
ne incolis dilabētibus structuris deserti vacuiq; mox ferarū lustra fuere. Quę aīad-
uertens borboniorum dux domū se contulit relicto siluanecti vindocinensi comite

Cui paulopoſt Carolus bouſſacum cũ octingentis armis miſit præficiẽs illum regi Caſtellũ ſan- cti ſelerini
oni quam borbonius reliquerat. Iohanna vero puellã ſub eiſdem diebus ſanctũ
petrum monſteriẽſem cepit: inde cũ ad charitatẽ copias promouiſſet: irritam obſi-
dionem habuit amiſſis pleriſq; tormẽtis machiniſq; bellicis. Erat caſtellum ſancti ſe
lerini in principatu alenconii ducis vetus & longe deſolatũ qđ inſtaurare dux cuʒ
cœpiſſet: aduocato ad ſe ex latiniaco ambroſio deloro: caſtellũ illi cum valido pręſi
dio cõmendat. Recepto caſtello ambroſius mira admodũ diligentia locum munit:
nihil omittens quod ad arcis cuſtodiã pertinere arbitraretur. Verũ eniniuero angli
priuſq̃ munitiones abſoluerẽtur: caſtellum circũſident. Preſſis obſidione francis de
lorus precibus ſuorũ victus: ſimulata eruptione noctu cũ quinq; armatis chinonẽ
profectus eſt: nũcians regi q̃ ad ſancti ſelerini arcem gerebãtur. Quibus cognitis: Ca
rolus copias per cœnomaniã aduerſus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit om-
nia in celeritate ponens: arcem cõfeſtim acerrime oppugnat. Quod cum haud ſatis
procederet: altera die obſidionẽ ſoluit. Idem quoq; dũ apud latiniacũ facere aggre-
ditur: intentione ſua fruſtratus eſt: oppidũ egregie tuentibus foucaudo mareſcallo
& quẽnodo ſcoto equite. His diebus puella cum latiniacũ acceſſiſſet: cognito ꝙ
quadringenti ex anglorũ copiis non procul a latiniaco in franciam contenderent:
aſſumpto foucaudo & iohanne de ſancto albino & aliis ex latiniaci pręſidio hoſtẽ
adoritur: omnes ad vnũ necans. Sed non multis poſt diebus diſſimilis apud cõ-
pendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgũdionibuſq; in cõpẽdii obſidione ſedẽ- Puellæ iohan
tibus: iohãna ſubſidium obſeſſis ferens. cũ oppidũ ingreſſa eſſet: & paulopoſt eru- næ fortũa ma
ptione in hoſtẽ facta res nõ proſpere ſibi ſuccederet: dũ oppidum repetit & militũ la apud com-
preſſura aditum ꝑcluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venũde- pendium
dit. A quibus hoſtiliter habita rothomagi cremata eſt odio videlicet nominis fran
ci: & ꝙ virili veſte fœmina vſa eſſet. Prius tamẽ q̃ ſententiam diceret hoſtis: frequen
ti foro & crebris cõſultationibus puellam tentat: de fide atq; religione chriſti multa
ſcrutat⁹. Arbitrabatur enim mulierẽ magia aliqua edoctã a carolo rege aſſumptam
eſſe: & propterea a catholica veritate carolũ aberraſſe: indignũq; eſſe cui regnuʒ de
beretur. Sed ſupra fœminæ vires fuit: pluribus cũ hoſte (vt eſt nonnullorum mos)
per aſſentationem ſentiẽtibus præualere. q̃q̃ ſe & q̃cũq; geſſiſſet apoſtolicę ſedis ex
amini permitteret. Apud tyrãnos ſemper fuere iniqui cõſultores qui affectione ma
la vel aſſentatione cæci inſontes ꝓ nocentibus vt principibus gratiam inirẽt dãna-
re magis q̃ abſoluere curarent. In eã enim partem propenſiores ſunt qua principis
animũ procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi. menſe
mayo. Sexto ab obſidione menſe: laborantibus cõpendianis victualiũ pœnuria
iametus tyllayus cum centum equitibus oppidũ laturus ſuppetias ingreditur. Eius Compẽdium recuperatus
loci guillermus flauius cuſtodiã gerebat: & ei aſſiſtebat philippus gamacheus ſan-
cti pharonis meldenſis abbas: homo genere illuſtri qui obſeſſis & animos faciebat
& ſpem adiiciebat victoriæ. Interim vindocinẽſis comes & bouſſacus quingẽtis
ſupra mille armatis contractis mouentes: turrem ligneã grandẽ in qua ſe angli obſi
dionis tẽpore recipiebãt: expugnãt. Dũq; eam angli oppugnant: iametus eruptio-
ne facta alteram turrẽ quæ ſiluam verſus extructa erat: & burgundionũ præſidio te
nebatur: inuadit: qui cũ quadringenti eſſent: vniuerſi interempti ſunt. Hoſtis tanto
damno affectus: nocte inſequẽti deſertis caſtris atq; obſidione diſſoluta/ alter nor-
manniã: picardiam alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldunenſes occaſi-

onem libertatis nacti:ab hoste discessere. Qui enim in præsidio apud illos erant angli atq; burgūdiones:oppido aduersus francos cū excessissent:paucis in præsidio relictis:oppidani leuis cōtētionis causa aduersus præsidiū suscepta: arma capiūt. Erat tum melduni tubicen quidā vetulus qui carolo aliquādo seruierat. Hic rixæ casum intelligens ciuibus signū tuba dat rem gerendi. Itaq; fugatus oppido hostis in arcē se recepit. Meldunenses vero id quod apud eos gereretur festināter renunciant geresmo rhodii ordinis commēdatario/& dionysio challio qui eo tēpore in bria erāt cohortes aliquot militū habentes. Hi nihil morati meldunum proficiscētes: arcem post duodecimum circūseptionis diem recipiunt. Neq; pigritātes priuignum cum arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperāt præterea per briam regionem oppida atq; arces cū corbolio & vicēnis. Et apud cathalaunēses ingēs de hoste cædes facta est. Itaq; ducētibus anglis burgūdionibusq; octo milia armatorū vt per campaniā grassarentur: & prædas agerēt: Barbasanus cathalauni tūc agens cognito q̄ hostis apud diuam mariā de spina castra haberet:accersitis vicinarum arcium præfectis cū se iustum exercitum habere cōsideret:hostem adoriri festinat: misso ad burgū vignolū hyri fratrem nūcio:qui apud castellū sarreyum erat:vt pugnæ adesset. Quo veniente acrior pugna cōmissa est & hostis superatus. Nondū sub illis diebus henricus angliæ rex:patre henrico defuncto in franciā traiecerat. Anno autem salutis millesimo quadringētesimo. xxxi. cum annorū esset duodecim multa nobilium caterua: copiisq; stipatus parisiū aduenit:vbi magnis honorib⁹ exceptus in diuę marię templo regni dyadema cardinalis vicestrēsis ministerio suscepit. Hic enim cardinalis cū henrico eius gratia aduenerat. Dum hæc parisii aguntur:princeps auraycēsis a gaucurto q dalphinatibus præerat fugatur multis Burgūdionib⁹ occisis. At in bellouacis alia fortunæ conditio fuit. Darondellus enim comes anglus cōstitutis nō longe a ciuitate duorū milium armatorū insidiis: præmissisq; expeditis quibusdā militibus qui beluacēses ad eruptionem prouocarent: Boussicaudum & santrallum vasconem qui in præsidio erant ciuitate egressos adoritur: multosq; occidit eorū præsertim qui pedites ex bellouacis cōcurrissent:quibuscū ipse santrallus interiit. Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbasano quoq; qui cū eo militabat. Nam apud barrū in obsidione sedentibus cū accepissent valdemontēsium comitem & burgundionū marescallū cum valida anglorum manu in eos aduentare relicta obsidione hostē vallo carrisq; circūuallatum impetunt. Capitur eo prælio renatus & barbasanus cū aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgundo duci traditur a quo pro ipsius renati liberatione casleti vallē in perpetuā ditionē dux accepit:& ad hūc vsq; diem possident eius in flādria successores. Per eam tempestatē vlibyus nothus salseberiensis & matagohus angli coacta suorū ingēti multitudine sancti selerini arcem appetentes:locū circūcludunt:vbi ambrosii delori vicarius erat iohannes armēgnus:qui obsidionem magno animo tulit:arcē potenter tutatus. Cognito obsidionis periculo: delorus qui illis diebus apud regem erat obsessis subsidium mitti sollicite ꝑcurabat. Igitur bueillus & ipse a Carolo præmittuntur. qui belmontem vicontum profecti illic tantisper morati sunt:donec reliquę copiæ cōuenissent. Tertio die postq̄ in eo loco restitissent:venere interim aliæ francorum cohortes quæ in vico cui nomē est binaiugus tribus passuum milibus a belmonte distanti consedere. Inter francorū cohortes que ducentorum supra mille armatorum erant fluebat sartra amnis:qui pōte vno nō procul a belmōte trāsiri po

Cædes anglorum apud cathalaunum.

Rex henricus Henrici filius parisiū ex anglia venit

Renati ducis barrensis dira fortuna.

Sancti selerini castellū ab āglis obsessū.

terat Angli vero qui in obsidione sancti selerini agebant: de francorũ conuentu cer tiores facti: pars intermissa obsidione ad francos qui castra habebãt noctu ducunt nec morati præliãtur. Excito mox ex re isperata clamore buellus & qui cũ eo apud belmontem armati excubabãt ponte transmisso laborantibus francis dum opem ferre contendit: iam angli victores militaria signa extra vicum emiserant parsq; obli gandis captiuis pars recipiendis equis & sarcinis conuehendis distinebatur Hostẽ sic impeditum franci inuadunt. Fit atrox prælium vt deiectis vtrinq; militaribus si gnis diu sit dubitatũ: quoruз melior conditio esset. Deniq; victor francus extitit sex centis anglis interfectis q̃plurimis insuper cũ matagotho in captiuitatem abductis. Ex frãcis triginta desiderati sunt: & paulominus capti. inter quos fuit delorus diro vulnere perculsus paulopost tamen instaurantibus bellum francis recuperatus est. Huius cladis nuncio accepto vilbius cum reliquis sancti selerini obsessoribus alẽco nium fugientes petiuerũt. Apud carnotum res quoq; prospere francis cessit Nã Carnutes positis tribus locis insidiis aurelianẽsis nothus florẽtinum dillerium iuxta sancti mi chaelis portam in primis insidiis locat: secũdas paulo & porta longius cõstituit ipe & Hyrus cũ quingentis equitibus sexcentis fere passuum milibus a ciuitate tertias ĩ sidias agit. Ordinatos aũt & ad hoc a se edoctos aurigas cum curribus qui pisces a losas vehebant sub lucem ad vrbem mittit: quos non sec⁹/ac victualium vectores ĩ ciuitatem admittere ciues simile vero erat. Aurige vero cũ quibusdaз sibi noctis iani toribus pridie in colloquium venerãt: & se illis alosas daturos promiserãt si dilucu lo venientibus patefacerent ingressum Igitur ianitores vt appropinquantes auri gas cõspexere: socios adhortati vt festinanter aperta porta piscibus potirẽtur por tam reserant. quam ex proximis insidiis dillerius prodiens occupat: subsequentibus iis qui in secundis insidiis erant: atq; ita ante diuę Mariæ templum progressi regiuз vexillum statuunt iohannem nothum expectantes. Concursantibus vero per vrbẽ armatis loci antistes qui burgundum natione erat occiditur. Laubespinus autem ci uitatis prefectus muros vrbis transgressus aufugit Ad hunc modum carnotum re ceptum est. Obsessum est rursus ad bethforto Latiniacum & magnis viribus fru Latiniacum stra oppugnatum/Foucaudo/Quennedoq;/& Renaldo de sancto iohanne oppi dum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam tur rim & ad alteram oppidi partem munitiones latissimas ad stationem milituз. Ad diderat quoq; sublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius esset atq; ita cir cunseptum exiguum oppidum paucis diebus expugnare sperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianensi notho Iohanne rayo/ Iohanne gaucurto/ & Roderico vallendrano hyspano/ sequana transmisso/ cum per ma tronam commeatum nauibus importãt obsessis eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite stabant adoriuntur. P ars vero francorum quæ in alteram matrone ripam nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato propugnaculo hostis partim capitur/ partim trucidatur. Et veniens bethfortus suppetias laturus fuit haud profuit sed repulsus in munitiones se recepit Frãci qui dem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi custodiam depu tant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas solotenus deiiciunt.

Francorum discessu cognito: Bethfortus veritus ne in Parisios ducerent disso Argẽtonũ in luta confestim obsidione castrisq; desertis Parisium ire accederat. Fuit per hos di diocesi sagiẽsi es apud argent orum agri sagiensis prælium pertinax: atq; admirabile: francis trigin

ta aduersus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vulneratus prælio excessit. tandem nouem ex hostium numero cum argentonii marescallo interemptis reliqui angli fuge se commiserunt. Ex francis se cecidere Ambrosius fr.claus Galter⁹ lapostus & Dorus rossaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. Fuere præterea diuersis per andegauiam locis singularia quedam certamina: de quib⁹ scribere superuacaneum iudicaui. Excursionem subiiciam quam in normannia ambrosius delorus prospere consinauit. Est apud cadomenses annuus mercatus quo normanni & ex finitimis locis q̃plurimi vendendi emendiq̃ causa in diui michaelis festo in campo ante beati stephani cœnobiũ conueniunt. Id cum non nesciret Delorus: ac cersitis finitimis militũ prefectis petro iallero & ferrebonto/copias ex sancto celeri no mouens orna amne superato copiarum partem ad diripiẽdas nundinas mittit ipse cum equitibus quinquaginta sagittariis centum in subsidiis stabat aduersus anglos qui cadomum tenebant ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaq̃ direptis mercibus cum magno captiuorum numero se recipiẽtes frãci postq̃ fluẽ tum ornatam traiece ad lapideam crucẽ stare copias delorus iubet. Ibi recensitis ca ptiuis omnes sacerdotes senesq̃ cũ mulieribus & pueris & pauperes insuper agricolas domum dimittit: ceteros qui alicui⁹ pẽsi erãt octigentos abduxit. Adda deinceps rem inter seria risu non indignẽ. Venerat ad feugeram cœnomannię vicum Guillermus de sancto albino cum octingenta equitibus francis vbi dum diuersatur angli i eũ irruente non modice francos terruerũt ita vt nothus quidam bosapitus eques protenus fugiens in rubo se occuluit. Fit nihilominus apud feugeram atrox pugna & angli superantur. Quorum duo profugi ad rubum quo Bosapræstus se abdiderat euadunt. Ratus bosapræstus persecutores esse qui eum peterent: qui inquit estis Respondentibus anglis qui non minus pertimescerẽt se anglos esse eiusq̃ potestati sese permittere: intellexit rem prospere a francis esse gestam. Vnde ab anglis fide accepta bosaprestus tanq̃ egregiã operã prelio nauasset eos ad Guillermũ de sancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eẽt irrisus est & captiuis priuatus. Et apud francos peruetusta consuetudo grandem aliquem ramũ vel procerum arbusculum frõdosum ad mayas kalendas ludi causa pro portis amicorum defigere. Id vt obseruarent angli qui frenũuicontem occupabant: assumptũ de more ramum in conspectu arcis sancti selerini vbi delorus in presidio erat in terra diligunt protenus abeuntes. Quos mox delorus insequens euulso quem hostis detulerat ramo: eundẽ proxime propugnaculum freniuicontis per leuis armature milites plantare iubet Premisso iohanne armẽgno cũ octoginta peditibus qui singulos virẽtes ramos manib⁹ gestarent ad fallendũ hostem Delorus vero in insidiis non longe delituit. postq̃ pedites non procul ab arce pone densissimam sepem cũ ramis se colloquassent: angli vbi frondosum stipitem pro portis arcis defixũ cõspiciunt: protenus arce egressi eos qui ramum humo defixerant acriter persequuntur donec ad delori insidias peruenere: pdit confestim in hostem Delorus & prælio cũ hoste cõtendit. Qui vero pedites ad sepem stabant se inter arcem anglosq̃ medios locãt: atq̃ hoc pacto interceptũ hostem fundunt occiduntq̃ compluribus captis.

Eadem fortune benignitate vsus est apud sillũ guillermi delorus Anglos enĩ ex arce sancte susanne in sillũ guillermi mouẽtes: cum prædas fecissent. supueniẽs delorus ducentos ex hostibus interemit. abbatis spoliis captiuisq̃ receptis. Neq̃ deteriorẽ fortunã expertus est aduersus comitẽ darondellũ in pratis amnis sarrẽsis secus vi

Prospere i cursu i normãniã a francis.

Ridiculum

Strategema.

Anglorũ cedes

cum quem gratalum incolæ vocant. Nam cum sexaginta supra centum equitibus: aduersus tria anglorum milia præliari audet: prædas ex hoste reportauit. Contra accidit apud Iouuerium Hyro. Qui ab anglis obsessus dum quærẽdi subsidii causa loco egreditur: a Iohanne marsio dordani præfecto captus est: & Iouuerium ab anglis subiugatum. Sancti præterea selerini castellum interemptis Iohanne armengno & Guillermo de sancto albino Darondellus post trimestrem obsidionem cepit. Inde ad sillum Guillermi ducens: obsides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos si intra quadragesimum diem francorum subsidio obsessi iuuarentur: saluos di mitteret. Alioquin deditione facta oppido ipse potiretur. Erant ad id temporis frãcorum copiæ in armis paratæ quas ambrosius delorus ad sanctum selerinum ducere sperauerat: quibus præerant Alenconius & Andegauus duces: & cũ illis Richemontus conestabilis. Hi cum suis ad lomellum (sicut inter sillenses anglosq; conuenerat) proficiscuntur. Stabat vterq; exercitus in alterutrius conspectu. Vnde & congressus & prælia commissa sunt non quidem integra acie: sed cohortibus hinc atq; hinc in se concursantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli loco se munitissimo continebãt: visum non fuit frãcis eos totis copiis impetere. Sed misso ad illos caduceatore petunt aut pugnandi potestatem faciãt: aut obsides reddant sillensibus. Obsides anglus restituit: & franci domum rediere: rati hostem idẽ facturum. Sed vix obliuiscitur perfidiæ qui fraudulentus est. Itaq; abeuntibus francis: hostis ad sillum se cõtulit arcem summis viribus oppugnans: nec multum abfuit quin expugnaret. discedens inde Darondellus: per cœnomaniam andegauiamq; excursiones faciens: arces duas cepit: mellayum & sanctũ Laurentium de mortariis. Vbi præsidiis impositis in normanniam reuertitur: paucis post diebus moriturus.

Hyrus capit

Perfidus ãgl

Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx supra multos annos diruta desertaq; cum fuisset Hyrus potonusq; mille circiter assumptis militibus: ex beluacensibus profectus arcem instaurare cõstituunt. In quo opere nihil pigre agentes: muros munitionesq; diligentissime extruebant. Qua re cognita Darondellus festinanter cum copiis ex Normannia adueniens locum circũcingere properat. Id postq̃ Hyrus conspexit: suos in contionem vocans: vos inquit commilitones in hanc collapsam arcem perduxi: vt eam instauratam habentes: ea quasi propugnaculo vteremur aduersus hostem. Sed dum muniendæ arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaq; non arx nobis curanda est: sed vita protegenda. Hostium multitudinẽ per agros ad nos hoc loco velut in pedica concludendos properare conspicitis. Si viri estis res in promptu gerenda est: priusq̃ stationẽ sibi hostis in obsidione perfecerit. Itaq; censeo infesto agmine erumpendum esse: & hostem adhuc venientem & partim occupatum adoriri. Hyri approbato consilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & acerrime Darondellus inuaditur. qui tametsi viriliter restiterit sauciatus tamen captus est: & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost Darondellus interiit. Superato hoste: franci gerberoyum reuerterunt opus cœptũ exequentes. Sub his diebus cum Trimolus apud Carolum plus cæteris aulicis posset: inuidiam in se multorũ excitauit. Caroli præsertim Andegauensis bueili caluimontis atq; coytiui. Hii tres quos posterius dixi in arcem Chinonem per posticum ab Oliuerio fretarto noctu admissi: Trimolum in cubiculo deprahensum: in castellum montesaurum traduxerunt: inscio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentẽ bueilus coyti

Gerberoyũ

Darõdellus moritur

Trimolus cõprehenditur

tiusq; accedentes: nihil est inquiunt serenissime rex quod expauescas. Captus est trimolus tibi reiq; publicæ apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauensis apud regem cōtinenter conuersatus est: in eius beniuolentiā se sollerter insinuās: ita vt concilio apud turonos aduocato: rex trimoli deprehensionem laudauerit: comprehensoresq; inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nō longo tēpore in gratia permansere: a curiæ negociis semoti. Trimolus autem quatuor muttonum aureorum milibus bueilo persolutis carcere liberatus est.

Plebis inconstantia.

Et normāni agri constantiensis qui mare accolūt: cum ab anglis arma aduersus carolum regem ferre cogerentur: ipsi hortante quantepio multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilibus collectis in anglos se conuerterūt: atq; cadomū ducentes ab insidiantibus anglis intercepti partim occubuere: reliquis fugientibus. Quoru3 reliquias misso Ambrosio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipseq; mox abrincas cū plebeia multitudine profectus: cum nichil proficeret: assumpta quantula inualidi exercitus parte in cœnomaniam se contulit. Nec durauit in armis plebs: sed sensi3 dilapsa domum repetiuit.

Dieppa a frācis capta

Militum insolentia

Caleti quoq; armi aduersus anglos desumptis. Carnierum ductorem sequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciæ marescallus/ Galterus brusacus & Carlotus maresius: Dieppam anglis noctu sustulerunt. Qua occupata cum caletis iuncto exercitu Fiscanum/ Harfleum/ Monstiuilarium/ Tancaruillam & insulam bonam in caroli ditionē reduxere. Sed dissoluta militari disciplina: milites Petro marescallo non audiebant. Petulce illiberaliterq; viuentes: prædas non mitius a francis q̄ ab hoste faciētes: mulieribus iniurii: monasteriolū violatores: & contemptores religionis. Hæc militū impietas agros spoliauit cultoribus: & domos effecit desertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur. Igitur nihil parturiētibus agris: miles annona destitutus alius alio diuertebat: quidam Carolum conuenerūt opem ab eo vitæq; alimoniam flagitātes: quandoquidē fortunas suas omnes ei9 causa detriuissent. Prouidit illis pius rex: & cui bene antea seruitum fuisset: deinceps quoq; illi miles obediētior fuit.

Sācti eligii cenobiū capitur

Itaq; venablo Anglo ducentorum supra mille armatoru3 præfecto: sancti Eligii cœnobio quod in inferiore normānia munitum est occupāte: Andreas lauali comes: & Loheacus cu3 Ambrosio deloro anglos noctu petūt: & cœnobii parte intercepta: ducentos ex hostibus interimūt. Mox cum venablus inde suos eduxisset: Loheacus delorusq; la3aium vsq; progressi post atrocissimū prælium hostem superarunt: mortē oppetentibus ducentis: præter eos qui in francorū potestatem viui peruenere. Venablus autem cu3 aufugisset: paulopost in suspitionē veniens a suarum partium anglis capitis supplicio afflictus est. Per eam tempestatem borbonius dux corboliū & vicennas data præfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiā excurrēs abactis multis pecoribus: aduersante maxime comite lucemburgo prædam incolumis abduxit

Sanctum quoq; Dionysiū nocturnis insidiis ceperūt Iohānes nothus aurelianēsis & Petrus de rupeforti angl s inde extrusis. Vbi conseruādi oppidi causa Petrus cum præsidio mansit: abeunte iohāne notho qui aduersus anglos copias compararet. Moleste enim hostis ferebat in cōspectu fere parisiorum habere loco munitissimo militem francū. Propterea contracto validissimo exercitu ex parisio mouēs sanctum Dionysium circūuallat. Cōuenerat ex finitimis agris in oppidum ingēs rusticorum turba: qui vna cum præsidio muros tuebatur sperans venturū eis a iohāne notho subsidiū. Atq; equidem iohānes ipse milite stipatus ad pōtē meulanū iā ve

erat cum certus factus est quasdam anglorum turmas ex gisortio iter ad sanctũ dyonisium facere easq́ȝ ducere mathagonam & Thomam kyrielum. Eam ob rem ipse assumptis Ioheaco bueiloq́ȝ & Ambrosio de loro: hosti obuiã pergens anglos partim cedit: partim q́ȝ capit: & mox ad pontem vnde venerat cum præda reuertitur.

Eius autem põtis atq́ȝ arcis ad caroli ditionem conuersio recens erat: procurata quidem a rãboello & petro iallardo viris nobilibus Erat a muro prominẽs ad amnem sequanam latrinã in quam cõscendentes, locamus ferranduſq́ȝ piscatores viam francis fecere: seducto pecunia custode anglo qui põtis tutele erat præpositus. Fallendi angli auctor extitit francus quidã cui nomen erat imperator Ponte recepto ii qui in arce erant deditione facta liberi abierunt. Interim dum Iohãnes nothus aurelianensis apud pontem meulanũ moratur durior indies erat sancti Dyonisii obsidio: ita vt desperantibus auxilium obsessis cum nec esset vnde militi stipendiũ solueretur nec multorum dierũ commeatus adesset: Petrus de rubeforti viginti dierũ inducias cum hoste constituit vt si intra eosdem dies suppetię a carolo nõ venirẽt oppidum hosti permitteret. Per has obsidiõis angustias viri cœnobite monasterii diui dyonisii miserti fortune obsessorum in stipendiũ militi argenti marcas quadrigẽtas libere contulerunt. Interea dum subsidium expectatur angli non ignorantes quid aurelianensis noth⁹ de suppetiãdo obsessis appararet fossam sibi circundant in quam ex fluento quod extra oppidum est tãtam diuersis riuulis aquam deriuant vt ad castellum quod maiori ecclesię vicinum est redundaret extructis quattuor firmissimis propugnaculis quibus adorientes se arcere possent. Exactis induciis cum subsidii spe destitutum se petrus intellexit deditionem fecit militeq́ȝ vita fortunisq́ȝ saluis eduxit. Recepto oppido anglus muros munitionesq́ȝ deiecit preter easq́ȝ que ad monasterii tutamen pertinebant. Parisiani vero anglo parentes cum crebris incursionib⁹ se a francis premi grauiter ferrent vilbium anglum qui apud põtisarã in presidio erat orant ciuitatis custodiam recipiat. Qui põtisare cõstituto sibi vicario Parisium cum bona anglorum manu se contulit. Nec multis post diebus per vilbii absentiam Pontisarenses anglos exosi ad Caroli partes considerationem suam conuerterunt. Igitur die vna egrediente præsidio quod apud eos erat siue vt frumentationem faceret siue vt ex hoste spolia predasq́ȝ reportaret: cum paucissimos in oppido cum suo prefecto Iohanne ripello relictos esse animaduertissent: ipsi sumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos sine vlla tumultuatione comprehendunt. Præter tris qui cum ribello in proximam portam euaserant Vnde tegulis lapidibus iactis postq̃ frustra se tueri considerant in pontisarentium potestatem transiere Qui confestim accito iohanne insule adę domino hominem orant oppidum burgundi ducis nomine custodiendum recipiat. Consulto duce Iohannes Pontisaram in custodiam accepit. Iam enim intercesserant collocutiones componẽde pacis conueneratq́ȝ vt ad diem predefinitum legati attrebatum mitterẽtur reconsiliationis faciende potestatem habentes. Quamobrem anno salutis Millesimo quadrigẽtesimo trigesimo quinto Attrebati pacis tractatores consedere. Imprimis affuit cardinalis sancte crucis romanus legatus ordine cartusiensis nicolaus nomine cardinalis ciprius: quos episcopi sex comitabantur & abbas veselaus: Caroli oratores fuere borboniorum dux comes richemontus conestabilis: Remorum archipræsul cancellarius vindocinensis comes regii hospitii primarius magister. Christoforus haricurtus. Adã de cambray parlamẽtei senatus primarius præses Guiller

Liberalitas religiosorum in obsessos

Cõuẽtio apud attrebatũ vbi pacis leges cũ burgũdo posite sunt

mus quadrigarius parlamenteus conſul eccleſie pariſienſis decanus & alii permulti
ex francorum nobilitate non obſcuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; &
barri oratores Anglorum legationis hi principes conuenerũt cardinalis viceſtren-
ſis: Eboracenſis archiepiſcopus: Comites hontitonus & ſuffortus & nõnulli ex di
gnitate eccleſiaſtica viri cũ per multis anglie nobilibus. Burgundionuȝ ducis hi pri
mores fuiſſe traduntur: Leodi⁹ cameracenſiũ & attrebatenſiũ antiſtites Nicola⁹ rauli
nus ducis cancellarius: gheldrenſis ſtampenſis: ſancti pauli vãdemõtenſis niuernen
ſiſq; comites: & alii inferioris nominis proceres quorum frequens numer⁹ erat pre
ter flandrenſium oratores. Cõſidentibus pacis gratia cuiuſq; partis legatis tametſi
ſancte crucis cardinalis plurimum eniteretur irritatos preteritis bellis animos ad cõ
cordiam pacemq; perducere nulla ratione anglorum pertinaciam flectere potuit vt
cũ carolo frãcorum rege paciſcerẽtur. Sed cõſilio abierũt re infecta promittentes ſe
alia aliqua die conuenturos Abſentibus anglis cardinalis nõ propterea cœptũ prę
termiſit de burgundi cum carolo reconciliatione mox afferens mentionẽ. Quæ res
ſicut grata oratoribus fuit ita finem habuit optatum. Nã poſtq̃ nicolaus raulinus
burgundus cancellarius ſui principis nomine longã orationẽ habuiſſet multa ediſ-
ſerens que a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberentur (q̃q̃ oĩa
in rem ducis eſſent) nihil de petitis detractatũ eſt: Itaq; pleraq; loca burgũdiæ finiti
ma quæ regis cãpaniam verſus erãt ad ducis ditionem puenere. Artheſio quoq; ad
iuncte ſunt. Ambianis ciuitas corbia mondeſiderius perona ſanct⁹ quintinus & ab
batiſuilla cũ pontiuiaco & bolonie comitatibus: Quas terras ſub caroli iperio par-
lamenteiq; ſenatus ditione dux poſſideret Eas aũt ciuitates quas poſterius nomina
uimus quæ ad amnẽ ſommonobriã ſite ſunt redimere carolus poterat quadringẽ-
tis aureorum milibus. Fuere alie ad pacẽ conditiones que quandoquidem abſolu-
te hacten⁹ non ſunt nec eas perficiendi ſpes vlla manet: mortuis principibus ſilẽtio
a me pretereuntur permulta ſiquideȝ cõcordie gratia franci oratores admiſere quę
ſi completa omnia fuerint quemadmodũ carolo oneri erant: ita honori atq; maie-
ſtati eius forent indecora. Sed reuerã reruȝ omniũ ea turbatio & calamitas per id tẽ
pus fuit vt iuri regio aliquid abnuendum eſſet. Si eni ab anglis burgundus non diſ
ceſſiſſet longe difficillimum carolo erat vtrunq; hoſtẽ peruicere. Et philippus bur-
gundus anglorũ ſuperbiã veritus quos ſibi aliquando dominari formidabat libẽs
ab eis ſeceſſit. Rebus feliciter cõpoſitis oratores in legati romani cõſpectu iurant illi
bata ſeruare quæ de pace dicta diffinitaq; extitiſſẽt atq; ita pax per caduceatores ma
Mors yſabelle caroli matris. gna omniũ exultatione vulgata eſt. Moritur eodem tempore yſabella caroli ſex
ti vxor fortunis (ſi reginam conſideres) tenuis & pauper Quippe q̃ ſub anglorũ pri
cipatu degẽs eorũ arbitratu vitam agebat priuate fœmine nõ ab ſimilis patientiſſi-
ma quidem & ad tẽporis qualitatem ſe acõmodans Nulla re magis irritata: q̃ ꝙ ca
rolum regem eius filiũ inceſto cõcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobi-
liſſime mulieris quattuor tantũ comitibus naui aduectum apud ſanctum dyoniſiũ
ſine vlla pompa ſepelitur. Liberatur eiſdem diebus renatus dux barri qui apud di-
uionem burgundie primarium oppidum a Philippo in cuſtodia habebatur. Ex eo
tempore ſolus hoſti anglus erat aduerſus queȝ franci belli gerarent Igitur apud põ
tiſaram agente coneſtabili & cũ eo aurelianenſi notho illo ſe cõtulere cũ quingẽtis
equitibus (philippi iuſſu) domin⁹ de ternãdo & ſymon lallanus ſtrennuus aurate
militie eques: quibus põtiſare relictis coneſtabilis ad ſanctum dyoniſium ab angliſ

desertam proficisci constituit: oppidi instaurãdi causa. Qua re comperta: anglus ex parisiis obuiam pgens: a conestabili (francis a pontisara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum pontẽ qui non procul a sancto dionysio ad sequanã pertinet vbi quadringenti angli periere: multis cũ thoma belmonte militũ præfecto captis. Prælio fœliciter gesta conestabilis sanctum dionysiũ occupat. Et turrim quæ veneni nomen habet in quẽ aliquot ex fuga angli se receperant circũsepit. Ibiq; relictis qui obsidionem cõtinuarent: cũ certum haberet quosdã parisianos ciues pertesos esse anglorum dominationis: atq; cupere carolũ sibi regem adciscere: assumpto aurelianẽsi notho: aliisq; militũ ductoribus: per possiacũ noctu sequanam transmittẽs ad cartusienses qui extra diui michaelis portã sunt: castra admouit. De cuius aduẽtu clam prædocti michael lailerius/iohãnes fontanus & aliquot alii ciues cũ illuxisset: populum in hostem cõcitant: ad quos confestim cõuenientes thomas pigacheus/iohannes de sancto benedicto/nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter suos nominis: anglos partim cædũt: partim fugant capiũtq;. Quorũ pleriq; sancti dionysii portã occupare frustra nisi sunt. Nã ferreæ cathenæ quæ p omnia fere viaruз vrbis compita erant ptenus transuersum tensæ sunt & inter hosti prereptũ. Ad hoc ex fenestris & tectis ædium nemo nõ in diffugientes anglos saxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viã inuentũ hostẽ armis adoriebãtur. Morinorum autem episcopus qui anglorum se cancellariũ gerebat: cũ vilbio & mohiero mercatorum præposito populi seditionem declinãtes: in sancti antonii propugnaculum se citissime receperunt: fugientẽ præpositũ dum pistor quidã amicus illi & perfamiliaris vt eũ populo reconciliaret reducere conatur a præposito vibrata in eũ hasta occisus est. Exaudito qui in vrbe erat clamore conestabilis & qui cũ eo franci erãt: alii porta sancti iacobi refracta aliis supatis muris: pleriq; nauib⁹ quas in flumine sequana repererunt in vrbẽ peruadunt: nulla cæde facta. Sed ppugnaculũ quo se hostis tuebatur obsessum est. Ex quo iamiam mohierus delapsus apud pontem charẽtonum diffugerat vbi a suis proditus in potestatem venit dionysii de chailli equitis franci a quo nõ multo post precio redemptionis accepto liberatus est. Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turriз veneni apud sanctũ dionysiũ a frãcis obsessam tuebatur: anglorũ partes pertinacissime secutus. Huic vt fidem facerent franci parisiorum deditionis auũculi mulaз illi repræsentãt. Qua cõspecta barichanteus spem euadẽdi capiẽs: e turris pinna in subiectam se fossam præcipitat: vbi ab iis qui rure in oppidũ cõuenerant sine mora trucidatu/atq; ita turris recepta est: & qui in ea erant vel occisi vel capti. Pacato parisiorum tumultu: angli qui propugnaculum obtinebant salutem desperantes de deditione colloquium habuere. Itaq; loco cedentes abire liberi permissi sunt: irridẽte eos plebe q̃ nõ per ciuitatẽ: sed foras muros facerent iter. Confirmatis in caroli fide parisiis: conestabilis ad creolium mouẽs postq̃ quindecim dierũ obsidionẽ frustra fecisset: inde abiit & sancti germani in laya arcẽ recepit: data præfecto vt illã dimitteret pecunia. Eodẽ anno qui erat christianæ gratiæ quadringẽtesimus.xxxvi. supra mille Ludouicus caroli filius viennensis dalphinus Margaretã scotorũ regis filiam vxorẽ turonis accepit. Neq; post dies multos angli pontisaram cepere: francis extrusis. Erat enĩ tum hyems horrida: & oppidi fossæ glaciatæ: & altissima niue terra albicabat. Igitur ãgli niuis beneficio admoniti lintheis candidis se amicientes in ipa niue cum debuissent: fallentes oppidanos: in fossas gelu cõcretas dimissi: inde in muros atq; oppidũ repente inuaserunt;

Cædũtur ãgli

Parisiani francos admittũt

Pontisara ab anglis capit

negligenter excubantibus francis:qui tametsi venturos in se anglos accepissent: tñ neqꝫ vigilias facere:neqꝫ fessarũ glaciem effringere curauerunt.E põtisara se vix saluum proripuit iohãnes villerius & varẽbonus burgunde cohortis ductor Fratres autem duo ex genere nõ obscuri ludouicus atqꝫ indetus cognomẽto guitri portaꝫ q̃ daucri nominatur cũ aliquot ex suis occupãtes:postq̃ diu viriliterqꝫ anglorũ oppugnationem ptulissent: subsidii spe defecti salui permittente hoste abeũtes portã reliquere duobus tantũ ãglorũ potestati pmissis quos graui nescio quo crimine delatos capitis amputatione affecerũt.Cepere præterea montẽagri & castella quedaꝫ que omnia paucis interactis diebus franci(ere præfectis impartito)receperunt. Missusqꝫ a carolo conestabilis ad castrũ laudunum locum expugnauit.Cepit deinceps nemorsum & deinde monsterolũ ad amnem yonem obsedit:ad quam obsidioneꝫ veniente carolo confestim oppidum vi receptũ est & mox arx in quã thomas guerardus anglus cõfugerat Caroli se potestati summit data prefecto facultate abeũdi

Calisiũ a burgũdo obsidet̃

Philippus item in burgundionum dux anglos calisium occupare permoleste ferẽs ꝙ & sibi inimici essent & ad aliquid a finitimis surripiendũ promptissimi grandi ex flandria presertim exercitu cõtracto calisium obsidere maturauit Vbi post menses duos consedisset preliis compluribus militariter perpetratis tumultuanteflamingo exercitu vix a suo duce flandrenses tẽperauerũt indignati ꝙ tanto tempore domo abessent presertim in quotidiano periculo agẽtes.Itaqꝫ occiso iohãne horno nobilissimo equite quẽ philippus peramabat ipsi dimissa obsidione & philippo cũ paucis relicto nullo ordine flandriã petiuerunt.Laboris siquidem impatiens flandrus ẽ & crapule assuetus in armis non durat.Dum nichilominus strennue agẽs cũ i se ꝓdeũtes anglos sustinuissent repulissetqꝫ cum ea quã habebat militum manu domũ profectus est. Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis in arthesium flandriãqꝫ icursantes mirũ in modũ grassati sunt.incendia predasqꝫ facientes Quos tandem burgundus miles adorsus calisium repetere coegit Tẽtauit quoqꝫ philipp9 crotoyum arcem ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationẽ fabricata cuius pfectus fuit iohannes de croyo.Sed mouentibus in eũ ex normannia ãglis relicta obsidione copias reduxit.

Frãcorũ militũ i humanitas Misera parisiorũ cõditio.

Eadem tempestate & fames & pestilentia parisios vexauit. Frumentaria enim mensura que est apud illos sextarius/libris turonorũ nouem venrubat.Et per agros tanta erat armatoruꝫ in agricolas impietas:vt vicis villisqꝫ desertis in ciuitatẽ confugerent nec erat illis anglorum q̃ francorũ melior conditio.Itaqꝫ in hospitali domo parisieñ. quæ dei nomen habet nõ pautiores fame q̃ pestilẽtia perire eam ob rem ciuitatis primores & in primis richemõthus alii alio se contulere tribus tantum ciuitatis custodiam relictis adã cãbracẽsi parlamenti primo presidente am brosio deloro prætore & simone carolo rationum regiarum præfecto quem cõputorum presidentẽ appellãt viris quidẽ auctoritate prudentia atqꝫ in regem fide præstantibus. Quibus inter cetera aduersa illum molestissimuꝫ maxime fuit ꝙ milites franci qui in præsidiis p munitissima territorii parisieñ.& finitimaruꝫ arciũ loca erant pecora sibi abigebãt ex agri coloni predas nos minus q̃ hostis facientes Neqꝫ huic frequẽti malo aliter q̃ prætio raptoribus soluto occurrere poterant/præsidio videlicet militũ destituti q pestilentẽ ciuitatẽ non incolebant.Itaqꝫ & agri coloni/& ciuib9 ciuitas prope deserta erat

Luporũ icurs9

Accedebant tot malis luporũ crebre in vrbem incursiones qui supra octingenta homines cũ per agros deuorassent i vrbanos quoqꝫ seuiebant Aduersus hãc beluã lege definitũ premiũ ẽ vt pro singulis

cepus ludis soludi viginti ex fisco captori soluerentur præter publicam erogatiõe͡q quam plebs sua sponte venatoribus impẽdisset. Nec defuit per id tempus philippo burgundo duci a brugensibus aduersitas quẽ ad se receptum clausis portis brugenses psecuti sunt multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius insulẽ ade dominus dũ oppidi portam effringere contendit:occiditur Quam temerariã seditionem ducentis rideorũ aureorum milibus apud ducem postea brugenses purgauerũt præter munera quę ei⁹ vxori isabelle portugallẽsi vt virum placaret cõtulere. Hec cum brugis geruntur:Carolus apud bituriges cõuẽtu habito pragmaticam sanctionem ad insequentẽ modũ basiliẽsis consilii ductus auctoritate cõdixit — Brugẽsiũ sedi tio

Apud basiliam eugenii quarti romani pontificis assensu cõgregato consilio/ ii quibus ecclesiasticam tueri dignitatẽ mãdatum erat leges cõmuni oĩm sententia rite digestas sanxerunt quas a carolo admitti missis ei⁹ rei causa oratorib⁹/ petierunt. Legum hęc capita fuere. — Pragmaticę sãctionis capita

Roman⁹ põtifex quoq͡z decẽnio generalẽ synodũ loco quẽ volet posthac congregato. Si negligẽs erit potestas esto patribus id designãdi Cõuocati cõsilii locũ nisi necessũ erit pontifex non mutato.

Basiliensis cõtiõis auctoritas & ipsius constantia decretorũ/perpetua esto.quæ nemo vnq̃ nec ipse romanus pontifex tollere infirmare/ aut transferre presumito.

Roman⁹pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atq͡z episcopales collegiatasq͡z aut eas quibus abbates prẽficiuntur/& ecclesiasticas dignitates que per electionem sibi deligere rectorẽ consueuerunt nemini reseruato. Preter eas que iure scripto vel romani principatus causa/sibi permittuntur Huic decreto nõ contrauenito. Si intercedet causa preter legem faciẽdi id apostolicis rescriptis exprimito.Idq͡z dum ad põtificatũ quispiã assumetur se seruaturũ iurato

Ecclesia pastore destituta:ii penes quos est eligendi potestas die & loco definito cõueniunto peccatorum suorum cõfessionem agunto & eucharistiam sumunto. Mox considentes premisso iureiurãdo nõ negligenter/non dolose/nõ timide/ eũ qui gerende dignitati sit ydoneus eligunto.Principibus fas non esto proquopiam commendendo molestis precibus/aut violenta comminatione premere aut cogere electores.

Electionis formam & electi merita cõfirmatores p̃lati inquirunto. Scribe & notarii moderatũ salariũ accipiunto.

Roman⁹põtifex quẽ sanctitatis normã pre se ferre oportet huic sanctiõi nequaquam derogato. Si cõtemnet & inde scandalũ exurgat ad subsequens vniuersale cõsiliũ deferatur

Electiones tametsi pro canonũ auctoritate legitime esse videbuntur si inde aut ecclesia aut patria vel respublica turbari formidabitur cũ huiusmodi electio ad romanum pontificem forte refertur & ea diligenter examinata nulla dici merebitur alteram electionem iis quorum refert indicito.Electum vero confirmari aut benedici ab alio q̃ ab eo q sine medio electo superior est fas nõ esto.Si in põtificis curia p̃sẽs electus erit a põtifice bñdictionẽ si volet recipito iuramẽtum postea suo prelato p̃stato.Sec⁹ q faciet cẽtũ aureorũ mulcta eũ castigato

Vniuersali synodo/eiusq͡z de initiõibus & decretis omnis catholicus etiam roman⁹ pontifex/eatenus obedito: quatenus fides & scismatum explodenda seditio postulat.

Quæ synodus/sancto spiritu autore vocata consedit eã/sicuti constantianę cõtionis patres definiere a christo deo autoritatẽ ꝓtenus obtinere cr edito.

Ecclesiis dei eos sacerdotes & pastores preficito qui doctrina sint & vita illustres vt creditum sibi populum sollicite instituant.& deo obedientem gratũq; reddant.

Expectatiuis ꝓpterea gratiis/vnde plurima oriri mala constat locũ eẽ nõ sinito

Beneficia(viuo eorũ rectore)nemini reseruato.Cum autẽ administratore vacabunt:eorum quibus conferre oportebit mores & merita graduati ne sint an sec⁹ cognoscito.

Decretum de theologo per quasq; metropoles præbẽdãdo ad episcopales quoq; ecclesias extendito.vt in illis ꝑbenda theologo cõferatur qui in aliqua generali academia decẽnem litteris operam nauauit:Beneficio donat⁹ verbũ dei predicato& ꝑ quasq; hebdomades semel atq; iterũ sacras litteras audire volentibus explanato. Negligẽti quotidiana ecclesie stipẽdia subtrahito

Porro de his qui gradu alicuius discipline prouecti sunt/hunc ordinẽ obseruato.Primũ post hanc sanctionẽ vacuum possessore beneficiũ doctori vel licenciato vel baccalario conferto.Duo deinceps que rectore carebunt bene merentibus clericis cõcedito.Quod his duobus successiuũ erit illud graduatus obtineto

Igitur scholastici gradu insignes sua nomina bñficiorũ collatorib⁹ dum quadragesima agitur scripta quotannis tradunto

Beneficiorũ preter hoc decretũ collatio facta inanis esto.

E locis que ab vrbe quattuor dierũ itinere distent in ius vocandi romam nisi in maioribus causis fas non esto

Qui dãno aut iniuria grauabitur/eũ qui ꝓximus est superior appellato: si tale est dãnum:quod per eius sententiam restitui possit.Alioquin si ad romanam ecclesiã iudex per exẽptionẽ pertinebit causam definiendam ad eũ qui eiusdẽ regionis ẽ iudicem(si metus abest) põtifex cõmittito.

A grauamine/aut interlocutione iudicis secundo non prouocato Eum qui frustra atq; inaniter ante latam sentẽtiã appellat quindecim florenis præter cetera litis impensas mulctato

Triennem alicuius beneficii & quietum possessorem non turbato nisi hostilitate metu/vel graui impedimento tardatus eris: ne per id triennium impetere potueris possidentem

Cardinales viginti quattuor tantum diuina & humaua scientia eruditos/annorũ trigita boni nõis & generis legitimi q̃ reipublice xp̃iane cõsulere possint/pontifex de suorũ fratrũ cõsilio preficito

De dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusuis collatis aut cõferendis nihil prorsus/sed neq; annatã/neq; fructuũ primitias/neq; vt vulgo dicitur deportũ põtifex exigito.Notariis & scribis mercedem/qui beneficium recipit soluito. Huius decreti preuaricatori pœnam symoniacis debitam infligito. Nichil præterea iuris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi adquisitum intelligat.

Clerici qui ecclesiarũ & diuini cultus obsequiis deputantur rem omnẽ diuinã & dei laudes sancte: distincte/& grauiter celebranto.Ad iesu nomen caput reuerẽter demittunto.Decanos & reliquos per ecclesias præfectos huius statuti præuaricatores castigato.

Consuetudinem qua inductum est:eũ qui in aliqua hororum choro affuerit oĩꝫ
distributionum participeꝫ esse tollito.Idcq; ad decanos & prepositos qui suarũ pre
textu dignitatũ rei diuine nõ assunt extẽdito.
Quo noueris dũ res diuina agitur p ecclesiã aut iuxta illã deãbulare aut cõfabulari
totiꝰ diei quo hoc fecerit distributionibꝰ priuato
Iterũ vero ĩ hoc ipso delinquẽtes vnius mẽsis sti pẽdiis mulctato
Tabulã vbi designentur ii q definitis hebdomadibus sua officia exequi debebũt
in choro appẽdito.Negligẽti totiꝰ diei stipẽ delegato.
Fidei symbolũ nõ trũcato sed adverbũ absolute decantato
Camœnas vulgi in ecclesia canere laicos prohibeto
Rem diuinã quã missam appellamꝰ sine ministro nũq̃ celebrato Dũ eã facis vo
cẽ exaltato:q̃ a circũstantibus exaudiri possit.Secus agẽte corripito.
Canonicos qui se creditoribꝰ obnoxios ita cõstituũt vt si statuto die debito se nõ
absolueris interdicto rei diuine cohibẽtur a stipẽdiis ecclesiis toto trimestri abstinẽa
to.Nec quicq̃ inde/q̃diu diuinis abstinebũt percipiũto.
Solennibꝰ diebꝰ dũ maior missa fieri debet/capitulũ nõ cognito p integrã alios
quin hebdomadam transgressores quottidiana stipe priuato.
Spectacula/ludos/ comessationes/choreas/nũdinatiões ludibria/& laruatas perso
nas icedere ab ecclesia & sacris locis arceto.Cõtẽptorẽ clerũ trimestri prouẽtu absti
nere iubeto.Reliquos cẽsura ecclesiastica cohibeto
Clerico cuiusuis statꝰ cõcubinã fouẽti a secũda huiꝰ sanctiõis promulgatione nõ
resipiscẽti/bñficiorũ suorũ perseptione mẽses tris interdicito. & eos fructꝰ in eccle si
arũ vnde percipiuntur vtilitatẽ impẽdito.Hãc aũt cõstitutionẽ in synodis & capi
tulis promulgari quotannis iperato.Nec minus laycos admoneto nullum preter
legitimã vxorẽ turpi copula cõtingere
Excõicatos ante latã sentẽtiã & reuera denũciatã nõ vitato.Nisi iã notoria exco
municatio erit que nõ valeat ignorari
Nulli omnino gẽti cõitati vel loco sacris interdicito:nisi p semet/aut per priua
tos aut officiales id est p suos magistratus culpaꝫ admisit.Iniquũ siquide est ob vni
us cuiusq; priuati hois delictũ ferire isõtes
Nulliꝰ litteris quibꝰ quẽpiã bñficio aut suo iure se abdicasse narratur/ nisi testibus
aut fidei documẽto id factũ eẽ cõstet credito
Hec cum carolus satis enucleata digestaq; esse cõperisset.Indicto apud bituriges
consilio pragmaticam quam vocant sanctionem tulit. Eamq; in parlamenti se
natu promulgari mandat:anno christiane pietatis.cccc.xxxviii.supra mille nonis iu
lii. Quam regiam(autoritate basilieñ.synodi)factam constitutionem qui deinceps
fuere romani pontifices nõ secus ad perniciosam heresiꝫ execrati sunt q̃ eaꝫ nemo
põtificũ dissoluto basilieñ. conuentu ꝓbauerit.Vetustissima enim cõtẽtio de vni
uersali consilio & romano pontifice vtrum maius sit hactenus inter ecclesiasticos
perseuerat. Quo mea sententia factum est vt generales synodus cogere pontifi
ces detractent formidãtes suam tam late patentem(ne dicam vsurpatã)auctoritatẽ
consiliorum decretis cohiberi.Itaq; est ea hodie illorum sublimitas & amplitudo:
vt parui habitis regibus.Licere eis omnia glorientur.Neq; quippiam ad pontifica
tum mea etate venit:qui dignitate adepta non statim suos nepotes magnis opibꝰ
& principatu donauerit.

Eodem anno richemontus meldim ciuitatem post quindecimum obsidionis di

Meldis capit. em multis anglis intereptis expugnat. Mercatum aute in quo erat validuum præsi dium hostis fortissime tutatus est. Aduenientibus præsidio dorceto comite atq tal leboto qui nacta in flumine matrona naui in mercatum nouu præsidiu induxeru post biduum inde abeuntes. Ceterum diligenti oppugnatione attriti angli: suis for tunis saluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cu rex parisii esset accito ri chemonto eum cu ingenti exercitu in normaniam mittit: que mox secuti sunt aleco nii dux iohanes & andreas lauallus marescallus multis armatis stipati. Hi omnes

Abrinca abrincas petentes ciuitatem obsident. Est aut vrbs incole mediocriter edito ad oc ceanum britannicum sita normannorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti con sedissent dorsetus comes dominus de scalis/ & Tallebotus anglorum præfecti freqn tibus copiis contractis ad vicum sancti leonardi duobus tantu passuu milibus a fra corum ca stris distantem sua castra admouere non procul a gilberti ponte q supra sceam amnem inter vtrunq exercitum erat. Vbi no pauca leuia vtrinq prelia com missa sunt aliis sceam transmittere conantibus aliis transitu prohibentib9. Tandem conspicientibus francis amne superato anglus in abrincas euasit Qui mox eruptioe in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci aut mutato loco potorsonem ver sus castra reduxerunt. Sub his diebus sanctam susanna buellus/prodente eam an glo noctu cepit: que cu ad alenconium ducem pertineret buellus tamen sibi inuito duce obtinuit. Non satis carolo fortuna fuerat inimica nisi a filio quoq pientis

Ludouici i pa trecoiuratio. simus offenderetur pater tot per superiora tempora turbationibus vexatus Ludo uicus erat ei filius dalphinus vienensis/qui traditus a patre marchie comiti liberali ter imbuendus postq adoleuit preceptoris eruditionem aspernatus nyortum se re cepit: Accersitoq iohane borbonio & iohane aleconii duce adiecta tutela / libere se posthac viuere professus est: quippe q & etate & rerum cognitioe ydoneus esse sibi videretur negociorum regni administratione gerere. Addebat ludouico animos ipse dux atq antonius chabannus Iohanes de rupe pictauiq senescallus : petrus de ambasia: & alii complures nouaru rerum percupidi q aliquot ia ciuitates ad defecti onem sollicitare ceperut. Nam ii omnes coiuratione pictauis facta ludouicum a pa tris comunione maxime aduertebant Quorum cospiratio praguería dicta est Ea re per marchiq comitem carolo delara cofestim ad ciuitates scribit ne dalphino eiusq sectatoribus audiant neve eos ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores ex nyorto ad sanctu maxentum progredientes arcem(iaqueto quoda proditore)ex cipiunt: atq in oppidum cœnobiuq couersi loci dominam fortunis omnibus spo liauerunt idem cœnobio facere festinantes. Verum iohannes sachetus oppidi mu niceps cum tribus & viginti suarum partium studiosis vectibulum quod crucis ap pellatur tandiu aduersus dalphinates defensauit donec ex pictauis vbi carolus age bat subsidium impetraret. Abbas quoq & cenobite obseratis ecclesie portis for nicem conscendentes testudine fracta in hostes saxa deiiciebant Qui audietes re gem ad se cum copiis proficisci/prædis abactis diffugere Carolus aute hora noctis septima cum venisset laudata abbatis diligentia/monasterium prouetibus atq pri uilegiis donauit Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimum suppliciu subie rut His ita gestis carolus nyortum adoritur. Vnde mox ad borboniu duce se pro ripuerunt dalphinantes. Quapropter nyortéses nulla rebellione adhibita carolo se dedere. Captus in arce est iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim

dissectus. Cognito quod dalpinum cum suis dux borboniorum recepisset consilio rum particeps factus: Copias in borbonienses carolus ducés: complura loca cepit: multis regionem damnis afficiens. Hec agente carolo dalphinus sanctum Por sanum occupat belli fortunam experturus. Rex vero nunc rioné nūc claromótez incolebat: borbonium agrum incursantibus suis. Hec ciuilis pestis sexto postq̄ ceperat mense intercessore comite deu quieuit. Dalphino in patris gratiam redeūte: q postea apud regem vixit. Cōspirationis autez auto res venia a carolo impetrata & regio diplomate firmata quiq; in suas domos abierunt. Per hos dies obsidentib⁹ harfleum anglis franci duce notho aurelianensi. valida manu motientes cum anglorum munitiones penetrare nō potuissent harfleum tandem presidio saluo & monstiuilariorum hosti permisere. Atq; eodé anno carolus aurelianorū dux qui post blāgianam pugnam in angliam ductus quinq; & viginti annos in custodia āglie regis fuerat solutus est quatercentum aureorū milibus pro ipsius liberatione numeratis Hic cum in sancto audomaro reuersus ageret philippi ducis burgūdie neptem maclam cleuensis comitis filiam desponsauit multis a duce donis honoratus. Eodé tempore egidius de raya francie marescallus sortib⁹ vsus plerosq; infantes peremerat quorum sanguine futura auspicabatur principatū affectans. Qui britonum ducis iussu cōprehenditur: & mox veritate maleficiorum per petrum hospitalē ducis cancellariū comperta duplici cruciatu eodem fere momēto afficitur. Extabat ad tormenta furca ad quam egidius illaqueatur scabello supposito cui pedibus adniteretur. Circum quem accenso igni & scabello deiecto confestim strangulatur & vritur

Harfleū ab anglis capitur.

Liberat dux aurelianensis

Egidi⁹ de raia

Est rupes in inferiore normaniam instar insule in mare prominens interdiu bis atq; noctu estuariis maris trib⁹ partib⁹ alluta quā grauillā incole vocant eam girardi villam primo dictam fuisse accepi eam cū alternis expugnationibus franci angliq; diuersis temporibus possedissent angli tandé instaurāt valide illam munientes vt pote q̄ inexpugnabilis eē fortificatione facta videretur & quā deinceps validissimo presidio tenuerūt. Et franci quoq; eodem exéplo louuerium diu desolatū a normānis oppidum: auctoribus potono Salzardo & anthonio chabano muniunt nongentis milibus præsidio adhibitis Extruxerunt præterea ad sequane ripam ligneuz propugnaculum quo rothomagum nauigio adire eos qui supra aduersum amnez incolebant impedirent. Cōchas item petrus bressayus & floquetus dedentibus se anglis cepere. Et katherina caroli septénis filia philippi ducis primogenito desponsata est vt que inter principes beniuolentia cōuenerat sacro nuptiarum fœdere perduraret. Est in vasconia oppidum tartas non ignobile ad dominuz de albreto spectās id cum franci tenerent burdegalus senescallus cū captabusso & quibusdam anglis circūuallauit: Contritis tandem in obsidione mensibus fere septem interueniente albreto ad insequenté modū cōuentū est. Oppidum in francorum potestate permaneret Carolus albreti filius in eo prefecturam gereret fidem tamen daturus burdegalo senescallo nullam se vim aut bellum ex oppido aduersus anglos illaturum: liberum anglis in oppidum ire rediréq; negotiandi causa. Francis quoq; permissum esse burdegalę aliisq; locis anglice ditionis cum anglis mercatoruz more cōuersari has cōditiones si carolus aliquando obseruare nollet licere illum tertio ante præteritas conditiones mense id marescallo prædicere infra quod tempus: si franci prælio superarentur locum dederent. Sin contra: oppidum sibi possiderent. Carolo interim qui minori ętate esset aliquot ex francis anglisq; cōsultores designarent

Tartas

Re vt ſcripſi confecta quiſꝙ quo voluit digreſſus eſt. In campania nonnulle frã
corum cohortes cum per ſummam iniquitatẽ per agros palantes omẽs paſſim ſpo
liarent:Carolus rex trecas petit:& in primis borboniũ nothuꝫ crudeliter armis abu

Stipendium militibus aſſignatum vt vicis relictis arces incolerẽt.

tentem in amne alba extinguere iubet.Pleriſꝙ militum præfectis par facientibus of
ficio amotis decernens milites poſthac vicis relictis vrbes vel arces icolere & eis ſti-
pendium ex publico dari:quo ſine iniuria quietiſſime alerentur. Ordinatis apud
campanos rebus cum per picardiam ſimile Carolus effeciſſet:creoliũ mittit coytiuũ
mareſcallũ & hyrum qui arcem oppidumꝙ ad eã partẽ que bellouacos ſpectat ob
ſiderent:ipe vero p ſiluanectum viam carpẽs ad alterã fluminis yſare ripam caſtra
admouit reliquam oppidi partem obſidẽs. Fuit illic oppugnatio frequens & ali-
quot locis tormẽtorum iactu muri deiecti quo interdũ franci cõſcedentes manu cũ
hoſte conferebant cõſpiciente eos rege Quapropter colloquio cũ francis de dedi-
tione habito guillermus poytus oppidi prefectus libere cum ſuis abire permiſſus/.

Creoliũ capit

arcem oppidũꝙ reliquit. Creolio recepto:ad ſanctum dyoniſium veniens caro-
lus inde pontiſaram copias omnes admouet in cœnobio maubuſſono quod mille
ab oppido paſſibus diſtat diuerſatus. Reliquo exercitu veteres macerias quæ e regi

Põtiſara obſidetur.

one oppidi paſcua verſus ſunt occupãte.Quod ſi qui in preſidio erant aduertentes
ſtatim oppido erumpunt cœnobium vbi carolus agebat impetentes Fit igitur vtrĩ
ꝙ atrox prelium ſed ſedentibus anglis franci ad pontem vſꝙ ad propugnaculum
quod in eo hoſtis extruxerat anglum pſequũtur.Ibiꝙ ſubactis foſſis & palis humo
defixis:nocte illa ſe cõtinuerũt donec ex pariſiis deductis nauibus amnẽ yſarã q op
pidi muros preterfuit tranſmiſerunt eatenus qua diui martini cœnobium extitit:
quod ioachinus roaldus thealduſꝙ valẽpargnus cum aliis quibuſdam feſtinanter
occupant.Foſſis per gyrum cœnobiis perducti cum oppidũ fere hoc modo circum
ſeſſũ eſſet franci propugnaculum pontis angli eiecti capiunt.Libera erat porta quæ
Rothomagum ducit qua ingredi hoſtis egrediꝙ poterat ita vt per eam tallebot9
ſepe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ ſuis importarẽt francos nonnũꝗ ad pugnã
prouocantes. Sed loco ſe mouere ordinemꝙ deſerere temerarium eſſe ducebant
frãci quorũ maxime ſollicitus Carolus erat diligentiſſime omnia prouidens ꝗ ob
ſeſſoribus conuenirent.Nam per ambroſium delorum pariſiorũ pretorẽ ingenteꝫ
commeatũ ad ſuos per amnem ſequanã yſarãꝙ importare fecit: hoſte maxime in-
uito atꝙ ſummopere repugnãte.Quod cum prohibere dux eboraceñ. Tallebotuſ-
ꝙ non poſſent per Poſſiacũ vbi regem comprehendere Tallebotus ſperabat / iter
faciens cum oppidũ penitus poſtulatus eſt vna cum eboraceñ.duce in normanni-
am ſe contulit/relicto apud pontiſaram cliptono equite anglo cum fere mille arma
tis quibus eboraceñ.fidem abiens dedit de ſubſidio obſeſſis ſtatuto die conferendo
Digreſſo duce carolus accerſitis præfectis qui per vicos finitimos inſtatione erant/
tormentis muros quatere cœpit.& templum diue marie quo ad propugnaculũ ho
ſtis vtebatur(quia prope muros extrinſecus erat) expugnat Et tertio poſt die oppi-
dum circũquaꝙ oppugnare iubens magno omnium militum animo nixuꝙ exu-
perat occiſis quingentis anglis captoꝙ cum aliis multis prefecto.Ex francis quinꝙ
ad ſummum deſiderati ſũt.Laudatus eſt in primis coytiuus admiraldus qui ad ob
ſidionem atꝙ expugnationem ſingularem operam nauaſſet nomen quoꝙ ſibi cõ-
parauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies prefectus erat
obſcurus antea & mox induſtria atꝙ diligentia regi acceptus.Ea victoria bene for

tunatus carolus parisium veniens a ciuibus magna celebritate exceceptus est. Eadē tempestate Iohannes floquetus quorundam ciuium ope adiutus ebroicas cepit ꝑforato ab aliquot incolis muro: per quem floquetus est admissus. Et licet in mercatum confugientes angli se turribus tignisqꝫ circūfulsissent: mox tamen partim interempti: partimqꝫ capti aut clam (reserata ciuitatis porta) elapsi sunt. Subiciā vnū quod militem cautum reddere possit. Ex pōtisara cum nō pauci captiui in arce quę coruila dicitur non longe a carnoto in vinculis haberentur vnus ex eis vt reliquorū redemptionem procuraret dimissus: franciscū aragonensem qui anglorum partiuꝫ erat conueniens narrat ꝙ negligēter castellum a francis seruaretur facile factu eē arcem occupare: predari que in ea essent & inde vinctos eximere. Re cognita frāciscus cohorteꝫ non procul a loco in insidiis noctu locat. inde cū illuxisset quattuor ex suis habitu rustico indutos pomorum saccos raporumqꝫ oppletos hūeris tāꝙ venales importare in castellum mandat: qui nullo prohibēte arcum igressi (pars eīn præsidii loco aberat pars adhuc somno tenebatur) in cubiculum prefecti euadunt: eūqꝫ dormientem comprehendunt & mox ex insidiis ꝓrūpiēs se hostis arcem & quæ in ea cōperta habuit occupat. Atqꝫ ita solutis captiuis reliquam prædam rothomagū traduxit. Ignauię pœnas digne luit qui inimico proximus sibi diligenter non cauet. Enimuero perire aliquando toti exercitus sibi nimiū indulgētes/ & non attendentes quid hostis moliatur. Anno insequente qui fuit christiane gratie. cccc.xlii. supra mille tallebotus mille quingentorum delectorum anglorū ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a frācis tenebatur castra ponens: in colle ꝙ pollettus ab incolis dicitur cōsedit extructa ibi lignea grandi admodum turre quam multis tormentis & machinis bellicis cōmuniuit vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelā carlorus maresius trecentos secum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis post diebus iohānes aurelianēn. nothus cū circiter mille armatis veniens post locū militemqꝫ recensuit arturum de longauilla & thomam droynum sexcentorum manu militum stipatos ad vetus presidium adiūgens dieppa egressus est. Misit præterea carolus rex alterum subsidiuꝫ obsessis Cui prefecit thedoalum burgēsiū assignato illi guillermo ricaruillo cētuꝫ equitum prefecto firmata tanto præsidio dieppa franci Talleboto cum potenter resisterent: ipse paulopost abiit relictis ad obsidionem peragendā sexcentis anglis quibus præerāt guillermus poytus & Iohannes rippellaus Procedente tēpore postꝙ hostis ad dieppam pertinaciter sedet Ludouicus caroli filius viennensis dalphinas patris iussu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam dissoluende obsidionis gratia Qui secundum amnem summonobriam iter faciens obuios sibi excepit sexcentos supra mille milites qui ei in ea expeditione obsequerentur. Eorum primi ductores extitisse referuntur sancti pauli comes domicellus de cōmersi/ Gaucurtus/ castillionis lauali comitis frater: & eius castillioni dominus qui ad amnem matronem est. Accessione huiusmodi ꝓcerum instructior factus dalphinus abbatisuillam se contulit: quo thedoaluꝫ burgēn. ad se venire iubet. Is vbi aduenit consilio de re gerenda capto: thedoalum cum trecentis militibus premittit: qui ad anglorum castra cōmeatū inuehi ꝓhibebat ipse paulopost reliquas copias Dieppam ducit: vbi postꝙ militem ex labore paulisper recreatum habuit occidente iam prope sole sexcentum probe armatos ad collem vbi hostis considebat proficisci imperat. Fuit mox illa cōtinuo fere ymbre madens nec propterea erūpere in francos destitit hostis: ꝙꝙ acris

Nota

Dieppe obsidio.

pugna in munitiones ſuas regredi a francis cogeretur.Poſtridie dalphinus dieppã
mouens in collẽ polletũ in conſpectu hoſtium copias ſiſtit.Habebat enim fabrica-
tos ligneos pontes ad tranſmittendas foſſas quibus ſe anglus ꝑ ambitũ ligneæ tur-
ris circũſepſerat.Igitur ſecundo die poſtq̃ ad collem ſucceſſit põtes rotis prouectos
ad foſſas admouens mox ſigno dato oppugnare turrim feſtinat.Nec ſegniter hoſ-
tis obſtitit & inſilientibus in eum francis ſumma vi cõflictatur: hos ſaxis opprimẽs
alios telis ſagittiſq; vulnerans.Ad primũ cõgreſſum octoginta franci ceſi ſunt trecẽ
tis & ſupra grauiſſime ſauciatis.Quibus integri hortante ludouico ſuccedentes op
pugnationem nequaq̃ deſerebãt dalphini preſentia anglorũ quoq; odio vehemẽ-
ter animati.   Nec defuere dieppenſes.Qui baliſtarios ſexaginta educentes crebris
ſcorpionibus hoſtem ne e turris muro tuto propugnaret prohibebant.Eapropter
inſtãte atrociter frãco milite expugnata eſt turris trecentis anglis īteremptis/reliqs
captis cum guillermo poytto:Iohanne rupallo & taleboti notho qui in dieppẽſi
um poteſtatem venere.Qui autem france originis erãt omnes ſuſpendio affecti ſũt
cũ aliquot anglis q ante oppugnatam turrim dalphino cõuiciati fuiſſent.Tã firmo
propugnaculo diſſipato tormẽta que in eo erãt in oppidum dalphinus tranſtulit.
Laudatis militibus ciuibuſq; quorũ diligenti opera parta de hoſte victoria erat.De
dit itẽ oppidanis munera ad ſarcienda dãna que obſidionis tempore ꝑpeſſos eẽ co
gnoſcebat.   In ſequenti anno.M.cccc.quadrageſimoquarto de duorũ & vigin
ti menſium induciis inter franciæ angliæq; reges cõuenit permiſſa vtrinq; libertate
merces cõmutandi atq; ſe inter negociandi.   Per quod induciarum tẽpus ne mi-
les ocio torpeſceret ſicilie regi carolus ſuppetias tulit aduerſus mettenſes & quoſdã
Expeditio in mettenſes lotharingie incolas qui ei non parebant Admonitis mettenſibus obedire cũ dicto
audientes non eſſent eos Carolus circũſedit multis copiis & dalphini preſentia po
tens.Firmata obſidione/romanus imperator de heluetiis q̃ſtus ꝙ imperio rebellarẽt
Carolũ per bourgalemoniũ germanum inſignem equitem orat partem militum ſi
bi contra deſciſcentem a ſe heluetium cõmunicet.Ea res cum ingrata regi non eſſet
In heluetios dalphinum baſiliam cũ copiis mittit. aſſiſtente illi bourgalemonio fœderici militis
ꝑfecto.Dũ aũt viã pergit heluetiorum nõ cõtemnendam manum non longe a ba-
ſilea offendit:in quos cũ in hortos quoſdam ſe recepiſſent arma conuertens bour-
galemoniũ ante alios amiſit cũ aliquot aliis interemptũ. Fudit nihilominus hoſtẽ
& ad vnum occidit.Inde ad ſanctũ hippolytum mouens ſpe oppidi confeſtim op
pugnandi cum id fruſtra conatus fuiſſet habuit tamen ſibi obtemperantes oppida
nos.Sed francus miles ſuo more ex agris predas agens furentem gentẽ in ſe excita
uit:ita vt diuerſis locis conſociati heluetiorũ manipuli non paruam copiarũ partẽ
occiderũt.Igitur burgalemonio mortuo ſuiſq; partim occiſis dalphinus regionis
aſperitate cognita ad patrẽ qui apud nantium lotharingiæ primariũ oppidum erat
reuerſus eſt.Quo ſe contulit comes ſuffortus anglus ab henrico ad carolum miſſus
qui caroli filiã regi ſuo vxorem peteret.Neq; id comiti denegatum eſt   Præerat met
Ductor mettẽſiũ crudelis tenſibus iohannes vitotus barbarus & feris moribus homo Hic equo inſigni vte-
batur in cuius cauda aſſutum erat tintinabulum vt ingrediens egrediẽſq; ſæuus im
perator audiretur atq; cognoſceretur.Adeo quidem inhumanus vt ex ſuis aut ex
hoſtibns captum neminem prætio redimi ſuſtineret.Si autem compertum haberet
fœminas vrbe egreſſas de virorũ liberatione pertractaſſe eas nece afficiebat.Sed bar
bari crudelitatẽ vicit ciuiũ prouidentior modeſtia.Fatigati itaq; diuturna obſidio

ne mettenses regem muneribus placant:ducentis scutorum milibus belli impensas compensantes·Rebus ad hunc modum ordinatis:Carolus cathalaunum profect⁹ est. Sub idem tempus cũ ecclesie synodus basilie haberetur eugenius pontifex rõ manus cognito ꝙ patres q̄ consilio aderant eũ a pontificatu amouerȩ studerẽt: si nodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. Vnde basiliensis syno dus amedeum sabaudum qui solitariam vitã apud rapaliam viuebat in pontificeȝ quem felicem nominauit assumpsit.Interim mortuo eugenio cũ romani cardinales thomaȝ de susanna eugenio substituisset nicolaũ quintum eum appellantes orto ĩ ecclesia scismate Caroli maxime opera cõtentio sopita est cõcessa fœlici per sabau diam amplissima legati potestate. Per eosdem dies tametsi inter reges francoruȝ atq; anglie inducie procederent:Franciscus tamen surienus cognomento aragonẽ sis tumultuaria armatorũ manu feugeras que normãnie finitime sunt ad britanniã ꝑtinentes circũuentas cepit atq; populatus est.Qua de re britonum dux apud carolum per nũcios quest⁹ ostendit hanc in illum contumeliam ab hoste illatam esse in ducias illibate conseruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abstulisset. Querela ducis accepta carolus ad anglie regem & sombrecetum ducẽ iohannẽ ha uartum & guillermũ cousinetum ex suis aulicis mittit qui res ex feugeris induciaruȝ tempore a francisco surreptas repeterẽt.His responsum ẽ franciscũ aragonensem id non ex senten tia regis commisisse factum neq; regi neq; sombreceto placere. Quod vt carolo sombressetus persuasum faceret per nuncios idem significat petẽs vt ob eã rẽ nihil de induciis nouaretur.De accepta autem iniuria si oratores louuerium mitteret eodem venturos sombresseti legatos qui controuersiam pariter con ponerent.Id carolo cum gratum fuisset dies cõuentioni apud louuerium dictus est Ibi dũ oratores consultant interim de tollenda anglis pontisarcha fortissimo ad se quanã ĩ normãnia oppido Floquetus ebroicẽsis pretor vir bello strennuus consilium capit.Vector quidem quadrigarius solitus per id oppidũ iter crebro facere & eam ob causam anglis iam notus prouiderat animo eius loci presidium negligẽter agere neq; satis oppidi custodie attentum esse.Igitur rem a se frequẽter animaduer sam ad Floquetum iacobũq; de claromonte & dominum de maulgnio belli peritos defert.petitq; sibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negocium iuuent.Designantur imprimis duo qui singulis securibus desũptis lignarios se fabros simulantes vectorem comitantur Quos singulatim alii longo interuallo ne multitudo suspitionem faceret subsequũtur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponã que in suburbio est hospitii pretextu conuenere:Hui⁹ autẽ caupone hospes iniuriam supra paucos dies ab anglo acceperat.Quod non ignorans quadrigarius ab indignante ob iniuriam hospite cubiculum seorsum petit vbi ipse cum suis secreto diuersetur simulq; rem conceptam illi patefecit. Letus rei indicio hospes: opem quoq; suam illis pollicetur.Insequente nocte dominus de Bressy cum militum cohorte q̃proxime oppidum potest versus sancti Andoeni portum se ad insidias cõ ponit. Floquetus ad alteram pontis regionem quæ louuerium spectat cum iacobo claremontano & quingentis equitibus in vicino nemore se collocat Vector quadrigarius sub lucem insequentis diei cum vehiculo ad primam vsq; põtis portã cum simulatoribus fabris tantũ progressus ianitorem nomine appellat orans ianuam sibi reserari:ꝙ festinus esset merces importare quo eas vehẽdas receperat simul q; præmium beneficio pollicetur.fidem dans pro eis qui secures ferebant.Ianitor q̄

Felix sabaud⁹ papa.

vectorem notum haberet adhibito secuz anglo portam recludit.quaz moxvector ingressus vehiculum ibi sistit simulansq; ex marsupio nūmos in mercedez anglo de promere.vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex industria permittit quem nūmum vt humo leuaret dum ianitor procūbit vector exerto pugnione cōfodit iivero qui fabri putabantur ad secundam portā interim cum processissent:anglum interimunt moxq; ex insidiis.Floquetus aliiq; milites properantes oppidum arcemq; hostiliter vociferantes inuadunt omni presidio vel celo vel capto cum ad eam horam non aliter :q̄ securus quisq; obdormisceret inter captiuos comprehensus est comes fauquēburgus diues anglus.Ea res anglorum mirum in modū contristauit.Quibus ne paci precluderetur via carolus que capta erant reddenda censuit: si feugeras restituerent.Id ad sombressetuz referentibus anglis vtriq; legati ad cœnobium quod bonum portum vocant postea coire.Interim gerberoyum in bellouacis a domino de mouy:& in burdegalis conacus: malgrinusq; a verdrino vascone & a floqueto in normannia conche capte sunt:De quibus locis recuperandis misso sombresseto iohāne infante.Carolus respōdet si feugeras britonum duci reddāt ea quæ recenter capta franci tenerent se restiturum. De feugeris in mandatis nichil habere cum iohannes infans respondisset:re infecta discessit.Nec ab his qui ad bonū portum conuenerant aliud gestum est.Reuersis ad Carolum oratoribus : ipse de belli ratione consilium cum suis cōmunicat quippe qui hostis suffugia dolosq; nulla modestia peruincere posset.Ad britonum ducem missis nunciis bellum cōmuni beniuolentia gerendum suscipitur.Per precedentium tempus induciarū non destiterāt angli q̄mantā:Vernoliumq; & latiniacum occuparent vias publicas insidere quosq; passim vel spoliantes vel iugulantes & vt a crimine patrocinium sumerent eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellant.Facies tamen suas ne agnoscerentur laruis obtegebant & personati quidem incedentes laruatos se appellati gloriabantur eosq; pseudo faciatos vulgus vocitabat.Aduersus tot mala coeuntibus vndiq; copiis ausus hostis ex feugeris in britones eruptionem facere viginti supra cētū anglis occisis in suas munitiones redire coactus est In normānia apud Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris proximū erat nocturnis excubiis designatus cum forte obdormisset:ab anglo excitatus iniuriā acceperat Quā egre admodum ferens multor:de prodendo francis oppido rationē cū Floqueto init.Cōmoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus petrum blesseyum & iacobuz claromontanum rei conscios facit.Quos ad constitutū diez conuenientes multor per molendinū cum ipse præerat scalis ad muros oppidi admontis in vernolium admittit.Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinā audiēdaz christianis maxime celebris hinc occasione accepta multor qui eo quoq; die excubuerat collegas sub lucem admonet ad ecclesiam rei diuine gratia properare: vt dei religiōe expleta mox cibo matutino reficerentur.Igitur collegis abeuntib⁹ gratum francis facinus multor perpetrauit suam iniuriam vlciscens. In minima siquidem fera interdum inest se ad vindicandum pro tempore componens aīs.Capto oppido qui euadere potuerunt angli in arcem se receperunt atq; eaz quæ in media arce est turrim muro fossisq; apprime munitaz occupant.Ex qua ne hostis dilaberetur Iohannes dunensis comes ad quam aurelianum nothum supra nominauimus Caroli militie per eos dies princeps protenus aduenieēs turrim circūsedit.Nec multis interiectis diebus accepit Tallebotum cum copiis Bretolium aduentasse non ali

Vernoliū capitur

Nota

am ob rem q̃ vt obsidionem dissiparet: importaretq; commeatum obsessis. Eapropter dunensis comes non diu vernolii moratus relicto in obsidione florentio alliers carnotensi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria est assecutus: loco quidem munitissimo se continentem. In quo a francis die illa tota ad pugnam ꝓuocatus nullam pugnandi potestatem fecit. Sed insequente eius diei nocte in Haricuriæ arcem se contulit. Franci autem relicto talleboto: ebroicas profecti sunt. Dũ hæc in normannia geruntur: Carolus ligeri per ambasiam transmisso: vernoliũ petere constituit opẽ laturus obsidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cum quattuor equitum milib⁹ nogentum ducentes oppidum arcẽq; capiunt præfecto iohanni fabro cũ iis qui in presidio erant data libertate abeundi. Arcem vero iniecto igne desolatam franci reliquere. Inde ꝓgrediẽtes sequana traiecto ad pontem audomari vocante eos ab ebroicis dunensi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit se conferentibus dunensis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomagũ vergit castra ponens: post q̃ omnia quæ ad oppugnationem necessaria erãt parata nũciantur dato signo quisq; certatim in muros euadere contendit. Itaq; magnis animis anglus obsistit. Sed in oppidum irruentes picardi: moxq; altera parte dunẽses: hostem propulere. Qui in ædes publicas quæ in mercato sunt confugientes paulopost comitum dunensis & sancti pauli potestati se permisere. Qui enim capti sunt fuere viginti supra quadringentos: inter quos oppidi præfectus montesaurus normanni fisci moderator fuit/ & Fouquetus hetonus anglus. Re bene ad pontẽaudomari gesta: dominus de mouy ad loci præsidium statuitur. Sub idem tempus aliæ quædã arces a francis duce ioheaco receptæ sunt. Et vernoliana turris: rege carnoti agente deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in præsidio fuissent persoluto. Secuti sunt lexouii: ad quod dunensis comes cum iis qui ad pontemaudomari militauerãt mouens eos nulla vi adhibita receptos suis legibus viuere permisit. Manta plus laboris vt se dederet attulit: deditionem recusantib⁹ anglis qui eam tuẽdam receperant. Sed deficiente ab eis plebe & porta quę sancti nomen habet cũ bona oppidi parte armis occupata: ciues ad francos egressi de deditione conditiones acceperũt. Quod ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta discedẽdi cũ suis fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoste alio se conferre duxissent idem permissum est. Manẽtibus nihil nocitum omnino fuit. Rebus compositis Petrum brescyum comes dunensis oppido præposuit. Carolus eodem tempore ex carnotensibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exceptus. Atq; interim pictauensis senescallus petrus bressayus memorabile facin⁹ adortus est. Est castellum apud normannos longnyum cui præextẽditur atriũ patens (quod bassam curtem franci dicunt) fossa muroq; circũseptum. Ei castello præerat sanctimarianus frãcisci aragonẽsis gener: habens ad loci præsidiũ milites ducentos: quos in atrio continebat. Cuз hoc bresseyus colloquio habito impetrat castelli deditionẽ oportuno tẽpore a se faciendam. Adueniente conuentorũ die bresseyus armatos longnyuз mittit: quos sanct marianus soceri amicitiã eiusq; vxoris præsentiam parui ducens in castellum clam per posticũ introducit. Qui autem in atrio stationẽ habebãt francis in castello cõspectis obsistere quidẽ conati facile quasi & nũero & robore inferiores cœpto destiterũt: qui oẽs capti & bonis spoliati sunt pręter franci vxorem quę cum fortunis (in generũ multum prius oblocuta) libera discessit

Pons audomarus capitur

Lexouium

Manta

Longnyum

Vernonenses

Sud idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenses qui sequanam in normannis accolunt missus vt in caroli ditionem fidemq; se converterét a iohãne doremonto loci prefecto irrisus est: dicente se quidem cum loci incolis oppidi claues perq̃ libenter præbiturũ. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremontus multas rugibine vetustateq; semesas claues caduceatori colligatas tradit Cui respõdens caduceator hę inquit obsoletiores suut q̃ vt tam celebris oppidi portis cõueniant moxq; ad comitẽ dunensem qui interim proxime vernonem copias admouerat accessit: referẽs ea quæ a doremonto gesta cognouisset. Illusione accepta comes ad oppidi regionem que ad rothomagos spectat cõsedit domino de mouy & guillermo canuto alteram partem obsidentibus quibus erat francorum sagittariorum frequens manus attributa: qui ad belli necessitatem recenter fuerãt ex ruricolis delecti & a vectigalium omnium contributione sine controuersia liberi. Enimuero ex edibus sexaginta vnus assumptis armis ab iis qui domum restant instructus & aureo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit & horũ quidem egregia opera carolus multis locis prospere vsus est. Ex eorum numero hi qui sub domino de mouy & canuto militabãt: insula quę in vernonis conspectu est occupata: confestim pontem qua in oppidũ via est intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex suis ad comitem legant Iohãnem abaronem anglum & guillermũ daguenetum cum aliquot loci bone opinionis incolis. Quibus ad comitem admissis: Daguenetus ita locutus esse perhibetur. Ad vernonenses (illustris comes) caduceatorẽ misisti qui eos regis tui nomine admoneret: se atq; oppidum eius potestati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̃obrem admonendos nos esse ducas & quid a nobis tibi faciendum putes. Comes vt modestus erat respondẽs nõ ignoratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circũiacenti agro ad Carolũ regeʒ paterno iure pertinere. Quæ cũ vel vi vel dolo ablata hostis occupet: nunc patri ad regnum succedens Carolus ea sibi restitui iure optimo petit. Fuisse nanq; per superiores ãnos multa gesta bella quibus vastatũ regnũ attritusq; populus diu multũq; misere elanguit: demũ inducias inter principes intercessisse vt interim cõcordiæ via pararetur. Sed parum in fide stantibus anglis medio induciarum tempore feugeras occupasse & expilasse quam adhuc tenerẽt tametsi compluribus conuentionibus de redintegrando damno fuisset tractatum. Tam multis iniuriis acceptis carolũ ex procerũ cõsilio constituisse iustissimis repetere armis q̃ a patre atq; a se angloruʒ perfidia sustulisset. Eã causam eẽ q̃obrem vos de deditione facienda admonere pcepimus. Postq̃ hec a comite dicta sũt qu e missi fuerãt seorsum a cõtione secedẽtes recusantibus anglis deditionem oppidani caroli se partes seq omnino constituerunt Relictis propterea apud comitẽ obsidib⁹ vernonẽ repetentes vernonetũ imprimis (id eñ arci nomẽ est) restituere. Verũ q; rothomagẽsibus non plurimũ vernonenses absunt & inde subsidium affuturũ sperarent oppidũ dedere ea lege pollicẽtur si anglus suppetias illis ĩfra proximũ sabbatũ nõ ferret. Cõstituto die qa se destitutos ope ĩtelligerẽt emissis libere ex p̃sidio anglis dunẽsem comitẽ ĩ oppidũ vernonẽses admittũt q loci atq; arcis custodiã rigaldo de fõtanis assignauit. Dum hec verno ne gerũtur carolus ebroicas deinde louueriũ petãs ab incolis incredibili leticia exceptus est. Quo tpe guillerm⁹ canutus arcẽ quę dangu appellatur ex prefecto portugallo volũtaria deditione recepit. Et sancti pauli comes gorneyum in fide admittẽs oppido atq; arce a carolo donatus est. Comes itẽ dunẽsis post quindecimũ obsidio

Institutio frãcorum sagittariorum

Oratio comitis dunẽsis ad vernonensiũ oratores

nis diem harscuria potitus est. Interim mouentes ex vernone pceres ad carolum louuerii agentem cũ ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcẽ quæ ad eum pertinebat dedente se præfecto recuperat.

Contractis ad louueriũ omnibus copiis:Carolus maturat ea persequi quæ ad reliquam normanniã subiugandam opus erant.Carolum igitur arthesium comitem deu: sancti quoq; Pauli comitem & iohannem saueusum cũ quattuor armatorum milibus ad nouum castrum cui præfectus erat adam billotonus anglus in presidio habens quadraginta supra centũ milites proficisci iubet. Captum est oppidum vi. arxq; recepta:concessa anglis facultate suas inde fortunas exportandi. Dunensem preterea comitem carolus alteras copias ducere chambrasium mãdat:quem cõplures franci proceres vno exercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromontensis & niuernensis/doruallus & ialõnus francie marescallus/carolus culautus/petrus breseyus/gaucurtus/buellus peditum equitũq; milia quattuor educentes. Castris ad chambrasium admotis post diem octauũ:guillermus ernitus anglus arcis p̄fectus (lege cum frãcis libere discedendi cõposita) loco cessit. Erat dessayum in alenconii ditione castellum quod anglus multis annis tenuerat:ab eoq; lacus nõ lõgo multum interuallo distans. Hunc lacũ cum hi qui ad dessayum erant expiscãdũ per eos dies accepissent:pleriq; lacum petũt piscium cõcupiscentia illecti. Ea re p nũcios cognita:alenconii dux contractis ex tempore copiis:ad lacũ occultis itineribus contendens:anglos illic palantes omnes intercipit.Captosq; in dessay conspectu sistens:eos neci destinat nisi arcem dedant. Deditũ oppidũ est & castellum. Ex dieppa quoq; qui in præsidio erant partim fœcanũ cœnobium quod ad occeanum est petentes noctu expugnant. Nec lõga mora interposita ecce ab anglia nauis que circiter centũ milites ad fecani presidiũ ferebat: ad portũ appellit.Quos fecanæ oppugnationis ignaros & ideo in cõtinentem egressos franci compræhẽdunt. Ad hæc britãniæ dux: francorũ suorũq; robore stipatus ex britãnia cõstantiã pfectus ciuitatem secũdo sui aduentus die(abeũtibus inde anglis)cepit.Eadem fortuna nulloq; negocio sanctum laudum & vicinas arces nõ paucas occupat vbi ex francis p̄sidiũ constituit. Sub id tempus alenconienses ad ducem suum missis clam nũciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux spem recuperãdæ hæreditatis capiens: ptinus copiis ad oppidũ collatis ab incolis intromittitur: anglis ĩ arcem fugientibus qua fractis animis defensantes paulopost ducis se arbitrio dedidere. Auxiliatus est duci ad hanc rẽ ludouicus bellomõtus q ex cœnomãnia ad eũ sexaginta eqtes ducẽs conuenerat. Fuit eodẽ anno.M.cccc.xlix. apud vascones frãcis fortuna(sicuti cœperat)candidior gastone fuxi comite maulissonẽ obsidente: q a carolo vasconie regionis ad pireneũ vsq; administrationẽ receperat. Erãt gastoni in obsidione tria equitũ & decẽ sagittariorũ milia: Quoruz repentino conspectu pmoti oppidani ad gastonẽ nũcios de deditione misere. Angli vero vbi id cognouerunt: in arcem que in edita rupe est profugerũt. Itaq; maulissone recepta: comes fuxi cũ accepisset in arce pœnuriã frumẽti & cõmeatus esse: rupẽ ex omni parte circũuallat. Cui aio obsistendi:rex nauarrus (cuius filiã gasto habebat vxorẽ)sex varii generis hoĩz milib⁹ ptractis: cũ gastonis militũ ordinẽ roburq; explorasset: suis paulo retrocedere iussis:ad comitis se colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ nũero principes:mille a castris francorũ passibus. Vbi rex nauarr⁹ comitẽ allocut⁹. Miror te inquit carissime gener:neglecta veteri nostra amicitia maulissonẽ quã tu

Copiæ ad carolũ cõueniũt

Chãbrasium

Dessayum.

Fecanum

Constantia

Sanct⁹ laudus

Alenconium

Gasto fuxi comes.

Maulisson

Nauarrus rex anglos secut⁹

endam mihi anglus commiserat vindicasse & nunc arcem quoq; capere conari:cui me⁹ conestabilis & suo anglorū nomine præsideret. Ad regis verba castio ad sequē tem modum respondit. Affinitatē recte rex illustris commemoras:q̄ obrē tibi & beniuolus & obsequens esse debeo si alio me non duceret parendi necessitas & honestas officii. Carolo regi subiectione & fide cum sim imprimis obnoxius:tū ob id maxime q vasconiā mee tutelę supposuit iussus ab eo mauliss oné cepi nec hinc abscedam donec aut alter meę fortior extrudat aut arcem ad caroli ditioné redire compulero. Comitis voluntate cognita nauarrus copias ad se reduxit. Obsessi vero impetrata discedendi securitate arcem dedidere. Eodem temporis tractu quedam ī normannia arces capte sunt a domino de blāuilla touqua in rupe proxime occeanū extructa a dunēsi comite argētonū vbi simulato metu de muro de deditiōe prolocutus hostis arma cū pararet quidam in populo primores diuersa qua angl⁹ parte dolos agit:francos affati fraudé manifestēt:orantes signū quod pre se ferrent sibi protenus dari. Oppidanos cōstituisse Carolo regi parere anglis expulsis. Signo recepto francos admonent eos accedere quo signū in muro erectū cernerent se quidem illos in oppidum accepturos Admissis per muros bono nūero francis: Angli suo cōmento frustrati in arcem perpropere cōfugerūt. Quā nō multo post dedidere ex suis fortunis omnib⁹ præter baculū vnum nihil inde exportantes. Nec fuit oliuerio de carsalio presidii prefecto melior conditio Per eos dies castellum gaillardi loco edito ad sequane rippā constitutū (carolo in obsidione agente) captum est Frenetii quoq; arx ab alenconii duce (dedētibus se libere anglis) recepta Gitortium preterea richardus merburus anglus carolo restituit Donatus p̄pterea a carolo sctī germani in laya ditione atq; prefectura duos insuper liberos iohānem atq; hemonem qui apud pontem audomari capti in custodia tenebantur recepit. Gitortio p̄positus est gaucurtus veteranus aurate militie eques rerū gerendarū longa experiētia & fidei in regem spectatus. Tot per normanniam locis potitus rex cū & procerū presentia & robustissimo exercitu instructus esset cōtractis ad nouiburgi planiciem copiis dunensem comité sequanā (rothomagū versus) transmittere iubet premissis ad ciues caduceatorib⁹ qui ciuitaté ad caroli ius repeterēt. Quos hostis cōminata illis morte audire recusauit Tenebatur enī ciuitas firmissimo anglorū præsidio caduceatorum relatione precepta carolus copias ad ciuitatē promouere mādat. Admotis in vrbis cōspectu militibus atq; per caduceatorem de dedenda ciuitate ciuibus iterū admonitis:postq̄ triduo toto quo illic acies cōstitit nemo in colloquiū prodiret ingruerentq; cōtinui imbres (erat enī hyemis principiū) dunensis comes ad pontem arcis se recepit diuersantibus per circūiacentes vicos ad hibernādum militibus. Dum hęc ita rothomagi aguntur aliquot ciues quib⁹ grauis esset anglorum principatus duas turres cum muro intermedio p speciem custodie occupant aīo siquidē francos oppugnatiōis tpe in ciuitaté admittēdi. Ea spe erect⁹ Carolus dunēlem comité cū omnibus copiis rothomagēses adoriri iubet. Polito ī cōspectu ciuitatis toto exercitu:duas acies dunēsis instituit vnā cui ipse præerat ad portam (q̄ bellouaca dicit) sistit Altera quā claromōtensis comes carol⁹ ducebatur iter furcas & ciuitaté se locat expectātib⁹ i eo ordīe frācis si qđ a ciuitate signū p̄diret venit ad eos hora post meridié ferme secūda hō eques renūciās duas turres quibusdā ciuibus nō alia cā teneri q̄ vt opé accedētib⁹ frācis afferrēt. Quo nuncio admonit⁹ dunensis sagittarios ad eam partem qua turres erant mittit ipse vero pedes (reliquo

Gastonis responsio.

Dolus dolo superatur

Iohānes gaucurtus.

Rothomag⁹ obsidetur

comitante exercitu) subsequitur. Iam scalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaserant: cũ Tallebotus cum trecentis egregie instructis peditibus properans: militare vexillũ in summo muro sistit. Moxq̃ in eos qui murũ superauerãt: & qui turres tuebãtur debacchatus: sexaginta trucidat pter aliquot quos seruãdos delegit captiuos. Qui vero præcipiti lapsu e muro in fossam volẽtes se demittebant: vel crure vel brachio (paucis incolumibus) sunt mutilati. Post secundam oppugnationis diem rothomagẽses indignati aliquot ex suis nõ mediocres ciues a talleboto occisos esse: neq̃ parum formidãtes ne altera oppugnatione expugnati præda fierent francis: primores ciuitatis (assumpto suo archiepiscopo) cuz populi turba prodeuntes, sombrecetũ forte ducem: quẽ rex anglus normanniæ præfecerat: per viã offendunt atq̃ ad insequentem modũ põtifex alloquitur. Nosti clarissime dux q̃ proxime nos circũsedit francorum exercitus: neq̃ miseram ciuitatis conditionẽ ignoras. Secũdus nunc atq̃ quadragesimus dies agitur: quo nec frumenti neq̃ vini neq̃ lignorũ quicq̃ ad nos importatum est. Omniũ rerum & maxime annonæ caritas apud nos est: perneccessarium est si salui esse volumus: rem cũ francorum rege componere. Liceat igitur tua cum venia reipublicæ & tuæ saluti consulere. Mittere legatos qui icto cũ francis qualicũq̃ fœdere ciuitatem quiete aliqua leuent. Hæc pontificis oratio q̃uis duci non conueniret: circum tamen aspiciẽs cum paucis satellitibus inter populi turbam se stipatum intellexit: ferocitate cælata: humilitatem præ se tulit: se inquiens boni consulturum quod ciues optimũ factu arbitrarãtur. Moxq̃ ad publicas ciuitatis ædes se conferentem: pontifex & populi melior pars secuta est. Ibi communi assensu pontificem cum aliquot ciuibus atq̃ equitibus anglis oratores constituunt. Quibus mandata dãt francum regem cõuenire: & cum eo pacis q̃optimas conditiones possent impetrare. Igitur præmisso ad põtisarcem pontificis officiali, qui pficiscendi ad carolum securitatem legatis obtineret: securitate habita ad sancti andoeni portum tribus passuum milibus ab ipsa põtisarce distãtem oratores conuenere. Affuere caroli nomine dunensis comes: cancellarius: petrus breseyus: & guillermus cousinotus: & nonnulli alii ex regio cõsilio litterati homines. Considentibus vtrinq̃ legatis: rothomagensis pontifex orat rothomagensibus in primis remitti si quod ab illis in Carolum regẽ perperam gestum esset: Id quicquid esset non incolarũ malicia neq̃ franci nominis odio sed q̃ anglorum potẽtatui inuiti subiicerentur fuisse perpetratum. Nũc regis potestati se ciuitatẽq̃ permissuros si cuiq̃ liberũ foret vel abire quo suus anim⁹ inclinaret: vel in ciuitate saluis fortunis incolere. Si tamẽ ad discedendum pateret anglis sine offensione ad suos cõmilitones via. His tantum a pontifice postulatis nihil detractum est: modo iuramento firmarent ciuitatem in Caroli ditionem posituros. Adiurati: cum in vrbem noctu reuertissent: gestorum a se rationem donec illuxisset ponere non valuerunt. Coacto postera die cõcilio: cui sombrecetus assistentibus plerisq̃ anglis præsidebat: postq̃ legationis seriem pontifex enarrasset: ciuibus conuenta probãtibus: indignantes angli cõcilio egressi: alii in palatium: alii in arcem raptis armis se receperũt. Qua re commoti Rothomagenses: arma quoq̃ desumpsere: constitutis passim aduersus hostiles insidias excubiis. Simul q̃ anglorum a se discessionem per nuncium carolo significant: vt sine cunctatione subsidium illis ferat: vno omnes animo esse recipere illum in ciuitatẽ. Interim cum ii qui excubabant: anglos quosdã per vias armatos incedere conspexissent: septẽ ex illis trucidatis reliquos in suas munitiones reppulerũt: murorũ parte cũ aliquot turri

Tallebotus.

Pontifex sombrecetum alloquitur.

bus & portis occupatis. Nec longa interiecta mora dunenſis comes cum ingen
tib⁹ copiis veniens:Sancte katherine cenobium quod incole ciuitati adiacēte ſitum
eſt(anglis qui in preſidio erant ſeſe dedentibus)recepit.Quibus ne per viā honfleū
petentibus prædandi occaſio eſſet:carolus pecuniam ad quotidianam impēſaȝ do
nare iubet.Mox vero cœnobiū ingreditur.Dunenſis autem comes ad portā quaȝ
marchauillam dicunt caſtra fecit.Anno chriſtiane ſalutis milleſimo quadringenteſi
mo quadrageſimonono..Ad quē proten⁹ accedentes ciuium primores ex propu
gnaculo quod pro ianua erat ita ſunt prolocuti.Fauſtus fœlixq; regis & nobis tu
us ad nos illuſtris comes aduentus ſit populi ſiquidē iuſſu tibi occurrimus porta
rū claues repræſentātes quo intelligas pateſcere franco militi in ciuitatē aditum &
quē voles ex totis copiis numerū ad nos introducere.Quibus dunēſis comiter rñ
dit nō ſuo quidē ſed eorū arbitratu ſe oīa geſturum . Viſum eſt mille equites cum
ſuis ſagittariis qui in ciuitatem admitterentur ſatis eſſe Horum pars proxime pala
tium(quo ſombrecetus atq; tallebotus ſuum preſidium continebant)ſtationem ha
buit.Altera inter palatium & arcem ſedem accepit Tertia duce petro breſeyo in ipo
arcis conſpectu cōſtitit Reliquus exercitus ingens quideȝ & ſupra q̄ ante ānos mul
tos viſus fuiſſet copioſus per agrum qui ad bellouacos ſpectat diuerſatus eſt.His ſi
cuti annotauimus ordinatis angli qui pontē ad ſequanam amnē tenebāt ſe dedide
re.Sombrecetus vero orat ad carolum ire ſibi liceat Admiſſus petit id ratum habe
ri quod Rothomagenſis pontifex de reddēda ciuitate apud ſancti Andoeni portū
ad ſe veniens retuliſſet.Cui ad hunc modum Carolus modeſte reſpondens Rem ĩ
quit ſombrecete parum equam efflagitare videris Poteras equo iure cum rothoma
genſibus frui cum de deditione ageretur Sed tu aduerſus pacis legem pugnans q̄
tum per te fieri potuit ſpem in armis repoſuiſti:cognatus ciues a me auertere.Cōſti
tui propterea te e palatio nunq̄ dimiſſurum donec liberam ciuitatem vna cum hon
fleo & reliquis que tui occupant locis in meaȝ ditionem reſtituas Poſtq̄ hec ſombre
cetus accepit valedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illum comitib⁹
Claromontano & Deu.Poſtridie palatium arcemq; obſidere Carolus iubet.Som
brecetus autem vbi ad oppugnationem parari taȝ diligenter omnia a francis videt
in colloquium cū Carolo admitti petit.Ad regem cum veniſſet eadem quæ prius
poſtulans vt ea que fuerat Rothomagenſibus indulta cōditio ſibi ſuiſq; permane
ret:reſponſum accepit:id ſe fruſtra ſperare qui apud ſancti andoeni portum cōuen
ta recuſarat.Atq; ita a carolo ſombrecetus in palatiū digreſſus eſt. At dunēſis co
mes Caroli iuſſu palatium arcēq; foſſis circunuallat ne obleſſis egrediendi facultas
vlla eſſet.Igitur machinis tormētiſq; circunadmotis:Sombrecetus dunenſeȝ ad col
loquium vocat:Data vtrinq; francis poteſtate & diurnis per vices induciis cōfirma
tis poſtq̄ die multumq; vltro citroq; itum atq; reditum eſt.Conuenit ſombrecetuȝ
cum vxore & fortunis ſuis atq; anglis liberum dimittere:ea lege vt aureorum quin
quaginta Carolo pacis tractatoribus milia ſex pſoluerent:ęre quod a ciuibus & in
colis angli contraxerant in primis diſſoluto.Oppida præterea atq; arces ab anglis
per normanniam occupatis reſtituerent.His iureiurādo roboratis & obſidib⁹ inter
quos Tallebotus erat datis:ſombrecetus dimiſſus eſt.Qui date carolo fidei nō obli
tus thome hou & fouqueto ethoni mandat loca de quibus cōuenerat in caroli po
teſtate reponant.Repoſita oīa præter harfleum ſunt quā arcē corſonus qui eā præ
ſidio tenebat relinquere pernegauit.Quæ cauſa fuit:vt vnus obſidium Tallebotus

Carol⁹ rex rothomagū ingreditur.

aliis abeuntibus in cuſtodia ſeruaretur. Emiſſis rothomago anglis kalendis nouembribus(omniū ſanctorū ſolennibus rite religioſeq̃ abſolutis)carolus regio apparatu ciuitatez ingreſſus:mira admodū exultatione & omniū lætícia exceptus eſt.

Recuperatur feugere

Dum hæc rothomagi geruntur britonū dux feugeras dedēte ſe franciſco aragonenſi recuperat:qui ab anglis quoq̃ deficiens francorū partiū fuit. Mathagotus ꝑterea(qui beleſinū præſidio anglorū tenebat) poſtq̃ nullo ſuorū ſubſidio ſe adiutū iri cognoſcit.locum duci alenconii liberū dimittit.Fuſam itē per id tempus fuiſſe in uenio anglorū cohortem ad gaurayum normāniæ oppidū cum frumētatum ꝑgerent. Hęc cędes a militibus comitis ſancti pauli ducibus Gaufrido courano & ioachino roaldo facta eſſe traditur. Poſtq̃ tēpus quod ſatis ad res rothomagi cōponendas erat/carolus exegit/caudebecum ꝓfectus/harfleū exercitū duci iubet. Cu

Harfleum

ius obſidio difficultatē multam afferebat.Tum propter maris ęſtuaria. Tū propter hyemis aſperitatem quæ & gelu & ymbribus pl⁹ ſolito inhorruerat.Neq̃ in agro vicino ędes aut tuguriola erant ad militū ſtationē ſed vt quiſq̃ melius poterat ſcrobibus ad hoc effoſſis:ſedem ſibi parauerat paleis atq̃ geneſtis eas obtegentes.Præerant tormentis atq̃ impedimentis iohannes & iaſpar bureau fratres induſtrii homines.Hi vineis atq̃ aggeribus extructis: bombardas ſexdecim ad quatiēdum har flei muros in ipſius ęſtuarii arenis ſtatuerāt: ita vt per foſſas ad oppidi ꝓxime muros tuto perueniri poſſet.Et carolus quidē caſſide armatus & manu clipeum ferēs: interdum ad opus viſendū accedebat.Ab occeano aūt quinq̃ & viginti nauiū claſſis excubabat ne vel ab anglia obſeſſis ſuppetię prodirent vel obſeſſis fugę adeſſet facultas.Hac tā arcta circūſeſſione coanguſtatus hoſtis:dunenſem comitē ex muro ſecū verba habere efflagitat.Huic nomen erat Thomas auringanus in pręſidio habens anglorū milia duo.Conueniente comite deu:cum diu fuiſſet de deditiōe fabulatum:tādē natalis dominici die decretū eſt:hoſtē infra kalēdas ianuarias loco exceſſurum: ſuis inde facultatibus ſine cōtrouerſia exportatis. Id decretū ſigillis ſex francorū ꝓcerū firmatū eſt: & ab hoſte octo obſides dati: kalēdarū die harfleū receptū & obſides reſtituti.Quinto poſt die relicto firmo pręſidio carolus honfleum copias mittit.Ipſe interim in cœnobio gemetenſi diuerſatus eſt.Quo ad eū agnetē (quā propter egregiam ſpeciē bellā appellabant)veniſſe iohannes charterius geſtorū caroli ſcriptor tradit:eo animo vt regē admoneret proditionis qua in eū quidam cōiurauerant.De hac agnete conſtans mea ętate fama fuit eā a Carolo adamatā fuiſſe & puellam breuiſſimę vitę peperiſſe:q̃q̃ carolus ex ſe prognatā eſſe omnino diffiteretur.Deceſſit iri eo cœnobio agnes condito ſexaginta miliuz aureorū teſtamento: vbi exſecta eius ꝑcordia humo tradita ſunt.reliquū cadauer lochias elatū & in diuę marię templo ſepultum.Fuit nāq̃ admodū lepida & faceta:luxuq̃ & veſtiū cultu ſupra mulieris modeſtiā gloriabunda. Qui faſtus quandoquidem non niſi grandi ſumptu ducitur:eius pōpę impenſam ad amorū mercedē carolus facere credebatur Acceſſit ad ſtupri ſuſpitionē ꝓpinquorū agnetis ad dignitates eccleſiaſticas repentina promotio. Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militū manu:Lantretū fratrem & fuxenſem nothū obſidere guycē: validā in agro baionenſi arcem iubet.

Honfleum
Bella agnes.

Guyces caſtellum prope baionam.

Id poſtq̃ nauarrus coneſtabilis cognouit: coactis anglorum copiis vna cū georgio ſoltinto baionenſi prętore: nauibus per amnē qui baionā præterfluit vt obſeſſis auxilio adeſſet ducēs a francis(quibus hoſtis aduētus prædictus erat) intercept⁹ eſt:& anglorū ducenti ſupra mille occiſi:Georgius autem vbi male ſuis fauentē for

tunam intellexit. Cuneo sexaginta equitum factos: per mediam francorum acies irrumpens in propugnaculum arcis peruenit Vnde noctu egressus cum baionam se recipere festinat a fuxensi notho fugiens captus est. Ad honfleũ redeo Quo premissi franci sagittarii dũ relique copie aduenirent aliquot preliis cũ hoste decertauerunt. Quo postq̃ dunensis comes accessit & torméta admota sunt Courson⁹ eques anglus honflei prefectus ad. xii. Calẽdas martias cedere arci nisi infra eum diem subsidio suorũ iuuaretur ꝓmisit. Frustratus expectatione arcem reliquit fortunas suas secum exportans Freneyum ité receptum est libere abeuntibus anglis q illud præsidio tenebant recepto quoq monforto prefecto qui apud ponté audomari capt⁹ extiterat pro cuius redemptione salutiorũ milia decem soluerunt Eisdem diebus thomas qui quirielus cognomen fuit cũ tribus hominũ milibus ex anglia normanniam appellans válongnas inuadit quas post primũ & vigesimum obsidionis dié (libere inde emisso a bello roaldo) capit. Nec diu illic moratus ipe cũ suis & iis qui propinquioribus oppidis in presidiis erant Cadomum baiocasq moués per vada clementis iter facere constituit. Ea re cognita Carolus comiti claromantano mádat Thomam quirielum persequatur. Igitur assumptis castrẽsi comite & petro bresẽyo aliisq insigni virtute proceribus sexcentos equites cũ sagittariis ducens Gaufridum céuranum & ioachinum roaldum præcedere cũ suis cohortibus iubet qui hostium iter explorent. Inuento tandé hoste: postremá acié adoriuntur Occisis mox aliquot anglis tantilla fortuna contenti paulo ab hoste seorsum se receperũt donec inuentum ad se hostem comiti nunciassent. Nuncio accepto comes copias diligenter ꝓmouet & anglos assequi festinat q ad vicum formigniacum qui carentũ inter & baiocas est iam peruenerant: & conspecto procul franco exercitu in acie stabant instructi adciscentes cõfestim sibi ex baiocis mathagotũ. Erant illis a tergo pomaria & sepes que francum in eos progredi maxime prohibebát Quare in cõspectu hostiũ veniens comes leuibus preliis anglos lacessit Verũ multitudine militum inferior richemontem ex sancto laudo ad se venire per nuncium orat Qui impigre aduenit iacobo luxemburgo eũ comitante quos lauallus dorualusq & ioeacus sequebátur: q ducentos & quadraginta equites preter sagittariorũ magnum numerum simul efficiebant iam enim comes claromõtanus diu pedes pugnam cõmiserat & paululum cesserat loco aliquot tormentis amicis cũ richemõtus ex molendino cui de fossa ab pellatio est vbi castra posuerat suos in hostem emittit. Quos postq̃ ad pontes qué de barra incolle vocant cõcessisse mathagotus conspexit ipse cum vero insigni eqte anglo & mille satellitibus desertis sociis pars cadomum pars baiocas petit. Desertus a Mathagoto quirielus ad inferiorem profluentem (quo vicus alluitur) commilitones suos concedere iubet. Illic cõmisso accerrimo prelio sagittarii anglos fundunt & partim interimũt se cũ comite claromontano protenus coniungentes Nec mora iussus a richemonte petrus breseyus superiorem anglorũ alam inuadit: quosq obuios ꝓsternens q̃q̃ viriliter anglus decertaret. Vtroq cornu fuso richemõtus supato fluento hostem totis copiis aggreditur Decertatum é eo loco incredibili ptinacia Nec profuit anglo q multitudine pstaret Occubuere eni septingenti septuagintaq̃tuor supra milia quattuor & thomas quirielus cũ aliis mille insigni nobilitate anglis capt⁹: octo tãtũ ex francorũ exercitu desideratis. Præ ceteris frácis enituit eo prelio spectatissima monsgasconis & sancti seueri fortitudo. Nec caruit laude petrus breseyus plurimiq habitus est dñs manneyus Floqueti militum ductor q flo-

Pugna formigniana

quietus effracto a calcitrante equo crure apud ponte arcis ęgrotus decubabat. Parta insigni victoria franci virũ copias duxere: non sine cõtrouersia: conestabili ne an comiti claromontano eius victoriæ gloria deberetur. Plerisq; affirmãtibus in conestabilem victoriã esse referendã qui magistratu superior esset. Aliis cõtra censentib⁹ comitẽ claromõtanũ ad id prelĩũ a rege delegatũ nomine fuisse: eiusq; auspiciis partam victoriam. Diremit contentionem Carolus: & rẽ sapienter fortiterq; gestã claromontano assignauit. Parisiani de victoria formigniana certiores facti: duodecim puerorum infra primã adolescentiam milibus ad sanctũ innocẽtem contractis: supplicationẽ ad diuę marię templũ decreuerũt: singulis eorũ lucernam ceream accensam manu gestãtibus. Viro quo se franci cõtulerant recepto: claromõtanus baiocas cõtendit richemontus ad britonũ ducem profectus est qui delecto exercitu abrincas circũsidere statuerat. Circũuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppugnationibus vexata: Lanyetus loci præfectus cũ præsidio libertate abeũdi impetrata ciuitatem reliquit. Tombellenam præterea arcẽ non longe a diui michaelis iugo distantem in rupe extructam: britonũ dux anglis (q̃q̃ frequẽtes essent) paruo negocio exclusis: Caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit salutis quadringẽtesimus quinquagesimus supra mille Carolus ad baiocenses dunẽsem comitem cum exercitu legat. Qui nihil moratus ad suburbiũ quod Cadomũ versus spectat castra fecit. Claromontanus comes & ipse castrẽsis cum suis copiis alteram quę ad carentoniũ vergit occupant. Domino de mõtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Roberto conigano scoto pars quæ ad diui francisci cœnobium est cessit: atq; ita trib⁹ diuersis locis baiocenses obsessi: dies quindecim grauem obsidionẽ tolerauere egregie pugnantibns anglis qui in præsidio erant nongenti lõgo annorũ vsu bellaces. Itaq; q̃q̃ crebro tormentorũ iactu muri per ambitũ ciuitatis deiecti essent: facilemq; expugnationem fore milites franci existimarẽt: inuitis principibus bis vno die oppugnationem tentauere. cupidi deturbare tota normannia anglos. Accepi regnobertum: quem in sanctorũ numerum relatũ baiocẽses magna religione venerantur qui viuens & baiocassinus comes primũ: & deinde episcopus extitisset: visuʒ fuisse per quietem dunensi comiti: eumq; oppugnationis admonuisse: quam miles francus apparabat: vetuisseq; ne id pateretur: sed furentẽ exercitum reuocaret. Id si faciat: bene quidem obsidionem sibi cessuram. si secus dispendiũ accepturum: atq; ea visione excitatum comitem mox ad milites properasse: eosq; ab oppugnandi pertinacia reduxisse: mathagotum vero post quindecimã obsidionis diẽ ad colloquiũ cum dunensi comite accessisse: conditionesq; suæ & anglorum ex ciuitate digressionis accepisse. Enimuero tametsi multa sibi concedi peteret: illud tantum impetrat: abiret cum suis cõmilitonibus liber: armis relictis. Clarioribus autem fœminis singulos equos qui eas veherẽt habere: equitibus aureos decem peditibus quinq; exportare permissum. Interdictum ne cadomũ sed chereburgũ se reciperent. Sub idem tempus briquebecum valongnęq; a conestabili receptæ: cũ sancto saluatore viconto. Deinde cadomum obsessum quod firmissimo præsidio anglus tenebat. Richemontus ad diui stephani monasteriũ stationem accepit: cui se confestim comes claromontanus coniunxit. Erant his militantes equites mille ducenti cum quattuor milibus & quingẽtis peditibus duobusq; milibus francorum sagittariorum. Dunensis comes suburbium vancellense obtinuit: quingentos equites: pedites quingẽtos supra milia duo: & totidem francos architenentes ducens. Affuere quarto, post

Virus capitur Abrincæ.

Baiocenses.

Cadomenses

die niuernensis comes cum comite deu:& armatorū fortissima manu qui orna āmne per pontem ad ipsum a francis constitutum.transmisso ad trinitatis cœnobiuꝫ consedere.Conuenientibus ad hunc moduꝫ copiis postera die ꝓpugnaculū quod ad diui stephani edem vergebat expugnatū est. Venit deinceps carolus & cum eo renatus sicilie rex:mille equitibus duobusqꝫ sagittariorū milibus equo vectis & totidem francorum architenentium milibus stipatus diuersatusqꝫ est apud ardaynuꝫ monasterium vbi per tēpus obsidionis habitauit Auxit militum animos caroli p̄sentia & circūductis per ambitū fossis cuniculis ad oppidi menia succedebāt. Et ꝓpugnacula quę ad vancellense suburbanū pro portis erecta erant Dunensis ante omēs oppugnare cœpit vīqꝫ expugnauit Conestabilis vero nihilo senior turrim que ad anguluꝫ oppidi sanctū stephanum versus extabat suis per cuiniculum missis deiecit.Ea prolapsa hostem ita perterruit vt de deditione mox colloquium iiret Rebus componēdis carolus dunēsem & cuꝫ eo petrum bresꝫyum iohannēqꝫ bureum prefecit Anglorum nomine richardus herissonus cadomensis preses quē balliuum vocant & robertus gargeus cōuenerunt.Pro se eustacium gauuetum & diui stephani abbatem cadomenses misere Conuentionis dies postridie festi diui baptiste iohannis fuit.Pactum est anglos oppido excessuros si infra iulias kalendas ope subsidioqꝫ suorū nō iuuarentur Ad constitutum diem cū nemo illis suppetiaretur conuentis paruerūt oppidum arcemqꝫ dedentes Erat in arce dux sombressetus cū vxore & liberis magno vallatus militum presidio.Nā ad oppidi custodiam quattuor anglorum milia fuisse memorantur. Quibus ad sua in angliam conuehenda naues datę sunt. Liberato anglis cadomo dunensis comes cum ducentis equitibus& sagittariorū frequentia per arcem in oppidū ingreditur Quinto post die carolꝰa populo magnifice exceptus postq̄ magistratus officiaqꝫ distribuit exercitum fallesiam ire mandat.Dum cadomiCarolus agit venere a Philippo burgundorum duce oratores dominus croyus & iohannes croyus fratres:& darsius quoqꝫ cāpanus eques auratus:qui Caroli filiam peterent:Carolo philippi filio vxorem dari.

Fallesia

Procedentibus fallesiam copiis & iohāne bureo qui impedimentis preerat multos sagittarios ducens longo interuallo subsequente angli eruptione facta impedimenta adoriuntur quos cum egre bureus sustineret affuit confestim potonus cum valida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se retulit Succedentibus deide copiis fallesia toto ambitu circūdatur.Cui obsidioni cum multo plures q̄ negocio cōueniret assistere carolus intelligit richemontem cum patre copiarum chereburgū mittit Qui ad fallesiam manserūt: multis subactis fossis tormētisqꝫ muros quatiunt obsessos nullo tempore quiescere permittentes.Qua re veriti andreas tresbotus & Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad presidium cum quingenti supra mille anglis reliquerat ne vi expugnarētur ea conditione fallesiam in Caroli potestate reponendam datis obsidibus se astringunt si Tallebotum dn̄m suū(qui apud druydas captus tenebat̄) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis (nemine suppetias obsessis ferente)& talleboto recepto:angli qui fallesiam tenebant liberi abiere.Fallesiæ præfectura potono Carolus contulit.Atqꝫ inde exercitus partem carolo culauto duce danfrontum legat. Ea arx & si fortissima esset validoqꝫ anglorum presidio teneretur. Hostis nichilominus fortunæ præsentis iniquitatem considerans impetrata abeundi potestatem oppidum cum arce franco permisit.Eadeꝫ tempestate christiane quidem salutis anno millesimo quadringentesimo quinqua-

Danfrontum

gesimo franciscus britonum dux qui Caroli partes cōstanti fide secutus fuerat: mortem obiit. Huic aduersus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ anglicę factionis esset/neq̃ vlla ratione vt ab ea resipisceret adduci poterat. Quare in custodia habitus francisci tandē iussu a duobus satellitibus: mātilibus ad eius iugulum cōtortis strangulatur. Eius necis culpam in montabanum qui egidii custodiã a duce receperat britones referūt: dicētes egidiū quidem bono in francos aīo fuisse sed mōtabani pfidia sec⁹ ac ille sentiret frācisco relatū extitisse eiusq̃ rei testes postea fuisse collegas montabani: quorũ pars vltimo supplicio affecta est/pars fuga vitæ consuluit. In chereburgi obsidione res ante illam ętatem inaudita gesta est: cuius auctorem fuisse iohannem bureū traditum est. Est chereburgū arx ad maris ęstuarium sita loco arenoso & ad tormenta locāda solo instabili quo per dies singulos semel atq̃ iterū mare influit. In tam male fido loco iohannes bureus tormenta stabiliuit obtegēs ea cōtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis: quæ multa pinguitudine ipse deunxerat. Eo pacto puluis qui in tormētis erat defensus/nullo maris humore vitiari poterat/itavt restagnante pelago tormēta facile ad iactum erigerētur & muros arcis concuterent. Rei nouitatem admiratus thomas gonelus præsidii moderator/dedendę arcis consilium capit. Erat illi filius ob æs contractū rothomagi obses Hunc in precium deditionis sibi restitui petit. Quo recuperato ipē cum toto chereburgi pręsidio in angliā liber dimissus est. Initio huius obsidionis occisus ex muro est præfectus coytiuus frācię admiraldus bello strēnuus & fide erga carolum spectatus. Interemptus præterea tedualus cormosianus trecēsis prætor bello nō illaudat⁹ eques. Hęc chereburgi arx vltima locorū fuit quæ anglis deuictis in normannia carolus recuperauit. Post annū & dies sex ꝗ bellum inchoasset/parua quidem hominum cęde atq̃ strage si hostiū multitudinē atq̃ potentiam/variasq̃ per loca victorias putes. Est eñ terra normānia vna metropoli & sex vrbibus quattuorq̃ & nonaginta munitissimis oppidis atq̃ arcibus potēs/plerisq̃ vicis frequens ad ciuitatū speciem extructis: quam sexto vix die expeditus pertrāseat/ pecoris & piscium ferax frumenti vberrima/pomorū atq̃ pirorum tam passim conferta/vt hinc potū gens sibi affatim exprimat/& ad exteros copiose fructus exportet. Lanificii plebs studiosa est & bibax etiā pomacii quod sicerā vocant. Gens oīs suapte natura callida/nullis exteris legibus obnoxia/moribus suis & cōsuetudine quā ptinacissime tuetur viuit: doli quidē & litis apprime gnara: quo fit vt cū illa societatẽ aut negociū sortiri exteri formident/alioquin doctrinę & religioni dedita bello insup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros gesta plurima referuntur. Post subactam normanniam quā armis tuendā richemōtus accepit: Carolus ad aquitanos animū conuertit/quibus quadraginta supra centū ānos anglus dominatus fuerat. primas eius belli partes recepit lemouicensis vicecomes & cū eo carolus culautus marescallus/potonus santralianus/petrus louuanius/ioachinus roaldus/& gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracū agri petragoricorū ducētes oppidum circūuallant/admotisq̃ tormentis expugnāt. Cui ad præsidiū præficitur cum centuẽ equitibus philipp⁹ culautus. Inde iosacum in dordonę amnis ripa situẽ mouentes/occisis quinq̃ & viginti āglis castellū capiunt/dedentibus se mox aliquot finitimis locis. Cū ad aquitanię expeditionē pecunia ad militis stipendiū parū sufficeret: delatus est xāconius regii fisci primari⁹ quæstor ꝙ regiā pecuniā male administrasset: idcirco in vincula apud turonos cōiectus ingentē admodū pecuniā regio se ęrario derasisse cōfessus est. Igi

Egidi⁹ ducis britannie frater strangulatur

Nota

Normannia & normanni

Aquitania

tur diuturno carcere castigatus q̄q̄ grauior peculatori poena deberetur: tamē cētū & viginti milibus aureorū a benigno rege mulctatus est. Leue quidez pro immēso furto suppliciū. Per id tēpus doruallus comes albreti filius anglos exosus/ex basaco ad medocū nō procul a burdegala insulam/prędę gratia/iter faciens/cū sui curādi & reficiēdi causa in saltu qui secus viā erat restitisset: certus efficitur burdegalenses duce suo maiore (sic em̄ ciuitatis magistratū vocāt) in eum arma desumpsisse: atq in ꝓximo circiter nouē peditū milia adesse. Quo nuncio minime exterritus doruallus: tametsi qngentos tm̄: sed egregia virtute milites haberet: aciē instruit/moxq hostē adorsus: sexcentorū supra mille hominū cędem fecit/ fugiente burdegalā duce. Cepit prȩterea ducentos & mille captiuos. Huius victorię partes sibi merito vēdicauerunt stephanus vignolus/robinus petitus q scotorū cohortes ducebat/& alter militū ductor cui lespinassus cognomē fuit militari fortitudine atq vsu exercitati

Comes doruallus

Francisco britonū duci cū petrus in principatu successisset: ad carolū se contulit/ q eo tempore mōbasonem incolebat. Veniendi cā erat fides carolo ob ducatū pręstanda: vtq in regis verba iuraret. Fidelitatis sacramētum soluentibus mos est cingulum ensem clipeūq deponere: quę relicta: ad primariū regis cubiculariū ptinent. Postq̄ fide carolo pręstita ea militię insignia petrus deposuit/trenellus cancellarius Tu igitur inquit illustris dux: regi liberam prorsus fidē exhibes/eiq vt domino pariturus te illi subiectū ostendis: Cui ducis cancellarius qui iuxta astabat respondens Nō inquit vt locutus es: frācorū regi se subditū dux ꝓfitetur. Diuersa est & in hoc atq aliis frācię principib⁹ ratio fidei pstādę. De hoc verbo cū diu altercatum fuisset Et ego inquit Carolus o illustris dux: tuoruz antecessorum more te admitto. Dein petrus ob mōtisfortis comitatū in caroli verba iurauit/nullaq adiecta cōditione carolo fide se astrinxit. Insequenti vere rex dunēsem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatq montēguyonē circūsidere. Ad quē angolismoruz dux non longe post cū iusta militū manu: ipeq iohānes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringenti equites cū suis peditibus & gesariis/& tribus francorū sagittariorū milibus refertūtur: Eques enim apud frācos is es qui vno gladiatore & duob⁹ sagittariis militat/publico stipēdio alitus. In pręsidio montisguyonis erat Arnold⁹ de sancto iuliano: qui desperata salute confestim in colloquiū cū dn̄o rochechoardi & rochefoulandi iohanneq bureo venit. Deditionis cōditionibus firmatis: cum ad diē prȩfinitū nemo anglorū noīe suppetiatū arnoldo venisset: ipse libertate cuz suis bonis abeūdi obtēta: montēguyonē caroli potestati reliquit. His quoq diebus dunēsis comes blayaz q̄ e regione medoci insulę in littore maris sita est duob⁹ locis obsedit: q in portę cōspectu stationē sibi cōstituens: ad arcis regionē reliquas copias locat/quibus pręfecti erant iacobus chabānus/& ioachinus roaldus: a mari vero iohānes bursarius classi imperitabat: armatos complures atq cōmeatū vehēs Qui ad portū succedētes: quinq ingētes hostiū naues ex burdegala obsessis subsidium frumētūq laturas cōspiciūt. Quas intrepidi adoriūtur: & duro cōmisso prȩlio anglos in fugā agunt. eos ad stationē vsq burdegalensem psequentes. Reuerso ex hostiū fuga bursario blaya tormētis quatitur: ita vt multis partibus muri corruerint & franci aliquot sagittarii de petri louuanii phalangę: occidēte iam sole in muros puaserint: sequētibusq reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex prȩsidio partim occisis/partim captis/cęteris in arcem se recipientibus. Quibus vita his cōditionib⁹ salua fuit. Oēs in regis potestatē iure captiuitatis venirent. Vnde precio dato se re

Altercatio de modo prestādi fidē regi p britonū ducē

Eques.

Monsguyon.

Blaya

dimere postea possent bona sua oīa sub custodia deponerēt nec inde quicq̄ expor tarent. Liberati aliquando francos arma non caperēt. Nec captiuitate eximerentur nisi eaq̧ per aquitaniā occupabāt libera dimisissent dimissis etiam quibusq̧ quos vel iure belli vel contracti eris obligatione ipsi haberent ī vinculis. Erat cum āglis petrus de monteferrato homo insigni nobilitate qui præsenti libertate donat⁹ est datis obsidiis filio & nepote: donec decē aureorū milia persoluisset qui si intra quadragesimum diē fidelitatis iuramentum carolo prestaret duoq̧ sue ditiōis oppida dunensi comiti seruanda cōmitteret pecunia absolueretur. Rebus apud blayam ita constitutis franci oppidum arcemq̧ recipiunt seq̧ mox ad burgū cōferentes (vbi berardus de mōteferrato cū quingētis bellacibus armatis in præsidio erat) loco potiuntur dedentibus se anglis & sua inde libere ex cōposito exportantibus. Eodem ferme tpe quattuor locis franci obsidionem posuere. Albretus cū duob⁹ suis liberis & robusta militū manu arcas armigniacus comes ryonē comes de pointieure castillionem in petragoricensiū agro circunuallat Dunensis comes frōsacū natura atq̧ arte munitissimā arcē petere iubet. Interim aūt libournēses missis ad dunensē comitē oratorib⁹ certis se legibus caroli ditioni credidere. Obsessi vero quattuor locis angli cū accepisset burdegalos de deditione cū francis verba facere acerrime quidem se defendebant euentū cōuentionis prestolantes vt vna cū ciuitate communi pacto vterentur aut re infecta cōditioni tēporū se accōmodarēt. Sed qui fronsacuz tuebantur obsidione angustati ad.xiiii. kalendas iunii arcē frācorū potestati pmittere pmiserūt nisi intra illā diem suarū partium duces opem illis afferrēt. Postq̄ frustra auxiliū expectāt fronsacum vt conuenerat relinquūt cum suis bonis abeuntes receptis obsidibus quos ad pmissi firmitatem dunensis comes acceperat. Dum hæc in prædictis obsidionibus geruntur burdegalenses ad dunensem comitē suos nuncios mittunt cū mandatis se atq̧ ciuitatem cū prouincia vasconie caroli potestati diffinitis conditionibus summittendi. At nos deditionis formulam nō subiicim⁹ propterea q̧ burdegalenses in fide non māserunt q̄q̄ exacta die qua ex anglia opē prestolantur francos in ciuitatem induxissēt. Fuxensis comes & captaubussus burdegalorū exemplū secuti in caroli ditionē venere quibusdā adiectis conditionibus quas dunensis comes fortunam nō aspernatus regis noīe admisit. Pacata omni fere puincia magna pars exercitus domū dimissa est q̄ viginti miliū robustorū virorū & qui armis assueti essent numerū efficere certo cognitum est. Superat vltima vasconum baiona quā missis cū expeditione comitibus fuxi & dunēsi circūuallare carolus mandat. Obsidio propter bina fluenta doram & niuam qbus ciuitas pene omnis alluitur duobus locis ita partita fuit: vt alter exercit⁹ alteri suppetiari nō posset. Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui suburbium sancti leonis forti p̄sidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbium cum sacris locis incendunt ad suos se recipientes. Quos insecuti propere franci parū abfuit quin vna cū hoste in ciuitatē irrumperēt: sed altissima fossa impediti impetu abstinuerunt Postridie eius diei albret⁹ & vicecomes Tartasus cum ducentis equitibus & tribus sagittariorū milibus supplicium pontum qui ad sanctum spiritum ducit per quem ad obsidentes hosti patebat accessus occuparunt eumq̧ deficiunt. Erat ad mare propugnaculum quo eruptionem facere hostis poterat. Igitur imparatos intercipere francos ratus: cum clam milites eduxisset: bernardus biernus fuxensis noīhus in hostem progressus eū in ciuitatem egregia virtute retrusit. Nec longa interueniente mora templum ciuita

Burgus.

Burdegalēses

ti propinquū fossis atq; aggere diligētissime munitū partim dolo partim vi atq; armis capit: atq; ita circūquaq; ciuitate cōclusa:obsessi metu percelluntur. Nec tardāt nuncios ad comites mittere q colloquiu3 impetrent.Quo affecuto: pax eis concessa est: si iohanne3 de belmōte rhodiū equitem præsidii præfectū cū omni reliquo psidio captiuū darent:reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis/si quadraginta aureorum milia in rebellionis mulctā persoluerēt.Ad hunc modū baiona caroli ditioni

Crux cādida.

restituta est. Die vero insequēti oriente sole sereno cęlo crux cādida in cęlo visa apparuit quā & frācus anglusq; palā conspexit. Quo cęlesti signo arbitrati ciues se diuinitus admonitos carolo parere:mox angli regis insignibus abiectis cādida se cruce(vt francis mos est) ornauerūt.Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad carolum qui apud talliburgū agebar/veniūt/fidē nō secus q̄ suo regi exhibentes/baionēsibus aūt carolus ex miliū quadraginta mulcta viginti remisit. Ea

Gandenses

dem tēpestate gandenses a philippo burgūdionū duce discesser e ob salis tributum quod illis annuu3 imponere conabatur.Hinc bello excitato: magna pars regionis cęde atq; incendio vastatur.Nec fuit philippo incruenta victoria.Rediere tandē in ducis beniuolentiam gandēses: rebellionis pœnas magno ęre luētes.In anglia quo q; ob reipub'icę administrationē dux eboracēn. & sombressetus cōgregatis copiis manu cōserere festinabāt nisi episcoporū studio atq; moderatōe destitissent. Per

Cōstantinopolis a turcis capitur.

id tēpus nicolao qnto ecclesiā romanā ministrante: cū turci capto bi3antio gręcia3 omnē fere occuparēt: Guillermu s destoteuillus rothomagensis cardinalis ad carolum legatus mittitur qui inter francos anglosq; pacis arbiter esset.Nam tā potentibus regibus bello p odiū occupatis:reliquos christiani nōis populos a turcis inuadi & facile vinci pōtifex verisimiliter formidabat.Legato carolus respondit/dolere sibi ea quæ a turcis græcia pateretur.Neq; se adeo in anglos esse concitatū:quin po sitis armis ęquam honestatē pacēq; admittat.Id semp nō modo optasse:sed & hosti obtulisse.Ea si interueniat: se armis milite atq; opibus afflictis christianorū rebus vltro auxiliaturū. Traiecerat in angliā ad henricū regem eadem causa archiepūs rauēnates.Cui per regis henrici ad id delectos consultores respōsum est.Cū tm̄ terrę a francis angli sustulerint quantū Carolus ab eis abstulisset: tū oportunū fore vt de pace conuentio haberetur.Tā superbe verbū fecit hostis:cui de christianorū eminenti periculo nulla cura erat.Igitur legationis exitus inanis extitit.nisi q; scholę pa

Reformatio scholæ parisiensis.

risiensis deprauatos mores cōpositiores reddere legatus studuit/ excōmunicatiōis mucrone feriēs eos qui positarū a se legū præuaricatores forent:qui ve scholę recto ratum id est primariū magistratū qui tertio quoq; mense finitur:pecunię largitione reciperet. Qua lege cęteri quiq; scholastici magistratus tenebātur/ne solito strepitu atq; largitione officia venirent. Dum hęc a legato gerūtur: iacobus cuerus Caro li argētarius cum turcis cōmerciū habens/delatus est q; omnis generis arma contra

Iacob⁹ cuer⁹

ecclesiasticā prohibitionem ad illos importasset:opificesq; & fabros eiusmodi artis ad eos demisisset.Christianū insuper e turcoru3 seruitute forte elapsum dño suo captiuum remisisset: & ingentem per linguam occitanam pecuniam exegisset. Eas ob tes in carcerem Caroli imperio coniectus est/deinde grandi ęre mulctatus in exiliu3 deportatus. Pœnas quoq; falsę delationis luit fœmina insignis cui mauritaniensis nomen erat. Inuenio sabaudiæ ducem per id tempus in Carolum non nihil com misisse/& propterea regem irritatū expeditione3 in sabaudum duxisse. Delicti vero modū scribere nō possum quē a scriptoribus non accepi.In forestam carolus cū ve

nisset(vnde breuis in sabaudos est transitus)legatus destoteuillus ad nicolaum pō-
tificem reuertēs cognito caroli aduentu:ad ducem primū conuerso itinere: mox ad
regem venit: atq3 ita egit vt cōmissorum pœnitens dux omnia satis carolo factuȝ
iureiurando ꝓmitteret. Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domuȝ copias misit.
Legatus cœptum iter persequitur. Interea burdegalenses vetuste anglorum cō-
suetudinis & contubernii non obliti aduersus francos coniuratione facta: dominū
lesparrum cū aliquot ciuitatis optimatibus per speciem alicuius cōuenientis nego-
cii a se dimittunt. Cuius cōiurationis auctores fuisse referuntur monferratus & dan
gladus fidei quam carolo præstiterant cōtemptores. Euecti in altum qui burdegala
egressi erant in angliam ad henricū se conferunt. Promittūtq3 se ciuitatemq3 suā ei⁹
potestati permissuros si exercitum in aquitaniam mittat: francorū apud eos nullas
copias esse preter eas quę in pręsidiis erant cōstitutę minus ad cōferendū prælium
sufficiētes. Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorū milia quinq3 clas
se imponens ad medocuȝ insulam.xv. kalendas decembris adnauigāt/confestimq3
aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit. Burdegalenses audito tal-
leboti aduentu/alter ad alterū sermone clam habito/francorū præfectos liberos di
mitti oportere cōsulebant. Hi erant coytiuus aquitaniæ senescallus & iohānes po-
diensis proprætor ciuitatis. Dum in dubio res agitur quidam secreto abeuntes por
tam anglis referant. Nec mora vterq3 pręfectus cū omni pręsidio & regiis magistra
tibus ad hostium manus nulla cęde cōmissa proditi sunt. Coniuratione ad caro
lum perlata: vtrūq3 marescallum cū dorualio comite/& ioachino roaldo ad claro-
montensem comitē qui aquitanię præerat mittit/sexcentis equitibus & eis adiūctis
sagittariis eos comitantibus. Sed diligēs hostis prius aliquot arces cepit atq3 copiæ
conuenissent. Supuenerant quoq3 talleboto ex anglia quattuor milia armatorum
cum octoginta nauibus cōmeatum affatim vehentibus. Et castillio quidem fronsa
cusq3 in potestatem talleboti peruenerūt. Carolus autem postq̄ turoni hibernasset
nouas copias educēs lisigniaci castra fecit/ atq3 inde ad sanctum iohannē ꝓgressus
accepit charlayuȝ oppidū a iacobo chabano vi captū esse multis anglis occisis atq3
eos qui in turrim cōfugissent capite oēs punitos extitisse propterea ꝙ præstitā Ca-
rolo fidem abiurassent hostē secuti. Nec multo post castilionem in agro petragori
cen̄. copias ducere loheacū iubet: attributis ipsi octingentis supra mille equitibus cū
sagittariis. Positis apud castillionē castris: Iohannes bureus & iaspar eius frater im-
pedimentorū præfecti septingentos quos continēter habebant fossores fossis circū
dare castra imperāt. Cognito quid ad castillionē gerebatur tallebotus eductis quin
q3 anglorū milibus in francos progreditur qui ad eius aduentū in vallum se festinā
ter recipiūt. Pedites vero sagittarios segnius agentes tallebotus circiter centuȝ inter
cipit. Qua fortuna elatus: cum francos fugere psuasuȝ haberet: nec suę adhuc copię
omnes cōuenissent: paulo restitit atq3 interim se curare milites iubet. Hęc mora frā-
co non inutilis fuit. Nā interea vallū munitionibus tormētis munit: & se in hostem
animose corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorū munitiones du-
cens: in vallū tumultuario impetu irrumpere cōtendit. Quē cōstanti virtute franc⁹
exturbat. Vtebatur eo die tallebotus(ꝙ veteranus esset)paruo gradario ex quo su-
os in pręliū animabat. Reliqui vero et copedites dimicabant: & incredibili animi fer
uore castra oppugnabant: militariāq3 signa lōge plura ad ostētationē ferētes q̄ illorū
nūero ꝓuenirēt. Pugnatū est diu atq3 acerrime ita vt diu dubia victoria neutri speȝ

Burdegalorū a Carolo defectio

Castillio

Talbot in praelio moritur

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudoo cui britonu₃ ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hostē propellunt: aliquot eorū signis occupatis. Quam ob rē animo tabescentes angli: cum Talleboti gradarium glande ꝓstratum & ipm tallebotum a sagittario franco occisum conspexissent in fugā cōuertuntur. Occubuere in eo prælio octingenti angli obscuri nominis cū quadraginta viris illustribus in quibus fuit talleboti filius. Fugiētiū vero atq₃ eorū qui se amni dordonę credidere par numerus fuisse refertur. Mōferratus autem Danglautus & caudali filius cū quinq₃ milibus castillionē protenus petiuere. Lesparrus burdegalam. At castillionēses q̄q̄ firmo præsidio tenerētur deditionē tamen fecere: Caroli se omnino voluntati ꝑmittentes. Quorū consilium secuti melionenses atq₃ libornenses dicto paruerūt. Quiq₃ nouū in media insula castellu₃ tenebāt post quintum decimū obsidionis diem a claromōtensi comite recepti sunt. Idem fecere blancaforteñ. cadillaci/sancti macherii incolę/langonii & villēdrani. Na₃ ex angolismis carolus libornum veniēs hostē timore ꝑterruit: ita vt paucis intermissis diebus aliquot oppida atq₃ arces ceperit: & burdegalā sagittarios miserit qui agrū vastarent: extructo e regione ciuitatis ꝓpugnaculo in loco quē lormontū incolę dicūt: vbi ad psidiu₃ constituti fuere loheacus/ludouicus de bellomōte/iacobus chabanus/iohannes & iaspar bureus fratres. Erat nō lōge in portu classis regia armis cibariisq₃ abūde instructa in cuius cōspectu etiā angli in nauibus stabant qui ad nauiū tutamē ꝓpugnaculū exędificauerāt vnde in francos excursiones dietim faciebant. Sed tandē cōmeatu destituti/pressiq₃ continuo francorū incursu/pręsertim cum finitima loca oīa sibi erepta essent/nec quo se reciperēt haberēt caroli clementiā poposcere. Erat enim Carolus natura ꝑbenignus & iam pestilens aer exercitū offendebat q̄obrē recepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi potestatē. Durasum aūt & lesparrum aliosq₃ ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed lesparrus nō multo post apud pictauos capitis supplicium luit: ꝙ alteram in Carolū proditionē cogitasset. Atq₃ ita burdegalensium rebus compositis/claromōtano comite ad ꝓuincię custodiā præfecto: carolus turonum regressus est: cū flueret a christiana salute ānus quadringentesimus quinquagesimustertius supra mille.

Moritur tallebotus

Guillerm⁹ edelinus idolatra

Quo tempore Guillermus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior/apud ebroicas ad perpetuū carcerē dānatus est ob falsę religionis causam: Nam cū illustris cuiusdā fœminę amoribus teneretur/neq₃ cōsuetudine eius frui facile posset/demonē sibi patronū adhibēs: eū in arietis specie adorauit/a quo postea edoctus scopā sumere & inter fœmora equitis instar ponere/quo volebat breui momento se traducebat. Quod impietatis genus valdensiū esse dicitur. Aduersus aūt burdegalensiū leuitatē atq₃ perfidiā Carolus duas apud eos arces extruxit q̄bus in fide cōtineri populus recens conuersus posset. Per id tempus cū de præsulatu auxitano duo diuersarū partiū concertarent. Armygniacus comes caroli mandata aspernatus/alterū competitorū iustinu₃ nomine in sacerdotii sedē perduxerat. Quam rem ægre carolus ferens claromōtanū comitē cū copiis in armygniacū mittit. Qui adiutoribus comite dōmartino & floqueto eboracensi prætore rebellē spoliauerunt terris suis. Otho quoq₃ castellanus florentinus & guillermus gonfierus simulachra quędam magica arte confecerant: quorū nixu (vt ipsi stulte sperabāt) pręcip[illegible]pud regem inter aulicos auctoritate₃ consequerentur. Eius rei causa ad Carolu[illegible]lati/alter Tholosæ/alter Turonis in carcerem coniectus est. Iohannes præter[illegible]lenconii dux Caroli mandato Pari

Iohānes alenconii dux capitur.

tii comprehensus meldunum in custodia deducit. Ipse enim temporum tranquillitati inuidens & parte a Carolo quietis impatiens nouos belli motus ab anglia procurabat missisq; ad hostem freque̅tibus nunciis hortabatur appetere normanniã se illis adiutorem fore pollicit⁹ Castella arcesq; habere se:q̄ omnia venientibus proderentur Carolum pcul abesse & tribus diuersis regionibus copias suas continere Loca multa prius occupare posse q̄ carolus sentiat:& vt firmiore fide co̅silia procederét:filiam suam eboraceñ. ducis filio in matrimoniũ dare constituit. Ad hanc proditionem ministeriis vsus est iacobi hay angli thome gilleti sacerdotis danfronti & hontitonis caduceatoris angli & emo̅di calleti. Quibus occultũ signum alenconius hoc dat pollicem eius dextrum manu prehe̅dere ad que̅ vel verba vel litteras essent de hisce rebus reddituri. Hec postq̄ testibus & ipsius alenconii spontanea confessione cognita sunt Carolus apud vindocinas co̅uentu procerum habito: iohannem ale̅conii ducem fortunis omnib⁹ priuatũ secu̅do postq̄ captus fuerat anno mortis supplicio dignum pronunciari iubet. Sed clemens rex sententiam postea moderat⁹ est nec enim mors pditori inflicta est & eius liberis fortune restitute. Ad hæc omnia ludouici quoq; in carolũ contumacia intercessit. Hic enim cũ natu grandior eẽt occasione ex aulicis q patri & rebus publicis inseruirent sumpta ex curia in dalphinatum abire patre impetrauit constituto ad hoc tempore me̅siũ quattuor. Id seu suapte natura seu suorum prauis consiliis fecerit non facile scripserim Illud certũ est ludouicum molestissime perpeti q̄ a patre non satis pro suo arbitrio pecunie & pventum sibi suggereret. Et domesticis eius dolebat totam regendi auctoritatem penes quosdam aulicos esse qui publicis officiis atq; magistratibus prefecti diuitiis abu̅darent. Ludouico vero primogenito scilicet caroli obsequentibus preter quottidianam impe̅sam nichil illis superesset. Hac opinione ducti dalphinatum petiueru̅t p̄mentes omnia vectigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nichil eni̅ est quod indigens nobilitas sibi non licere putet Cuius rei conscius factus Carol⁹ dalphinates petit vt ludouicũ apud viennam vbi ppugnaculũ in colle sibi edificauerat comprahe̅deret. At ille patris aduentu pterrefactus ad philippum burgundiæ ducem mox proficisci festinat. Interim vero carolus omne̅ dalphinatũ ve̅dicat mittitq; ad regni exitus ludouici digressum obseruare Qui nichilominus clam dilapsus i brabãtiã perfugit: receptusq; est a philippo & debito honore habitus apud quẽ annos fere decem mansit. Missis interim ad patrem oratorib⁹ qcõ ciliatũ cum redderent patri eiq; liceret in patris co̅spectũ p aliquot annos no̅ venire Addidit huic legationi philippus oratores se excusaturos q̄ ludouicum hospitio amisisset tãti regis filium cui ipse obseq maxime teneretur trepidanti quide̅ & patris irã potissimũ formidanti cupienti quoq; in turcos expeditione̅ ducere si coadiuuaret pater Auditis vtrisq; legatis carolus respo̅dit honoris plurimũ ludouico qde̅ deberi si in patre̅ debitã p ietate̅ exsolueret: neq; philippũ errasse q̄ eũ hospite̅ haberet. Verũ mirari se q̄ causa timoris ludouico fuerit q̄ tantope trepidaret cũ patre̅ facile̅ & maxie mãsuetũ fuisset expert⁹ cuius rei testes locupletes ee̅nt gabriel vernus & celestine̅sium auinioneñ. prior q obre̅ ipaʒ nicolai po̅tificis romani auctoritate ad eũ oratores aliquãdo co̅uenerãt q̄ vero postula tioib⁹ no̅ acquieuisset mime mirãdũ esse ppterea q̄ ei⁹ postulata optimorũ virorũ sente̅tie repugnarent q sentire̅t nequaq̄ decere vt filius a patre atq; a regno pcul abesset consiliũ secutus hominũ iproborũ. Expeditionem vero in turcos in ludouici mente̅ incidisse: se pfecto admirari cui⁹ ipe añq̄

Ludouicus a patre deficit

a patre discederet nunq̄ meminerat. Idipsum nihil aliud esse q̄ dilationem vere erga patrem reconciliationis eo maxime tempore cū hostis anglus vigilātissim⁹ esset regnum francorū repetere aduersum quē milite opus erat: ꝙ vero dalphinatū vendicasset id ad terre incommodū nō esse cuius incole libertatē nō amisissent quos de hac re oratores ad dalphinū ituros sperabat qui nullius se incommodi pressura vexatos testarētur. Verū neq̄ litteris neq̄ legationib⁹ ludouic⁹ moueri potuit ad patris cōspectum redire diuq̄ res in dubio fuit: an bello tanta discordia finiretur. Sed dissimulata res est intereaq̄ carolus interiit. Dū hec inter patrem filiūq̄ agitantur rex hungarus magdalenā caroli filiā vxorem petit Cui⁹ rei causa sexcentos eqtes turonū ad regem mittit cū insignibus muneribus. Erat leodislaus triū regnorū hūgariæ bohemie atq̄ polonie princeps cuius ope carolus constituerat i turcos exercitum aliquando ducere. Qui supra aliquot annos nicolao quinto romanā sedē moderante constantinopolim imperii grecorū caput ceperant imperatore trucidato. De qua re ad carolum franciscus philelfus scribens eū diligēter admonuit vt more maiorū suorum fidei causam tutelāq̄ reciperet. Hanc cōstantinopolitanam cladem Mahumetus turcorū rex intulit quarto Calendas iunii anno christiane salutis Millesimo.ccccliii. Excipiuntur a carolo legati incredibili apparatu. Sed letitie & cōmuni omniū gaudio se infelix nūcius admiscuit. Itaq̄ nunciatur laodislaus mortē obiisse cuius interitus veneni suspitione non caruit. Legati nichilominus non minore cura accipiunt comitati illustrib⁹ viris qui publica eos impensa leuarēt donec diuturno morbo correptus interiit Qui successorē habuit richemōtū francie conestabilem morte post paucos dies assūmptū Quē secutus franciscus aurelianensium ducis nepos ducatum adept⁹ est. Carolū deinde mors excepit cum nunciatum ei fuisset quosdā potionē apparasse qua interiret Ea re tā vehementer turbatum animū induit vt dies septē totos cibo abstineret hortātibus maxime medicis se inedia magis q̄ morbo affici. Sed dū edendo vite cōsulit coercitis arteriis cū stomacus nichil sibi reciperet absumitur: die festo diuę marię magdalenes sacris christiano ritu perceptis. Elatusq̄ est ex magduno yueriensi regia pōpa in sepulchro maiorū suorum & in diui dyonisii cœnobio sepultus. Rex proculdubio in quē fortuna asperrime primū deseuit tanq̄ exterminare eum regno statuisset Deīde blāde illum attollēs victorem gloriosum atq̄ dei benignitate patrie restitutorē effecit. Naʒ illud de eo scribi dignū est ꝙ discordantibus de regno anglis dux eboraceñ. richardus regnū affectans henrico regi non dissimulato odio aduersari cœpit Cuius cœptis hēric⁹ occurrens grandi exercitu contracto se campestri loco aggere & firmis munitionibus vallato continebat constitutis octo per circuitum portis atq̄ custodib⁹ sui generis neq̄s nisi notus in castra se cōferret· Ad quē locum richardus eboracēsis & varuici comes frequenti populorū manu instructi promouentes cū iam custodes clā haberēt amicos vallum ingressi ad Henricuʒ peruenerūt quē depræhensum occisis aliquot proceribus qui henrico circunsistebant londonias deduxerūt præcedente illū varuico qui ensem conestabilis more præferebat. Moxq̄ ad arcem quę Hērici presidio tenebatur succedentes cum illā obfirmarā inuenissent prefectos quattuor viros insigni nobilitate ad colloquium vocāt ꝓmittūtq̄ iureiurando adiecto vitā illis & fortunas saluas fore si arcem illis patefacerēt. Persuasi proceres regi occurrunt atq̄ mox saluato henrico dū illum a tergo comitantur orta in populo seditione qdam

Constantinopolis capitur.

Laodisla⁹ rex moritur

Carol⁹ egritudinē cōtrahit

Ric. Ebor. Dux regnum angliae affectat

n eos insiliunt vnumq₃ illustrem apprime virum cui descallis cognomen erat ma-
ctant. Reliquos postridie ante arcis portaȝ capite mulctatos quadripharium exsecu
erunt. Fidei rara est ratio apud eos qui imperii cõcupiscentia digladiantur: q̃q̃ sce-
leris autorem pœna non pretereat. Itaq₃ supererat ex henrici familia dux sumbresse
tus qui iniquo animo ferens regem a coniuratoribus nõ secus ac captiuũ teneri cõ
pluresq₃ sue cognationis fuisse interemptos iuuentutẽ multaȝ eorum maxime quo
rum parentes aut cognati perierant cogit atq₃ richardũ in planicie sancti albonis in
uentum plurimoq₃ milite instructũ adorsus cũ plerisq₃ aliis necat. Cuius caput am-
putatuȝ quandoquidem regnũ affectauerat straminea corona illudi iubet. His hẽ
rici aduersitatibus permotus carolus litteras ad normannos dat sinat absq₃ contro
uersia anglos ad se henrici partes secutos transferentes regionem icolere: diuersari
q₃ & in ea liberi negociari. Tali prefecto benignitate vsus est carolus in eum q hosti
liter illum sep enumero fuerat persecutus tentauitq₃ quoad fieri per eum potuit hẽ
rico auxiliari vt eum in libertatem vendicaret. Ad hunc modum humanarũ rerum
mutabilis conditio est vt in sublime prouectus casurum se merito formidet deiect⁹
autem nequaq̃ animo tabescat: Henrico felicia initia fuere carolo contra deturbat⁹
ille regno est hic i regnuȝ post multas aduersitates gloriose exaltatus & victorios⁹
appellatus. Pridie mortis eius visus est fulgentissimus cometa tanti principis inte-
ritum precurrens: & futurorum nunciator

Anglia Controversiae

HEni & mansueto patri asper & vehemens filius successit ludouicus: consilio
præceps ingenio vario & domesticis vix satis perspecto. Nec dubia fides fu-
it Carolum iuniori suo filio carolo regnum si commode potuisset relicturum: sed
belli seminaria execratus ludouici mores atq₃ absentiam longanimiter tolerauit.
Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: plerisq₃ sibi assentiẽ-
tibus proceribus: & cum ad id propensus esset: expectabat tantum belli aliquem
motuȝ ad burgundo excitari ne tam autor dissensionis q̃ propulsator iniuriæ esse
videretur. De caroli morte nuncio accepto permulti qui officia magistratusq₃ ad-
ministrabant ad ludouicum protenus gratulabũdi se in Hannoniã cõtulerũt scisci
taturi ab eo quid illos facere preciperet impetraturi quoq₃ de suis magistratibus &
officiis stabile firmamentũ. Fuere qui pecuniã erario debitam & ad hunc diem cõ-
seruatam ludouico nouo atq₃ inopi regi persoluerunt Quattuor tantum ex omni
numero petitorum admisit: Petrum ortauerium: Nicolaum louuerium quos ad ra
tiocinia regiorũ cõputorũ consiliarios instituit: iohannes bailleto requestarum con
iudice & i cancellaria referendario ordinato: symonẽ carolum in eum quem prius
magistratum gerebat restituit: q̃q̃ iam fere etate defectus esset & non nisi lectica iter
conficere posset. Reliquos magno numero parisium remisit: eius: aduentum presto
laturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatissimi quiq₃ proceres qui sacranduȝ
nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræsul euȝ more ma
iorum vnxit atq₃ benedixit. Quo mysterio absoluto ludouicus ad parisios proten⁹
profectus est nec facile scripserim quo factu & pompa a parisiacis sit exceptus. Nã
vt sileam populi ex omni francorum ĩperio concursum qui ad festum diem conue
nerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorum frequẽtia glorianti-
bus inter primos burgũdis qui in regnũ sua opera reducem Ludouicum post lõgũ
a patre discessum lactitabant. Exactis per hæc solennia aliquot diebus: cum Phi

Jouenelly

lippus burgundionum dux domum repetere cuperet regem magnopere cohorta-
tus est:iram si quam animo in proceres concepisset deponere:obliuisci prorsus atq;
oblitterare quę pręterita erant:satis admodum esse illi ꝙ nullo tumultu rex esset &
vocaretur:& quia frater illi esset debere adolescentem amare atq; amplecti & patris
hereditatem cum illo legitima portione diuidere. Hec atq; similia multa locut⁹ phi
lippus ludouicum dimisit:picardiam reuisurus. At ludouicus qui exulceratū ani
mum haberet & patrias leges iam didicisset:exteris moribus per diuturnnm vsum
imbutus multa partim suo ingenio:partim eorū qui absentiam a patre exiliū fuisse
reputabāt:agere cœpit. & principes in primis parui admodum habere. Venationis
omnem prope cōsuetudinem prohibens:ita vt piaculum esset aues aut canes alere.
cassibus vti:insidiari feris animantibus nisi quoad ipse permitteret. Et quod illi ma-
ximum ad eas que superuenerūt discordias momentum fuit:magnopere nixus est i
firme fortis homines præ proceribus opulentos sublimesq; facere. quos ad suas ve-
hementes voluntates obsequentissimos esse cupiebat. Non enim equanimiter fe
rebat si quis dicenti vel imperanti sibi quauis ratione aduersaretur plus suopte ige-
nio q̄ cuiq; sapientissimo fidens. Fuit illi post annos aliquot inter precipuos dome
sticos iohannes de lude iohannes balua quē cardinalem romanum sub Sixto quar
to atq; innocētio octauo ipsi vidimus:Iohannes hebergus post baluam ebroicēn.
præsul:dominus de foresta: oliuerius dyabolus:quē ludouicus sublata dyaboli ap
pellatione malum deinde dāmam cognominauit: stephanus ostiarius. Quibus mi
nistris pro sua voluntate diuerso tempore vsus est. Accessit his longo post interual
lo doyacus versutus imprimis & temerarius:supraq; generi sui cōditionem audax.

Ab his vt quisq; per vices Ludouico obsequebatur posthabiti principes & ma-
gna pars nobilitatis:desciscere a ludouico:seq; & suam dignitatem tueri constituūt

Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiant sciscitantes:postq̄ de sententia il-
lorū satis constitit: britonum dux franciscus oratores ad Ludouicum qui pictauiæ
agebat mittit: simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset. Nec repugnat Ludoui-
cus tātū petit ducem ad se venire qui ab oratoribus ꝓmissa præsens confirmet Dāt
fidem legati id se facturos seq; prope diem vna cū suo principe reuersuros. Cum illi
pictauia a rege abeuntes duodecim tantum passuum milia cōfecissent clam dilaps⁹
carolus regis frater ad eos se cōtulit in britanniamq; festinanter profectus ē quo il-
lum precesserat iohannes Dunensis comes discessionis caroli maxime cōsultor. Sic
enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres qui eū mox
relicto rege sequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux qui Ludoui-
ci sororez in matrimonio habebat aperto bello insurgit. & quicquid regii fisci in su
is terris erat occupat. Crussolumq; & trainellum atq; doriolum primores fere regis
aulicos in custodia continuit. Deditq; sedulo operam eximere de diui antonii bas-
tilda anthonium chabanū qui illic ludouici edicto seruabatur. Itaq; eodem ferme
tempore quo hec gerebātur:anthonius noctu ad ducez aufugiens magna lætitia ab
eo exceptus. Quippe ꝙ ludouicum non diligeret: & futuro bello commodissi-
mus esse sperabatur. Huius ergo manifeste defectionis initio turbatus ludoui-
cus: Carolum de melduno iohannē baluam:& iohannem præuotum ad Parisios
statim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet: eminen-
tis ob caroli fratris a se defectionez periculi. Intelligere se principes arma aduersum
se mouere:opus ideo esse vigilantissima custodia:ne noui in ciuitate mot⁹ prodirēt

Vnam eorum ciuitatem esse regni caput: vnde relique vel belli vel pacis exemplum accipiant si in fide parisii permaneant: nihil sibi timendum esse q̄ coniurati moliantur. Ea ratione procliues ad audiendū parisii: excubias constituunt / adhibitis primariis portis custodibus: aliquot etiam prorsus obstructis. Cathenas preterea que ad viarū compita negligentius curabantur reficiunt. Hec dum parisii geruntur. Anthonius chabanus custodia elapsus per vastinium iter faciēs sanctum forgeum & sanctū mauriciū (quas arces goffridus cuerus presidio tenebat) capit bonis omnibus direptis ipsoq̧ goffrido captiuo abducto. Insurgentibus tot rebus nouis: Ludouicus accito renato andegaueñ. duce (quem sicilie regem appellabant) & Carolo cœnomanorum comite: fortem. xxx. miliū militum exercitum cogit. Sed cum dies non paucos ibi morat⁹ parū admodū proficeret attributa renato caroloq̧ fratribus parte copiarū que britonum cœptis obsistent: reliquū exercitū in bituriges ducit. Biturigē tñ ciuitatem preterit: quam magno presidio a borbonieñ. notho fratris sui caroli nomine teneri acceperat: moxq̧ in borbonium (quod biturigibus vicinū est) profectus: castellum sancti amandi expugnat. Nec multo post molissonii in ludouici potestate venere: cedente loco iacobo borbonio oppidi prrfecto. Per hos dies cū nonnulli ex presidio sancti forgei satellites moretū incurrissent: indeq̧ quosdam qui eo loci ex cenonibus hospites diuersabantur noctu abduxisset re cognita ludouicus iubet pontes chamosii & de bellomonte dirui. Iā enim fama carolum philippi burgundorū ducis filium qui ex coniuratis erat copia contraxisse: vt cū aliis coniuratis iungeret exercitum nec mandat fama erat. Nam anthoni⁹ philippi nothus adiuncto burgundionum marescallo: cum aliquot cohortib⁹ præcurrēs caroli exercitum royam & mondideriū occupat: Erant apud peronem tunc temporis in presidio comes. Niuernensis & ioachinus roed⁹ frācie marescallus cum quattuor milibus armatorum qui cognito caroli aduentu: relicto ad oppidi custodiam aliquot ex nobilitate francorum viris. quīgētis sagittariis. peronā deserentes mox nouiomum cōpendiumq̧ se cōtulerunt. His belli motibus dum picardia agitatur Ludouici soror carlota borboniorū ducis coniunx ex viri consilio sanctum porsanum (vbi rex agebat) petit fidem discordiis positura sed intentione frustrata regionē (quo dux ex molinis interim se receperat) reuerrtitur. Eodē tēpore sācti mauritii arx dedentibus se iis qui in presidio erāt a Carolo melduneusi recepta est. Iussi quoq̧ sunt parisii arma domi in expedito seorsum habere facere de muris nocturnas excubias faces per cōpita & per domos laternas noctu accēsas ponere Conat⁹ est rex illis diebus ex schola parisiensi delectos habere armatos quib⁹ ad belli necessitates vtereť. Præerat aūt schole rector guillermus fichetus magni animi vir doctrina & dicendi arte potens qui in caligine iacentibus humanitatis studiis lumen mea etate attulit: excitauitq̧ cōplures latine discere & eleganter loq. Hic igitur acceptis a rege de armandis scholasticis litteris cōtione generali habita: disertam habuit orationem qua veritus non est repugnantem Ludouico sententiā dicere qua maxime probatus atq̧ clarus factus ē. Nam cū bessario grecus cardinalis post aliquot ānos romana apud regem legatione fungeretur audita fisceti fama eū ad se accersiuit atq̧ in vrbem duxit cōmendans illum sixto quarto romano pōtifici. Extant eius fiẽceti rethoricorū libri orationes quoq̧ atq̧ epistole. Bessarionis autē opus est defensio platonis aduersus trapezuntiū: qui platoni conuiciatus aristotelē illi preferebat

Sollicitis ad hunc modum parisiis carolus philippi filius ferox iuuenis (a quo au

Ludouicus copias cogit.

Fichetus.

zilii plurimum reliqui coniurati principes expectabant) copias ad pontem maxentii qui est ad ysaram amnē ducit. Cōdixerant aūt ii qui arma aduersus ludouicū parabant: se ideo conuenturos vt populū vectigalibus pressum: & pene seruū in libertatē vendicarent. Adeo solers est male errantiū cautio: vt iusticię velamen suę iniquitati ptendant. Incedens igitur cum exercitu carolus: libertatem populo passim proponebat: specie beniuolētiæ plebē sibi cōcilians. Eius pontis atq arcis præfectū maderum petri orfauerii vicarium pecunia carolus corrupit: arcēq recepit. Indeq flumine traiecto: castella q̄dā minimo negocio ptenus occupat. Venere quoq in eius potestatem bellilocus & dōmartinus. Mox occupato latiniaco libellos rationū regii fisci burgundi diripiunt atq incendunt: exactis vectigalibus. Salis item prōptuariis patefactis: potestatem faciunt sumendi salis: precio mercatoribus tantū persoluto: atq ita a tributo libera omnia esse pronunciant. Grassante ad hunc modū carolo: ioachinus roaldus veritus (quod vero simile erat) burgundū parisiū proficisci cū bona equitum manu in ciuitatem se cōtulit. Interea autem ludouicus rionē in aruernia obsidet: quo borbonii atq nemorsi duces armygniacus pterea comes & albretus se receperant. Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armatorum longo militiæ vsu spectatorū: quorum numero & robore territi duces: de pace ad ludouicū nūcios mittūt. Iurantq (si gratiā regi receperent) se illi probe sincereq inseruituros: nauaturosq diligētem operam vt reliqui sibi cōfœderati principes in beniuolentiam redeant: & fidē seruent. Deq ea re parisium ad regem nūcios ad xviii. kalendas augusti legaturos. Q̃ si alia principibus mens maneret: se nihilominus constanti fide conuenta cōpleturos. Hæc cōuentionis formula adhibitis apostolicis scribis: litteris mandata est: pœna excōmunicationis in præuaricatores adiecta. Quæ omnia parisiis referre carolū charlaium vigilum præfectū ludouicus iubet

Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuæ catherinæ vallis scholariū ædē supplicationes. Interim compositis aciebus: carolus burgundus ad sanctū dyonisiū castra facit: atq postridie sancti clodoaldi pontē missis aliquot cohortibus occupare constituit. Quem tertio oppugnatum tandem (dedente se præfecto iacobo mairo) hostis obtinet. Et ne regni caput parisiū timide præterisse carolus videretur: pmotis copiis caduceatores pręmittit qui liberū per ciuitatem trāsitū petant. Id si nō impetrent: dicant carolū vim illaturum ciuitati. Præerant eo die portæ quæ ad sanctū dyonisiū ducit petrus orfauerius & iohannes pōpancurtus. Qui cū respōsum dare caduceatorib⁹ incipiūt: ecce burgundi copias oēs ad sanctū vsq lazarū pgressas cōspiciunt: quasi incautos custodes intercipere sperarent. At armatus populus: & cū suis ioachinus roaldus acerrime restiterunt. Moxq in pximum campū hostis acie instructa pgrediens (aliquot ex suis interēptis) ciuitati cōminatus. Sed cuз ex muro tormenta in suos frequēter iaci cōspexit copias reduxit. Moxq sequana per sancti clodoaldi pontē trāimisso: cū accepisset ludouici fratrē cū britonib⁹ p belsiā iter facere: ad montlericū ducit. Iam enim rione discesserat Ludouic⁹ & magnis itineribus parisium appetebat: certior factus de burgundorū accessu Verū cognito q̄ a tergo frater: & a frōte burgūdus copias haberet: numeroso pedite q eum sequebatur nō expectato: chartras cū multo equitatu contendit: ratus burgundū prius fundere: q̄ cum illo britones iungerent Eo vbi castra Carolus habebat cū puenisset rex: nulla sui curādi mora militi pcessa: feruēs furensq in hostē pgredit. Fuit congressus suo initio formidabilis & non incruentus. Nam q in prima acie burgundi pugnabant:

Libertas populo pponit.

Riona obsidetur

Pugna apud montlericū.

plurimi se in fugã proripiunt. Fuereq; ex illis perq̃ multi in fuga capti atq; occisi. huius rei fama ad parisios perlata: arma quisq; rapit: atq; per agros effunditur: præhensurus ex fugientibus prædam. Vidi ipse frequentes captiuos dissolutis armis vulneratos in ciuitatẽ deduci. Et populũ omnẽ non secus ac in certa victoria exultare. sed ludouicus sancti pauli comes reliquam Burgundorũ aciem in statione atq; ordine cõtinẽs: ludouici vires sustinere fortissime militẽ admonebat. Ludouicus aũt hoste partim fuso: reliquos adoritur: qui se curribus tanq̃ vallo atq; munitionibus circunsepserant: cõuersis in frãcos tormentis. quibus nõ paucos clari nominis equites ꝓstrauerunt. Itaq; cõferta pugna pertinacissime dimicatũ est: ita vt ludouico nõ longe emineret periculũ inter suos fortiter præliãti. Et burgũdo quoq; fortuna minata est: quem semel a gaufrido de sancto belino: iterũq; a gilberto grassaio cõprehẽsum sui eripuerunt. At equites franci tametsi magnis viribus in hostem vecti cõplures prosternerent: nemo tamen peditũ pone sequebatur qui prostratos iugularet: q̃obrem spaciũ erat deiectis exurgendi: & præliũ instaurandi. Pugnatũ est varia fortuna vsq; ad vesperam decimęsextę diei iulii mẽsis: donec milites scoti qui regii corporis custodiam gerebant: animaduertẽtes ludouicũ graui in periculo versari (Nã die tota per ęstus & cędes nihil sibi desumpserat: & sexcenti equites quos cœnomanorum comes: montalbanus marescallus/ & gargassalus ducebant prælio exterriti turpiter deserto ludouico aufugerẽt) assumptũ regem in arcem montlerici perduxerunt: atq; ita præliũ direptũ est: manente in sua statione burgũdo. Cecidisse ex vtroq; exercitu sexcenti supra tria milia memorantur. Inter francos occubuit Petrus breseyus/ gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgundis lõge plures. Eniʒ uero principis custodes omnes prope interierũt. Recreato paululum rege: consilium fuit corbolium se conferre/ etq; inde parisiũ proficisci. Cum corbolii esset: accepto ꝙ carolus burgũdus eo in loco vbi pugnatũ erat pnoctaret: non inqt mirari illum oportet in campo manere/ cui neq; ciuitas vlla neq; arx ad diuersandũ patet. Secundo post præliũ die in ciuitatẽ ludouicus venit. Vbi inter cęnandũ dũ casum fortunãq; suam conuiuis memorat/ multa fortiter sapienterq; locutus est/ incertaʒ instabilẽq; hominũ conditionẽ causatus. Callebat eñi litteras & supra q̃ regibus mos est erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandũ prouocauit. Nihilominꝰ se iterum in hostem ducturũ dißerebat. Sed a prudentibus dissuasus parisii se continuit. Habuit siquidem ad eũ egregiã orationẽ guillermus quadrigarius parisianus præsul/ qua rerũ præteritarũ memorẽ cum ludouicũ reddidisset/ sequentiũ rationẽ habere hortatus est. Decere regem consiliis omnia prouidere. circuʒ se habere boni ęquiq; amantes viros/ qui & pacis tranquillitateʒ seruent/ & belli motus modestia atq; iusticia moderent. Pręsulis oratõe rex adductꝰ/ deligi sibi viros spectatos iubet qui ad eius consiliũ quoq; die vna cũ cæteris veteribus cõsiliariis accederent. Itaq; ex ciuibus sex/ ex parlamenti senatu totidẽ/ exq; parisiensi schola pari numero ꝓbati homines id negocii receperunt/ duram profecto prouinciam si principis vehemẽtiam attendas/ quã breseyus viuens per facetiã lepide aliquãdo expresserat. Insidẽs enim exiguo equo ludouicus dũ venatum exiuisset: sequenti oratione a breseyo est interpellatus. vnde inquit serenissime rex tã fortẽ equũ nactus es? Cur ait ludouicus (breiey) id censes: quandoquidem pusillus est? Quia te breseyus inquit & consilium tuum totum vna comportat. Non dissimili cauillatione rursus regem taxauit/ cum a rege anglorum oratores ad eum venissent. Nam quærente ab familiaribus aulicis

Ludouici mores.

Ludouico quod in oratores anglos precipuum sine suo dispendio munus confer
ret:est bresseyus inquit tibi cantorum ecclesiasticoruз frequés chorus quos nó ma-
gni existimas : nec eorum canticis oblectaris: censeo illos quibus facile carebis ora-
torib⁹ vniuersos dones. Subrisit ludouicus tametsi intelligeret per cauillationé id a
bresseyo dictum esse:propterea ꝙ ad rem diuiná:& ad curarũ leuamé cantorũ har-
moniis ipse per raro vteretur. Enimuero decoros rerum mundanarum a maiorib⁹
obseruatos ritus & mores ludouicus neglexit:& demissa regia maiestate: multis ad
conuiuium admissis populariter discumbebat: obscœne interdum loquens:præser
tim cũ de mulieribus sermo incideret. Neqꝫ sumptuosa veste induebatur:neqꝫ curia
lium pompa gaudebat. Fuit enim illi ad mõtlericí pugna intent⁹ sũmopere ad sui
custodiam animis vindictę atqꝫ prorogandi imperii appetans & longioris vite lõ
ge cupientissimus. Studuit præterea ꝙ̃ plurimas copias habere Quibus cum stipen-
dia tribuere cõmode ipse non posset(occupatis a coniuratis locis vnde hec percipi
solebant)pecuniam a parisiis mutuo petit. Quam vt pote grandeз cõferre nó pau
ci ciues pernegarunt. Indignatus propterea ludouicus quosdam regio magistratu
atqꝫ officiis amouit:ad omnem prorsus casum suspiciosus:necvlli satis credul⁹ Inde
patuit delatoribus ad multorũ perniciem via. Nam accusatos complures fuisse ac-
cepimus qui leuibus causis non auditi:extincti sunt. Per idem tempus iohãnes bur
gensis qui dominũ suum iohanem berardum parlamentei senatus consiliariũ i bri
tanniam secutus fuerat:gratianusqꝫ & franciscus meriodeus fratres:offense maiesta
tis criminati in flumine sequana demersi periere. Et post aliquot dies petrus guerol
dus qui ad britãnũ ducé parisium explorator venisse dicebatur capite punitus atqꝫ
inde i partes quattuor sectus est Fœminæ præterea aliquot & parisiani ciues delati
ꝙ cũ coniuratis sermoné contulissent in profluento noctu extincti sunt. Nihil eniз
tutum a delatoribus erat. Satis ad interitũ erat fuisse quomodolibet accusatuз. Sed
ad coniuratos redeo. Burgundus victoria ad montélhericum habita gloriabun
dus stampas petit:vbi ludouici fratrem & britonum ducé conuener e accedentib⁹
ad eos reliquis coniuratis atqꝫ eo loci captato consilio post quindecimũ dieз in va
stidium mouent:occupatqꝫ priuiũ moretumqꝫ Aduersum quos salazardus & qui
sub ioachino roaldo militabant ad yoná sequanamqꝫ vt transitu hostem prohibe
rent progressi quandoquidé numero militum longe inferiores essent retro abiere:
atqꝫ ita nauibus apud moretum repertis coniurati yonaз sequanamqꝫ ãnes exupe
rant Erat inter coniuratos iohannes renati filius dux calabrię qué postꝙ̃ cuз copiis
in agro antissiodorensi venire ludouicus accepit:dominum precigniaci & christo-
forum palardum ad cũ mittit si forte ad se magnis pollicitationibus adducere pos-
sent. Nam quia ob neapolitanũ regnum patris sui renati nomine aduersus ferdinã
dum alphonsi aragonensis regis spurium bellũ suscepisset & tanto bello per semet
haud satis esset spe ludouicus ducebatur cũ in gratiam reuocandi dum auxiliaturũ
se illi in eo bello promitteret. Sed cõstanti animo dux iohãnes propositi tenax ad
cõiuratiõis socios ire pseuerat. Qua re cognita rex parisiacis reb⁹ ꝓsulés sagittarios
pedites quos frãcos supra appellauim⁹ q ex normãnia recẽter venerãt ad præsidi-
um ciuitatis cũ quadringentis equitibus ordinauit. Moxqꝫ rothomagum ꝓfectus
est misso ad parisios comite deu qui sui loco vrbis belliqꝫ ratioñe haberet. Et cum
per cloacarum fossas quibus sordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur
multe salices plantate excreuissent ita vt ad constituendas insidias facile accommo-

Conueniunt apud stampas principes.

Salices oẽs p paludes deiiciuntur

dari posse viderentur:omnes magno possessorum incommodo deiectæ sunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq3 quisquiliis vrbis ad diui dyonisii porta3 excreuerat iussus ē effodi.Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis cum res parum procederet relicto inani negocio ageres intra pomerium atq3 tabulata ad vrbis tutelam extructa sunt. Interim congregati principes charentonium pontem capiunt recipientibus se ad parisios iis qui præsidio fuerant designati.Ponte capto postq̄ hostes sequanam traiecerunt:ludouici frater carolus beautam quę matronā versus saltum vincennarum claudit ad diuersandum occupat.Dux britonu3 ad sāctum maurum concessit Carolus philippi filius conflanum(quia paterne ditionis erat)profectus est.plurime autem ex britonibus burgundisq3 cohortes in ipso saltu sub diuo stationem habuere.Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuratos legat atq3 committit sciscitari ex principibus quid sibi velit tantus armorum apparatus quā mentem in regem atq3 rempublicam ipsi gerant se Parisii eē positum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̄ ad bellum animum intendat:si ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit:Sed eius legationis exitus soli comiti qui ramburum miserat cognitus est : ne in vulgo forsitan temere prolata deterioris fortune metu populus ad res nouas inclinaret. Vix eni ramburus reuerterat cum hostis in planicie vbi diui anthonii campestris monasteriu3 est se late diffudit.In quem prodeuntibus parisiis legibus præliis paruo vtrinq3 damno certatū est. Insequenti die Carolus ludouici frater ex confœderatorū sibi principum sententia litteras quattuor ad Parisios mittit Ciuibus vnas parlamenteo cenatui alteras clero tertias:reliquas parisiacis scholasticis.Quarum hec sententia fuit:se cum illustrioribus regni principibus non hostili animo sed reipublice gratia conuenisse: mitterent ad se paucos sapientes & spectatos homines quibus coitionis eorū cause fierent communes Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus castelleti propretor/franciscus hasle & arnoldus olearius.Ex clero thomas courcellus/iohannes de oliua theologi doctores:& Eustacius olearius Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius/iohannes cellarius/iacobus fournerius.Ex schola parisiensi iacobus iunius/iohannes olearius/iohannes montiniacus : & enguerrann[9] parenti medicus. Hi omnes duce guillermo quadrigario parisiano pontifice ad principes se cōferunt Quibus in consilium admissis iohannes dunensis comes principum vice causas eorum vocationis edisserit. Accepto quid animi principes haberent.legati ad consilium quod in edibus publicis ciuitatis eius rei causa paratū erat reuertentes principum sententiam ad insequentem modum detulerunt.Prīcipes ludouici mores iam diu considerasse populum nō modo vectigalibus insuetis & seruitute premere:sed se quoq3 & omnem fere nobilitate3 contemptui habere omia pro sua voluntate genere se legem se iudicem se parlamentum esse:omnem regnādi spem in armis & militibus reponere domesticos ex humili genere sibi comparare q illi assententur:qui quodlibet imperanti pareāt: studere prorsus pares illos principibus facere delatorū plena esse omnia:nemini suas opes: sed nec vitam in tuto esse Proscribi relegari ob friuolā suspitionē q̄plurimos nihil ia3 auctoritatis principib[9] relictū esse.feris & beluis plus securitatis & libertatis q̄ hominibus esse : pecuniam & fiscum in nullius pensi homies largissime profundi:pēsiones illis ānuas sine mōdari q̄ pricipib[9] adimunt.Iā ꝓxime instare vt ad vnu3 singula atq3 oia intéperāter

Ramburus ad coniuratos missus

Oratores ex parisiis ad cōiuratos

Relatio oratorum.

pertineant. Eas causas principes mouisse vt instructi ad suam tutelam armis ad regiam vrbem (a qua cōmune francorum iudicium petatur) coiuisse: vt more maiorum consilio cleri procerūq; & populi contracto: de rebus cōmunibus quiete agi possit. Ludouicum quidem illorum & regni francorum regem esse: sed eorū muneris atq; dignitatis esse: hortari atq; cōmonefacere illum: maiores suos imitari: patriis legib9 vti: in suo quēq; iure atq; cōsuetudine cōtinere: vectigalia moderari: misereri populi: cui fortunarum nihil prope sit. Igitur petere in vrbem sine vlla iniuria aditū. Hęc sunt inquit quadrigarius q̄ a principibus dicta vobis deferēda accepimus. Relatione cognita de cōuentu cōmuni cogendo sentētia placuit: neq; vrbem illis negādā esse: si fide data iniuriis abstinerēt: soluerentq; quicquid impensę ipsi in vrbe facerēt. Et hoc quidē (si ludouicus assentiatur) concedere contio respondit sine cuius assensu nihil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad principes reuerterūt parisiorum sententiā renunciantes. At pręfecti militum quos pręsidio ludouicus reliquerat cognito parisiorū responso: suos milites recensuerunt: & militari ordine p ambulauerunt ciuitatē/instructi armis tanq̄ ad pręliandum accincti. Ea re populus exultabundus spem meliorē cepit. Addidit quoq; animum montalbanus admiraldus cum copiis eo die adueniens. Nec pigritatus est ludouicus a normānia cum impedimentis & bona peditū atq; fossorum manu reuerti/ ne per eius absentiā cōiurati in ciuitatem reciperentur. Nō enim parum suspectos habuit parisienses: q; se inconsulto nūcios ad principes demisissent. Reditu ludouici cognito: principes totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinū classico per sequanæ ripam ad diui antonii planiciem in prospectu parisiorum ostentandi sui causa conuenerunt. In quos nulla eruptio facta est: stantibus summo silentio ad custodiēdos muros armigeris: & ex parisiacis ciuibus non paucis. Ad vesperam autem eius diei & insequentibus aliquot dieb9 cū rursus se ostētaret hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nūc ad anthonianam/nunc ad dyonisianam portā pręlia: militari quadam iactantia cōmisit. Interim ludouicus eductus quæ fuisset de recipiendis in ciuitatem principibus sententia/eos proscribit qui in eam sententiā venissent: Iohannem oleariū Eustaciū/& Arnoldū eiusdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum & Franciscum haste. Quadrigarius quidem pōtifex q̄q̄ maxime regi suspectus atq; exosus esset/non tamē in proscriptorū numero habitus est. Nam q; homo integer & sanctę ęstimationis habebatur/in eum temere sęuire ludouicus temperauit. Carpebat nihilominus atq; repręhendebat antistitem q; ad hostes se inscio ꝓdiisset. Augebat crimen iohannes professione monachus albigensium pontifex & romanus cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigarii ad coniuratos profectionem ad crimen maiestatis referebat. Nec dubiū fuit Ludouicum id sollicite curasse: qua aliquando causa quadrigarium in aliam ecclesiam traduceret. Sed paucis post annis cùm pontifex vita functus/epigrammate & sepulchro se digno honoratus in æde virginis esset: Ludouicus laminis ęneis quibus epigramma quadrigarii inscriptum erat alterum adiicere iubet: famæ hominis maxime repugnans atq; aduersarium. Per id tempus certior factus rex Carolum burgundum statuisse e regione conflani extruere pontem per quem in alteram sequanę ripam traduceret exercitum. egressus ciuitate: fossorum magnū numerum ad eā partē ducit: qui fossas aggeresq; ad ꝓhibendū hostem cōcinarent: disposito pedite ad fossores cōtra burgundū ꝓtegendos. Sed callidus hostis cū materiā iaȝ in prom

Pœna in oratores q ad cōiuratos legati fuerunt.

ptu dolatam haberetpaulo supra conflanum ad portum qui anglus dicitur põtez extruit/funibus ad oppositam fossoribus partem firmissime colligatũ. Et iam transmittere cognabatur:cũ sagittarii franci & equites adueniunt:q tormentis telisq ita agũt:ut traiiciẽdi potestatẽ hosti adimerẽt. Atq interim dũ eminus certatur ex numero fossorum quidam normanus nandi peritissimus in medias fluenti aquas instar mergi clam illapsus funes vinculaq & cetera pontis retinacula nõ percipiente hoste dissoluit moxq pons secũdum flumen actus burgundo fuit intulis. Normãnus vero ad suos rediit incolumis. Cedente loco hoste: nõ multo post per nũcios de cõcordia agi cœptũ est. Deputantur a ludouico cœnomanensis comes pricigniacus & iohãnes dauuetus. A principibus iohannes calabriæ dux:Ludouicus sãcti pauli comes & iohannes dunensis. Qui ꝓtenus congredientesduorum dierum inducias ad reliqua cõponenda statuunt:& quia de pacis formula interim non satis conueniebat dies septem induciis adiecerũt. Dum hec a delegatis de concordia agitantur venere ad regem ex nobilitate normãna nõ parue copię.quę ad sancti marcelli suburbium stationem habuere dãno incolarum. Nam cum vindemiarum tempus esset:genus vuarum suauitate illecta vix seminaturos vinearum fructꝰ sine modo decerpebat & vorabat nec rapinis aliunde abstinebat colonos afficiens contumeliis. Duos tantũ ex ea gente iniuriarum penas subiisse iuenio. Quorũ alter decinctus & nudus caput:facem accensam gestãs per ciuitatem ad publicas edes in grauia deductus a procuratore vrbano supplex veniam delicti postulauit. moxq linguam candenti ferro illi perforata est & deinde in exilium actus. Eius tam grauis supplicii causa fuit:ꝙ dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a custodibus reiicie tur parisios per cõtumeliã burgũdiones appellasset. Duo enim apud gallos nomina diu ad ignominiam ferebantur burgundorum scilicet quos franci hostes habebãt. Et armygniacorũ quorũ generali appellatione francos burgundi designabant. Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus prius nõ venit q̃ cœnomãnoruz comitẽ rex obsidẽ dedit venienti ludouicus in campũ qui diui anthonii monasterio proximus est occurrit:& postq̃ horas duas totas confabulationez sine arbitris consumpsissent rediens in vrbem rex solito hilarior in porte vestibulo ad circũstãtes cõuersus:non inquit deinceps a burgũdis tot pœnis atq sudoribus afficiemini Nam iniurias prohibebo. Sic loquente ludouico Petrus heronus in curia castelleti procurator:vuas nichilominus inquit illi nostras auferũt nec illis occurritur: quam vocem excipiens rex. Minus ait est vineas vestras spoliari paucis racemis q̃ hostem occupare ciuitatem & opes vestras quas terre visceribus infodistis raptas tollere. De concordia cum hactenus nichil bene procederet ad.xiiii.kalẽdas octobris inducię prolongate sunt. Per quas non sine regionis detrimento coniurati in sua castra multũ cõmeatum coegerunt. Fuerũtq post longas consultationes omnes conuentus irriti:ceciditq tota concordie spes Et copie que ad portum anglũ in munitionibus erant imperante ludouico se ad cartusienses recepere religiosum locũ occupantes ita vt in celis monachorum promiscue diuersarentur equi & milites pulsis inde sanctis viris. Nec moratur hostis flumine transmisso copias regias que apud sanctũ marcellũ & vicina suburbia castra habebant adoriri. Vbi congressum est magnis viribus aliquot vtrinq cęsis atq captis. Ludouicus aũt interea secũ reputãs ope preciũ fore si eorum quę de pace a delegatis agitata fuerãt parisiosꝰ cõscios faceret. Cõtracto in edes regiarũ rationũ ex quaq parisiorũ conditione cõsilio:petrũ mor

Insolẽtes normanni

uillerium cancellarium mittit qui diceret se fratris sui & reliquorū cōiuratorū petita cognouisse. Et carolum fratrē ante omnes petere sibi in partē patrie successiōis aq taniam cū xantonibus & tota pictauia vel normanniæ integrū ducatum distribui. De qua re consilium prudentium virorū cū cepisset: fratri respondisse: se id quod regno peculiare erat dirimere & alteri dari non posse. Verum campaniam briamq aliis legibus tenere: quas libens fratri donaret: melde monsteriolo meldunoq exceptis: Carolo preterea philippi filio pecuniam grandem obtulisse ad leuandā impēsam quā in illa expeditione ipse fecisset. Quę tametsi ampla atq magna essent cōiuratos tamen ea recusasse. Et hec inquit cancellarius cōicata vobis esse rex voluit: ne estimetis illū illiberalem in fratrē aut in quēpiam fore: si de concordia venire posset Hæc locutus moruillerius consilium dimisit. Interim apud pontisaram ludouicus sorbierus qui a ioachino roaldo relictus presidio fuerat: in oppidum atq arcē britones admisit. Et vt recenti proditioni alterā adiungeret mox ex pontisara cū aliquot armatis mellannū cōtendit alba cruce vt semper dum regi obsequebatur insignit⁹ vt absq vlla inimicitie susceptione in oppidū receptus falleret oppidanos. At de proditone iamedocti oppidani atq ad muros in armis stantes dū sorbierum pspiciūt pditorē illum iterū atq iterū magnis vocibus inclamāt Quāobrem illusus proditor pontisaram reuersus est. Parisii vero ii qui ad muros ciuitatis hostium castra versus excubabant: noctu vident ignitā stellā in fossā qua edes dardosie sunt cecidisse. Verum ethere ne an ab hoste ignis pcederet nō satis cōscii: rem Ludouico renūciant: qui confestim locum petens quo celestis flamma excedisset diu vbi moratus est: dubius si ad incendendam vrbem illud ab hoste fuisset excogitatum atq interim mandat haberi per singulas vrbis regiones atq ad muros custodias. Per id tempus miles qui in vrbe apud quēq ciuē passim diuersabatur verbo petulans atq contumeliosus intantū extollebatur vt dicere nō vereretur opes que in ciuitate erant non ciuium sed suas esse: ideoq claues edium se ciuibus detracturos atq pro sua libidine & arbitrio vsuros illis frustra confidere illos: q vias cathenis ferreis impeditas haberent: quas ipsi in promptu effingere atq euellere potuissent. Hāc militum ferociam & temeritatem referentibus multis mercatorum præpositus accersitis primoribus ciuibus de re ipsa cōsiliū capit. Itaq proten⁹ statuitur fieri p ciuitatis cōpita nocturnos ignes: & illic singulos p suas regiones armatos vigilias facere Secundum hoc edictū: vigilatur totis locis: & q̄q̄ ludouicus prohiberet vigilatū tñ est. Hec sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio enim p eam tempestatem parisios a suo presidio q̄ ab hoste magis sibi timuisse presertim q intelligerēt raros i fide regis stare sed indicare ad cōiuratos si sors abstulisset. Nam eandem tempestate qua ignes per vrbem fiūt sancti anthonii propugnaculum. i. vt vulg⁹ loqtur bastilda cōpertum est portis reclusis peruium: quod ad hostem noctu admittendum factū esse permulti interpræetabātur. Nā & tormentorū aditus per quos ignis indi ad puluerem potest adactis clauis abstructi erant: ne in aduenientem hostem iaci glandes aut saxa possent. Sed postq̄ tot ignibus illuminatā ciuitatē hostis animaduertit: cœptis destitit. Accessit ad has quotidianas ludouici curas binus p vices nuncius vnus qui gisortium renūciat copiis hostiū circundari: nec in oppido aut i arce quicq̄ presidii esse. Nullum preterea tormētū aut machinā illic aduersus hostē relictam. Alter rothomagū a cōiuratis sollicitari. Cuius nuncii fidem auxere vxoris breseii littere q̄ a mariti occubitu rothomagi incoluerat His litteris significabat se

Pōtisarā sorbierus prodit

Flamma repētina.

Insolēs miles.

Brequemontum palatii rothomagensis præfectũ præhẽsum in custodia habere: ꝙ hostium partes sequi videbatur: ꝓpterea in tuto esse eam ciuitatis partẽ quæ a pōte & a palatio erat. Verũ tãetsi hæc ita nunciabãtur. postera tamẽ die iohãnes borboniorum dux vnus ex cōiuratis in arcẽ per posticũ recipitur. Qua re cognita principes ludouico renũciant: carolũ eius fratrẽ neq̃ campania neq̃ bria pro parte hæreditatis contentum esse: normanniã vnã & solam petere patrimonii loco. Ea3 ob rem cũ primariam ducatus normãnici ciuitatẽ occupatam rex intelligeret: quã non facile recuperare sperabat: & quod breseii quã diximus vxor: iohãnes itẽ hebert⁹: & balua ebroicensiũ ꝑsul sibi ꝑfamiliares suadebant: normãniam fratri dono coactus reliquit: recepto biturigũ principatu. Pacato fratre: superant cæteri cōiurati: quibus facere satis oportebat. Carolo burgundo cessere in ꝑpetuam possessionẽ peronna roya & mondideriũ: ad hæc guinarũ & boloniæ comitatus: quis ea loca ludouicus soluta pecunia a philippo patre redemisset. iohãni calabriæ duci ingẽs pecunia data est & copię attributę quas regio stipẽdio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par pensio quã a carolo septimo annuã ꝑcipiebat assignata est: cũ solutis copiis. Et q̃ in cōiugiis dotẽ soluta nondũ pecunia erat ꝑsoluta. Comes dunẽsis q̃cũq̃ cōiurationis tp̃e bona sibi ablata fuissent restituta accepit: annua illi pensione adiecta. Dōnimartini comes in terras & possessiones quas iudicio senatus parlamẽtei regis fiscus publicatas habebat: restitutus. Sancti itẽ pauli comitem ludouicus conestabilem instituit: mortis quã postea passus est ꝑludiũ. Postq̃ cōiuratis satis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate/& in castris principũ vulgatur: fitq̃ & cōmeatus & rerũ venaliũ cōmunio. Illud tñ ꝑcipue indecorũ visu3 est: ludouicũ tantũ regem ad carolũ burgundũ conflauum vsq̃ ꝓfectũ esse: diuq̃ cũ eo in agro seorsu3 cōmunicasse. Sed erat ludouico ingeniũ ad futura longe ꝓspiciens. Et q̃ p̃ntes iniurias vlcisci aliqñ cuperet simulabat amicitiã nō nescius quosq̃ ꝯiuratos seorsum posse posthac castigare: si burgũdũ ab illis separaret. De quo postea astu & latentib⁹ cōsiliis ipse vindicatus est. Nōdũ erat de britonũ duce cōuẽtio firmata. Restituit illi mōtifortẽsis comitatus cum grandi pecunia.

Per eos dies fiebant a parisiis magna sollicitudine excubiæ & nocturni ignes: ne aut in regẽ aut in seipsos q̃cq̃ vel domesticus miles vel peregrin⁹ moliret̃. Surrexit eadem tempestate leodiorũ populus & in brabãtinos qui burgundarũ partiũ erãt crudeliter grassabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiã repetere constituit. Nō tamẽ prius digressus est: q̃ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit ꝑstita ob normanniæ ducum fide. Hinc carolus normannorũ dux appellatus rothomagũ petit. Quẽ ludouicus sex milium passuũ itinere comitatus: salutatione vtrinq̃ data: ad villeriũ bellũ vna cũ carolo burgũdo p̃q̃ familiariter ꝓfectus est: vbi dies tres ꝓposito ad beniuolẽtiã vultu nō secus atq̃ amicitię glutino astricti cōuixere. Hęc q̃ de ꝯiuratorũ factiōe scripsim⁹ ãno grę. M.cccc.lxv. gesta sunt & tertio kalẽdas nouembris terminata. Principibus quietis quãdoquidem quæ vellent a regẽ recepissent/reipublicæ & populi (cuius causa se ad arma venisse principio prædicabant) patrocinio destiterunt. Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnam in ædibus ciuitatis splendidissimo apparatu accepere: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eum permansissent. Ea3 ob rẽ eo animo in eos esse: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepissent ea perpetua fore: quæ & ipse quoq̃ iteru3 approbaret firmaretq̃: alia insuper adiectu

Pactum cōiuratis principibus.

Leodii bellũ mouent.

Ludouici in parisios beniuolentia.

rus si petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex parisiis agit Robertū destoteuilla magni nominis equitē parisiensi præpositura donat: amoto Iacobo villerio ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud montlerici pugnā egregiā virtutem compertam habuisset. Inde parlamenti primores ad se vocat & iohannē nanterranum hominem vtriq; iusticia & æquitate probatum sed minime ad Ludouici stomachum facientem ex primo præsidente secundū creat & iohannem dauetū eius loco instituit. Moruillerium quoq; cancellariatu priuat: suffecto illi iohāne iuuenello de vrsinis qui patre ludouici regnante eundē magistratū sine reprehensione gesserat. His ita pro eius arbitratu cōstitutis selectisq; ex parisiacis ciuibus quos sibi consiliarios haberet aurelianū adiit. Quinto post ludouici digressum die cometes flagrantissimus occidere in parisiorum vrbem visus est: vt longo satis tempore ciuitas tota flamma inuoluta esse putaretur. Sed iam ad res normannorū redeamus. Carolus normanniæ nouellus princeps postq̄ ad sanctę katherinæ montē ꝓxime rothomagū cum britonum duce accessit: aliquot ibi dies sedit dū ad eum in ciuitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non satis inuicē cōuenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipsi suo iudicio meruissent: de carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata sunt. Qua de re misso ad ciues iohanne lotharingo ꝑtenus rothomagenses duce eodē iohanne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præterq̄ cleri) cerimonia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica ꝑsonantibus honoratus est. Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti militum præfectura amoti sunt. Inter quos poncetus riuerius & conuenarū comes fuere. Et loheacus marescallus restitutus. Contemptus a duce & rothomagensib⁹ britonum princeps q̄maximis itineribus potest argentoniū contendit: quo se ludouicus fraternæ aduersus ducē contentionis certior factus (præmissis magnis copiis) contulit: ratus occasionē sibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi colloquio aliquot dies rex duxq; consumpsere consulentes quibus ducatu3 modis recuperarent. Duobus locis eodē tempore copias Ludouicus habebat. Borboniorū dux ebroicas moxq; vernonē recipit: Carolus meldunensis eques auratus gisfortium gorneyūq; capit: & octoginta scotos partis aduersæ apud chayllum vicu3 fudit. Per idē tempus dominus de sternayo ludouicū fugiens rothomago excesserat: quē vno ordinis augustineñ. fratre comitatū & cordigeri veste amictum quidam armati cōpræhenderunt. Paucis autē diebus in custodia apud louuerium habitus ipse cū suo augustineñ. consorte in amne dura extinctus est. Deinde exempt⁹ sepulchroq; in æde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex normanna gente qui carolo duci fauebant. Et thomas basinus lexouiorū episcopus in brabantiam se recipiēs cū iuris peritissimus haberetur iuris interꝑtationem in schola louaniensi quoad vixit professus est: homo proculdubio magnanimus & morum ludouici contemptor. Cognito ꝙ ludouicus vrbes oppidaq; occuparet: Carolus rothomagi se continuit. Quem in ædes cōmunes ciuitatis perductum rothomagēses pro veteri sua erga normannos duces consuetudine: ædes illi desponsant: dato anulo quem ad fidē despōsationis gestaret: moxq; allatū in populi cōspectu gestorum normannorū codicem legūt. Fuisse olim francorū regi liberos duos: quorum grandior annis regnū: iunior vero normanię ducatum ministrasset. Quem frater a

Magistratuū mutatio

Normāniā ludouicus recuperat

Dn̄s de sternayo extinguitur.

Normānorū in recipiendo duce ritus.

fratre armis repetere frustra tentauit:sed irruentibus in regem normanis eum incxl lium egisse:duce suo in regnum summa vi inducto:& nunc quidē se more maiorū potentes esse tutari ducē acceptum nichil esse carolo quod formidet cū apud eos tuto versari possit:qui munitā vrbem gentē fide spectata3 opes ducesq̄ nō medio cres & preter hec animū habeant virilem se suaq̄ defendendi. Postq̄ ludouicus inferiorem normaniam ad se recepisset inde per pontē audomari & nouiburgi cāpaniam reuertens iohannem borbonium louueriū premittit/cuius oppidani se illi regis nomine pmiserūt. Ex louuerio ludouicus mouēs pontē arcis obsidet. Quo tempore regii quidā milites dū eunt frumentatum:equites quattuor caroline facti onis captos ad ludouicū ducūt. In quibus erat paruus balliuus qui dedende ponti sare auctor extitisset. Hos cū capite truncari ludouicus iuberet:sic inqunt. O rex si salua nobis vita erit:tu nostra opera pontem arcis recipiens. Fuit grata regis pro missio. Liberatis itaq̄ captiuis pons arcis in ludouici potestate3 venit Sed fugiētib[9] in arcem aliquot loci incolis tertio post die deditionē fecerunt Vbi iohannes heber tus regii fisci generalis moderator captus est. Territi tam vicine arcis deditiōe rotho magenses ad ludouicum oratores de cōponenda inter fratres cōtrouersia mittunt Quibus responsum est omnia ad britonū & borboniorū duces referre qui pro eo rum arbitratu contentioni finem darent. Dum hec aguntur carolus Ludouici fra ter Rothomago relicta Honfleū moxq̄ Cadomum petit non satis gnarus q̄d ani mi rothomagenses in se haberent Iohannes vero lotharingas dū clandestinam ad flamingos fugam parat captus ad Carolum deducitur. Nec mora iterposita rotho magenses ludouico se permittunt. Qui multos per normanniam magistratu ,pte nus amouit aliis eorū loco institutis. Rothomago ad hunc modum recepta cū ni hil belli sibi vltra formidaret magnam ludouicus copiarū partem cū tormētis belli cis parisiū dimittit. Amotoq̄ carolo meldunen̄. equitum quam gerebat præfecturā anthonio chabano domnimartini comiti cōmittit & palatii sui primarium magi strarū in craonū transfert q̄q̄ meldunen̄. per coniurationis principū tēpus constāti fide ludouico inseruisset. Leui momento adducti reges nunc hunc nunc illu3 tollūt deiiciūtq̄. Scitum propterea gallicū prouerbiū est principibus obsequi hereditari um non esse & cum anthonio chabano blāche fortis arx in vasconia pertineret cō mutatione facta ludouicus gōnessam & gorneyum in amne materna simulq̄ crece yum in bria chabano donat. Sed diuersa longe sors petro de ambasia accidit. Nam cum in suspitione3 regi venisset:q̄ calabrū ducem iteq̄ eiusdem factionis conscios coluisset caluūmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinentem solo equari ludouicus iubet. Et gauuinus māniel rothomagensis proprætor nescio q̄ ob rem repente delatus capitur ductusq̄ ad pontem arcis in medio ponte tabu lato extructo capite damnatur. Cadauere in profluentū deiecto capite aūt trūcato lancee affixo & ad populi spectaculum exposito. Fuitq̄ rothomagensi clero for tuna nocens. Nā ecclesie decanus, aliquotq3 eius college canonici pscripti sūt his expletis seuissime iudiciis ludouicus aurelianū contēdit. Ibiq3 legationem ad anglū regem iam diu a se destinatā expedit. Cuius hi primi fuere Rossilionus comes lingo num episcopus borbonius nothus francie admiraldus iohannes pompācurtus & oliuerius regis. Eodem prope tempore anthonius de castronouo ludouico antea familiarissim[9]:tūc autem suspectus:& ideo a curia maxime alienus factus per claria

Rothomagēses ad ludouicum nuncios mittunt

et planiciem mutato consueto amictu incedens: a chabano capitur & ad ludouicũ cum suis consortibus deducitur: quem non procul a magduno in vinculis rex asseruari iubet. De anglis vero relatum est eos expeditionem ĩ frãcos parare propterea misso Parisium conestabili edictũ profert ludouicus: quosq; nobiles francosq; sagittarios. xviii. kalen. iunii ad bellũ paratos esse sed inducie legatorum opera ad duos & viginti menses constitute sunt. Quo tempore comes cœnomannorũ lingue occitane administratione priuat⁹ est & in eius locũ dux borboniorũ iohãnes instiitutus. Atq; vt de recte curanda republica ludouicus spem aliquam de se daret sacerdotum procerũq; magnum numerum parisiũ vocat quorum illud precium fuit conuenisse. Nam conuentionis nullũ cõmodum ad rempublicam accessit. Leodiis per id tempus philippus burgundionũ dux bellũ intulit atq; obsessam dinannum eius gentis munitissimũ oppidũ expugnat diruitq; actis in exilium incolis Vidi ipse ex spoliis infortunati oppidi grandia volumina sex in leuiticuʒ moysi ab origene edita nitidisq; caracteribus sincere scripta que parisii venierunt. Grauis per eos dies anni salutis. M. cccc. sexagesimisexti pestilentia parisios vexauit in ciuitate enim & vicino territorio quadraginta milia assumpta fuisse referuntur. Quo morbo arnoldus ludouici astronomus & medicine artis cõplures ꝓfessores interiere. Per eam tempestatem venere a philippo burgũdo ad ludouicum oratores. Quibuscuʒ de re ꝓpter quã venerãt cum nõ satis cõuenisset: rex bellũ illis indixit. Moxq; Loheacum parisiis prefectũ creat Campaniam vero castillioni loheaci fratri regendã committit sancti pauli comes factus vt prediximus ex hoste conestabilis: normanniç preficitur. His itaq; viris rem bene geri dum bello impediretur sperabat. Prius tamẽ q̃ ad destinatũ a se aduersus burgundos bellũ proficisceretur rothomagum petit. Quo varuicũ comitẽ ex anglia ad se accersitum postq̃ adnauigare cognouit boyllam quindecim milibus passuum Rothomago distantem contendit. Vbi varuicum a se precipuo honore exceptũ iubet rothomagum nauigio concedat. Ipse terrestri itinere profectus est. Dũ ciuitatẽ varuicus ingreditur miro cleri ciuiũq; apparatu & pompa (q̃m ita ludouicus imperauerat) ad diue virginis ędem deducitur Fuit ludouici cũ varuico duodecim dierum familiaris & archanus congressus. Inde salute inuicem impartita varuicus in angliam reuertitur a Ludouico atq; iohãne borboniorum duce preciosis donis honestatus. Quem ludouici oratores admiraldus Laudunensis antistes / iohannes pompancurtus & oliuerius ruffus sunt commitati. Hi postq̃ in anglia menses fere quattuor frustra exegissẽt: ad Ludouicum turbis venatoriis corneis & lagenis tant coriaceis (quarum studiosi maxime angli sunt) a hẽrico rege donati remearũt. Per eos dies philippus burgundorũ dux brugis moritur. Quem sui diuionẽ perductum apud cartusienses digno se mausoleo condiderunt mẽse iunio / anno christiane salutis. M. cccc. lxvii. At ludouicus cuius precipua cura erat magnis armatorũ viribus se regnũq; protegere Parisios armari iubet siue quia nosse volebat quid virium ciuitas haberet siue q; eius rei fama terreri hostem speraret dum audisset ex vrbe regia tot hominũ milia educi posse. Itaq; cũ ad idus septembres vt imperatum erat sub singulis magistratuum atq; ministeriorũ signis per diui anthonii portam ciuitate spectante ludouico egressi essent: septuagita milia fuisse relatum est. Leodii per id tempus aduersus ludouicum borboniũ põtificem suum bello decertant: quæ apud huyum obsident. Quod oppidum duʒ ferocissime oppugnant põtifex clam dilapsus est. Cuius nepteʒ quia carolus burgũ

Margin notes: Bellũ leodiẽse — Warwici Comes, cum Ludovico Rege Franciae per duodecim dies [handwritten] — Legati i ãgliã — Parisiorũ et armatorũ nũer⁹ — 1467 [handwritten] — Leodienses

dus vxorem habebat miro in leodios cōcepto odio copias contrahit:mittitq; per
insigniora sue ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exeque-
bantur vt manu exertum gladium altera facem ardentem gerebāt.Hac re significā
tes leodiorum gentem igne ferroq; perdendā a carolo fore.Fuisse autem cōstat le-
odios francis iā diu coniunctissimos eorūq; amicitiam semper secutos q̄obrem lu-
douicus suppetias illis ferre constituit:simul ne ex eorū ruina:gloria burgundo & vi
res accederēt mittūtur eius rei gratia quadringenti equites cū sex sagittariorum fran
corum milibus:quorū ductores creantur chaban⁹ dōnimartini comes. Salazardus
robertus cōnybanus scotus & stephanus vignolus. Fama ante hos dies fereban
tur ludouicum pio pontifici romano promisisse pragmaticaȝ sanctionē de qua i ca
roli septimi gestis dixim⁹ deleturū si aliquando ad regnū sine controuersia peruenis
set.Eius ꝓmissi pius pontifex non oblitus cum eandē pragmaticam maxime exe-
craret eāq; heresim appellaret: Legatū iohannē diui bn̄dicti monachū attrebaten-
sium cardinalem ad Ludouicum mittit qui regē se promisso soluere hortaret. Cui
audiens ludouicus legato litteras ad parlamenteū senatū dat. de ip̄a pragmatica ab
roganda.Erat in ip̄o senatu iohānes romanus regius procurator.Hic(iohāne bal
lua ad curiam ludouici atq; legati nomine cum litteris veniente:petenteq; senatuȝ
vt eas suo decreto roboraret)ego inq̄t iudices hāc cōmodissime legis abolitionem
non approbo & quatenus ad meum officiū attinet iohannis ballue petitioneȝ im
pedio.Ea re incandescens ballua(erat enim ingenio versipelli & doloso nimis) Io-
hanni romano multa est comminatusCui repugnare etiam schola parisiēsis nō for
midauit ecclesie consiliū appellans·Igitur ballua ad ludouicū re infecta reuersus: le-
gationē cum altero qui a pio legatus venerat ad Carolum burgundum(rege iperā
te)suscepit adiunctis sibi iohanne driesco & aliquot viris iureconsultis.His manda
tum est res inter leodios atq;Carolum cōponere Eodem tempore in amne sequa-
na extinctus est siluester cognomento monachus patria antissiodorēsis ad ludoui
cum delatus ꝙ aduersus eum conspirasset.Sub his quoq; diebus agēte apud iohā-
nem dauuetum Ludouico dum multa iaȝ nocte domo prodiret:ignita stella i ethe
re supra ędes emicuit quę regē ad Tornellas vsq; vbi parisii diuersabatur secuta est:
nec vltra comparuit.Inter hec nunciatur ludouico magnam britonum turbam ca-
domum erupisse : arcemq; cepisse atq; inde mouentes baiocas occupasse.Adeo nā
q; erat illis diebus incōstans francorū principum in regeȝ fides vt nūc pax mox bel
lum esset:cogitante semper ludouico principum factiones dissipare atq; vlcisci.Cu-
ius inceptationibus & motantibus se in dies studiis principes noua remedia suscita
bant.Ob eam rem loheacum Ludouicus cum equitibus centum & ad numerū ptī-
nentibus sagittariis mittit qui britonum ceptis obsisteret. Iohannes autē alenco-
nius quē ob cōiurationem a se cum anglis factam a carolo septimo in vindocinen-
si conuentū cōdemnatum memorauimus a ludouico postea custodia exemptus:
cum britonibus sentiebat:eratq; partium caroli biturigum ducis:cui arcer atq; suæ
ditionis oppida tradare promiserat . Deprehēsus preterea est anthonius de nouo
castro Ludouico q̄ maxime familiaris : quem proditionis accusatum in arce husso
nis apud aruernos distineri arctissime iubet. Conuersus inde ad rēpublicā Ludo
uicus conscius sibi quantū odii atq; inimicitiarum ob plurimos a se vt voluerat ma
gistratu officioq; destitutos contraxisset:legem tulit magistratus perpetuos fore ne
q; amoueri inde eos posse qui ea gererent:nisi morte interueniēte:vel commutatio

Ludouicus copias ad leodiēses mittit

De pragmatica sanctione tollenda

ne aut dimissione facta/aut culpa forte gestoris aliis officia mandaretur. Si aduersus legem precum importunitate fecisset donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit: iussit militum præfectis copias omnes cogere & se protenus sequi. Dū vernone agit Ludouicus: conestabilis sancti pauli comes a carolo burgundo ad eū venit. Qui multa de burgūdo atq leodiorum gente memorans: sex tandem mensium inducias burgundo impetrat. leodiis posthabitis: tametsi copias & exercitū cōtra Carolum sistissent: ludouici auxiliū præstolantes. Induciis impetratis/conestabilis ad burgundū regressus est. Rediere item per id tempus ad regem iohannes ballua & reliqui cū eo qui in legatione erant: Iam em̄ paulo supra fuerat ballua ad cardinalatū romanæ sedis: Ludouici sedulo interuētu: nō sine multorum admiratione euectus. De legatione & quid in ea factū sit ex ipsis induciis intelligi potest. leodios videlicet falsis suggestionibus a ludouico esse desertos/& burgūdo permissum miseram gentem bello persequi. Quæ cum auxilio se destitutā intelligit/non aliter cuz burgundo paciscitur: q̄ ingentem illi pecuniā persoluisset/murosq & turres suæ ciuitatis parte aliqua diruisset. Eadē tempestate ballua cardinalis a Ludouico missus parisios in agrum qui clericorum iuxta sancti germani monasteriuz appellatur: progredi armatos iubet: quorū numerū & armorū modū recenseret: Ludouicoq referret. Recensuit ipe veste linea ornatus & mula vectus: indignum sane sacerdoti atq pontifici munus: q̄obrem chabanus dōnimartini comes in cardinalem cauillatus est. Cum enim apud ludouicū chabanus per id tempus ageret: indignatus sacerdotem ad militare negocium deputari. Tu inquit prouidentissime rex balluā cardinalem eundēq ebroicensem episcopū parisium milites vrbanos recensere mittis. te oro mihi indulge ebroicas proficisci: vbi de sacerdotibus sacrandis scrutinium faciam. Tam enim hæc mihi cura: q̄ episcopo militū recognitio conuenit. Chabani verba cum risu excepta sunt. Dum hęc gerūtur britones ingentibus copiis normāniam ingressi constantiam vsq peruadunt. Quæ causa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari sacramento demiserat. Itaq a deo numerosum exercitum contraxit: vt ad cœnomānos aduersus britones profectus: cētum armatorum milia habere diceretur: præter eos qui impedimentis machinisq pręfecti erant. Id ita esse cum britones accepissent: ludouicum a congressu & prelio remorari instituunt. Itaq de induciis regē per nuncios conueniunt. De quibus cuz diu prolixeq tractatur: dies plurimi pręteriere: per quos & francus hostilq cœnomanorum atq alenconiorum agros vexabant: illi quasi hospites familiarius hi tanq̄ prædones hostiliter rapiebant. Carolus autem burgūdus dum hęc a ludouico in fratrem britonesq gerūtur: Leodiensi bello expeditus omnes suas copias ad sanctū Quintinū cogit: eo consilio (vt dicebat) vt carolo bituricensi britonibusq suppetiaretur: præsertim aduersus eorum inimicos: Ludouici nomen callide non exprimens: ne in dominum suum regem arma sumere videretur. At Ludouicus q̄q̄ multis copiis potēs britones adoriri potuisset: timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret: vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipse minueretur: militem quatenus potuit a congressu prohibebat studebatq maxime aliquam sibi occasionē vel conuentionis vel pacis non indecoram offerri atq hoc pacto sperabat aliquando tempus fore cū dissociatos hostes vlcisceretur: quibus cum vna pugnantibus nō temere audebat pugnam committere. Igitur ad carolum fratrem mittit apostolicum legatum cuius supra fecimus mentionē: qui per hos dies cœnomanię agebat. Cha-

Ingēs exercitus

Ludouici metus.

banumq; atq; driescum illi adiungit qui concordię viam inueniat. Audiuit carolus legatos: verum ad pacem nihil commodius esse respondit: q̃ publicũ regni conuentum vbi tanta animorũ & belli discidia componi oporteret. Quod postq̃ per nuncios legati ludouico retulerũt: ipse in dilatione spem reponens: consilium apud turonos ad kalendas apriles anni christianæ gratiæ. M.cccc.lxvii. indixit. Conuentioni definito tempore affuere ex toto regno principes: rex imprimis siciliæ renat9: iohãnes borbonius/ persicus comes/ alenconii ducis filius/ multa quoq; procerũ pontificumq; atq; abbatum frequentia. Misere præterea insigniores populi suas oratores. Qui præside ludouico considentes tandem rogatis sententiis: dixerũt normaniæ ducatũ ea lege francorũ regno pertinere: vt illũ in alterũ transferre rex ipse non posset. Verum quod ad Carolũ pro paternę hereditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turonensiũ milia fratri designaret: decreta illi aliqua terrę regione cum comitatus vel ducatus appellatione insigni. Adderet præterea annuã viuenti Carolo sexaginta milium librarum ex regio censu pensionem. Britonũ vero dux qui Carolum ad se deduxerat & complura in normãnis loca occupabat: ea libera dimitteret. Id si recuset: & cum anglis societatem habeat: Ludouicuʒ compellere armis ducem ad satisfactionem debere eiq; ablata repetenti opem a proceribus conferendam esse. Quod autẽ de male administrata republica & iusticiæ erratis plerìq; omnes querebantur: deligerentur aliquot clariores homines qui male habentibus se rebus consulerent. Inter quos adesse deceret Carolum burgundum: tum propter regiæ cognationis attinentiam: tum q francorum primas parium haberetur.

Conuent9 turonis. 1467

His hoc pacto per consilium definitis: contio dimissa est. Factus est paucis post diebus christi ascensionis die per turoniam terrę motus. Cunq; inde Ludouicus parisios reuisisset: publico ędicto iubet omnes qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniẽsem cardinalem romanum: & sancti pauli comitem ad Carolum burgũdum oratores legat: qui pacis conuentiones bonis cõditionibus quoad per eos fieri posset tractarent. Copias nichilominus in normanniam aduersus britones duce admiraldo mittit: qui prospera fortuna vsus Baiocenses fugatis britonibus recepit. Eadem tempestate cum multi de lati maiestatis capitis supplicium luissent anthonius meldunenñ. qui arctissima familiaritate ludouico inseruiens plurimũ de eo per varios a se diuerso tempore gestos magistratus officiose meritus esse putabatur: post diuturnũ carcerem andelliũ perductus in medio rerum venalium foro capite punitus est. Inter has tot intestini belli tempestates principumq; simultates: quibus alter alterum fallere astu & dolis studebat multas vltro citroq; cõuentiones legationesq; gestas fuisse scio: quæ cum inanes exitus habuerint a me scriptæ nõ sunt. Quid enim ad rem attinet q Carolus Ludouici frater & franciscus britonũ dux conuenta quæ turoni edicta fuissent grata illis esse significauerunt: & ciuitates se restituros quas apud normannos occupabant: si quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret: quæ omnia irrita ceciderũt. Nam & si magnis stipati copiis in mutuo conspectu frequenter principes constitissent: motus tamen omnis & armorum ostentatio vel induciis vel vanis colloquiis ad tempus quiescebat. Itaq; astu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circunuenirentur: ingenium scilicet eius potentiamq; metuentes. quamobrem vix relinquebatur p franciam locus: qui grassatoribus nõ labefactaretur. Fugiens enim ex hussonii (quę arx

Anthoni9 medunensis capite punitur.

in aruernis munitissima est)custodia anthonius de noucastro cũ philippo sabau do & pouceto ripario aliisq; ludouico infensis cõiunctus nouas turbationes exci tauit:Qua re cognita parisiensis agri nobilitatem omnem ad Gonnessam armis in structã repente ludouicus vocat:quasi parũ illi esset tot milia armatorum iá diu cõ tracta habere:quibus etiam maxime cupiẽtibus nõ faciebat cum hoste congredien di potestatem. Inter hec cum pontisarã proficisci rex constituisset audito q̃ bur gundus perone castra metaretur ex nouiomo peronam paucis comitatus se cõtu

Fallax burgũ dus

lit:Cardinalis enim ballua & borbonius tantum(præter aulicos aliquot)sequeban tur Ausus tamen est ludouicus ad hostem ire seq; illi familiarius(præter omnium opinioné)credere.Ibi inter eos modici momẽti pax cõuenit iurante burgundo: lu douici partes se non secus ac subditum decet tutaturum.Proinde burgundo rex cũ firmat quęcunq; in conuentione attrebateñ.patris sui tempore definita extiterant. de quibus caroli septimi vita scriptũ a nobis est Eius reconciliatiõis gratia suppli cationes parisii decrete & ignes per ciuitatis cõpita velut in communi gaudio facti vulgatum est burgundum diu cogitasse de rege capiendo & inde in brabantiam

Leodienses

abducendo.Sed ab anthonio fratre eius notho dissuasum abstinuisse. Per eos di es quia leodiensium antistites nullũ adhuc diuinę eucharistię sacramentum sacris altaribus immolasset:leodiensis populus in eum insurgens sacrum ministerium põ tificem facere compulit.Cuius seditionis motus(episcopo reconsiliato)cum sedat⁹ esse putaretur:Carolus burgundorum dux namurcum cum iusto exercitu mouens

Regia leuitas

de leodiis vltionem sumere vehementer optabat.Ad quem ludouicus tanq̃ eiusdẽ expeditionis socius vltro venit.Eo quoq; leodius presul placandi burgundi causa accessit:nec professit iurante burgundo non prius ciuitati parcere q̃ ciues & vrbem subegisset. Enimuero pontificem apud se ne ad suos rediret continuit. Recognita leodii de rebus suis desperãtes: egressi ciuitate hostem adoriuntur captos sine mise ratione mactantes.vbi tamen obsidione se angustari considerãt ad primam oppu gnationem primores ciuitatis vt cũq; potuerũt elapsi aufugerũt relictis in ciuitate

Leodiensium ca.amitas

mulieribus & incomposita plebe religiosis quoq; atq; infantibus.Ergo irrumpen tibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat. Fitq; mox passim occisio & strages virginibus vis & religiosis mors infertur neq; i dulgentia vlla militum in pueros fuit quin stupratas a se virgines crudelis satelles iu gulauit.Sacerdotes eadem hora rem diuinam in tẽplis facientes gladiis periere Nec satiatus est inhumanus hostis tam multa cede predas ex omni ciuitate & ex tẽplis sacrilegia fecit incẽsa postea vrbe & muris dirutis quorũ ruinis fossas equauit an no salutis millesimo quadringentesimo sexagesimooctauo.iii. kalendas nouẽbres.

Veteribus francorum amicis ad hunc modum pessundatis:Ludouicus siluanec tum reuersus est.Quo vocatis ad se parlamẽti iudicibus & qui fisci atq; erarii ratio nibus preerant:per Balluam cardinalé ea patefacit quæ inter illũ & Carolum bur gundum de concordia & pace conuenerant.Iubetq; grauib⁹ pœnis:adiectis ea om nia communi decreto rata atq; comprobata haberi.Nec iussioni defuit auctoritas. per compita siquidem regie vrbis cuncta hec publicus præco nunciauit:& venienti bus paulo post ad senatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus:diplomata & syngraphi de huiusmodi pactis dati sunt. Quod vero sequitur an scriberem ali quãdo dubitaui facinus profecto sua nouitate indignum rege.Picas & graculos q in caueis humanas voces vel sibilare vel imitari edocti apud parisios ad volupta

tem domestici alebantur: moxq̧ ceruos & grues capi omnes & ambasiaʒ duci. Ludouicus imperat. Reuerso turonum ludouico ballua cardinalis (qui plus ceteris aulicis apud regem astu atq̧ auctoritate valebat) dissidentem a ludouico fratrē ad beniuolentiam reuocat: atq̧ ita agit vt post habitis quæ consiliū turonēse de capiēda paterna hereditate definiuerat: Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret. Qua recepta cōtentus carolus bello abstinuit. Sed bellua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento. Sed ingenio versuto in ludouici familiā venerat magnisq̧ & excellentibus beneficiis primum: deinde episcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus: quo ipse animo esset tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronem ad burgundum & postea namurcū aduersus leodios ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuam charitatē supra q̄ senserat firmam esse intellexit paci inuidēs: litteras familiari cuidam suo ad burgundionum ducem dat: quæ intercepte ad regem delate sunt. His litteris Ballua ducem admonebat sibi maxime caueret. Concordiam que inter fratres intercessisset ad eius perniciēʒ factaʒ esse eos expeditionem cū tantisper differre donec aquitaniæ datam sibi prouinciam carolus perlustrasset remq̧ omnem domesticā & exercitum ordinasset. Op⁹ propterea illi esse maioribus q̄ vllo tempore copiis & regem acerrime bello infesta re Ballue cognita perfidia rex proditorem comprehendi & ad mombasonem custodiendum duci mandat: sub tutela iohannis Torcei normāni fidissimi imprimis aurati equitis a quo edificatum est ambleuille castelluʒ in agro rothomagensi cum canonicorum collegio opus memoria dignum. Interim rex nyortum atq̧ rupellā petit. Vbi dum regionem lustrat: fratrem offendit. Qui paulopost Turonū profectus in regis verba more aquitanorum ducum iurat & qui armygniaci regiis iussis repugnarent præfectos militum admiraldum & chabanum cum copiis mittit qui illos parere compellāt. Qui nulla cede facta regionem omnem receperunt. Dum hęc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonum ducē cōceptaʒ patefacere meditatus diui michaelis regium insigne aureū & torquē per illustres nuncios duci legat. Quod oblatum dux recusauit ꝙ per superiores dies vt fama erat vellus aureū burgundi ordinis susceperat: amicus videlicet burgūdionis & ei arctissime confederatus. Ea re maxime indignatus rex: britonibus bellū indicit: simulq̧ exercitum in britones ire iubet: dato britoni decem dierum spacio: intra quod suum in regeʒ animum siue ad pacem siue ad bellum reuelaret. Per id tempus Edouardus subacto hērico rege cū regnū anglie vendicasset compositis inter principes discordiis omnium sententia bellum in francos suscipitur. Quod postq̄ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiungit. Compulsis arma capere quibusq̧ sine discrimine q feudo aliquo potirētur. Que iussio neq̧ clerū neq̧ quosuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime perculit regem nunciatū quoq̧ est burgūdū ducē gādaui visum esse regis angli iarteriā (Id enī est aureum singulū principis peculiare insigne) cruri suo alligatam & in pectore crucem rubram anglorū instar gestare. Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumq̧ amicitiam significabatur. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululum blandiretur ludouicus villarus moriens ludouicum vniuersalem sibi heredem instituit. Cuius hereditatē per se rex adiit posseditq̧ oppulentam & locupletem. Interim varuicus comes & clarentie dux vna cū eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum adnauigarunt quos in cōtinentē expositos admiraldus liberalissime excepit. Cuius rei cer

Ballue cardinalis iniquitas

Dux britonū regis ordinē recusat

Henricus Sextus subactus

Clarencius et Warwick fugientes Edwardum, in Honfleur nauigarunt.

tior factus burgundus:ad senatum parlamenteum litteras dat: varuicū hostem ei⁹ a Ludouico acceptum esse præter pacis leges:de quibus inter rege3 & se cōuenerat patres idcirco eosdemq3 iudices hortari:Ludouico suasum faciant opem nullā varuico suggerat. Si secus acciderit:persecuturū se hostem:eumq3 vel e medio francorū regno abducturum. Hanc verboru3 ducis arrogantiam senatus non multi pendit. Et ipse varuicus nihil inde territus multis apud normannos diebus mansit. Atq3 ad Ludouicum ambasiam se conferens familiari confabulatione de suo aduētu cum eo tractauit. Affuit quoq3 anglorum regina renati siciliensis filia cu3 eius filio Edouardo galliarum principe quem postea Edouardus qui regnum angliæ Henrico sexto pulso vendicauit occidit. Instruit igitur aduersus illos non modica3 burgundus classem quam ad littus normanni occeani varuico insidiari iubet. Simulq3 mercatores francos qui negociandi causa in nundinis erant comprehendit causam hinc sumens q̄ varuicus dum ab anglia perfugit.. Burgunde ditiōis negociatores captos abduxisset. Illis diebus fere pridie kalendas Augusti Carlota ludouici regis vxor:Carolum filium ambasiæ enixa est patri successorē. Cui communi gaudio aliud mox accessit. Britonum princeps franciscus Ludouico reconciliat⁹ est. Interuenientibus maxime renato siciliensi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbonio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolum burgundum nuncios mittere:qui cōiurate aduersus rege3 societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgūdo ingratissima res. Eam ob rem magno nixu studet varuico viam ad anglos intercludere. At rex tanq̄ voto sanctum Michaelem visere teneretur normanniā petit Absolutusq3 voto per abrincas Honfleum veniens ingentis magnitudinis naues instruit In q̄s conscendentes angli principes ad suos se retulerunt nec a burgunda classe (que per longam moram commeatu deficiebatur) vllo sunt damno affecti. Igitur Angliam ingressus varuicus postq̄ paruo tempore que sua erant recepit venere magno fauore ad eum supra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliaribus per angliam agens edouardu3 hostem in primis queritabat. Sed ille omnium fere auxilio destitutus ad burgundum qui eius sororem in vxorem habebat profugit. Varuicus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem Edouardus captum tenuerat in regnum restituit. ipse vero regni atq3 Henrici moderator fuit institutus. Hæc a varuico prospere gesta esse cum angliæ regina accepit parisium ex Ludouici sententia ꝓficiscitur: traiectura inde in angliam ad virum suum Henricum regē Quo cum appulisset: magni animi mulier cupiens viri regis administrationem gerere discordes inter se proceres anglos fecit. Per id tempus Quintini viromandorum oppidum arturus de longa valle oppidanis assentientibus cepit. Quo paucispost diebus conestabilis Ludouici nomine cum equitibus ducentis se recepit. Rex vero præmissis siluanectum copiis parisium veniens expeditionem in burgundum duxit: bonam spem capiens: eas vrbes recuperandi quæ ad sommam amnem Carolus occupabat. Nec sua expeditione frustratus est: Ambiani siquidem Roya quoq3 & Mondiderium in ludouici potestatem venerunt: quæ omnia firmissimis munitionibus ꝓtenus circūambire vbi opus erat mandat Ministrarunt ad id opus Parisii magnum fossorum & ligneorum fabrorum numerum Sed tā ingētis impēse rōne3 minime principes habent:penitet em̄ eos confestim lōge militie ita vt ꝓposita parū melioris fortune ꝯditione:rē a se bene gestā putēt si inducias hostī dēt. Enimuero burgundus castra in arthesio inter ambianos bapam-

Princeps Galliae Edw
Classis burgūdorum.
Britonū dux Ludouico reconsiliatur.
Edwardus 4 ad Burgundum profugit. Henricum Warwic restituit
Margarita Angliae Regina discordes fecit
Oppidum sancti quintini recipitur.

masq̧ fecerat: vbi fere obsessus: & rebus ad bellum longe necessariis inops vinci par uo negocio posse videbatur. Multis enim quotidianis leuibus pręliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dãno afficiebantur. Superuenere nihilominus insperatę multorũ dierum inducię q̄q̄ in burgũdia dalphinus comes egregie aduersus hostem pugnasset: interemptis captisq̧ plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq̧ sunt dicteria & libelli famosi/eaq̧ publicis templorũ foribus crebro apposita: ægre ferentibus quibusq̧ optimis nihil recte agi dum occasio se sponte Ludouico prę̨sentaret. His vt diximus apud francos se habētibus magnis apud anglos turbationibus henricus vexabatur. Inter quas Edouardus burgundi ducis auxiliis irrumpens. post multas vario euentu conflictationes edouardo tandẽ victoria cessit: henrico capto/eiusq̧ filio valię principe cum comite varuico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemontanus princeps qui ludouicum comitabatur/& comes deu/vita defuncti sunt. Nam cum multi ꝓfluuio alui per galliam laborarẽt: eodem morbo nõ pauci periere. Cepit per id tempus indignatio Carolũ aquitanię ducem: deq̧ rege fratre male suspicatus est: cuius indignationis causas ipse non noui. Armygniacũ tamen comitem (cuius terras ludouicus vendicauerat) patria extorrẽ reuocat/eiq̧ inuito ludouico partem restituit rerũ ablatarum. atq̧ ita conueniente ad Carolũ cũ amygniaco fuxensi comite copiæ contrahũtur nõ aliter q̄ si bellum aduersus regẽ pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copię cũ machinis & francis aliquot sagittariis. q cœptis aduersariorũ obsistant. Fama per hos dies falso vulgata est: carolum aquitanum burdegalę mortẽ obiisse. Introducta quoq̧ est autore ludouico cõsuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tẽpore populus vno poplite humi deflexo angelicam diuæ mariæ salutationẽ obtinẽdæ publicæ pacis gratia: religiose exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a plerisq̧ seruat. Erat siquidem ludouicus a pietate non alienus q̄tum ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes quæ bella nũcupata est Ludouici patri pellex. Ea in diuæ mariæ tẽplo quod in castello lociarũ est sepeliri voluit. Datoq̧ sacerdotib⁹ ãnuo ꝓuētu/in medio tẽpli choro sepulchrũ sibi extrui impetrauit. Ad eũ locũ aliquando diuertẽs ludouicus: sciscitatus cui⁹ hoc esset monumentũ. Est inquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quã ꝓpter formę decorẽ bellã vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimẽto est sepulchrum/vellem⁹ cũ tua venia alio aliquo sacello reponere. Nõ æquũ inquit rex postulatis. q̄q̄ enim illa dũ vixit mihi sit multũ aduersata: mulieris tñ bustũ cõtra leges nõ violabo. Sed nec vos arbitror illi⁹ cadauer sine largo eius munere hic collocasse. Seruate benefactrici quod viuenti promisistis. Nec vobis fas esto/hinc mouere sepultã. Vt autẽ illius causa obnoxiores deũ orare sitis: accipite dono sex milia librarum. Et hęc dicẽs nummos iussit sacerdotibus tradi/quos in perpetuo templi redditus impenderent. Porro induciæ quæ cũ burgundo positæ erant: ad paucos dies productæ sunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati siciliensis nepos cui Ludouici filia desponsata erat: deserto socero/ad burgundum declinauit/ spe ductus sibi in matrimonio assumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (sicuti alii quidam principes) illusus est. Nam harum nuptiarum expectatione cum plerosq̧ in amicicia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter quos Fœdericus imperator fuit. Nam cum post subiugatum Gheldrensem ducatum Burgundus treuerim quo eum imperator vocabat accessisset. Post multa secretiora consilia

Induciæ damnosæ

[Henricus 6 Captus]
[Edw. Prin. Galliæ / Comes Warwici } interempti]

Belli suspitio in aquitania

Aue maria

Caroli in agnetē pietas

Nicola⁹ dux lotharingie ad burgundũ perfugit

Burgũdus vicariũ se imperatoris institui postulauit pollicitus reducere q̃tis virib⁹
posset ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur. His quoq; pleriq; ad
debant/burgundũ affectasse vt a fœderico coronaretur in regẽ qua dignitateesset
ludouico æqualis qui vt iactabat nõ erat opibus & potestate inferior. id cũ impe-
rator concessurus esse videretur burgundi filiá filio suo maximiliano vxorẽ dari pe
tit & mox nuptias celebrari. id se facturũ burgũdus nisi impetrato vicariatu negat
Igitur cum imperator diu petita differt: clam vrbe digressus/se in germaniaʒ relicto
burgundo contulit. Ná illud constat vtrunq; principẽ de gloria certasse. ita vt bur
gundo fœdericus inuideret. Carolus vero imperatorem contẽneret. Illud prop ter
ea verum est quod vulgo a frácis dici solet duos crassitudine æquales vno vase cõ
præhendi non posse. Eisdem diebus diuæ mariæ templum quod apud clerũ in
Aurelianensi agro magnis impensis Ludouicus extruxerat: conflagrauit/igne negli
genter asseruato: quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vsu ha
bebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nũcium accepit. Obierat enim apud bur
degalam veneno a nescio quo abbate nõ inscio vt creditũ est rege appetitus. Quá
ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præ
fecit. Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrebateñ.
Neella capit̃ grandi exercitu: Anthonium fratrem suum nothum cum parte copiarum neellam
mittit. Quam a loci præfecto & sagittariis francis quingentis acerrime defensam: fru
stra iterum atq; iterum Anthonius oppugnauit. At petitus picardus (id enim præ-
fecto nomen erat) Consilio cum loci domina capto: ad Anthoniũ cum ipsa domi-
na componendæ rei desiderio profectus est. Pactum extitit/relictis equis atq; armis
exituros oppido milites: vitæ incolumitate concessa. Hoc accepto responso: sagit-
tariisq; relato: dum miles armis se nudat: ecce ab oppidanis clam in oppiduʒ admis
sus hostis: exarmatos sagittarios trucidat: eos vero qui in templum salutis causa cõ
fugerant qui plurimi erant omnes ad vnũ burgundus satelles mactauit. Eo cũ dux
Burgundi cru delitas equo insidens aduenisset/templum ingressus vt cædem cruoremq; humanum con
spexit. Iá inquit noui: q̃ cruentos habeo carnifices. Neq; mitius petito præfecto pe-
percit: qui in vincula cum aliquot insignioribus armatis coniectus tenebatur. Ho-
minem enim (cui ab Anthonio fides data erat) furca suspendere iubet. Atq; oppi-
dum mox incensum dirutũq; reliquit. Protenus quoq; royam contendens. eam
circunuallat multo milite atq; machinis egregie munitam. Nam præter quadringẽ
tos supra mille sagittarios: erant in ea præsidio ducenti delecti equites cũ eoruʒ præ
fectis: Petro auberto. Mignone/Loysetõ balagnio/domino de mouy/& domino
rupempreo auratis equitibus. Et hi quidẽ nulla oppugnatione expectata deditio-
nem ea lege fecere: si saluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiaʒ armis atq;
impedimentis: vecordes homines vno bacillo contenti non sine perpetua ignomi-
nia per medios hostes irrisi roya discesserunt. Roya vt diximus capta Burgun-
dus magna animo voluens. cum sibi a Ludouico nullam vim paratá esse existima-
ret:: bellouacos picardis post ábianẽses ad occidentẽ proximos petit: ratus ciuitatẽ
vbi nullũ præsidium erat prima oppugnatione subiugare. Sed plurima arrogantẽ
multa deficiunt. Bellouaci tametsi insperato hostis aduentu nullius p̃sentanei mali
Bellouacum periculo admoniti essent: vnientẽ tamen burgundũ magno aío a muro ꝓhibent.
In ea oppugnatione egregia virtus puellæ cuiuidá apparuit. quæ a burgundo mili
te dũ in murũ scá dit vexillũ extorsit. Donec guillerm⁹ de valle normáni seneschal-

li vicarius:cum ducentis equitibus auxilio accessit: qui ciuitatez ingressus ad muros se protenus cōfert. vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Venere nō multo post crussolus/ioachinus roaldus/ guerinus grongnus/atq; torceyus trecētorū equitum:cū adiunctis sagittariis ductores. Quibus cōmeatū affatim parisii subministrauerunt:missis permultis fossoribus qui fossis atq; aggeribus ciuitatē cōmunirēt Enimuero sic opus erat: nā subactis bellouacis libera in normānos burgūdo patebat via. Fuit enim eius rei tātus timor: vt in ipsa parisiorū vrbe regia magnope curatum sit vrbis fossas purgare:muros instaurare:cathenas p cōpita repēte(autore p̄sertim dyonisio hynselino)recensere. colubrinas insup atq; serpētinas conflare atq; fabricare. Per id tps antissiodorenses qui supra paucos dies admoniti Ludouico parere spreuerāt burgundorūq; præsidiū in oppidū admiserāt: eruptione facta dū frumentatū eunt quidam ex campanis equites illis occurrūt:centū sexaginta ex grassatoribus perimētes:octoginta in captiuitatē adductis. Perseuerāte in obsidione apud bellouacos burgūdo/dura in castris eius annonæ caritas fuit. festinans igitur priusq̄ fame miles vrgeretur/animo firmat acerrimo congressu ciuitatē expugnare. Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū fasciū copiā cum multa materia cogit/quibus vrbis fossas impleret. Obsessi re cognita ad parisios mittūt:minuscula tormēta & commeatū cū balistariis petitū. Nec defuit petētibus misericors ciuitas. Præerat ad præsidium portę q̄ domus hospitalis appellatur Robertus stoteuillus parisiorū præses militaris apprime eques. Quā portā iactis in fossas quas ꝓxime diximꝰ cratibꝰ fascibusq;/hostis adoritur. Scalis quoq; admotis in muros cōscendere pseuerat. Nec ꝓfecit/q̄q̄ horas quattuor cōtinenter pugnasset. In ea oppugnatione qngenti supra mille armati ex burgūdis in fossas decidisse atq; occubuisse referuntur. Nocte insequenti qa ciuitatis portę obstructę erāt:patefacto muro salazardus cū aliquot cohortibus in burgundionū castra sub diei crepusculū erumpens/tribus hostiū tētoriis incensis/plerisq; occisis impedimēta aliquot ex illorū castris rapiens/ in ciuitatē dum reuertitur/ab hoste eū insequēte pressus/raptas a se machinas in fossas ciuitatis pręcipitat:ęgreq; ad suos se recepit. Bellouacorū obsidionis tēpore aurelianēses officio in obsessos functi sunt. Imposita enim carpētis cētum vini dolia ad bellouacos dono miserūt/cū magno sagittariū & missiliū numero/arcubus additis atq; balistis. Postq̄ sex & viginti cōtinuos dies ad bellouacum burgūdus incassuz sedisset/die diuæ magdalenes festo obsidionē diluculo soluit/segetes vicosq; qua iter faciebat vrens/donec ad sanctū valeriū castra posuisset/ quod oppidū cum aliis vicinis oppidis/modico præsidio defensis minimo negocio cepit. Ex his locis quādoquidem vero simile erat in interiorem normanniam hostem profecturum/conestabilis & chabanus octingentis equitibus assumptis/ normanniam petunt occursuri Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus est/ quin vicos atq; oppida per caletos grassatus incenderit rothomagum vsq; mouens. Vbi conestabilis se recipiens parum admodum burgundo incommodatus est. Nisi q͏ a populo ciuitatis vix excitatus/nonnullos ex suis cum aliquot ciuibus armatis eruptionē facere permisit. Burgūdus autē inde digrediens in picardiam copias reduxit. Sed neq; in Britannia quicq̄ a Ludouico præclare gestum est : q̄q̄ quinquaginta hominum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibusq; tardatus/cum res compositas proxime esse sperat/illusit eum hostis. Dimissa Normannia/burgundus nouiomum oppugnare instituit. Sed cursolus & qdam cum

Dura obsidio bellouacorū

Salazardus

Burgūdus in normannia

eo militum præfecti.illo ſe conferentes ſuburbiis incēſis ne illic diuerſaretur hoſtis ciuitatem maximopere tutati ſunt.Robertus prȩterea ſtoteuillus ex bellouacis mo- uens & deinde ioachinus roaldus ad burgūdos qui apud eū oppidū in preſidio e- rant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi.Moxꝗꝫ compoſitiōe fa- cta locum & ſua omnia deſerētes equites & vno equulo pedites baculo cōtenti abi erūt.Hoc exēplum ſecuti valerienſes rēburienſeſꝗꝫ deditionem nulla vi facta fecere

Eodem tempore rouſſyus coneſtabilis filius burgunde factionis obſtinatiſſimus ſectator burgundie prefectus diffuſis late copiis tornodorū vſꝗꝫ debacchat⁹ trecas & campanie partem vaſtabat.Contra vero dalphinus comes per burgundiam bo no exercitu potens omnia igne cōſumpſit par pari rependens. Fiunt interim cū britonibus per ludouicum inducie.Quo tempore regina filiū ludouico parit cui vi ta breuis fuit.Petrus aūt de belloioco aquitanie miniſtrator dum leſtorie multa no bilitate ornatus agit a ſuis in armygniaci comitis poteſtatē proditur atꝗꝫ eo pacto ciuitatem comes recuperat.Eam ob rem ludouicus aliquot ex nobilitate ſuſpectos in fidelitatis lochiæ i vincula miſit.Inter quos iohānes deymerus crimē cōfeſſus ca- pite damnatus eſt & in partes quattuor ſectus.Qui moriens cadetuꝫ albretēſeꝫ eiuſ proditionis pertiuaciſſime accuſauit. Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis i moratur pax inter illum & britonū ducem interceſſore audeto de ria conuenit.Da ta britoni non parua pecunia. Porro alenconii dux iohannes accepte crebro gra tiȩ oblitus:cum cōſtituiſſet poſſeſſiones omnes ſuas in burgūdum ducem accepto inde precio transferre:& ad eū clam proficiſci per triſtannū heremitam iubēte ludo uico capitur:& lochias primo ductus:paulopoſt pariſii in lupara arce in cuſtodia conſenuit. Leſtoria quoꝗꝫ quā miſſo exercitu ludouicus duce iohanne cardinali albieñ.atꝗꝫ yuone de fago obſidebat armygniaci culpa diruitur.Nā re cōpoſita vt armygniacus loco cederet:cum in ciuitatem franci ſine vlla violentia ingrediuntur: armygniacus in eos iſurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in ca- ſtra perfertur franci per effractos antea muros irrūpentes armygniacuꝫ ipſuꝫ & om nem ſine diſcrimine populum trucidant:comitis vxore cū tribus ſuis pediſſequis tā tum ſalua.Hic iohannes armigniacus eſt qui ſororis illecebra captus cū eaꝫ inceſtu poluiſſet niſus eſt eā pontificis romani auctoritate ducere vxorem Cui⁹ ſtultitie fa- uiſſe dicitur ambroſius cambrayus qui per idem tempus referēdari⁹ erat Calixti pō tificis.Accepta enim ab armygniaco multa pecunia bullam diſpenſationis de ſoro re deſponſanda armygniaco tradit quā reuera adulteratā & a ſe falſo editā poſtea confeſſus eſt preſidente apud romanos pio pontifice maximo quo iubēte ambro- ſius in cuſtodia apud montoliuetum monaſterium habit⁹ eſt.Sed e cuſtodia noctu adiutore ſeruo emiſſus in galliā ſe recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter lo cis perfugo ſimilis delituit.Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier ſuaꝫ domū occluderet:offenſa ſcilicet filii criminibus qui homicidio primum deinde hac quam dixi falſitatis ignominia notabatur.Ingenio tamē & aſtu erectus viam inue- nit apud ludouicum fortune melioris ſimulās a regina angliæ ſe deſiderari quā i an gliam traduceret.Qua re intelligens ludouicus eū hominem eſſe quo ad dolos vte- retur ambroſiū ad ſe accerſitū ſtipendio iuuit.& mox inter aulicos habuit. Quem non multo poſt ſupplicationum regiarū magiſtrum:& deinde pariſienſem cancel- larium vidimus hominem profecto doloſū & prȩter modū glorie ſtudentem ver- borum & iactantiȩ vanitate redundantē & perfluuꝫ:fidei autē modicȩ:& cui ꝓbe

confidere nemo posset Cuius mortem nec propinqui nec alius quisq̃ illachrimasse visus est. Sepeliri voluit in sacello sorbone ante aram maiorem Deprehensus apud lestoriam cadetus albreteñ. & pictauiã perductus capitis suppliciũ luit. Agebat per id tempus parpigniaci iohannes tarraconie rex Qui lestorie ciuitatis desolatiõe accepta ꝙꝙ audierat philippũ sabaudũ cum ingentibus copiis in eum aduentare parpigniaco abiit ob quod diu quidẽ atq̃ pertinacissime a francis digladiatum est Sed victor francus extitit & russilionem totũ ludouic⁹ obtinuit. Per hos dies nicolaus lotharingię dux apud nantiũ peste assumptus est. Fuit & siluanecti habit⁹ conuentus venientibus a burgundo duce legatis qui belli causas tollerent. Nec fuit concordie locus tametsi multos dies multa agitando legati cõsumpsissent Burgũdus vero ducis lotharingi morte accepta lotharingiam armis sibi subiugare tentauit: causam assumens ꝙ nicolaus qui defunctus erat oberat⁹ illi esset simulq̃ apud se anxie meditatur regium nomen vsurpare. Sed illusus a federico burgundus cum pecunie egeret nec suis viribus sufficeret ludouici potestatem minuere ad venetos mittit: a quibus stipendiũ trimestre mutuo ĩpetrat quo ex gẽte veneta partim coactas copias aluit. Missaq̃ in niuernenses exercitus parte rupẽ castillionis & aliquot regionis loca dolo capit Per eos dies petrus de belloioco annam ludouici filiam desponsat. Iterum quoq̃ burgundi oratores cum regis legatis compendii conueniũt Vbi tandẽ post longas concertationes paucorũ mensiũ inducias firmant. Quo tẽpore burgundus inimicitias in ludouicũ omnifariaȝ exercens yterium mercatorem qui post caroli aquitani ducis mortem ad burgundum se contulerat magnis promissis inducit: veneno tollere regeȝ. Igitur constituto illi quinquaginta miliũ aureorum precio toxicum parat. Datq̃ iohanni audaci (quem seruum habebat) ferẽdum pollicitus montes aureos si maleficiũ feliciter exigat. Recipit ab yterio iohannes negocium & ambasiam vbi rex erat ꝓfect⁹ quendam in ludouici popina sibi notum (qui condiendis saporibus pręerat) cõuenit. Cui ꝙ aquitano duci ad simile ministerium seruierat rẽ patefacere non veretur. Atq̃ ad facinoris preciũ viginti aureorum milia secure promittit: credulus hominem ad veneni propinationẽ facile consorteȝ ducere qui dñm suum non dissimili maleficio sublatum fuisse sciret. Audiuit iohannem summa dissimulatione coquus sed rem nequaq̃ patrari posse ait nisi colinetus primarius coquorũ conscius accederet. Igitur recepto a iohanne veneno colinetũ ad id negocium cohortari pollicetur Colinetus vero a consorte coquo edoct⁹ simul cũ eo ad regẽ pergit Veneficũ prodit: & ab eo exhibitũ toxicũ profert. Rex veneficum exhorrens autorem prӕhendi iubet Qui tanq̃ rei bene gerende securus iter ad yteriũ faciebat. Sed nõ longe a stãpis deprehensus ad ludouicũ deductus est mox q̃ cõfessus crimẽ paulopost in custodiã detruditur data ingenti mercede fidelib⁹ cocis. Asseruatus vero est iohãnes audax in publicis edibus parisiorũ. deinde capite truncatus. Cuius quattuor exsecta mẽbra ad quattuor regni extremas regiones cuȝ titulo proditionis furcis suspensa omnes eius ędes dirutę sunt & natalis domus solo letus sine vlla restitutionis spe euersa inscripta ruine cã Eo die quo id gestum est Legati ab aragonia parisium venere a suo rege mandatũ habẽtes de controuersia ob russilionẽ & parpigniacũ orta tractare. Nec multo post rex quoq̃ parisium successit. Iussitq̃ parisios ĩ armis eẽ & militari ordine ꝑ diui ãthonii portã vrbe egredi Quorũ multitudinẽ aragonẽses legati admirati sunt Cẽtũ ei & quattuor hoĩȝ armatorũ milia e ciuitate in agrũ prodiisse relatũ est Regredientibus in ciuitatem parisiis

Veneficus deprehenditur.

Legati aragones.

oratores vicennas ludouicus ducit. Vbi regia cena acceptos duobus eos poculis aureis varia celatura ornatis donauit. Horũ precium tribus ducatorũ milib⁹ & du centis estimatuȝ est. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus & britonũ oratores quos siluanecti Ludouicus audiuit. Affuerunt præterea incassum burgũ di Britonibus liberaliter Ludouicus respondit. Legationum causas diuinare ma gis q̃ ꝓbe scribere possum. Ex siluanecto compendiũ: mox nouiomum rex pro ficiscitur. Ceperat comes sancti pauli francie conestabilis sanctuȝ quintinũ viromã dorum oppidũ extruso præfecto curtono cum præsidio quod in eo ludouicus po suerat. Oppidumq; conestabilis: imposito ex suis presidio rege inuito occupabat ita vt in suspitionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicũ ac cessit q̃ ponte inter se & regem facto ad colloquiũ prodiit satellitibus egregie stipa tus. Colloquio paucis arbitris expleto rex offensam oẽȝ comiti remittit. Iureiurãdo interposito ꝙ in ludouici fide permaneret. Erant per id tempus iter federicum im peratorem & burgunduȝ simultates. Nitebatur propterea magnopere imperator burgũdo incõmodare vnde missis frequenter ad ludouicũ nunciis illũ hortabatur cũ burgũdo amicitiam non inire: se vnũ satis esse qui ducis superbiã deprimeret eũ q; redderet regi obsequentẽ. Nec tamẽ exaudiuit federicũ ludouicus sed cum ex pi cardia siluanectum reuertisset cum burgundi legatis inducias anni vnius firmat. In terea in iohannem alenconii ducẽ capitis sententia & bonorum omniũ publicatio in senatu parlamenteo per petrum doriolũ cancellarium fertur. Burgundo vero duci nulla fuit induciarũ & iurisiurandi reuerentia qui in lotharingiam ducẽs virdu num ceperit: sollicitaueritq; edouardum anglum regẽ aduersus Ludouicũ trãsfre tare. Quãobrem edouardus magno exercitu comparato priusq̃ moueret: Ludoui cum per caduceatores petit aquitaniam sibi normanniamq; restituat. Nec diu distu lit edouardus ad diui michaelis montẽ classem traducere Quod postq̃ ludouic⁹ ac cepit copias in normanniã misit eorũ militum qui recenter fuerant ab eo instituti/ & dalphini custodes appellabantur. Per eos dies tametsi induciarũ finis nondũ eẽt burgũdi qui perone & per circũadiacentia loca in presidio erant omnia vsq; ad ysa rã flumen infestabant. Et aliquot ex eis arsonã iã diu desolatã instaurare ceperant. Sed missis aduersus prædones ex ambianorum & bellouacoruȝ præsidio armatorũ turmis non expectata pugna grassatores aufugerũt. Nec destitit miles francus sȝ ac citis ex finitimis presidiis aliquot cohortibus quibus preterea plebei plurimi se con iunxerunt ad attrebates profecti in suburbio ciuitatis castra posuerunt Vbi nocte tota diuersati deputatis agricolis qui eos sequebantur ad excutiendos per villas & agrestes mansiones frumẽti manipulos maximam tritici copiã & pecorum ingẽteȝ numerum ex attrebatensi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vã nos & flagella currusq; cõplures secum adduxerũt Recepere quoq; nonnullos ca ptiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio insequentis veris rex in picardiam mouens tronqueũ vetustissimã non longe a mõdiderio turri vbi per ditorũ hoim turma duce motino caulero se receperat oia incursionib⁹ infestans ex pugnat occisis aut patibulo appensis qui in ea inuenti sunt ꝑter ipm motinũ quem rex vita & officio donauit. Turris ipsa solotenus deiecta est Mõdiderieẽses aũt cũ de ditionẽ recusassẽt obsessi oppidũ dedidere suis fortunis oib⁹ relictis abeũtes oppi dũ vero solo ꝓstratũ ẽ. Roya ꝑterea ludouico paruit Nec spes deerat picardiã atq; arthesiũ recipiẽdi: nisi sãcti pauli comes conestabilis dolo vsus regẽ fefellisset Cui ꝑ

Conestabilis temeritas

Snia in alẽco nii ducem

Edward Rex Angl. 4

Conestabilis dolus

Edw.? Angliæ Rex.

gredi cupienti litteras mittit. Edouardum anglum ingenti classe petere normániã3 Idcirco opus esse cautione ne destitutos presidio normannos hostis inuadat. Si ad illos partem exercitus ducere rex velit: se vnum cum reliqua militia satis esse qui bellum in picardia gerat. Motus hoc nũcio ludouicus in normanniam ducens de anglorum aduentu nihil accepit. Redeunti autem conestabilis scribit anglos calisium appellare & carolum burgundum nussii obsidione relicta fœdus cum fœderico imperatore iniuisse. Que omnia tametsi nulla essent caduceator tamen anglus cognomento scalus cum litterarũ fasce deprehensus & ad ludouicũ perductus vera eẽ iurauit. Neq3 horũ quicq̃ tã iniquo animo ludouicus tulit: q̃ conestabilem clam sollicitare borboniorũ ducem & burgundi partes relicto rege sequeretur. Cuius perfidie syngraphum a conestabili missum borbonius per episcopũ mymatensem Ludouico demiserat. Eodem tempore in burgundia apud gyrũ nõ procul a castro chynone magna burgundorum turma a francis superatur cũ ducentis equitibus q ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit nõ prosperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat prope attrebatum dispositis insidiis.xxx. equites lacessitum attrebates mittit. In quos velut in contemnendi numeri cohortem eruptione facta attrebates cum suo presidio proficiscuntur. At qui ab admiraldo premissi erant metum simulantes pedetentim retro abeunt donec suorũ isidias pteriissent. Quãobrẽ intercepti attrebates inter medias francoru3 copias ad quingentos supra mille occubuerunt. Et cum romõtus regine frater qui burgũdarum partim erat his se ducem prebuisset vix ad suos se recepit equo eius interempto. Iacobus autem sancti pauli cum aliis insignibus viris captus. Paulo supra hos dies auraicensis princeps quem in custodia ludouicus habebat nullo prӕcio liber factus seditionemq3 sua3 regi summisit. donatus est propterea potestate cudẽdi numismatis aurei atq3 argentei. remittẽdi insuper criminosis necis pœnam: nisi heresis aut maiestatis rei haberentur. Edouardi autem Anglie regis classis vigiti milium armatorum calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorem exercitũ nouas copias ludouicus ex parisiis duce Roberto de stoteuilla3 contrahit Et carolus burgundionum dux nussio relicta ad edouardũ noctu venit: cui amice gratulatus est. Nam edouardi sororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rem prospere gerat: & sua recuperet: quӕ a francis inuicte tenebantur At aliquot dieb⁹ exactis cum nec a carolo nec a conestabili promissa illi seruantur (cõuenerat enim inter illos dum edouardus in arthesium venisset admittere illum in aliqua munita loca vbi & se atq3 exercitum recreare & tuto diuersari posset) iamq3 lihonem in sanguine terso copias cum pmouisset: pollicitis illusus: ad ludouicũ siluanectum vbi in victoriӕ cœnobio agebat oratores mittit dicere se archanum quicq̃ habere quod illi cõmunicatũ esse cupiat Designet locũ & tempus ad rem exigendam Pinquigniacũ in ambianorum agro ad id deligitur. Interim mutuam a parisiis grandem pecuniã ludouicus petit. Ea fuit quinq3 & septuginta milium nũmum aureorum quã dissoluere infra kalendas nouembres ipse promisit Ad pinquigniacum ex ambianis rex veniens frequenti atq3 admirabili militũ manu stipatus duos in ponte piquigniaci appendices instruere iubet Vnum quo ipse alterum quo congredi edouardus posset. Fuit inter vtrunq3 appendicem paries medius cãcellat⁹ ita latis foraminib⁹ vt p ea dextras dare & contingere reges possent Conuenientibus ad designata loca pncipibus cũ se alterni salutassent: lõga fuit inter eos (centũ vtrinq3 admissis illustribus

Attrebates

Edouard⁹ anglus apud calisium

Cõuẽtio regũ apud pinquigniacum

arbitris) collocutio.Inde vbi regibus visum est illis seorsum exeūtibus principes clā sermonē cōtulerūt.nec dilata diu cōcordia est.Itaq₃ de septem annorum induciis conuenit quarto kalendas nouembris dum voluitur annus salutis Millesimus quadringētesimus septuagesimus quintus.Donatusq₃ a ludouico edouardus est quinq₃ & septuaginta milibus aureis & quinquaginta milia per singulos induciarū annos illi promissa.Ornauit quoq₃ magnis muneribus clarentie ducem edouardi fratrem.Rebus vt paucis annotauimus apud pinquigniacum gestis anglus oēs copias calisium remittit. Iubetq₃ hauartū & primariū suū scutiferū apud Ludouicum morari donec se ꝓmisso absoluisset.Digrediente calisium edouardo ludouicus de luxemburgo conestabilis cui regum concordia & conueniebat nuncium cum litteris ad anglum mittit vicio illi ascribens ꝙ imbelli ipse animo cum ludouico pactus fuerit promissis videlicet illectus hominis qui eū falleret Litteris cognitis eas edouardus ludouico cōmunicat.

Edwardus Angliae Rex

Clarentiae Dux.

Conestabilis. nequitia.

Interiectis inde non multis diebus accedentib⁹ ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata est & annorum nouem induciae cum burgundo posite Additum quoq₃ de ludouico luxēburgo qui ad eū perfugerat regi dedendo.Missi sunt peronā qui illum exciperent borbonieñ.nothus admiraldus dñs de sancta petra & guillermus cerysaius cum bona armatorum turma exceptū conestabilem in diui anthonii propugnaculum apud parisios philippo oleario loci prefecto custodiendū committunt.Deputat deinceps ludouicus petrū doriolum cancellariū & duos parlamenti persidentes cu₃ aliis iureconsultis de conestabili questionem habere.Igitur interrogatus cōfessusq₃ plurima in regē deliquisse in curia parlamenti post longam custodiam deducitur Vbi a cancellario regiu₃ īsigne id est aureum diui michaelis torquem collo gestabat:deponere iussus ē.Moxq₃ ingressus ad eum iohannes pompācurtus illustris inquit comes hactenus in custodia regis iussu habitus fuisti Vbi de his que in regem & rempublicam cōmisisti quesitum est diligenter cōfessus es maiestatem frequenter offendisse cum hostibus conspirasse & fidem violasse qua reipublice eras obnoxius.Iā venio ad te a parlamenteo senatu missus significare mortis sentētiā que hodie in te lata ē: Hodie tibi moriendum in grauia ante edes publicas ciuitatis Terras & fortunas omnes tuas publicatas & fisco attributas esse tibi renuncio Ad hec ludouicus O inquit optime maxime deus :q̄ dura hec sententia est Te supplex oro da mentem sincera₃ te agnoscendi Sic locutum quattuor theologi magni nominis doctores vt constitutum fuerat reum adeunt salutaribus illum monitis consolaturi Confessione more christiano expleta orat viaticum christi corporis sibi ministrari quod non obtinuit.res tamē diuina quā missam appellam⁹ corā illo facta est & panis benedictus oblit⁹ qua₃ religiose māducauit.Inde a palatio ad grauiā p medias vulgi turbas perduct⁹: atq₃ in tabulatū cōscendēs:postq̄ ad diue mariae templum (qđ ex tabulato conspicuum erat) conuersus longiusculā orationē plorans habuisse a carnifice iohanne cousino vno gladii ictu capite punitus est.Cadauer autē per cordigeros ī ipsoru₃ ecclesia humatū est decembri mense die decimanona.Anno.M.cccc.septuagesimo qnto. De eius criminibus & supplicio epigrāmata gallica latinaq₃ multa scripta fuerunt. Eodem tpe monete pciū mutatū est & scuta aurea cusa:qnq₃ &.xxx.solidorū turonē. estimatione.Cui operi quattuor trī viri prefecti sunt germanus de merla Nicholaus potierus/dyonisius brito & symon ausoranus. Vectigal quoq₃ indictu₃ singulis doliis que regno ad dexterā gentē exportarentur Nā pro quoq₃ vini dolio quo

Conestabilis mors

1475

Moneta noua

franci caudam vocant)aureum nummũ portitores exigebant. Post hæc aliquid in romanos molitus ludouicus:de congreganda episcoporũ synodo cogitauit.nã cum sibi antea non processisset ꝙ de vniuersali ecclesie cõuentu agẽdos suos oratores ad diuersos principes miserat de suo regno habendũ consilium preceptum vulgauit:iubens quosq; pontifices & maiorum ecclesiarũ rectores ad suas sedes intra a se constitutum diem redire. Deinde voto astrictus aniciũ(quod podium dicunt) aruernie ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies diue marie tẽplo quod in galliis summa religione colitur se promissis absoluit mox lugduni trãsiẽs ad dalphinates cum peruenisset accepit carolum burgundum qui in heluetios expeditionem duxerat fusum fugatumq; cũ suo exercitu fuisse non procul a gransone oppido & arcibus duabus receptis quas heluetiis ipse abstulerat. Tormentis machinisq; amissis castra & sarcinas omnes direptas. Receptas insuper ab Heluetiis arces & gransonem esse.Inuentosq; in illis quingentos & duodeci alemannos quos suspẽdio burgundus necauerat eos omnes patibulis liberatos terre cõmẽdasse & eisdẽ alemanorum furcis lorisq; burgundos strangulasse quos gransonem recuperantes heluetii deprehendebant. Eadem tempestate nemorsus dux a dño de belloioco in arce carlati circũuallatus deditione facta captus ad regẽ primum deinde viennam & deinceps parisium perducitur& in custodia asseruatur Circunuallationis tempore ei⁹ vxor caroli andegaueñ.filia cũ peperisset tam partus dolore ꝙ̃ animi ægritudine mortem incurrit mulier spectata plurimũ atq; laudata. Rebus apud gransonem dissipatis.Carolus burgundus cum ioignam in finibus sequanorum se ex fuga militẽq; recepisset.Heluetios iterũ pesequi(sicuti ferox & vindicte pcupid⁹ erat)cõstituit At ꝙ illi milite & pecunia opus esset guillermũ gonnetũ eius cãcellariu; cum aliis vndecim bone apud suos auctoritatis viris ad flandrenses & ditiõis eius populos legat qui militẽ resarciãt:sextãq; bonorũ suorũ omnium partem ad belli impensa; ministrent.Legatis eius responsum est Carolo si facultas deficit se tuto recipiẽdi sub sidiũ illi vt pricipi & duci suo se quidẽ prebituros donec domũ salu⁹ redeat. Belli aũt i heluetios gerẽdi causã nullã videre cuius gratia sese bonis & pecunia ꝑmere aut mulctare necesse sit Hec dũ a burgũdo geruntur ad ludouicu; lugduni agentẽ renatus ex andegauensi familia sicilie rex accessit Cu; quo de prouĩcie comitatu ad hunc modum trãsactum est.Erat renatus plenus dierum sine liberis princeps cuius filia angliæ regina ab Edouardo de familia ducum clocestrie in custodia tenebatur eius liberande causa Ludouicum sibi heredem prouincie renatus instituit. Datis a Ludouico milibus quinquaginta scutorum aureorum que redimende regine causa edouardo soluta sunt.Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipo vendicare potuisset abrenunciat constituta quotannis dum superstes esset pẽsione quẽ ludouicus regine persolueret Accidit per hos dies nõ procul a dordano plena miserationis cedes Ludouicus bresei filius normãniæ marescallus carlotam agnetis(quæ bella appellata est)filiam ex carolo septimo ludouici patre(sicuti credebatus genitam habebat vxorem .hic laxandi animi causa cum i siluam assumpta vxore venatũ prodiisset domũ noctu reuersus cum se lassũ sentiret seorsum abvxorio cubiculo cub itum pergit.Carlota aũt libera ad tempus viro iohanne; lauernũ pictauũ cũ quo stupri consuetudinem fecerat: ad se protenus in cubiculũ admittit Qua re cognita iohannes apotecarius domus senescalli prouisor scelus dño defert Vnde furens senescallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregisset inuen

Dux nemorsus capitur.

Burgũd⁹ fus⁹

Cedes carlote vxoris marescali a viro facta

tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit Coniugē ve ro que se adliberos in proximo penetrali receperat culcitra obtectam manu apprę hensam humo prosternit. Quā in genua procumbentem & mariti misericordiā fœ mineo ploratu orantē traiecto per mulieris pectus mucrone mactat Sed ad susce ptam hystoriā reuertamur. Rege lugduni agente renunciatū est Carolum burgun dionum ducem reparato exercitu ad moracū in heluetios castra posuisse atq; exi le oppidulū circūuallasse eoq; renatū lotharingie ducem (a quo nantiu; burgūd⁹ abstulerat)cum validis copiis suppetiaturum heluetiis accessisse. primāq; hostium aciem fudisse in fugā verso remoto comite eius aciei ductore Vnde ex moraco eru ptione facta eos qui in presidio erāt cum lotharingo duce se coniungentes in hosti um castra fugatis cesisq; q̄plurimis peruasisse nec fuisse fuge modu; donec ioingnā peruenissent que aūt in burgundionum castris spolia capta essent heluetios ad be neficii cōpensationem benefactori lotharigo reliquisse. Occisorū in ea pugna nu merus .xvii. milium fuit. Victoria de burgundis habita renatus argentinam (q̄ straburgus dicitur)se recepit. Indeq; quattuor armatorū milibus roborat⁹ nātiū quod sibi burgundus vsurparat recuperare contendit & oppidū(quod ducētorū supra mille militū presidio tenebatur)obsidione cingit Qua firmata ad agentinen ses reuersus cum nouas copias coegisset eas prioribus quas ad obsidionem relique rat adiungit nantiumq; recuperat. Hec dum aguntur Ludouicus turonum repetēs multis votis quibus se abstrinxerat satis pro religionis debito fecit Erat enim diue marie christi matri vel reuera vel simulatione deuotus Cuius templis multa dona ria obtulit. Interim burgund⁹(cui aduersa omnia succedebāt)egre admodum ferēs a modico principe(vt ipse querebatur)vinci resarcitis pro tempore copiis ex sali nis sequanorum oppido nantium ducit Cum enim de renato sermonē haberet illū magnopere parui existimabat tanq̄ gygas ipse ille nanus esset Per eam tempesta tem de castelle regno disceptatio insurgit. Erat henrico castelle regi(vt ferebatur)ex legitimis nuptiis filia & ex patre grandis natu soror hec aragonū illa portugallorū regi vxor datur. Quamobrem vterq; regum castellam vendicare magnis viribus cō tendit Portugallus rex frācum regem secutus ludouicum per se cōuenit sperans ma xime discordiis inter eum & burgundum compositis copias sibi ad vendicandā ca stellam attribuit. Fuit mediusfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a pari siis exceptus. Verum cum ad burgundum in obsidione nantii agentē pacis causa p horridā hyemem frustra cōcessisset ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiū tā arcte concluserat: vt fame prope deficiētes burgūdo permittere se obsessi destinarēt Militabat in burgundianis castris longobardus quidam comes quē campobassu; appellabant. Hic vel suapte perfidia vel pecunia clam corruptus a burgundo defi ciens cum nonaginta equitibus ad ludouicum regem venire constituerat At per re gis internuncios tardatus ne ꝓditionis particeps ludouicus esse videretur ad rena tum ꝓfectus est: cui burgūdi consiliū omne patefecit. Duo vero suæ factionis an gelus & montefortus qui eum ad proditionem cōceptā sequebantur iussi sunt cō deum petere qui locus a nantio secūdo tantū lapide distat ad mosellam flumen q̄ a mettēsibus & luxemburgis ad burgūdos cōmeatus importabatur. Quarto aūt nonas ianuarii renatus Varēgeuillam ad sanctū nicholaum cum suis & heluetiorū copiis progrediens & postridie cū nouāuilla; aduenisset ad lacū qui nō ꝓcul abest acies instruit. Vnam dabestanus comes & qui friburgū suricūq; incolunt. Alteram

Moracū i heluetiis

Rex portugalie ad burgundū vadit q nātiū obsidebat

bernenses atq̃ ternenses duxerunt. Atq̃ ita partito agmine alteri secundum flumē alteri per viam militarē nantiū versus cōposito ordine incedūt. Iam enim burgundus suos in acie sisterat & heluetios qui via publica ꝓgrediebantur tormētis appetere ꝓperabat. Qđ animaduertētes aciei ductores sinistrorsuȝ ad proximū collē diuertunt: in quos burgundus iacobum galleotū italum: & iudocum lalanū flandriæ primariū iudicem bino agmine mittit. Iubetq̃ hostē ab equitibus inuadi sequente illos numeroso peditatu. Mox nichilominus heluetii qui in colle erant conuersa in burgundos facie vix credibili impetu in venienē in se hostē ꝓcedunt ita vt ad primum colubrinarū iactum peditatus omni burgundorum fuge se cōmiserit. In galleotum autem ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incursantes totam cohortē fuderūt. Est pons nō procul nātio qua via est a thyonuillā & luxemburgū quaȝ campopassus comes occupauerat. Ad pontē postq̃ fugientes burgundi peruenerunt insequente eos ferociter lotharingo pars fluminis vadis se credentes ab heluetiis trucidabantur pars fluctibus obruti interibāt. pars qui siluis se credebāt ab incolis sine miseratione iugulabantur. Nec cessauit lotharingus hostem sequi donec adueniens plurima nox eū prohibuit Tum de burgundo duce interiisset ne an viueret sollicitus quandoquidē de eo nullū nuncium acciperet ad mettenses confestim sciscitatum mittit: an ipse per eorū ciuitatē euasisset. At ille reuera dum se fuga saluare contendit: labente equo quē insidebat fuerat tribus vulneribus occisus. vno ad caput secus aurem ad dentes vsq̃ pertingens. Altero ad femora. tertiū ad anū. Id certissima fide compertum est capto baptista adolescēte ex colūnensiū familia q̃ duci eodem tempore familiarissime obsequebatur qui nō dubia de illo indicia ꝓtenus ostendit. Assensusq̃ est testimonio eius mathe⁹ portugallensis ducis medicus atq̃ anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuum habebat. Cuius rei fidem vix admiserunt arthesienses & ii qui burgundiorum potestatis erāt temere atq̃ ꝑtinacissime asseuerantes eū e pugna ad germanos dilapsum esse ibiq̃ septēnem pœnitentiā vouisse quā postq̃ explesset inde cū potentia reuersurū & suas iniurias vīdicaturū Noui nōnullos qui in ea credulitate obstinati equos gēmasq̃ venales exhiberent venderentq̃ si quis eas plus iusto emeret dilata solutione: donec Carolus eorum princeps exacta penitentia rediissent. Eam crudelitatem auxit quidā vir horridam vitam agēs inter sueuos in oppidulo cui bruxelle nomē est qui cū statura & voce nō ab similis carolo esset nec se ostētaret sed pœnitēti par & sēp mœst⁹ esse videretur vulgus facile hunc pro carolo habuit donec euidentioribus signis ad verū ꝑuentū est. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus aluit in diui georgii ecclesia apud nantiū anno salutis. M.cccc.lxxvi. postridie epyphaniorū domini conditū est. In eo loco vbi tot occisorum corpora iacebant lotharingus victor sacellum cōdidit addito sacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo haberet. Edidit quoq̃ in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat.

Apud nātiū renati victoria

Pertinaxi dominum amor stulta credulitas.

Flādrie comites & rectores

Hic me locus admonet in cathalogum conferre quot flādria ab exordio rectores comitesq̃ ad hunc vsq̃ carolum per annos fere septingentos habuit vt hinc cautionē accipiāt ii qui splendore pricipatuū & generis antiquitate elati facili per incōsiderationē lapsu/ fabula posteris fiunt. Terra flandria insula gallie belgice/ ab occidente britannico occeano ab oriente scalde flumine a meridie lisa amne qui in morinis oritur circūsepta est tota fere palustris & siluis olim impedita/ sicut ex cęsare liquet qui morinos bello aggressus: difficile sibi audientes fecit propterea q̄ i siluas

se recipientes/qrendi fuerunt vt vincerentur. Est enim nō parua pars flandriæ etiā
num morinorū pontifici q̄tum ad christianā religionē attinet subiecta. Et hanc fu
isse olim nō ꝓcul siluā illā nō temere quis putabit quæ carbonaria silua in neruiis
fuit Vbi tornacum insignis ciuitas extructa est Cuius spirituali ditioni altera flan-
driæ portio paret. Ea regio raris colonis cū diu inculta & plurimis fossis interscissa
māsisset latronibus patuit q predas ex transeuntibus agebāt donec ad annū salutis
Ludericus. sexcentesimum vicesimum primū quidē cui luderico lillescuquo appellatio erat/lo
tarii quarti frācorū regis filiam vxorem habens cū liberos quindeciꝫ ex ea genuisset
maximus natu anthonius silue flandrie custos a lotario positus est vocatusq; fore
starius. Silua enim francorum lingua foresta apellatur. Vnde forestarii nomen de-
riuatum. Sed huic narrationi rari assentiunt aliis tradentibus ludericum ex germa-
nia vxorem duxisse & vicum incoluisse arlebecam qui vnus in illa terra erat. Vxor
autem cum flandra diceretur ab eius nomine fuisse flandriam dictam Ludericum ve
ro a carolo magno silue custodiam vt eam a latronibus quietem redderet accepisse
Ingecamus. anno gratie septingētesimo nonagesimosecūdo ibiq; quattuor & quadraginta an
nos imperasse & ei filium successisse ingecamū qui vicorum extruendorum diuersis
flandriæ locis auctor extitit Porro exacto sui magistratus anno quindecimo apud
Andaquerrus arlebecā vita excedēs sepultus est. Fuit illi heredes filius andaquerrus reipublice cu
rator atq; āplificator industrius gandauum eni/curtracū atq; aldenardū necnon
cassellerū construere cœpit. Relicto autem balduino filio post. xiii. sui forestatus an
Balduinus num arlebece humat⁹ ē. Post patris excessum balduinus regionis administrationē
est adeptus. Erat Iudith speciosa fœmina quæ caroli calui franci regis cum filia
esset/& edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta mortuo marito
in franciam rediens a balduino rapta ē & matrimonio iuncta Qua iniuria affectus
rex balduinum persequi pergit quemadmodum a nobis supra relatum est. Ab
Bruge. hoc balduino burgus quē nunc incole brugas vocāt edificari ceptus est. Ipse ve-
ro a suscepta administratiōe anno decimoseptimo vita destitutus in diui bertini ce
Balduin⁹ caluus nobio apud sanctum audomarū celebri sepulcro est honoratus anno christiane pi
etatis octingentesimo. lxxxix. Cui successor fuit balduinus quē caluum flandri voca
uere qui brugas muro circūdedit & ethelsundā edelphidi anglorum regis filiaꝫ vxo
rem accipiens Liberos duos arnoldum & adulpum bolonie postea comitem ex ea
tulit. Decurso autem accepti comitatus anno quindecimo gandaui sepultus est: in
Arnold⁹. cœnobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris principatu recepto: reli-
giose vixit. Nā apud sanctū donatū/qui locus brugis celebratissimus est sacerdotes
duodecim a se institutos decimarum largissimo prouentu donauit. Fuit illi vxor
Balduinus alisa viromandorū comitis filia q̄ illis genuit balduinum. Ab hoc arnoldo vt a me
supra memoratum est guillermus normannorum dux per speciē reconciliatiōis nō
longe a pinquigniaco trucidatus est. Exactis aūt in principatu. xxxviii. annis ganda
ui apud sanctum petrum traditus est sepulchro anno christiane misericordie non
gentesimo sexagesimoquarto. Post suscepit filius comitatum trium annorum co-
mes. Quo tempore data est illi vxor matildis emano saxonum duce nata quæ pe-
perit arnoldum. huic balduino sepulchrum cum suis maioribus apud gandauū fu-
it. Cuius successori arnoldo qui iuuenis nomen accepit cura & diligens sollicitudo
Arnoldus. extitit subiectum sibi populum iusticia continere Nam tametsi timori esset amaba-
tur tamen vehementer propter summam eius equitatē & perseuerantem iusticiam

amicitiam iniit berengarii regis italie cuius filiam susannam thori participem assum psit. A recepto comitatu anno primo & vigesimo dum fuit annus salutis nongētesimus octogesimusoctauus moritur/relicto filio balduino cognomento pulcra barba Cui vxor fuit ennia filia guicardi luxemburgorum ducis. Prefuit flandriæ annis xlvii. suscepto filio /, qui balduinus de insula vocatus est Sepelitur gandaui cuʒ maioribus suis A cuius morte comitatum administrauit balduinus insulanus annos duos & triginta a quo diui petri de insula templum extructum est. Est enim insula munitissimū & populo frequēs cū firmissima arce oppidū flandriæ finitimum Huic fuit vxor alisa philippo francorū rege nata q̄ duos liberos mares enixa est: balduinū & robertū & feminā, quę guillermo notho normanno duci a quo regnum anglie vindicatum est nupsit. Orta inter germanie imperatorem & hunc balduinum simultate balduinus comitatū qui a losteñ. nūcupatur occupauit. Sed compositis tādem discordiis imp̄ator balduino comitatū in feudum dedit. Hic successoreʒ habuit filiū ludouicum cui pio cognomē inditū est. exqꝫ richilde comite hānonie ꝓgenita duo liberi fuere arnoldus & balduinus Subditis amantissimus maxime propter benignitatē & egregios ipsius mores fuit. Tertio autem sue administratiōis anno vita defectus in henone monasterio sepelitur Arnoldus qui illi suffectus est cū bellū aduersus robertū frisonū ducem mouisset occubuit Post quem balduinꝰ balduini insulani nepos comitatum est adeptus quē cū gaufrido in palestina militasse supra scripsi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis saxonum/quam hollandiæ comes moriens reliquerat/marē vnum robertum & feminas duas excepit Eiꝰ opus est apud cassellетum diui petri ecclesia vbi viginti sacerdotes assignatis annuis prouentibus collocauit. Rexit flandriam annos duos & viginti Eo assumpto robertꝰ suscepit principatum & ad recuperandā de mahumeti seruitute hierusalem operaʒ cum gaufrido de buyllone dedit tulitqꝫ ex filia guillermi normanni ducis balduinū Erat illi consobrinus sacerdos sancti donati brugensis prepositus/quē flandrie cancellarium assumpsit. Iussitqꝫ perpetuo decreto eū posthac eadem dignitate fungi q̄ præpositus haberetur Sepultus est attrebati apud sanctuʒ vedastū post annū. xvii. Cui principatus successor balduinus cū margaritam bolonie comitis filiam vxorem accepisset nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus monachatum ꝓfessus est designato herede carolo regine dalmatarū filio/ qui ei consobrinus erat Apud sanctum bertinum sepulturam accepit cū annos octo flandriam gubernasset Pari annorum numero carolus ministrauit. Hic cū rei diuine apud sanctū donatū adesset in oratorio ab inimicis & quidē familiaribꝰ occiditur. Inde comitatū vsurpauit guillerrmus vicecomes yprensis: qui vxorē ex filia caroli dalmate duxerat sed secūdo mense ab vsurpato comitatu interiit nullis liberis relictis Ceteruʒ dux normānorum guillermus caroli primi consobrinus rege francorum ludouico adnitente eiecto guillermo yprensis flandriam occupauit deteriora omnia faciens Quamobrē flandri thericum/quem dux dauʒay ex gertrude Caroli auia susceperat accersunt Hinc excitato bello/cū thericus in oppidum alostum se recepisset a guillermo normanno circūseptus est. At guillermus dum obsidionem pertinacissime continuat sagitta percussus vita excessit. Exactis mensibus quindecim postq̄ flandriam intrauerat impositus est honorifico mausoleo in diui bertini ede quę est apud sanctuʒ audomarum. Fuit illi successor thericus/quē bello persecutus erat & flandria extrudere cognabatur. Hic apud damyataʒ atqꝫ hierosolyma sub ludouico francorū rege

Balduinꝰ pulchra barba.

Balduinꝰ insulanus.

Balduinus

Ludouicꝰ piꝰ

Arnoldus.

Balduinus

Robertus

Balduinus

Carolꝰ

Guillermus.

Thericus.

ordines francorum militum duxit: vnde reuersus domum/aliquid de christi sangui ne extulisse traditur/quem in sancti basilii templo apud brugas reposuit/monumẽ tum scilicet christi passionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllam vxorem duxit siciliensi rege prognatã. hinc philippus & margareta prodiere. Margaretam balduinus hannonius comes vxorem accepit. Patri therico apud vatenas post secundũ & quadragesimũ annum sui magistratus sepulto: successit Philippus hierosolymiticã expeditionem secutus. A qua rediens: quandoquidem liberis carebat: ysabellam ex sorore neptem/Balduini hãnonii comitis filiam Philippo augusto adolescenti vxorem dedit: sicut in ipsius augusti gestis scripsimus. Inuenio hunc nescio quamobrem depræhensum/& in vinculis habitũ interiisse: & in claraualle cistertii ordinis cœnobio humatũ: ãno christianę passionis Millesimo nonagesimo.

Philippus.

Balduinus

Tenuit deinceps flandriã balduinus gratia cõnubii quod cum margareta therici filia contraxerat. Præfuit regioni cum laude. tulitq; ex vxore liberos mares duos. balduinum qui hierosolymorũ imperiũ adeptus est/ & Philippum namurci comitem duas ꝑterea filias margaretã q̃ philippo augusto tradita est: & alterã brabãtini ducis vxorẽ. Hũc secutus est balduinus q flãdriæ atq; hãnoniæ principatũ moderat⁹ est. Sed duabus susceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta: in palestinam cũ christiano exercitu mox proficiscens: post egregia multa militiæ opera in constantinopolitanum imperatorẽ assumptus est. inde a sarraceno hoste interceptus: nullo post tempore cõparuit. In demortui locum filia eius iohãna flandris hannonibusq; imperauit/accepto in virum ferrando/portugallo genere oriundo: frãcis admodum infesto. Quam ob rem othonez germanum imperatorem secutus/dum bellũ aduersus philippũ augustum francorũ regem gerit: captus: in arcę cui luparę apud parisios nomen est asseruatur. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi. Iohãna vero viduitatis pertesa/ secũdas cum thoma sabaudi ducis filio nuptias cõtrahit. Quarto deinde anno vita excedẽs cum ferrãdo apud marquetas sepulta est. Eius enim monasterii institutrix non procul ab insula fuit. Huic soror Margareta suffecta flandriæ hannonięq; comitatus ãnos trigintaquattuor gubernauit magni animi fœmina. Semel enim atq; iterũ nupsit. Ex priore viro bossardo/qui ex anglorum regum familia prodierat iohannẽ filium genuit: breuis vitę puerum. Ex altero guillermo dãpetro guido natus est & guillermus. Guidonem qui matre recusante segardi de betunia filiam sibi copulauerat diu a se relegauit. Iohannem quoq; alterum filiũ maiorem natu persecuta eum exhęredare statuit. Quæ causa fuit guidoni cũ matre reconciliationis. Eapropter exurgens guillermus romanorũ rex/& hollãdiæ dominator (cuius filiã iohãnes dauẽnes habebat vxorẽ) genero aduersus margaretam auxiliatus est. Verũ ludouicus francoruz rex/cuz medius arbiter accessisset ex parlamẽti decreto pronunciatũ est: iohanni deberi hannoniam. Flandriam autẽ matre defuncta guido possideret. Mors paulo post terris eripuit margaretam: quę apud flynas in monasterio eiusdem nominis (quod a duaco flandriam versus miliaribus quattuor distat) monumento honorata est. Ideo flandrię comes Guido est effectus. Cui annos sex & triginta præfuit/liberis tã maribus q̃ fœminis fœcundus. Quinq; enim ex priore vxore masculos extulit/guillermũ/robertũ/balduinum philippum/& iohãnem: qui leodiensiũ pontifex extitit. filiarũ quæ quattuor fuere nomina non inueni: præterq̃ vni⁹ philippetę quæ anglo regi desponsata ante nuptiarum diem parisii interiit. Ex secũda quæ namurco principabatur filios tris & filiam

Balduinus

Ferrandus

Margareta

Guido

vnam generauit. quę comiti gheldrensi data est vxor. Hic guido anglis amicus eos ad bellū secutus est. Tandem cū filio Roberto captus vinctusq; moritur. Cuius cadauer apud flynas humari rex permisit/Anno Millesimo tricentesimoquarto. Rebellantibus autem ob guidonem captum flandris & tandem a Philippo subiugatis: pax data est/promissis philippo multis nummorum milib⁹. Cuius causa insulā duacum & orchias ab eis in pignus rex accepit. Post guidonem roberto de bethunia flādria obuenit. factusq; auctior est bethuniæ atq; tenerēmōdę accessu. Attrebates quoq; hunc sibi patronū & defensorē (id est vt illorum sermo est) aduocatū assumpserunt. Ex vna vxore caroli siciliæ regis filia carlomanus illi natus est. quem ferunt inter scapulas crucis simulachrum ex matris vtero attulisse. Sed cū matre non multo post tempore obiit mortem. Ex altera cui niuernū atq; rhetelium attinebant mares duos Balduinum & Robertum: quattuor insuper fœminas excepit. Philippo autem pulchro cum robertus infensus esset: propterea ꝙ profecturo hierusalē sexcentos auxiliares milites robertus mittere recusauerat Philippus tris quos habebat filios in comitem cum ingentibus copiis ducere iubet. Sed profectus nulla re gesta exercitus domum se recepit. Defuncto tandem philippo: & mox ludouico hutino: in philippi longi beniuolentiā est admissus. Mortuo sepultura apud ypras fuit in diui martini cœnobio anno dominici natalis Millesimo.ccc.xxxii. post octauū & vigesimū annum sui principatus. Comitatum protenus assumpsit Ludouicus niuernensis comes ludouici filius qui frāci regis filiā margaretam vxorem acceperat. Nam ex conditione nuptiarū conuenerat: mortuo hoc ludouico filium eius in flādriam recipiendū. Quam ob causam indignatus robertus cassellanus: bellū in ludouicum niuernensem excitat. Sed parlamētei senatus definitione sedatū est: vt in Caroli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacū ludouicus relicto Ludouico filio qui de marla cognominatus est & brugis in beati donati æde sepultus. Ludouico de mala niuernū & rhetelliū cū salinis & machlinia accesserunt. Moxq; matre margareta vita defuncta: arthesiū atq; burgūdiam adiuit. duxitq; vxorem margaretam brabantino duce progenitā/quæ alteram margaretā enixa est: & duci burgūdionum philippo in connubio data qui.xv. annū agens interiit. Inde ad iohannem francorū regem burgūdia pertinuit. Quā paruo post tēpore cū filius eius philippus cui audaci cognomen fuit margaretā huius ludouici de marla desponsasset philippo rex donauit: iis legibus quas in iohannis gestis lector agnoscet. Humat⁹ est ludouicus apud sanctum petrum insulanū. Deinceps successit philippus audax omniū quæ socer eius ludouicus possederat hæres genuit ex margareta iohannem anthoniū præterea brabantiæ postea ducē/lothriciq; & lemburci principē/& philippum: qui niuerno rheteliocq; principatus est. Fuerūt item audaci ex eodem coniugio fœminæ tres. Prima duci austriæ/altera sabaudiæ/tertia Guillermo hanonio comiti nupsit. Extruxit in agro diuionensi cartusiorū ædes/vbi voluit mortuus sepeliri. De iohanne filio quia supra abūde scripsi: nō producā hystoriā. Eius sceleris est quicquid hactenus simultatis & bellorum franci principes excercent. Suscepit ex margareta bauariæ ducis filia marē vnū philippū & fœminas sex. Vna quæ agnes dicta est iacobo borbonio iuncta est. Hic aduersus aurelianorū ducem grauissima vsq; ad internitionē odia exercuit. Tandē apud monstrolium quod ad yone amnis ostium collocatum est trucidatus: & inde ad cartusios diuionēses elatus humatur anno christianæ resurrectionis.cccc.xix. supra mille/post q̄ annos.xv. flandriam

Robertus de bethunia.

Robertus Philippus pulcher

Ludouicus niuernensis.

Ludouicus de marla.

Philippus audax.

Iohannes

Philippus administrauerat. Philippum vidimms vna cum vtraq; burgundia atq; flandria ar- thesium brabantiam/ lothricũ: lamburgũ hannoniam: hollandiam: zelandiam & frisiæ partẽ/ cũ salinis machlinia & namurco obtinere. Illi deinde accessit luxembur gus. Hic patre interfecto anglorũ partiũ fuit. Cum autem vxores tris habuisset ex postrema ysabella quæ rege portugalo oriunda erat tris liberos excepit anthonius

Iodocus & iodocum quos sita mors assumpsit & carolum gandauos qui suo more seditio so tumultu rebellauerant non sine suorum iactura tandem compescuit pœnaq; af- fecit. Defunctus brugis diuione in ede cartusiorũ sepultus est anno salutis Millesi

Carolus mo quadringẽtesimo sexagesimoseptimo. xviii. kalẽdas augusti. Patri philippo suc cessit hic Carolus de quo presens narratio texitus a renato lotharigorũ duce fusus filia eius maria ex familia borboniorũ ducũ per matrez genita maximilianũ federici germanornm imperatoris filiũ virũ accepit. Ex quo philippum & margaretam cum

Philippus Margareta extulisset equo lapsa & inde paruo post interuallo moriens quotquot carolus pn cipatus tenebat Philippo filio reliquit. Ad hunc modũ post vnum & triginta flan driæ comites potentatu illustris burgũdiæ clarissimũ nomen in sua familia Carol9 extinxit. Nisi q illi fuerũt superstites aliquot fratres nothi quos ex multis mulierib9 Philippus eius pater susceperat. Sed de lotharingo reliqua persequamur. Caro lo duce mortuo protenus in burgundiam exercitũ ducit quam totam post paucos dies Ludouici nomine recuperat Secuti burgundos ipi antissiodorenses regi parue runt. Certior factus de burgundorum interitu. Ludouicus turonum linquens postq̃ suo more varias diue mariæ edes muneribus honestasset. Nouiomenses adi uit. Breuiq; tempore mondiderium Peronam Abbatisuillam Monstroliumq; cuz

Attrebates ob stinati aliquot locis vsq; ad attrebates occupat. attrebates vero pugnacissimi & duri ani- mi populus parere detractarunt: recepto in ciuitate flandrensi præsidio. Interim dũ cunctantur attrebates regi obtemperare: Ludouicus grandẽ exercitũ & belli appa- ratũ cogit. Sed tandẽ captẽ ciuitatẽ que seorsum centũ fere passib9 ab oppido loco editiore sita est: & raro muro munita instaurat aduersus oppidanorum vim atq; iniuriam ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multis odio nominis franci per- fugerant. Quibus tanta temeritas fuit vt per muros & publicos parietes furcas scul perent appensis albis crucibus tanq̃ ipsum regẽ francosq; suspendio dignos arbi- trarentur. Fuerunt qui pudendas partes reuelatas e muris militibus ostentarẽt con uiciantes regi Venere tamen ex oppidanis ad ludouicum aliquot ex primorib9 qui hanc concordie formulam reportauerunt. Manerent ipsi in regis fide atq; pote- state. Vectigalia & fiscũ regii questores administrarẽt pecuniã inde quesitã. Maria caroli burgundi filia vnica: ab ipis regiis ministris acciperet donec regi primario pri cipi suo debitam fidem psoluerit. interim nullum regium presidiũ oppidani recipe- rent. His ita compositis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalem: petrum doriolum cancellarium: Guyotũ potũ & philippũ desquerdum qui ab at trebatibus fidei iuramentum exigant. Quo sancte (vt putabatur) pstito cum legati in diui vedasti cœnobio discumbunt: pars perditorum hominum insurgẽs: clamo re (vt in seditione solet) sublato in cenobium pcurrit freqũter vociferans occidite occidite a legatis tamen temperatum est. Qui protenus in ciuitatem ad ludoui- cum se recipiunt. Quam iniuriam dissimulans rex morinũ petit. Inde hisdinũ occu- pat & paulopost arcem emissis qui in eam confugerant cum suis fortunis militib9

Dum hisdini esset ludouicus attrebates simulata ad eum legatione admiraldum

adeunt petentes vt bona eius venia hisdinũ ad regẽ mittere suos nũcios liceat Acce ptis ab admiraldo de profectione litteris:octodecim(odardo butio duce) oppido egressi flandriam versus iter constituunt eo cõsilio vt mariam caroli filiam conue nirent. Cuius doli prouid⁹ admiraldus quosdam ex suis exploratum legatos mise rat. Qui in fraude deprehẽsos ad ludouicũ omẽs perducit. Hi vltimo supplicio af fecti sunt. Odardo caputiolum pellibus aduocati more ornatum appositũ est Erat enim publicus attrebatium ꝓcurator & in eo amictu caput amputatũ tinoqꝫ sub latum cum in scriptione. Hoc odardi caput est Hac attrebatiũ perfidia irritat⁹ rex dum boloniaꝫ religionis cã pergit: circũuallare oppidum iubet. Reuersus bolonia tormẽtis muros turresqꝫ quatit. Extruxerant oppidani cõtra ciuitatẽ ꝓpugnaculũ quo se tuentes ciuitatẽ maxime infestabãt. At tormẽtorũ violentia ꝓpugnaculũ a francis ita deiicit vt in oppidũ longe patẽs ꝓspectus esset Simulqꝫ ludouic⁹ oppida norum bona militi diripienda publicat:quãobrẽ animosior factus q̃maximã spẽ di ripiendi oppidi miles capiebat. Verũ impẽdenti piculo pterriti oppidani ad ludo uicũ mittunt: miam implorãtes quã p̃ter multorũ volũtatẽ impetrarunt admise runtqꝫ ad se regis copias quantũ regi visum est. nec tñ obprobriis abstinebãt i mari am caroli heredẽ ꝓpensi. Quã longe a se in flãdria agentẽ nõ minus q̃ numẽ aliqd̃ obseruabãt ita vt quidã ob pfidiã in regẽ capite damnati cũ securim ceruici districtã vnico euadere verbo potuissent mori pertinaciter maluerint q̃ dicere viuat rex Mul ctati sunt attrebates multa fusi celatiqꝫ argenti copia nec eo magis dimissiore animo erant quãobrem veteres loci incolas ludouicus in penitẽtiorẽ frãciã trãsfert vocatis ex reliquo regno nouis colonis quos in illorũ locũ velut in nouã coloniam mittit mutatoqꝫ nomĩe franciã attrebatũ vocat. Interim magnopere studet ludouic⁹ quo modo mariam caroli filiam ad se traducere posset. Promittit itaqꝫ puelle marit ũ ex regio genere dare nec sinere eam dispẽdio aliquo affici sed ditionẽ q̃ ad eã ptineret tãq̃ suã defensare. Cui⁹ rei cã oliueriũ dãmam regiũ tonsorẽ q flandrẽsis erat ad eaꝫ mittit. Nõ enim franco alicui principi rex satis cõfidebat ne legationis munere fret⁹ perniciosũ qcq̃ machinaretur. Oliueri⁹ aũt postq̃ ad mariã venit solita temeritate vsus vel ꝙ ita in mandatis acceperat petit apud mariam seorsum colloquiũ habere. Quod cum puelle pudori atqꝫ celsitudini nõ cõueniret sermonẽ priuatiꝫ facere nõ impetrat. Sed ea q̃ a ludouico acceperat dicere presentib⁹ ad hoc a maria delectis ꝓ ceribus illũ oportuit. Nec legato fides habita ẽ. Igitur ad ludouicum inanis reuertit

Attrebatiũ pene. Francia.

At flãdrenses tãetsi cẽm belli rationẽ vitare cuperẽt frãcis tamẽ relictis ad germa nos respiciunt. Erat frederico alemãno imperatori filius maximilianus vnum & vi gesimum annum agens Cum hoc nuptiarum fœdera cõciliant. Nã ꝙ pater ad im peratoriam maiestatẽ plurimum thesaurum per annos ferme quinquaginta quib⁹ imperiuꝫ administrauerat adiecisse putabatur spes illis erat magni aduersus regẽ frã cũ subsidii. Ea re cognita ludouic⁹ hẽricũ hisbucũ coloniẽseꝫ q a puero apud eum fuerat educatus specie vicendoruꝫ amicorum suorum in alemanniam ire iubet: vt reuera exploraret qui de nuptiis ageretur. Henricus cum argentinam venisset co gnoscit de ineundo federe conuentum apud francfordiã ad kalendas iunias edictũ esse quo ipe imperator & cum eo maximilianus ipi quoqꝫ flandrenses cõuenirent Curat propterea ludouicus francfordiam nũcios mittere eiusqꝫ negocii munus mi hi cõmittit mandãs oratoris nomen non prius assumere q̃ compertũ mihi esset qui germani principes suas partes tuerentur. Summa legationis fuit francfordie in con

Maximilian⁹ mariam Burgundam desponsat.

uentione ipsa memorare que amicitia inter imperatores regesq francos diu permā serit. quibus legibus atq institutis perseuerauerit beniuolentia Mariā burgūdi hæredem feudi legibus erga ludouicum astringi: longo vsu obseruatum esse ne q̄ illustris inter francos femina viro peregrino iure nuptiarū rege inconsulto coniungatur. Decere illam patriis obtemperare institutis imperatorie dignitatis & fidei esse non violare amici iura. Tēperet igitur federicus ne id cōmittat quo veteris amicitie sanctitudo offendatur. Talib9 mādatis edoctus apud argētinā henricuʒ hisbucum offendi. Vbi dies sex imoratus cū de cōuentu francfordiēsi nūciū nullū accipimus fama aduolat maximilianū p rhenū amnē coloniā petere. Eo ꝓpterea festinantes maguntiam ꝓficiscimur quo marie quoq oratores se cōferūt rati maximilianū i eā ciuitatē aduētare Verū nulla statiōe magūtie facta pterlabit & coloniā per paucis comitat9 cōtēdit. Quē & nos itē secuti coloniā puenim9 clā sciscitātes qsnā priceps francorū amicitiā sequebat cui litteras quas pmultas a ludouico habebā redderemus. Vnū tamē neq satis perspectū iuliaci ducē cōuenimus/ Qui legatiōe accepta respondet nos tarde qdē (negocio expleto aduētasse se maximiliano fide astrinctū eē a q̄ sine dedecore resilire nō possit neq tuto nos diu i eis locis diuersari posse q̄ inimica nobis essent Sʒ tñ obnixe curaturū ne qd nobis aduersef Post dies vigiti q bus maximilian9 ꝓfectionē in flādriā parat eo quo colonia egressus die ē aquisgranū accessimus. Quo pterea maximilian9 cētū supra mille tm̄ equitib9 stipatus se cōtulit Postera aūt die ad ludouicū q̄ maximis potuimus itineribus p leodios primū inde p campaniā atq arthesiū festinātes rei a nobis geste fecimus certiorē Erat eniʒ per hos dies morini pmiserat q ad sāctū audomarū magnā copiarū suarū partē vt locū obsidiōe cingeret. Redierant eo tpe ex anglia viēnensis archieps & oliuerius ruffus q ludouico retulerāt edouardū polliceri auxiliū missurūq in hollandiam supra viginti militū milia (si ita ludouicus volet) q terrā ipam occupēt Inter hæc dubius rex aio pendebat quorsum inclinaret cum subito defertur maximilianū sexdeciʒ a milibus armatorū potentē basseyā aduenire Qua re abductus copias protenus

Cameracēses

sancto audomaro reuocat Cameracūq ꝓfectus copias maiores cōtrahit: nūq̄ satis sui securus: admiserant eni ludouicū cameracēses appositis legibus. Cuius rei non multo post eos penituit marrafino illis prefecto qui ex sacris reliquiis auro argēto q (vt fama fuit) detracto se ditauit. Itaq torque multis ponderis ornatus cū ad ludouicū venisset illi occurrēs briquebecus torquē venerari simulauit ꝙ ex sacris reb9 conflatam esse accepisset Cun q torquē palpare tentaret noli inquit ludouicus tangere res enim sacra est. Eius sacrilegii marrafin9 non taʒ autor fuisse fertur q̄ ille cui iohannes de daillon nomē erat a quo grauia attrebates etiam incommoda acceperunt Ludouico autem religiosa cura incessit ablata cameracensibus restituere Studebat enim eos sibi subiectos perpetuo & parlamenteo senatui reddere audiētes licet ad germanici imperatoris ditionē pertineret. Ex cameraco senatum parlamenti ludouicus nouiomū accersit. Vbi de iacobo nemorsi ducis (quem carlati dephensum diximus) quesitum est. Qui propterea ꝙ post habitam apud rionē cū rege cō

Dux nemorsi

cordiam cum hostibus senserat quarto nonas augusti ob lesam maiestatem morte dānatus capite apud parisios in foro publici mercati apud hallas punit9 est & ei9 cadauer a fratribus diui franci in eorum ecclesia sepultum. Per eos dies ortis inter principem auraycensem & craonum ob Burgundiæ administrationem inimicitiis; dum rex bello decertatur; Auraycensis a fratre adiutus qui castelliguyonis

dominus appellabatur: & claudio valdrayo: guyũ in sequanis oppidum accedens a craono impetitur. Vbi cõmissa pugna cecidere vtrinq̧ qngenti supra mille armati: quamobrem quia francis victoria fauisset supplicationes decretæ sunt. Eodẽ preterea tempore dux gheldrensis mille & qngentis alemanis instructus: tornaci suburbia cremare cõstituens: a tornacensibus primo cõflictu occiditur. & in vrbẽ infertur. Secũdo vero erũpentibus in alemanos equitibus francis. cũ aliquot vrbis incolis cędẽ fecere duorũ miliũ: septingentis viuis cõprehensis. Et cũ flandrenses ad blãcam fossam multo numero castra haberẽt: missis in eos copiis profligati ad duo milia cecidere. Reliquorũ in fuga deprehensorũ duo quoq̧ circiter milia corruerũt. In sequanis vero quos altos vulgus burgũdos dicit: non paruã francorũ cędẽ auraycensis apud greyũ & alia ad ararim id est sagonã loca fecit: eorũ imprimis q sub Salazardo & conygano scoto militabãt. Eadẽ tempestate caroli magni & diui Ludouici simulachra q̃ in ædib[9] palatinis apud parisios inter regũ statuas suo ordine posita erant: ad caput aulę. vbi sacellũ constructũ est: iubente ludouico posita sunt.

Gheldrensis dux capitur

Flandrenses ceduntur

Accidit p id tempus in anglia edouardi in fratrem clarẽtię ducem dira sententia. Cõstituerat clarẽtiæ dux sorori q̃ burgundo duci olim nupserat auxiliũ p̃ter edouardi consiliũ ferre: quãobrem cõprehensus & in vincula cõiectus multis post interiectis diebus cõsilio ad edouardi pręsentiã aduocato. dux hanc in se sententiã accepit. Ex londoniensi arce extra ciuitatẽ ad patibulũ traheretur. ibi conspiceret intestina sua cremari: cui mox caput tolleretur: & cadauer quadrifariã secaretur. Sed a tam ignominiosa dãnatione (hortante matre) temperatũ est. Eius tamen supplicii gen[9] hoc fuit. Itaq̧ in maluatici vini dolio viuus extinguitur. & inde exẽptus capite truncatus est. Alterã mortis cãm angli afferunt ꝙ ille regnũ expulso Edouardo affectarat. Gaudet siquidẽ anglorũ gens/ vel exactione & exilio/ aut nece suos reges cõmutare. Per hos dies edouardus misso hisdinũ ad regẽ hauarto: res flandrensiũ cõponere frustra tẽtauit. Interim quia cõdeti p̃sidio tornacenses infestabant: ita vt cõmeatus ad illos difficile importaretur: ludouicus oppidũ cũ arce recepit: discedẽtibus inde cũ suis fortunis militibus. Condeto capto/ cameracũ/ moxq̧ attrebatum ludouicus petit. Quo maximilianus flamingiq̧ de pace ad regem legatos mittunt. Promittũt relicturos se ludouico arthesiũ/ duacũ/ insulã/ orchias/ sanctũ audomarũ cũ vtraq̧ burgũdia: si ab armis rex cesset. His ꝓmissis confestim credulus rex cameracũ quesneyũ bouchiuiũq̧ cũ reliquis q̃ occupauerat locis flandrensibus restituit. Et vt fidẽ promissis detrahere nõ putaretur maximilianus/ castra inter duacũ attrebatesq̧ locat. vnde cũ ludouico expeditior ꝓgressus esset. Duxit regẽ multis verbis maximilianus. nec fidei satisfecit. Interim carolus de ambasia burgũdo bello a ludouico præfectus multas arces atq̧ oppida q̃ ab hostes desciuerant recuperat/ beluencesq̧ quadraginta milibus nũmũ aureorum mulctat. Mittuntur paulopost attrebatum a maximiliano oratores: quibuscũ p̃ter vnius anni inducias nihil actũ est. Redeunte a picardis Ludouico: vt erat in superos magnopere deuotus/ diui martini turoneñ. exterius feretrum quod ferreũ erat/ ex solido argento fabricare mandat. Opus ipsum vsq̧quaq̧ absolutum ducentis milibus librarum turoneñ constitisse fertur. Nec differt consilium aurelianis habere. Vbi eius loco petrus bellioci dominus præsedit: considentibus plurimis maiorum ecclesiarum sacerdotibus atq̧ studiorum generalium insigniũq̧ ciuitatum legatis. Enimuero de pragmatica sanctione de qua variæ sententiæ ferebantur: deq̧ ecclesiarũ annatis/ quarũ gratia ingens e re-

Edouardum frẽm seueritas

Clarentiæ Dux in dolio vini suffocatus

Maximiliani astus.

Feretrũ diui Martini argenteum.

Contio aurelianeñ.

gno francorum pecunia romam quotannis exportabatur inquirere cupiebat adhi bita moderatione:ne tantū nummorū romana auaricia sine rei christianę commodo exigeret. Ad eā rem aduersus romanorū ambitionē Ludouicus sublimi ingenio & doctrina viros apud se(cōstituto illis stipendio)alebat. Inter quos martinus cognomento magistri theologus doctor fuit:litteratura celebris qui de quattuor virtutibus quas vocant cardinales laudatissimū scholasticis volumē scripsit: non multopost morte absumptus. Sed mox cœpti pœnitēs ludouicus aureliam cū venisset cōtionem dissoluit: dicens se eandē lugduni postea habiturū. Per eos dies apud aruernos in cœnobio issoriensi monachus quidam cū hermofrodita esset: grauid⁹ est effectus:asseruatusq̧ summa diligētia donec parturiuit. Eadem pręterea regione leo domesticus dñi sui domo elapsus:complures viros fœminasq̧ vorauit:donec egressus in eū cū multitudine incolarū dn̄s cū forte leo apparuisset: cognito domino ad eū se belua contulit. Quam cōfestim multis telis turba cōfodit. Apud attrebates symon courthosius ludouici p arthesiū vniuersalis ꝓcurator:malę fidei hō si multa sibi in flandria negociū esse:quo per inducias(q positę erant) ꝓfectus mariaꝫ maximiliani vxorem adit:ante omnia precatus se in seruū illa recipiat. Illi quidē obsequi q̄ regi malle: cū ad illam arthesii comitatū ptinere maxime cōstet. Si in officio quod a ludouico habebat p eaꝫ confirmetur se nō minus fidū fore q̄ suam familiā quę burgūdę domus celsitudinē olim secuta esset. maria(cuius studiū erat multorū amicitiam cōparare)homini assentit: eumq̧ ad fidē & iusiurandū admittit. Ille officii & marię benignitatis securus spe bona domū reuersus: accusatur pfidię. Captusq̧ & turonū ad regem ductus:postq̄ crimen cōfessus est capite truncatur:tale fuit ꝓmium ꝓditoris. Per eos dies annos salutis. M.cccc.lxxviii. machina ingēs (quam

Bombarda.

bōbardam dicūt)turoni conflata:& inde parisiū vecta:triste sui spectaculū prębuit. Ad diui anthonii portā extra muros cū instrata & composita prorsus a peritis ei⁹ operis esset:dū pila ferrea pōdere quingentarū librarū in cauū machinę deuoluitur ignem excutit quo pila ipsa repēte depulsa:machinę in primis autorē/moxq̧ quattuordecim ꝓxime astantes viros ita dissipauit:vt p aerē mēbra ꝓiecta ægre inueniri & colligi potuerint. Longius quoq̧ euolans pila:aucupem auibus insidias ponētem oppressit. Alii præterea sex violētia spūs & sulphuris fœtore grauē valitudinem īcurrerūt. Iohānes aūt māgueus q machinā pflauerat frustratiꝫ p agrū recept⁹/apđ sanctū medericum sepultus est. Iam vero ad picardos cōuertamur. Cameracēses

Cameracēses

q̄q̄ prefectum haberent dn̄m de fiennis eius nationis insignem equitem:cum bono francorū pręsidio:deficientes tn̄ ad maximilianū eius militē accersunt/francis expulsis. Nec minus perfidi fuere bouchinienses qui nondū finitis induciis:flandrensium

Bouchiniēses

cohortes receperunt/interimentes quosq̧ in arce depræhēsos francos. Ea re cognita Ludouicus nouas copias cum multis machinis atq̧ tormentis: ad carolū de ambasia qui campaniā moderabatur mittit/imperatq̧ sequanos id est superiores burgundos petat/eosq̧ acerrime infestet. Paret ambasianus Ludouico/& mox arcem rochefortem capit:Dolam insuper vi expugnat/diruitq̧. Quibus de rebus cū nuncium rex accepisset/vehementer gauisus est. Cogitauitq̧ per campaniam luxemburgum proficisci/quam regionem constituerat tanq̄ ad se pertinenteꝫ recuperare: sed aliis distractus cœpto destitit. Nam Maximilianus qui grandem exercitū coegerat ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum præsidiū cui pfectus imperabat auratus eques de sancto andrea nomen habens militię pitissi

Maximilian⁹ morinos petit

mus eius opera ciuitas defenſa eſt. Vbi autem maximiliani aduentus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus eſt: confeſtim erũpunt morinis ſubſidium præbiture. Incedentes autem cum iam ab oppugnatiõe depulſus Maximilianus eſſet hoſtem procul conſpiciunt quadraginta pene armatorum milibus inſtructum quẽ maximilianus romõtuſqꝫ imprimis ducebant. Francorum copiis preerat philippꝰ deſquerdus qui protenꝰ ſigno dato prælium cõmittit. Cecidere ex prima burgundorum acie permulti ſarcinis eorũ præcioſis direptis atqꝫ amiſſis & qui fuge ſe mandauerunt eos miles francus aeriam vſqꝫ perſecutus. At franci ſagittarii rati ſe victoria potitos eſſe dum prædę animum intendunt a romonto comite intercepti non ſecus ac oues apud guynegataꝫ mactantur. Ex burgundis vndecim ex francia quinqꝫ milia occubuiſſe relatum eſt. Periit in ea pugna prefectus beluoſianus & vaſtus mõpedon rothomagenſis prætor Venere viui captiui in manus francorum nongenti fere burgũdiones inter quos polonie regis filius fuit. Receptis poſt pugnam militibus Maximilianus malannoyũ non procul diſtantem arcem cui preerat cadetus remonetus vaſco expugnat. Cadetus aũt fide ab eis qui eum ceperant accepta cum ad Maximilianũ perductus eſſet & triduo in vinculis habitus maximiliani iuſſu ſtrangulatus eſt. Quo liberali atqꝫ inhumano facto exaſperatus Ludouicus ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta ſe lectos pari ſupplicio: afficere mandat. Ex quibus eodem quo cadetus necatus fuerat loco ſeptẽ ſuſpenſi fuere decem in conſpectu porte dauci: totidemqꝫ proxime inſulam & apd ſãctum audomarum pari numero non procul deniqꝫ ab attrebato alii decem laqͤis vitam finierunt. Eius ſupplicii præpoſitus regiæ domus exactor fuit octingentis ad ſui tutamen equitibus & francorum ſagittariorũ ſex milibꝰ ſtipatꝰ. Qui exacto ſupplicio non longe a guynis viam facientes dum flandriam verſus incedunt decem & ſeptem munitiora loca occupant. Vnde exacta multimoda præda ad ſua præſidia rediere. Afflicti ſunt preterea magno detrimento flandrenſes qui ſeptuagita nauibꝰ ex prucia cum plurimo cõmeatu nauigantes a colũno normãno ſuperati totis nauigiis & mercibus a francis ſpoliati ſunt. Inciderat his diebus in mentem ludouici aduerſus iohannem borboniorum neſcio qd iracundie: ita vt perdere hoiem velle videretur. Queſiuit profecto aduerſus ducẽ cui ſoror nupta erat eius perdendi occaſionẽ. Vnde iohanni auino parlamentei ſenatus cõſiliario & iohanni Doyaco aruerno negociũ cõmittit plurima preter patrias leges aduerſus borbonium perpetrãdi vt inde irritatus borbonius aliquid in regem patraret quo i eũ merito rex moueretur. Nec veritus eſt doyacus præſente duce pretenſis ſibi velis & tapetibꝰ ſericeis atqꝫ aureis aſſidere & ius dicere diem preterea dicere ducis inſignioribus officiis in parlamẽti ſenatu ſe ſiſtẽdi inter quos affuit iohãnes hebertus cõſtantiẽſis antiſtes q i cuſtodia aſſeruatus eſt & eiꝰ bona regie ditiõi deputata. Quo tpe rurſus cuꝫ maximiliano. vii. annorũ iducie itercesſerũt ꝯſilio magis alterutrũ fallẽdi q̃ ineũde pacis. Trahebat enim maximilianus ludouicũ multis ꝓmiſſis q̃ ſoluere ipſe minime cõſtituebat inſidiebatꝰ illi ludouicꝰ ſi ingenio aliquo a gallis extrudere illum potuiſſet. Sed per id tp̃s egrotare maxime ludouicus cœpit. Nã comitiali morbo cũ interdũ ꝑmeret elephãtie quoqꝫ occulta indicia p̃ ſe ferebat & hemoroydis crebro vexabatur quãobrẽ medicorũ diligẽti opa vſus eſt & p̃ſertim iacobi quoteri burgũdi q ad extremã vſqꝫ diẽ illi obſecutꝰ eſt multis opibus ab eo ditatꝰ Valitudine aũt paulisper leuatꝰ nihil prorſus vel ſeriũ vel ludicrũ p̃termiſit: qđ ad bonã valitudinẽ ꝯue

Pugna guynegatana

nitret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum. sicut maiorũ muriũ venationes: quas in cubiculo exhibebant. Condiderat ex tabulatis & curribus munitiones quę suo ambitu grandem exercitum complecterentur: vbi miles tã q̃ in vrbe cõtineretur. Necq̃ ille minus solido ciuitatis muro/siue ad iaciẽda/siue ad repellenda tormenta firmę erant/poterantq̃ dissolutę quorsuʒ iussisset rex vectura transferri Eas laxandi potius animi causa q̃ necessitate in planicie pontis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiq̃ negocio philippum desquerdum & guillermũ picardum pręficit. mandatq̃ militem ibi mensem vnum totum agere: cognoscendi gratia quanto cõmeatu opus illi esset. Re aliquot dies perspecta militem in sua pręsidia dimisit/ipse turonum ꝓficiscitur. Eadem tempestate franciscus britonũ dux missis mediolanũ nunciis qui arma compararent/ atq̃ ad se ferrent/dum per aruerniã arma (velut fasciculatas & bombice ne pulsu tinnirent obtectas merces) nuncii vehunt: doyacus compræhendit: quibus armis eũ rex confestim donat: Letus ꝙ britonem hoc dãno affecisset. Non multis post diebus cũ grauius solito ęgrotaret ludouicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare: quibus complures ecclesias abunde ditauit. At cũ vota oblationesq̃ illi paruʒ procederẽt/nouissime diuo iohanni baptistę deuotus extitit. Instituitq̃ in sacro sacello parisiaci palatii missam dietim perpetuo cãtari: quę de ipo dominico baptista esset. Cantoribus autem libras mille annui census designauit: ex vectigali quod Parisiani portitores a vectoribus marinorũ piscium exigunt. Diuum præterea claudium qui apud sequanos in mõte iura colitur religiose veneratus est. Adiuitq̃ monasterium multa militũ manu stipatus. prius tamen q̃ peregrinationem assumeret: carolum filiũ petro de belloioco cum regni administratione cõmitt t. Quo tempore dũ annus salutis. M.cccc. vnus & octogesimus agitur/fames complures absumpsit. Lõga enim inedia vexati pleriq̃: cum acceptũ dono cibum mãderent: illum ad stomachum transmittere: coercitis inedia arteriis/non poterant. Hoc diro incõmodo lugdunenses aruerni borboni q̃ imprimis laborauerunt. Anno qui secutus est iohãna ludouici soror iohannis borboniorũ ducis cõiunx molini febre interiit: mulier ante alias optima. Mortua quoq̃ est maria maximiliani vxor relictis liberis duobus/mare & fœmina. Peregrinatione claudiana exacta/ludouicus cleriũ veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuersatus est. Alleuatusq̃ paululum morbo: magdunũ se contulit. nec diu ibi moratus: cleriũ cum redisset: flandriæ oratores audiuit: qui de pace ad eũ venerant. Quibus perbenigne responsum est. Quare ad suos leti reuertentes: reliqua quæ paci cõueniebant tractauerũt. At sub ipsum tẽpus aeria ad lisam flumen (quo flamingi ab arthesiẽsibus disiunguntur) a philippo desquerdo recipitur: dedente illã oppidi pręfecto: qui triginta scutorũ aureorũ milibus a ludouico muneratus: præfecturam quoq̃ centũ equitum cum solito stipendio accepit. Apud leodios fuit Ludouico borboniensi aduersa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduennę aprum leodii vocãt) belli quæsita occasione: ludouicum episcopũ cuʒ incomposita populi multitudine vrbe egredientem ex insidiis adoritur/& manu sua necat/ mox põtificis nudum cadauer pro ecclesię maioris foribus plebi conspiciendũ exhibuit. Fertur eum a ludouico rege pecunia militeq̃ vt id faceret fuisse adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano antistes complaceret. Non erat ludouico a morbo requies/seq̃ in dies magis ac magis debilitari sentiebat/& mortis metu angebatur/nemo eniʒ fuit illo vitę cupidior

Camp[9] regis.

Dira fames

Leodii

Tamen prouidus finis ambasiam se portari iubet. Ibi Carolum filium admonens. Sum inquit carissime fili breuioris q̃ estimas vitę: vtiq; morbo afficior cui nulla subuenire medela queat. Tibi post me regnandum est: in qua re tibi maxime necessarii sunt fideles ministri. Inter plurimos quorũ fidem & diligentiam ipse expertus sum: duos tibi cõmendatos facio: oliuerium dammã & iohannem doyacum. Illius seruitio ita vsus sum: vt eius maxima ope vitam mihi diu seruataз esse putem. Illũ in tuo obsequio post me habeto: nihil de officiis aut fortunis quę seruiendo cõsecutus est illi detrahi finito. Guyotum quoq; potum & bochagiũ ita existimabis/ vt viros cõsilio & prudentia valentes. Philippũ vero desquerdũ in rebus bellicis plurimũ scire atq; intelligere dubius non sum: eius prouidentia atq; moderamine dũ bellum erit vtitor. Cęteros qui magistratus a me aut officia adepti sunt cõseruato: populo quẽ ingruentium bellorum necessitate multis vectigalibus extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cum enim sabaudiensis sit: burgundis fauere mihi semper visa est. Alioquin bonã & pudicã illam sum arbitratus. Hęc postq̃ dixit turonum reuersus excogitauit a musica valitudinis leuamen quęrere. Quamobrem accersiri mandat omnis generis musici instrumẽti lusores: quos centũ & viginti cõuenisse constat. Inter quos affuerũt ouium pastores qui multos dies non ꝓcul a regis cubiculo cõtinenter modulabantur eius cõsolandi causa: & ne somno quo grauabat succumberet: iussit pręter hoc hominũ genus/ alterum longe diuersum ad se conuenire. Solitarii & qui eremũ incolebant homines/ quiq; opinione sanctitatis plurimi ęstimabantur. Fœminæ quoq; spectatę religionis turonũ cõuenerunt: quibus negociũ mandatum est: deum indesinenter orare: vt regi salute restituta maneret ipse diu superstes. Tam appetens diutissime viuendi fuit ludouicus. Pręsagiebat credo animo turbationes quas ipso mortuo regni administrandi cõcupiscentia importanit. Venere per id tempus ad valitudinariũ regem flandrensium oratores/ quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti præsidentem/ & philippũ desquerdum audiuit. Post aliquot conuentiones tandẽ de pace cõuenit: vt carolus ludouici filius Margaretam maximiliani filiã dum legitima vtriq; ætas esset acciperet vxorem. Donantur a Ludouico legati. xxx. milibus scutorum aureorum præter pocula argenti cęlati quod illorũ causa rex cudere iusserat. Erat autem Margareta infra bimatũ/ & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauũ flamingis oratoribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretam a flamingis recipere. Ob eam rẽ petrum de belloioco cũ multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annã quoq; sororem quæ petro nupserat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a parisiis multiplex & varium ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii anno salutis. M. quadringentesimo octogesimotertio: margareta Parisium ingreditur infans puella. Et paulopost ad Ludouicuз ambasiam frequenti pompa deducitur. Vbi desponsationis festum cõmuni omniũ lęticia mense iulio celebratum est. Quo anno ludouicus sursum deorsumq; a superis/ hominibusq; opẽ suæ valitudini implorans sacruз liquorem: quẽ sacrando remis clodoueo cęlitus missum supra diximus/ ad se turonum deferri iubet. Allata est præterea ex sacro palatii sacello summi sacerdotis aaron virga/ & victorię crux/ quam carolo magno diuinitus fuisse datã pleriq; asseuerant. Sed definitę mortis nemo limitem produxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec prosunt miris modis quęsitę & raro antea excogita-

Ludouici ad filiũ oratio

Carolus margaretam maximiliani filiã desponsat.

te medicine. Nā humano sanguine quē ex aliquot infantibus sumptum hausit sa-lutem comparare vehementer sperabat. Verum tertio kalēdas septembres apud turonos moritur qui mortis suppliciū aut metum multis frequenter incusserat. Voluit autem in diue marie apud Clerīū templo sepeliri vbi monumentum sibi extruxerat: in quod viuens adhuc descenderat: decubueratq; tentans si cadaueri ei⁹ monumentum quadraret. Qui tametsi durissimis pro suo arbitrio institutis nobilitatē populumq; precesserit opere tamen precium regno erat aliquot illi annos vitā superesse donec Carolus adoleuisset quem tenerum & nullo rerum vsu exercitum heredem relinquebat.

In hūc ludouicū hoc lusim⁹ epigrāmate/ ex eius persona loquentes.

Nec dubites vero me dicere regem:
 Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
 Mox aderant dictis facta relata meis
Nec satis. hoc nostra vultu precognita mens est:
 Et solo nutu pleraq; gesta meo.
Et si vnq̄ in terris potuisti cernere numen:
 Me tanq̄ ethereum credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta colonus:
 Sāguineq; & fastu nobilitata domus
Clerus item & vaste patiens habitator eremi
 Aut lucro illectus paruit: aut tremitu
Hoc sine miraris potius mirabere romam
 Que pede concordi vota secuta mea est
Vix habet in sacris venerandum francia patrem:
 (Principe me) non fecit apostolicus
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
 Plurima numinibus qui pia dona dedi.
Quid memorem saltus quid casses spicula telas
 Mille meis canibus silua ferebat apros
Crimen erat culus lustris errare ferarum
 Caprea damma/ lepus// omnia regis erāt.
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix:
 Falcone emisso decidit esca mihi.
Quinetiā seuos astu tardauimus hostes.
 Et tandē incautos fecimus esse nichil
Rhenus/ arago/ ligur/ ruscillo/ sabaudus/ & anglus
 Ingenium moresq; extimuere meos.
Quodq; magis stupeas/ glaciatis amnibus altis
 Gammarus est raptim iussus adesse cibis
Nec dubium lictor iussus distringere ferrū/
 Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terre & pelago q̄tum natura reponit
 Præfuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipſe tamen multis ditatus alyptes/
　Pugnauit geneſis ducere luſtra meç.
Sed medicas cohibet nature conditor artes:
　In mortem nulli eſt imperioſa manus.
Cetera ſunt nobis ſubiecta timore/vel armis:
　Nunc verme & ſaule non redimendus agor.
Me dicas poſthac lodoicum multipotentem:
　Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiuſdē cōpendii Liber vndecim⁹.

VOlenti michi deinceps ſcribere/lachryme ſuboriuntur dū fluidas vite ſpes & fortune volubilitatē attēti⁹ cōſidero.hic em̄ qui proxime ſequitur magnanimus princeps ſuperata quaꝫ ęgerrime exegit pueritia/cū adoleuiſſet expectationem qdē īter viciū virtutēqꝫ de ſe dedit.Sed decurſis aliquot āniſ dexterior factus:& voluptati frenos ponēs/qualis futurus eſſet facile potuit ītelligi niſi ꝓceps illū morb⁹ & īexpectata mors adoleſcētiā vix ſupgreſſuꝫ abſtuliſſet.Fuit eni illi cui carolo octauo nomē erat miti⁹ ingeniū & natura benignior.Quē nulla eruditōe latina inſtitui pater voluit.exiſtimās litteras impedimento eſſe regnantibus.Idqꝫ de ſe iudicium faciebat.ꝙ cuꝫ excellenti ingenio eſſet & plurima noſſet:ad moleſtiaꝫ ſibi eruditionem accedere dicebat.Credo ludouicū prouidere caroli fragilitati voluiſſe cui infantiam non ſatis firmā eſſe cōſpiciebat.Teneris enim atqꝫ imbecillibus membris primo carolus fuit ita ſedulo duci illum & geſtari molliter priuſq̄ ſolide incederet oportuerit.Cui incōmodo doctrine ſtudiū & laborem non congruere pater arbitrabatur.Alioquin erat carolo animus diſcipline appetens.Naꝫ ludouico mortuo cum regiam adeptus eſt dignitatem:ſcriptos gallice libros libenter legit. tentauitqꝫ latine ſcire Conſecratione remis ſuſcepta protenus de ſuperfluis ludouici dānatiōibus ratio habita eſt:que ad ius fiſci reuocate ſunt.　De oliuerio dāma cum ꝓpter multa:tum ob necem ab eo/ludouici iuſſu/perpetratam vltimum ſupplicium ſumptū.Nā cum Daniele quodā flamingo ſibi plurimū in flagitiis familiari vitā patibulo terminauit.In quem ſequens carmē a nobis edictum eſt.

Sunt ſua criminibus ridentia tempora tonſor:
　Currere que ſubito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe prenoſcere damma
　Vt ſaltem horreres tollere cede pios.
Te natura humilem cum mater flandra tuliſſet
　Arte vna noras radere ceſariem.
Hunc talem & ſeruum te ſepe lutetia vidit.
　Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad excelſam lodoici principis aulam/
　Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinē huic tōdens/dum ſuffers lingere ficos.
　Par ducibus/regi regulus aler eras

Quid tibi non licuit soboles o dira neronis?
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra: censuram nemo gerebat:
Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel mulcta/negantem
Pressit. eras iudex. lictor. & exitium.
Regnasti. satis est. surgunt noua sydera mundo.
Turba scelestorum territa luce fugit.
Agnosce o tonsor quo te scelus extulit atrox.
Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
Et scelerum auctorem damnat. & insequitur.
Nescio quid de te superi: vel fata reponunt:
Seu lictore cades: seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas
Expetit. vt satiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas absterge gemendo.
Peccasti. morte est nunc redimenda salus.

Doyaco aures amputatę. Sed statim ab initio suscepti regni ortæ sunt de Caroli tutela & regni administratione discordię: ęgre ferentibus plerisqꝫ/annam caroli sororem rebus gerendis anteferri. Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux (quasi præludente sibi ad regnū fortuna: quod mortuo carolo est assecutus) bellū mouit: multa prius molitus vt regni gubernacula reciperet. Ioannam enim alteraꝫ ludouici filiam vxorem habebat. Sed expectatione fraudatus apud sanctū albinum (qui locus britonum est) dum nō satis fœliciter præliatur captus est/& in arce biturigum diu asseruatus. Sed de viro sollicita vxor quia regis soror erat crebris postea precibus mariti liberationem impetrauit. Libertati restitutus fidem carolo debitam maximiliani coniuratione relicta seruat. Inde maximilianus qui burgundiam arthesiumqꝫ post caroli soceri sui interitum a ludouico occupatum repetebat magnis viribus insurrexit. In britones quoqꝫ (francisco duce defuncto) arma a carolo sumpta sunt. Superstites erant francisco filiæ duæ quib⁹ vna appellatione anna nomē erat In has donec fidei iura secundū fundi leges persoluissent: neue rege inconsulto nubereut/bellum inducitur. Fit in nanentenses incursus/& dura sed tandē inanis obsidio. Misit britonibus henricus septimus angliæ rex subsidium. q̄q̄ ipse supra non multos annos profugus ad Carolū veniens diu apud eum mansisset pecunia liberaliter adiutus. atqꝫ inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnū occiso richardo vendicasset. Cuius rei gratia aliquot legationibus cum francisco luxēburgo/& Carolo marignyano ad eundem Henricum functi sumus. Qui neqꝫ amicitię/neqꝫ beneficiorum recordatione distineri potuit: quin expeditionē boloniam vsqꝫ traduceret/vbi castris non procul positis tentauit eam expugnare. Demū Philippi desquerdi qui arthesio præerat/opera rebus compositis: copias in angliam reduxit. Pacis enim q̄tum sibi sine anglorum offensione licuit Henricus amator erat. Sed anglis morem gerens magis q̄ suopte ingenio adductus: militē ex anglia deduxerat. ne in suspitioneꝫ suis veniret: qꝫ franco regi plus ęquo beneuolus esse videretur. Postridie initæ cū henrico pacis/calcauenti britonis negligentia atqꝫ inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum est nemine omnino defendente ciuitatem. Quinimo ipe Carcaluetus/creditis cuidam ex suis portarum clauibus / strato segniter decubens in hostium potestatem venit Militabant in copiis maximiliani theutones pleriq; atq; germani qui cum stipẽdia multis diebus non recepissent rapinis non abstinuerũt. Sed postq̃ opulentiores tanq̃ hostes spoliassent in sacras edes sunt debacchati ita vt nõ locum maximiliano recuperasse. Sed extreme desolationi destinasse miles videretur Tam dira passi ciues nõ tantum inde meroris q̃tum gaudii ex francorũ deturbatione ceperũt. Exactis post aliquot mensibus arcem ad maiorẽ mercatũ & munitiones ciuitatis aduersus oppidum a ludouico extructis funditus desolauerũt. Adeo imbibit populus ille franci nominis odium q̃q̃ ad francos maiestatis & iurisditionis vetustissima lege pertineat. Fuit non multo post cum maximiliano consiliata vel potius simulata concordia Dimissa tamẽ margareta quoniam sponsalia patri grata non erant carol⁹ reconciliatis britonibus annam eorũ dominam vxorem accepit. Et ferdinando aragonum regi ruscillo/præter multorum opinionem est restitutus. ita enim ludouicum caroli patrem morientem testamento voluisse vulgatum est Mittitur ꝓpterea ludouicus de ambasia albigesius antistes qui ex Caroli sententia ruscillonem ferdinando taragoneñ. restitnat. qua vna te perpetuam inter reges amicitiã parari putabatur. Verum longe secus post accidit. Igitur cum a bellis quiescere carolus potuisset cura illi incessit: de sicilie regno. quod sibi patrimonii iure pertinere contẽdebat Nec potuit a sententia dimoueri. Nec parisiorum oratores eius rei causa ad eũ missos audiuit. Contr actis præterea terra mariq; copiis hortante maxime alexandro sexto romano pon tifice/ & Ludouico sfortia/ qui alphonso neapolitano infensi erant in italiam ducens Lugduni primum aliquot dies moratus est non satis certus an alpes ipse transcenderet. Destinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundã amoribus fœminarum sed vbi aer pestilens factus est. Viennam dalphinatium vrbem petit. Antecedebat eũ copiosus exercit⁹ & ia3 ad astenses superatis alpibus peruenerat eum necdum firmasset animo quid primum exequeretur. Stat tandem sequi exercitum. Nam licet pusillo corpore esset ducebatur tamen animi magnitudine preclarum quidem gerẽdi. Igitur viennam digressus vercellas sabaudi ducis ciuitatem profectus est. Quo eius salutandi causa Ludouicus sfortia cum aliquot italie pricipibus se contulit. Ibi paucis diebus exactis/quia copias partim pisas parti3 bononiam premiserat mox ipe secutus rapellam genuensium munitissimum oppidum plurimis oppidanorum cesis expugnat. Pisas inde petens magna omniu3 letitia & plausu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad se admitterent grãdi exercitu potentem. cuius & si diu amiciciam coluissent militum tamen variam fidem pertimescebant qui ferociter agentes in ta3 longinqua expeditione præde & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulẽtus qui in suspitionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram sanctam atq; sar3anellam olim ianuensium oppida. Carolo tradit. Proinde magno suorum comitatu ornatus rex a florentinis admittitur. Quo tempore picus mirandula genere illustris philosophus & orator nominatissimus multarumq; linguarum sciens. xxx. suæ etatis anno vita decessit. Apud florentinos non multos dies moratus senas ꝑgit. Cui senenses obuii/hospitio liberaliter illum susceperunt ministrato affatim cõmeatu. Inde tutescanellam progrediens/cum oppidani alexandro iubẽte militẽ adi

Margareta dimittitur

Expeditio neapolitana

Pic⁹ mirãdula

tu prohiberent penas luerunt. Viterbium quoqꝫ nolens repugnansqꝫ exercitum ac cepit pontifex romanus alexander cui caroli aduentus propter eius magnitudinē formidabilis erat ferdinandi alphonsi filiū ad præsidiū vrbis adsciuerat: prohibiturus quoad posset carolo vrbis ingressum Cui populus roman⁹ aduersabatur. Quā obrem vbi aduentare regem potifex accepit sibi timens in molem adriani quæ sancti angeli castellum appellatur se festinanter proripit. Rex vrbem ingressus militem a tumultu temperare iubet. Quosdam qui edicto non paruerūt supplicio (tribus ꝑ vrbem erectis furcis) afficit. Inter hæc ferdinandus cogitur vrbe excedere Dum paucos dies in vrbe rex agit: nec vllus auditur militaris tumultus securior sui alexander arce egr[...] colloquium admittit. Fecit rem diuinam pōtifex. eiqꝫ post sumptam [...] in sacrum calicem Carolus ministrauit. Fuere sicuti ac cepi pleriqꝫ ex caroli [...]tu qui carolo suaderent alexandrum captū abducere vt pontificatu amoueretur Quibus audiens non fuit pius princeps perfide se facere ratus si post datam fidem calūniam inferret pontifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via interciperetur terracinam/cui auxur vetus nomen est/a pontifice accepit Zyzynum etiam turcum quem ex galliis vbi asseruabatur innocentio octauo traditum supra annotaui conscentiente alexandro secum eduxit. Iam enim a iuliano cardinali ostiam acceperat. Rebus ad hunc modum ordinatis campaniam adiens carolus aquilam in monticulo sitam dedentibus se sponte incolis recepit. Ad sanctum germanum qui oppidum est situ & arte longe fortissimū statio fuit repugnātibus pertinaciter oppidanis qui se fossis frequētissimisqꝫ aggerib⁹ muniuerant. Sed insiliente franco milite: postq̄ machinæ admote sunt/ tertia post hora oppidum expugnatur. Vnde perterritus alphonsus qui neapolim tenebat ferdinandū ad se vocans regnum illi reliquit. Ipse in siciliam fugiens paulo post vita deficitur. Nam qꝫ tyrannidem apud neapolim exercuisset alphonsus odium populi mirum in modū in se conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in castrum oui/veniente neapolim carolo se recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratissimos quosqꝫ ciues habuit & plebem inde per internūcios vite & status honestam conditionē si in galliam se recipere velit fernando pollicetur. Id quia recusaret inde fugere compulsus est. Ad Caroli secundas res appulia successit deinde Calabria. mox etiam lucania Tam prosperis successibus inuidens pōtifex consociatis sibi venetis & maximiliano romanorum rege: quibus cum accedebat rex hyspanus & ludouicus mediolanen̄. hi omnes ad carolum legatos mittunt petentes: neapolim liberam dimittat aut in turcos sicut promisisset copias ducat. Ad hæc subindignatus rex proten⁹ respondens vos inquit omnes aduersum me arctissime coniurastis sed vestras conciliationes vnus irritabo ita vt vos veneti mercaturam non rerum imperia discatis me auctore moderari. Hoc verbo dimissis oratoribus grauiora neapolitanis tributa remisit: quibus ab alphonso grauissime præmebātur. Pacata neapoli & per loca prefectis cum valido præsidio impositis summam rerum gilberto mompēserio committit. Ipse in galiam cum parte copiarum reuerti parat. Redeunti portas vrbis alexāder. Quam licet fossis atqꝫ aggeribus vallasset ornetus tamen cum cardinalibus se confert Veniens romam carolus fauente populo in ea stationē fecit Et quas āb alexādro vrbes habuerat libere dimittit preter hostiam & Zyzymum turcum qui āpud neapolim vita decesserāt. Inde profectus senās in suam tutelām āccepit. Dū fornouium non longe a pārmā ciuitāte āppropinquāt nuncium acce

Carol⁹ i cāpania
Aquila
Sctūs germanus.
Alphōs⁹ fugit
Ferdinandus fugit.

Alexādri & venetorū i regē coniuratio
Legati ad carolum
Caroli respōsum
Carol⁹ i galliā reditū parat.
Alexāder ornetū fugit.

pit:venetos & reliquos cōiuratos vias insidere qua erat transiturus. Erant in hosti um castris milia quadraginta armatorum.Carolo septem ad summū millia electissimorum pugnatorum militabant/diuturno itinere fessa/& nō minus indigētia viatico.nam reliqui exercitus bonā partē neapoli & alibi p præsidia reliquerat.miserat quoq genuā ducibus philippo de sabaudia & hugone ambasiano alteram nō exiguā manū:q spem illi iulianus cardinalis fecerat vrbem recipiēdi.Sublatus ꝓpterea hostis explorarū q̄si habebat:ventur ū in suā potestatē carolū/aut reuera vulnera aliquo moriturū.Quinq̄ginta nāq alii dicūt cētū millia ducatorū ꝓposuerāt in mercedē illi/q regē vel viuū vel occisuz in castra abduxisset. ei q frāci caput exhibuisset ꝓmiū ducatorū sex erat ɔstitutū.Tali spe militē hostis venetus aiabat.Sed nihilo segnius dispositis aciebus carolꝰ ɔgredit.& postera die taro flumie traiecto:victor ad astenses se recepit. Cecidere ex venetis pleriq noiatissimi & opulētissimi ciues. Nec quenq̄ ex hostibꝰ captiuū francꝰ miles seruasse inuētꝰ est:Seq̄bat carolū turba multa famulantiū q̄ sarcinas vehebat/atq eorū qui excituz curiositatis magis q̄ bella cā comitabant quorū magna cędes fuit.Cū ad astenses venit/ludouicuz aureliæ ducē cui mediolanū pertinere iamdiu ɔstans opinio erat/nouariç a mediolanensibus arctissime obsessum accepit.Eius liberandi cā carolus cū hoste minus honestam pacē iniit.Atq sic liberato ludouico:in franciā cū reuertisset:diui dyonisii cœnobiū cōtēptis parisiis adiuit/vota quæ supis vouisset solutur ꝰ. Mos eē regibꝰ francis supra multos annos fuit/cū lōginquā expeditionē assumūt petere a beatis martyribꝰ opē & e cōditorio vbi illorū reliquię ꝓcipua veneratione seruant feretra in parētē tēpli aram sistere.nec prius reponere/donec a militia reuertētes feretra in ꝓpriaz sedē ipi restituant.Igit voto secūdū priscā maiorū suorū ɔsuetudinē liber factꝰ carolꝰ parisios visere dedignatꝰ/relicta dextrorsuz vrbe/p sanctū anthoniū de cāpis iter faciēs/ pōte chalētonio traiecto/p belsiaz ambasiam est ꝓfectꝰ. Indignatiōis in parisios cā erat:q ad neapolitanaz expeditionē cētū milia nūmū ɔtribuere parisii negauerant. Cogitauit ꝓpterea carolꝰ aliquo icōmodo illos afficere.& quo id faceret mō oportunitatē expectabat.Redeūte in frāciā carolo statim neapolis a fide defecit. & mortuo gilberto mōpēserio reliq ꝓfecti ægre sua ꝓsidia tuētes ad carolū se recepe.primā adolescētiaz carolꝰ cū parū caste egisset/vires illi itabuerant.ita vt ān paucos mēses q̄ moreret maciletia extenuatus atq effœtus effectꝰ/ꝓteritas interiz detestari voluptates/seq ad castimoniā colligere videbat.Eapropter idolebat illi maxime q sineliberis esset:cū ex āna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset.Decessit ābasię septimū & vigesimū vix agēs annū:dū laxandi animi gr̄a ex deambulatorio cuz vxore pila ludētes despectat.vii.idꝰ aprilis āno salutis.M.cccc.xcvii.Pridie vero kalēdas maii funꝰ ad sanctū dyonisiū p parisios accuratissima pōpa efferre sequēti ordine ɔspexi. Apud ābasiā in diui florētini tēplo/p ioannē peraudi cardinalē expletis exequiis:comitātibꝰ inde suo ordine veste lugubri principibꝰ atq primoribꝰ aulicis ministrisq supra millia septē & ꝓlucētibus ɔtinēter quadrigētis facibꝰ/ quas totidē pauperes pullis tunicis & caputio induti pręferebant:postq̄ ad beatę marię templū/quod de campis in parisiano suburbio nūcupatur/ primo & vigesimo die ab ambasiæ exitu peruentum est:defuncti feretrum in eodem templo ea quę secuta est nocte reponitur:pernoctantibus ibi permultis suo ad hoc nomine designatis curialibus. Ad eam tam numerosam pōpam toto itinere nonaginta milibꝰ passuū deducēdā:ex instituto petri de rufe aurati eq̄tis ꝓmi (secūdū vulgi appellationē)regis

Vana hostiū expectatio

Victor carolꝰ

Francorū regū mos

Parisios rex contemnit

Carolus infirmatur

Carolꝰ octauꝰ moritur

Pompa funebris

ſcutiferi præfecti erant honorati ductores/ qui multitudinem ſemota famulantium & ſeruorum colluuione moderarentur. Et ad quęq; locum vbi diuerſandum eſſet: præcedebat cũ domeſticis regiæ aulæ miniſtris Caſtellaudius/ eius temporis magiſter domus/ qui alimenta non ſecus ac viuenti adhuc Carolo/ multitudini pararet.

Anteibant pręterea omnem pompam longo interuallo cantores & miniſtri regalis capellę vt per eccleſias vbi ſtatio futura eſſet/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædeſtinatum ordinẽ a quoq̃ erraretur: Guyotus maʒacus/ Petrus loyſius & Rigaudus ſeruandis ordinibus erant præpoſiti. Erant item qui commeatum & diuerſoria curarent. Igitur pariſii accepto nuncio de funeris aduẽtu/ altera die ſecundum cuiuſq; ordinis conditionem ad eum vbi cadauer repoſitum erat locum procedentes/ ſequenti modo funus ſunt comitati. Ibat ante omnes commiſſarius vnus caſtelleti/ cui aſſignati aſſiſtebant bono numero ſeruientes/ quos Clientes vocant/ cũ ſingulis tunicis nigris/ baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimouendam plebem: ne progredienti pompæ feret moleſta. Hos ſequebantur dextrorſum ſiniſtrorſumq; pauperes portandis facibus (vt ſupra expoſui) deputati. A ſingulis tędis pẽdebant ſcuta duo inſignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor & viginti cũ ſingulis campanulis polinctores (quos clamatores pariſii dicunt) a pectore & ſcapulis regis inſignia geſtantes. qui nec punctum quidẽ temporis a pulſandis tintinnabulis ceſſabant. Dextro latere/ viri religioſi cũ ſua quiq; cruce/ primũ mendicantes/ poſt cęteri diuerſorum ordinum (ſicuti antiquitas ferebat) incedebant. his ſubibat præfectus vigilum cum ſuis ſeruientibus. Inde quattuor & viginti ſalis baiuli qui hannonii vocitantur. Hi nempe venerant ꝙ priuilegii iure funeris feretruʒ ferre contendebant. Sed priuilegio derogatum eſt. Retro hos tabellarii equites qui ferendis regiis litteris deſignantur/ mox regii corporis cuſtodes/ inde ſuitenſes cum ſingulis geſis/ quas hallebardas appellant/ ingrediebantur: quibus præerat Claudius præfecti cuſtodum vicarius. Poſt ibant ii qui illuſtri genere orti: honoris vocantur infantes. Inde regię domus magiſtri quibus pro more ſinguli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris inſtitutio. Siniſtrum tenebat magno numero ſtudii pariſienſis vniuerſitas: incipiens ab extremis clamatoribus/ & inde ſecũdum ſingularum facultatum collegia ſurſum ad rectorẽ vſq; verſus epiſcopos. Rectori preibant bidelli cum ſuis baculis & maſſis argenteis. nec aderant ſcholaſtici õmnes: ne per illorum multitudinem via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines poſt faciferos ibat caſtellaudius mula inſidens/ ſequentibus cõmiſtris peditibus/ vt a me dictum eſt. His ſuberant tubicines inuerſis tubis/ & caduceatores. inde claudius ſignũ militare regi peculiare gerebat: quo vectus nõ ignobili. Ducebatur hinc ſex equis carpentũ in quo regis corpus ad diuã vſq; Mariam de campis fuerat aductũ/ veluto teſtũ nigro/ & aureo deſuper pallio inſtratũ. Cuius limbi per quadrum/ ex veluto colore cęleſti pendebant/ aureis liliis/ Arminiſq; quales pro inſignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Super hęc diſtenſa erat lata Crux candida. Equi cũ ſuis iugis & loris pari veluto/ ſuperaddita cruce tegebãtur. Adequitabant hinc atq; hinc equis vecti Emarus ronus/ & Canuquanus illuſtres ſcutiferi. Carpento poſthibat Blandinus quottidianæ regis impenſę ſcutifer. Atq; inde ſex generoſi adoleſcẽtes/ Pagios vocant/ totidẽ inſignibus equis vehebantur: ſimili apparatu quẽ de Carpento diximus. Minabatur poſt hos nõ inferiori ornamẽto Equus cęteris dexterior: Hũc gladii latorem aulici vocant. Quẽ ſequebantur

in equis insidentes splendido sanguine nati suffacus & sanctamemus. Post huius modi medium ordinem dextrorsum procedebant sacerdotes & clerus parrochiali um ecclesiarum inde ii qui sacello palatino & qui maiori ecclesię inseruiunt. Succe debant monasteriorum abbates/sancti Victoris Maglorii/diuę genouefe & de fescano. Accedebant subinde pontifices sarlatensis Valentinus andegauus Altissiodo rensis Parisiensis. Cardinales duo/ gurcius & luxemburgus.ille natione pictauus in germania præsulatum obtinebat.Hic ex picardia nobili stirpe genitus cœnoma nis præerat antistes. Sinistrorsum præter scholasticos nemo incedebat. Eratq; re ctor e regione prælatorum suo ordine postremus. Inter hos & pontifices medii ibant viatores regii virgas suas quæ masse nominantur inuersis capitellis,gestantes Inde caduceatores duo qui reges armatorũ nuncupãtur mõioius dico & clareuoy us.Post quos alter equus (cursoriũ vocant) toto præter oculos corpore veluto a mictus sine assessore ducebatur.Cui petrus de rufe primari⁹ vt ante dixi scutifer par uula mula vectus accedebat regio ense accinctus.Pone hunc trium passuum inter uallo ibat pedes Iacobus de stoteuilla parisinus prætor virgam manu præferens/ inde ex regis maxime domesticis clarissimi homines/qui lecticam vbi caroli fun⁹cõ ditum erat comportabant.Cui superextabant tanq̃ in lecto iacẽs caroli simulachrũ simillimum quoad fieri potuit viuo.Erat lectus lintheo ex subtili tela hollandina in terrã profluente instratus. cui superpositum erat grande veluteum pallium vlnis quinquaginta constans.Desuper intextum ex auro pallium quinq; & vigintivlnis extendebatur similib⁹ libis quos in carpenteo supra descripsi preter arminas Addi ta erãt puluinaria aurea duo:Altero simulachri caputaltero pedes nitebanť aurea corona caput decorabat.Tibias iduebãt sericei coturni blauio vt ita dicã colore su p assutis aureis liliis Vestis pria ex purpureo tafeto.i.tenui serico & fimbrię ei⁹aureę erãt.Erat & altera tunica supior ex satino celestis coloris aureis liliis intexta qb⁹sup extabat chlamis arminis duplicata dextrorsum apta ex veluto pari colore:liliis su pinductis.Ad chlamidis extremã fissurã armũ vers⁹fibula erat multis gẽmis& auro florentino preciosa.Chirotecatis autem manibus cũ statua esset dextera sceptrum sinistra gerebat manum quam iusticie franci vocant. Ea apud huiusmodi iudicem digitum &medium erectos habet reliquos cu3 pollice advolam implicitos deflectit Dextera manus paulo altius q̃ sinistra pectori eminebat:vt qui i digito aureus ãnu lus erat videri posset. Aurei pallii angulos quattuor parlamentei senatus præsides singuli singulos tenebant:vestibus ornati quibus in curia solennia iudicia exercent. Ad lectice latera incedebant cæteri Senatores rubris tunicis vestiti. Quos hostiarii lugubri toga præcedebãt.Supra lecticam aureum velum quadratum decẽ baculis sustinebatur.quos mercatorum præpositus & scabini vectitabant. Eius ve li singula latera velutea erant:ad eundem modum quo carpentum ornatum fuisse scripsimus. Quo etiam tegumento baculi tegebantur Ad lecticæ sinistrum latus militare signum quod panonem appellant ludouicus daucus gestabat.Dextrorsũ peculiare regis signum ferebat yuo dalegre. Retro prodibat cum integro vexillo Carolus tremolus.quem comitabatur chaumontus regię domus primarius magister.Veniebant inde principes Mompenserius de Guysa de Dunoys & dux albanię talarib⁹ chlamidibus pullis capuciisq; amicti.inde cãbellarii:& ii quos regii ordinis torqb⁹ carolus donauerat.Quattuor ide &.xx.architenẽtes qb⁹viuẽtis caroli

precipua custodia fuerat. Mox sequebantur selecti nobiles ducenti tersas & spēdidas hastas manu gestantes Sinistrū latus suo ordine decorabant regiarū rationum computores vectigalium quoq; id est vt aiūt iusticie generales regii ite3 thesaurarii & ex castelleto frequentes iudices atq; ministri/honoratorū quoq; ciuiū ingēs multitudo. Postremi omniū ibant vrbis parisiorū sagittarii bini procedentes Hoc apparatu & luctuosa pompa funus a diuę marie pontificiale templum deductum est spectante ex fenestris tectisq; vicatim innumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornaměta & subselliorū ordines/vela/tapetes q parietes vestiebāt scribere operosu3 & longū esset. Lichnorū aūt per templi muros sursum deorsūq; tāto fulgore ecclesia & micabat & calebat vt illo veniētes pauloq; morati estuarēt. Postridie solennibus exequiis facta re diuina pari quo supra dictum est incessu cū ad dyonisianā portam ventū est/ordo deducentium funus/transito suburbio & rectore cū suis scholasticis domum repetēte(talis fuit qualē ab ābasia ad beatā vsq; maria3 de campis seruatum fuisse diximus. Inde ad crucem que in via militari ad sanctum dyonisium est & pendens nūcupatur pompa processit. Quo religiosi cenobite ecclesiastico ornamēto cōuenere funeri per sacras cerimonias obuiantes. Præerat illi abbas de fecano. nā loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus rome agebat. Vbi ad oppidi portam pōpa successit quattuor parlamēti præsides & cæteri senatores suum iterū ordinē receperunt obambulantes funus. Cui tamdiu astiterūt donec funebribus officiis absolutis ad sepulchri locum deduxissent. Fecit rem diuina3 cardinalis luxemburgus funebrem orationem ioannes a ndegauus præsul qui regius confessor fuerat habuit/lamentationis plenam. Dum in fossam cadauer deponi cœptum est: adscitis per caduceatores regiæ domus magistris singuli singulos baculos quibus magistrando regi vsi erant in fossam demiserunt. Inde caduceatores ipsi & armorum seruientes sericeas vestes regiis insignibus pictas exuentes eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum(cui guidon nomen est)gestabat/demissa3 magna religione lanceam ad tumulum prostrauit. Eade3 obseruatione fecit iis qui regiū signū ferebat: cū pars adhuc feretri extra fossa3 extaret. Eo in fossa instrato accedens qui panonem gerebat humi signum deposuit. Simile fecit signifer maioris vexilli Magnus inde scutifer petrus de rufe regium gladium quem terræ commiserat: in altū exerens: postq̄ exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores suas tunicas receperunt Mox ex cambellariis primus vexillum maius erexit quod postea eminenti loco positum est. His ad pręmissum modum religioso ritu consummatis epulatū est: in regia domo/nō secus ac regib⁹ mos est. Si quis hystoriæ hæc coniūxisse me calumniabitur miretur magis/nusq̄ apud Francos scriptores inueniri quo ritu qua ve pompa aut cerimoniis suorum regum funera ad sepulchrum superioribus seculis deducta sunt. Delectauit me in ipso etiam publico luctu hec raptim annotasse quæ futuris hinc funeribus exemplaria sint/& non aliunde querantur. Minus enim operosum fuerit priora emulari: vt illis aliquid adiiciatur: q̄ ancipiti(in re presenti) cogitatione/ quid factum aut gerendum sit augurari. Occidentalibus enim incolis exteri auctores vicio vertunt ꝙ se & suæ gentis originem & ꝓgressu3 turpiter ignorent.

De caroli autem morte cui multis legationibus inseruieram hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mendacia mundi:
Et spes exiguas dum punctum viuimus eui.
Congeries nos fallit opum. nos fallit & etas.
Nec fida vllis est quesita potentia regnis.
Deserit elatos sublimis gloria reges.
Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem si vis: repetito funera carli.
Late cuius erat omnis possessio francus.
Cui tremefacta caput summiserat appula tellus.
Britoqꝫ depositis parebat subditus armis.
Quem ligur & veneti consulto marte petitum.
Terribilem sensere manu. fortemqꝫ duello.
Fornouii multo maduit dum sanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere seruos.
Confestim abripitur: & vox occlusa fatiscit.
Vix quater aspirans septena volumina solis:
Emoritur/sine prole sacrum diadema relinquens.
I iam. rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/promitte palatia celo
Cuiqꝫ domus terra est longo seruanda sopore.

Scripsit quoqꝫ de caroli inopinato obitu egregius autor faustus ãndrelinus q̃ plurima. De quibus hæc digna lectione excerpsimus.

Ecce trucis numen non exorabile parce
Florida truncauit surgentis stamina carli
Stamina nestoream transcendere digna senectam
Cumeaꝫ: phrygiamqꝫ simul: sed strenua virtus
Ante suum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipsis inuidiam superis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Festaqꝫ plaudentis decorarunt atria celi.

SEcundũ hunc (quoniam sine liberis decesserat) Ludouicus aurelianorum & valesii dux maria cliuiensi matre natus/ qui quarto stirpis gradu Carolũ contingebat dum blesis agit/rex assumitur. Statimqꝫ sepulto Carolo Remis inũgitur. Mox iudicio ecclesiæ dimissa Ioanna quam vxorem Ludouici metu cum gibbosa deformiter esset inuitus duxerat: Annam Caroli relictam sibi copulauit: dato Ioãne in partem successionis biturigum ducatu. Dum hæc aguntur Maximilianus romanorum rex: nũq̃ quietus princeps: cuius cœptis fortuna raro fœliciter arrisit: coacto raptim exercitu: sequanos/id est superiores burgundos petit. in alteram burgundiam quæ francorum est/licet ad Philippum maximiliani filium pertinere plerique disputent: impetum facturus. Itum est protenus aduersus hominis conatus leuibus preliis atqꝫ incursionibus non sine vtriusqꝫ exercitus dãno prælusis. Verũ succedẽte ꝓxime bruma: induciatũ est. Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulãtes. suppetiasqꝫ illi aduersus ludouicũ sforciã pacti: in amicitiã recepti sunt. Nõ defuere cõfestim ab initio q vel ineũdę gratię cã/vel rerũ innouandarũ studio vel ostẽtãdi sui libidine moti ludouico ꝑsuaserũt aĩaduertere q̃tũ a maiorũ legibus

Morũ ac insti tutorũ refor mationes

magiſtratus & iudicia deſciuiſſēt decere illum qui reipublice gubernacula ſuſcepiſſet:reſtituere ea in priſcam integritatem que corrupta & neglecta eſſe conſtabat Igitur ludouicus ante omnia præclarum ratus/ ſi optimis legibus regnuꝫ ſtabiliret iudiciorum formam correxit & diſcipline ſcholaſticorum priuilegia interpretatꝰ eſt. Porro a religionis obſeruantia incipiens per omnia iudicia & forētia officia perqꝫ generalium ſtudiorum conſeruatorias ſedes/& priuilegiorū aliquot protectores decretum & ſuam explanationem adiecit.Iuſſitqꝫ in parlamenti ſenatu atqꝫ aliis regni foris promulgari miſſo eius rei cauſa ludouico albigeſiorum pontifice. Tentauit autem pariſiorum ſcholaſticorum vniuerſitas tueri ſuam libertatem & de regiis conſtitutionibus ea demere/ quę priuilegiis & diuturne eorum cōſuetudini diuerſa contrariaqꝫ eſſe videbantur. Miſit propterea ſuos ad ſenatum oratores q petérent quæ conſtituta a rege erant benignius explanari.neqꝫ ſinerent iudices apud quos iudiciorum poteſtas erat turbari ſcholaſticorum quietem/qui & pariſiis maximo commodo eſſent/& chriſtiano orbi luminis atqꝫ fide ſtabilimentum afferrēt Si quid grauius ſolito & præter veteres regum ſanctiones ſtatutum foret mox diſſipandam forte tam ingentem litteratorum hominū multitudinem:alioqꝫ abituram vbi tranquillam ſedem obtineret. Ad hæc ſenatus reſpondit/ſe a rege iuſſos ꝓmulgare quas tulerat leges Apud illum auctoritatem eſſe abuſiones tolendi & corrigēdi errata quę a ſuis cōmitti ſubditis comperiſſet Nihil de illorum priuilegiis demere regem velle.Ceterum quoad ſenatus poterat concedere quidem illis poteſtatē ſua priuilegia edendi quę curiæ exhibita incōtaminata ſeruarentur.Igitur hoc iudicante ſenatu vniuerſitatis ſyndicus biduo tantum imperato aliquot quæ pro temporis anguſtia præſentanea habebat priuilegia apud ſcribam deponit. Neqꝫ melior inde facta eſt ſcholaſticorum conditio.Neqꝫ derogatum eſt legi quem ludouicus rex condiderat.Quo iniquo animo ferentes ſcholaſtici coacto numeroſo conuentu de intermittendo ſtudio:deqꝫ litterariis exercitationibus deferendis conſultant · Dicūtur in eo cœtu varię ſententiæ/donec tertio conuenientes ventum eſt in ſententias eorum/qui prædicationibus & quottidianis interpretationibus interdicere ſuadebant Poſtridie eius conuentionis dies erat feſtus euchariſtiæ ſacramenti. Miſſum ē autore iohanne caue qui vniuerſitati præerat rector/ad eos qui concionaturi in eccleſiis erant vt plebi nunciarent non habendas deinceps verbi dei predicationes / donec priuilegiorum ſuorum integram libertatem ſchola pariſienſis recuperaſſet Fuere inter prædicandum qui liberius locuti ſunt ita vt ad ſeditionem oratio illorum ſpectare pleriſqꝫ viſa ſit. Venerat per hos dies ad vrbem guido de ruppe forti cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca poſiti fuerūt incidit ꝓpterea ſuſpitio id ad ſcholaſticis factū eſſe moxqꝫ per vrbē rumor irrepſit ſcholaſticos turmas & conuenticula ad ſeditionē habere. Quamobrem parantur ab vrbis præpoſito armati nec minus vigilum prefectus excubias habet:viaſqꝫ diligenter circuit ciuitatis q̄q̄ ex omni ſchola iuuentus eſt nemo non quietꝰ/ & domi ſe omino continens Mirum profecto eſt q̄ cita & pernix fama/homines quos multi inter magiſtratus exiſtimaſſes fefellit Ex his enim nonnulli litteras tanq̄ de re cōperta ad regem dant feſtinanter ſcholaſticos in armis eſſe ſollicitare ad plebem populum verendum eſſe ne ciuitas tota ad rebellionem ꝓpe diem ſpectet.feſtinet ergo tanq̄ ad reſtinguendum incendium accedere. His litteris permotus rex paucis poſt diebꝰ aduenire nunciatum plenꝰ indignationis aduerſus ſcholam quam neſciebat innocen-

tem.Qua re accepta: nuncios suos corboliū quo rex venturus ferebatur schola ideo pręmittit vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet.aut positis per eum legibus benigniorem rex explanationem adhibeat.Qui missi erant sollicite inquirentes quo in scholasticos animo ludouicus esse videretur/ comperiunt illum irritatū esse vehementer. ꝙ decretis parere tam contumaciter cunctarentur/excitarētq͡ȝ suis concionibus populi furorem quo parisii omnes non modice turbabantur.Ea re per illustres aulicos accepta/oratores mutato de retinendis priuilegiis cōsilio: pacare ante omnia regem leui oratione constituunt.Igitur ad regis cōspectum admissi in hac sententia locuti sunt.Nichil ab eorum vniuersitate perperam esse factum.Falsa esse quę aduersarii ad eū de seditione detulerant.scholasticorū multitudinem domi quietissime agere.expectare cum summa modestia quid eius amplitudo imperaret.Videret ne per paucorū insipientiam/consultissimos quosq͡ȝ pergeret vlcisci.Eum quidem positum regem esse:sed(vt est in principe apū)qui vel aculeo careat/vel habitum ad vindictam non exerat. remittat eius clemētia/quod a iunioribus leuiter garritum extitit.esse in omni ciuitate dicaces.Linguas ad stulte loquendum fluxas & labiles tam parui habendas q̄ imbecillium canum latratus.Sūmi principis laudē pręcipuam:ab ira ne excandeat temperare/mansuetudine leniri/vt amari magis q̄ timeri studeat.Ipsum vnum esse:quem non secus ac filia patrem schola parisiensis obseruet.In eo spem repositam scholasticorum:qui prӕter solam libertatē & libros possideant/dicendi ab oratoribus/fine facto georgius de ambasia rothomagensiū primas:qui inter aulicos plurimi habebatur/ eruditi inquit viri non mirum vobis esse debet: si ęquissimus rex de abusib⁹ qui prӕtextu vestrӕ libertatis cōmitti deferūtur vestris priuilegiis limites posuerit. Ipsi pro vestra eruditione nostis quid in his omnibus peccatum hactenus est.Emendare vosipsos prius decebat: q̄ alterius censura iudicaremini. Neq͡ȝ enim sua opinione rex/ sed prudentium virorum consultis ac responsis erratorum delicta legibus cohibuit quibus repugnare vos non oportuit ita vt repentinis edictis a vestro studio cessaretis/prohibentes disserere per ecclesias populo verbum dei Quo mediusfidius facto regē a vobis despectū esse quis ignoret? Vestrӕ libertati detractū ire rex noluit. Dolos amouere/fraudes amputare est arbitratus:non vt vestrӕ quieti aduersaretur aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum precesserunt.Nouit quӕ sunt in regnum suum & rem communem christianorum vestra merita.Sed vestra res sincera esse non potest quę peruersoruȝ abusionibus atq͡ȝ illegitimis negociis perturbatur. Ea regis cōsciencia est vt paucissimos malit doctrinӕ recte incumbentes q̄ discolorum incompositam multitudinem. Date operā vestrorum mores componere.vt regiis institutionibus audientes sapientiam cuius gratia conuenistis comparetis.Si hoc ritu conuersabimini:cum principis gratiā vobis impetrabitis:tum priuilegia vestrę communitati affatim conferentur.Hęc cum pontifex dixisset:petentibus legatis: an aliud prӕcipere rex illis optaret:Ite inquit & conscholasticos vestros qui hoc nomine digni sunt/salutare. de malis nulla michi cura est.moxq͡ȝ percusso manu pectore: ipsi me inquit suis prӕdicationibus taxauerunt. illos autem mittam alio prӕdicatum.Intellexerunt hoc verbo oratores iratum esse regem.Festinantes ergo parisium reuerti:vocata eodē die magno numero vniuersitate quӕ accepissent oratores rettulerunt. Rector vero ex vniuersorum sententia protenus iubet/studii cōm unionem/ exercitationesq͡ȝ repetere. & prӕdicatoribus

contionari permittit. Ingressus est vrbem ludouicus multis armigeris cum tersis a cubus & procerum multitudine stipatus. vbi habito postridie parlamento sena tu: leges ab eo semel positas publico edicto pertinacissime confirmauit. Erat quidā ex contionatoribus thomas varuetus cameracensis qui nescio quid minus consul to inter prædicandum dixerat. Hic sui conscius non expectato regis aduentu: came racum vnde oriundus erat se recepit. Ioannes autem standonc brabantin⁹ theolo gus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin suspectus qui collegio mon tis acuti præsidebat/ regno interdictus est. proscriptionis causam non comperi.

Philippus fidem prestat.

His rebus gestis cum philippo deinde archiduce ob præstandam regi fidē libe raliter actum. Veniens enim attrebatum (quo missi a ludouico rege/guydo de rup peforti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes se cōtulerant) in ver ba regis/stante pro tribunali cancellario/philippus flandrię & arthesii comes iura uit. oppidaq cum toto arthesio quæ anteq̄ pubesceret/rex vt feudi dominus occu pabat/recepit.

Bellum heluetiorum

Sub idem tempus heluetii qui & suitēses in germanos vastatis il lorum agris security incurrunt. Maximilianus numeroso exercitu instructus suitē ses vlcisci festinat.

Expeditio in mediolanū.

Cæterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico sforcia apud nouariam supra annos tris acceperat/simulq mediolani ducatum tanq̄ ad se pertinentem vindicare constituens/grandi conflato exercitu alpes traiicere copias pręmittit. Quas (reuisa obiter vxore/quia grauida erat) Lugduni nō cunctanter as sequitur. Vbi magistratuum ciuiūq ordinibus accurate dispositis/cleri prætèrea ap paratu/publica omniu3 lætitia excipitur. Itaq ingrediente ludouico ciuitatem: vbi q ludi iociq celebrantur. & plausu cantuq ęther resonabat: ea præsertim causa/q̄ nouo regi maxime gratulari lugdunenses cupiebant: & in expeditionem aduersus insubres proficiscenti fœlicem auspicari euentum conabantur. Nam animo repuiā tes insidias quibus apud fornouium carolus octau⁹ appetitus fuisset/& quo apud nouariam modo ludouicus laborasset: nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri: quem & hostes vlturum: & sua repetiturum sperabant.

Mediolanum quomō ad ludouicū pertineat

Enimuero mediolanensium ducatus supra aliquot annos a morte philippi/qui fuit ex viceco mitum familia vltimus mediolani princeps & āno salutis. cccc. quadragesimosepti mo supra mille e vita migrauerat/ad aurelianensium ducem ludouicum hoc potis simum iure pertinere constabat. Itaq philippus sororem habens valentinam hanc ludouico: qui regis caroli sexti frater/& aurelianensium dux erat vxorem tradit. da ta illi in dotem astensi vrbe. quam nihilominus tradere licet a carolo fuisset sępenu mero admonitus: tam diu recusauit: donec rerum necessitate adductus: spe auxilii a carolo impetrandi/illam raynaldo drensnensi Caroli regis pręfecto (qui propterea missus erat restituit. Qua a raynaldo recepta: sequenti proxima nocte philippus fe bre & alui profluuio interiit. Raynaldus autem tametsi duobus tantum armatorū millibus instructus astam teneret: postq̄ de philippi morte certior fact⁹ est/simulq intelligit mediolanēses cōsiliū capere/dominū ne quēpiam admitterent/ an in liber tatem se asserentes rem suam paucorum moderationi cōmitterent / dum occupare alexandriam cupit/non nulla agri illius loca vi obtinet. diripitq. donec repugnan tibus boscensibus/qui ad alexandrinos ptinent/cum illos pertinaciter obsidet: mit tuntur a mediolano milites/qui raynaldum multis frācis partim captis/partim oc cisis exuperant. & vinctum in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in capti uos ferina crudelitas. Eodem tempore insurgentibus per franciam diris factioni

bus:& rege per temporis interualla mente capto a mediolanensi bello cessatum est Erat franciscus sfortia vir animo & opere militaris qui blancham mariam philippi filiam vxorem duxerat.quam ex agnete nobili mayne stirpis fœmina philippus ille gitimo thoro genuerat. Eam ob rem franciscus mediolanensem ducatum occupare contendens: depulsis venetis/qui aliquot vrbes in ea regione tenebãt/ ducatum occupat/recepto vniuersi mediolaneñ agri dominio. Ad quam rem magno vsui fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex francis ad bellũ siciliense milite francisco se coniunxit. vt quietis aliquando mediolanensiũ rebus eius copiis in rem suam vteretur.Itaq̧ postq̃ manus gallica ad franciscum venit:pontem vicum(ad oliũ amnez ponte facto) circũuallat.vbi exardens in expugnatione francorũ furor: miserabilem in oppido cędem/incendiumq̧ excitauit.Quod cum restingui facile non posset:totum oppidum/quia venetarum partium erat/permittente francisco conflagrauit. Hęc clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas perculit. ita vt ad sua iam mœnia stare gallos existimarent.Hinc cremona: mox brixiensis ager & quę in montanis sunt oppida atq̧ arces:octauo post pontisvici excidiũ die:francisco paruerunt. Atq̧ inde succedentibus prospere rebus Mediolanenses francisco se permiserunt. Tam vtilis fuit illi gallorum animus ferox. Sed itali scriptores crudelitatem appellant/propterea ꝙ italus miles stipendia faciens hostium spolia magis q̃ belli finem velit. Francisco liberi quattuor fuere:galeacius/philippus/ludouicus/ascanius:ipse intercute morbo interiit.Galeacius successor ab andrea lampugnano in diui Stephani templo apud mediolanum occiditur/relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus sforcia venenauit. inuasitq̧ mortuo adolescente ducatum ad hos vsq̧ dies/cum ludouicus rex bellũ tyranno indixit. Superatis igitur mense augusto alpibus:cum astam copiæ peruenissent:duo in alexãdrinis oppida:quorũ alteri Non/alteri roqua nomen est expugnata diripiuntur/soloq̧ ęquãtur præter roquę arcem quæ in edito loco sita aditu difficillima est sed tamẽ incensa. Mox in alexandriam itum/ductore Ianiacobo/qui a ludouico sfortia ob male a tyranno administratam rempublicã ad ludouicum regem se contulerat. Tenebantur alexandrini firmo sforcianorum præsidio. ideoq̧ acerrime primo impetu se tuentes summa difficultate expugnari potuerunt: donec e muro Galleacius qui vrbi præfectus erat se proripiens ad sforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore subigendis magna non sine nostrorũ incommodo cędes facta est & pars ciuitatis direpta.naz præter id quod in sforcianorum fide stare alexandrini pertinaciter studebant:addebat illis animos vetus odium gallici nominis.quod post senonensium in italiam irruptionem omnibus fere italis semper exosum fuit: nunc illorũ leuitatem/nũc crudelitatem auariciamq̧ & libidinem exprobrantibus/quasi huiusmodi vicia nõ maxime apud illos regnent.Nulla enim re insignior fere sicilia est: q̃ principũ qui in ea regnauerunt nece.Et conditor vrbis romulus fratris sanguine imperium est auspicatus.ipse deniq̧ in senatu ab iis quos conscripserat patres direptus est.Indigna est nomine crudelis illa fœmina : quæ in patrem recenter trucidatum carpentum quo vehebatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum sua omni posteritate expulit romanus furor: Proscripsit & consules. Corinthum ob leuem culpã desolauit. Horret anim⁹ fillanę crudelitatis meminisse. qui atroci imperio legiones quattuor clementiam miserabiliter comprecantes trucidatas in tyberim præcipites dedit.Qui prænestinos fide impunitatis data spoliatos armis e conspectu ciuitatis

ad quattuor milia & sexaginta iugulauit. Quin & occisorũ capita crudelis dictator oculis eius oblata aspicere per voluptatem non horruit. Nec humanior existimari marius debet/qui marci antonii præclari oratoris mense appositum caput manib⁹ per ludibrium contrectauit. Quis nescit cesarem multis in curia vulneribus presente senatu fuisse necatum. Sed ne singula commemorem plerosq etiã laudatissimos imperatores insolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiæ ciuitatib⁹ & regulis legimus/& accepimus nostra memoria perpetratum. Gallia autem semel acceptos reges inuiolata fide obseruauit. Sed panigericum ad gallos in italos satyram scribere non assumpsi. Perseuerant ab ortu cuiq genti cognata vicia q̃ altera alteri improperet. Illud obiter dico extare per italiam gallicæ glorię atq maiestatis perpetua monumenta quibus ad hunc vsq diem illustrantur insubres & præclaras a gallis conditas vrbes habent Mediolanum: Comum: Brixiam: Veronã: Bergomum: Tridentum: atq Vincentiaȝ. nonulli papiam addunt quã a boiis atq cœnomannis eutropius cõditã tradit. Quinimo magne portioni italiæ perdurat galli cum nomen quod & ab eisdem & a senonibus gallorũ populis initium accepit. Extant alia recentiora gallorum non obscura apud italos gesta in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apostolice sędis inimicos frequenti expeditiõe vltus est. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam restituit. Nec abscondere potest sicilia quę a gallis olim per richardum & tancredũ perq Andegauorũ principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit apulia atq neapolis vbi visuntur magnifica gallice virtutis argumenta quibus admoneri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam: de se gentem: panhormi perq reliquaȝ siciliam clandestinis consiliabulis furens crudelitatem nouo exemplo exerceret/per proditionem ausa/quod palam agitare sibi metuens perfida formidabat. Sed ad propositam narrationem me conuerto. Alexandria quia astensibus finitima est ad omnem motum gallice vltra alpes expeditiõis primam belli molem sustinere solita/ruinas hactenus suę calamitatis ostendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienses in regis potestatẽ transiere. Quo euẽtu permotus vecors sfortia & de suorum erga se fide dubius subducere se periculis cogitauit. Positoq in arce mediolanẽn. ad præsidium milite dat non paruam præfecto pecuniam ratus arcem quæ longe munitissima est annum totum aduersus irruentem francum resistere posse. quo in tempore ipse ad maximilianum romanorũ regem (cui suam neptem in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorum inde copias educeret. Atq ita cum filio & paucis clam per comũ per lacum lariuȝ tridentum ignauus abscessit vbi a Maximiliano romanorum rege recepus conuocatis tertio germanie pricipibus de recuperando ducatu auxiliũ petit. Fugiente sforcia non multo post mediolanẽn. regem admiserunt. Et arcis præfectus idem facere admonitus semel atq iterum restitit tanq̃ arcem sincera fide sfortie seruaturus. Sed auaricie (que lombardis congignitur) obsequens arcem dediturum se promittit: si quam in ea supellectilem ludouicus discedens reliquerat/regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium supellectilis prefectus accepit: Decemq millibus nummum aureorum a rege donatus est ne diuturna obsidione forte labefactanda arx impẽdiosa reparatione indigeret. Quæ sex validissimis turribus exurgit quas latissima fossa & aqua perennis cingit. Estq intra eius arcis ambitum altera quam roquetam vocant vix (si defensorem habeat) expugnabilis. Vnde ad ter

Ciuitates i subrium a gallis cõdite

Sfortie vecordis fuga.

tum vsq lapidem sunt subterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos erupti potest. In ea biennie viaticū & arma reposita erant/quot duorum hominū milibus instruendis sufficerent. Et duo marchinarū bellicarum milia prẹter quattuor ingentes bombardis tā in priore arci q̄ in hac roqueta reperta sunt. vanum procul dubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticulosus atq ignauissimus princeps viso necdū hoste deseruit & prodidit auar⁹ prẹfectus. Igitur rex munitionem admiratus: vah inquit hunc locum annos multos facile defendissem. Hanc arcem franciscus sforcia condidisse perhibetur. Mediolano cū arce recepto reliqua regionis oppida cum castellis vniuersis libera paulopost deditione in regis potestatem traducta sunt. Venere prӕterea genuenses. quibus prӕfectū dedit Philippū rauestanum materno sibi genere attinentem. Venetis cremona cum aliquot insignibus mediolanensis principatus locis (quia ita ab initio cōuenerat) permissa. Sub idem tempus turcorū classis quos auxiliares sforcia adciuerat/a venetis gallisq maxima parte deleta est. Prӕerat venetorū classi anthonius griman⁹ inter venetos apprime diues qui cum victoriā in manibus haberet pusillanimiter agens turcho nō restitit quin naupactū (lempatum vocant) ingressus solo ęquauit. Franci vero salamina nauigantes hostiliter occupauerunt igni ferroq omnia vastantes. Cephaloniam venetus inuasit cepitq. Turchus forūiulliū inuadens omnia crudelissime in p̄dam vertit. Sed a hungaris & Bernardino comite francpano obsessus hostis/fame tabescentibus equis per inaccessa capris montiū iuga reptando potius q̄ incedēdo euasit. Interemptis magno numero quos abducebat christianis captiuis. Tam prospera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductӕ Italiӕ ciuitates & reguli/legatos quiq ad regem miserunt gratulatū rebus eius prosperis oblaturiq opem suam: si ea vti placuisset. Fuerūtq a poetis eius regionis multa ad regis extollentiā carmina honorifice scripta & oblata. In hac rerū fœlicitate quidam mediocri nobilitate armati licentius militū more agentes ob stuprū & fœdas libidines vltima (rege mandante) passi sunt. Fuit his diebus per gallias pluuiosus aer: & propter continuos imbres vuę non maturuerunt. Et parisii peste laboratum est/nō tamen diuturna. Priusq̄ in lombardiam proficisceretur Ludouicus/de normanno scacario (id est cōmuni gētis normannorū foro) suasu maxime georgii de ambasia rothomagensium archisacerdotis hęc statuit. Mos erat post rollonis mortem diligenter obseruatus statutis annis scacarium rothomagi indicere. Ibiq ex omni normannorum conuentu totos tris menses ius dicere litigatoribus: qui ad scacariū doleantiam (quo nomine prouocatio significatur) perferebant. Id tempus quia expedēdis iudiciis haud quaq̄ sufficeret: restantib⁹ multis causis quibus patronorū culpa finis dari non posset (Patronis enim qui consuetudinarii a normannis dicuntur suumq a litibus lucrum augurantur/id interstitiū maxime conducebat) Edixit propterea rex scacarii nomen in parlamentum cōmutare. vt non alternis annorum vicibus: sed perpetuo consessu causę in eo agerentur: iusq diceretur. Igitur huic parlamento iudices quattuor & consiliarios sex & viginti instituit: Addidit prẹterea cācellariam & regium sigillum. Prẹsides fuerunt iohannes hebert constantianus prẹsul/Antonius boterus monasterii sancti andoeni abbas/ Cristoforus de carmona/ & Robertus calange. Cœperūt sedere in eo parlamento kalendis octobris āno dominicę pietatis quadringentesimo nonagesimonono supra mille. Quo anno tertio

Genuenses

Turchorum insultus

Scacarii i parlamentum cō mutatio.

Idus octobris anna regina fœminam parit. cui claudię nomen inditum est. Et pons
Pontis ruina. nouus apud parisios secundo & nonagesimo anno post q̃ conditus fuerat: cũ vni-
uersis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrunq; pontis latus ordine eademq; forma at-
q; altitudine sexaginta super extructę erant horam ante meridiem circiter nonã to-
tus cõcidit. Quod vix existimandum incommodũ/ præpositi & scabinorum vrbis
negligentia accidisse consentanea omniũ fama prædicabat. Cũ enim annuas octin-
gentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicũ tamen in eo instaurando
impendebant reliqua in suum commodũ reponentes. Nam superiore anno/ ædili-
bus qui magistri operum vulgo appellantur/ denunciantibus tigna quib⁹ pons ni
tebatur ãtiquata esse/ atq; ideo opus esse (veteribus sublatis) alia apponere/ negoci-
um distulerant/ donec imminẽte prope diem ruina/ cum de instaurando põte nul-
la spes esset/ faber lignarius ad censorem criminum iohannem papilionem veniẽs/
ruiturum ante meridiem eius diei pontem constanter affirmat. Quamobrem (asser-
uato in custodia fabro) censor ad curiã protenus venit. Quem q̃ intempestiuius so
lito accederet (erat enim hora fere septima) Theobaldus bailletus ex curiæ præsidi-
bus secundus ratus censorem de captiuis pro suo officio aliquid consulturum/ ro-
gat quid velit. Est inquit censor aliud miserabile. Pons nouus proximam & nũc in
stantem ruinam minaur. Id renũciare senatui aduenio. Inde theobaldus confestim
ad senatum conuersus/ dirum nunciũ explanauit. Mox ex senatusconsulto censor
nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regios seruientes
ad pontis extrema locat: qui transituros prohibeant. Dum supellectilem quisq; suã
& merces auferre trepidus festinat/ qui in ea re tardiores fuerunt/ vna cũ ponte cor
ruerunt. Fuit hęc iactura cum multis inquilinis tum reipublicæ parisioruꝫ apprime
molesta. Inquilini domib⁹ mulctati/ & quos precario aliena domicilia subire opor-
tebat/ sua damna querebantur. Plebs tanto accepto incõmodo in rectores tumul-
tuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus senatus pręposituũ mer-
catoruꝫ iacobum pedemferreum & scabinos cõfestim accersiri & in custodia apud
regium palatium seruari iubet. In quos iudicium ferre nõ prius voluit q̃ de præsen-
ti fortuna regis sententiam explorasset. Prænunciabant ruinam ingentes in ędibus
rimę/ & in trabium tignorũq; commissuris hyatus. Et pauimẽtum fatiscere cœpit.
moxq; non sustinentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo reli
qua inde omnia quæ ponti hęrebant in semet prona & tanq̃ sibi occurrentia miro
fragore prolapsa sunt simulq; tanta puluerum nubes aerem obscurauit: vt nihil es-
set videntibus perspicuum. Sistit sequana suos fluxus/ & sursuꝫ non secus ac si cata
ractis fuisset cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatiniacum paulo su-
pra pontem pannos abluunt/ altera fluminis restagnatione correpta extincta est.
Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in summam aquam
emergens (adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo libera
tus est. Vnus ex iis qui quottidiano quęstu operas suas locant/ dũ ex quadam do-
mo magnum sagittarum atq; telorum fascem efferendum ab opifice desumpsisset:
ipse vna cum fasce clitellis ad humeros imposito in flumen collapsus: nullo vulnere
præter q̃ parua cutis derasione offensus nautarum ope eripitur. Alter vbi dissolui
pauimentum animaduertit: ad posteriorem ędium suarum fenestram raptim con-
scendens: cum nandi peritus esset/ se deiecit in amnem. atq; euasit incolumis. Tã va-
rio euentu aliis saluatis/ alii non admoduꝫ multi ruina attriti perierunt. Eius põtis

longitudo septuaginta passuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim passuũ erat. Sustinebatur secundum aluei latitudinem decem & septem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodqꝫ tignum paulo plus pedis crassitudine cũ esset: duobus & quadraginta pedibus lõgũ erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aspici flumen posset: in continente se esse: & in nundinis diuersari reputabant. itaqꝫ tanta ibi opificum atqꝫ rerum venalium copia & varietas erat: tam preterea equalis & speciosa domorũ facies: vt inter publica regni frãcorũ opera id est nõ iniuria primariũ dici potuisset.

De pontis ruina apud parisios.

De huius põtis casu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid sors forte ferat/aut qui sit casibus autor/
Argumenta patent plus solis lampade damni.
Non fato cecidit/non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus præsagia casus.
Prætor & edilis/& stipes debilis ęuo/
Pontis causa fuit miserandæ infausta ruinę.
Qua sexaginta flumen desorbuit ędes.
Matresqꝫ & teneros violentus sequana partus.
Et famulos pariter sęuo torrente vorauit.
Mole ruinarũ stagnauit gurges/& vnda
Retroflexit iter/donec pręstantia rupit
Alueus indignans sibi dudum peruia claudi.
Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc saxis/nunc tignis vndiqꝫ trita
Corpora mersa latent. & piscibus esca manebunt.
Crispini festum dicent insigne nepotes
Tam tristi clade/quam mœsta lutecia plorat.
Quingentos nostre post annos mille salutis/
Dimidiũ cicli si vis subducere solis.

Mediolanẽsi ordinatio.

Inter hanc parisiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam in subrium rempublicam animum intendit. Quam a sfortia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille sexcentorum octo milliũ sexcentorum octogintasex librarũ turonensium quæ sfortia exigebat rex: sexcẽta & viginti duo milia & quingentas libras tantuꝫ accipere contentus: pręsidia munitoribus locis imposuit. Cõmissaqꝫ in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione illum mediolani in palatinis edibus habitare iubet. Quẽtino scoto roquetam committit/eiqꝫ ducentos pedites francos & totidem scotos attribuit. Maioris arcis custodiam domino de scepeio mandat cum quadringentorum militum franci sanguinis & leuis amaturę præsidio. Ianuensibus rauestanũ. Sauonensibus yuonem dallegre pręfecit. Palatio vrbis iohannes de sancto symone: castelleto qđ vrbi Ianue eminet guyonus regis admiraldus præponitur. Castellis autem & insigniori bus oppidis quę etruriam versus mari adiacent/francorum atqꝫ suitensium præsidium collocauit. Ad hunc modum compositis per insubres rebus rex in frãciaꝫ mense decembri reuertitur. Pręstolabantur trecis regis aduẽtuꝫ guillermus iulliaci & Carolus gheldrię/duces. quibus erat de insignibus ferox contentio. Indigna

Iuliaci ducis aduentu

batur enim iulliacus/carolum vicinum sibi ducem eadem que ipse gestabat insignia vsurpare relictis maiorum suorum insignibus nec resipiscere q̄uis sępenumero fuerat ne id faceret admonitus. Vnde crescente indignatione ꝗ par pari cedere recusabat res armis cœpit disceptari. Digladiatumq; est multum acerrime Et iulliacus quidem oppidū arcklens quod in planicie & loco siluestri situm munitissimū carolo ptinebat cepit. Conuenerat igitur tandem ad francorum regem de ea cōtrouersia referre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā ducibus & causa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis insignibus abstinere pronunciat: Oppido vero arcklens iulliacum cedere & illud carolo restituere decernit. Visusq; digna rege munificentia quattuor milibus nūmum aureorū iulliacū donat / constituta insuper in annos singulos pensione comitabātur iulliacum ducem cum plurimi tum viri illustres Philippus de vernebergh. Guillelmus de vvaldech comites Guillelmus de renenbergh baro insignis. Dn̄s iohannes nagel ecclesie monasterien̄. canonicus & diui iohannis osnaburgen̄. prępositus. Crato de milendūckeques auratus ioannes palant de vvildenbergh dn̄s Robertus plettenbergh Godefridus hanffeler iuuenis generosus. qué suorum aulicorum numero rex ascripsit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis.

Comparata hoc pacto inter duces amicitia rex lochias ꝓfectus ē Carolus gheldrius molinum iulliac⁹ parisios petit Vbi dū honoris causa regium senatum ingressus consedit Ioannes couardus primarius pręses in mercatorū ꝓpositū scabinosq; de quibus supra a nobis dictum est sentētiā tulit. Pecunia eni prout quiuis eorū negligentius magistratum gesserat mulctatus ē omnesq; officio amoti: ita vt inquilinorum qui pontem incolebant incōmodum & iacturam (damni estimatiōe ꝓhabita) compensarēt. in reliquos qui extra ordinem erant & supra aliquot annos scabinatui prefuerāt ꝙ imminenti iam diu ruine non occurrissent pœna indicta est quinto idus ianuarii. Anno christiane religionis. M.cccc. nonagesimonono.

Peroratio.

HEc sunt quę ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compendium deduxi: ducentorum supra mille annorum curricula complexus Legat pius lector cui hec forte conuenient. Sin minus: iustis saltem gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

FINIS

ne singulare artificium. Tanta est narrationis viuacitas vt res geri non narrari videatur neq vero deest dulcis quedã breuitas quę hystoricis vt rara ita gratissima lectoribus est. Nam bone deus q vastam rerũ siluã q breui volumine: q absolute cõplecteris & plixe breuis & breuiter plixus. Cui igitur nõ preclare cum gallicis rebus actum videatur Cui talis præco contigerit: Alexander ille magn9: Cũ ad Achillis sepulchrum peruenisset. O te fortunam (inquit) Achille qui Homerũ tantum poetam laudum tuarũ præconeʒ sortitus sis. Et quis franciam quoq non fortunatissimam censeat que robertum suarũ laudũ preconem optimũ nacta sit: Quid illi superum benignitate præstari potuit/pulchrius/magnificenti us/diuinus: Nichil profecto neq tu gaguine doctissime insigneʒ tuam erga patriam pietateʒ grauiore prorsus argumẽto potuisti declarare. Que tãetsi antea quoq plurimũ tibi deberet vt quam latinus mersibus primus ditasses hoc tamen inestimabili bñficio adeo deuinxisti: vt quãtãuis habeat parẽ tamẽ nũq sit gratiã habitura. Quæ eniʒ statua qui tituli quod monimentũ valeat istius beneficii magnitudini respõdere: Prisci illi maiores suos qui vel imperium parassẽt. vel auxissent rempublicã: vel aliter de patria benemeriti essent. solebant diuinis afficere honoribus titulis in æs incisis honorare statuis donare aureis. Atqui longe præstãtius est maiorum gloriam ab ortu ad occasum vsq protendisse: q agrorum limites extendere. Minus est saxea menia ædesq vrbanas ab incendio tueri q optimorum regum ac ciuiũ gloriaʒ ab inuidis obliuionibus (sic enim appellat Horatius) & interitu vindicasse. Non paulo magnificẽtius mihi videtur patriam optimis litteris auxisse/locupletasse/decorasse/q spoliis: q exuuis/q ceris/q id genus monimentis phalerasse. Nulle eniʒ tabulę nullæ cerę nulla numismata: nulle statue: nulle piramides: neq clarius indicant: neq fidelius custodiunt regum gloriam q hominis eloquẽtis litteræ. Posthac gallorum gloria que hucusq tanq angustiis inclusa delituit fulminis instar emicabit & gallo quidẽ cãtore. sed (quod pulchrius est) romana tuba decantata omniũ regionum aures p sonabit. Omnibus illa terris: vrbibus. gymnasiis legetur celebrabitur cãtabitur. nec gaguini beneficio vnq interire nouerit: imo cum etate vsq succrescet Amplectere igitur O francia immortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum alũnum tuum immortalitatis tue vindicem ama. ama. cole. venerare Nos certe qbuscunq egregia studia cordi sunt te presul amplissime non amare non poterimus: p quem id quod in litteraria supellectile prestantissimũ habeamus hoc est hystoriam adauctum esse conspicimus. Vale decus litterarũ & meum.

¶ Ad Robertum Gaguinum ordinis ſanctæ Trinitatis/ miniſtrum generalem Cornelii Girardi goudenſis Hieronymianæ vallis Canonici regularis Epiſtola in laudem compendii eiuſdem quod de galliæ rebus accuratiſſime ędidit.

LEgi tuũ in hiſtorias galliæ compendiũ optime pater Roberte gaguine opus
meo iudicio: quod vt tibi non immerito apud poſteros ĩmortalitatis nomẽ
afferat:ita & ſingulis e ſua dignitate quũ rerũ geſtarũ noticiã: tũ militię peritiam co
pioſiſſime ſubminiſtret. Nihil in eo legi/quod vel expreſſius vel luculentius dici po
tuit:& quod vel omniũ in hyſtoria maximi facimus:fidẽ rebus tribuis/ac omnia vt
cõſulta vt geſta ſunt/explicas euidẽter. Nõ tuis nõ hoſtibus tua parcit auctoritas.
ita ſingulorũ vicia & factiones/ita ſingulorum virtutes & ſtrategemata probas: vt
neq; in exteros odio/neq; amore in tuos flecti videare. Nulla in te gratię ſuſpitio/
nulla ſimultatis ĩuenit: quo minus q̃ rei veritas poſtulabat dicere p̃ſumpſeris nihil.
O animũ integerrimũ. O pectus veri tenaciſſimũ. O virũ ęquitatis obſeruãtiſſimũ/
qui perinde turpia atq; pręclara omniũ facinora/& deprimit & extollit: vt neſcias
vtrũ in ciues an hoſtes ꝓpẽſior habeatur. Nã in omni hiſtoriographo nihil vnq̃
magnificẽtius/nihil illuſtrius/nihil deniq; laudabili⁹ quęri poteſt/q̃ vt nullo amo-
re/nulloq; odio a vero deflectatur. Id enim vel vnũ omniũ eſt: in quo palmariam
ſibi criſpus ſaluſtius nauauit operã/q & teſte liuio & noſtro aurelio/iccirco celebri
or:ꝙ cęteris rerũ ſcriptoribns verior æſtimetur. Vt eñ nihil falſi ſcriptor fidelis in-
termiſcere debet:ita etiã nihil veri qđ nõ dicat p̃termittere. Hęc eñ ſunt veluti duo
candelabra qbus oĩs hiſtoria neceſſario illuſtretur. Quę vbi deeſſe ꝯtinget:nihil qđ
non fumo & caligine plenũ ſit reperies. Hę ſunt p̃terea duę colũnę q̃ tẽpli porticũ
ſuſtẽtabãt. Hiſtoriã equidẽ meo iudicio nõ ab re tẽpli porticũ dixerim/quę oĩbus
nobis ad diuinarũ rerũ archana tanq̃ ductrix & magiſtra introitũ patefacit. Tu aũt
optime pater:& oĩm litterarũ facile princeps Roberte gaguine/nõ ſolũ hęc q̃ p̃dixi
mus:verũ etiã q̃ ex vſu hyſtorię eẽ Marcus anthoni⁹ in ſecũdo de oratore libro p̃-
cipit tã mirabili artificio obſeruaſti oĩa:vt nõ parũ ad Thucydidis & ingeniũ & lau
dem acceſſeris. Et quid dicã? Tã creber es rerũ frequẽtia: tã verbis aptus & ſentẽtiis
vt quũ in multis tuarũ editionũ opibus plurimos:tũ in hoc tuo cõpendio: teipſu;
viciſſe videaris. Nũc eñ in eo militũ ſelectus/nũc expeditorũ cõgreſſus ita deſcribis
& inculcas: vt cũ rebus ſudare ſentẽtias prudẽs lector ĩueniat. Ita ante oculos ponis
oĩa:vt nõ legere hyſtoriã:ſed pugnantiũ turmis intereſſe me credam. Poſtremo qđ
nõ minime demirat⁹ ſu;: vbi opportune habita occaſiõe ſiue de cymbris & burgũ
dis/ſiue de religione & eccleſiæ cerimoniis: qd externarũ rerũ affers: tã artificioſe ex
curris. vt tñ inceptę narrationis textũ nõ ꝯfundas/neq; aliquo modo abiiciẽda fuiſ
ſe:ſed eodẽ ꝓpe modũ glomere pendentia & filo ꝓfuſa videanĩ. Et vt vno verbo
cõplectar vniuerſa/ita rebus temporũ ordinẽ/locorũq; & pſonaru; deſcriptionẽ:
ita verbis dicẽdi genus modo fuſu; modo collectũ/ſed nõ ſine mirifica ſuauitate ac
cõmodas:vt nihil ſit qđ legentẽ nõ ſumme delectet:& tuã ingenii facilitatẽ:incredi-
bilemq; memoriã/oĩbus p̃dicet & oſtẽdat. Parcius te laudo cãdidiſſime pater q̃ di
gnus ſis. tum ꝙ primarias tuę laudis partes/meus heraſmus: illo ſuo facundiſſimo
ore occupauit:tum ꝙ tuis ex litteris(quę tua modeſtia eſt)tuaru; laudum:te impa-
tientiſſimũ eſſe intelligam. Scribo tamen hęc(q̃tulacunq; ſint)ne amici mei aut eum
me eſſe garriant qui vere iudicare non poſſim/aut certe adeo malignum vt laudare
non velim. Vale.

In laudem operis Epigramma Cornelii Girardi. In quo ipsum librum quid in se contineat/& de fide rerum quid promittat loquentem introducit.

Ad lectorem Liber in persona cornelii canonici regularis.

Nosse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
 Et quibus ad summum est regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis cœperit oppida muris
 Cingere/& ecclesias rite dicare sacras:
Quid pax accumulet qui marcius excoquat horror:
 Et quibus hic cœpta est religio ipsa viris:
Me lege:me placido complectere mentis amore
 Nam cano liligeri fortia gesta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
 Atq; Titi nobis iam prope splendor adest
Qua cunctos superat Crispus/recitatio veri
 Assidua/ & rerum stat mihi plena fides.
Nil ego pretereo/nulli mea pagina parcit.
 Sit meus/aut hostis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/que vero consona vidi:
 Iusticie & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens(quod non probo)bile tyranne
 Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
 Exilium ve pati/plus tibi(crede)noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce robertus
 Qui cum lacte olim/non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tanta est mihi copia in orbe
 Vt metuam ipse tuas nil(miserande)minas.
Si mala te cruciant seue contagia mentis
 Que noto/non ego te sed tua culpa premit.
Hec tibi me lector voluit Cornelius ipse
 Dicere voce data.qui mihi totus auet.
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
 Cui nihil est vero gratius atq; fide
Hic mihi signifero precepit honore reuisam
 Marte olim rutilos orbis & vrbis auos
Non locus est inquit/quem non tua gesta decorent
 Te nouit latium/ Rheblata/Pindus/ arabs
Anglia te celebrat scotus/Brito /dalmata/iberus
 Te Belge & Phrisii:Teq; sicamber amat
Te cymbri/Octaui/te sueui/teq; Turingi
 Francones/Hubii/Parthenopeq; colunt.
Perge igitur fœlix/ & te duce Gallia vbiq;
 Fulminet/ac nomen tollat in astra suum

FINIS.

Iodoci Badii Asceusii de prestantia gallorū
Et auctoris huius vtilissimi compēdii Carmē.

Acria meonio tot prælia digna cothurno:
Totq cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica felici depl euit marte iuuentus
Nullaq principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obsederat arces:
Vnde auro pelli poterat non viribus vllis.
Scilicet insomnis norat perducere noctes:
Atq assueta malo patiensq algoris & estus
Prima per ymbriferas sese traduxerat alpes
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq iugum graios victrix missura superbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallo græcia nomen.
Nec tamen antiqua superis deiunctius vllū
Religione genus nullū obseruantius ęqui
Nullumq excultis tam præstans morib⁹ ortū est.
Sed neq sacrorū reseranda occulta ꝓphanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis
Ne torpore graui iuuenū mens victa librisq
Freta aspernetur sacros edicere ritus
Nec sua nobilibus præconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poete
Gestit:aut docti scriptis concredere cadmi.
Scilicet ęgregiæ contenta egisse diserte
Dicere neglexit donec vi martis & equi
Octauum inuiti carlum coluere latini:
Parthenopeq suum dn̄m agnouisse coacta est.
Teq decus nostrū pulso Lodoice tyranno/
Insubres verum dominumq ducēq salutant
Nunc siquidem altisone tua fortia gesta camœnę
Certatim ad superos tollunt vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poesis.
Quinadeo nostri nitor indebilis ęui
Primus ab italia linguaʒ transferre latinam
Fœlix:Robertus tua stēmata clara gaguinus
A proauis atauisq trahit:prolemq per omnem
Ingreditur:totam referens ab origine gentem
Et quas quisq vrbes curuo signauit aratro:
Et quibus auspicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue cœptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.

FINIS.

Iodoci Badii Ascensii de operis huius accessione
atq; augmento. Ad lectorē cui salutem dicit: Carmen.

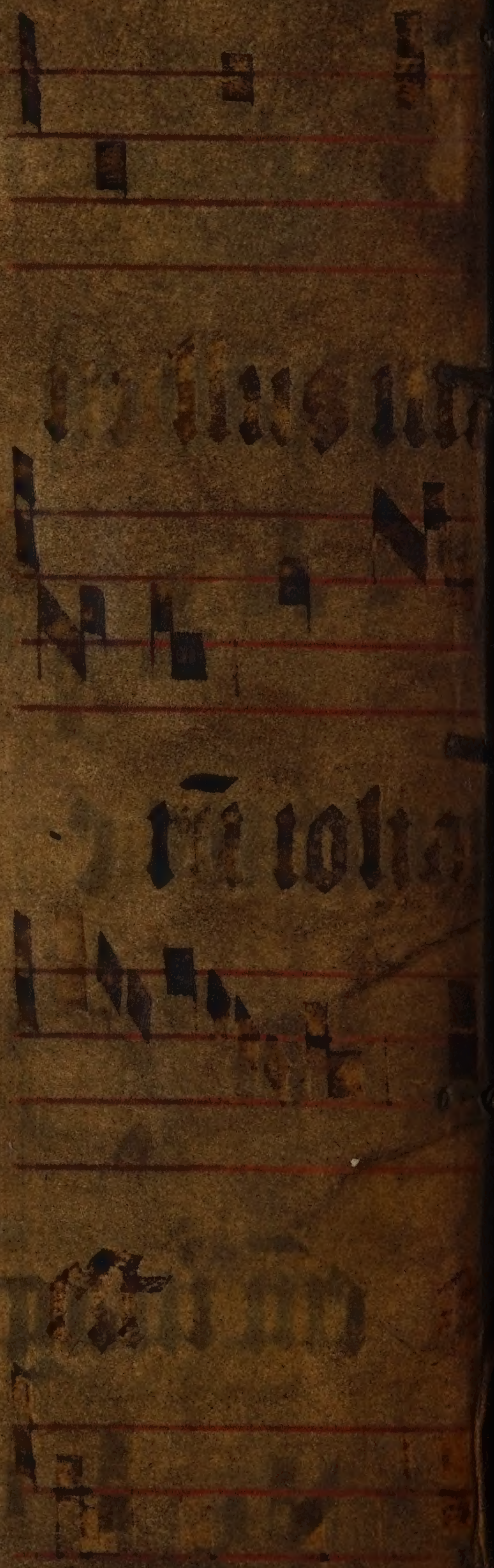
Candide ne dubites iuxta ęra reponere lector
Cultius ac multo diutius exit opus.
Accessere etenim/quas gallia possidet/vrbes:
Cunctaq; gallorum sub ditione loca
Flandrorum comites primeua ab origine ducti
Atq; alia in propriis plurima iuncta locis.
Vndecimusq; liber tristi cum funere Carli
Octaui & toto funeris officio.
Mœstaq; Parrhisiis magni disruptio pontis:
Aduentusq; ducis causaq; iulliaci.
Quinadeo regum clarissima gesta duorum
Quorum marte/potens itala terra ruit
Ergo agedum reducem lodoicum gallia re
Victorem insubris conspice lęta soli.
Conspice censorem specimenq; lutecia morum.
Et normanne tui perlege iura fori.

Preclarissimum hoc de francorū gestis cōpendiū multis notatu dignissimorum additionibus libriq; vnius accessione locupletatū: & non segni accuratione a mendis tersum: Impressum diligenter in officina bellouisiana & in inclyto Parisiorum gymnasio impēsis optimi & diligentissimi bibliopole Ioannis Parui. Anno gratię M.quingentesimo quarto Ad idibus Augusti. Deo gratię.
Omnes chartarum complicationes sunt ternę.

lib ix f. CVI

CVII vero

ioha